Colecție coordonată de DENISA COMĂNESCU

Raftul
Denisei

J.M. COETZEE

SCENE DE VIAȚĂ PROVINCIALĂ

COPILĂRIE | TINEREȚE | MIEZUL VERII

Traducere revizuită din engleză și note de
IRINA HOREA

HUMANITAS fiction
Redactori: Raluca Popescu, Andreea Răsuceanu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corector: Andreea Niţă
DTP: Dragoş Dumitrescu, Carmen Petrescu
Tipărit la Real
J.M. COETZEE
SCENES FROM PROVINCIAL LIFE: *BOYHOOD*, *YOUTH*, *SUMMERTIME*
BOYHOOD Copyright © J.M. Coetzee, 1997
Portions of this work first appeared in *Ar tes*, *Common Knowledge* (published by Oxford University Press), *Granta* and *West Coast Lin*. *YOUTH* Copyright © J.M. Coetzee, 2002
SUMMERTIME Copyright © J.M. Coetzee, 2009
Portions of this book first appeared in *The New York Review of Books*.
Excerpt from *WAITING FOR GODOT by* Samuel Beckett.
Copyright © 1954 by Grove Press, Inc. Copyright renewed 1982 by Samuel Beckett. Used by permission of Grove/Atlantic, Inc. This selection has been altered by J.M. Coetzee.
Boyhood, *Youth and Summertime* have been revised for the omnibus edition.
Copyright © J.M. Coetzee, 2011
By arrangement with Peter Lampack Agency, Inc.
350 Fifth Avenue, Suite 5300, New York, NY 10176-0187 USA.
All rights reserved.
© HUMANITAS FICTION, 2018, pentru prezenta versiune românească
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
COETZEE, JOHN MAXWELL
Scene de viaţă provincială. Copilărie; Tinereţe; Miezul verii /
J.M. Coetzee; trad, şi note: Irina Horea. - Bucureşti: Humanitas Fiction, 2018 ISBN 978-606-779-415-1
I. Horea, Irina (trad.; note)
821.111
EDITURA HUMANITAS FICTION

Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51 www.humanitas.ro
Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30
In memoriam D.K.C.
Nota autorului
Cele trei părţi care compun *Scene de viaţa provinciala* au apărut iniţial sub următoarele titluri: *Copilărie* (1997), *Tinereţe* (2002) şi *Miezul verii* (2009). Ele au fost revizuite pentru această ediţie.
Doresc să aduc mulţumiri Mariliei Bandeira, pentru ajutorul acordat în privinţa limbii portugheze vorbite în Brazilia, şi agenţilor literari ai lui Samuel Beckett, pentru permisiunea de a cita (mai corect de a cita greşit) din *Asteptându-Ipe Godot*.
COPILĂRIE
Unu
Locuiesc într-un cartier de la marginea oraşului Worcester, între calea ferată şi National Road. Străzile cartierului poartă nume de copaci, dar copaci încă nu există. Adresa lor este Poplar Avenue[1] nr. 12. Toate casele din zonă sunt noi şi identice. Sunt amplasate pe parcele mari de argilă roşie, pe care nu creşte nimic, despărţite de garduri de sârmă. In fiecare curte din spate se află o construcţie mică alcătuită dintr-o încăpere şi un spălător. Cu toate că n-au servitori, denumesc acest spaţiu “camera servitorului” şi “spălătorul servitorului”. Folosesc camera servitorului pentru a depozita diverse obiecte: ziare, sticle goale, un scaun rupt, o saltea veche din fibră de cocos.
în fundul curţii înjgheabă un coteţ şi instalează înăuntru trei găini care urmează să facă ouă pentru consumul casnic. Dar găinilor nu le merge bine. Apa de ploaie, care nu reuşește să se infiltreze în argilă, bălteşte în curte. Coteţul se transformă într-o mocirlă puturoasă. Găinile se aleg cu

1 Bulevardul Plopilor (engl.).

umflături oribile pe picioare, parcă au piele de elefant. Suferinde şi mofluze, nu se mai ouă. Mama lui se sfătuieşte cu sora ei din Stellenbosch, care zice că găinile se vor oua din nou după ce li se vor tăia crustele cornoase de sub limbă. Astfel că mama ia găinile pe rând, le prinde între genunchi, le apasă guşa până când îşi cască ciocul şi, cu vârful unui cuţit de decojit, le râcâie limba. Găinile cârâie ascuţit, se zbat, ochii le ies din orbite. Cutremurat, el se întoarce cu spatele. îi vine în gând cum trânteşte mama fleicile pentru tocană pe masa din bucătărie şi le taie în bucăţele; se gândeşte la degetele ei pline de sânge.

Cele mai apropiate prăvălii se găsesc la un kilometru şi ceva distanţă, de-a lungul unui drum pustiu, mărginit de eucalipţi. Prinsă ca-ntr-o capcană în casa cât o cutie din cartierul acela, mama lui nu are altceva de făcut toată ziua decât să mături şi să deretice. De câte ori suflă vântul, un praf fin, argilos se vălătuceşte pe sub uşi, se furişează prin crăpăturile din tocul ferestrelor, pe sub streşini, prin îmbinările tavanului. La sfârşitul unei zile vântoase, praful zace în mormane de câteva degete grosime de-a lungul zidului din faţă.

Părinţii lui cumpără un aspirator. în fiecare dimineaţă, mama trage aspiratorul dintr-o cameră în alta, aspirând praful în pântecul hârâitor pe care un drăcuşor roşu şi zâmbitor pare că sare peste-un gard. Un drăcuşor: de ce?

El se joacă cu aspiratorul, rupe hârtie şi se uită cum zboară fâşiile în susul furtunului, asemenea frunzelor în vânt. Tine furtunul deasupra unui muşuroi de furnici şi le aspiră, trimiţându-le la moarte.

în Worcester sunt furnici, muşte, cohorte de purici, o adevărată năpastă. Worcester se află la numai o sută douăzeci de kilometri de Cape Town, dar aici totul e mai rău ca acolo. Deasupra şosetelor, picioarele lui sunt încinse de-un inel de pişcături de purice şi pline de cruste acolo unde s-a scărpinat. Sunt nopţi în care nu poate dormi din

pricina mâncărimilor. Nu înţelege de ce au trebuit să plece din Cape Town.

Nici mama lui nu e împăcată. Aş vrea să am un cal, zice ea. Dac-aş avea unul, aş putea măcar să călăresc în *veld.1* Un cal! exclamă tatăl lui: Vrei să fii Lady Godiva[2] [3]?

Mama nu cumpără cal. în schimb, în loc de cal, într-o bună zi, pe nepusă masă, îşi cumpără la mâna a doua o bicicletă de damă, vopsită în negru. E atât de mare şi de grea, încât, când el încearcă să meargă pe ea prin curte, nu ajunge la pedale.

Ea nu ştie să meargă pe bicicletă; n-o fi ştiind nici să călărească un cal. A cumpărat bicicleta crezând că mersul pe bicicletă e floare la ureche. Iar acum nu se găseşte nimeni s-o înveţe.

Tata nu-şi poate ascunde satisfacţia. Femeile nu merg pe bicicletă, zice el. Mama îl sfidează. N-o să rămân prizonieră în casa asta, zice ea. Vreau să fiu liberă.

La început, lui i s-a părut minunat că mama are o bicicletă a ei. Chiar îşi imagina cum vor merge ei trei cu bicicleta, pe Poplar Avenue, ea, el şi fratele lui. Dar acum, auzind glumele tatei, cărora mama le răspunde cu o tăcere îndărătnică, începe să ezite. Femeile nu merg pe bicicletă: dar dacă tata are dreptate? Dacă mama nu găseşte pe nimeni care s-o înveţe, dacă nici o altă soţie din Reunion Park nu are bicicletă, atunci poate că într-adevăr nu se cade ca femeile să meargă pe bicicletă.

In curtea din spate, fără nimeni în preajmă, mama încearcă să înveţe de una singură. Ţinând picioarele întinse de-o parte şi de alta a bicicletei, coboară pe aleea în pantă ce duce la îngrăditura pentru găini. Bicicleta se înclină, se

2 Stepă (afrikaans).

3 Lady Godiva - soția unui nobil anglo-saxon care, conform legendei, a călărit goală pe străzile orașului Coventry, în Anglia, pentru a obține o reducere a taxelor covârșitoare impuse de soțul ei.

opreşte. Pentru că nu are cadru, mama nu cade, ci se bălăbăneşte caraghios, ţinându-se de ghidon.

El simte brusc o ostilitate fată de mama lui. în seara aia, îi ţine partea tatei în zeflemele. îşi dă foarte bine seama că asta înseamnă o adevărată trădare. Acum mama este singură de tot.

Şi totuşi, mama învaţă să meargă pe bicicletă, chiar dacă nesigur şi smucit, învârtind cu efort pedalele grele.

Când el e la şcoală dimineaţa, ea face expediţii până la Worcester. O singură dată i se întâmplă s-o zărească pe bicicletă. Poartă o bluză albă şi o fiistă neagră. Vine pe Poplar Avenue, spre casă. Părul îi flutură în vânt. Arată tânără, ca o fată, tânără, proaspătă, misterioasă.

De câte ori tatăl lui vede bicicleta neagră şi grea sprijinită de zid, face tot felul de glume pe socoteala ei. în glumele lui, cetăţenii din Worcester se întrerup din treburile lor ca să caşte gura la femeia care se strofoacă pe bicicletă prin dreptul lor. *Trap*! *Trap*!*ii* strigă ei, în batjocură: împinge! Glumele astea nu-s deloc amuzante, deşi mai apoi el şi tata se prăpădesc de râs. Mama însă nu le răspunde cu aceeaşi monedă, n-are asemenea har.

- N-aveţi decât să râdeţi, zice ea.

Apoi, într-una din zile, fără nici o explicaţie, nu mai merge cu bicicleta. Curând după aceea, bicicleta dispare. Nimeni nu spune nici un cuvânt, dar el ştie că mama a fost înfrântă, a fost pusă la locul ei, şi el ştie că trebuie să suporte o parte din vină. Intr-o zi o să îndrept eu lucrurile, îşi promite el.

Amintirea mamei pe bicicletă îi stăruie în minte. O vede pedalând în sus pe Poplar Avenue, fugind de el, fugind spre ceea ce-şi doreşte ea. Nu vrea ca mama lui să plece. Nu vrea ca ea să aibă propriile dorinţe. Vrea ca mama să fie mereu în casă, aşteptându-l să-l întâmpine când el se întoarce acasă. Nu se întâmplă des să se alieze cu tatăl lui împotriva ei: de fapt, mai degrabă îi vine să se alieze cu ea

împotriva tatei. Dar în acest caz, el face parte din tabăra bărbaţilor.

Doi

Nu i se destăinuie mamei. îi ascunde ce se întâmplă la şcoală. Ea nu va afla nimic, hotărăşte el, în afară de ceea ce va apărea în carnetul de note, care va fi impecabil. Va fi întotdeauna primul din clasă. Purtarea lui va fi întotdeauna Foarte Bună, la învăţătură va primi numai Excelent. Atâta vreme cât raportul va fi fără cusur, ea nu va avea nici un drept să pună întrebări. Acesta e contractul pe care-l stabileşte în mintea lui.

Ceea ce se-ntâmplă la şcoală e că băieţii sunt bătuţi. Şi asta în fiecare zi. Băieţilor li se ordonă să se aplece, să-şi atingă degetele de la picioare cu degetele de la mâini, apoi sunt bătuţi cu varga.

în clasa a treia are un coleg, pe nume Rob Hart, pe care institutoarei îi place în mod deosebit să-l bată. Institutoarea de la clasa a treia e o femeie nevricoasă, cu părul vopsit în roşu cu henna, căreia i se spune domnişoara Oosthuizen. Părinţii lui au aflat, cine ştie de unde, că numele ei e Marie Oosthuizen: e într-o trupă de actori amatori şi n-a fost niciodată măritată. Are o viaţă a ei, în afara şcolii, asta e limpede, dar el nu şi-o poate imagina. E de neimaginat pentru el că un dascăl, oricare ar fi acesta, are o viaţă în afara scolii.

Pe domnişoara Oosthuizen o apucă furiile, îi spune lui Rob Hart să iasă din bancă, îi ordonă să se aplece, iar ea îl loveşte peste fese. Loviturile se abat una după alta iute, varga abia dacă apucă să se ridice. Când domnişoara Oosthuizen isprăveşte cu el, Rob Hart e congestionat. Dar nu plânge; de fapt, poate că e congestionat doar pentru că a stat aplecat. în schimb domnişoara Oosthuizen răsuflă de i se umflă pieptul şi pare gata să izbucnească în lacrimi - în lacrimi şi-n alte revărsări.

După aceste accese de furie nestăpânită, toată clasa amuţeşte, şi amuţită rămâne până când sună clopoţelul.

Domnişoara Oosthuizen nu reuşește niciodată să-l facă pe Rob Hart să plângă; poate că de aceea o apucă o asemenea furie împotriva lui şi-l bate atât de tare, mai tare decât pe oricine altcineva. Rob Hart este cel mai mare din clasă, aproape cu doi ani mai mare decât el (el e cel mai mic); are senzaţia că între Rob Hart şi domnişoara Oosthuizen se întâmplă ceva la care el nu e părtaş.

Rob Hart este înalt şi de o frumuseţe sfidătoare. Cu toate că Rob Hart nu e deştept şi poate că e în pericol să nu treacă clasa, el se simte atras de băiatul ăsta. Rob Hart face parte dintr-o lume în care el încă n-a găsit o cale să pătrundă: o lume a sexului şi a bătăilor.

El, unul, nu vrea să fie bătut nici de domnişoara Oosthuizen şi nici de altcineva. Numai ideea de a fi bătut îl face să se crispeze de ruşine. Ar face orice ca să evite bătaia. In această privinţă, este un ciudat, şi o ştie. Se trage dintr-o familie ciudată şi scandaloasă, în care nu numai că nu sunt bătuţi copiii, ci oamenilor mai în vârstă li se spune pe numele mic şi nimeni nu merge la biserică, iar încălţările sunt purtate în fiecare zi.

La şcoala lui, fiecare institutor - sau institutoare - are o vargă şi are voie s-o folosească. Fiecare dintre aceste vergi are personalitate, un caracter pe care băieţii îl cunosc şi despre care vorbesc la nesfârşit. Ca nişte experţi bine documentaţi, băieţii cântăresc atent caracterele vergilor, intensitatea durerii pricinuite de ele, compară tehnicile de mişcare a braţului şi a încheieturii mâinii ale celor care le mânuiesc. Nici unul nu vorbeşte de ruşinea de a fi scos din bancă, de a fi pus să se aplece şi de a fi bătut la fund.

Fără o experienţă personală în această privinţă, el nu poate lua parte la aceste discuţii. Cu toate acestea, ştie că nu durerea e cea care contează cel mai mult. Dacă ceilalţi băieţi pot îndura durerea, atunci poate şi el, căci voinţa lui este cu mult mai mare decât a lor. Ceea ce nu va putea el îndura este ruşinea. Se teme că ruşinea asta va fi atât de cumplită, atât de înfricoşătoare, că el se va ţine cu toată

puterea de pupitrul lui şi va refuza să iasă în faţă când i se va cere. Iar asta va fi o ruşine şi mai mare: pe el îl va izola, iar pe ceilalţi băieţi îi va stârni împotriva lui. Dacă va fi să i se spună să iasă din bancă pentru a fi bătut, scena va fi atât de umilitoare, încât el nu se va mai putea întoarce la şcoală niciodată; şi-n cele din urmă nu va mai fi altă cale de ieşire din povestea asta decât să se sinucidă.

Prin urmare, ăsta-i riscul. De aceea nu zice nici pâs în clasă. De aceea e întotdeauna îngrijit, îşi face întotdeauna lecţiile, cunoaşte întotdeauna răspunsul. Nu îndrăzneşte să facă nici o greşeală. Dacă greşește, riscă să fie bătut; şi, indiferent dacă e bătut sau se împotriveşte bătăii, el va muri.

Ciudat e că va fi suficientă o singură bătaie ca să frângă groaza ce l-a cuprins. El ştie asta foarte bine: dacă există vreo cale prin care să i se tragă bătaia iute, înainte să apuce el să se preschimbe în stană de piatră şi să se împotrivească, dacă violarea trupului său poate avea loc repede, prin forţă, va fi în stare să treacă prin asta ca un băiat normal şi va putea să ia parte cu uşurinţă le discuţiile despre dascăli şi vergile lor, şi despre variatele grade şi savori ale durerii pe care-o pricinuiesc. Dar de unul singur nu poate sări peste această barieră.

O învinovăţeşte pe mama lui pentru că nu-l bate. Şi-n timp ce se bucură că poartă pantofi, că împrumută cărţi de la biblioteca publică şi că nu se duce la şcoală când e răcit - toate lucrurile care-l deosebesc de ceilalţi băieţi -, e supărat pe mama că ea n-are copii normali şi că nu le oferă o viaţă normală. Tata în schimb - dacă ar fi ca tata să apuce hăţurile familiei - i-ar transforma într-o familie normală. Tata e normal în toate felurile posibile. îi e recunoscător mamei pentru că-l apără de normalitatea tatei, adică de ocazionalele furii bahice si ameninţările cu bătaia. în acelaşi timp, e supărat pe mama că l-a transformat în ceva ciudat care trebuie protejat pentru a putea continua să trăiască.

Dintre toate vergile, cea care-l impresionează cel mai mult nu este a domnişoarei Oosthuizen. Cea mai înspăimântătoare vargă este cea a domnului Lategan, profesorul de tâmplărie. Varga domnului Lategan nu e lungă şi elastică, aşa cum sunt cele preferate de majoritatea profesorilor. Ci scurtă, groasă şi noduroasă, mai degrabă un ciomag sau un baston decât o nuia. Se vorbeşte că domnul Lategan o foloseşte doar când e vorba de băieţii mai mari, pentru că ar fi mult prea dură pentru un băiat mai mic. Se vorbeşte că domnul Lategan i-a făcut, cu această vargă, până şi pe băieţii Matric să plângă în hohote, să ceară îndurare, să facă pipi în pantaloni şi să se acopere de ruşine.

Domnul Lategan este un omuleţ mustăcios, cu păr tuns scurt, periuţă. Îi lipseşte degetul mare de la o mână: ciotul îi este acoperit de o cicatrice vineţie, perfectă. Domnul Lategan abia dacă scoate un cuvânt. Este întotdeauna distant, iritat, ca şi cum a-i învăţa tâmplăria pe băieţii din clasele primare e o sarcină ce-l depăşeşte şi pe care-o îndeplineşte împotriva voinţei sale. Aproape toată ora stă în picioare lângă fereastră, privind peste careul format de clădirile şcolii, în vreme ce băieţii se chinuie să măsoare, să taie cu ferăstrăul, să rindeluiască. Uneori domnul Lategan are varga cu el şi, în timp ce meditează, o bate alene de cracul pantalonului. Când trece în control, indică dispreţuitor ce e greşit, dă din umeri şi merge mai departe.

Băieţilor li se permite să glumească împreună cu profesorii despre vergile lor. De fapt, acesta-i un subiect în privinţa căruia sunt îngăduite într-o oarecare măsură tachinările. “Făceţi-o să cânte!” zic băieţii, si domnul Gouws îsi zvâcneşte încheietura mâinii, iar varga lungă (cea mai lungă din şcoală, cu toate că domnul Gouws este institutor doar la clasa a cincea) şuieră în aer.

Nimeni nu glumeşte cu domnul Lategan. Domnul Lategan inspiră teamă respectuoasă, la fel şi ceea ce le poate face cu varga lui băieţilor care sunt aproape bărbaţi.

Când tatăl lui şi fraţii acestuia se strâng la fermă de Crăciun, ajung întotdeauna să vorbească despre zilele lor de şcoală. Işi amintesc de profesorii lor şi de vergile profesorilor; îşi amintesc dimineţile reci de iarnă, când varga lungă le lăsa urme albastre pe fese şi usturimea adăsta zile întregi în memoria cărnii. în cuvintele lor este o notă de nostalgie şi teamă ademenitoare. El ascultă avid, dar se face cât mai puţin remarcat cu putinţă. Nu vrea ca ei să se întoarcă spre el, în vreo pauză a conversaţiei, şi să-l întrebe ce loc ocupă varga în propria lui viaţă. N-a fost niciodată bătut şi acest lucru îl face să se ruşineze profund. Nu poate vorbi despre vergi ca oamenii ăştia, fără stinghereală şi cu aerul că ştiu ei ce ştiu.

Are sentimentul că ceva nu-i în regulă cu el. Are sentimentul că tot timpul ceva se sfâşie în el: un zid, o membrană. încearcă să stea cât mai adunat cu putinţă, pentru a ţine sub control sfâşierea. S-o ţină sub control, nu s-o oprească: nimic n-o va opri.

O dată pe săptămână, el şi clasa lui traversează mărşăluind curtea şcolii spre sala de gimnastică, pentru OS, ora de sport. în vestiar, se îmbracă în flanele şi şorturi albe. Apoi, sub supravegherea domnului Barnard, îmbrăcat şi el în alb, petrec o jumătate de oră sărind peste calul cu mânere sau aruncând mingea medicinală, sau sărind şi bătându-şi palmele deasupra capului.

Fac toate astea în picioarele goale. Zile întregi înaintea orei de gimnastică, e stăpânit de teama că va trebui să se descalţe pentru OS, să-şi descalţe picioarele care sunt întotdeauna încălţate. Dar, după ce-şi scoate pantofii şi ciorapii, nu mai e chiar atât de greu. Trebuie pur şi simplu să se descotorosească de ruşinea lui, să se descalţe iute, fără a sta pe gânduri, şi atunci labele lui sunt ca labele oricui altcuiva. Ruşinea încă mai zăboveşte undeva, prin apropiere, aşteptând să se întoarcă la el, dar e o ruşine intimă, de care ceilalţi băieţi nu trebuie să-şi dea seama niciodată.

Labele lui sunt mari şi albe; altfel, arată ca labele oricui altcuiva, chiar şi ca acelea ale băieţilor care n-au încălţări şi vin la şcoală desculţi. Lui nu-i place OS-ul şi dezbrăcatul pentru OS, dar îşi spune că le poate îndura, aşa cum îndură şi alte lucruri.

Apoi, într-o bună zi, are loc o schimbare în rutină. Sunt trimişi de la sală la terenul de tenis, ca să înveţe *paddle tennis*[4]. Terenurile se află la o oarecare distanţă; pe alee, trebuie să calce cu grijă, croindu-şi drum printre pietricele. Sub soarele verii, asfaltul terenului este atât de fierbinte, încât el e nevoit să ţopăie de pe-un picior pe celălalt, ca să nu-l ardă la tălpi. E o uşurare când se întorc la vestiar şi-şi pune din nou pantofii; dar după-amiaza abia mai poate merge, iar când, odată ajuns acasă, mama îi scoate pantofii, constată că tălpile îi sunt pline de băşici şi sângerează.

Stă acasă trei zile, ca să se facă bine. în a patra zi se întoarce la şcoală cu un bilet de la mama lui - formulat pe un ton indignat, de care el îşi dă seama şi pe care-l aprobă. Asemenea unui războinic rănit care-şi reia locul în formaţia de luptă, se îndreaptă şchiopătând spre banca lui.

- De ce-ai lipsit? îl întreabă în şoaptă colegii.

- N-am putut să merg, mi s-au băşicat tălpile la tenis, răspunde el tot în şoaptă.

Se aşteaptă să fie privit cu uimire şi compasiune; în loc de asta, i se răspunde cu chicoteli amuzate. Nici măcar colegii de clasă care poartă pantofi nu-i iau vorbele în serios. Până şi lor li s-au îngroşat tălpile, încât nu se mai băşică. El e singurul care are labe moi, iar labele moi, din câte se pare, nu sunt demne de respect. Deodată, e izolat - el şi, în spatele lui, mama lui.

Trei

Niciodată n-a înţeles poziţia pe care-o ocupă tatăl lui în familie. De fapt, nu-i este clar ce anume îi dă dreptul să fie

4 Joc ce combină elemente de tenis de câmp, handbal și squash și la care se folosesc o paletă rectangulară și o minge de cauciuc.

acolo. într-o familie normală, tatăl este capul: casa îi aparţine, nevasta şi copiii trăiesc sub dominaţia lui. Dar în cazul lor, şi în familiile celor două surori ale mamei lui, mama şi copiii formează miezul, iar soţul e doar un apendice, un contribuabil la economia casei, ca un chiriaş.

De când îşi aminteşte, s-a simţit prinţul familiei, iar pe mama a considerat-o un fel de binefăcător şovăielnic şi protector neliniştit - neliniştit, şovăielnic pentru că, ştie şi el, nu copilul e cel care trebuie să dea tonul. Dacă există cineva pe care să fie gelos, acela nu e tata, ci fratele mai mic. Căci mama îl susţine şi pe fratele lui - îl susţine şi, pentru că fratele lui e deştept, dar nu la fel de deştept ca el, nici atât de îndrăzneţ şi de aventurier, îl preferă. De fapt, mama pare mereu să-l ocrotească pe fratele lui, ca o cloşcă, gata să alunge primejdia; în privinţa lui, în schimb, ea e doar undeva în fundal, aşteptând, ascultând, gata să-şi facă apariţia dacă el o cheamă.

Vrea ca mama să se poarte cu el aşa cum se poartă cu fratele lui. Dar vrea ca acest lucru să nu fie mai mult decât un semn, o dovadă. Ştie că ar fi cuprins de furie dacă ea ar începe să-l ocrotească ca o cloşcă.

O tot încolţeşte, cerându-i să recunoască pe cine iubeşte mai mult, pe el, sau pe fratele lui. Iar ea scapă de fiecare dată din capcană.

- Vă iubesc pe amândoi la fel de mult, zice ea zâmbind.

Nici măcar cele mai ingenioase întrebări ale lui - şi dacă ar lua casa foc, bunăoară, şi ea ar avea timp să-l salveze doar pe unul din ei? - nu izbutesc s-o prindă pe picior greşit.

- Pe amândoi, răspunde ea, cu siguranţă v-aş salva pe amândoi. Dar casa n-o să ia foc.

Cu toate că el râde de lipsa ei de imaginaţie, o respectă pentru consecvenţa ei îndărătnică.

Accesele lui de furie împotriva mamei sunt unul dintre lucrurile pe care trebuie să le ţină bine tăinuite de lumea de-afară. Numai ei patru ştiu ce torente de dispreţ revarsă

el asupra mamei, cât de mult o tratează ca pe-o fiinţă inferioară.

- Dacă profesorii şi prietenii tăi ar şti cum vorbeşti cu mama ta... zice tata, dând din deget.

Tata îi vede foarte limpede fisura din armură, şi de aceea îşi urăşte tatăl.

Vrea ca tatăl lui să-l bată şi să-l transforme într-un băiat normal. In acelaşi timp, ştie că, dacă tata ar îndrăzni să-l lovească, el nu şi-ar mai găsi liniştea până nu s-ar răzbuna. Dacă tata l-ar lovi, pe el l-ar apuca nebunia: ar deveni posedat, ca un şobolan încolţit, s-ar repezi în toate părţile, clănţănind cu dinţii lui otrăvitori, prea primejdios să fie atins.

Acasă este un despot irascibil, la şcoală, un mieluşel sfios şi blajin, care şade în rândul al doilea din spate, rândul cel mai obscur, ca să nu fie băgat în seamă, iar când încep bătăile cu varga, înţepeneşte de frică. Viaţa asta dublă pe care-o duce îi apasă umerii cu povara impostur ii. Nimeni altcineva nu are de suportat o asemenea povară, nici măcar fratele lui care, în cel mai bun caz, e o biată imitaţie nevricoasă a lui însuşi. De fapt, în sufletul lui crede că fratele lui e normal. El, unul, este singur. De nicăieri nu se poate aştepta la vreun sprijin. De el depinde ca să treacă de copilărie cumva, să treacă de familie şi de şcoală, spre o viaţă nouă în care nu va mai avea nevoie să se prefacă.

Copilăria, se spune în *Enciclopedia copiilor*, este un timp al bucuriei inocente, care trebuie petrecut pe pajişti, în mijlocul florilor de piciorul-cocoşului şi în mijlocul iepuraşilor, sau lângă vatră, absorbit de-o carte de poveşti. Viziunea aceasta asupra copilăriei îi este cu totul străină. Nimic din ceea ce trăieşte el în Worcester, acasă ori la şcoală, nu-l face să vadă copilăria altfel decât ca pe o perioadă în care scrâşnești din dinţi şi înduri.

Pentru că în Worcester nu există nici o grupă de Wolf Cub1, i se îngăduie să se înscrie la Boy Scout[5] [6], cu toate că nu are decât zece ani. Pentru primirea în grupa de cercetaşi, se pregăteşte cu meticulozitate. Se duce împreună cu mama la magazin, să-şi cumpere uniformă: pălărie tare de fetru maro-oliv şi ecuson argintiu pentru pălărie, cămaşă kaki, şort, ciorapi trei sferturi, centură de piele cu cataramă Boy Scout, trese verzi de umăr, ochi-de-pisică verzi pentru ciorapi. Taie dintr-un plop o ramură lungă de un metru şi jumătate, o decojeşte şi-şi petrece o după-amiază ca să incrusteze în lemnul alb şi moale, cu o şurubelniţă încinsă în foc, codul Morse şi cel de semnalizare. Se duce la prima întrunire a ccrcetaşilor cu băţul atârnat de umăr cu un şnur verde pe care l-a împletit singur din trei bucăţi de sfoară. Când depune jurământul şi salută cu două degete, este de departe cel mai impecabil costumat dintre cei nou-primiţi, “bobocii”.

Constată că, la fel ca la şcoală, şi la cercetaşi se dau probe. Pentru fiecare probă pe care-o treci, primeşti un ecuson pe care-l coşi pe cămaşă.

Probele se dau într-o ordine prestabilită. Prima este cea de a face noduri: nodul plat, nodul plat dublu, nodul picior de câine, nodul de scaun simplu. Trece proba, dar fără a se evidenţia. Nu-i este limpede cum te poţi evidenţia la această probă a cercetaşilor, cum poţi fi excepţional.

A doua probă este pentru ecusonul de pădurar. Ca s-o treacă, trebuie să aprindă un foc fără să folosească hârtie şi fără să folosească mai mult de trei chibrituri. Pe pământul gol, lângă biserica anglicană, într-o seară de iarnă în care bate un vânt rece, el îşi adună grămăjoara de rămurele şi bucăţi de coajă, apoi, sub privirile liderului de grupă şi a instructorului cercetaşilor, scapără pe rând beţele. Dar focul

5 Organizație de cercetași pentru băieți din grupa de vârstă 8-10 ani.

6 Organizație mondială de cercetași fondată în Anglia (1908), pentru băieți din grupa de vârstă 10-17 ani.

nu se aprinde de la nici unul: de fiecare dată, vânt ut stinge flăcăruia. Instructorul cercetaşilor şi liderul grupei îi întorc spatele. Nu rostesc cuvintele “Ai picat”, prin urmare el nu e sigur dacă a trecut proba sau nu. Dacă se duc să se sfătuiască şi să decidă că, din pricina vântului, testul nu a fost corect? îi aşteaptă să se întoarcă. Aşteaptă să primească totuşi ecusonul de pădurar. Dar nu se întâmplă nimic. Stă lângă grămăjoara de rămurele şi nu se întâmplă nimic.

Nimeni nu mai vorbeşte despre asta. Este primul examen pe care-l pică în viaţa lui.

în fiecare vacanţă din iunie, grupa de cercetaşi pleacă în tabără, în afara unei săptămâni petrecute la spital, când avea patru ani, n-a stat niciodată departe de mama lui. Dar acum e hotărât să meargă cu cercetaşii.

Există o listă de obiecte pe care trebuie să le ia cu el. Unul dintre ele este salteaua de cort. Mama nu are saltea de cort, nici măcar nu-i este limpede ce-i aia o saltea de cort. Drept care îi dă o saltea pneumatică roşie, de cauciuc. Ajuns în tabără, constată că toti ceilalţi băieţi au saltele kaki de cort. Salteaua lui rosie îl scoate imediat în evidenţă. Şi asta nu e tot. Probleme are şi când trebuie să-şi facă nevoile deasupra unei gropi duhnitoare, săpate în pământ.

în a treia zi de tabără, se duc să înoate în râul Brede. Deşi pe vremea când locuiau în Cape Town, el, fratele şi vărul său obişnuiau să ia trenul până la Fish Hoek şi să-şi petreacă după-amiezi întregi căţărându-se pe stânci, şi făcând castele de nisip, şi bălăcindu-se în valuri, el de fapt nu ştie să înoate. Acum, ca cercetaş, trebuie să înoate până pe malul celălalt al râului şi înapoi.

Urăşte râurile din pricină că-s întunecate, din pricina mâlului care i se vâră printre degetele de la picioare, din pricina conservelor de aluminiu ruginite şi a sticlelor sparte pe care ar putea călca; lui îi place nisipul alb al mării. Dar se aruncă în apă şi, cum-necum, reuşeşte să treacă râul înot. Pe malul celălalt se agaţă de rădăcina unui copac,

găseşte un sprijin pentru picior, stă până la brâu în apa maronie, mohorâtă, dinţii îi clănţăne.

Ceilalţi băieţi se răsucesc şi-o iau înapoi înot. El rămâne singur. N-are ce face altceva decât să se avânte din nou în apă.

La mijlocul râului, este epuizat. Se opreşte din înotat şi încearcă să stea în picioare, dar apa e prea adâncă. Capul îi dispare sub suprafaţa ei. încearcă să se înalţe, să înoate din nou, dar nu arc putere. Dispare sub apă a doua oară.

I se năzăreşte că-şi vede mama şezând pe-un scaun cu spătar înalt şi drept şi citind scrisoarea în care i se spune despre moartea lui. Fratele lui stă lângă ea şi citeşte peste umărul ei.

Următorul lucru pe care-l ştie e că zace pe malul râului, iar liderul grupei, care se numeşte Michael, dar căruia, din prea multă I imiditate, nu i-a adresat până acum nici un cuvânt, stă călare pe el. închide ochii, inundat de-o stare de bine. A fost salvat.

După această păţanie, se gândeşte săptămâni în şir la Michael, la felul în care Michael şi-a riscat viaţa aruncându-se înapoi în râu şi salvându-l pe el. De fiecare dată se gândeşte cât e de minunat că Michael a băgat de seamă - l-a băgat pe el de seamă şi a băgat dc seamă că era sfârşit. în comparaţie cu Michael (care e în clasa a şaptea şi are toate ecusoanele, în afară de cele mai înalte în grad, şi urmează să fie numit Cercetaş Regal), el e un ins neglijabil. Ar (î fost cum nu se poate mai normal ca Michael să nu-l observe când se scufunda şi chiar să nu-i fi băgat în seamă lipsa decât după ce vor fi ajuns în tabără. Şi-atunci, tot ceea ce i s-ar fi cerul lui Michael să facă ar fi fost să scrie scrisoarea către mama lui, scrisoarea rece, oficială, care începe cu: “Vă informăm cu regret că...”

Din acea zi, ştie că persoana lui are ceva deosebit. Fusese pe punctul de-a muri, dar n-a murit. în ciuda faptului că e neînsemnat, i s-a dat o a doua viaţă. A fost mort, dar trăieşte.

Mamei nu-i suflă nici un cuvânt despre cele întâmplate în tabără.

Patru

Marea taină a vieţii lui la şcoală, taina pe care n-o spune nimănui acasă, este aceea că a devenit romano-catolic, că, din toate punctele de vedere practice, el “este” romano-catolic.

Acasă îi vine greu să vorbească despre asta, din pricină că familia lui nu “este” nimic. Sunt sud-africani, de bună seamă, dar chiar şi a fi sud-african este uşor stânjenitor, prin urmare nu se discută despre asta, deoarece nu toţi cei care trăiesc în Africa de Sud sunt sud-africani sau sud-africani autentici.

Din punct de vedere religios, cu siguranţă ei nu sunt nimic. Nici măcar în familia tatei, o familie mult mai aşezată şi mai obişnuită decât a mamei, nu merge nimeni la biserică. El, unul, a fost într-o biserică doar de două ori în viaţă: o dată, ca să fie botezat, a doua oară, ca să sărbătorească victoria în al Doilea Război Mondial.

Decizia de a “fi” romano-catolic a fost luată pe moment. In prima dimineaţă, la noua lui şcoală, în timp ce restul clasei merge la adunarea din sala de festivităţi, el şi ceilalţi trei băieţi nou-veniţi sunt reţinuți.

- De ce religie ţii? îl întreabă institutoarea pe fiecare dintre ei.

El se uită în dreapta şi-n stânga. Care este răspunsul corect? Există religii dintre care poţi alege? E ca şi când alegi între ruşi şi americani? îi vine rândul.

- De ce religie ţii? întreabă institutoarea.

E asudat din cap până-n picioare; nu ştie ce să spună.

- Eşti creştin, sau romano-catolic, sau evreu? îşi pierde institutoarea răbdarea.

- Romano-catolic, răspunde el.

Când întrebările iau sfârşit, lui şi încă unui băiat care zice că c evreu li se face semn să rămână pe loc; cei doi care spun că sunt creştini pleacă la adunare.

Ei doi aşteaptă să vadă ce li se va întâmpla. Dar nu se întâmplă nimic. Coridoarele sunt pustii, clădirea e tăcută, nu mai e nici un profesor.

Se îndreaptă amândoi spre terenul de joacă, unde se alătură câtorva băieţi rămaşi şi ei pe loc. E sezonul jocului cu bile; în liniştea nefamiliară a terenului pustiu, cu uguitul porumbeilor în văzduh, iar departe, zvon palid de cântec, ei joacă pietre. Timpul trece. Apoi sună clopoţelul pentru încheierea întrunirii. Ceilalţi băieţi se întorc de la sală, în şir, clasă după clasă. Cineva pare în toane rele.

- *Jood*! un băiat afrikaner când trece pe lângă el: Evreule!

Când se întorc în clasa lor, nimeni nu zâmbeşte.

întâmplarea îl tulbură. Speră ca a doua zi el şi ceilalţi băieţi nou-veniţi să fie reţinuți iarăşi şi să li se ceară să facă altă alegere. Atunci el, care evident a făcut o greşeală, poate să se corecteze şi să fie creştin. Dar nu există a doua şansă.

De două ori pe săptămână, oile sunt separate de capre. în vreme ce evreii şi catolicii sunt lăsaţi să facă ce-or şti, creştinii se duc la întrunire, să cânte imnuri şi să li se ţină predici. Ca răzbunare pentru asta şi ca răzbunare pentru ce i-au făcut evreii lui Cristos, băieţii afrikaneri, mari, brutali, ososi, îl prind uneori pe câte-un evreu sau pe câte-un catolic şi-l lovesc în bicepşi, lovituri aplicate cu încheieturile degetelor, scurte, rele, sau îi trag cu genunchiul în testicule, sau îi răsucesc braţele la spate, până când evreul sau catolicul cere îndurare.

- *Asseblief*! scânceşte băiatul. Vă rog!
- *Jood*! şuieră ei: *Jood*! *Vuilgoed*!*XLwe\Ae* Jegule!

într-una din zile, în pauza de prânz, doi băieţi afrikaneri îl prind la înghesuială şi-l trag în colţul cel mai îndepărtat al terenului de rugbi. Unul din ei este uriaş și urât. El se roagă de ei.

- *Ek is nie 'n Jood nie*, spune el: Eu nu sunt evreu.

Le oferă să-i lase să meargă cu bicicleta lui, pot s-o ţină toată după-masa. Cu cât bolboroseşte mai mult, cu atât se

lăţeşte zâmbetul grăsanului. Evident că asta-i place grăsanului: milogirea, umilirea!

Din buzunarul de la cămaşă, grăsanul scoate ceva, ceva ce începe să lămurească de ce a fost el târât în acest colt singuratic: o omidă verde care se zvârcoleşte. Amicul îi imobilizează braţele la spate; grăsanul îl strânge de articulaţia maxilarelor, până când gura i se deschide, apoi îndeasă omida înăuntru. El o scuipă afară, deja ruptă, dar după ce-a apucat să-şi elimine secreţiile. Grăsanul o zdrobeşte, îl mânjeşte cu ea pe buze.

- *Jood*! zice, ştergându-şi mâna pe iarbă.

în acea dimineaţă fatidică, el a ales să fie romano-catolic datorită Romei, datorită lui Horaţiu şi a celor doi camarazi ai săi, cu săbiile în mâini, capetele acoperite de coifuri cu creste, cu un curaj de nestăvilit în priviri, apărând podul peste Tibru împotriva hoardelor etrusce. Acum, pas cu pas, descoperă de la ceilalţi băieţi catolici ce este cu adevărat un romano-catolic. Un romano-catolic n-are nici o legătură cu Roma. Romano-catolicii nici măcar n-au auzit de Horaţiu. Romano-catolicii merg la catehism în fiecare vineri după-amiaza; merg la spovedanie; primesc taina euharistiei., Asta fac romano-catolicii.

Băieţii catolici mai mari îl încolţesc, îl iau la întrebări: a fost la catehism, a fost la spovedanie, a primit taina euharistiei? Catehism? Spovedanie? Euharistie? Nici măcar nu ştie ce-nseamnă cuvintele astea.

- Am mers în Cape Town, zice el evaziv.

- Unde? întreabă ei.

Nu ştie numele nici unei biserici din Cape Town, dar nici ei nu ştiu.

- Vino la catehism vineri, îi spun ei imperativ.

Când nu se duce, ei îl informează pe preot că în clasa a treia e un apostat. Preotul trimite un mesaj pe care ei i-l comunică: trebuie să se ducă la catehism. El bănuieşte că ei au inventat mesajul, iar vinerea următoare rămâne acasă, nu se arată la faţă.

Băieţii catolici mai mari încep să dea de înţeles că nu cred toată povestea asta cum că a fost catolic şi în Cape Town. Dar acum a mers prea departe, nu mai are cum să dea înapoi. Dacă zice “Am făcut o greşeală, de fapt sunt creştin”, s-ar face de râs. în plus, chiar dacă trebuie să îndure hărţuielile afrikanerilor şi întrebările adevăraţilor catolici, oare nu merită pentru cele două intervale libere pe săptămână, când se poate plimba în voie pe terenurile de joacă pustii şi poate sta de vorbă cu evreii?

Intr-o după-amiază de sâmbătă, când întregul Worcester, toropit de căldură, trage un pui de somn, el îşi ia bicicleta şi porneşte la vale pe Dorp Street.

De obicei dă un ocol mare străzii cu pricina, pentru că acolo se află biserica catolică. Dar azi strada e pustie, nici un zgomot, în afară de susurul apei în rigole. Pedalează nonşalant, prefacându-se că nu se uită la biserică.

Biserica nu e chiar atât de mare pe cât şi-o închipuia el. E o clădire joasă, neagră, cu o statuie mică deasupra porticului: Fecioara, cu glugă pe cap, cu pruncul în braţe.

Ajunge la capătul de jos al străzii. I-ar plăcea să se întoarcă şi s-o ia înapoi, ca să se mai uite o dată, dar se teme să nu-şi forţeze norocul, se teme să nu care cumva să iasă un preot îmbrăcat în negru şi să-i facă semn să se oprească.

Băieţii catolici îl sâcâie, fac remarci batjocoritoare, creştinii îl persecută, evreii însă nu emit judecăţi. Se fac că nu văd. Şi evreii umblă încălţați. Intr-un fel, se simte în largul lui cu evreii. Evreii nu-s chiar atât de răi.

Şi totuşi, cu evreii trebuie să fie foarte precaut. Pentru că evreii sunt pretutindeni, evreii pun mâna pe ţară. Asta aude din toate părţile, dar mai ales de la unchii lui, cei doi fraţi burlaci ai mamei, atunci când vin în vizită. Norman şi Lance vin în fiecare vară, ca păsările migratoare, deşi rareori în acelaşi timp. Dorm pe canapea, se trezesc la unsprezece dimineaţa, se învârt prin casă ore întregi, doar pe jumătate îmbrăcaţi, ciufuliţi. Amândoi au maşină; uneori se lasă

înduplecaţi să-şi ia sora şi pe băieţii ei în maşină, pentru o plimbare de după-masă, dar ei preferă, pare-se, să-şi petreacă vremea fumând şi bând ceai, şi vorbind despre zilele de odinioară. După care iau cina, iar după cină joacă poker sau rummy până la miezul nopţii, cu oricine se lasă convins să nu se ducă la culcare.

Lui îi place să-şi asculte mama şi unchii depănând pentru a mia oară întâmplări din copilăria lor la fermă. Nicicând nu-i mai fericit ca atunci când ascultă aceste poveşti şi tachinările, şi hohotele de râs care le însoţesc. Prietenii lui din Worcester nu se trag din familii cu asemenea poveşti. Asta este ceea ce-l deosebeşte: cele două ferme din istoria familiei lui, ferma mamei şi ferma tatei, şi poveştile celor două ferme. Prin fermele acelea, rădăcinile sale se întind în trecut; prin fermele acelea, el are cheag.

Mai e şi o a treia fermă: Skipperskloof, lângă Williston. Familia lui nu are rădăcini acolo, e o fermă căpătată prin căsătorie. Cu toate acestea, Skipperskloof este la fel de importantă. Toate fermele sunt importante. Fermele sunt spaţii ale libertăţii, ale vieţii.

Printre poveştile spuse de Norman, Lance şi mama, se strecoară figuri ale evreilor, hazlii, hâtri, dar şi vicleni şi nemiloşi, asemenea şacalilor. Evreii din Oudshoorn veneau la fermă în fiecare an. Ca să cumpere pene de struţ de la tatăl lor, adică bunicul lui. Ei l-au convins pe bunicul să renunţe la lână şi să crească la fermă numai struţi. Struţii o să-l îmbogăţească, i-au spus ei. Apoi, într-o bună zi, piaţa penelor de struţ a căzut. Evreii au refuzat să mai cumpere pene, iar bunicul a dat faliment. Toţi din regiunea aceea au dat faliment, iar evreii le-au preluat fermele. Aşa operează evreii, zice Norman: să n-ai niciodată încredere în evrei.

Tata obiectează. Tata nu-şi poate permite să-i blameze pe evrei atâta timp cât lucrează pentru un evreu. Standard Canners, unde este el contabil, îi aparţine lui Wolf Heller. De fapt, Wolf Heller l-a adus pe tata de la Cape Town la Worcester, atunci când tata şi-a pierdut slujba de la stat.

Viitorul familiei lor este legat strâns de viitorul firmei Standard Canners, pe care, în cei câţiva ani de când a preluat-o, Wolf Heller a transformat-o într-un gigant al lumii conservelor: sunt posibilităţi minunate la Standard Canners, spune tata, pentru cineva aşa ca el, cu diplomă în Drept.

Prin urmare, Wolf Heller este scutit de criticile la adresa evreilor. Wolf Heller are grijă de angajaţii săi. De Crăciun chiar le cumpără cadouri, deşi Crăciunul nu înseamnă nimic pentru evrei.

Nu există nici un copil Heller la şcoala din Worcester. Dacă or fi existând copii Heller, probabil că au fost trimişi la SACS[7], în Cape Town, o şcoală evreiască în toate cele, în afară de nume. Nici în Reunion Park nu există familii evreieşti. Evreii din Worcester locuiesc în partea mai veche, mai verde şi mai umbroasă a oraşului. Cu toate că există băieţi evrei în clasa lui, el nu este niciodată invitat la ei acasă. Îi vede numai la şcoală şi se apropie inai mult de ei doar în timpul întrunirilor, când evreii şi catolicii sunt izolaţi şi cad victime furiei creştinilor.

Uneori însă, din motive ce nu sunt limpezi, dispensa ce le permite răgazul de libertate în timpul întrunirilor este retrasă şi sunt chemaţi în sală.

Sala e întotdeauna plină. Băieţii mari ocupă scaunele, în vreme ce băieţii din clasele primare se aşază claie peste grămadă pe podea. Evreii şi catolicii - să fie douăzeci cu totul - se strecoară printre ci, căutând câte un loc liber. Pe furiş, mâini îi prind de glezne, ca să le pună piedică.

Dominee-xA este deja pe podium, un bărbat tânăr, palid, în costum negru şi cu cravată albă. Propovăduieşte cu voce înaltă, cântată, lungind şi mai mult vocalele lungi, pronunţând răspicat fiecare literă a fiecărui cuvânt. Când se termină predica, toţi trebuie să se ridice în picioare pentru rugăciune. Ce se cuvine să facă un catolic în timpul unei rugăciuni de-a creştinilor? Să închidă ochii şi să-şi mişte

7 South African College Schools (SACS) — instituție de învățământ primar și gimnazial din Cape Town.

buzele, ori să pretindă că nu e acolo? Nu zăreşte pe nici unul dintre catolicii adevăraţi; aşa că îşi ia un aer absent şi-şi aţinteşte privirile în gol.

Dominee-vk se aşază. Se împart cărţile cu imnuri. Acum vor cânta. Una dintre profesoare iese în faţa lor, ca să dirijeze.,/lZ *die veld is vrolik*) *al die voëltjies sing*, cântă juniorii. Apoi se ridică băieţii mai mari. "*Uitdie blou van onse hemel*\ cântă ei cu vocile lor adânci, stând în poziţie de drepţi, cu privirile aţintite ameninţător în faţă: imnul naţional, imnul *lor* naţional. Precauţi, temători, băieţii mai mici se alătură corului. Aplecându-se asupra lor, fluturând-şi braţele ca şi când ar vântura pene, profesoara încearcă să-i îmboldească, să-i încurajeze. "*Ons sal antwoord op jou roepstem*, *ons sal offer watjy vrd*\ cântă ei: Vom răspunde chemării tale.

In sfârşit, se isprăveşte totul. Profesorii coboară de pe podium, întâi directorul, apoi *dominée-^* apoi ceilalţi. Băieţii părăsesc în şir sala. Un pumn îl izbeşte în rinichi, un ghiont scurt, fulgerător, invizibil.

- *Jood*! şoptește o voce.

Apoi iese, e liber, poate să inspire din nou aer proaspăt.

în ciuda ameninţărilor din partea catolicilor adevăraţi, în ciuda posibilităţii ca preotul să-i viziteze părinţii şi să-l demaşte, e mulţumit că a avut inspiraţia să aleagă Roma. E recunoscător Bisericii care-l adăposteşte; nu are regrete, nu doreşte să înceteze să mai fie catolic. Dacă a fi creştin înseamnă să cânte imnuri şi să asculte predici, şi apoi să iasă de-acolo şi să-i chinuie pe evrei, nu-şi doreşte câtuşi de puţin să fie creştin. Nu e vina lui că în Worcester catolicii sunt catolici fără să fie romani, că n-au habar de Horaţiu şi de camarazii lui care au apărat podul peste Tibru ("Tibrule, Părinte Tibru, căruia ne rugăm noi, romanii"), n-au habar de Leonida şi de spartanii lui care au apărat trecătoarea Termopile, de Roland care a apărat trecătoarea împotriva sarazinilor. După mintea lui, nimic nu e mai eroic decât să aperi o trecătoare, nimic nu e mai nobil decât să renunţi la

propria viaţă pentru a o salva pe a altora care, ulterior, vor plânge pe cadavrul tău. Asta ar vrea el să fie: un erou. Asta ar trebui să fie preocuparea romano-catolicismului adevărat.

E o seară de vară, răcoroasă după ziua lungă şi fierbinte. Se află în grădina publică, unde a jucat crichet cu Greenberg şi Goldstein: Greenberg, care-i elev a-ntâia, dar nu-i bun la crichet; Goldstein, care are ochi mari, căprui, poartă sandale şi e chipeş. E târziu, trecut de şapte jumate. în afară de ei trei, grădina e pustie. Au fost nevoiţi să întrerupă jocul: e prea întuneric să mai vadă mingea. Astfel că se iau la trântă, ca-n copilărie, rostogolindu-se pe iarbă, gâdilându-se, râzând, chicotind. El se ridică, trage adânc aer în piept. îl cuprinde o stare de exaltare. “Niciodată n-am fost mai fericit”, îşi zice el. “Aş vrea să fiu cu Greenberg şi Goldstein pentru totdeauna.”

Se despart. E adevărat. Ar vrea să trăiască astfel mereu, mergând cu bicicleta pe străzile largi şi pustii din Worcester, în amurgul unei zile de vară, când toţi ceilalţi copii au fost chemaţi acasă şi numai el hălăduieşte încă, asemenea unui rege.

Cinci

Faptul că e catolic face parte din viaţa lui de la şcoală. Faptul că-i preferă pe ruşi americanilor e o taină atât de întunecată, încât n-o poate dezvălui nimănui. A ţine cu ruşii e o treabă foarte serioasă. Din cauza ei poţi fi ostracizat. Poţi ajunge la închisoare.

In dulapul lui, într-o cutie, păstrează caietul cu desene pe care le-a făcut în 1947, când pasiunea lui pentru ruşi atinsese apogeul. Desenele, realizate în creion moale şi colorate cu ceracolor, înfăţişează avioane ruseşti care trag în avioane americane aflate pe cer, nave ruseşti scufundând nave americane. Cu toate că s-a potolit fervoarea acelui an, când un val de duşmănie împotriva ruşilor izbucnise deodată la radio şi lumea se împărţise în două tabere, el îşi păstrează loialitatea tainică: loialitatea

faţă de ruşi, dar o loialitate şi mai mare faţă de sine însuşi aşa cum era el când a făcut desenele.

Nu există nimeni în Worcester care să ştie că el ţine cu ruşii, în Cape Town era prietenul său Nicky, se jucau împreună de-a războiul, cu soldaţi de plumb şi un tun cu arc şi chibrituri drept proiectile, dar când a aflat ce primejdioase erau preferinţele sale, ce risca să piardă, întâi l-a pus pe Nicky să jure că va păstra taina, apoi, ca să fie absolut sigur, i-a zis că schimbase tabăra şi acum îi plăceau americanii.

în Worcester, numai lui îi plac ruşii. Loialitatea lui faţă de Steaua Roşie îl izolează cu totul.

De unde i se trage această pasiune, care până şi lui i se pare ciudată? Numele mamei lui e Vera: Vera, cu V-ul acela glacial, o săgeată repezită în jos. Vera e nume rusesc, aşa i-a spus ea odată.

Când i s-a vorbit pentru prima oară despre ruşi şi americani ca fiind tabere opuse, între care el trebuia să aleagă (De cine-ţi place mai mult, de Smuts, sau de Malan? 1 De cine-ţi place mai mult, de Superman, sau de Captain Marvel[8] [9]? De cine-ţi place mai mult, de ruşi, sau de americani?”), el i-a ales pe ruşi, aşa cum i-a ales pe romani: pentru că îi place litera r, mai ales iniţiala 7?, cea mai puternică dintre toate literele.

I-a ales pe ruşi în 1947, când toţi ceilalţi îi alegeau pe americani; după ce i-a ales, s-a apucat să citească despre ei. Tatăl lui avea o istorie în trei volume a celui de-al Doilea Război Mondial, îi plăceau cărţile acestea, le parcurgea cu înfrigurare, studia cu aviditate fotografiile cu soldaţi ruşi în uniforme albe de schi, soldaţi ruşi cu pistoale-mitralieră fiirişându-se gheboşaţi printre ruinele Stalingradului,

8 Jan Christiann Smuts (1870-1950) - om de stat, general și filozof sud-african; Daniel François Malan (1874-1959) - reprezentant al naționalismului afrikaans, prim-ministru sud-african între 1948 și 1954, al cărui Partid Național a pus bazele apartheidului.

9 Captain Marvel - super-erou al benzilor desenate din anii 1940.

comandanţi ruşi de tancuri scrutând prin binoclurile lor. (T-34-ul rusesc era cel mai bun tanc din lume, mai bun decât Shermanul american, mai bun chiar decât Tigerul german.) Se întorcea mereu la un desen cu un pilot rus care-şi virează bombardierul deasupra unei coloane de tancuri germane incendiate şi distruse. Adopta tot ce era rusesc. L-a adoptat pe severul, dar paternul mareşal Stalin, cel mai mare şi mai vizionar strateg al războiului; a adoptat borzoiul, ogarul rusesc, cel mai iute dintre toţi câinii. Ştia despre Rusia tot ce era de ştiut: suprafaţa în kilometri pătraţi, producţiile de cărbune şi oţel în tone, lungimea fiecăruia dintre fluviile sale, Volga, Nipru, Enisei, Obi.

Apoi, din dezaprobarea părinţilor, din uluiala prietenilor lui, din ceea ce-i spuneau ei după ce le povesteau părinţilor lor despre el, şi-a dat seama că a ţine cu ruşii nu era de glumă, era ceva nepermis.

Din cât se pare, întotdeauna trebuie să fie ceva care merge prost. Orice-i place lui, orice-şi doreşte, mai devreme sau mai târziu trebuie să se transforme în secret. începe să se gândească la sine ca la unul dintre acei păianjeni ce trăiesc în pământ, într-o gaură blocată cu o trapă. Tot timpul păianjenul trebuie s-o zbughească înapoi în gaură şi să închidă trapa în urma lui, să închidă lumea afară, să se ascundă.

In Worcester, îşi ţine ascuns trecutul rusesc, ascunde reprobabilul caiet cu desene ce înfăţişează avioane inamice care se prăbuşesc în ocean, lăsând în urmă cozi de fum, şi nave de luptă care se scufundă cu prora înainte sub valuri. înlocuieşte desenatul cu jocuri imaginare de crichet. Foloseşte o paletă de tenis de plajă, făcută din lemn, şi o minge de tenis. Chestia e să ţină mingea în aer cât mai mult cu putinţă. Ore întregi dă roată mesei din sufragerie, lovind mingea în aer. Toate vazele şi bibelourile au fost îndepărtate din calea lui; ori de câte ori mingea loveşte tavanul, se pogoară o ploaie de praf roşu, fin.

Joacă jocuri întregi - unsprezece jucători la bătaie de-o parte, fiecare bătând de două ori. Fiecare bătaie echivalează cu o alergare. Când un jucător nu se concentrează şi ratează mingea, este eliminat, iar el notează scorul pe tabela de marcaj. Se acumulează rezultate astronomice: cinci sute de alergări, şase sute de alergări. Odată, Anglia a marcat o mie de alergări, ceea ce nici o echipă n-a reuşit vreodată. Uneori, învinge Anglia, alteori, Africa de Sud; mai rar Australia sau Noua Zeelandă.

Rusia şi America nu joacă crichet. Americanii joacă baseball; se pare că ruşii nu joacă nimic, poate pentru că acolo ninge mereu.

Nu ştie ce fac ruşii când nu fac război.

Prietenilor nu le suflă o vorbă despre jocurile lui tainice de crichet, astea sunt doar pentru acasă. Odată, în primele luni după ce s-au mutat în Worcester, un băiat din clasa lui a intrat prin uşa din faţă, rămasă deschisă, şi l-a găsit zăcând pe spate, sub un scaun.

- Ce faci acolo? l-a întrebat băiatul.

- Mă gândesc, i-a răspuns el fără să clipească. îmi place să gândesc.

Curând, toţi din clasa lui au aflat: băiatul ăla nou e ciudat, nu e normal. A fost o greşeală din care el a învăţat să fie mai prudent. A fi prudent înseamnă şi a spune întotdeauna mai puţin, nu mai mult.

Joacă şi crichet adevărat cu oricine e dispus să joace. Dar crichetul adevărat pe terenul de sport din mijlocul cartierului Reunion Park are un ritm insuportabil de lent: jucătorul la bătaie ratează mingea tot timpul, portarul o ratează şi el, mingea se rătăceşte cine ştie unde. Nu suportă să caute mingile rătăcite. Nu suportă nici să fie jucător de câmp pe teren pietros, unde-ţi însângerezi mâinile şi genunchii de câte ori plonjezi după o minge. Nu-şi doreşte decât să bată ori să arunce mingea, asta-i tot.

Se dă bine pe lângă fratele lui, deşi fratele lui n-are decât şase ani; îi promite să-l lase să se joace cu jucăriile lui

dacă-i aruncă mingea în curtea din spate. Fratele lui aruncă o vreme, apoi se plictiseşte, se bosumflă şi fuge înăuntru, ca să scape. El încearcă s-o înveţe pe mama lui să arunce, dar ea nu reuşește să prindă mişcarea. In vreme ce exasperarea lui creşte, ea râde de se prăpădeşte din pricina propriei stângăcii. N-are ce face, o lasă să-i arunce mingea. Dar la un moment dat, spectacolul devine prea jenant, se vede din stradă: o mamă joacă crichet cu fiul ei.

Taie o conservă în jumătate, iar jumătatea cu fiind a conservei o prinde în cuie de-o prăjină de lemn lungă de şaizeci de centimetri. Fixează prăjina pe-un ax petrecut prin pereţii unei lăzi fixate cu cărămizi. Prăjina este trasă în faţă cu o bucată de cauciuc tăiată dintr-un cauciuc de bicicletă, iar spre spate cu o sfoară petrecută printr-un cârlig prins de ladă. Pune o minge în cupa de aluminiu, se retrage zece paşi, trage de sfoară până când cauciucul se întinde bine, ancorează sfoara sub călcâi, îşi ia poziţia de batere şi eliberează sfoara. Uneori mingea ţâşnește în văzduh, alteori direct în capul lui; dar se-ntâmplă să zboare şi suficient de aproape ca s-o poată el bate. E pe deplin satisfăcut - el a aruncat mingea, şi tot el a bătut-o, a triumfat, nimic nu e imposibil.

Intr-o bună zi, cuprins de-o dorinţă nesăbuită de confidenţe, le propune lui Greenberg şi Goldstein să-şi mărturisească cele mai vechi amintiri. Greenberg se codeşte: e un joc în care nu vrea să intre. Goldstein spune o poveste lungă, fără cap şi coadă, despre cum a fost dus la plajă, o poveste pe care el abia dacă o ascultă. Căci scopul jocului, bineînţeles, este ca el să-şi povestească cea mai veche amintire a sa.

Stă aplecat peste pervazul ferestrei, în apartamentul lor din Johannesburg. Se înserează. Din depărtare se aude o maşină apropiindu-se, trece ca fulgerul pe stradă. Un căţel, un căţeluş cu pete, fuge în faţa ei. Maşina îl loveşte; roţile îl calcă exact prin mijloc. Cu labele din spate paralizate, căţelul se târăşte din drum, schelălăind de durere. Fără

doar şi poate, va muri; dar în acea clipă el e tras din punctul lui de observaţie de la fereastră.

E cea mai veche amintire a lui, magnifică, care bate orice-ar stoarce din memoria lui săracul Goldstein. Dar e reală? De ce se apleacă peste pervaz şi se uită la strada pustie? Chiar a văzut maşina lovind căţelul, sau doar a auzit un câine schelălăind, drept care a fugit la fereastră? E posibil ca el să nu fi văzut nimic altceva decât un căţel care-şi târăşte picioarele din spate şi să-şi fi imaginat maşina, şoferul şi restul poveştii.

Mai există o primă amintire, una în care are mai multă încredere, dar pe care n-ar povesti-o niciodată, cu siguranţă nu lui Greenberg şi Goldstein, care ar fi în stare s-o răspândească în toată şcoala, facându-l de râsul curcilor.

Şade lângă mama lui, într-un autobuz. Trebuie să fi fost frig, pentru că poartă pantaloni de lână roşii şi o căciulă de lână cu ciucure. Motorul autobuzului trage din greu; urcă trecătoarea Swartberg, sălbatică, pustie.

In mână are un ambalaj de bomboană. II ţine afară pe geamul deschis de-un deget. Ambalajul flutură, tremură în vânt.

- Să-i dau drumul? o-ntreabă el pe mama lui.

Ea dă din cap. El dă drumul ambalajului.

Bucata de hârtie zboară în văzduh. Dedesubt nu e nimic, doar abisul întunecat al trecătorii, mărginit de ţancuri reci. Lăsându-şi capul mult pe spate, mai prinde o ultimă privire a hârtiei care-şi continuă zborul curajos.

- Ce-o să păţească hârtia? o-ntreabă pe mama, dar ea nu înţelege.

Asta e cealaltă primă amintire a lui, cea tainică. Se gândeşte tot timpul la bucăţica de hârtie, singură în toată imensitatea aceea, pe care el a lăsat-o de izbelişte, ceea ce nu s-ar fi cuvenit să facă. Va trebui într-o bună zi să se întoarcă în trecătoarea Swartberg ca s-o găsească şi s-o salveze. Asta e datoria lui: n-are voie să moară până nu va face întocmai.

Mama lui nutreşte numai dispreţ pentru bărbaţii care “au două mâini stângi”, printre care se numără tatăl lui, dar şi cei doi fraţi ai ei, mai cu seamă Roland, fratele ei mai mare, care ar fi putut păstra ferma dacă ar fi muncit mai cu sârg ca să plătească datoriile, dar n-a facut-o. Dintre nenumăraţii unchi din partea tatei (şase de sânge, alţi cinci prin alianţă), cel pe care mama îl admiră cel mai mult este Joubert Olivier, care a instalat la Skipperskloof un generator electric şi a învăţat singur stomatologia. (Intr-una dintre vizitele sale la fermă, îl apucă durerea de dinţi. Unchiul Joubert îl aşază pe-un scaun sub un copac şi, fără anestezie, îi curăţă caria cu freza şi i-o umple cu gutapercă. In viaţa lui n-a suferit în asemenea hal.)

Când se sparg sau se strică farfurii, bibelouri, jucării, mama le repară singură: cu sfoară, cu lipici. Obiectele pe care le leagă cu sfoară se desfac, pentru că ea nu se pricepe la noduri. Cele pe care le lipeşte se dezlipesc; lipiciul e de vină, zice ea.

Sertarele din bucătărie sunt pline de cuie îndoite, capete de sfoară, ghemotoace de staniol, timbre vechi.

- De ce le strângem?

- Pentru orice eventualitate, răspunde ea.

Când e în toane rele, mama lui înfierează ştiinţa de carte. Copiii ar trebui trimişi la şcoala de meserii, apoi puşi să muncească, zice ea. E o prostie să studiezi. Cel mai bine e să înveţi să faci un scrin, să faci tâmplărie, să înveţi să lucrezi cu lemnul. Nu-i mai place munca la fermă: de când fermierii s-au îmbogăţit pe nepusă masă, nu mai fac altceva decât să trândăvească şi să-şi afişeze bogăţia.

Şi-asta pentru că preţul lânii a sărit în aer. Cică japonezii plătesc o liră livra de lână de cea mai bună calitate - aşa se zice la radio. Crescătorii de oi îşi cumpără maşini noi, pleacă în vacanţă la mare.

- Acum că eşti atât de bogat, trebuie să ne dai o parte din banii tăi, îi spune mama lui unchiului Son, într-una dintre vizitele lor la Voëlfontein.

O spune zâmbind, ca şi când a făcut o glumă, dar nu-i deloc amuzant. Unchiul Son arată stânjenit, murmură ceva ce el nu înţelege.

Ferma n-ar fi trebuit să ajungă doar în mâinile unchiului Son, îi zice mama. A fost lăsată moştenire tuturor celor cincisprezece fraţi şi surori, în părţi egale. Pentru a o salva de la vânzarea prin licitaţie vreunui străin, fiii şi fiicele au convenit să-şi vândă fiecare partea lui Son; din această vânzare, fiecare s-a ales cu o cambie de câteva lire. Acum, datorită japonezilor, ferma valorează mii de lire. Son ar trebui să-şi împartă banii.

Ii e ruşine de mama lui, pentru lipsa de tact cu care vorbeşte despre bani.

- Trebuie să te faci doctor sau avocat, îi spune ea. Ăia-s oameni care fac bani.

Alteori însă îi spune că avocaţii sunt cu toţii nişte pungaşi. El n-o întreabă cum se potriveşte tata în această descriere, tatăl lui avocatul, care n-a făcut bani.

Doctorilor nu le pasă de pacienţii lor, zice ea. îţi dau pastile şi-atât. Doctorii afrikaneri sunt cei mai răi, pentru că sunt şi incompetenţi.

Mama acum zice o chestie, iar mâine zice tocmai pe dos, aşa că el nu ştie ce crede ea cu adevărat. El si fratele lui se iau la hartă cu ea, îi atrag atenţia asupra contradicţiilor. Dacă ea crede că fermierii sunt mai buni decât avocaţii, de ce s-a măritat cu un avocat? Dacă ea crede că studiul e o prostie, de ce s-a făcut învăţătoare? Cu cât se dondănesc mai mult cu ea, cu atât ea zâmbeşte mai mult. Ei îi place atât de mult că fiii ei se pricep să mânuiască vorbele, încât cedează în faţa fiecărui argument, aproape că nici nu se apără, pentru că vrea ca ei să iasă învingători.

El nu-i împărtăşește plăcerea. Nu i se par amuzante ciorovăielile astea. Ar vrea ca ea să creadă în ceva. Judecăţile ei aruncate la întâmplare, izvorâte din toane trecătoare, îl exasperează.

El, unul, se va face probabil profesor. Asta va fi viaţa lui când va creşte mare. Pare o viaţă plicticoasă, dar ce altceva să facă? O vreme îndelungată a vrut să se facă maşinist.

- Ce-ai să te faci când ai să creşti mare? îl întrebau mătuşile şi unchii.

- Maşinist! răspundea el piţigăiat, şi toată lumea dădea din cap şi zâmbea.

Acum înţelege că lumea consideră normal ca la această întrebare toţi băieţii să răspundă “maşinist”, cum e normal ca toate fetiţele să răspundă “infirmieră”. El nu mai e mic, el face parte din lumea oamenilor mari; va trebui să renunţe la visul de a conduce un cal de fier uriaş și să coboare cu picioarele pe pământ. E bun la şcoală, nu ştie să fie bun la altceva, prin urmare va rămâne la şcoală şi-şi va croi drum până sus. Intr-o bună zi, poate va ajunge inspector. Dar nu-şi va lua o slujbă de funcţionar. Cum, poate cineva să muncească de dimineaţă până noaptea şi să aibă doar două săptămâni de vacanţă pe an?

Ce fel de învăţător va fi el? Are o imagine foarte palidă despre sine. Vede o siluetă în jachetă sport şi pantaloni gri (pare-se că aşa se îmbracă profesorii), mergând pe coridor şi ţinând nişte cărţi sub braţ. E doar o scăpărare care piere imediat. Nu vede chipul siluetei.

Speră ca atunci când va veni ziua aceea să nu fie trimis să predea într-un loc precum Worcester. Dar poate că Worcester este un purgatoriu prin care trebuie să treci. Poate că Worcester e locul unde sunt trimişi oamenii ca să fie puşi la încercare.

Intr-una din zile, li se cere să scrie un eseu în clasă: “Ce fac eu dimineaţa”. Li se cere să descrie ce fac ei înainte să plece la şcoală. Ştie ce anume se aşteaptă din partea lui să scrie: că îşi face patul, spală vasele din care a mâncat micul dejun, îşi pregăteşte singur sandviciurile pentru prânz. Deşi de fapt nu face nimic din toate astea - le face mama în locul lui -, minte destul de convingător ca să nu se trădeze. Dar întinde coarda prea tare când descrie cum îşi lustruieşte

pantofii. în eseu scrie că întâi foloseşte peria ca să îndepărteze murdăria, după care foloseşte o cârpă ca să dea pantofii cu cremă. Domnişoara Oosthuizen pune un mare semn albastru de exclamaţie pe margine, în dreptul perierii pantofilor. El se simte umilit, se roagă să nu fie chemat de profesoară în faţa clasei ca să-şi citească eseul. în seara aceea, o urmăreşte atent pe mama când îi curăţă pantofii, ca să nu mai greşească data viitoare.

O lasă pe mama să-i cureţe pantofii, aşa cum o lasă să facă pentru el tot ceea ce vrea ea să facă. Singurul lucru pe care n-o lasă cu nici un chip să-l facă este să intre în baie când e dezbrăcat.

Ştie că e un mincinos, ştie că e rău, dar refuză să se schimbe. Nu se schimbă pentru că nu vrea să se schimbe. Faptul că se deosebeşte de alţi băieţi o fi având legătură cu mama lui şi cu familia lui neobişnuită, dar are legătură şi cu minciunile lui. Dacă n-ar mai minţi, ar trebui să-şi lustruiască pantofii şi să vorbească politicos, şi să facă tot ceea ce fac băieţii normali. In cazul acesta, n-ar mai fi el însuşi. Şi dacă n-ar mai fi el însuşi, ce rost ar mai avea să trăiască?

E mincinos şi crud: mincinos faţă de lume în general, crud faţă de mama lui. O doare pe mama - vede asta cu ochii lui - că el se îndepărtează de ea tot mai mult. Dar el îşi înăspreşte inima şi nu dă înapoi. Singura lui scuză e că-i nemilos şi cu sine însuşi. Minte, dar nu se minte pe sine.

- Când o să mori? o întreabă el într-una din zile, provocând-o, surprins de propria îndrăzneală.

- N-o să mor, răspunde ea.

Vocea îi e veselă, dar în veselia ei e ceva fals.

- Si dacă faci cancer?

- Faci cancer numai dacă te loveşti la sân. Eu n-o să fac cancer. O să trăiesc veşnic. N-o să mor.

El ştie de ce zice ea asta. O zice pentru el şi fratele lui, ca să nu-şi facă griji. E o prostie să spui aşa ceva, dar el îi e recunoscător.

Nu şi-o poate imagina murind. Ea este cel mai solid lucru din viaţa lui. Este stânca pe care stă el. Fără ea, el n-ar fi nimic.

Ea îşi fereşte cu grijă sânii, să nu se lovească. Prima lui amintire, mai veche până şi decât aceea cu câinele, mai veche şi decât cea cu bucata de hârtie, este aceea cu sânii ei albi. Are bănuiala că le-a făcut ceva rău când a fost prunc, i-a lovit cu pumnişorii lui, altfel ea nu i-ar feri de el atât de vădit, ea care nu-i refuză nimic.

Cancerul e marea spaimă a vieţii ei. El, unul, a fost învăţat să fie atent la orice durere într-o parte, să trateze orice junghi ca un semn de apendicită. îl vor duce cu ambulanţa la spital înainte să-i plesnească apendicele? îşi va reveni vreodată din anestezie? Nu-i place să se gândească la faptul că va fi operat de-un doctor străin. Pe de altă parte, ar fi drăguţ să aibă o cicatrice pe care s-o arate apoi oamenilor.

Când se împart arahide şi stafide în timpul pauzei la şcoală, el suflă coaja arahidelor, roşie, subţire ca hârtia, despre care toată lumea ştie că se strânge în apendice şi putrezeşte acolo.

E preocupat de colecţiile lui. Colecţionează timbre. Colecţionează soldăţei de plumb. Colecţionează cartonaşe cu jucători de crichet australieni, cu fotbalişti englezi, cu maşini de peste tot din lume. Ca să obţii cartonaşele, trebuie să cumperi pachete de ţigări făcute din nuga şi glazură, cu filtru roz. Buzunarele lui sunt pline 4 de ţigări înmuiate, lipicioase, pe care a uitat să le mănânce.

Petrece ore întregi cu setul de construcţie Meccano, dovedindu-i mamei că e îndemânatic. Construieşte o moară de vânt cu seturi de roţi cuplate, ale căror palete pot fi învârtite cu o manivelă atât de repede, încât în cameră se stârneşte un curent de aer.

Aleargă prin curte aruncând în sus o minge de crichet şi prinzând-o fără să-şi întrerupă fuga. Care e traiectoria adevărată a mingii: drept în sus şi drept în jos, aşa cum o

vede el, sau descrie un arc de cerc atunci când se înalţă şi cade, aşa cum ar vedea-o cineva care stă nemişcat? Când vorbeşte cu mama despre asta, îi citeşte disperarea în ochi: ea ştie că asemenea lucruri sunt importante pentru el, şi vrea să înţeleagă de ce, dar nu poate. El, unul, ar vrea ca ea să fie interesată de lucruri în sine şi nu doar pentru că-l interesează pe el.

Când e de făcut ceva practic, ceva ce ea nu poate face, cum ar fi repararea unui robinet care curge, ea cheamă un om de culoare de pe stradă, orice om care se întâmplă să treacă pe-acolo. De ce are ea atâta încredere în oamenii de culoare? o întreabă exasperat. Pentru că sunt obişnuiţi să lucreze cu mâinile, răspunde ea.

Pare o prostie să crezi aşa ceva, anume că, dacă cineva nu s-a dus la şcoală, se pricepe să repare un robinet sau un aragaz. Cu toate acestea, e atât de altfel fată de ceea cred toti ceilalţi oameni, atât de excentric, încât se simte înduioşat fără să vrea. Mai bine ca mama să se aştepte la minuni din partea oamenilor de culoare decât să nu se aştepte la nimic din partea lor.

încearcă mereu s-o înţeleagă pe mama lui. Evreii sunt exploatatori, zice ea; cu toate acestea, îi preferă pe doctorii evrei, pentru că se pricep la ceea ce fac. Oamenii de culoare sunt sarea pământului, zice ea, cu toate acestea, ea şi surorile ei bârfesc tot timpul despre aşa-zişii albi cu origini colorate. El nu poate înţelege cum de mama lui crede în atât de multe lucruri contradictorii în acelaşi timp. Dar măcar crede în ceva. La fel şi fraţii ei. Fratele ei Norman crede în călugărul Nostradamus şi în profeţiile acestuia despre sfârşitul lumii; crede în farfuriile zburătoare care aterizează noaptea şi răpesc oameni. El, unul, nu şi-l poate imagina pe tatăl lui sau nu-şi poate imagina familia tatei vorbind despre sfârşitul lumii. Singurul lor scop în viaţă este să evite orice controversă, să nu jignească pe nimeni, să fie amabili tot timpul; în comparaţie cu familia mamei, familia tatei e anostă şi plicticoasă.

E prea apropiat de mama, iar mama e prea apropiată de el. Acesta e motivul pentru care, în ciuda vânătorii şi a celorlalte treburi bărbăteşti pe care le face când merge în vizită la fermă, familia tatei nu l-a acceptat niciodată în sânul ei. Poate că bunica lui a refuzat cu brutalitate să le ofere adăpost în timpul războiului, când toţi trei trăiau din ce primeau din solda de subofiţer a tatei, prea săraci să cumpere unt sau ceai, dar instinctul n-a înşelat-o. Bunica nu e oarbă la secretul întunecat din Poplar Avenue nr. 12, anume că primul în casă e fiul cel mare, al doilea - al doilea copil, iar bărbatul, soţul, tatăl, ultimul. Fie mama nu se prea osteneşte să ascundă această răsturnare a ordinii fireşti de familia tatălui, fie tata s-a plâns cuiva. Oricare ar fi situaţia, bunica nu e de acord şi nu-şi ascunde dezaprobarea.

Uneori, când mama se ceartă cu tata şi vrea să iasă învingătoare, ea îi reproşează cu năduf despre cum e tratată de familia lui. Dar cel mai adesea - de dragul fiului ei, ştiind cât de dragă îi este lui ferma şi că nu-i poate oferi nimic în schimb -, ea încearcă să se vâre sub pielea lor într-un mod ce lui i se pare dezgustător, la fel ca şi glumele ei despre bani, care nu-s deloc glume.

Ar vrea ca mama lui să fie normală. Dacă ea ar fi normală, ar fi şi el normal.

La fel şi cele două surori ale ei. Fiecare are câte-un copil, un fiu, pe care-l cocoloșește cu o grijă sufocantă. Jüan, vărul lui din Johannesburg, este prietenul lui cel mai bun: îşi scriu scrisori, aşteaptă cu nerăbdare să-şi petreacă împreună vacanţele la mare. Cu toate acestea, nu-i place să-l vadă pe Jüan supunându-se ruşinat fiecărei indicaţii date de maică-sa, chiar şi când ea nu e acolo să-l supravegheze. Dintre cei patru fii, el este singurul care nu-i chiar sub papucul mamei. S-a desprins, cel puţin pe jumătate: are prieteni pe care şi i-a ales singur, pleacă pe bicicletă fără să spună încotro se duce sau când se-ntoarce. Verii şi fratele lui n-au prieteni. în mintea lui, îi vede palizi, timizi, mereu acasă sub ochiul atent al mamelor lor aprige. Tatăl lui le

numeşte pe cele trei mame-surori cele trei vrăjitoare. “Toarnă-i, toarnă-i, zoru-i mare”, zice el, citând din *Macbeth*[10]. Aşa e, îl îngână el încântat, maliţios,* pe tatăl său.

Când mama este pornită împotriva vieţii pe care-o duce în Reunion Park, se plânge că nu s-a măritat cu Bob Breech. El n-o ia în serios. Dar în acelaşi timp, nu-i vine să creadă. Dacă s-ar fi măritat cu Bob Breech, care ar fi soarta lui? Cine ar fi el? Ar fi copilul lui Bob Breech? Copilul lui Bob Breech ar fi el însuşi?

Există un singur indiciu despre un Bob Breech real. Dă peste el din întâmplare, într-unul dintre albumele mamei: o fotografie neclară cu doi bărbaţi tineri îmbrăcaţi în pantaloni albi lungi şi blazere întunecate, care stau pe-o plajă ţinându-se cu braţele pe după umeri, mijindu-şi ochii în soare. Pe unul din ei îl cunoaşte: tatăl lui Jüan. Celălalt cine-i? o-ntreabă pe mama. Bob Breech, răspunde ea. Unde-i acum? A murit, spune ea.

El se uită lung la chipul lui Bob Breech cel mort. Nu vede nimic din el însuşi acolo.

N-o descoase mai departe. Dar, ascultând la ce-şi vorbesc surorile, punând lucrurile cap la cap, află că Bob Breech a venit în Africa de Sud din motive de sănătate; că după un an sau doi a plecat înapoi în Anglia; şi acolo a murit. A murit de tuberculoză, dar pare-se că o inimă frântă i-a grăbit sfârşitul, o inimă frântă din pricina tinerei învăţătoare brunete, cu ochi negri şi aer neîncrezător, pe care-a întâlnit-o la Plettenberg Bay şi care n-a vrut să se mărite cu el.

îi place să frunzărească albumul mamei. Oricât de neclare sunt fotografiile, întotdeauna îşi recunoaşte mama în grup: cea în a cărei privire timidă, defensivă, se recunoaşte pe sine. în album îi urmăreşte viata din anii 1920 şi 1930: întâi

10 „Double, double, toil and trouble / Fire bum and cauldron bubble“ - „Toarnă-i, toarnă-i, zoru-i mare / Foc și clocot în căldare“ (William Shakespeare, Macbeth, actul IV, scena 1, în Opere complete, vol. VII, Ed. Univers, București, 1988, trad. Ion Vinea).

fotografiile cu echipe (de hochei, tenis), apoi cele cu excursia ei în Europa: Scoţia, Norvegia, Elveţia, Germania; Edinburgh, fiordurile, Alpii, Bingen pe Rin. Printre suveniruri, un creion din Bingen, cu un orificiu minuscul într-o latură, prin care se vede un castel cocoţat pe-o stâncă.

Uneori se uită în albume împreună. Ea oftează, îi spune că ar vrea să revadă Scoţia, landurile, clopoţeii. El îşi spune: Mama a avut o viaţă înainte să mă nasc eu. Şi viaţa aceea încă palpită în ea. într-un anume sens, se bucură pentru ea, pentru că acum nu mai are nici o viaţă a ei.

Lumea ei este destul de diferită de aceea din albumul de fotografii al tatei, în care sud-africani în uniforme kaki se fotografiază pe fundalul piramidelor egiptene sau al ruinelor din oraşele italiene. Dar în albumul tatălui se uită mai puţin la fotografii şi mai mult la foile volante fascinante presărate printre ele, foi aruncate din avioanele germane deasupra poziţiilor Aliaţilor. Una le spune soldaţilor cum pot să-şi provoace febră (mâncând săpun); alta înfăţişează o femeie splendidă aşezată pe genunchii unui evreu gras cu nas coroiat, şi care bea un pahar de şampanie. “Ştii unde ţi-e nevasta în seara asta?” se întreabă în legendă. Apoi e vulturul albastru de porţelan, pe care tatăl lui l-a găsit în ruinele unei case din Neapole şi l-a adus cu sine în sacul de călătorie, vulturul imperiului, care acum stă pe poliţa căminului din living.

E cum nu se poate mai mândru că tata a făcut războiul. E surprins - şi satisfăcut - că puţini dintre taţii colegilor săi au fost pe front. Nu prea ştie de ce tata n-a fost avansat decât la gradul de subofiţer: când le povesteşte prietenilor aventurile tatălui său, elimină subdin grad. Dar îi place foarte mult fotografia făcută într-un studio din Cairo, înfaţişându-l pe chipeşul său tată uitându-se printr-o ţeavă de mitralieră, cu un ochi închis, părul bine pieptănat, bereta vârâtă regulamentar sub epolet. Dacă ar fi după el, ar pune fotografia pe poliţa de deasupra căminului.

Tata şi mama au păreri diferite despre germani. Tatei îi plac italienii (nu luptau cu tragere de inimă, spune el: tot ce-şi doreau era să se predea şi să se întoarcă acasă), dar îi urăşte pe germani. Povesteşte despre un german împuşcat în timp ce stătea ciuciulit pe veceu. Uneori, în poveste, el e cel care l-a împuşcat pe german, alteori unul dintre prietenii lui; dar în nici una din versiuni nu arată milă, e doar amuzat de zăpăceala germanului care a încercat să-şi ridice în acelaşi timp mâinile şi pantalonii.

Mama lui ştie că nu-i o idee bună să-i laude pe germani pe faţă, dar uneori, când el şi tata se coalizează împotriva ei, ea lasă orice fereală deoparte şi zice:

- Germanii sunt cel mai bun popor din lume. Hitler ăla le-a provocat toată suferinţa asta.

Fratele ei Norman o contrazice:

- Hitler i-a învăţat pe germani să fie mândri de ei înşişi.

Mama şi Norman au călătorit împreună prin Europa în anii 1930: nu numai prin Norvegia şi regiunile muntoase ale Scoţiei, ci şi prin Germania, Germania lui Hitler. Familia lor - Brecher, du Biel - este din Germania, sau cel puţin din Pomerania, care acum se află în Polonia. E bine să fii din Pomerania? El nu e sigur.

- Germanii n-au vrut să lupte împotriva sud-africanilor, zice Norman. Le plac sud-africanii. Dacă n-ar fi fost Smuts, n-am fi intrat niciodată în război împotriva Germaniei. Smuts a fost un *skelm*, un ticălos. Ne-a vândut britanicilor.

Tata şi Norman nu se simpatizează. Când se ceartă seara în bucătărie, tata vrea să-i închidă gura mamei, o ia peste picior din pricina fratelui ei care nu s-a înrolat, ci a pactizat cu Ossewabrandwag[11].

- E-o minciună! exclamă ea supărată. Norman n-a făcut parte din Ossewabrandwag. Intreabă-l, o să-ţi spună cu gura lui.

11 Organizație antibritanică și progermană din Africa de Sud, înființată în 1939 de către afrikaneri, care s-a opus participării în război a Africii de Sud.

Când o întreabă pe mama ce e Ossewabrandwag, ea zice că e o prostie, nişte oameni care au mărşăluit pe străzi cu torţe.

Degetele de la mâna dreaptă a lui Norman sunt îngălbenite de nicotină. De ani de zile locuieşte într-o cameră de pensiune din Pretoria. îşi câştigă existenţa vânzând o broşură despre jiu-jitsu, scrisă chiar de el şi pe care o prezintă şi în paginile de publicitate ale ziarului *Pretoria News*. "învăţaţi arta japoneză a autoapărării", scrie în anunţul publicitar. "Şase lecţii uşoare." Oamenii îi trimit mandate poştale de zece şilingi, iar el le trimite broşura: o singură pagină împăturită în patru, cu desene înfăţişând diferite tehnici de prindere. Când jiu-jitsu nu aduce destui bani, vinde loturi de teren pentru o agenţie imobiliară, pentru care primeşte un comision. Stă în pat în fiecare zi până la prânz, bând ceai, fumând şi citind poveşti din *Argosy* şi *Lilliput*. După-amiezile joacă tenis, în urmă cu doisprezece ani, în 1938, a fost campionul la single din Western Province. încă mai nutreşte ambiţia să joace la Wimbledon, la dublu, dacă-şi va găsi un partener.

Când îşi încheie vizita, înainte de-a se întoarce la Pretoria, Norman îl ia deoparte şi-i strecoară în buzunarul bluzei o bancnotă cafenie de zece şilingi.

- Pentru îngheţată, murmură el aceleaşi cuvinte în fiecare an.

îi place de Norman, nu numai pentru cadou - zece şilingi sunt o grămadă de bani -, ci şi pentru că-şi aminteşte, pentru că nu uită niciodată.

Tatăl lui îl preferă pe celălalt frate, Lance, învăţătorul din Kingwilliamstown, care s-a înrolat. Mai e un al treilea frate, cel mai mare, cel care a pierdut ferma, dar nimeni nu vorbeşte de el, cu excepţia mamei. "Săracul Roland", murmură ea, clătinând din cap. Roland s-a însurat cu o femeie care zice că se numeşte Rosa Rakocka, fiica unui conte polonez exilat, dar al cărei nume adevărat, din câte spune Norman, e Sophie Pretorius. Norman şi Lance îl urăsc

pe Roland din pricina fermei şi-l dispreţuiesc pentru că e sub papucul lui Sophie. Roland şi Sophie ţin o pensiune în Cape Town. S-a dus şi el acolo odată, împreună cu mama. Sophie s-a dovedit a fi o blondă masivă, care purta un capot de mătase la ora patru după-masa şi fuma ţigări cu ţigaretul, iar Roland era un bărbat tăcut, cu faţă tristă, cu nas roşu, umflat din pricina tratamentului cu radiu, care l-a vindecat de cancer.

îi place când tata, mama şi Norman se ceartă pe teme politice, îi plac înflăcărarea, patima, îndrăzneala celor spuse. E surprins că e de acord cu tatăl lui - deşi, dacă ar fi după el, tata ar trebui să fie ultimul care să câştige: anume că englezii au fost buni şi germanii răi, că Smuts a fost bun şi naţionaliştii sunt răi.

Tatei îi place Partidul Unit[12], tatei îi plac crichetul şi rugbiul, şi cu toate acestea lui nu-i place de tatăl lui. Nu pricepe această contradicţie, dar nici nu se osteneşte s-o înţeleagă. Chiar şi înainte de a-şi cunoaşte tatăl, adică înainte ca tata să se fi întors din război/ hotărâse că n-o să-l placă. Prin urmare, într-un anume sens, antipatia este abstractă: nu vrea să aibă un tată, cel puţin nu vrea un tată care să stea în aceeaşi casă cu el.

Ce urăşte el cel mai tare la tata sunt apucăturile lui. Le urăşte atât de mult, încât numai gândul la ele îl face să se cutremure de scârbă: suflatul zgomotos al nasului în baie dimineaţa, mirosul aburit de săpun Lifebuoy pe care-l lasă în urmă, laolaltă cu dunga de spumă şi păr din chiuvetă rămasă după ras. Cel mai tare urăşte felul în care miroase tata. Pe de altă parte, îi plac, fără voia lui, hainele lui elegante, fularul maro pe care-l poartă în loc de cravată sâmbăta dimineaţa, silueta zveltă, mersul sprinten, părul dat cu briantină. Şi el îşi dă părul cu briantină, îşi face şi o buclă.

12 Partidul care a condus Africa de Sud între 1934 și 1948, bucurându-se de largă susținere din partea populației sud-africane.

îi displace să meargă la frizer, atât de tare îi displace, încât încearcă să se tundă singur - cu rezultate jalnice. Frizerii din Worcester par să fi decis la unison că băieţii trebuie să aibă păr scurt. De fiecare dată tunsul începe cum nu se poate mai brutal: maşina electrică îi coseşte părul de la spate şi din părţi, după care urmează un harşti-harşti nemilos cu foarfecă, până rămân doar ţepi ca de perie, şi poate o şuviţă salvatoare, lipită de frunte. înainte să se termine tunsul, el se şi foieşte ruşinat; plăteşte şilingul şi dă fuga acasă, temându-se de şcoală a doua zi, temându-se de zeflemelile care-l întâmpină pe orice băiat proaspăt tuns. Tunsorile se împart între cele ca lumea şi cele din Worcester, încărcate de spiritul răzbunător al frizerilor; el nu ştie unde-ar putea să se ducă, ce-ar trebui să facă sau să spună, cât ar trebui să plătească pentru a avea si el o tunsoare ca lumea.

9

Sase *y*

Deşi se duce la cinematograf în fiecare sâmbătă după-amiaza, filmele nu mai au acelaşi efect asupra lui ca în Cape Town, unde avea coşmaruri în care se facea că e zdrobit sub lifturi sau cade de pe stânci, asemenea eroilor din seriale. Nu înţelege de ce Errol Flynn, care arată exact la fel şi când îl joacă pe Robin Hood, şi când îl joacă pe Ali Baba, e socotit un actor mare. S-a săturat de urmăriri în goana calului, toate la fel. Cei Trei Gogomani[13] încep să-i pară de-a dreptul caraghioşi. Şi nu mai ai cum crede în Tarzan, când bărbatul care-l joacă pe Tarzan se tot schimbă. Singurul film care-l impresionează este acela în care Ingrid Bergman se urcă într-un vagon de tren unde e o epidemie de variolă şi moare. Ingrid Bergman este actriţa preferată a mamei. Oare aşa e viaţa: adică mama ar putea să moară în orice clipă doar pentru că n-a citit un anunţ pe-un geam?

13 The Three Stooges, trio de actori comici americani, care a jucat în numeroase filme de scurtmetraj începând din anii 1920.

Si mai e radioul. A trecut de vârsta la care asculta Coltul Copiilor, dar a rămas fidel serialelor: Superman la 5:00 zilnic (“Sus! Sus şi departe!”), Mandrake Magicianul, la 5:30. Povestea lui preferată e *Gâscă zăpezilor*, de Paul Gallico, pe care A Service o transmite şi-o retransmite la cererea radioascultătorilor. E povestea unei gâşte sălbatice care călăuzeşte navele de la plajele din Dunquerque până la Dover. Ascultă cu lacrimi în ochi. îşi doreşte ca într-o bună zi să fie la fel de loial precum e gâscă zăpezilor.

La radio se transmite *Como dm din insulă1*, într-o versiune dramatizată, un episod de-o jumătate de oră în fiecare săptămână. El are un exemplar din *Comoara din insulă**, dar l-a citit când era prea mic, n-a înţeles atunci ce era treaba aia cu orbul şi pata neagră, nici dacă Long John Silver era bun sau rău. Acum, după fiecare episod, are coşmaruri ce se învârtesc în jurul lui Long John, a cârjei cu care acesta omoară oameni, a grijii sale lăcrămoase, înşelătoare, faţă de Jim Hawkins. Ar vrea ca Squire Trelawney să-l omoare pe Long John, în loc să-i dea drumul; e sigur că într-o bună zi Long John se va întoarce cu răsculaţii lui ca să se răzbune, aşa cum se întoarce în visele sale.

Robinsonii elveţieni[14] [15] este mai liniştitor. Are un exemplar frumos al cărţii, cu planşe colorate. Cel mai mult îi place imaginea cu corabia adăpostită sub copaci, corabia construită de familia Robinson cu uneltele salvate de pe epavă, şi care urmează să-i ducă înapoi acasă dimpreună cu toate animalele lor, asemenea Arcei lui Noe. Ce plăcere să lase în urmă *Comoara din insulă* şi să intre în lumea familiei elveţiene - ca şi când ar dormi într-o baie caldă. In familia elveţiană nu sunt toţi răi, nu sunt nici piraţi ucigaşi; în familia lor, fiecare munceşte fericit, cot la cot cu ceilalţi, sub îndrumarea unui tată înţelept, puternic (în desene

14 Roman de Robert Louis Stevenson, apărut în 1883.

15 Die Schweitzerische Robinson - roman de Johann David Wyss, publicat în 1812.

apare cu un piept de taur şi barbă castanie), care ştie de la bun început ce trebuie făcut pentru a-şi salva familia. Singurul lucru care-l nedumereşte pe el e de ce trebuie familia să plece de pe insulă, dacă le merge atât de bine acolo şi sunt atât de fericiţi.

Mai are o carte, *Scott în Antarctica*, Căpitanul Scott este unul dintre eroii săi, asupra căruia nu are nici o îndoială: de aceea i s-a şi dăruit cartea. Are fotografii, inclusiv una cu Scott şezând şi scriind în cortul în care mai târziu avea să moară îngheţat. La fotografii se uită adesea, dar nu prea înaintează cu cititul: e prea plicticoasă, n-are nimic dintr-o poveste. îi place puţin acolo unde-i vorba de Titus Oates, care, având degerături, îşi încetinea tovarăşii de expediţie, şi de aceea a ieşit din cort noaptea, în zăpadă şi gheaţă, şi a pierit neştiut, fără o vorbă. Speră ca într-o bună zi să ajungă şi el ca Titus Oates.

O dată pe an, în Worcester poposeşte Circul Boswell. Toţi colegii lui de clasă se duc; o săptămână întreagă înainte, nu se vorbeşte decât despre circ. Chiar şi copiii de culoare merg, oarecum: dau târcoale cortului ore în şir, ascultând orchestra, trăgând cu ochiul înăuntru prin crăpăturile cortului.

Plănuiesc să meargă sâmbătă după-amiaza, când tata e la crichet. Mama pregăteşte totul ca pentru o excursie în trei. Dar la casa de bilete, ea este şocată auzind cât de mari sunt preţurile sâmbăta după-amiaza: 2,6 şilingi pentru copii, 5 şilingi pentru adulţi. N-are destui bani la ea. Cumpără bilete pentru el şi fratele lui.

- Hai, intraţi, vă aştept aici, zice ea.

El nu vrea; dar ea insistă.

înăuntru, în cort, el e nefericit, nimic nu-i place; bănuieşte că şi fratele lui se simte la fel. Când ies la sfârşitul spectacolului, ea e tot acolo unde au lăsat-o. Zile întregi după aceea, el nu poate scăpa de gândul la mama care stă în căldura toropitoare din decembrie, în vreme ce el şade în cortul circului şi asistă la spectacol ca un rege. Iubirea ei

oarbă, copleşitoare, capabilă de atâta jertfa de sine, pentru el şi fratele lui, dar mai ales pentru el, îl tulbură. Ar vrea ca ea să nu-l iubească atâta. Ea îl iubeşte total, prin urmare şi el trebuie s-o iubească total: asta-i logica pe care ea i-o impune. Nu va fi niciodată în stare să-i întoarcă toată iubirea pe care o revarsă asupra lui. Gândul la o viaţă întreagă îndatorată iubirii îl zăpăceşte şi-l înfurie într-atât, încât nu vrea s-o sărute, refuză s-o lase să-l atingă. Când ea îşi întoarce privirile într-o tăcere rănită, el îşi înăspreşte inima împotriva ei şi nu vrea să cedeze cu nici un chip.

Uneori, când e cuprinsă de amărăciune, mama vorbeşte îndelung cu sine însăşi, comparându-şi viaţa în locul acela dezolant cu viaţa pe care a dus-o înainte să se fi măritat, pe care ea o descrie ca un şir nesfârşit de petreceri şi picnicuri, de vizite la fermă, la sfârşit de săptămână, de tenis, golf, plimbări cu câinii ei. Vorbeşte cu voce înceată, şoptită, din care nu se aud decât sibilantele: el e în camera lui, fratele lui în a sa, îsi ciulesc urechile ca să audă, si ea cu siguranţă ştie că ei aşa fac. Ăsta e un alt motiv pentru care tata spune că e vrăjitoare: deoarece vorbeşte pentru sine, face vrăji.

Mărturii ale vieţii idilice din Victoria West sunt fotografiile din albume: mama împreună cu alte femei, în rochii albe lungi, stând cu rachete de tenis în ceea ce pare a fi mijlocul *veld*-*A**ii* parcă, mama ţinând pe după gât un câine, un alsacian.

- Ăsta era câinele tău? întreabă el.

- Asta e Kim. A fost cel mai bun, cel mai credincios câine pe care l-am avut vreodată.

- Ce-a păţit?

- A mâncat carne otrăvită pusă de fermieri pentru şacali. A murit în braţele mele, spune ea.

Ochii ei plutesc în lacrimi.

După ce tata îşi face apariţia în album, nu mai sunt câini. Acum vede cuplul la picnicuri, cu prietenii lor din acele zile, sau pe tata cu mica lui mustaţă frumos aranjată şi aerul lui

ţanţoş, pozând lângă capota unei maşini negre de modă veche. Urmează fotografiile lui, cu zecile, începând cu fotografia bebeluşului dolofan, cu faţă inexpresivă, ridicat în faţa aparatului de luat vederi de către o femeie neagră, cu priviri pătrunzătoare.

în toate aceste fotografii, chiar şi în cele cu bebeluşul, mama lui i se pare o fetişcană. Vârsta ei e un mister care nu-i dă pace. Când ea nu e acasă, caută prin hârtiile din sertarul de jos al măsuţei ei de toaletă, vrând să găsească un certificat de naştere, dar fără succes. Dintr-o remarcă ce i-a scăpat mamei la un moment dat, el a înţeles că ea e mai mare decât tata, care e născut în 1912; dar cu câţi ani mai mare? Hotărăşte că ea s-a născut în 1910. înseamnă că avea treizeci de ani când s-a născut el, iar acum are patruzeci.

- Ai patruzeci de ani! îi zice el triumfător, într-una din zile, privind-o atent să surprindă un semn că el are dreptate.

Ea îi zâmbeşte misterios.

- Am douăzeci şi opt, zice ea.

Au aceeaşi zi de naştere, ei doi. El a venit pe lume de ziua ei de naştere. Ceea ce înseamnă că el e un dar de la Dumnezeu - aşa i-a spus lui, aşa spune tuturor.

Nu-i spune mamă sau mămică, ci Dinny. La fel îi spun şi tata, şi fratele lui. De unde se trage numele ăsta? Nimeni nu pare să ştie; dar fraţii şi surorile ei îi spun Vera, prin urmare nu se trage din copilăria lor. Trebuie să fie atent să nu-i spună Dinny faţă de străini, aşa cum trebuie să se păzească să nu le spună unchiului şi mătuşii pe nume, Norman şi Ellen, în loc de unchiul Norman şi mătuşa Ellen. Dar a spune unchiule şi mătuşă, aşa cum spune un copil bun, ascultător, normal, e nimic pe lângă perifrazele limbii afrikaans. Afrikanern se tem să spună *tu* cuiva mai în vârstă. "*Mammie moet 'n kombers oor Mammie se knieë trek anders word Mammie koud*"- maimuţăreşte el felul de-a vorbi al tatei: Mămica trebuie să pună o pătură peste genunchii mămicii, altfel mămicii o să-i fie frig. E bucuros că

el nu e afrikaner şi nu trebuie să vorbească asa, ca un sclav biciuit.

Mama hotărăşte că vrea un câine. Alsacienii sunt cei mai buni - cei mai inteligenţi, cei mai credincioşi -, dar nu reuşesc să găsească un alsacian de vânzare. Prin urmare, se hotărăsc să ia un căţeluş pe jumătate doberman, pe jumătate nu-se-ştie-ce. El ţine morţiş să-i aleagă numele. Ar vrea să-i spună Borzoi, pentru că vrea să fie un câine rusesc, dar pentru că nu e de fapt un borzoi, îi dă numele de Cossack[16]. Nimeni nu înţelege. Oamenii cred că numele e *kos-sak*, pungă de mâncare, şi li se pare caraghios.

Cossack se dovedeşte un căţel indisciplinat, aiurit, dă iama prin vecini, pune la pământ grădini, zburătăceşte găinile. Intr-o zi, câinele se ia după el până la şcoală. Nu reuşește să-l întoarcă din drum: când strigă şi aruncă în el cu pietre, căţelul îşi lasă urechile în jos, îşi vâră coada între picioare, se face că pleacă; dar cum se urcă din nou pe bicicletă, căţelul porneşte iar cu pas săltăreţ în urma lui. In cele din urmă, e nevoit să-l târască de zgardă înapoi până acasă, împingându-şi bicicleta cu cealaltă mână. Ajunge acasă furios la culme şi refuză să se mai ducă la şcoală, oricum a întârziat.

Cossack e încă puiandru când mănâncă nişte sticlă pisată pe care anume i-a pus-o cineva în mâncare. Mama îi face o clismă, încercând să-i spele intestinele de cioburile de sticlă, dar fără succes. In a treia zi, când câinele zace nemişcat, gâfâind, neînstare nici măcar să lingă mâna stăpânei, mama îl trimite la farmacie să cumpere o doctorie nouă pe care i-a recomandat-o cineva. Goneşte până acolo, goneşte înapoi, dar ajunge prea târziu. Chipul mamei este supt, închis; nici măcar nu-i ia sticla din mână.

O ajută să-l îngroape pe Cossack, învelit într-o pătură, în lutul din capătul grădinii. Pe mormânt pune o cruce pe care a scris cu vopsea numele “Cossack”. El nu vrea alt câine, dacă e ca toţi să sfârşească astfel.

16 Cazac (engl.).

Tatăl lui joacă crichet pentru Worcester. Ar trebui să fie o nouă sursă de mândrie pentru el. Tatăl lui e avocat, ceea ce e aproape la fel de bine ca a fi doctor; a fost soldat în război; a jucat rugbi în liga din Cape Town; joacă crichet. Dar în fiecare caz e ceva ce-i provoacă stânjeneală. Tata e avocat, dar nu mai practică avocatura. A fost soldat, dar n-a ajuns decât subofiţer. A jucat rugbi, dar numai pentru echipa a doua a lui Gardens, sau poate chiar a treia, iar Gardens e o glumă, întotdeauna termină la coada clasamentului în campionat. Iar acum tata joacă crichet, dar în echipa a doua din Worcester, pe care nimeni nu se osteneşte s-o urmărească.

Tata e un aruncător, nu un jucător la bătaie. Ceva din felul în care ridică bâta îi strică bătaia; unde mai pui că-şi fereşte ochii atunci când mingea îi este aruncată prea repede. Se pare că ideea lui de a bate se limitează la a împinge bâta înainte, iar dacă nimereşte mingea, porneşte într-o singură fugă leneşă.

Motivul pentru care tata nu poate bate este bineînţeles faptul că a crescut în Karoo, unde nu se joacă crichet cu adevărat şi nici n-ai cum să înveţi. Aruncarea mingii este cu totul altceva. E un har: te naşti aruncător, nu te formezi.

Tata aruncă mingea cu un uşor efect de rotaţie. Uneori, jucătorul la bătaie apucă să marcheze şase alergări la o singură bătaie; alteori, văzând mingea plutind încet spre el, îşi pierde capul, bate aiurea şi este eliminat din joc. Asta pare a fi metoda tatei: răbdarea, viclenia.

Antrenorul echipelor din Worcester este Johnny Wardle, care joacă crichet pentru Anglia atunci când e vară în emisfera nordică. E o mare reuşită pentru Worcester că Johnny Wardle s-a hotărât să vină aici. Se spune că aranjamentul a fost făcut de Wolf Heller - de Wolf Heller si de banii lui.

Stă cu tata în spatele fileului de antrenament, urmărindu-l pe Johnny Wardle cum aruncă mingea jucătorilor din prima echipă, aflaţi la bătaie. Un omuleţ banal, cu păr nisipos rar,

Wardle e cunoscut ca un aruncător lent. Dar, când Wardle îsi ia avânt si aruncă mingea, el e surprins să vadă cât de iute zboară aceasta. Jucătorul la bătaie aflat la linia de demarcaţie loveşte lejer mingea, trimiţând-o încet în fileu. Vine altcineva la aruncare, apoi iar e rândul lui Wardle. încă o dată jucătorul la bătaie o bate încet şi nu marchează puncte, la fel ca aruncătorul.

La sfârşitul după-amiezii, se întoarce acasă dezamăgit. Se aşteptase la o înfruntare mai serioasă între aruncătorul englez şi jucătorul la bătaie din Worcester. Se aşteptase să fie martor la o artă misterioasă, să vadă mingea făcând lucruri ciudate în aer şi după cădere, să plutească, să cadă în picaj, să se răsucească, aşa cum ar trebui să se întâmple în slow-bowlingul de calitate, după cum a citit el în cărţile despre crichet. Nu se aşteptase la un omuleţ vorbăreț al cărui singur semn distinctiv e acela că aruncă mingi rotite la fel de rapide ca aruncările lui cele mai bune.

Se aşteaptă la mai mult de la crichet decât ceea ce are de oferit Johnny Wardle. Crichetul trebuie să fie precum Horaţiu şi etruscii, sau Hector şi Ahile. Dacă Hector şi Ahile ar fi doi bărbaţi care se sfârtecă în bucăţi cu paloşele lor, povestea lor ar fi banală. Dar ei nu sunt doar doi bărbaţi: ei sunt eroi măreţi, numele lor au intrat în legendă. Se bucură când, la sfârşitul sezonului, Wardle este eliminat din echipa Angliei.

Wardle aruncă, bineînţeles, cu o minge de piele. El, unul, încă n-a văzut o minge de piele: el şi prietenii lui folosesc o aşa-numită minge-de-plută, făcută dintr-un material tare, cenuşiu, rezistent la pietrele care ar sfâşia cusăturile unei mingi de piele. Stând în spatele fileului, urmărindu-l pe Wardle, aude pentru prima oară şuierul ciudat al unei mingi de piele când se apropie de jucătorul la bătaie.

Şi se iveşte prima lui şansă de a juca pe un teren de crichet adevărat. Se organizează un meci, într-o miercuri după-amiaza, între două echipe de elevi din clasele primare. Crichetul adevărat înseamnă porţi adevărate, un

teren de joc adevărat, şi înseamnă că nu mai e nevoie să te cerţi când îţi vine rândul la bătaie.

Ii vine rândul la bătaie. Cu o apărătoare pentru piciorul stâng şi ţinând în mâini bâta tatei, care e mult prea grea pentru el, se poziţionează în mijlocul fâşiei de joc. E surprins să vadă cât e de mare terenul. Un spaţiu întins şi gol: spectatorii sunt atât de departe, încât ar putea chiar să nu existe.

îşi ocupă poziţia pe fâşia de pământ vălurit peste care a fost întins un material verde, din fibră de cocos, şi aşteaptă să vină mingea. Aşa e crichetul. Se numeşte joc, dar lui i se pare mult mai real decât casa lui, mai real chiar şi decât şcoala. în jocul ăsta nu există prefăcătorie, nu există milă, nu există a doua şansă. Băieţii ceilalţi, ale căror nume nu le ştie, sunt adversarii lui. Toţi au un singur scop: să-i curme plăcerea cât mai iute cu putinţă. Nu vor avea nici cea mai mică mustrare de conştiinţă când va fi eliminat, în mijlocul acestei arene uriaşe, el e pus la încercare, singur împotriva altor unsprezece, şi nu e nimeni care să-i ia apărarea.

Jucătorii de câmp îşi ocupă poziţiile. Trebuie să se concentreze, dar ceva îl irită şi nu-şi poate abate gândul de la asta: paradoxul lui Zenon. înainte ca săgeata să-şi atingă ţinta, trebuie să străbată jumătate din distanţă; înainte să străbată jumătate, trebuie să străbată un sfert din distanţă; înainte să străbată un sfert... Disperat, încearcă să nu se mai gândească la asta; dar chiar faptul că încearcă să nu se mai gândească îl tulbură şi mai mult.

Aruncătorul îşi ia avânt. El aude distinct bufnetul ultimilor doi paşi. Apoi urmează un interval în care singurul zgomot care sparge liniştea e şuierul straniu al mingii care se rostogoleşte şi cade spre el. Oare asta căuta el atunci când a ales să joace crichet: să fie pus la încercare, iar şi iar şi iar, până când dă greş, de o minge care vine spre el indiferentă, nemiloasă, căutând fisura în apărarea lui, şi mai iute decât se aşteaptă el, prea iute ca el să apuce să-şi limpezească mintea, să-şi adune gândurile, să decidă ce

are de făcut? Şi în vârtejul acestor gânduri, în toiul acestei tulburări, soseşte mingea.

Marchează două alergări, bătând mingea într-o stare de confuzie şi, mai apoi, de deprimare. După joc, înţelege şi mai puţin maniera placidă în care joacă Johnny Wardle, pălăvrăgind şi făcând glume tot timpul. Oare toţi jucătorii englezi cărora le-a mers buhul - Len Hutton, Alec Bedser, Denis Compton, Cyril Washbrook - sunt aşa? Nu-i vine să creadă. Pentru el, crichetul adevărat nu poate fi jucat decât în tăcere, în tăcere şi cu atenţia încordată, cu inima bubuind în piept şi gura uscată.

Crichetul nu e joc. Este adevărul vieţii. Dacă, aşa cum spun cărţile, e un test de caracter, e un test pe care el, unul, nu vede cum l-ar trece, dar nu ştie nici cum să-l evite. Când se află la bătaie, secretul pe care el reuşește să-l ţină bine ascuns în alte împrejurări este dovedit şi expus fără milă. “Să vedem din ce aluat eşti făcut”, spune mingea în timp ce şuieră şi se rostogoleşte prin văzduh spre el. Orbeşte, năuc, avântă bâta înainte, prea devreme sau prea târziu. Mingea îşi găseşte drum pe lângă bâtă şi pe lângă apărătoare. E învins, a picat testul, a fost demascat, n-are ce face decât să-şi şteargă lacrimile, să-şi acopere faţa, să se retragă, târându-şi picioarele, în aplauzele compătimitoare şi politicoase ale celorlalţi băieţi.

Şapte

Pe bicicleta lui se găseşte emblema Fabricii Britanice de Armament Uşor - două puşti încrucişate şi eticheta “Smiths - BSA”. A cumpărat bicicleta la mâna a doua, cu cinci lire, din banii pe care i-a primit de ziua lui. Cel mai solid lucru din viaţa lui. Când ceilalţi băieţi se laudă că au biciclete Raleigh, el răspunde că are o Smiths. “Smiths? N-am auzit de Smiths”, răspund ei.

Nimic nu se compară cu exaltarea pe care-o simţi când mergi pe bicicletă, când te apleci pe ghidon şi iei curbele. Pe Smithsul lui merge la şcoală în fiecare dimineaţă, aproape un kilometru de la Reunion Park până la trecerea

peste calea ferată, apoi un kilometru jumate pe drumul liniştit ce însoţeşte calea ferată. Cel mai bine e în dimineţile de vară. Apa murmură în şanţurile de pe margine, porumbeii uguie în eucalipţi; când şi când, o pală de aer cald prevesteşte vântul ce va sufla mai târziu în acea zi, mânând dinaintea lui fuioare de praf roşu.

Iarna trebuie să pornească la şcoală cât încă e întuneric. Cu farul care aruncă un halou în faţă, înaintează prin ceaţă, înfruntându-i moliciunea catifelată, inspirând-o, expirând-o, neauzind nimic altceva decât fâşâitul molcom al cauciucurilor. în unele dimineţi, metalul ghidonului este atât de rece, încât mâinile i se lipesc de el.

încearcă să ajungă la şcoală devreme. îi place să fie singur-singurel în clasă, să se plimbe printre scaunele goale, să urce pe furiş pe podiumul profesorilor. Dar nu izbuteşte niciodată să ajungă primul: i-o iau înainte doi fraţi din De Doorns, al căror tată munceşte la căile ferate si care vin cu trenul de sase dimineaţa. Sunt > > » > săraci, atât de săraci, încât n-au nici veste, nici blazere, nici încălţări. Mai sunt şi alţi băieţi la fel de săraci, mai ales în clasele de afrikaneri. Chiar şi în dimineţile îngheţate de iarnă vin la şcoală în cămăşi subţiri de bumbac şi pantaloni scurţi de serj, care le-au rămas atât de mici, că le plesnesc pe coapsele subţiri. Picioarele bronzate le sunt acoperite de pete albe ca creta, din pricina frigului; îşi suflă în pumni şi tropăie pe loc; tot timpul au muci sub nas.

La un moment dat, izbucneşte o epidemie de pecingine, iar fraţii din De Doorns vin tunşi chilug. Pe ţestele lor pleşuve, el vede limpede pustulele rotunde; mama îl avertizează să nu aibă de-a face cu ei.

Lui îi plac şorturile strâmte, nu cele largi. Hainele pe care i le cumpără mama sunt întotdeauna prea largi. îi place să se uite la picioarele suple, maronii, cu pielea netedă, îmbrăcate în şorturi strâmte. Cel mai mult îi plac picioarele cu un bronz ca mierea ale băieţilor blonzi. E surprins să constate că cei mai frumoşi băieţi se găsesc în clasele de

afrikaneri, şi tot acolo se găsesc şi cei mai urâţi, ăia cu picioare păroase, cu mărul lui Adam proeminent şi coşuri pe faţă. Copiii afrikaneri - descoperă el - seamănă foarte mult cu cei de culoare, neprihăniţi şi lipsiţi de griji, liberi ca pasărea cerului, ca apoi dintr-odată, la o anumită vârstă, să se strice, iar frumuseţea să moară în ei.

Frumuseţea şi dorinţa: e tulburat de sentimentele pe care le trezesc în el picioarele acestor băieţi, netede, perfecte, inexpresive. Ce mai poţi face cu picioarele, decât să le sorbi din priviri? La *ce* foloseşte dorinţa?

Sculpturile nude din *Enciclopedia copiilor* îl impresionează în acelaşi fel: Dafne urmărită de Apollo; Persefona siluită de Hades. E vorba de formă, de perfecţiunea formei. Are o noţiune despre trupul uman perfect. Când vede perfecţiunea manifestată în marmură albă, ceva se înfioară în el; se deschide un hău; mai are puţin şi se prăbuşeşte.

Dintre toate secretele care-l deosebesc de ceilalţi, s-ar putea ca acesta să fie până la urmă cel mai rău. Dintre toţi băieţii, el e singurul străbătut de acest curent erotic întunecat; în mijlocul inocenţei şi normalităţii, el e singurul care doreşte.

Cu toate acestea, limba băieţilor afrikaneri este neînchipuit de murdară. Paleta lor de obscenităţi este cu mult mai vastă decât a lui şi are de-a face cu *fok* şi *piei* şi *poes*, cuvinte cu o greutate monosilabică de care el se fereşte îngrozit. Cum se scriu cuvintele astea? Pană nu le pune pe hârtie, n-are cum să le domesticească în mintea lui. *Fok* se scrie oare cu z/, care i-ar da o notă de venerabilitate, sau cu *f* care l-ar face cu adevărat un cuvânt sălbatic, primitiv, fără strămoşi? Dicţionarul nu spune nimic, cuvintele nu se găsesc acolo, nici unul dintre ele.

Apoi mai sunt *gat* şi *poep-hol*, precum şi alte cuvinte asemănătoare, aruncate încolo şi-ncoace în rafale de înjurături, a căror forţă e de neînţeles pentru el. De ce să uneşti partea din spate a trupului cu partea din faţă? Ce legătură e între cuvintele formate cu *gat-*, atât de grele, de

guturale şi negre, şi sex, cu 5-ul său care te invită discret, şi cu x-ul său misterios? Refuză scârbit să se gândească la cuvintele părţilor din spate, dar continuă să încerce să descifreze sensul cuvintelor cufut şi *floacâ*, ceva ce el n-a văzut niciodată, dar care ţin cumva de relaţiile dintre băieţii şi fetele de la liceu.

Ignorant însă nu e. Ştie cum se nasc copiii. Ies prin partea din spate a mamei, drăguţi, curaţi, albi. Aşa i-a spus mama cu ani în urmă, când era mic. O crede fără urmă de îndoială; e un motiv de mândrie pentru el că ea i-a spus adevărul despre copii la o vârstă atât de fragedă, când alţi copii încă sunt ameţiți cu tot felul de bazaconii. E un semn că mama e luminată la minte, că familia lor e luminată la minte. Şi Jüan, vărul lui, care e cu un an mai mic decât el, ştie adevărul. Pe de altă parte, tata se simte stânjenit şi bombăne când vine vorba de copii şi de cum se nasc; ceea ce e încă o dovadă de cât de întunecaţi la minte sunt ăia din familia tatei.

Prietenii lui o ţin una şi bună cu o altă poveste: cică bebeluşii ar ieşi pe cealaltă gaură.

Teoretic, ştie despre existenţa a încă unei găuri, în care intră penisul şi pe unde iese urina. Dar bebeluşul n-are cum ieşi pe-acolo, e aiurea. La urma urmei, bebeluşul se face în burtă. Prin urmare, logic e ca bebeluşul să iasă pe dindos.

Aşa că el susţine partea de dindos, în vreme ce prietenii lui susţin cealaltă gaură, *poes*. în sinea lui, e convins că el are dreptate. Face parte din complicitatea dintre el şi mama lui.

Opt

Traversează împreună cu mama o fâşie de teren public din apropierea gării. Merge cu ea, dar singur, adică nu o ţine de mână. Ca întotdeauna, e îmbrăcat în gri: jerseu gri, şort gri, ciorapi gri. Pe cap poartă o şapcă bleumarin, cu ecusonul Şcolii Primare de Băieţi Worcester: un vârf de munte înconjurat de stele si legenda PER ASPERA AD ASTRA.

E doar un băiat care merge alături de mama lui: văzut din afară, probabil că arată ca un copil normal. Dar el are impresia că se învârte în jurul ei ca un gândac, se învârte în cercuri agitate, cu nasul în pământ, pompând cu braţele şi picioarele. De fapt, nu se poate gândi la nimic liniştit legat de el însuşi. Mai ales mintea lui ţâşnește când într-o parte, când într-alta, cu o voinţă proprie nerăbdătoare.

Acesta e locul unde, o dată pe an, circul îşi înalţă cortul şi parchează cuştile în care leii dormitează pe paiele lor duhnitoare. Dar azi e doar un petic de argilă roşie tare ca piatra, pe care iarba nu creste niciodată.

Mai sunt şi alţi oameni, alţi trecători, în dimineaţa aceea caniculară de sâmbătă. Unul dintre ei este un băiat de vârsta lui, traversând cu paşi iuţi şi mărunţi terenul, oblic faţă de ei. Şi, de cum îl vede, ştie că acest băiat va fi important pentru el, cum nu se poate mai important, nu prin sine (s-ar putea să nu-l mai vadă niciodată), ci din cauza gândurilor ce-i trec lui acum prin cap şi care ţâşnesc din el ca un roi de albine.

Băiatul n-are nimic deosebit. E de culoare, dar peste tot sunt oameni de culoare. Poartă pantaloni atât de scurţi, încât îi stau strâmţi pe fesele frumoase şi-i lasă aproape goale coapsele suple, maronii ca lutul. Nu poartă pantofi; probabil că tălpile îi sunt întărite, astfel că, şi de-ar călca pe un ghimpe de *duwweltjie*\ n-ar face altceva decât să se oprească, să se aplece şi să-l dea la o parte.

Sunt sute de băieţi ca el, mii, şi mii de fete în fuste scurte, care-şi arată picioarele suple. Ar vrea să aibă şi el picioare atât de frumoase ca ale lor. Cu asemenea picioare, ar pluti deasupra pământului, aşa cum face băiatul ăsta, abia atingându-l.

Băiatul trece doar la câţiva paşi de el. E absorbit de propriile gânduri, nu se uită la el. Trupul îi e perfect, neprihănit, de parcă ieri a ieşit din găoace. Oare de ce copiii de felul lui, care nu-s obligaţi să meargă la şcoală, care-s liberi să hoinărească departe de ochii părinţilor, stăpâni pe

trupurile lor, cu care pot face ce vor, oare de ce nu se reunesc într-o sărbătoare a plăcerilor sexuale? Pentru că sunt prea inocenţi să ştie ce plăceri le stau la dispoziţie - pentru că doar sufletele întunecate şi vinovate cunosc asemenea secrete?

Aşa se întâmplă mereu cu întrebările. întâi, câte o întrebare hoinăreşte ici-colo; dar în cele din urmă, fără greş, se întoarce şi se adună, îndreptând un deget spre el. întotdeauna el e cel care pune în mişcare gândurile; întotdeauna gândurile scapă de sub control şi se întorc să-l acuze. Frumuseţea e inocenţă; inocenţa înseamnă necunoaştere; necunoaşterea înseamnă necunoaşterea plăcerii; plăcerea e vinovată; el e vinovat. Băiatul ăsta, cu trupul acesta proaspăt, neîntinat, este inocent, în vreme ce el, stăpânit de dorinţele lui întunecate, este vinovat. De fapt, pe acest drum lung a ajuns în apropierea cuvântului perversiunecu fiorul său întunecat, complex, începând cu enigmaticul *p* care poate să însemne orice, apoi rostogolindu-se iute spre nemilosul *r* şi până la răzbunătorul *v*. Nu un cap de acuzare, ci două. Cele două acuzaţii se intersectează şi el se află în punctul lor de intersecţie, în cărarea puştii. Căci acela care-l acuză astăzi nu e doar sprinten ca o căprioară şi inocent, în vreme ce el e întunecat, greoi, vinovat: ci este si de culoare, ceea ce înseamnă că nu are bani, trăieşte într-o şandrama ca vai de lume, flămânzeşte; înseamnă că, dacă mama > >

1. Colţii-babei (afrikaans). ar striga “Băiete!” şi ar face semn cu mâna - e în stare să facă una ca asta -, băiatul ar trebui să se oprească, să se apropie şi să facă orice i-ar spune ea (bunăoară, să ducă sacoşa de cumpărături), iar după ce isprăveşte treaba, să primească o monedă de trei penny în mâinile făcute căuş şi să fie recunoscător pentru ea. Şi, dacă după asta el s-ar supăra pe mama lui, ea ar zâmbi şi ar spune: “Dar ei sunt obişnuiţi cu lucruri din astea!”

Prin urmare, acest băiat care a urmat toată viaţa lui, pe negândite, poteca naturii şi a inocenţei, care e sărac şi, în consecinţă, bun, asa cum sunt întotdeauna săracii în basme, care-i subţire ca un ţipar şi iute ca un iepure, şi l-ar înfrânge în orice întrecere de iuţeală de picior sau îndemânare - băiatul ăsta, care e un reproş viu adresat lui, îi este totuşi supus într-un fel ce-l face să se ruşineze într-atât încât îl apucă neastâmpărul şi dă din umeri, şi nu vrea să se mai uite la băiat, în ciuda frumuseţii lui.

Dar nu poţi face abstracţie de el. Ii poţi ignora pe indigeni, dar nu şi pe oamenii de culoare. Pe indigeni îi poţi scoate din discuţie pentru că sunt dintre cei veniţi mai târziu, invadatori de la nord, care n-au nici un drept să fie aici. Indigenii pe care-i vezi în Worcester sunt, cei mai multi dintre ei, bărbaţi îmbrăcati în vechi tunici militare, fumează pipe coroiate şi-şi duc viaţa în cocioabe minuscule, ca niste corturi, făcute din tablă ondulată, înşirate de-a lungul căii ferate, bărbaţi deveniţi legendari prin forţa şi răbdarea lor. Au fost aduşi aici pentru că nu beau, aşa cum beau cei de culoare, pentru că pot face munci grele sub un soare dogoritor, care pe coloraţii mai deschişi la piele şi mai firavi i-ar doborî. Bărbaţii ăştia n-au femei, n-au copii, şi sosesc de nu se ştie unde şi pot fi facuţi să dispară nu se ştie unde.

Cu aceia de culoare nu poţi face acelaşi lucru. Coloraţii au fost prăsiţi de albi, de Jan van Riebeeck[17], cu femeile hotentote: asta e limpede, chiar şi în limbajul voalat al manualului său de istorie. De fapt, adevărul e mult mai trist şi mai rău. Căci în Boland, cei cărora li se spune “de culoare” nu sunt stră-strănepoţii lui Jan van Riebeeck sau ai altui olandez. El se pricepe destul de bine la fizionomii şi se pricepe de când se ştie, ca să-şi dea seama că prin venele lor nu curge strop de sânge alb. Sunt hotentoţi pursânge. Nu numai că vin odată cu pământul, ci pământul vine cu ei, e al lor, întotdeauna a fost al lor.

17 Jan van Riebeeck (1619-1677) - administrator colonial olandez, fondatorul orașului Cape Town.

Nouă

Viaţa în Worcester are câteva avantaje, unul - un motiv pentru care, după cum zice tatăl lui, e mai bine să trăieşti aici decât în Cape Town - fiind acela că e mai uşor să faci cumpărături. Laptele este adus în fiecare dimineaţă înainte de ivirea zorilor; e suficient să dai un telefon şi, o oră sau două mai târziu, tipul de la Schochat's e la uşa ta cu produsele de băcănie şi carnea comandate. Nimic mai simplu.

Tipul de la Schochat's, băiatul care aduce comanda, e un indigen care abia spune două vorbe în afrikaans şi nici una în engleză. Poartă o cămaşă albă curată, papion, pantofi în două culori şi o şapcă Bobby Locke[18]. Se numeşte Josias. Părinţii lui nu au o părere bună despre Josias, considerându-l unul dintre indigenii ăia iresponsabili din noua generaţie, care-şi irosesc tot câştigul pe haine, fără să se gândească la viitor.

Când mama lui nu este acasă, el şi fratele lui primesc comanda din mâinile lui Josias şi pun articolele de băcănie pe raftul din bucătărie, iar carnea în frigider. Dacă Josias a adus şi lapte condensat, ei şi-l însuşesc. Găuresc conserva şi pe rând sug laptele, până o golesc. Când mama vine acasă, ei îi spun că n-a fost nici o conservă de lapte condensat sau că Josias a furat-o.

El nu e sigur că îi crede. Dar nu se prea simte vinovat de mica înşelătorie.

La est se învecinează cu familia Wynstra. Soţii Wynstra au trei fii, unul mai mare, pe nume Gysbert, un băiat cu picioarele în X, şi gemenii Eben şi Ezer, care încă sunt prea mici să meargă la şcoală. El şi fratele lui îşi râd de Gysbert Wynstra, din pricina numelui şi a felului în care aleargă, lipsit de vlagă şi neajutorat. II consideră idiot, handicapat mintal, şi-i declară război. Intr-o după-amiază, iau şase ouă din cele aduse de băiatul de la Schochat's, le aruncă pe

18 Bobby Locke (1917-1987) - primul jucător de golf sud-african de succes internațional.

acoperişul casei în care locuieşte familia Wynstra şi se ascund. Nimeni din familie nu iese afară, cât despre ouăle sparte, ele se transformă în pete galbene urâte pe măsură ce soarele le usucă.

Plăcerea de a arunca un ou care e cu mult mai mic şi mai uşor decât o minge de crichet, de a-l vedea zburând prin aer, făcând tumbe, apoi de a auzi pârâitul moale când se loveşte de acoperiş, rămâne în el mult după faptă. Dar e o plăcere vinovată. Nu poate uita că ei se joacă cu mâncare. Cu ce drept transformă el mâncarea în jucărie? Ce-ar zice băiatul de la Schochat's dacă ar afla că ei aruncă ouăle pe care el le-a adus cu bicicleta taman de la oraş? Presimte că băiatul de la Schochat's, care nu mai e deloc băiat, ci om în toată firea, n-ar fi chiar atât de absorbit de felul în care arată cu şapca Bobby Locke şi papion, încât să rămână indiferent. Presimte că n-ar fi câtuşi de puţin de acord şi n-ar ezita să-şi manifeste dezacordul. "Cum poţi face una ca asta, când sunt copii care flămânzesc?" s-ar chinui băiatul să spună în afrikaans; o întrebare care ar rămâne fără răspuns. Poate că în altă parte a lumii poţi arunca ouă (bunăoară, ştie că în Anglia oamenii de la bursă sunt bombardaţi cu ouă); dar în ţara asta există judecători care te-ar judeca după standardele moralităţii. In ţara asta nu poţi trata hrana cu indiferenţă.

Josias e al patrulea indigen pe care l-a cunoscut până acum. Primul, de care-şi aminteşte vag că purta tot timpul o pijama albastră, era un băiat care spăla scările blocului în care locuiau în Johannesburg. Al doilea era o femeie, Fiela din Plettenberg Bay, spălătoreasă lor. Fiela era foarte neagră şi foarte bătrână, n-avea dinţi şi ţinea discursuri lungi despre trecut, într-o engleză minunată, graseiată. Venea din St Helena, zicea ea, unde fusese sclavă. Al treilea indigen era tot din Plettenberg Bay. Fusese o furtună mare; se scufundase o navă; vântul care suflase zile şi nopţi întregi începea să se domolească. El, mama şi fratele lui erau pe plajă, cercetau mormanele de obiecte şi alge

aruncate de valuri pe ţărm, când un bătrân cu barbă surie, cu guler preoţesc şi o umbrelă în mână, s-a îndreptat spre ei şi le-a spus:

- Oamenii construiesc bărci mari de fier, dar marea e mai puternică. Marea e mai puternică decât orice construieşte omul.

După ce bătrânul s-a îndepărtat, mama le-a zis:

- Să ţineți minte vorbele lui. E un bătrân înţelept.

Nu-şi aminteşte s-o fi auzit până atunci rostind cuvântul *înţelept*, de fapt, nu-şi aminteşte să fi auzit pe cineva folosind acest cuvânt în afara cărţilor. Insă ceea ce-l impresionează nu e doar cuvântul de modă veche. E cu putinţă să-i respecţi pe indigeni - asta vrea mama să zică. Şi e o mare uşurare să auzi asta, să ţi se confirme.

în povestirile care l-au marcat cel mai profund, întotdeauna fratele cel mai mic, al treilea, cel mai smerit, de care râd toţi, este cel care o ajută pe bătrână să-şi ducă povara sau scoate ghimpele din laba leului - după ce mai întâi fratele mare, apoi cel mijlociu au trecut mai departe dispreţuitori. Al treilea frate este bun, cinstit şi curajos, în vreme ce fraţii mai mari sunt lăudăroşi, aroganţi, lipsiţi de compasiune. La sfârşitul poveştii, fratele cel mic este încoronat prinţ, în vreme ce fraţii mai mari cad în dizgraţie şi sunt izgoniţi.

Există oameni albi, oameni de culoare şi indigeni, iar indigenii sunt cei mai umili şi mai batjocoriţi. Paralela este inevitabilă: indigenii sunt al treilea frate.

în fiecare an, învaţă la şcoală, iar şi iar, despre Jan van Riebeeck şi Simon van der Stei, despre lordul Charles Somerset şi Piet RetieP. După Piet Retief vin Războaiele

Cafrilor[19] [20], când cafrii au năvălit peste hotarele coloniei şi a trebuit să fie alungaţi; dar Războaiele Cafrilor sunt atât de multe şi de încurcate şi e atât de greu să le deosebeşti unele de altele, încât nu trebuie să le înveţi pentru examinări.

Cu toate că la examinări el dă răspunsurile corecte la întrebările din istorie, nu reuşeşte să-şi explice satisfăcător de ce Jan van Riebeeck şi Simon van der Stei au fost atât de buni, în vreme ce lordul Charles Somerset a fost atât de rău. Nu-i plac nici liderii Marii Migraţii1, aşa cum ar trebui, poate doar pe Piet Retief îl simpatizează: a fost ucis după ce Dingaan[21] [22] [23] l-a dus de nas, facându-l să-şi lase puşca la intrarea în *kraal*[24]. Când vorbesc, Andries Pretorius şi

19 Simon van der Stei (1639-1712) - primul guvernator al coloniei Cape, colonia olandeză de la Capul Bunei Speranțe; lordul Charles Henry Somerset (1767-1831) - general britanic, politician, administrator colonial și guvernatorul coloniei Cape, între 1814-1826; (Piet) Mauritz Retief (1780- 1838) - lider sud-african al burilor, conducător al mai multor expediții punitive ca răspuns la raidurile organizate de pe teritoriul xhosa, purtător de cuvânt al fermierilor de la frontiera coloniei Cape.

20 Termenul se referă la conflictele între xhosa (numiți cafri în sec. XIX, la origine desemnând populația neagră sud-africană) și albi — buri și englezi -, între anii 1779 și 1879.

21 The Great Trek — marea migrație din anii 1830-1840, spre est și nord-est, a burilor (bur - „fermier“) care doreau să scape de stăpânirea britanică din colonia Cape. Participanții la Marea Migrație au primit numele de voortrekkers („înainte-mergători“, „pionieri“).

22 Dingane kaSenzangakhona Zulu (cca 1795-1840) - cunoscut drept Dingane sau Dingaan, șef zulus ales rege al Regatului Zulus în 1828. A devenit vestit pentru cruzimea lui.

23 Sat african tradițional; o zonă pentru animale, înconjurată de un gard sau de un zid (afrikaans).

24 Războaiele Burilor - două războaie purtate între Imperiul Britanic și cele două republici independente ale burilor, Statul Liber Orange și Republica Sud-Africană (Transvaal).

Gerrit Maritz[25] şi alţii seamănă cu profesorii de liceu sau cu afrikanerii de la radio: mânioşi, îndârjiţi, ameninţă în dreapta şi-n stânga, una-două pomenesc de Dumnezeu.

La şcoală nu învaţă despre Războiul Burilor5, cel puţin nu în clasele de englezi. Se vorbeşte că Războiul Burilor se predă în clasele de afrikaneri, sub numele de *Tweede Vryheidsoorlog*, al Doilea Război de Eliberare, dar nu se cere la examinare. Fiind un subiect sensibil, Războiul Burilor nu se găseşte oficial în programă. Nici măcar părinţii lui nu scot un cuvânt despre Războiul Burilor, despre care tabără a avut dreptate şi care a greşit. Mama lui repetă totuşi o poveste despre Războiul Burilor, pe care a auzit-o de la mama ei. Când burii au venit la ferma lor, zicea mama ei, au cerut mâncare şi bani, şi aşteptau să fie serviţi. Când au venit soldaţii britanici, au dormit în grajd, n-au furat şi, înainte să plece, au mulţumit frumos gazdelor.

Britanicii, cu generalii lor faloşi şi aroganţi, sunt ticăloşii în Războiul Burilor. Sunt şi proşti pe deasupra, pentru că poartă uniformele alea roşii care fac din ei ţinte vii pentru trăgătorii buri. In poveştile despre război, nu poţi să nu ţii partea burilor care luptă pentru libertate împotriva puternicului Imperiu Britanic. El, unul, însă a ales să-i antipatizeze pe buri, nu numai pentru că au bărbi lungi şi haine urâte, ci şi pentru că se ascund în spatele stâncilor şi de-acolo trag pe nepusă masă, şi să-i simpatizeze pe britanici, pentru că mărşăluiesc spre propria moarte în ţiuitul cimpoaielor.

Englezii sunt o minoritate în Worcester şi o minoritate infimă în Reunion Park. In afară de el şi fratele lui, care sunt oarecum englezi, mai sunt doar doi alţi băieţi cu adevărat englezi: Rob Hart şi un băiat mărunţel, slăbănog, pe nume Billy Smith, al cărui tată lucrează la căile ferate şi care suferă de-o boală ce-i face pielea să se descuameze ca

25 Andries Wilhelmus Jacobus Pretorius (1798-1853) - voortrekker, politician bur și fondator al Republicii Sud-Africane; Gert (Gerrit) Maritz (1798-1838) - pionier și lider al voortrekker-Aw.

nişte fulgi mici (mama lui îi interzice să se atingă de copiii Smith).

Când lasă să-i scape că Rob Hart este bătut de domnişoara Oosthuizen, părinţii lui par să ştie pe dată care-i pricina. Domnişoara Oosthuizen face parte din clanul Oosthuizen, naţionalişti cu toţii; tatăl lui Rob Hart, proprietarul unui magazin de feronerie, a fost consilier municipal din partea Partidului Unit, până la alegerile din 1948.

Părinţii lui clatină din cap când vine vorba de domnişoara Oosthuizen. O consideră o persoană nevricoasă, instabilă; le displace părul ei vopsit cu henna. In timpul regimului lui Smuts, zice tata, s-ar fi luat măsuri împotriva unui profesor care aduce politica în şcoală. Tata e şi el membru al Partidului Unit. De fapt, tata şi-a pierdut slujba din Cape Town, slujba aceea a cărei denumire o facea pe mama să fie atât de mândră - şeful Biroului închirieri -, când Malan l-a învins pe Smuts în 1948. Din pricina lui Malan au fost ei nevoiţi să plece din casa lor din Rosebank, de care lui îi este atât de dor, casa cu grădina aceea luxuriantă şi observatorul cu acoperişul-cupolă, şi cele două pivniţe, iar el a trebuit să plece de la şcoala din Rosebank şi să-şi părăsească prietenii din Rosebank, şi să vină aici, în Worcester. în Cape Town, tata pleca dimineaţa la serviciu îmbrăcat elegant într-un costum la două rânduri şi ducând o servietă diplomat de piele. Când alţi copii îl întrebau ce era tatăl lui, el putea răspunde: “E şeful Biroului închirieri”, iar ei amuţeau respectuoşi. în Worcester, slujba tatei n-are nici un nume.

- Tatăl meu lucrează la Standard Canners, e nevoit el să spună.

- Dar ce face el acolo?

- Lucrează la birou, ţine contabilitatea, zice el cu voce moale. N-are idee ce-nseamnă “a ţine contabilitatea”.

Standard Canners produce conserve de piersici Alberta, conserve de pere Bartlett şi conserve de caise. Standard Canners produce mai multe conserve de piersici decât orice

alt producător de conserve din ţară: pentru asta e vestită firma.

în ciuda înfrângerii din 1948 şi a decesului generalului Smuts, tatăl lui a rămas fidel Partidului Unit: fidel, însă descurajat. Avocatul Strauss[26], noul lider al Partidului Unit, e doar o umbră palidă a lui Smuts; sub conducerea lui Strauss, partidul n-are nici o speranţă să câştige alegerile viitoare. Unde mai pui că naţionaliştii îşi asigură victoria, modificând graniţele circumscripţiilor electorale, ca să-şi favorizeze partizanii din *platteland*, din provincie.

- Şi de ce nu se face nimic împotriva lor? îl întreabă el pe tatăl lui.

- Cine să facă? nu pricepe tata. Cine-i poate opri? Pot să facă orice vor, acum că sunt la putere.

El nu înţelege ce rost are să faci alegeri dacă partidul care câştigă poate schimba regulile jocului. Ca şi când jucătorul la bătaie ar putea decide cine are voie să arunce mingea şi cine nu.

Tata deschide radioul la ora de ştiri, dar numai ca să asculte scorurile, la crichet vara, la rugbi iarna.

Pe vremuri, înainte ca naţionaliştii să pună mâna pe putere, buletinul de ştiri era transmis din Anglia. începea cu imnul *God Save the King*, urmau cele şase semnale ale orei exacte de la Greenwich, după care crainicul zicea:,>Aici Londra, transmitem ştirile", şi citea ştiri din toată lumea. Acum totul s-a sfârşit.,»Aici Radiodifuziunea Sud-africană", zice crainicul, şi plonjează într-un recital lung despre ce-a zis Dr. Malan în parlament.

Ceea ce detestă el cel mai tare în Worcester, ceea ce-l face să-şi dorească evadarea, sunt furia şi resentimentul pe care le simte scăpărând între băieţii afrikaneri. Se teme şi îi e scârbă de băieţii ăştia greoi, desculţi, cu pantalonii lor scurţi şi strâmţi, mai ales de băieţii mai mari ca vârstă,

26 Jacobus Gideon Nel Strauss, cunoscut ca Koos Strauss, Kosie Straussman sau J.G.N. Strauss (1900-1990) - politician sud-afican, șef al Partidului Unit Sud-african între 1950 și 1956.

care, dacă ar avea ocazia, te-ar duce într-un loc pustiu din *veld* şi te-ar batjocori în feluri despre care i-a auzit pe alţii pomenind cu fereală - *borsel*, bunăoară, ceea ce înseamnă, din câte-a priceput el, că-ţi trag jos pantalonii şi-ţi ung boaşele cu cremă de ghete (dar de ce pe boaşe? de ce cu cremă de ghete?) şi te trimit pe jos acasă, pe jumătate dezbrăcat şi plângând în hohote.

Sunt nişte poveşti pe care toţi băieţii afrikaneri par să le ştie, răspândite de studenţii care vin în practică la ei la şcoală, despre iniţiere şi despre ce ţi se întâmplă în timpul iniţierii. Băieţii vorbesc în şoaptă despre asta, cu aceeaşi surescitare cu care vorbesc despre bătaia cu varga. Ceea ce aude el îl îngreţoşează: cică trebuie să umbli învelit în scutece de copil sau să bei urină. Dacă prin asta trebuie să treci înainte să devii învăţător, ei bine, el refuză să devină învăţător.

Se zvoneşte că guvernul o să dea un ordin ca toţi copiii cu nume de familie afrikaans să fie transferaţi în clasele de afrikaneri. Părinţii lui vorbesc despre asta în şoaptă; e limpede că sunt îngrijoraţi. E cuprins de panică la gândul că va trebui să se mute într-o clasă de afrikaneri. Le spune părinţilor că nu se va supune. Va refuza să meargă la şcoală. Ei încearcă să-l liniştească.

- N-o să se-ntâmple nimic, zic ei. Sunt doar zvonuri. O să treacă ani până să facă una ca asta.

Ceea ce pe el nu-l liniștește.

Află că depinde de inspectorii şcolari să-i mute pe falşii băieţi englezi din clasele de englezi. Trăieşte cu spaima că într-o bună zi inspectorul va veni, îşi va plimba degetul de-a lungul numelor din catalog, va striga numele lui şi-i va spune să-şi strângă catrafusele.

Are un plan pentru ziua aceea, pus la cale cu multă grijă. îşi va strânge cărţile şi va ieşi din clasă fără să protesteze. Dar nu se va duce în clasa de afrikaneri. Ci, foarte calm, ca să nu atragă atenţia, se va duce la şopronul unde se ţin bicicletele, îşi va lua bicicleta şi va pleca acasă, atât de

repede, încât nimeni nu-l va putea prinde. Apoi va închide şi va încuia uşa de la intrare şi-i va spune mamei că nu se va duce înapoi la şcoală şi că, dacă ea îl trădează, se sinucide.

în mintea lui s-a fixat o imagine a Dr. Malan. Pe chipul lui rotund, pleşuv, nu se citeşte pic de înţelegere sau milă. Guşa îi tresare ca guşa broaştei. Buzele îi sunt strânse pungă.

N-a uitat prima dispoziţie dată de Dr. Malan în 1948: să interzică toate benzile desenate cu Captain Marvel şi Superman, lăsându-le doar pe alea cu personaje animale, pentru copii, cu care poţi trece liniştit prin vamă.

Se gândeşte la cântecele în afrikaans pe care sunt obligaţi să le cânte la şcoală. A ajuns să le urască atât de tare, încât îi vine să ţipe şi să strige, şi să scoată sunete ca de pârţ în timpul cântarului, mai ales când se cântă *Kom onsgaan blommepluk*, cu copiii zbenguindu-se pe câmpie, între păsărele ciripitoare şi insecte zglobii.

într-o sâmbătă dimineaţa, el şi doi prieteni pleacă pe biciclete, ies din Worcester pe drumul spre De Doorns. în mai puţin de-o jumătate de oră nu mai zăresc nici o aşezare omenească. îşi lasă bicicletele pe marginea drumului şi pornesc pe jos spre dealuri. Găsesc o peşteră, fac un foc şi mănâncă sandviciurile pe care le-au adus cu ei. Deodată, îşi face apariţia un băiat afrikaner mătăhălos, feroce, îmbrăcat cu un sort kaki.

- *Wie hetjulle toestemming gegee*? Cine v-a dat voie?

Toţi trei rămân muţi. O peşteră. Trebuie să ceară voie ca să stea într-o peşteră? Bălmăjesc ei o minciună, dar degeaba.

- *Julie sal hier moet bly totdat my pa kom*, anunţă băiatul: Trebuie să rămâneţi aici până vine tata.

Pomeneşte ceva despre *lat* şi *strop**, o nuia, o curea; o să le dea el o lecţie.

Frica îl buimăceşte. Aici, departe în *veld*, unde nu ai pe cine chema în ajutor, o să fie bătuţi toţi trei. Nu pot invoca nici o scuză. Pentru că, de fapt, sunt vinovaţi, mai ales el. El e cel care i-a asigurat pe ceilalţi, când au trecut prin gard,

că aia nu poate fi fermă, e doar *veld*. El e instigatorul, a fost ideea lui de la bun început, nu poate da vina pe nimeni altcineva.

Fermierul soseşte însoţit de-un câine, un alsacian cu o expresie şireată în ochii galbeni. Ii ia din nou la întrebări, de data asta în engleză, întrebări fără răspuns. Cu ce drept sunt ei acolo? De ce n-au cerut voie? Şi iarăşi încercarea patetică, prostească de a se apăra: n-au ştiut, credeau că e doar *veld*. în sinea lui se jură că nu va mai face niciodată aceeaşi greşeală. Nu va mai fi niciodată atât de neghiob încât să treacă prin vreun gard şi să creadă că scapă nepedepsit. *Prost*! *îşi* zice în sine: *prost*, *prost*, *prost*!

întâmplarea face ca fermierul să nu aibă cu el nici *lat*, nici curea, nici bici.

- Ziua voastră norocoasă, zice el.

Ei stau înţepeniți locului, nu pricep.

- Plecaţi.

Coboară năuci dealul, atenţi să n-o rupă la fugă, de teamă să nu pornească alsacianul după ei mârâind şi cu balele curgând, până unde şi-au lăsat bicicletele, pe marginea drumului. Nu au ce spune drept consolare pentru experienţa trăită. Afrikanern s-au purtat ca lumea. Ei sunt cei care au pierdut.

Zece

La primele ceasuri ale dimineţii, copiii de culoare merg pe National Road spre şcoală, înarmaţi cu penare şi caiete, unii chiar cu ghiozdane în spate. Sunt mici, foarte mici: când vor fi de vârsta lui, adică vor avea zece sau unsprezece ani, vor fi părăsit de mult şcoala şi vor fi plecat în lume, să-şi câştige pâinea zilnică.

De ziua lui, în loc de petrecere i se dau zece şilingi ca să le facă cinste prietenilor săi. îşi invită trei prieteni, cei mai buni, la Globe Café; se aşază la o masă cu tăblie de marmură şi comandă banana split sau îngheţată cu caramel şi ciocolată. Faptul că poate oferi o asemenea plăcere îl face să se simtă ca un prinţ; iar prilejul ar fi un adevărat

succes de n-ar fi copiii ăia de culoare, zdrenţăroşi, care se uită prin geam înăuntru la ei şi le strică tot cheful.

Pe chipurile lor nu citeşte nici un strop din ura pe care - e gata să recunoască - o merită el şi prietenii lui pentru că au atât de mulţi bani, în vreme ce ei n-au nici un sfanţ. Dimpotrivă, parcă sunt la circ - devorează cu ochii tot ce văd, cu totul absorbiţi, nu le scapă nimic.

Dacă ar fi în altă parte, l-ar ruga pe portughezul cu părul dat cu briantină, proprietarul localului, să-i alunge. E ceva normal să-i alungi pe copiii cerşetori. Nu trebuie decât să te încrunţi, să-ţi fluturi braţele şi să strigi "*Voetsek*, *hotnot*! *Loop*!*Loop*!", apoi să te răsuceşti spre cel care priveşte scena, prieten sau străin, şi să-i explici: "*Huile soek net iets om te steel*. *Huile is aimai skelms*" - Nu caută decât să şterpelească ceva. Toţi sunt hoţi. Dar, dacă ar fi să se ridice şi să se ducă la portughez, ce i-ar zice? "îmi strică petrecerea de ziua mea, nu e corect, mă doare sufletul să-i văd"? Indiferent ce s-ar întâmpla, dacă i-ar alunga sau nu, e prea târziu, deja îl doare sufletul.

El crede că afrikanerii sunt nişte oameni furioşi tot timpul pentru că-i doare sufletul. Crede că englezii sunt nişte oameni care n-au căzut pradă furiei pentru că trăiesc în spatele unor ziduri şi-şi apără bine sufletele.

Asta e doar una dintre teoriile lui despre englezi şi afrikaneri. Din nefericire, musca din lapte este Trevelyan.

Trevelyan a fost unul dintre locatarii cu care au împărţit casa de pe Liesbeeck Road, Rosebank, casa cu stejarul cel mare din grădina din faţă, unde el a fost fericit. Trevelyan avea camera cea mai bună, cea cu ferestre-uşi care se deschideau spre *stoepx*. Era tânăr, era înalt, era prietenos, nu ştia boabă de afrikaans, era englez până-n măduva oaselor. Dimineaţa, Trevelyan lua micul dejun în bucătărie înainte de-a pleca la serviciu, se întorcea seara şi cina împreună cu ei. îşi ţinea mereu încuiată camera, care oricum nu era în aripa lor de casă; cu toate că nu se găsea

nimic interesant în ea, în afară de-un aparat de ras electric, fabricat în America.

Tata, deşi mai bătrân decât Trevelyan, a devenit cel mai bun prieten al englezului. Sâmbăta ascultau împreună la radio meciurile de rugbi comentate de C.K. Friedlander[27] [28] din Newlands.

Apoi a sosit Eddie. Eddie era un băieţel de culoare, în vârstă de şapte ani, din Ida's Valley, în apropiere de Stellenbosch. A venit să muncească la ei: era un aranjament între mama lui Eddie şi mătuşa Winnie care locuia în Stellenbosch. Eddie urma să spele vase, să măture şi să lustruiască, şi în schimbul acestor treburi locuia cu ei în Rosebank, primea de mâncare, iar la întâi a fiecărei luni mamei lui i se trimitea un mandat poştal pentru două lire şi trei şilingi.

După două luni de muncă şi găzduire în Rosebank, Eddie a fugit de-acasă. A dispărut în timpul nopţii; absenţa i-a fost descoperită dimineaţa. A fost chemată poliţia; Eddie a fost găsit destul de aproape. Se ascundea în tufişurile de pe malul râului Liesbeeck. Nu poliţia, ci Trevelyan l-a găsit şi l-a târât înapoi, în timp ce Eddie ţipa şi se zvârcolea fără ruşine, apoi l-a închis în vechiul observator, în grădina din spate.

Era limpede că Eddie trebuia trimis înapoi în Ida's Valley. Acum că nu se mai prefăcea mulţumit, Eddie era în stare să fugă ori de câte ori i se ivea o ocazie. Ucenicia nu dăduse roade.

Dar, înainte să i se telefoneze mătuşii Winnie, în Stellenbosch, s-a pus problema pedepsirii lui Eddie pentru necazurile pe care le pricinuise: alertarea poliţiei, stricarea dimineţii de sâmbătă. Trevelyan s-a oferit să aplice pedeapsa.

27 Verandă (afrikaans).

28 C.K. Friedlander - comentator sportiv sud-african.

El s-a uitat pe furiş în observator în timp ce Eddie era pedepsit. Trevelyan îl ţinea de mâini şi-l lovea cu o curea de piele peste picioarele goale. Şi tata era acolo, stătea deoparte şi privea. Eddie urla şi ţopăia; chipul îi era mânjit de lacrimi şi muci.

- *Asseblief*, *asseblief*, *my baas*, urla el, *ek sal nie weer nie*!- N-o să mai fac!

La un moment dat, cei doi adulţi l-au zărit cum trage cu ochiul şi i-au făcut semn să plece.

A doua zi, mătuşa şi unchiul au venit din Stellenbosch cu automobilul lor DKW negru, ca să-l ia pe Eddie şi să-l ducă înapoi la mama lui, în Ida's Valley: s-au despărţit fără nici un cuvânt.

Prin urmare, Trevelyan, care era englez, l-a biciuit pe Eddie. De fapt, Trevelyan, cel roşu în obraji şi deja puţin prea gras, se înroşise încă şi mai tare în timpul biciuirii şi fornăia la fiecare lovitură, ambalându-se la fel de mult ca orice afrikaner furios. Si-atunci cum se potriveşte Trevelyan în teoria lui că englezii sunt buni?

încă îi are de plătit lui Eddie o datorie despre care n-a zis nimănui nimic. După ce cumpărase bicicleta Smiths, cu banii primiţi când împlinise opt ani, şi apoi îşi dăduse seama că habar n-avea să meargă pe ea, Eddie a fost cel care l-a împins pe Rosebank Common, strigându-i ce şi cum să facă, până când, dintr-odată, a prins meşteșugul de a-şi ţine echilibrul.

în acea primă cursă cu bicicleta, a descris o curbă largă, apăsând puternic pe pedale pentru că terenul era nisipos, până ce a revenit la locul unde-l aştepta Eddie. Băiatul era emoţionat, ţopăia de bucurie.

- *Kan el n kans kry*? a strigat el: Pot să încerc şi eu?

I-a dat bicicleta. Eddie n-a avut nevoie să fie împins: a pornit ca din puşcă, stând pe pedale, cu vechiul lui blazer bleumarin înfoindu-se în spate - îşi ţinea echilibrul cu mult mai bine decât el.

îşi aminteşte cum se lua la trântă cu Eddie pe pajişte. Cu toate că Eddie era doar cu şapte luni mai mare decât el, dar nu mai înalt, avea o forţă vânoasă şi o determinare care îl ajutau să învingă de fiecare dată. învingea, dar era prudent. Doar pentru o clipă, când îşi ţintuia adversarul cu spatele la pământ, neajutorat, îşi permitea Eddie un rânjet triumfător; apoi se rostogolea într-o parte şi se ciucea, gata pentru runda următoare.

Din acele trânte i-a rămas în nări mirosul lui Eddie şi încă îi simte forma capului, ţeasta înaltă, ca un vârf de glonţ, şi părul des şi aspru.

Au ţeste mai tari decât albii, zice tata. De-aia sunt atât de buni la box. Din acelaşi motiv nu vor fi buni la rugbi, zice tata. La rugbi trebuie să gândeşti iute, nu poţi să ai cap de lemn.

Există un moment în timpul trântei când buzele şi nasul lui se apasă pe părul lui Eddie. Inspiră atunci mirosul, simte gustul: mirosul, gustul fumului.

La fiecare sfârşit de săptămână, Eddie facea baie, stând într-o cadă pentru picioare în spălătorul servitorilor şi frecându-se cu o cârpă dată cu săpun. El şi fratele lui au împins un tomberon sub ferestruica spălătorului şi s-au urcat pe el, să tragă cu ochiul înăuntru. Eddie era în pielea goală, dar nu-şi dăduse jos brâul de piele. Văzând cele două chipuri la geam, a zâmbit larg, a strigat "*He*!*K* şi a ţopăit în cadă, stropind cu apă, fără să se acopere.

Mai târziu, i-a spus mamei:

- Eddie nu şi-a scos brâul când a făcut baie.

- Face ce vrea, lasă-l în pace, a zis mama.

N-a fost niciodată în Ida's Valley, de unde se trage Eddie. îşi închipuie că e un loc rece, jilav. în casa mamei lui Eddie nu există lumină electrică. Din tavan picură apă, toată lumea tuşeşte tot timpul. Când ieşi afară, trebuie să sari din piatră în piatră, ca să nu dai în bălţi. Ce speranţă mai există pentru Eddie după ce s-a întors acoperit de ruşine în Ida's Valley?

- Ce crezi că face Eddie acum? o întreabă el pe mama.
- Cu siguranţă e la o casă de corecţie.
- De ce la o casă de corecţie?
- Cei ca el ajung la casa de corecţie, apoi la închisoare.

Nu înţelege încrâncenarea mamei împotriva lui Eddie. Nu-i înţelege stările astea de încrâncenare, când defăimează tot ce prinde: oamenii de culoare, pe fraţii şi surorile ei, cărţi, învăţătura, guvernul. De fapt, lui nu-i prea pasă ce crede ea despre Eddie, atâta vreme cât nu-şi shimbă opiniile de la o zi la alta. Dar când ea izbucneşte astfel, el simte că i se cască podeaua sub picioare şi se prăbuşeşte în gol.

Cu ochii minţii îl vede pe Eddie în vechiul lui blazer, ghemuindu-se undeva la adăpost de ploaia care cade tot timpul în Ida’s Valley, fumând chiştoace împreună cu alţi băieţi de culoare. El are zece ani, Eddie din Ida’s Valley are tot zece ani. Apoi, o vreme, Eddie va avea unsprezece ani şi el va avea tot zece; apoi va împlini şi el unsprezece ani. întotdeauna îl ajunge din urmă pe Eddie, stă cu el o vreme, apoi rămâne în urmă. Cât va mai dura asta? Va scăpa vreodată de Eddie? Şi în ciuda băuturii şi a consumului de *dagga*\ în ciuda închisorii şi a înrăirii, oare l-ar mai recunoaşte Eddie şi i-ar striga *Jou moer*!”, dacă într-o bună zi s-ar întâlni întâmplător pe stradă?

Deocamdată, în casa igrasioasă din Ida’s Valley, făcut covrig sub o pătură puturoasă, îmbrăcat cu acelaşi blazer, Eddie se gândeşte la el - el ştie asta. în întuneric, ochii lui Eddie sunt două crestături galbene. De un lucru e absolut sigur: Eddie nu va avea nici un strop de milă pentru el.

1. Marijuana (afrikaans).

Unsprezece în afara cercului de rude, au puţine cunoştinţe. Când vin străini în casă, el şi fratele lui se fac nevăzuţi ca nişte sălbăticiuni, apoi se furişează ca să tragă cu ochiul şi cu urechea. Au sfredelit nişte găuri în tavan, ca să se urce în pod şi să se uite de sus în living. Mama se simte jenată de zgomotele de îmbrânceală.

- Copiii se joacă, explică ea cu un zâmbet crispat.

El fuge de conversaţia politicoasă, din pricină că-l zăpăcesc întrebări de genul “Ce mai faci?”, “îţi place la şcoală?”. Neştiind ce să răspundă, mormăie şi se bâlbâie ca un prost. Dar, de fapt, nu se ruşinează de sălbăticia lui, de nerăbdarea lui când e vorba de flecăreala insipidă a conversaţiei aşa-zis manierate.

- Chiar nu poţi să fii normal? îl întreabă mama.
- Urăsc oamenii normali, răspunde el cu năduf.
- Urăsc oamenii normali, îl îngână fratele.

Fratele lui are şapte ani. Are mereu pe buze un zâmbet nervos, subţire; la şcoală vomită uneori fără motiv şi trebuie dus acasă.

în loc de prieteni, ei au familie. Cei din familia mamei sunt singurii oameni din lume care-l acceptă mai mult sau mai puţin aşa cum e. Il acceptă - obraznic, nesociabil, excentric - nu numai pentru că, dacă nu-l acceptă, nu pot veni în vizită, ci şi pentru că şi ei au crescut sălbatici şi obraznici. în schimb, cei din familia tatei nu au o părere bună nici despre el şi nici despre educaţia pe care a primit-o de la mama lui. în compania lor, el se simte constrâns; de cum scapă, începe să-şi râdă de clişeele politeţii (“*En hoe getan ditmetjou mammie*? *En metjou broer*? *Dis goed*, *disgoed*^ - Ce face mămica? Dar frăţiorul? Bravo!). Dar n-are cum scăpa de ei; dacă nu ia parte la ritualurile lor, n-are cum vizita ferma. Astfel că, foindu-se jenat, dispreţuindu-se pentru lipsa de curaj, se supune. “*Ditgaangoed*\ zice. “*Ditgaangoedmetonsalma*F -Suntem bine cu toţii.

Ştie că tata se aliază cu familia sa împotriva lui. Ăsta-i unul dintre felurile în care tata se răzbună pe mama lui. Se înfioară când se gândeşte ce viaţă ar duce dacă tata ar conduce gospodăria, o viaţă de formule insipide, prosteşti, o viaţă în care ar trebui să fie ca toată lumea. Mama e singura persoană care se pune între * el şi o existenţă pe care n-ar putea-o îndura. Aşa că, deşi îl irită lentoarea şi obtuzitatea ei, se agaţă de ea ca de singurul lui protector. El e fiul ei, nu fiul tatei. Işi neagă şi-şi detestă tatăl. N-o să uite

ziua din urmă cu doi ani când mama, pentru prima şi singura dată, l-a lăsat pe tata să se năpustească asupra lui, ca un câine eliberat din lanţ (‚Am ajuns la capătul răbdării, nu mai suport!”), iar ochii tatei au scăpărat albaştri şi mânioşi când l-a scuturat şi l-a pălmuit.

Trebuie să se ducă la fermă pentru că nu e loc pe pământ care să-i fie mai drag sau despre care să-şi închipuie că i-ar putea fi mai drag. Tot ce este complicat în iubirea pentru mama este foarte limpede în iubirea pentru fermă. Dar de când se ştie, această iubire a lui a fost umbrită de-o durere. Poate vizita ferma, dar nu va locui niciodată acolo. Ferma nu e casa lui. Niciodată nu va fi altceva decât un musafir acolo, un musafir incomod. Chiar şi acum, zi după zi, ferma şi el urmează drumuri diferite, separate, se depărtează, în loc să se apropie. La un moment dat, ferma va fi dispărut cu totul, se va fi pierdut cu totul, încă de pe-acum simte durerea acelei pierderi.

Ferma a fost cândva a bunicului său, dar bunicul a murit, iar ferma a trecut în proprietatea unchiului Son, fratele mai mare al tatei. Son a fost singurul cu aptitudini de fermier; ceilalţi fraţi şi celelalte surori n-au ştiut cum să fugă mai iute la oraş. Cu toate acestea, într-un anumit sens ferma la care au crescut este încă a lor. Prin urmare, o dată pe an, uneori de două ori, tata se duce la fermă şi-l ia şi pe el.

Ferma se numeşte Voëlfontein, Fântâna Păsărilor; lui îi este dragă fiecare piatră a ei, îi e drag fiecare tufiş, fiecare fir de iarbă, iubeşte păsările care i-au dat numele, păsări care, când se lasă înserarea, se strâng cu miile în copacii din jurul fântânii, chemându-se, murmurând, înfoindu-şi penele, pregătindu-se pentru noapte. Imposibil de crezut că ar mai putea fi cineva care să iubească ferma la fel de mult ca el. Dar nu poate vorbi despre iubirea lui, nu numai pentru că oamenii normali nu vorbesc despre asemenea lucruri, ci şi pentru că a recunoaşte ar însemna o trădare faţă de mama. Ar fi o trădare nu numai pentru că şi ea vine de la o fermă, o fermă rivală într-un colţ îndepărtat al lumii, despre care

vorbeşte cu iubirea şi dorul pe care le simte ea, dar unde nu se mai poate întoarce pentru că a fost vândută unor străini, ar fi o trădare şi pentru că ea nu e bine-venită la ferma asta, ferma adevărată, Voëlfontein.

Ea nu-i spune de ce - fapt pentru care el îi este până la urmă recunoscător -, dar încet-încet reuşește de unul singur să închege povestea. In timpul războiului, mama a locuit împreună cu cei doi copii ai ei într-o cameră închiriată, în oraşul Prince Albert, supravieţuind cu şase lire pe lună, pe care tata le trimitea din solda lui de subofiţer, plus două lire primite de la Fondul de Calamitate al Guvernatorului General. In tot acel timp, n-au fost nici măcar o dată invitaţi la fermă, cu toate că la fermă se ajungea în numai două ore. Partea asta a poveştii o ştie pentru că până şi tata, după ce s-a întors din război, a fost supărat şi ruşinat de felul în care au fost tratati.

Din perioada petrecută în Prince Albert îşi aminteşte doar roiurile de ţânțari în nopţile lungi şi fierbinţi, şi faptul că mama măsura camera în sus şi-n jos - îmbrăcată doar în combinezon, transpirată, cu picioarele ei greoaie, grase, străbătute de varice -, încercând să-l liniştească pe frăţiorul lui încă sugar care plângea tot timpul; şi-şi aminteşte zilele cumplit de plicticoase, petrecute în spatele obloanelor închise, la adăpost de soare. Aşa au trăit, înţepeniți acolo, prea săraci să se mute din loc, aşteptând invitaţia care nu a venit niciodată.

Mama îşi strânge şi acum buzele când se vorbeşte despre fermă. Dar când se duc la fermă de Crăciun, vine şi ea. Se adună acolo toată familia. în fiecare cameră sunt pregătite paturi, saltele şi paturi de campanie, la fel şi pe lungul *stoep*: într-un an, de Crăciun, a numărat douăzeci şi şase. Cât e ziua de lungă, mătuşa lui şi cele două menajere au de lucru până peste cap în bucătăria încărcată de aburi, pun la fiert, bagă în cuptor, pregătesc mese şi iar mese, ceai, cafea şi prăjituri, şi iar ceai, cafea şi prăjituri, în vreme ce bărbaţii şed în *stoep*, privind leneşi la întinsul Karoo care

tremură în dogoarea soarelui, depănând poveşti despre vremurile de odinioară.

Lacom, absoarbe atmosfera, absoarbe amestecul fericit, nebunesc de engleză şi afrikaans, care este limba lor comună atunci când se strâng la un loc. îi place această limbă caraghioasă, ghiduşă, cu particulele care se strecoară ici şi colo în frază. E mai uşoară, mai aerisită decât limba afrikaans pe care-o învaţă la şcoală şi care e îngreunată de expresii idiomatice provenind - aşa se zice - din *volksmond*, din gura poporului, dar care par să provină doar din Marea Migraţie, expresii absurde, greoaie, despre care, vite şi hamuri.

Când a vizitat prima oară ferma - bunicul mai trăia -, toate animalele din bătătură, despre care citise în cărţile lui de poveşti, erau încă acolo: cai, măgari, vaci cu viţei, porci, raţe, o colonie de găini şi un cocoş care întâmpina soarele cu un cucurigu semeţ, capre şi ţapi bărboşi. Apoi, după moartea bunicului, ograda animalelor a început să se golească, până n-au mai rămas decât oile, întâi au fost vânduţi caii, au urmat porcii care au fost transformaţi în carne de consum (a fost de faţă când unchiul lui a împuşcat ultimul porc: glonţul l-a nimerit în dosul urechii, porcul a scos un grohăit, o băşină răsunătoare, şi s-a prăbuşit, întâi în genunchi, apoi pe-o parte, tremurând). Apoi au dispărut vacile şi raţele.

Motivul a fost preţul lânii. Japonezii plăteau o liră livra de lână: era mai uşor să cumperi un tractor decât să creşti cai, mai uşor să mergi cu noul Studebaker la Fraserburg Road şi să cumperi unt congelat şi lapte praf, decât să mulgi o vacă şi să faci unt din smântână. Numai oile contau, oile cu lâna lor de aur.

Şi de povara agriculturii se poate scăpa. Singura cultură de la fermă este lucerna, ca să ai cu ce hrăni oile dacă nu le ajunge iarba de pe păşune. Din livezi a rămas doar un crâng cu portocali, care an de an dau fructe cu miez din cel mai dulce.

Când mătuşile şi unchii se strâng pe *stoep* după somnul înviorător de după-amiază, ca să bea ceai şi să spună poveşti, îşi aduc adesea aminte de vremurile de altădată la fermă. îl evocă pe tatăl lor, “fermierul gentleman” care avea trăsură cu doi cai, cultiva porumb pe pământurile din jos de stăvilar, pe care-l recolta şi-l măcina singur.

- Da, alea timpuri! zic ei şi oftează.

Le place să fie nostalgici când vorbesc de trecut, dar nici unul nu vrea să se întoarcă la acele timpuri. El, unul, vrea. El vrea ca totul să fie aşa cum a fost cândva.

într-un colţ, la umbra viţei de bougainvillea, atârnă o ploscă învelită în pânză. Cu cât e mai cald afară, cu atât mai rece e apa - un adevărat miracol, la fel ca miracolul cărnii care atârnă în întunericul cămării şi nu putrezeşte, la fel ca miracolul bostanilor care zac pe acoperiş în soarele arzător şi-şi păstrează prospeţimea. Ai zice că la fermă nu există descompunere.

Apa din ploscă este incredibil de rece, dar el nu-şi toarnă mai mult de-o înghiţitură odată. E mândru de cât de puţin bea. O să-i fie de mare folos dacă se va pierde vreodată în *veld*, îşi zice el. Vrea să fie o creatură a deşertului, al acestui deşert, asemenea unei şopârle.

Puţin mai sus de casă e un rezervor de apă cu pereţi de piatră, un cub cu latura de trei metri, umplut cu ajutorul unei pompe eoliene, care alimentează cu apă casa şi grădina. într-o zi caniculară, el şi fratele lui lansează în rezervor o cadă din tablă zincată, se urcă în ea cu grijă să n-o răstoarne, apoi, lopătând cu mâinile, o împing încolo şi-ncoace pe suprafaţa apei.

El se teme de apă; aventura asta ar trebui să-l facă să-şi depăşească frica. Bărcuţa lor dansează în mijlocul rezervorului. Săgeţi de lumină scapără în valurile mici; nu se aude nimic altceva decât ţârâitul cicadelor. Doar această tablă subţire de metal îl desparte de moarte. Cu toate acestea, se simte în siguranţă, într-atât încât ar putea moţăi. Asta e ferma: aici nu se poate întâmpla nimic rău.

O singură dată în viaţa lui a mai fost într-o barcă, pe când avea patru ani. Un bărbat (cine era? - încearcă să şi-l amintească, dar nu reuşeşte) i-a scos la plimbare pe apele lagunei de la Plettenberg Bay. Ar fi trebuit să fie o plimbare de plăcere, dar cât a durat plimbarea aceea el a stat împietrit, cu privirile fixate pe ţărmul îndepărtat. O singură dată s-a uitat peste marginea bărcii. Fire de alge se legănau leneşe în adânc, sub ei. Era întocmai cum se temuse el, încă şi mai rău; l-a cuprins ameţeala. Numai scândurile acelea fragile, care gemeau la fiecare mişcare a vâslelor, gata parcă să plesnească, îl ţineau să nu se arunce în braţele morţii. Şi-a încleştat şi mai mult mâinile pe bancă şi a închis ochii, luptându-se cu panica.

La Voëlfontein trăiesc două familii de culoare, fiecare având-şi gospodăria proprie. Lângă peretele rezervorului se găseşte casa - rămasă fără acoperiş - în care locuia pe vremuri Outa Jaap. Outa Jaap trăia la fermă înainte să fi venit bunicul acolo; el şi-l aminteşte pe Outa Jaap ca pe un om foarte bătrân, cu ochi albi ca laptele, orbi, cu gingii ştirbe şi mâini noduroase, care şedea pe o bancă în plin soare; înainte ca bătrânul să moară, a fost dus la el, poate pentru a-i primi binecuvântarea, nici el nu mai ştie de ce. Outa Jaap nu mai e, dar numele încă îi este pomenit cu respect, însă când întreabă ce avea Outa Jaap atât de deosebit, răspunsurile ce i se dau sunt dintre cele mai banale. Outa Jaap ţinea de vremurile când încă nu se născociseră gardurile împotriva şacalilor, i se spune, când păstorul care-şi ducea oile să pască pe una dintre păşunile de pe parcelele îndepărtate trebuia să stea cu turmele tot timpul şi să le păzească săptămâni în şir. Outa Jaap aparţinea unei generaţii dispărute. Asta-i tot.

El totuşi intuieşte ce se ascunde în spatele acestor vorbe. Outa Jaap facea parte din fermă; o fi fost bunicul lui cel care a cumpărat-o şi proprietarul ei de drept, dar ferma a venit la pachet cu Outa Jaap - omul ăsta ştia mai multe despre fermă, despre oi, *veld* şi vreme decât avea să ştie vreodată

nou-venitul. De aceea trebuia să i se arate respect lui Outa Jaap; de aceea nici nu se pune problema de a se debarasa de fiul lui Outa Jaap, Ros, ajuns şi el la mijlocul vieţii, chiar dacă nu e un lucrător destoinic, dimpotrivă, nu te poţi bizui pe el şi adesea înţelege taman pe dos.

E de la sine înţeles că Ros va trăi si va muri la fermă, fiind urmat de unul dintre fiii săi. Freek, celălalt lucrător, e mai tânăr şi mai în putere decât Ros, deprinde totul mai iute, te poţi bizui mai mult pe el, dar el nu ţine de fermă: ceea ce înseamnă că nu va rămâne acolo pentru totdeauna.

Venind la fermă din Worcester, unde oamenii de culoare par nevoiţi să cerşească tot timpul şi orice (*Asseblief my nooi*!*Asseblief my basiel*), este uşurat să descopere cât de corecte şi solemne sunt relaţiile dintre unchiul lui şi *volk*. In fiecare dimineaţă, unchiul discută cu cei doi oameni ai săi despre treburile zilei. Nu le dă ordine. Ci le propune sarcinile ce urmează a fi îndeplinite, una câte una, ca şi când şi-ar arăta pe masă cărţile de joc; oamenii lui îşi arată şi ei cărţile. Intre propuneri, pauze, tăceri lungi, meditative, în care nu se întâmplă nimic. Şi dintr-odată, în chip misterios, totul pare stabilit: cine se va duce unde, cine va face cutare lucru. "*Nouja*, *dan sal ons maar loop*, *baas Sonnie*? - Am plecat! Ros şi Freek îşi pun pălăriile pe cap şi o iau din loc.

La fel şi în bucătărie. Două femei lucrează în bucătărie: soţia lui Ros, Tryn, şi Lientjie, fiica lui din altă căsătorie. Sosesc la micul dejun şi pleacă după masa de prânz, masa principală a zilei, care aici se numeşte dineu. Lientjie e atât de ruşinoasă faţă de străini, încât îşi ascunde faţa şi chicoteşte atunci când îi vorbeşte cineva. Dar dacă el stă în pragul bucătăriei, aude şuvoiul de vorbe şopotite ce curge înainte şi-napoi între mătuşa lui şi cele două femei, iar lui îi place să tragă cu urechea la şuvoiul ăsta: clevetelile blânde, alinătoare ale femeilor, poveşti spuse de la o ureche la alta şi la alta, până când ele acoperă nu numai ferma, ci şi satul de la Fraserburg Road şi aşezarea de lângă

sat a celor de culoare, până şi celelalte ferme ale districtului; o plasă albă, moale de cleveteli se ţese peste trecut şi prezent, o plasă care, chiar în acelaşi timp, se ţese şi în alte bucătării, bucătăria Van Rensburgilor, cea a Albertilor, cea a Nigrinilor, cele ale diferitelor ramuri ale clanului Bote: cine se căsătoreşte cu cine, a cui soacră urmează să se opereze şi de ce anume, al cui fiu se descurcă bine la şcoală, a cui fată a dat de belea, cine a vizitat pe cine, cine ce a purtat când şi unde.

Dar pe el îl interesează mai mult Ros şi Freek. Arde de curiozitate să ştie ce viaţă duc ei. Oare poartă flanele şi indispensabili, ca albii? Are fiecare un pat în care doarme? Dorm în pielea goală, sau în hainele de lucru, sau au pijamale? Mănâncă aşa ca toată lumea, şezând la masă, cu furculiţe şi cuţite?

Nu are cum să răspundă acestor întrebări, căci nu i se dă voie să se ducă la ei acasă. Ar fi o impoliteţe, aşa i se spune - o impoliteţe pentru că Ros şi Freek s-ar simţi foarte stânjeniţi de o asemenea vizită.

Dacă nu e stânjenitor ca soţia şi fiica lui Ros să muncească în casă - îi stă lui pe limbă să întrebe -, să gătească, să spele rufele, să aranjeze paturile, de ce e stânjenitor să le facă el o vizită acasă?

Argumentul pare bun, dar are o hibă, ştie şi el asta. Deoarece, în realitate, e stânjenitor ca Tryn şi Lientjie să se afle acolo în casă. Nu-i place să treacă pe lângă Lientjie pe coridor şi ea să se prefacă invizibilă, iar el să-i facă jocul. Nu-i place s-o vadă pe Tryn în genunchi, la cadă, spălându-i hainele. Nu ştie cum să-i răspundă lui Tryn când ea i se adresează la persoana a treia, numindu-l “*die kleinbaas*\ micul stăpân, ca şi când el n-ar fi de faţă. Totul este cum nu se poate mai stânjenitor.

Cu Ros şi Freek e mai uşor. Dar chiar şi când vorbeşte cu ei trebuie să folosească fraze chinuitor de întortocheate, ca să evite să li se adreseze cujfj/ atunci când ei i se adresează cu *kleinbaas*. Nu e sigur dacă Freek e socotit bărbat sau băiat,

dacă nu cumva se face de râs tratându-l pe Freek drept bărbat. In general cu oamenii de culoare şi în particular cu cei din Karoo, pur şi simplu nu ştie când nu mai sunt copii şi devin bărbaţi şi femei. Devenirea pare să se petreacă foarte devreme şi brusc: într-o zi se joacă cu jucării, şi ziua următoare pleacă la muncă împreună cu bărbaţii sau sunt în bucătăria cine ştie cui, să spele vase.

Freek e blând, vorbeşte încet. Are o bicicletă cu cauciucuri groase şi o chitară; serile, şade pe pragul camerei lui şi cântă la chitară pentru sine, pe buze cu zâmbetul lui îndepărtat. în după-amiezile de sâmbătă se duce cu bicicleta până la aşezarea oamenilor de culoare de la Fraserburg Road, unde rămâne până duminică seara, întorcându-se mult după căderea întunericului: de la kilometri depărtare se zăreşte pata de lumină a farului de la bicicletă, minusculă şi dănţuitoare. Lui i se pare ceva eroic să mergi cu bicicleta pe o distanţă atât de uriaşă. L-ar venera pe Freek ca pe-un erou, dacă i s-ar da voie.

Freek e un angajat, i se plăteşte un salariu, i se poate da preaviz şi poate fi trimis la plimbare. Şi totuşi, văzându-l pe Freek stând ciucit, cu pipa în gură şi privirile aţintite asupra z/^Z-ului, i se pare că Freek aparţine acestor locuri mult mai mult decât familia Coetzee - dacă nu de Voëlfontein neapărat, atunci de Karoo: Karoo e ţara lui Freek, e căminul lui; cei din neamul Coetzee, care beau ceai şi bârfesc pe *stoep*, sunt precum rândunicile, sezonieri, azi aici, mâine au luat-o din loc, sau chiar ca vrăbiile, ciripitori, agitaţi, efemeri.

Cel mai grozav lucru la fermă, mai grozav decât orice altceva, este vânătoarea. Unchiul lui are doar o puşcă, o Lee-Enfield calibru 303 grea, care trage cu cartuşe prea mari pentru orice fel de vânat (odată, tatăl lui a împuşcat cu ea un iepure, din care n-au mai rămas decât nişte bucăţi însângerate). Prin urmare, când se duce la fermă, tata împrumută de la un vecin o puşcă veche de calibrul 22. Se încarcă doar cu un cartuş, direct pe ţeavă; uneori puşca se

descarcă accidental, iar el vine acasă cu un ţiuit în urechi ce persistă ore întregi. Cu puşca asta niciodată nu reuşește să nimerească altceva decât broaştele de la stăvilar şi *muisvoelsx* în livadă. Cu toate acestea, niciodată nu trăieşte mai intens ca în primele ceasuri ale dimineţii, când tatăl lui porneşte cu puştile în susul albiei uscate a râului Boesmansrivier, în căutare de vânat: *steenbok*, *duiker*[29] [30] [31]-, iepuri, iar pe coastele pleşuve ale dealurilor, *korhaarv**.

In fiecare an, în decembrie, el şi tata vin la fermă să vâneze. Prind trenul - nu Trans-Karoo Express ori Orange Express, cu atât mai puţin Blue Train, toate sunt prea scumpe, şi oricum nu se opresc la Fraserburg Road -, ci trenul personal obişnuit, cel care opreşte în toate gările, chiar şi în cele mai obscure, şi uneori trebuie să se tragă pe o linie secundară, unde aşteaptă trecerea în plină viteză a trenurilor expres mult mai cunoscute. Îi place trenul ăsta leneş, îi place să doarmă comod şi fără vise în aşternutul alb scrobit şi sub păturile bleumarin pe care le aduce însoţitorul vagonului de dormit, îi place să se trezească noaptea într-o gară liniştită, la capătul lumii, şi să asculte pufăitul locomotivei în repaos, dangătul ciocanului mecanicului care controlează roţile. Apoi în zori, când ajung la Fraserburg Road, îi aşteaptă unchiul Son, cu zâmbetul lui larg şi vechea pălărie de fetru, pătată cu ulei, şi îi spune:,*Jis-laaik> maarjy word darem groot*, *John*!*11* - Ce mare te-ai făcut!, şi fluieră printre dinţi, apoi îşi încarcă bagajele în Studebaker şi pornesc pe drumul lung spre casă.

El acceptă fără întrebări genul de vânătoare practicat la Voëlfontein. Acceptă că au avut o vânătoare bună dacă zgornesc un singur iepure sau aud o pereche de *korhaan* gâlgâind în depărtare. E suficient ca să aibă ce povesti

29 Păsări-șoarece (afrikaans).

30 Specii de antilope africane (afrikaans).

31 Dropie africană (afrikaans).

celorlalţi din familie, care, la ceasul când se întorc ei, cu soarele sus pe boltă, stau pe *stoep* şi beau cafea. In majoritatea dimineţilor, n-au ce povesti, chiar nimic.

N-are sens să meargă la vânătoare când căldura e-n toi, iar animalele pe care vor să le vâneze dormitează în umbră. In schimb, târziu după-amiaza pornesc uneori să străbată drumurile fermei, cu unchiul Son la volanul Studebakerului, tata în faţă lângă şofer, ţinând puşca de calibrul 303, iar el şi Ros pe strapontină.

In mod normal, ar fi treaba lui Ros să sară din maşină şi să deschidă porţile, să aştepte să treacă maşina, apoi să închidă porţile, unele după altele. Dar la aceste expediţii vânătoreşti, este privilegiul lui să deschidă porţile, în vreme ce Ros îl priveşte aprobator.

Vor să dea peste legendara *paauwx*. Dar, cum păsările astea sunt zărite o dată sau de două ori pe an - sunt atât de rare, încât, dacă le vânezi şi eşti prins, plăteşti o amendă de cincizeci de lire -, se hotărăsc să vâneze *korhaan*. Pe Ros îl iau cu ei la vânătoare pentru că, fiind boşiman sau aproape boşiman, are o vedere neobişnuit de bună.

Şi cu adevărat Ros bate în acoperişul maşinii pentru că a văzut câteva *korhaan**. păsări gri-maronii, de mărimea unei găinuşe, care se plimbă cu paşi mărunţi printre tufişuri, în grupuri de două-trei. Studebakerul se opreşte; tata sprijină puşca pe marginea geamului şi ţinteşte; pocnetul împuşcăturii răsună în toate părţile în *veld*. Uneori, alarmate, păsările îşi iau zborul; cel mai adesea, grăbesc pasul, scoţând gâlgâiturile lor caracteristice. De fapt, tata nu nimereşte niciodată o *korhaan*, iar el nu apucă niciodată să vadă de aproape o pasăre din asta (“dropie de *veld*', aşa e numită în dicţionarul afrikaans-englez). [32]

în război, tata a făcut parte din grupa de artilerişti a unui tun antiaerian Bofors şi a tras în avioane germane şi italiene. Se întreabă dacă tata a doborât vreun avion: nu se laudă niciodată cu aşa ceva. Cum de-a ajuns să fie

32 Specie de dropie sud-africană, numită și dropia-kori (afrikaans).

artilerist? N-are pic de talent. Soldaţilor li se dădeau treburi de făcut, aşa, la întâmplare?

Singurul tip de vânătoare la care au succes este vânătoarea pe timp de noapte, care - după cum descoperă el curând - este ruşinoasă, mai bine să nu te lauzi cu ea. Metoda e simplă. După cină se urcă în Studebaker şi unchiul Son conduce prin întuneric, peste câmpurile de lucernă. La un moment dat, opreşte maşina şi aprinde farurile. La mai puţin de treizeci de metri, o antilopă stă împietrită, cu urechile întoarse spre ei şi ochii orbiţi reflectând lumina.

- *Skiet*! şoptește unchiul.

Tata trage şi antilopa cade.

îşi spun că o asemenea vânătoare e acceptabilă pentru că antilopele sunt o calamitate, pasc lucerna care ar trebui să fie doar pentru oi. Dar când vede cât de mic e animalul mort, cât un pudel, ştie că argumentul ăsta e găunos. Vânează noaptea pentru că nu-s destul de buni ţintaşi să împuşte ceva la lumina zilei.

Pe de altă parte, carnea de vânat, pusă în oţet şi apoi friptă (se uită la mătuşa lui care face crestături în carnea întunecată şi le umple cu usturoi şi cuişoare), este mai gustoasă decât carnea de miel, e picantă şi moale, atât de moale, că ţi se topeşte în gură, în Karoo totul e delicios, piersicile, lubeniţele, bostanii, carnea de berbec, ca şi când tot ceea ce găseşte hrană în pământul ăsta arid este binecuvântat prin acest fapt.

Ei n-o să fie niciodată vânători vestiţi. Dar îi place apăsarea puştii în mână, sunetul paşilor lor când le scrâşnește sub tălpi nisipul cenuşiu al râului, liniştea care coboară, grea ca un nor, când opresc maşina, şi întotdeauna peisajul ce-i înconjoară, peisajul atât de drag, ocru şi gri, brun-roşcat şi verde-oliv.

în ultima zi a vizitei, conform ritualului, are voie să tragă ceea ce-a mai rămas din cutia de cartuşe calibrul 22, iar tinta este o conservă pusă pe-un stâlp de gard. E o treabă grea. Puşca împrumutată nu e bună, el nu e un ţintaş bun.

Privit de familia strânsă pe *stoep*, trage grăbit, ratând cele mai multe împuşcături.

într-o dimineaţă, pe când se află singur în albia râului, trăgând după *muisvoëls*, puşca se înţepeneşte. Nu ştie cum să deblocheze cartuşul înţepenit în ţeavă. Se întoarce cu puşca acasă, dar unchiul Son şi tata sunt duşi undeva în *veld*.

- întreabă-l pe Ros sau pe Freek, îi sugerează mama.

îl caută pe Freek la grajd. Dar Freek nu vrea să atingă puşca. Aceeaşi reacţie o are şi Ros, atunci când îl găseşte. Deşi nici unul nu dă vreo explicaţie, par să nutrească o groază sfântă faţă de puşti. Aşa că e nevoit să-şi aştepte unchiul să se întoarcă şi să scoată cartuşul cu briceagul.

- I-am rugat pe Ros şi Freek, se plânge el, dar n-au vrut să mă ajute.

Unchiul clatină din cap.

- Lor să nu le ceri să atingă puşti, îi spune el. Ei ştiu că nu au voie să le atingă.

Nu au voie. De ce nu? Nimeni nu vrea să-i spună. Dar cum-păneşte la cuvintele *n-ai voie*. La fermă le aude mai adesea decât oriunde altundeva, mai adesea chiar şi decât în Worcester. Ciudate cuvinte. “N-ai voie să atingi asta.” “N-ai voie să mănânci cealaltă.” Oare acesta e preţul, dacă ar fi să renunţe la şcoală şi să roage să fie lăsat să trăiască aici, la fermă: anume să renunţe să mai pună întrebări şi să se conformeze la fiecare *n-ai voie*, şi să facă numai ceea ce i se spune să facă? Ar fi pregătit să asculte şi să plătească preţul? Nu există oare nici o posibilitate de a trăi în Karoo - singurul loc din lume unde vrea să trăiască - aşa cum vrea el să trăiască: fără să aparţină unei familii?

Ferma e imensă, atât de imensă, încât atunci când, în expediţiile lor vânătoreşti, ajunge împreună cu tata la un gard de-a latul albiei şi tata îl anunţă că au ajuns la hotarul între Voëlfontein şi ferma vecină, el e surprins. în imaginaţia lui, Voëlfontein este un regat de sine stătător. Nu-ţi ajunge o viaţă întreagă să cunoşti toată ferma Voëlfontein, să-i

cunoşti fiecare piatră şi fiecare tufiş. Nici un răstimp nu e suficient de lung când iubeşti un loc cu o asemenea iubire devoratoare.

Cel mai bine cunoaşte Voëlfontein în timpul verii, când ferma zace strivită sub o lumină egală, orbitoare ce se revarsă din cer. Dar Voëlfontein are şi ea mistere, care nu aparţin nopţii şi întunericului, ci după-amiezilor fierbinţi, când mirajele dansează la orizont şi aerul însuşi îi cântă în urechi. Atunci, în vreme ce toată lumea moţăie năucită de căldură, el poate ieşi tiptil din casă şi urcă dealul spre labirintul de *kraal-wâ* împrejmuite cu ziduri de piatră, care ţin de vremurile de odinioară, când miile de oi trebuiau aduse din *veld* pentru a fi numărate sau tunse, sau scăldate. Zidurile *kraal-xinivr* sunt groase de mai bine de jumătate de metru şi mai înalte decât el; sunt făcute din pietre gri-albastre plate, fiecare dintre ele cărată până aici în telegi trase de măgari, încearcă să-şi imagineze turmele de oi, toate moarte, dispărute acum, care trebuie să se fi adăpostit de soare la poalele acestor ziduri. încearcă să-şi imagineze ferma aşa cum trebuie să fi fost când casa cea mare şi toate acareturile şi *kraal-\iw\e* încă erau în construcţie: un loc al trudei stăruitoare, de furnică, an după an. Acum, şacalii care atacau oile au fost exterminaţi, împuşcaţi sau otrăviţi, iar *kraal-\in\e*, nemaiavând nici o utilitate, cad în ruină.

Zidurile *kraal-\in\or* se întind pe kilometri întregi în susul şi-n josul dealului. Nimic nu creşte aici: pământul a fost nivelat sub copite şi ucis pentru totdeauna - el, unul, nu pricepe cum: arată pătat, nesănătos, îngălbenit. De cum pătrunde înăuntrul zidurilor, este izolat de tot şi toate, în afară de cer. A fost avertizat să nu vină aici din pricina şerpilor, pentru că nimeni nu-l va auzi dacă strigă după ajutor. I s-a atras atenţia că şerpii mişună în după-amiezile astea calde: ies din găurile lor - cobre scuipătoare, vipere pufaitoare, *skaapstekerx* - ca să stea la soare şi să-şi încălzească sângele rece.

încă n-a văzut nici un şarpe în vreun *kraak* dar este atent la fiecare pas.

Freek dă peste o *skaapsteker* în spatele bucătăriei, unde femeile atârnă rufele spălate. O loveşte cu un băţ până o omoară, apoi aruncă trupul lung, galben, peste un tufiş. Timp de săptămâni întregi, femeile nu mai vor să se ducă în spatele bucătăriei. Tryn îi spune că şerpii îşi aleg partenerii pe viaţă; dacă ucizi masculul, femela vine să se răzbune.

Primăvara - septembrie - este cel mai bun anotimp să vizitezi Karoo, chiar dacă vacanţa şcolară ţine doar o săptămână. într-un

1. Specie de năpârcă, specifică Africii de Sud (afrikaans).

an, în septembrie, se află la fermă când sosesc tunzătorii de oi. Nu se ştie de unde vin, bărbaţi sălbatici pe biciclete, încărcaţi cu saci de dormit, oale şi tigăi.

Descoperă că tunzătorii sunt un soi aparte. Când coboară la o fermă, înseamnă noroc. Ca să fie ţinuți pe loc, este sacrificat un *hamei*, un batal. Tunzătorii pun stăpânire pe vechiul grajd şi acolo îşi aranjează adăpostul. Un foc arde până târziu în noapte, cât tine benchetuiala.

El stă şi ascultă o discuţie lungă între unchiul Son şi mai-mărele tunzătorilor, un bărbat cu pielea atât de închisă la culoare şi cu o înfăţişare atât de fioroasă, încât ar putea fi luat drept indigen; are barbă ascuţită şi pantaloni legaţi cu sfoară în jurul mijlocului. Vorbesc despre vreme, despre starea păşunatului în districtul Prince Albert, în districtul Beaufort, în districtul Fraserburg, despre plată. Limba afrikaans pe care o vorbesc tunzătorii este atât de aspră, atât de plină de expresii idiomatice ciudate, încât aproape că n-o înţelege. De unde vin oamenii ăştia? Există oare un ţinut mai închis decât tinutul Voëlfontein, un miez undeva încă si mai izolat de lume?

A doua zi dimineaţa, cu o oră înaintea zorilor, este trezit de tropăitul copitelor, când primele eşaloane de oi sunt mânate prin dreptul casei pentru a fi ţărcuite în *kraal*-*in*, lângă staulul unde vor fi tunse. Ai casei încep să se

trezească. In bucătărie e fierbere, miroase a cafea. La prima geană de lumină, el e deja afară, îmbrăcat, prea surescitat ca să mănânce.

I se dă şi lui ceva de făcut. Trebuie să aibă grijă de o cană de tablă plină cu boabe de fasole uscată. De fiecare dată când un tunzător isprăveşte de tuns o oaie, o eliberează dându-i o palmă peste picioarele dinapoi şi răstoarnă blana tunsă pe masa de sortare, iar oaia, rozalie, chealã şi sângerând acolo unde au ciupit-o foarfecile, tropăie agitată în al doilea ţarc - tunzătorul poate lua o boabă de fasole din cană, cu o înclinare a capului şi cu un politicos "*My basie*!".

Când se satură să ţină cana (tunzătorii pot să-şi ia singuri boabele, sunt crescuţi la ţară, nici măcar n-au auzit de necinste), el şi fratele lui ajută la legarea baloturilor, sărind pe mormanul de lână groasă, fierbinte, unsuroasă. Agnes, verişoara lui, e şi ea acolo, a venit în vizită din Skipperskloof. Ea şi sora ei dau o mână de ajutor; toţi patru cad unii peste alţii, râd şi ţopăie, parcă s-ar tăvăli pe-un uriaş pat de puf.

Agnes ocupă un loc în viaţa lui pe care el nu-l înţelege încă. A văzut-o pentru prima oară când el avea şapte ani. Au fost invitaţi la Skipperskloof şi au ajuns târziu după-amiaza, după o călătorie lungă cu trenul. Norii se îngrămădeau pe cer, soarele n-avea pic de căldură. Sub lumina rece a iernii, zW^Z-ul oferea privirii un albastru roşcat adânc, fără urmă de verde. Până şi casa arăta neprimitoare: un pătrat alb, auster, cu un acoperiş de zinc ţuguiat. Nu semăna deloc cu Voëlfontein; nu-i plăcea acolo, nu voia să fie acolo.

Agnes, care era cu câteva luni mai mare decât el, urma să-i ţină de urât. L-a luat la o plimbare prin *veld*. Mergea desculţă; nici măcar n-avea pantofi. Curând n-au mai zărit casa, ajunseseră la capătul lumii. Au început să vorbească. Ea avea părul prins în două cozi şi era sâsâită, ceea ce lui îi plăcea. I-a pierit rezerva. Şi în timp ce vorbea, a uitat ce

limbă folosea; înăuntrul său, gândurile se transformau pur şi simplu în cuvinte, cuvinte transparente.

Nu-şi mai aminteşte ce i-a spus lui Agnes în acea după-amiază. Dar i-a spus tot: tot ce facea, tot ce ştia, tot ce spera. Ea l-a ascultat în tăcere. Chiar în timp ce vorbea, el şi-a dat seama că ziua aceea era specială datorită ei.

Soarele a început să coboare spre asfinţit, foarte roşu, dar îngheţat. Norii s-au întunecat, vântul a devenit tăios, pătrunzându-le prin haine. Agnes nu purta decât o rochie subţire de bumbac; picioarele îi erau vinete de frig.

- Unde-aţi fost? Ce-aţi făcut? i-au întrebat adulţii când au ajuns acasă.

- *Niks nie*, a răspuns Agnes. Nimic.

Aici, la Voëlfontein, lui Agnes nu i se dă voie să meargă la vânătoare, dar e liberă să hoinărească prin *veldsaxi* să prindă broaşte la marele stăvilar de pământ împreună cu el. E altceva când e cu ea, decât atunci când e cu colegii de şcoală. E ceva legat de blândeţea ei, de disponibilitatea ei de a asculta, dar şi de picioarele ei zvelte şi bronzate, desculţe, de felul în care saltă de pe o piatră pe alta. El e inteligent, e în fruntea clasei; şi despre ea se spune că e inteligentă; hoinăresc peste tot vorbind despre lucruri la care adultii ar clătina din cap: dacă Universul are un început; ce este dincolo de Pluto, planeta întunecată; unde se află Dumnezeu, dacă există.

Oare de ce îi vine atât de uşor să stea de vorbă cu Agnes? Pentru că e fată? Ea pare dispusă să răspundă fără rezerve, cu blândeţe, la tot ceea ce vine din partea lui. Sunt veri primari, nu se pot îndrăgosti unul de altul şi să se căsătorească. Ceea ce, într-un fel, e o uşurare: pot fi prieteni, îşi poate deschide inima în faţa ei. Dar oare nu e totuşi îndrăgostit de ea? Asta înseamnă iubire - această generozitate firească, acest sentiment de a fi înţeles în sfârşit, de a nu trebui să se mai prefacă?

Tunzătorii muncesc toată ziua aceea şi a doua zi, abia dacă se opresc să mănânce, se provoacă unii pe alţii şi se

iau la întrecere ca să arate care e cel mai iute. A doua zi seara, munca s-a isprăvit, fiecare oaie de la fermă a fost tunsă. Unchiul Son aduce un sac de pânză plin de bancnote şi monede, şi fiecare tunzător este plătit după numărul de boabe de fasole. Urmează încă un foc, încă o benchetuială. A doua zi dimineaţa, au şi luat-o din loc, ferma se poate întoarce la vechiul ei ritm lent.

Baloturile de lână sunt atât de multe, încât nu mai încap în şopron. Unchiul Son trece de la unul la altul cu un şablon şi un tampon cu tuş, şi înscrie pe fiecare numele său, numele fermei, calitatea lânii. Câteva zile mai târziu, soseşte un camion uriaş (cum de-a traversat albia nisipoasă a râului Boesmansrivier, când până şi automobilele se înţepenesc în ea?), baloturile sunt încărcate şi duse de-acolo.

în fiecare an se întâmplă la fel. în fiecare an vin tunzătorii, în fiecare an are loc aventura aceasta şi toată agitaţia. Nicicând nu se va sfârşi; nu e nici un motiv să se sfârşească, atâta vreme cât există ani.

Cuvintele secrete şi sacre care-l leagă pe el de fermă sunt *a fi*, *a aparţine*. Când e în *veld* de unul singur, poate spune cu voce tare: *Locul meu e la fermă*. Ceea ce crede el cu adevărat, dar nu exprimă în cuvinte, ceea ce ţine pentru sine de teamă să nu se risipească vraja, este o altă propoziţie: *Eu sunt al fermei*.

N-o spune nimănui, pentru că propoziţia poate fi uşor înţeleasă greşit, răsturnată în opusul ei: *Ferma este a mea*. Ferma nu va fi a lui niciodată, el nu va fi niciodată altceva decât un musafir: acceptă acest lucru. Gândul de a trăi de-adevăratelea la Voëlfontein, de a considera casa veche căminul său, de a nu mai trebui să ceară voie să facă tot ce vrea, îi dă o senzaţie de ameţeală; şi îl alungă. *Sunt cil fermei*: numai până aici îndrăzneşte să meargă, până şi în cel mai tainic ungher al sufletului. Dar în adâncul sufletului ştie ceea ce ştie, într-un anumit fel, şi ferma: Voëlfontein nu este a nimănui. Ferma este mai mare decât oricare dintre ei. Ferma există dintotdeauna şi pentru totdeauna. După ce

vor fi murit cu toţii, când până şi casa va fi căzut în ruină asemenea *kraal-xifAor* de pe coasta dealului, ferma tot aici va fi.

I se-ntâmplă ca odată, în *veld*, departe fiind de casă, să se aplece şi să-şi frece palmele în ţărână, ca pentru a şi le spăla. E un ritual. Născoceşte un ritual. încă nu ştie ce înseamnă ritualul acesta, dar răsuflă uşurat că nu-i nimeni în preajmă să-l vadă şi să-l pârască.

Soarta lui tainică e aceea de a fi al fermei, o soartă dată de la naştere, dar pe care o îmbrăţişează bucuros. Celălalt secret al lui este că, oricât s-ar împotrivi, el încă este al mamei lui. Nu-i scapă faptul că aceste două lucruri se bat cap în cap. Nu-i scapă nici că la fermă autoritatea mamei slăbeşte cu totul. Neputând, ca femeie, să vâneze, neputând nici măcar să hoinărească prin *veld*, ea e în dezavantaj aici.

El are două mame. Născut de două ori: născut de femeie si născut de fermă. Două mame si nici un tată.

La un kilometru depărtare de casă, drumul se bifurcă, în stânga ducând la Merweville, în dreapta la Fraserburg. La bifiircaţie este cimitirul, o parcelă înconjurată de un gard cu poartă. Cimitirul e dominat de piatra funerară a bunicului; în jurul acesteia sunt îngrămădite alte douăsprezece morminte, mai mici şi mai simple, cu pietre funerare din ardezie, unele cu nume şi date scobite în ele, altele fără nici un cuvânt.

Bunicul e singurul Coetzee din cimitir, singurul care a murit de când ferma a intrat în proprietatea familiei. Aici a sfârşit omul care a început ca vânzător ambulant în Piketberg, apoi a deschis o prăvălie în Laingsburg şi a fost ales primar al oraşului, apoi a cumpărat hotelul din Fraserburg Road. Acum e îngropat, dar ferma tot a lui este. Copiii lui se agită ca nişte pitici pe pământul fermei, la fel şi nepoţii lui, pitici ai piticilor.

De partea cealaltă a drumului se află un al doilea cimitir, neîngrădit, unde câteva dintre morminte sunt atât de vechi,

încât au fost reînghiţite de pământ. Aici zac servitorii şi simbriaşii fermei, mergând înapoi până la Outa Jaap şi încă şi mai departe. Cele câteva morminte care au rezistat vremii n-au nume sau date. Cu toate acestea, el simte aici mai multă smerenie decât în preajma generaţiilor Bote adunate în jurul bunicului. Nu-i vorba de spirite, în Karoo nimeni nu crede în spirite. Orice moare aici moare o dată şi bine: carnea e ciugulită de furnici, oasele se albesc în soare şi asta-i tot. Şi totuşi, păşeşte neliniştit printre aceste morminte. Din pământ se înalţă o linişte adâncă, atât de adâncă, încât e ca un fel de murmur.

Când va fi să moară, vrea să fie îngropat la fermă. Iar dacă ei n-o să îngăduie acest lucru, atunci vrea să fie incinerat şi cenuşa să-i fie împrăştiată aici.

Celălalt loc unde se duce în pelerinaj în fiecare an este Bloemhof, unde s-a înălţat odată prima casă. Nimic n-a mai rămas din ea, în afară de temelii, care nu prezintă nici un interes. Pe vremuri, în fata casei era un rezervor alimentat de-un izvor subteran; dar izvorul a secat de mult. Nici urmă din grădina ori din livada care au crescut odată aici. însă lângă fântână, răsărit din pământul sterp, se înalţă uriaş un palmier singuratic. în trunchiul copacului ăstuia şi-au făcut stup albinele - mici, negre, agresive. Trunchiul e înnegrit de fumul focurilor aprinse de-a lungul anilor de oameni care au furat mierea; dar albinele tot aici îşi fac veacul, strângând nectar numai ele ştiu de unde pe întinderea asta uscată, cenuşie.

Ar vrea ca albinele să se fi învăţat de-acum că el le vizitează cu mâinile curate, nicidecum pentru a le jefui, ci pentru a Ie saluta, a le aduce un omagiu. Dar pe măsură ce se apropie de palmier, ele încep să bâzâie iritate; gărzile se reped asupra lui, avertizându-l să facă stânga-mprejur; odată a trebuit s-o ia la goană cu roiul în urma lui, o fugă ruşinoasă prin *veld*, în zigzag, fluturând braţele, singura mângâiere fiind că nu era nimeni să-l vadă şi să râdă de el.

în fiecare vineri, o oaie este tăiată pentru oamenii de la fermă. Se duce împreună cu Ros şi unchiul Son să aleagă oaia care va muri; apoi stă în preajmă şi se uită cum, la locul de tăiere din spatele şopronului, unde nu se vede din casă, Freek ţine oaia de picioare în vreme ce Ros, cu un briceag mic, aparent inofensiv, îi taie beregata, apoi amândoi bărbaţii o ţin strâns, în timp ce oaia se zbate şi se luptă şi horcăie, iar sângele dătător de viaţă ţâşneşte şuvoi. Se uită cum Ros jupoaie trupul cald încă şi atârnă carcasa de copacul de cauciuc, o spintecă şi trage măruntaiele afară, într-un lighean; stomacul mare şi albastru, plin de iarbă, intestinele (din intestinul gros Ros stoarce afară ultimele căcăreze pe care oaia n-a mai apucat să le elimine), inima, ficatul, rinichii - toate cele pe care o oaie le are înlăuntrul ei şi pe care şi el le are înlăuntrul său.

Ros foloseşte acelaşi briceag ca să castreze mieii. El asistă şi la acest proces. Mieii sunt separaţi de turmă împreună cu mamele lor şi sunt duşi în ţarc. Apoi Ros umblă printre ele, prinzând mieii de-un picior dindărăt, unul câte unul, apăsându-i la pământ, în vreme ce ei behăie îngroziţi, behăit disperat după behăit disperat. Ros îi deschide fiecăruia scrotul, îşi lasă capul în jos, prinde testiculele între dinţi şi le smulge afară. Sunt ca două meduze mici de care atârnă vase de sânge albastre şi roşii.

Ros taie şi coada, că tot s-a apucat de tăiat, şi o aruncă deoparte, lăsând doar un ciot însângerat.

Cu picioarele lui scurte, cu pantalonii prea largi şi zdrenţuiţi, tăiaţi sub genunchi, cu încălţările făcute în casă şi pălăria de fetru pleoştită, Ros se agită în ţarc asemenea unui clovn, prinzând miei şi scopindu-i fără milă. La sfârşitul operaţiei, mieii stau sângerând şi chinuiţi lângă mamele lor care n-au făcut nimic să-i apere. Ros îşi închide briceagul. Treaba e încheiată; Ros are pe buze un zâmbet mic, crispat.

Nu poate vorbi despre ceea ce-a văzut.

- De ce trebuie să le taie cozile? o întreabă pe mama lui.

- Pentru că altfel muştele de carne şi-ar depune ouăle sub cozile lor, îi explică mama.

Amândoi se prefac; amândoi ştiu ce-a vrut el să întrebe de fapt.

Odată Ros îi dă să ţină briceagul, îi arată cât de uşor taie lama un fir de păr. Firul nu se îndoaie, doar sare în două la simpla atingere a tăişului. Ros ascute briceagul în fiecare zi, scuipând pe cute, trecând tăişul pe cute înainte şi-napoi, uşor, fără efort. Atâta s-a tocit din lamă cu ascuţişul si tăiatul si iar ascuţişul, că n-a mai rămas decât o aşchie. La fel şi cu hârleţul lui Ros; atât l-a folosit şi atât de mult l-a ascuţit, încât n-a mai rămas din oţel decât un deget, poate două; lemnul mânerului este lucios şi negru de la ani de sudoare.

- N-ar trebui să te uiţi la ce-i acolo, îi spune mama într-o vineri, după tăiere.

- De ce?

- Pur şi simplu n-ar trebui.

- Dar aşa vreau eu.

îi întoarce spatele şi se duce să se uite cum bate Ros pielea în cuie şi împrăştie pe ea sare grunjoasă.

îi place să-i urmărească la muncă pe Ros, pe Freek şi pe unchiul său. Ca să profite de preţul mare al lânii, Son vrea să crească şi mai multe oi la fermă. Dar, după ani de ploi zgârcite, *veld*-\A a ajuns un deşert, iarba şi tufişurile sunt păscute până la rădăcină. Prin urmare, unchiul Son începe să facă noi garduri în toată ferma, să împartă pământul în parcele mai mici, pentru ca oile să fie mutate de pe-o parcelă pe alta, iar *veld*-\A să aibă timp să-şi revină. în fiecare zi, el, Ros şi Freek pleacă să bată pari în pământul tare ca piatra, să desfăşoare colaci după colaci de sârmă, s-o întindă bine precum coarda unui arc, fixând-o în scoabe.

Unchiul Son se poartă frumos cu el, dar el ştie că unchiul nu-l prea are la inimă. De unde ştie? Din căutătura stingherită a ochilor unchiului când e el în preajmă, din tonul forţat al vorbei. Dacă l-ar avea la inimă cu adevărat,

Son ar fi fată de el la fel de degajat şi de slobod la vorbă cum e cu Ros şi Freek. Dar Son e foarte atent să vorbească numai engleza cu el, chiar dacă el răspunde în afrikaans. E o chestiune de onoare pentru amândoi, nici unul nu ştie cum să iasă din capcană.

îşi spune că antipatia nu e legată de persoana lui, ci de faptul că el, fiul fratelui mai mic al lui Son, este mai mare decât fiul lui, care încă e prunc. Dar se teme că sentimentul e mai profund, că Son nu are o părere bună despre el pentru că el e devotat mamei sale, băgăreaţa, şi nu tatălui său; şi pentru că nu e franc, onest, demn de încredere.

Dacă ar putea să aleagă cine să-i fie tată, Son sau propriul tată, l-ar alege pe Son, chiar dacă asta ar însemna să fie irevocabil afrikaner şi să fie obligat să-şi petreacă ani în şir în purgatoriul unui internat de afrikaneri, aşa cum fac toţi copiii de la fermă, înainte să i se permită să se întoarcă la fermă.

Poate că ăsta e motivul mai adânc pentru care lui Son nu-i place de el: simte cum acest copil ciudat îl revendică, lucru de neînţeles pentru el, drept care îl respinge, aşa cum se eliberează un bărbat de-un bebeluş care se agaţă de el.

Il urmăreşte din ochi pe Son tot timpul, admirând îndemânarea cu care face totul, de la îngrijirea unui animal bolnav până la repararea unei pompe eoliene. E fascinat mai cu seamă de cunoştinţele sale în privinţa oilor. Dintr-o privire, Son îţi poate spune ce vârstă are oaia, care-i este ascendenţa, ce fel de lână va da, ce gust va avea fiecare parte a corpului. Când alege oaia ce va fi sacrificată, ştie dacă are coaste bune pentru grătar sau pulpe bune pentru cuptor.

Ii place să mănânce carne. Aşteaptă cu nerăbdare sunetul clopotului la prânz şi masa copioasă pe care-o anunţă: străchini cu cartofi prăjiţi, orez galben cu stafide, cartofi dulci cu sos caramel, dovleac cu zahăr brun şi bucăţi de pâine moale, fasole dulce-acră, salată de sfeclă roşie şi, la mijloc, la locul de onoare, un platou mare cu carne de

berbec şi sos de turnat pe deasupra. Dar, după ce l-a văzut pe Ros cum taie oile, nu-i mai place să pună mâna pe carne crudă. Când e acasă, în Worcester, evită pe cât poate măcelăriile. Este oripilat de uşurinţa nepăsătoare cu care măcelarul trânteşte o halcă pe tejghea, o taie, o înveleşte în hârtie pergamentoasă, scrie un preţ pe ea. Când aude vaierul ţiuitor al ferăstrăului care retează osul, îi vine să-şi astupe urechile. Nu-l deranjează să se uite la bucăţile de ficat, a cărui funcţie în organism i se pare vagă, dar îşi întoarce privirea de la inimile expuse în galantar şi mai ales de la tăvile cu măruntaie. Chiar şi la fermă refuză să mănânce măruntaie, deşi sunt considerate o delicatesă.

Nu înţelege de ce îşi acceptă oile soarta, de ce nu se răzvrătesc, ci merg supuse la moarte. Dacă antilopele ştiu că nimic nu-i mai rău pe pământ decât să cadă în mâinile omului şi încearcă până la ultima suflare să scape, de ce sunt oile atât de proaste? Sunt animale, la urma urmei, au simţurile ascuţite ale animalelor: de ce nu aud ultimele behăituri ale victimei din spatele şopronului, de ce nu adulmecă sângele şi nu-şi iau seama?

Uneori, când e printre oi - când au fost strânse la scăldătoare şi sunt vârâte în ţarc, de unde nu pot scăpa -, vrea să le şoptească, să le avertizeze de soarta ce le-aşteaptă. Apoi, în ochii lor galbeni, prinde o sclipire a ceva ce-l reduce la tăcere: o resemnare, o presimţire nu numai a ceea ce li se-ntâmplă oilor când încap în mâinile lui Ros, în spatele şopronului, ci şi a ceea ce le aşteaptă la capătul lungii şi însetatei călătorii în camion, până la Cape Town. Ele ştiu totul, până la cel mai mic detaliu, şi cu toate acestea se supun. Au calculat preţul şi sunt pregătite să-l plătească - preţul de-a fi pe pământ, preţul de-a fi în viaţă.

Doisprezece în Worcester, vântul bate tot timpul, subţire şi rece iarna, fierbinte şi uscat vara. După o oră petrecută afară, colbul fin şi roşu ti-a îmbâcsit părul, urechile, şi s-a aşezat pe limbă.

El e sănătos, plin de viaţă şi energie, dar pare răcit tot timpul. Dimineaţa se trezeşte cu o gheară-n gât, cu ochii roşii, strănută din senin, iar febra ba îi creşte, ba îi scade.

- Sunt bolnav, îi zice răguşit mamei.

Ea îşi pune dosul mâinii pe frunte.

- Atunci trebuie să stai în pat, oftează ea.

Mai este un moment dificil de trecut, cel în care tata întreabă: “Unde-i John?”, şi mama răspunde: “E bolnav”, iar tata pufneşte şi zice: “Iar se preface”. în timpul acestui schimb de replici, el zace cât mai nemişcat cu putinţă, până ce pleacă tata şi pleacă şi fratele lui, iar el se poate pune în sfârşit pe citit cât e ziua de lungă.

Citeşte cu o viteză uluitoare, absorbind totul. în timpul episoadelor lui de boală, mama trebuie să se ducă la bibliotecă de două ori pe săptămână şi să împrumute cărţi pentru el: două pe abonamentul ei şi două pe-al lui. Nu vrea să se ducă personal la bibliotecă, ca să nu fie luat la întrebări de bibliotecară, când îsi duce cărţile pentru a fi ştampilate.

Ştie că, dacă vrea să ajungă un om mare, trebuie să citească numai cărţi serioase. Ar trebui să facă şi el ca Abraham Lincoln sau James Watt, să studieze la lumina lumânării în timp ce toţi ceilalţi dorm, să înveţe de unul singur latina, greaca şi astronomia. N-a renunţat la ideea de a fi un om mare; îşi promite că în curând va începe să citească lucruri serioase; deocamdată nu vrea să citească decât poveşti.

Citeşte toate poveştile fantastice ale lui Enid Blyton, toate poveştile despre Băieţii Hardy, adolescenţii detectivi, toate poveştile de război despre avioanele de vânătoare Biggies. Dar cărţile care-i plac cel mai mult sunt poveştile despre Legiunea Străină ale lui P.C. Wren.

- Care-i cel mai mare scriitor din lume? îl întreabă pe tata.

Shakespeare, spune tata.

- De ce nu P.C. Wren? întreabă el.

Tata nu l-a citit pe P.C. Wren şi, în ciuda trecutului său soldăţesc, nu pare interesat să-l citească.

- P.C. Wren a scris patruzeci şi şase de cărţi. Câte cărţi a scris Shakespeare? îl provoacă el, şi începe să înşire titlurile.

Tata scoate un “Aaah!” iritat, expeditiv, dar n-are replică.

Dacă tatei îi place Shakespeare, înseamnă că Shakespeare nu face doi bani, hotărăşte el. Dar se apucă totuşi de citit Shakespeare, în ediţia îngălbenită, zdrenţuită pe margini, pe care tatăl lui a moştenit-o şi care probabil face o avere pentru că e veche, şi încearcă să descopere de ce e mare Shakespeare. Citeşte *Titus Andronicus*, din cauza numelui roman, apoi *Coriolan*, sărind peste monologurile lungi, aşa cum sare peste descrierile de natură în cărţile de la bibliotecă.

Pe lângă Shakespeare, tatăl lui mai are poemele lui Wordsworth şi pe cele ale lui Keats. Mama lui are poemele lui Rupert Brooke. Cărţile acestea ocupă locuri de onoare pe poliţa căminului în living, alături de Shakespeare, *Cartea de la San Michele* - exemplarul e pus într-o casetă de piele -, şi o carte a lui A.J. Cronin, despre un medic. încearcă de două ori să citească *Cartea de la San Michele*, dar se plictiseşte. Nu reuşește cu nici un chip să înţeleagă cine e Axei Munthe, dacă e vorba de o poveste adevărată sau născocită, dacă e despre o fată sau un loc.

într-o zi, tata vine în camera lui cu volumul Wordsworth.

- Ar trebui să le citeşti pe astea, zice el şi-i arată poemele pe care le-a însemnat cu creionul.

Peste câteva zile, vine din nou şi vrea să discute despre poemele cu pricina.

- “Cataracta răsunătoare m-a urmărit ca o patimă”, citează tatăl lui. Poezie mare, nu crezi?

El mormăie, îşi fereşte ochii de privirile tatei, refuză să intre în joc. Nu trece mult şi tata se dă bătut.

Nu-i pare rău că a fost mojic. Nu înţelege cum se potriveşte poezia cu viaţa tatei; bănuieşte că e doar o prefăcătorie din partea lui. Când mama lui îi spune că, pentru a scăpa de tachinările batjocoritoare ale surorilor ei,

îşi lua cărţile şi se ascundea în pod, o crede. Dar nu şi-l poate imagina pe tatăl lui citind poezie în copilărie, el care azi nu citeşte altceva decât ziare. Tot ce-şi poate închipui că facea tatăl lui la acea vârstă era să spună glume, să râdă şi să fumeze ţigări în tufişuri.

îşi priveşte tatăl când citeşte ziarul. Citeşte repede, nervos, răsfoind şi bătând paginile când le întoarce. După ce isprăveşte de citit, împătureşte ziarul în patru şi începe să rezolve cuvintele încrucişate.

Şi mama lui îl venerează pe Shakespeare. Crede că *Macbeth* este cea mai mare piesă a lui Shakespeare.

- “De-ar fi scutit nu-ştiu-ce de urmări să se facă”, mormăie ea şi se opreşte; “şi săvârşit izbânda şi-ar păstra-o”1, continuă ea dând din cap ca să ţină ritmul. “Toate balsamurile Arabiei nu vor putea să spele mâna asta mică”[33] [34], adaugă ea.

Macbeth a fost piesa pe care a studiat-o la şcoală; profesorul obişnuia să stea în spatele ei, ciupind-o de braţ până recita întregul monolog. “*Kom nou*, *Vera*!” zicea el - Haide! - şi-o ciupea, iar ea mai reuşea să îngaime câteva cuvinte.

Ceea ce nu înţelege el în ce-o priveşte pe mama lui este că, deşi e atât de proastă încât nu-l poate ajuta cu lecţiile de clasa a patra, engleza ei este fără cusur, mai ales când scrie. Foloseşte cuvintele cu sensul lor corect, gramatica ei

33 în text: „Ifbut the something could trammel up the consequences then it were... and bring with his surcease success1', în Macbeth:, Jt were done quickly: if the assassination / could trammel up the consequence, and catch / with his surcease success**; - „Mai bine-i cat mai grabnic să se facă... / De-ar fi scutit omorul de urmări / Și, săvârșit, izbânda și-ar păstra-o“ (actul I, scena 7, în Opere complete, vol. VII, Ed. Univers, București, 1988, trad, de Ion Vinea.)

34 în text: ,^4/Z the perfumes of Arabia could not wash this little hand*; în Macbeth: ,^4ZZ the perfumes of Arabia will not sweeten this little hand* - „Toate balsamurile Arabiei nu vor putea să curețe mâna asta mică“ (actul V, scena 1, în Opere complete, vol. VII, Ed. Univers, București, 1988, trad, de Ion Vinea).

e impecabilă. La limba engleză se pricepe de minune, n-o poţi prinde pe picior greşit. Cum de-a fost posibil? Tatăl ei a fost Piet Wehmeyer, un nume afrikaans, pur şi simplu. In albumul de fotografii, arată ca un fermier oarecare - poartă o cămaşă fără guler şi o pălărie cu boruri largi. In districtul Uniondale, unde au locuit ei, nu se vorbea engleza; toţi vecinii par să fi purtat numele Zondagh. Numele de fată al mamei ei a fost Marie du Biel, iar părinţii erau de origine germană, fără pic de sânge englezesc în venele lor. Dar când ea a avut copii, le-a dat nume englezeşti - Roland, Winifred, Ellen, Vera, Norman, Lancelot -, iar acasă vorbea cu ei în engleză. De unde au învăţat engleza ea şi Piet?

Engleza tatei e aproape la fel de bună, cu toate că în accentul lui se simte o urmă de afrikaans şi spune "*thutty*" în loc de "*thirty*"*1*. Tata răsfoieşte tot timpul ediţia de buzunar a dicţionarului Oxford ca să-şi rezolve cuvintele încrucişate. Pare familiarizat - cel puţin într-o oarecare măsură - cu fiecare cuvânt din dicţionar şi cu fiecare expresie. Pe cele mai neobişnuite le pronunţă cu savoare, parcă pentru a şi le consolida în memorie: *pitch in*, *come a cropper*[35] [36].

Din Shakespeare, el, unul, nu trece de *Coriolan*. In afară de paginile sportive şi de benzile desenate, ziarele îl plictisesc. Când n-are altceva de citit, citeşte cărţile verzi., Adu-mi o carte verde!" îi strigă el mamei, din patul lui de suferinţă. Cărţile verzi sunt *Enciclopedia copiilor* de Arthur Mee, care au călătorit cu ei de când se ştie. Le-a răsfoit de sute de ori; când era mic de tot, rupea pagini din ele, le mâzgălea cu creionul, le rupea cotorul, iar acum trebuie să umble cu ele cu multă grijă.

De fapt, nu citeşte cărţile verzi: textele propriu-zise îl fac să-şi piardă răbdarea, sunt prea exuberante şi copilăreşti, în

35 Treizeci (engl.).

36 A se pune serios pe treabă / a se alătura / a se înfige în; a cădea în nas / a o sfârși prost (engl.).

afară de a doua jumătate a volumului 10, indicele, care e plin de informaţii concrete. Dar se delectează cu ilustraţiile, mai ales fotografiile de sculpturi în marmură, bărbaţi goi şi femei cu fâşii de pânză în jurul şoldurilor. Fete de marmură, netede, mlădii, îi umplu visele erotice.

Ceea ce e surprinzător la răcelile astea ale lui este cât de repede trec sau par să treacă. Pe la unsprezece dimineaţa, strănutul a încetat, câlţii din cap s-au risipit, se simte bine. S-a săturat de pijamaua asudată, mirositoare, de păturile încinse şi salteaua lăsată, de batistele ude aruncate peste tot. Se ridică din pat, dar nu se îmbracă: ar însemna să întindă coarda prea mult. Precaut să nu se arate la faţă dincolo de zidurile casei, ca nu cumva să-l pârască vreun vecin sau vreun trecător, se joacă cu setul Meccano sau aranjează timbre în clasor, sau înşiră nasturi pe fire de aţă, sau împleteşte sfori din resturi de suluri de lână. Sertarul lui e plin de sfori împletite, care nu folosesc la nimic decât ca şnururi pentru halatul pe care nu-l are. Când mama intră în cameră, el îşi ia un aer de câine spăsit, gata să ţină piept remarcilor ei caustice.

Toată lumea crede că se preface. Nu-şi poate niciodată convinge mama că e cu adevărat bolnav: când ea cedează rugăminţilor lui, o face fără blândeţe şi numai pentru că nu ştie cum să-l refuze. Iar colegii de şcoală îl cred un papă-lapte şi băiatu' lu' mămica.

Adevărul e că de multe ori dimineaţa se trezeşte chinuindu-se să respire; strănută minute-n şir, până când ajunge să gâfâie şi să plângă, să-şi dorească moartea. Răcelile astea ale lui chiar nu sunt o prefăcătorie.

Regula e că dacă ai lipsit de la şcoală trebuie să aduci o scrisoare de motivaţie. Ştie pe de rost tipul de scrisoare pe care o scrie mama: "Vă rog să scuzaţi absenţa de ieri a lui John. A avut o răceală puternică şi am considerat că e mai bine să stea în pat. A dumneavoastră sincer". El înmânează cu inima strânsă aceste scrisori pe care mama le scrie

considerându-le o minciună şi care, când sunt citite, sunt considerate o minciună.

Iar la sfârşitul anului, el numără zilele în care a lipsit şi constată că a lipsit tot a treia zi. în ciuda acestui fapt, e primul din clasă. Concluzia pe care o trage e că nu are importanţă ce se petrece în clasă. întotdeauna poate recupera acasă. Dacă ar fi după el, nu s-ar duce la şcoală tot anul, apărând doar la examinări.

Tot ce spun profesorii există deja în manuale. Nu-i dispreţuieşte pentru acest lucru şi nici ceilalţi băieţi n-o fac. Nu-i place când se întâmplă ca vreun profesor să-şi dovedească ignoranţa. Şi-ar apăra profesorii dacă ar putea. Ascultă cu atenţie fiecare cuvânt. Dar nu-i ascultă neapărat ca să înveţe, ci mai curând ca să nu fie prins cu mintea aiurea (“Ce-am zis adineaori? Repetă ce-am spus adineaori”), să nu fie chemat în faţa clasei şi umilit.

E convins că el e altfel decât ceilalţi, are ceva deosebit. Ce nu ştie el încă e de ce este el special, de ce se află pe lume. Are o bănuială că nu va fi un alt rege Arthur sau un alt Alexandru, venerat în timpul vieţii. Abia după moartea lui îşi va da lumea seama ce-a pierdut.

Aşteaptă să fie chemat. Şi când va răsuna chemarea, va fi pregătit. Va răspunde fără să clipească, chiar dacă va însemna să meargă la moarte, asemenea Brigăzii de Cavalerie Uşoară1.

Vitejia spre care ţinteşte el este cea răsplătită cu CV, Crucea Victoriei[37] [38]. Doar englezii au Crucea Victoriei. Americanii n-o au şi nici ruşii, spre dezamăgirea lui. Cu atât mai puţin o au sud-africanii.

Nu-i scapă faptul că decoraţia are iniţialele mamei.

37 Regiment britanic de cavalerie ușoară care, în timpul Războiului Crimeii (1853-1856), a înfruntat tunurile rusești.

38 Victoria Cross (VC) - cea mai înaltă distincție militară britanică pentru vitejie.

Africa de Sud e o ţară fără eroi. Wolraad Woltemade[39] ar putea fi considerat erou, dacă n-ar avea un nume atât de caraghios. Fără îndoială că a înota în marea furtunoasă ori de câte ori trebuie salvaţi marinari ghinionişti înseamnă curaj; dar oare curajul a fost al omului, sau al calului? Gândul la calul alb al lui Wolraad Woltemade care se aruncă dârz înapoi în valuri (îi place rezonanţa aspră a cuvântului *dârz*) îi pune un nod în gât.

Vic Toweel luptă împotriva lui Manuel Ortiz pentru titlul mondial la categoria cocoş. Meciul are loc într-o sâmbătă seara; stă până târziu cu tatăl lui şi ascultă comentariul la radio. în ultima rundă, Toweel, plin de sânge şi epuizat, se aruncă asupra adversarului. Ortiz se clatină; spectatorii urlă, vocea comentatorului este răguşită de cât a strigat. Arbitrii anunţă decizia lor: Viccie Toweel din Africa de Sud este noul campion al lumii. El şi tata strigă entuziasmaţi şi se îmbrăţişează. Nu ştie cum să-şi exprime bucuria. Dintr-un impuls, îşi apucă tatăl de păr, trage cu toată puterea. Tatăl lui se dă îndărăt, îl priveşte ciudat.

Zile întregi, ziarele sunt pline de instantanee de la meci. Viccie Toweel e erou naţional. Cât despre el, entuziasmul începe să-i piară. E încă fericit că Toweel l-a bătut pe Ortiz, dar se întreabă de ce. Ce reprezintă Toweel pentru el? De ce să nu fie liber să aleagă la box între Toweel şi Ortiz, aşa cum e liber să aleagă între echipa Hamiltons şi echipa Villares la rugbi? Are vreo obligaţie să ţină cu Toweel, omuleţul ăsta urât, cu umerii gheboşaţi şi nas mare şi ochi mici, negri, doar pentru că Toweel (în ciuda numelui său caraghios) e sud-african? Sunt obligaţi sud-africanii să ţină cu alti sud-africani, chiar dacă nu-i cunosc?

Tata nu-l poate ajuta în această dilemă. Tata nu spune niciodată nimic surprinzător. Invariabil prezice că Africa de Sud

39 Wolraad Woltemade (cca 1708-1773) - fermier sud-african care a murit în timp ce salva marinari în urma naufragiului corăbiei De Jonge Thomas în Table Bay, pe 1 iunie 1773.

va câştiga, sau că Western Province va câştiga, la rugbi, la crichet sau la orice altceva.

- Cine crezi că va câştiga? îşi întreabă el tatăl cu o zi înainte ca Western Province să joace cu Transvaal.

- De departe Western Province, răspunde tatăl lui ca un ceasornic.

Ascultă amândoi meciul la radio, Transvaal învinge.

Tatăl lui rămâne netulburat.

- Anul viitor o să câştige Western Province, zice el. Ţine minte vorbele mele.

Lui i se pare o prostie să crezi - doar pentru că vii din Cape Town - că Western Province va câştiga. Mai bine să crezi că va câştiga Transvaal şi să ai o surpriză plăcută dacă nu câştigă.

încă simte în palmă părul tatei, aspru, viguros. Violenţa gestului său încă îl uimeşte, îl tulbură. N-a fost niciodată atât de apropiat de trupul tatei. Mai bine să nu se mai întâmple.

Treisprezece

E târziu noaptea. Toată lumea doarme. El zace în pat şi cugetă. Pe pat cade o fâşie de portocaliu de la luminile de pe stradă, care ard toată noaptea peste tot în Reunion Park.

Işi aminteşte ce s-a întâmplat în dimineaţa aceea, la adunare, în vreme ce creştinii îşi cântau imnurile, iar evreii şi catolicii hoinăreau fără treabă. Doi băieţi mai mari, catolici, îl înghesuiseră într-un colţ.

- Când vii la catehism? au vrut ei să ştie.

- Nu pot să vin la catehism, am treburi de făcut pentru mama vinerea după-amiaza, a minţit el.

- Dacă nu vii la catehism, n-ai cum să fii catolic.

- Sunt catolic, a insistat el, minţind din nou.

In cel mai rău caz, se gândeşte el acum, punând răul cel mai mare în faţă, dacă preotul catolic ar veni în vizită şi ar întreba-o pe mama lui de ce nu se duce niciodată la catehism, sau - celălalt coşmar - dacă directorul scolii ar anunţa că toti băieţii cu nume afrikaans ar urma să fie

mutati în clase de afrikaneri, dacă ar fi ca acest coşmar să devină realitate si el n-ar mai avea altă soluţie decât să ţipe, să facă crize de furie şi de plâns, să aibă comportamentul de bebeluş pe care ştie că încă-l are înlăuntrul său, încolăcit ca un arc, dacă, după furtună, ar recurge la ultima lui soluţie disperată, adică să se pună sub protecţia mamei, refuzând să se mai întoarcă la şcoală, implorând-o să-l salveze, dacă ar fi ca astfel să se acopere de ruşine total şi definitiv, dezvăluind ceea ce numai el ştie în felul său, şi mama, în felul ei, şi tata, în felul lui dispreţuitor, anume că încă e un bebeluş si nu va creste niciodată mare, *> 3* » » *i 3* dacă toate poveştile ţesute în jurul lui, de el însuşi, de anii de comportament normal, cel puţin în public, ar fi să se năruie şi esenţa lui urâtă, neagră, plângăcioasă, de bebeluş, ar ieşi la lumină şi toată lumea l-ar lua în râs, oare ar mai avea cum să trăiască? Oare nu va fi ajuns la fel de rău ca oricare dintre copiii ăia diformi, debili, mongoloizi, cu voci răguşite şi buze băloşite, cărora li s-ar putea da somnifere sau ar putea fi strangulaţi?

Toate paturile din casă sunt vechi şi uzate, arcurile au cedat, scârţâie la cea mai mică mişcare. Zace cât mai nemişcat cu putinţă în fanta de lumină ce intră pe fereastră, conştient de trupul făcut covrig pe-o parte, de pumnii strânşi la piept. în liniştea aceasta, încearcă să-şi imagineze propria moarte. Se rupe de tot: de şcoală, de casă, de mama lui, încearcă să-şi închipuie zilele scurgându-se în existenţa lor, dar fără el. Nu poate. întotdeauna rămâne ceva în urmă, ceva mic şi negru, ca o nucă ori o ghindă care a stat în foc, uscată, acoperită de scrum, tare, incapabilă să mai crească, dar *acolo*. Se poate vedea murind, însă nu dispărând. Oricât ar încerca, nu poate anihila ceea ce mai rămâne din el, ultimul reziduu.

Ce anume îl tine în viată? Frica de durerea mamei, o durere atât de mare, încât nu se poate gândi la ea mai mult de-o clipă? (O vede într-o cameră goală, stând tăcută, cu

mâinile la ochi, apoi închide oblonul peste ea, peste imagine.) Sau mai e ceva în el ce refuză să moară?

îşi aminteşte şi de cealaltă împrejurare în care a fost prins la înghesuială, când cei doi băieţi afrikaneri i-au răsucit mâinile la spate şi l-au dus în spatele zidului de pământ, la capătul îndepărtat al terenului de rugbi. îşi aminteşte mai ales de cel mai mare din ei, atât de gras, că i se răsfrângea grăsimea peste hainele prea strâmte - unul dintre idioţii sau semiidioţii care-ţi pot rupe degetele sau îţi pot zdrobi traheea la fel de uşor cum ar suci gâtul unei păsăruici, şi în timp ce-o fac zâmbesc placid. îi fusese frică atunci, fără îndoială inima îi bătuse nebuneşte. Dar cât de adevărată a fost frica aceea? Traversând terenul cu paşi împleticiţi şi împreună cu torţionarii lui, oare nu era ceva mai profund în el, un fel de trufie, care spunea: “Să nu-ţi pese, nimic nu te poate atinge, nu-i decât o altă aventură”?

Nimic nu te poate atinge, *îţi stă în puteri să faci orice*. Astea sunt cele două lucruri care-l privesc - două lucruri care sunt, de fapt, unul singur: ceva ce este adevărat şi totodată neadevărat despre el. Lucrul acesta care este două lucruri într-unul înseamnă că el nu va muri, indiferent ce se va întâmpla; dar nu înseamnă şi că nu va trăi?

E prunc. Mama îl ridică, prinzându-l pe la subsuori, cu faţa înainte. Picioarele îi atârnă, capul îi cade în piept, e în pielea goală; dar mama îl ţine în sus, în faţa ei, şi porneşte cu el în lume. Ea nu are nevoie să vadă încotro merge, nu trebuie decât să meargă înainte. In faţa lui, pe măsură ce ea înaintează, totul se transformă în piatră şi se sfărâmă. El e doar un prunc, cu un pântec umflat şi un cap care se bălăngăne, dar are această putere.

Apoi adoarme.

Paisprezece

Se primeşte un telefon de la Cape Town. Mătuşa Annie a căzut pe treptele apartamentului ei din Rosebank. A fost dusă la spital cu şoldul fracturat; trebuie să vină cineva să se ocupe de ea.

E iulie, mijlocul iernii. O pătură de frig şi ploaie s-a întins peste întregul Western Cape. Prind trenul de dimineaţă spre Cape Town - el, mama şi fratele lui -, apoi un autobuz în sus pe Kloof Street până la Volkshospitaal. Mătuşa Annie, mică-micuţă, ca un prunc în cămaşa de noapte înfloratã, se află în secţia pentru femei. Secţia e plină: bătrâne cu feţe supărate, suferinde, care merg târşâit în sus şi-n jos, îmbrăcate în halate, şopotind între ele; femei grase, şleampete, cu feţe golite de orice expresie, şezând pe marginea paturilor, fără să le pese că sânii li se revarsă în afară. De la un difuzor dintr-un colţ se aude postul Springbok Radio. Ora trei, programul la cerere, care se transmite după-amiaza: *When Irish Eyes are Smiling*, cu Nelson Riddle şi orchestra lui.

Cu o mână zbârcită, mătuşa Annie o prinde pe mama lui de brat.

- Vreau să plec din locul ăsta, Vera, spune ea cu şoaptă răguşită. Nu aici trebuie să fiu.

Mama o bate uşurel pe mână, încearcă s-o liniştească. Pe noptieră, un pahar cu apă, pentru proteza ei dentară, şi o Biblie.

Asistenta secţiei le spune că şoldul fracturat i-a fost pus la loc. Mătuşa Annie va trebui să petreacă încă o lună în pat, până se sudează osul.

- Nu mai e tânără, chestia asta durează.

După care va trebui să se sprijine în baston.

Apoi asistenta adaugă că, atunci când mătuşa Annie a fost adusă la spital, avea la picioare unghii lungi şi negre, ca nişte gheare de pasăre.

Plictisit, fratele lui a început să se smiorcăie, cică îi e sete. Mama opreşte o infirmieră şi o înduplecă să-i aducă un pahar cu apă. Jenat, el îşi întoarce privirile în altă parte.

Sunt trimişi pe coridor, la biroul asistentei sociale.

- Sunteţi rudele? întreabă asistenta. Puteţi să-i oferiţi adăpost?

Mama strânge din buze. Clatină din cap.

- De ce nu se poate duce înapoi în apartamentul ei? o întreabă el mai târziu pe mama.

- Nu poate urca scările. Nu se poate duce la cumpărături.

- Nu vreau să vină să locuiască la noi.

- N-o să vină să locuiască la noi.

Ora de vizită s-a încheiat, e timpul să-şi ia rămas-bun. Ochii mătuşii Annie se umplu de lacrimi. O apucă pe mama lui de braţ atât de strâns, încât trebuie să-i descleşteze degetele.

- *Ek wil huistoegaan*, *Vera*, şoptește ea. - Vreau să merg acasă.

- Mai stai câteva zile, mătuşă Annie, până când o să poţi merge din nou, îi spune mama cu vocea ei cea mai mângâietoare.

Până acum n-a văzut această latură a ei: perfidia.

Apoi e rândul lui. Mătuşa Annie îi întinde o mână. Mătuşa Annie este şi strămătuşa lui, şi naşa lui. In album este o fotografie de-a ei cu un prunc în braţe, despre care i se spune că e el. Ea poartă o rochie neagră lungă până la glezne şi o pălărie neagră, de modă veche; în fundal se vede o biserică. Pentru că e naşa lui, mătuşa Annie îşi închipuie că are o relaţie specială cu el. Nu pare să sesizeze cât îl dezgustă, aşa zbârcită şi urâtă pe patul ei de spital, un dezgust pe care el îl simte pentru toată secţia asta plină de femei urâte. încearcă să nu se trădeze; inima îi arde de ruşine, îndură mâna pe braţul lui, dar vrea să plece odată, să iasă din locul ăsta şi să nu se mai întoarcă niciodată.

- Eşti atât de isteţ, îi spune mătuşa Annie cu vocea ei joasă, răguşită, pe care-o are de când o ştie el. Eşti om mare, mama ta pune mare temei pe tine. Trebuie s-o iubeşti şi să fii un sprijin pentru ea şi pentru fratele tău mai mic.

Sprijin pentru mama lui? Ce prostie. Mama lui e ca o stâncă, ca un stâlp de piatră. Nu el trebuie s-o sprijine pe ea, ci ea să-l sprijine pe el! Şi de ce i-o fi spunând mătuşa Annie lucrurile astea? Se dă de ceasul morţii, când ea nu are decât un şold rupt.

Face semn din cap că a înţeles, încearcă să pară serios, atent, ascultător, dar de fapt nu aşteaptă decât ca ea să-l lase să plece. Ea zâmbeşte cu zâmbetul plin de înţeles ce ar trebui să însemne că există o legătură specială între ea şi primul născut al Verei, o legătură pe care el n-o simte câtuşi de puţin, n-o recunoaşte. Ochii ei sunt lipsiţi de strălucire, un albastru pal, spălăcit. Are optzeci de ani şi e aproape oarbă. Nici măcar cu ochelari nu mai poate citi ca lumea Biblia, o ţine doar în braţe şi murmură cuvintele pentru sine.

Mătuşa Annie slăbeşte strânsoarea; el bâiguie ceva şi se dă un pas îndărăt.

E rândul fratelui său. Fratele său o lasă pe mătuşa Annie să-l sărute.

- Cu bine, dragă Vera, hârâie mătuşa Annie. *Mag die here jou seen*, *jou en die kinders* - Fie ca Domnul să te binecuvânteze, pe tine şi pe copii.

E ora cinci, începe să se întunece. In agitaţia nefamiliară a orei de vârf a oraşului, prind un tren până la Rosebank. Işi vor petrece noaptea în apartamentul mătuşii Annie: ideea îl deprimă.

Mătuşa Annie nu are frigider. In cămară nu se găsesc decât câteva mere zbârcite, o jumătate de pâine mucegăită, un borcan cu pastă de peşte, care nu-i inspiră încredere mamei. II trimite la prăvălia indiană; seara mănâncă pâine, gem şi beau ceai.

Veceul e cafeniu din pricina murdăriei. Lui i se întoarce stomacul pe dos când se gândeşte cum şade pe el bătrâna cu unghii lungi şi negre la degetele de la picioare. Nu vrea să-l folosească.

- De ce trebuie să stăm aici? întreabă el.

- De ce trebuie să stăm aici? întreabă şi fratele lui, ca un ecou.

- De-aia, răspunde furioasă mama.

Mătuşa Annie foloseşte becuri de patruzeci de waţi, ca să facă economie. în lumina galbenă şi chioară din dormitor,

mama începe să împacheteze hainele mătuşii Annie în cutii de carton. Până acum, el n-a intrat niciodată în dormitorul mătuşii Annie.

Pe pereţi sunt tablouri, fotografii înrămate ale unor bărbaţi şi femei cu înfăţişări ţepene, ameninţătoare: strămoşii lui din familiile Brecher şi du Biel.

- De ce nu se poate duce să stea la unchiul Albert?
- Kitty nu poate să îngrijească doi oameni bolnavi.
- Nu vreau să vină să stea la noi.
- N-o să stea la noi.
- Atunci unde-o să stea?
- O să-i găsim o casă.
- Cum adică o casă?
- O casă, o casă, o casă pentru bătrâni.

Singura cameră din apartamentul mătuşii Annie care-i place este debaraua. Debaraua e plină până-n tavan cu ziare vechi şi cutii de carton. Rafturile sunt doldora de cărţi, de fapt, aceeaşi: o carte mică şi groasă, în copertă roşie, tipărită pe hârtie aspră, groasă, folosită pentru cărţile în afrikaans, şi care seamănă cu sugativa, cu urme de rumeguş și murdărie de muşte prinse în ea. Tidul de pe cotor este *Ewige Genesing*, pe coperta întâi este tidul complet, *Deur 'n gevaarlike krankheid tot ewige genesing*, *Printr-o boala periculoasa spre vindecarea eternă*. Cartea a fost scrisă de străbunicul lui, tatăl mătuşii Annie; acestei cărţi a lui - el a auzit povestea de multe ori - şi-a dedicat mătuşa Annie cea mai mare parte a vieţii, întâi traducând manuscrisul din germană în afrikaans, apoi cheltuindu-şi economiile să plătească un tipograf în Stellenbosch care să tipărească sute de exemplare, şi un legător care să le lege, apoi ducându-le de la o librărie la alta din Cape Town. Când librăriile n-au putut fi convinse să vândă cartea, s-a apucat să meargă ea însăşi din uşă-n uşă, oferindu-le spre vânzare. Ce-a mai rămas se găseşte pe rafturile din această debara; cutiile conţin pagini tipărite, îndoite, nelegate.

A încercat să citească *Ewige Genesing*, dar e prea plicticoasă. Abia a început Balthazar du Biel cu povestea copilăriei sale, că se întrerupe ca să scrie pagini nenumărate despre luminile din cer şi vocile care-i vorbesc din rai. Toată cartea pare să fie aşa: bucăţi scurte despre sine, urmate de relatări lungi despre ce i-au spus vocile. El şi tatăl lui au un întreg arsenal de glume vechi despre mătuşa Annie si tatăl ei, Balthazar du Biel. Amândoi intonează > » titlul cărţii lui în maniera sentenţioasă, de incantaţie, a unui *predikant*, lungind vocalele: "*Deur n gevaaaarlike krannnnkheid tot eeewige geneeeeesing*.

- Tatăl mătuşii Annie era nebun? o întreabă el pe mama.

- Da, aşa cred, era nebun.

- Atunci de ce şi-a cheltuit ea toţi banii ca să publice cartea?

- Mai mult ca sigur se temea de el. Era un neamţ bătrân şi îngrozitor, crud şi tiranic. Toţi copiii lui se temeau de el.

- Dar nu murise?

- Ba da, murise, dar asta era datoria ei.

Mama nu vrea s-o critice pe mătuşa Annie şi simţul datoriei pe care l-a avut ea.

Cel mai grozav obiect din debara este presa de carte. E făcută din fier şi e grea şi solidă ca o roată de locomotivă. îşi convinge fratele să-şi pună braţele sub presă; apoi răsuceşte roata cea mare, până când braţele sunt prinse bine şi fratele lui nu şi le mai poate scoate. Apoi schimbă locurile şi fratele lui face acelaşi lucru cu braţele lui.

O învârtire sau două în plus, se gândeşte el, şi oasele vor fi zdrobite. Ce-i face pe amândoi să nu încerce să învârtă mai mult?

In primele lor luni în Worcester, au fost invitaţi la una dintre fermele care furnizau fructe firmei Standard Canners. în timp ce oamenii mari au stat la ceai, el şi fratele lui s-au plimbat prin curtea fermei. Şi au dat peste o măcinătoare de porumb, iar el şi-a convins fratele să-şi vâre mâna în pâlnia în care erau turnate boabele de porumb; apoi a

învârtit mânerul. Preţ de o clipă, înainte să se oprească, a simţit de-adevăratelea cum dinţii zdrobesc oasele mici ale degetelor fratelui său. Fratele lui stătea cu mâna prinsă în măcinătoare, pământiu la faţă din pricina durerii, cu o expresie uimită, întrebătoare pe chip.

Gazdele lor i-au dus degrabă la spital, unde un doctor i-a amputat fratelui degetul mijlociu de la mâna stângă. O vreme, fratele lui a avut mâna bandajată şi braţul prins în eşarfa; apoi a purtat o punguliţă de piele neagră peste ciotul degetului. Avea şase ani. Cu toate că nimeni nu i-a spus vreodată că degetul îi va creşte la loc, el nu s-a plâns.

Nu i-a cerut niciodată iertare fratelui său şi nici nu i s-a reproşat vreodată ceea ce făcuse. Amintirea însă îl apasă ca o greutate, amintirea împotrivirii blânde a cărnii şi a osului, apoi scrâşnetul.

- Cel puţin te poţi mândri că ai pe cineva în familie care-a făcut ceva cu viaţa lui, care-a lăsat ceva în urmă, zice mama.

- Ai zis că era un om îngrozitor. Ai zis că era crud.

- Da, însă a făcut ceva cu viaţa lui.

în fotografia din dormitorul mătuşii Annie, Balthazar du Biel are ochi neîndurători, sfredelitori, gura strânsă, aspră. Lângă el, soţia lui arată obosită şi supărată. Balthazar du Biel şi-a întâlnit soţia, fiica unui alt misionar, când a venit în Africa de Sud să-i convertească pe păgâni. Mai târziu, când s-a dus în America să predice evanghelia acolo, a luat-o şi pe ea, împreună cu cei trei copii ai lor. Pe un vapor cu zbaturi de pe Mississippi, cineva i-a dat lui Annie, fiica lui, un măr pe care ea i l-a adus, ca să i-l arate. El a biciuit-o pentru că stătuse de vorbă cu un străin. Cam atâta ştie el despre Balthazar, plus ceea ce e cuprins în cartea roşie şi butucănoasă din care sunt pe lume mult mai multe exemplare decât îşi doreşte cineva.

Cei trei copii ai lui Balthazar sunt Annie, Louisa - mama mamei lui - şi Albert, care apare în fotografiile din dormitorul mătuşii Annie ca un băiat speriat, în costum de

marinar. Acum Albert este unchiul Albert, un bătrân cocârjat, cu o piele albă şi buhăită, ca o ciupercă; tremură tot timpul şi trebuie sprijinit când merge. Unchiul Albert n-a avut niciodată un salariu ca toţi oamenii. Şi-a petrecut zilele scriind cărţi şi poveşti; cea care se ducea la muncă era soţia lui.

O întreabă pe mama despre cărţile unchiului Albert. Ea îi spune că a citit una cu mult timp în urmă, dar nu mai ştie despre ce era vorba în ea.

- Sunt cărţi de modă veche. Oamenii nu mai citesc asemenea cărţi.

în debara, el găseşte două cărţi scrise de unchiul Albert, tipărite pe aceeaşi hârtie groasă ca şi *Ewige Genesing*, dar e legată în coperte maro, aceeaşi nuanţă de maro ca şi băncile din gări. Una se intitulează *Kain*, cealaltă *DieMisdade van die vaders*, *Păcatele părinţilor*.

- Pot să le iau? o întreabă pe mama.

- Sigur că poţi, răspunde ea. N-o să le simtă nimeni lipsa.

încearcă să citească *Die Misdade van die vaders*-, dar nu trece de pagina zece, prea e plicticoasă.

"Trebuie să-ţi iubeşti mama şi să fii un sprijin pentru ea." Cumpăneşte la ce i-a spus mătuşa Annie. *Iubire*: un cuvânt pe care-l rosteşte cu dezgust. Chiar şi mama s-a învăţat să nu-i spună "Te iubesc", deşi din când în când strecoară în şoaptă un "Dragul meu", când îi spune noapte bună.

Nu înţelege ce rost are iubirea. Când bărbaţii şi femeile se sărută în filme, iar viorile cântă încet şi dulceag în fundal, el se foieşte în scaun. îşi jură că nu va fi niciodată aşa: sentimental, siropos.

Nu se lasă sărutat decât de surorile tatei, făcând o excepţie pentru ele pentru că ăsta le e obiceiul şi nu ţin să se poarte altfel. Povestea cu sărutul e preţul pe care-l plăteşte pentru că merge la fermă: o atingere scurtă a buzelor lui de buzele lor, care din fericire sunt întotdeauna uscate. Cei din familia mamei nu sărută. Pe tatăl şi mama lui nu i-a văzut sărutându-se cu adevărat. Uneori, când sunt

şi alţi oameni de faţă, şi din cine ştie ce motiv trebuie să se prefacă, tata o sărută pe mama pe obraz. Ea îi întinde obrazul fără tragere de inimă, supărată, ca din obligaţie; el abia o atinge, scurt, nervos.

A văzut penisul tatei doar o dată. Asta a fost în 1945, când tata tocmai se întorsese din război şi întreaga familie s-a strâns la Voëlfontein. Tata şi doi dintre fraţii lui s-au dus la vânătoare şi l-au luat şi pe el. Era o zi fierbinte; când au ajuns la un stăvilar, au hotărât să înoate. Văzând că bărbaţii urmau să înoate în pielea goală, el a vrut să se depărteze, dar ei nu l-au lăsat. Erau veseli, toţi o glumă; voiau să se dezbrace şi el şi să înoate cu ei, dar el nu şi nu. Prin urmare, le-a văzut penisurile la toţi trei, mai ales pe-al tatei, bleg şi alb. îşi aminteşte bine cât de tare i-a displăcut faptul că a fost obligat să se uite la el.

Părinţii lui dorm în paturi separate. N-au avut niciodată un pat dublu. Singurul pat dublu pe care l-a văzut în viaţa lui se găseşte la fermă, în dormitorul principal, unde dormeau bunicii lui. Paturile duble i se par de modă veche, ţin de zilele în care nevestele aduceau pe lume câte-un copil în fiecare an, ca oile sau scroafele. E mulţumit că părinţii lui au terminat cu treaba asta înainte ca el să fi înţeles totul aşa cum trebuie.

E gata să creadă că pe vremuri, în Victoria West, înainte să se fi născut el, părinţii lui s-au iubit, atâta vreme cât iubirea e o condiţie a căsătoriei. In album sunt fotografii ce par să adeverească acest lucru: bunăoară, aşezaţi unul lângă altul la un picnic. Dar fără doar şi poate toate astea au luat sfârşit cu ani în urmă, iar după părerea lui foarte bine au făcut.

Iar în privinţa sa, ce legătură e între emoţia pătimaşă, furioasa, pe care o simte pentru mama lui, şi leşinăturile siropoase de pe ecranul de la cinematograf? E drept că mama îl iubeşte, el nu poate nega asta; dar tocmai aici e buba, asta e ce-i rău - şi nu ce-i bine - în purtarea ei faţă de el. Iubirea i se vădeşte mai ales în vigilenţa ei, în faptul că e

gata oricând să se năpustească şi să-l salveze, dacă s-ar afla în primejdie. Dacă ar vrea (dar n-ar face-o nici în ruptul capului), ar putea să se lase total în grija ei şi, pentru restul vieţii, ea să-l întreţină. Tocmai asta-l face să fie în gardă faţă de ea, anume faptul că e atât de sigur de grija ei, de aceea nu se relaxează el nici o clipă, de aceea nu-i dă ei nici o şansă.

Tânjeşte să scape de atenţia ei vigilentă. S-ar putea să vină o vreme când, pentru a scăpa, va trebui să pună piciorul în prag, s-o respingă atât de brutal, încât, şocată, ea va trebui să se retragă şi să-l lase liber. Dar e suficient să se gândească la acel moment, să-şi imagineze expresia ei surprinsă, să-i simtă durerea, ca să fie cuprins de vinovăţie. Şi-atunci e gata să facă orice ca să îmblânzească lovitura: s-o consoleze, să-i promită că nu va pleca nicăieri.

Resimţindu-i durerea, resimţind-o la fel de profund ca şi cum el e o parte din mama lui, iar ea din el, ştie că e prins în capcană şi nu poate scăpa. A cui e vina? O învinovăţeşte pe ea, e supărat pe ea, dar e şi ruşinat de ingratitudinea lui. *Iubire*: asta este iubirea, această cuşcă în care se zbate, se învârteşte, ca un biet babuin dezorientat. Ce ştie despre iubire inocenta şi ignoranta mătuşă Annie? El ştie de o mie de ori mai multe despre lume decât ea, care şi-a sacrificat viaţa pentru manuscrisul dement al tatălui ei. Inima lui e bătrână, întunecată, dură, o inimă de piatră. Asta e secretul lui ruşinos.

Cincisprezece

Mama a petrecut un an la universitate înainte să trebuiască să le facă loc fraţilor ei mai mici. Tata, ca avocat, e un adevărat profesionist; lucrează la Standard Canners doar pentru că, dacă ar vrea să deschidă un birou de avocatură, i-ar trebui mai multi bani decât au (aşa îi spune mama). Deşi îşi învinovăţeşte părinţii pentru că nu l-au crescut ca pe-un copil normal, e mândru de cultura lor.

Deoarece vorbesc engleza acasă, deoarece el e primul în clasă la engleză, se consideră englez. Deşi numele lui e de

origine afrikaans, deşi tata e mai degrabă afrikaner decât englez, deşi el însuşi vorbeşte afrikaans fără urmă de accent englezesc, n-ar putea nici o clipă să treacă drept afrikaner. Cunoştinţele sale de afrikaans sunt limitate şi superficiale; există un univers de jargon şi aluzii - din care obscenitatea e doar o parte - pe care băieţii afrikaneri îl stăpânesc la perfecţie şi la care el nu are acces.

Există şi o atitudine care este comună afrikanerilor - un aer morocănos, o intransigenţă şi, înrudită cu acestea, o ameninţare cu forţa fizică (îi aseamănă în gând cu rinocerii, uriaşi, mătăhăloşi, numai muşchi, izbindu-se între ei când trec unii pe lângă alţii) - care lui nu-i place şi de care se fereşte. Afrikanern din Worcester îşi mânuiesc limba ca pe-o măciucă împotriva duşmanilor lor. Pe stradă e bine să-i eviţi când umblă în grup; chiar şi izolaţi, au un aer ameninţător, agresiv. Uneori, când clasele se aliniază dimineaţa în careu, priveşte atent rândurile afrikanerilor, căutând un chip deosebit de al celorlalţi, care să trădeze o urmă de blândeţe, dar nu e nici unul. E de neconceput că într-o bună zi ar putea fi aruncat între ei: l-ar zdrobi, i-ar omorî spiritul.

Dar el constată că nu e dispus să le lase doar lor dreptul de a vorbi afrikaans. îşi aduce aminte prima lui vizită la Voëlfontein, când avea patru sau cinci ani şi nu ştia o boabă de afrikaans. Fratele lui era încă bebeluş, îl ţineau în casă, ferindu-l de soare. Singurii cu care putea să se joace erau copiii de culoare. împreună cu ei facea bărcuţe din păstăi şi le dădea drumul pe canalele de irigaţie. Dar el era ca o creatură mută: totul trebuia mimat; uneori simţea că explodează de câte nu putea să spună. Şi brusc, într-o bună zi, a deschis gura şi a descoperit că poate vorbi, şi vorbea uşor, fluent, fără să stea să se gândească la ce spune. îşi aminteşte şi acum ziua în care s-a repezit la mama, strigând: “Ascultă! Pot vorbi afrikaans!”

Când vorbeşte afrikaans, toate complicaţiile vieţii par să se évaporé dintr-odată. Afrikaans e ca o a doua piele nevăzută ce-l însoţeşte peste tot şi pe care şi-o îmbracă

oricând pofteşte, devenind pe loc altă persoană, mai simplă, mai veselă, cu pas mai sprinten.

Ceea ce-l dezamăgeşte la englezi este dispreţul lor faţă de limba afrikaans - el n-o să le urmeze exemplul. Când ei ridică din sprâncene şi, din vârful buzelor, pronunţă greşit cuvinte afrikaans, ca şi când pronunţând *veld* cu *v* dovedeşti că eşti gentleman, ei bine, se depărtează de ei: oamenii ăştia greşesc, ba mai rău, sunt de-a dreptul ridicoli. El nu face nici o concesie, nici când se află printre englezi: pronunţă cuvintele în afrikaans cum trebuie pronunţate, cu toate consoanele dure şi vocalele dificile.

în clasa lui, în afară de el, mai sunt câţiva băieţi cu nume afrikaans. în clasele de afrikaneri, pe de altă parte, nu există băieţi cu nume englezeşti. La gimnaziu cunoaşte un singur Smith afrikaner, care se poate foarte bine să fie Smit; asta e tot. E păcat, dar de înţeles: ce englez şi-ar dori să se însoare cu o femeie de origine afrikaans şi să aibă o familie afrikaans, când femeile de origine afrikaans sunt fie masive şi grase, cu sâni umflaţi şi gâturi scurte, fie costelive şi şui?

Slavă Domnului că mama vorbeşte engleza. Are însă îndoieli în privinţa tatei, în ciuda lui Shakespeare, Wordsworth şi a cuvintelor încrucişate. Nu înţelege de ce tatăl lui continuă să se chinuie să fie englez aici, în Worcester, unde i-ar fi atât de uşor să alunece înapoi în existenţa lui de afrikaner. Copilăria în Prince Albert, despre care îl aude pe tata glumind împreună cu fraţii lui, nu i se pare diferită de viaţa afrikaans din Worcester. Se învârte şi ea, în egală măsură, în jurul bătăilor şi al goliciunii, al funcţiilor trupeşti îndeplinite în faţa altor băieţi, în jurul indiferenţei animalice fată de intimitate.

Gândul de a fi transformat într-un afrikaner, tuns chilug şi desculţ, îl face să se crispeze. E ca şi când ar fi condamnat la închisoare, la o viaţă lipsită de intimitate. Nu poate trăi lară intimitate. Dacă ar fi afrikaner, ar fi nevoit să trăiască

fiecare minut al fiecărei zile şi al fiecărei nopţi în compania altora. E o perspectivă pe care n-o poate îndura.

Îşi aminteşte cele trei zile petrecute în tabăra de cercetaşi, îşi aminteşte de suferinţa lui, de dorinţa, mereu înfrânată, de a se furişa în cort ca să citească singur.

Intr-o sâmbătă, tata îl trimite să cumpere ţigări. Are de ales între a merge cu bicicleta până în centrul oraşului, unde sunt magazine adevărate, cu galantare şi maşini de marcat, şi a se duce la mica prăvălie afrikaans, lângă trecerea peste calea ferată, în fapt o încăpere în dosul unei case, cu o tejghea vopsită în maro închis şi cu rafturile aproape goale. Alege prăvălia care-i mai aproape.

E o după-amiază fierbinte. In prăvălie sunt bucăţi de *biltong* atârnate de tavan şi muşte peste tot. Tocmai vrea să-i spună băiatului din spatele tejghelei - un afrikaner cu câţiva ani mai mare decât el - că vrea douăzeci de Springbok fără filtru, când o muscă îi zboară drept în gură. O scuipă scârbit. Musca aterizează pe tejghea, în faţa lui, zbătându-se într-o băltoacă de salivă.

- *Sies*! *zice* unul dintre muşteriii aflaţi acolo.

Vrea să protesteze: “Ce trebuia să fac? Să nu scuip? Să înghit musca? Sunt doar un copil!” Dar explicaţiile nu fac doi bani printre oamenii ăştia lipsiţi de suflet. Şterge cu mâna scuipatul de pe tejghea şi în liniştea dezaprobatoare plăteşte ţigările.

Rememorând zilele de demult de la fermă, tata şi fraţii săi ajung din nou să discute despre propriul lor tată.

1. Carne slabă sărată şi uscată în soare (afrikaans).

- *'n Ware ou jintlman*! zic ei, un adevărat gentleman bătrân, repetă ei anume pentru el, şi râd: *Dis wat hy op sy grafiteen sou gewens het**. Fermier şi gentleman. Asta ar fi vrut să-i fie scris pe piatra de mormânt.

Râd mai cu seamă de faptul că tatăl lor a continuat să poarte cizme de călărie chiar şi când toţi de la fermă purtau *velskoen*[40].

40 Mocasini purtați în Africa de Sud (afrikaans).

Mama, care-i ascultă, pufneşte dispreţuitoare:

- Amintiţi-vă ce frică vă era de el. Vă era frică să vă aprindeţi o ţigară în faţa lui, chiar şi după ce-aţi ajuns oameni în toată firea".

Amuţesc, n-au nici o replică: e limpede că ea a atins un punct sensibil.

Bunicul lui, cel cu aere de gentleman, a fost cândva proprietarul nu numai al fermei şi al unei jumătăţi din hotel şi din magazinul universal de la Fraserburg Road, ci şi al unei case din Merweville, care avea în faţă un catarg pe care înălţa drapelul britanic de ziua de naştere a regelui.

- *'n Ware ou jintlman en 'n ware ou jingo*! adaugă fraţii: un bătrân şovin sadea!

»

Şi iarăşi izbucnesc în râs.

Mama are dreptate în privinţa lor. Parcă-s puşti care spun măscări în spatele părinţilor. Şi, la urma urmei, cu ce drept îşi râd ei de tatăl lor? Dacă n-ar fi fost tatăl lor, ei n-ar fi vorbit engleza: ar fi ca vecinii lor, cei din neamurile Bote şi Nigrini, proşti, bătuţi în cap, care pălăvrăgesc toată ziua despre oi şi despre vreme, atât. Cel puţin atunci când familia se strânge laolaltă, toţi sporovăiesc, spun glume şi râd, amestecând limbile; când vine vreun Nigrini sau Bote în vizită, atmosfera devine brusc sobră, grea, plicticoasă.

- *Ja-nee*, zic ăia din neamul Bote, oftând.

- *Ja-nee*, răspund cei din familia Coetzee, rugându-se ca oaspeţii s-o ia din loc mai iute.

Iar el? Dacă bunicul pe care-l venerează a fost şovin, e şi el şovin? Poate un copil să fie şovin? Ia poziţie de drepţi când se cântă *GodSave the King\a*. cinematograf şi drapelul britanic flutură pe ecran. Muzica de cimpoi îi dă fiori, la fel şi cuvintele *curajos* şi *viteaz*. Oare ataşamentul acesta al lui faţă de Anglia trebuie ţinut secret?

Nu poate pricepe de ce atât de mulţi oameni din jurul lui detestă Anglia. Anglia înseamnă Dunkirk şi Bătălia pentru Anglia. Anglia îşi îndeplineşte datoria şi-şi acceptă soarta

discret, fără să se bată în piept. Anglia este băiatul din Bătălia pentru Jutlanda, care a stat lângă tunul lui în timp ce puntea ardea sub picioarele lui. Anglia este sir Lancelot al Lacului şi Richard Inimă de Leu, şi Robin Hood, cu arcul lui mare din lemn de tisă şi hainele lui verzi. Afrikanern au ceva cât de cât asemănător? II au pe Dirkie Uys[41], care şi-a călărit calul până când bietul animal a crăpat. îl au pe Piet Retief, care a fost făcut de râs de Dingaan. Şi pe *voortrekker-î*. care s-au răzbunat omorând mii de zuluşi neînarmaţi şi s-au mândrit cu fapta lor.

în Worcester există o biserică anglicană şi un cleric cu păr sur şi pipă, care mai face şi pe instructorul de cercetăşie şi căruia unii dintre băieţii englezi din clasa lui - adevăraţii băieţi englezi, cu nume englezeşti şi locuinţe în vechiul cartier umbros din Worcester - i se adresează cu neceremoniosul *Padre*. Când englezii vorbesc astfel, el amuţeşte. Stăpâneşte cu uşurinţă limba engleză. Se simte loial faţă de Anglia şi de tot ce reprezintă Anglia. Dar e limpede că e nevoie de mai mult de-atât înainte să fii acceptat ca englez adevărat: trebuie să te supui unor probe, or, el ştie că pe unele nu le va trece niciodată.

Şaisprezece

S-a făcut un aranjament la telefon, nu ştie despre ce e vorba, dar lui îi dă un sentiment de nelinişte. Nu-i place zâmbetul încântat, secretos al mamei, zâmbetul care-i dă de înţeles că s-a amestecat în treburile lui.

Acestea sunt ultimele zile pe care le mai petrec în Worcester. Sunt şi cele mai grozave zile ale anului şcolar, s-au isprăvit examinările, nu mai ai ce face decât să-l ajuţi pe institutor să-şi completeze catalogul.

Domnul Gouws citeşte liste de note: băieţii le adună pentru fiecare materie în parte, apoi calculează procentajele, şi cine termină primul ridică mâna. Jocul constă în a ghici care note aparţin cărui elev. De obicei, el îşi recunoaşte propriile note, ca o serie de procente între

41 Dirkie Uys (1823-1838) - erou din timpul Marii Migrații.

nouăzeci şi o sută la aritmetică, şi coborând până la şaptezeci la istorie şi geografie.

N-are note bune la istorie şi geografie, pentru că nu suportă să înveţe pe dinafară. Atât de tare urăşte treaba asta, încât amână învăţatul pentru examinările la istorie şi geografie până-n ultima clipă, până-n ajun sau chiar în dimineaţa examinării. Urăşte până şi să vadă manualul de istorie cu coperta ţeapănă, maro-ciocolatie, şi cu listele lungi, plicticoase, de cauze ce provoacă tot felul de chestii (cauzele Războaielor Napoleoniene, cauzele Marii Migraţii). Autorii manualului sunt Taljaard şi Schoeman. Pe Taljaard şi-l imaginează ca fiind subţire şi uscat, pe Schoeman ca pe un tip grăsuliu, chelios, cu ochelari; Taljaard şi Schoeman şed faţă în faţă la o masă, într-o cameră în Paarl, şi scriu pagini ţâfnoase pe care şi le trec unul altuia. Nu-şi poate închipui alt motiv pentru care au ţinut să-şi scrie cartea în engleză decât acela de a-i umili şi a le da o lecţie copiilor *engelse*.

Geografia nu-i mai grozavă - liste de oraşe, liste de râuri, liste de producţii. Când e întrebat ce produce o anumită ţară, întotdeauna îşi încheie lista cu piei uscate şi piei jupuite, sperând să nu greşească. Nu ştie diferenţa între o piele uscată şi una jupuită, dar nici ceilalţi n-o ştiu.

Cât despre celelalte examinări, nu le aşteaptă cu nerăbdare, dar când le vine vremea, se pune pe învăţat cu dragă inimă. Se descurcă bine la examinări; dacă n-ar fi examinări la care să se descurce, n-ar avea nimic deosebit. Examinările stârnesc în el o stare de surescitare grea, fremătătoare, în care scrie răspunsurile repede şi plin de încredere. Nu-i place starea ca atare, dar îl liniştește să ştie că e acolo, că poate conta pe ea.

Uneori, lovind două pietre una de alta şi inspirând, reuşește să retrezească această stare, să simtă mirosul, gustul: praf de puşcă, fier, fierbinţeală, o bufnitură constantă în vene.

Secretul din spatele apelului telefonic şi din spatele zâmbetului afişat de mama este dezvăluit în timpul pauzei de dimineaţă, când domnul Gouws îi face semn să rămână pe loc. Domnul Gouws are ceva fals, afişează o prietenie ce lui nu-i inspiră încredere.

Domnul Gouws îl invită la ceai, la el acasă. Mut de uimire, dă din cap, reţine adresa.

Nu-şi doreşte asta. Nu-l antipatizează pe domnul Gouws, nu asta-i problema. Are mai puţină încredere în el decât a avut în doamna Sanderson, din clasa a patra, doar pentru că domnul Gouws este bărbat, primul institutor pe care l-a avut până acum, iar el este precaut faţă de ceea ce răspândesc în jurul lor toţi bărbaţii: o stare de agitaţie, o brutalitate abia ţinută în frâu, o sugestie de plăcere în faţa cruzimii. Nu ştie cum să se poarte faţă de domnul Gouws, faţă de bărbaţi în general: să nu le opună nici o rezistenţă şi să se străduiască să le câştige simpatia, sau să păstreze bariera politeţii. Cu femeile îi e mai uşor, pentru că sunt mai prietenoase. Dar domnul Gouws este cum nu se poate mai lipsit de prejudecăţi - nu are cum să nege acest lucru. Vorbeşte bine engleza şi nu pare să aibă un dinte împotriva englezilor sau împotriva băieţilor din familii afrikaans, care încearcă să fie consideraţi englezi. în timpul uneia dintre lungile lui absenţe de la şcoală, domnul Gouws a predat toate categoriile de complemente. îi e greu să recupereze ceea ce s-a învăţat în clasă. Dacă n-ar avea sens complementele astea, la fel ca şi expresiile idiomatice, atunci şi ceilalţi băieţi ar avea probleme cu ele. Dar ceilalţi băieţi, sau cei mai mulţi dintre ei, par să stăpânească foarte bine complementele. Concluzia este limpede: domnul Gouws ştie ceva despre gramatica limbii engleze, ce lui îi scapă.

Domnul Gouws foloseşte varga la fel de mult ca oricare dintre ceilalţi profesori. Dar pedeapsa pe care o preferă, când clasa a fost prea zgomotoasă pentru prea mult timp, este să le ceară să pună jos creioanele, să închidă cărţile,

să-şi prindă mâinile după ceafa, să închidă ochii şi să stea absolut nemişcaţi.

în afară de paşii domnului Gouws care patrulează printre rânduri, nu se mai aude nimic în clasă. Dinspre eucalipţii din jurul careului răsună uguitul liniştit al porumbeilor. El ar putea îndura această pedeapsă pentru veşnicie, cu deplină seninătate: porumbeii, respiraţia domoală a băieţilor din jurul lui.

Disa Road, strada pe care locuieşte domnul Gouws, este tot în Reunion Park, în prelungirea nouă, de la nord a oraşului, unde el n-a fost niciodată. Nu numai că domnul Gouws locuieşte în Reunion Park şi vine la şcoală pe o bicicletă cu cauciucuri late, ci are şi o soţie, o femeie oacheşă, neatrăgătoare, şi încă şi mai surprinzător e faptul că are doi copii mici. Asta descoperă el în livingul de la nr. 11, din Disa Road, unde sunt prăjiturele şi un ceainic aşteptând pe masă şi unde, aşa cum se temuse, e lăsat în cele din urmă singur cu domnul Gouws, fiind obligat să întreţină o conversaţie convenţională, disperată.

Şi situaţia se înrăutăţeşte şi mai mult. Domnul Gouws, care şi-a schimbat cravata şi sacoul cu o pereche de pantaloni scurţi şi şosete kaki, încearcă să-l convingă că, acum că şcoala s-a sfârşit şi el urmează să plece din Worcester, pot fi prieteni. De fapt, încearcă să sugereze că ei doi au fost prieteni tot anul: institutorul şi băiatul cel mai deştept, şeful clasei.

îl apucă enervarea şi devine rigid. Domnul Gouws îi oferă o a doua prăjiturică, pe care el o refuză.

- Hai, serveşte! îl îndeamnă domnul Gouws; zâmbeşte şi îi pune prăjiturică pe farfurioară.

El nu-şi doreşte decât să plece.

A vrut să plece din Worcester lăsând toate lucrurile în ordine. Era pregătit să-i acorde domnului Gouws un loc în amintirile lui, alături de doamna Sanderson - nu chiar acelaşi loc, dar unul apropiat. Acum, domnul Gouws strică tot. Ce n-ar da să n-o fi făcut!

A doua prăjiturică zace pe farfurie nemâncată. Nu mai vrea să se prefacă: amuţeşte de tot, îndărătnic.

- Trebuie să pleci? îl întreabă domnul Gouws.

Dă din cap că da.

Domnul Gouws se ridică şi-l conduce până la poartă, care e o copie a porţii de la nr. 12, Poplar Avenue; balamalele scot exact acelaşi scârţâit piţigăiat.

Domnul Gouws are cel puţin prezenţa de spirit să nu-l oblige să-i dea mâna şi nu face nici vreo altă trăsnaie.

Ei pleacă din Worcester. Tata a hotărât că viitorul lui nu e legat de Standard Canners, care, după părerea lui, se află în cădere liberă. Vrea să se apuce din nou de avocatură.

La birou i se organizează o petrecere de rămas-bun, de la care el se întoarce cu un ceas de mână nou. La scurt timp după aceea, pleacă singur la Cape Town, lăsându-şi soţia în urmă, să supravegheze mutatul. Mama lui angajează un antreprenor pe nume Retief, cu care bate palma: pentru numai cincisprezece lire, o să mute mobila şi o să-i ia şi pe ei trei în cabină.

Oamenii lui Retief încarcă totul în camion, mama şi fratele lui se urcă în cabină. El mai dă o tură prin casa goală, luându-şi rămas-bun. In spatele uşii de la intrare se găseşte suportul de umbrele care de obicei conţinea două crose de golf şi un baston, si care acum e gol.

- Au lăsat suportul de umbrele! strigă el.

- Vino! strigă mama. Dă-l naibii de suport!

- Nu! strigă el, şi nu vrea să plece până ce oamenii nu au încărcat şi suportul de umbrele.

- *Dis net n ou strukpyp*, bodogăne Retief. Nu-i decât o bucată veche de teavă.

Astfel află el că ceea ce credea a fi un suport de umbrele nu-i decât o bucată de-un metru de ţeavă de beton pentru canalizare, pe care mama lui a vopsit-o în verde. Asta iau cu ei la Cape Town laolaltă cu perna plină de păr de câine, pe care dormea Cossack, şi ruloul de plasă de sârmă, de la coteţul găinilor, şi maşinăria care aruncă mingi de crichet,

şi băţul cu codul Morse. Opintindu-se prin trecătoarea Bain’s Kloof, camionul lui Retief e ca Arca lui Noe, ducând spre viitor tot ce a însemnat vechea lor viaţă.

Pentru casa din Reunion Park au plătit douăsprezece lire pe lună. Casa pe care tatăl lui a închiriat-o în Plumstead costă douăzeci şi cinci de lire pe lună. Se află chiar la marginea suburbiei Plumstead, având în faţă o întindere de nisip şi un desiş de salcâmi unde cu numai o săptămână înainte să fi ajuns ei poliţia a descoperit un bebeluş mort învelit în hârtie de ambalaj maronie. La o jumătate de oră de mers în cealaltă direcţie, se găseşte gara Plumstead. Casa e nouă, ca toate casele de pe Evremonde Road, cu ferestre mari şi parchet pe jos. Uşile sunt strâmbe, yalele nu se încuie, în curtea din spate e un morman de moloz.

în vecini locuieşte un cuplu sosit de curând din Anglia. Bărbatul îşi spală maşina tot timpul; femeia, care poartă şort roşu şi ochelari de soare, zace cât e ziua de lungă într-un şezlong, însorindu-şi picioarele lungi şi albe.

Problema urgentă este aceea de a găsi şcoli pentru el şi fratele lui. Cape Town nu este ca Worcester, unde toţi băieţii mergeau la şcoala de băieţi şi toate fetele la şcoala de fete. în Cape Town sunt mai multe şcoli dintre care poţi alege, unele bune, altele nu. Pentru a te înscrie la o şcoală bună ai nevoie de relaţii, şi ei nu prea cunosc lume.

Prin influenta lui Lance, fratele mamei, obţin un interviu la gimnaziul pentru băieţi Rondebosch. îmbrăcat frumos, în pantaloni scurţi, cămaşă, cravată şi jacheta bleumarin care are pe buzunarul de la piept ecusonul Şcolii Primare pentru Băieţi din Worcester, şade cu mama lui pe bancheta din faţa biroului directorului. Când le vine rândul, sunt conduşi într-o încăpere lambrisată, plină de fotografii cu echipe de rugbi şi crichet. întrebările directorului sunt adresate toate mamei: unde locuiesc, cu ce se ocupă tatăl. Apoi urmează momentul aşteptat de el. Mama scoate din geantă raportul care demonstrează că a fost primul în clasă şi care, prin urmare, ar trebui să-i deschidă toate uşile.

Directorul îşi pune ochelarii de citit.

- Prin urmare, ai terminat primul în clasă, zice el. Bine, foarte bine! Dar aici nu-ti va fi la fel de uşor.

El sperase să fie examinat: să fie întrebat anul bătăliei de la Blood River[42] sau, mai bine, să i se dea să facă socoteli aritmetice în minte. Dar asta a fost tot, interviul s-a încheiat.

- Nu pot să promit, zice directorul. Numele lui va fi trecut pe lista de aşteptare, apoi să sperăm că se va retrage cineva.

Numele lui ajunge pe listele de aşteptare a trei şcoli, fără succes. Ceea ce înseamnă că a fi primul la Worcester nu-i destul pentru Cape Town.

Ultima soluţie, şcoala catolică, St Joseph's. St Joseph's nu are listă de aşteptare: acolo e primit oricine e dispus să plătească taxa, care pentru necatolici e de douăsprezece lire pe trimestru.

Ceea ce află ei acum, el şi mama lui, e că la Cape Town diferite clase de oameni merg la şcoli diferite. St Joseph's oferă educaţie, dacă nu celei mai de jos clase, atunci antepenultimei. Eşecul mamei de a-l înscrie la o şcoală mai bună o amărăşte, dar lui nu-i pasă. Nu e sigur cărei clase aparţin ei, unde anume se potrivesc. Deocamdată, e mulţumit să fie acceptat. Ameninţarea de a fi trimis la o şcoală de afrikaneri şi condamnat la stilul de viaţă afrikaans s-a diminuat - asta e tot ce contează. Se poate relaxa. Nici măcar nu trebuie să se mai prefacă a fi catolic.

Adevăraţii englezi nu merg la o şcoală cum e St Joseph's. Pe străzile din Rondebosch, pe drumul spre şcoală sau spre casă, îi vede pe adevăraţii englezi în fiecare zi, le admiră părul blond, drept, şi pielea aurie, hainele care nu sunt niciodată prea strâmte sau prea largi, încrederea lor calmă. Râd unii de alţii cu un aer firesc, fără stridenţa şi lipsa de

42 Bătălia de la Blood River („Râul de Sânge“) a avut loc între 470 voor- trckker-i conduși de Andries Pretorius și cel puțin 10 000 de atacatori zuluși, pe malul râului Ncome, pe 16 decembrie 1838.

tact cu care s-a obişnuit el. Nu aspiră să li se alăture, dar îi priveşte cu atenţie şi încearcă să înveţe.

Băieţii de la Colegiul Diocezan, care sunt cei mai englezi dintre toţi şi nu se coboară nici măcar la a juca rugbi sau crichet împotriva celor de la St Joseph’s, locuiesc în zone selecte despre care, fiind departe de calea ferată, el doar aude, dar nu le vede niciodată: Bishopscourt, Fernwood, Constantia. Au surori care merg la şcoli precum Herschel şi St Cyprian’s, iar ei le supraveghează şi le protejează cu jovialitate. In Worcester, rareori a avut ocazia să se uite la câte-o fată: ca un făcut, mai toţi prietenii lui aveau fraţi, nu surori. Acum le vede pentru prima oară pe surorile englezilor - cu păr atât de blond-auriu, atât de frumoase, încât nu-i vine să creadă că sunt pământene.

Ca să ajungă la şcoală la timp, adică la 8:30, trebuie să plece de acasă la 7:30 - o jumătate de oră de mers pe jos până la gară, cincisprezece minute de călătorie cu trenul, cinci minute de mers pe jos de la gară la şcoală şi zece minute de rezervă, în caz de întârzieri. Dar pentru că se teme să nu întârzie, pleacă de acasă la 7:00 şi ajunge la şcoală pe la 8:00. Acolo, în clasa abia descuiată de administrator, poate să şadă în banca lui, cu capul sprijinit de braţe, şi să aştepte.

Are coşmaruri că nu citeşte bine ora pe ceas, că pierde trenurile, că o ia pe un drum greşit. In coşmaruri, plânge cu o disperare neputincioasă.

Singurii băieţi care sosesc la şcoală înaintea lui sunt fraţii De Freitas, al căror tată, un zarzavagiu, îi aduce la ivirea zorilor cu camionul lui albastru şi hodorogit, în drumul lui spre piaţa din Salt River.

Profesorii de la St Joseph’s aparţin ordinului marist. Aceşti Fraţi, cu sutanele lor negre şi gulere albe, înalte, ţepene, i se par nişte oameni speciali. Aerul lor de mister îl impresionează: misterul locului de unde vin, misterul numelor pe care le-au abandonat. Nu-i place când fratele Augustine, antrenorul de crichet, vine la antrenament

îmbrăcat în cămaşă albă, pantaloni negri şi ghete de crichet, ca un om obişnuit. Dar mai ales nu-i place când fratele Augustine, venindu-i rândul la bătaie, îşi strecoară o apărătoare, o “cutie”, în pantaloni.

Nu ştie ce fac Fraţii când nu predau. Elevii nu au acces în aripa clădirii şcolii unde dorm ei, unde mănâncă şi-şi duc viaţa privată; el nu vrea să pătrundă acolo. Îi place să creadă că duc vieţi austere, se trezesc la patru dimineaţa, îşi petrec ore întregi în rugăciune, mănâncă frugal, îşi cârpesc singuri ciorapii. Când nu se comportă ca lumea, se străduieşte să le găsească scuze. Bunăoară, când fratele Alexis, gras şi neras, trage vânturi fără jenă şi adoarme în timpul orei de afrikaans, îl scuză în sinea lui spunând că fratele Alexis este un om inteligent care consideră că profesia de dascăl e sub demnitatea lui. Când fratele Jean-Pierre este brusc transferat de la însărcinările ce le avea în dormitorul celor mai mici elevi, deoarece circulă tot felul de poveşti despre ce le face băieţeilor, îşi alungă din minte poveştile cu pricina. I se pare de neconceput ca Fraţii să nutrească dorinţe sexuale şi să nu şi le poată stăpâni.

Deoarece puţini Fraţi vorbesc engleza ca limbă maternă, au angajat un mirean catolic care să predea orele de engleză. Domnul Whelan e irlandez: îi urăşte pe englezi şi nu face eforturi să-şi ascundă antipatia faţă de protestanţi. Nu face nici efortul să pronunţe numele afrikaans corect, le rosteşte cu buzele strânse pungă a dispreţ, ca şi când ar fi o păsărească păgână.

În orele de engleză, cea mai mare parte a timpului e ocupată cu *Iuliu Cezar* de Shakespeare, iar metoda domnului Whelan este de a le repartiza băieţilor roluri şi de a-i pune să-şi citească replicile cu voce tare. Fac şi exerciţii din manualul de gramatică, iar o dată pe săptămână scriu un eseu. Au treizeci de minute la dispoziţie să scrie eseul, înainte să-l predea profesorului; deoarece nu-i adeptul practicii de a-şi lua de lucru acasă, în cele zece minute rămase domnul Whelan citeşte şi notează toate eseurile.

Sesiunile de zece minute pentru notare au devenit una dintre *pièces de résistance* ale sale, iar băieţii stau şi-l privesc cu zâmbete admirative. Ţinând creionul albastru pregătit, domnul Whelan trece iute prin teancurile de eseuri, apoi le strânge pe toate şi le dă responsabilului clasei. Se aude un ropot scurt de aplauze ironice, înăbuşite.

Prenumele domnului Whelan este Terence. Poartă o scurtă de piele maro, de motociclist, şi o pălărie. Când e frig, îşi ţine pălăria pe cap în clasă. îşi freacă mâinile albicioase una de alta, ca să şi le încălzească; chipul îi e pământiu, ca de cadavru. Nu e limpede ce caută el în Africa de Sud, de ce nu e în Irlanda. Totul pare să-i pută, şi ţara, şi ce se petrece în ea.

Pentru domnul Whelan, el scrie eseuri despre personajul Marc Antoniu sau personajul Brutus, despre siguranţa rutieră, despre sport sau natură. Majoritatea eseurilor lui sunt exerciţii mecanice, anoste; uneori însă, simte un suflu de surescitare în timp ce scrie, şi stiloul începe să zboare pe hârtie. într-unul dintre eseurile lùi, un tâlhar la drumul mare stă la pândă. Calul lui fornăie încetişor, răsuflarea i se preschimbă în abur, în aerul rece al nopţii. O rază de lună cade ca o crestătură pe faţa lui; ţine pistolul sub pulpana hainei, ca să nu se ude praful de puşcă.

Tâlharul nu-l impresionează pe domnul Whelan. Ochii palizi ai domnului Whelan citesc pagina în diagonală, creionul coboară: 6 *Vi*. *6 Yi* este nota pe care o primeşte aproape întotdeauna pentru eseurile sale; niciodată mai mult de 7. Băieţii cu nume englezeşti primesc 7 *Yi* sau 8. în ciuda numelui său caraghios, băiatul care se numeşte Theo Stavropoulos primeşte 8, deoarece se îmbracă bine şi ia lecţii de dicţie. Lui Theo i se dă mereu rolul lui Marc Antoniu, ceea ce înseamnă că are de citit cu voce tare: “Prieteni! Cetăţeni! Romani! Vă rog să m-ascultaţi”[43], cea mai vestită replică din piesă.

43 Iuliu Cezar, actul III, scena 2, în Opere, vol. II, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955, trad, de Tudor Vianu.

în Worcester, se ducea la şcoală cu teamă, dar şi emoţionat. E adevărat că oricând putea fi demascat ca mincinos, iar consecinţele ar fi fost cumplite. Dar şcoala era fascinantă: fiecare zi părea să aducă revelaţii noi despre cruzimea, durerea şi ura ce clocoteau sub suprafaţa cotidiană a lucrurilor. Ştia că ceea ce se petrecea nu era bine, n-ar fi trebuit să se îngăduie asemenea lucruri; iar el era prea tânăr, prea copilăros şi vulnerabil pentru toate cele la care fusese expus. Şi totuşi, pasiunea şi furia acelor zile din Worcester l-au acaparat; era şocat, dar şi lacom să vadă şi mai multe, să vadă tot ce era de văzut.

în schimb, în Cape Town simte că-şi pierde vremea. Şcoala nu mai e un loc unde se ivesc mari pasiuni. E o lume mică, închisă, oarecum o închisoare benignă în care totuna e dacă împleteşte coşuri sau îndeplineşte rutina clasei. Cape Town nu-l face mai deştept, ci mai prost. Când îşi dă seama de asta, simte cum îl cuprinde panica. Indiferent cine e el cu adevărat, indiferent cine e adevăratul "Eu" care ar trebui să se înalţe din cenuşa copilăriei sale, nu i se îngăduie să se nască, e blocat acolo, mic şi chircit.

Iar sentimentul acesta îl umple de disperare mai ales la orele domnului Whelan. Poate scrie mult mai mult decât îl va lăsa domnul Whelan. Când scrie pentru domnul Whelan, nu e ca şi când ţi-ai întinde aripile; dimpotrivă, e ca şi când te-ai înghesui într-o minge, fâcându-te cât mai mic şi mai inofensiv cu putinţă.

Nu vrea să scrie despre sport (*mens sana in corpore sano*) sau despre siguranţa rutieră, teme atât de plicticoase, încât îşi scoate vorbele cu forcepsul. Nu vrea să scrie nici despre tâlharii la drumul mare: simte că, indiferent ce impresii de moment pot să stârnească aşchiile de lumină lunară ce le cad tâlharilor pe faţă şi pe încheieturile albe încleştate pe mânerele pistoalelor, acestea nu vin de la el, ci din altă parte, şi ajung deja epuizate, răsuflate. Ceea ce-ar scrie el, de-ar putea, dacă n-ar fi domnul Whelan să citească, ar fi ceva mai întunecat, ceva care, din clipa în care ar începe să

curgă din stilou, s-ar întinde nestăpânit peste pagină, asemenea cernelii vărsate. Asemenea cernelii vărsate, asemenea umbrelor ce gonesc pe suprafaţa apei liniştite, asemenea fulgerului ce scapără pe cer.

Domnul Whelan are şi sarcina de a-i ţine ocupaţi pe băieţii necatolici din clasa a şasea, în timp ce băieţii catolici sunt la ora de catehism. Domnul Whelan trebuie să citească împreună cu elevii Evanghelia după Luca sau Faptele Sfinţilor Apostoli. în loc de asta, băieţii aud de la el, pentru a nu ştiu câta oară, poveşti despre Parnell1 şi Roger Casement[44] [45] şi despre perfidia englezilor. Uneori, domnul Whelan vine în clasă înarmat cu un exemplar din cotidianul *Cape Times*, tunând şi fulgerând împotriva celor mai noi nelegiuiri comise de ruşi în ţările-satelit.

- în şcolile lor au introdus ore de ateism, în care copiii sunt obligaţi să scuipe pe Mântuitorul nostru, tună el. Vă puteţi imagina aşa ceva? Şi bieţii copii care îşi păstrează credinţa sunt trimişi în lagărele îngrozitoare din Siberia. Aceasta e realitatea comunismului, care are neruşinarea să se numească religia Omului.

De la domnul Whelan află ştiri despre Rusia, de la fratele Otto află despre persecutarea credincioşilor în China. Fratele Otto nu este ca domnul Whelan: e tăcut, roşește uşor, trebuie să fie îmboldit ca să povestească. Dar poveştile lui au mai multă autoritate, pentru că el a fost în China.

- Da, am văzut cu ochii mei, spune el în engleza lui împiedicată; oameni într-o celulă minusculă, închişi acolo, atât de mulţi, încât nu mai puteau respira şi mureau. Am văzut cu ochii mei.

44 Charles Stuart Parnell (1846-1891) - latifundiar irlandez, lider politic naționalist, fondator și lider al Partidului Parlamentar Irlandez.

45 Roger David Casement, Sir (1864-1916) - diplomat britanic și patriot naționalist irlandez. Considerat trădător de către britanici, a fost condamnat la spânzurătoare pentru înaltă trădare în 1916.

Ching-Chong-Chinezul, aşa-i spun băieţii pe la spate fratelui Otto. Pentru ei, ceea ce spune fratele Otto despre China sau domnul Whelan despre Rusia este la fel de real ca Jan van Riebeeck sau Marea Migraţie. De fapt, deoarece Jan van Riebeeck şi Marea Migraţie se găsesc în programa clasei a şasea, în vreme ce comunismul nu, ceea ce se întâmplă în China şi Rusia poate fi ignorat. China şi Rusia sunt doar pretexte pentru a-i provoca pe fratele Otto sau pe domnul Whelan.

El, unul, e tulburat. Ştie că poveştile profesorilor lui trebuie să fie minciuni - comuniştii sunt buni, de ce să se poarte cu atâta cruzime? -, dar n-are cum s-o dovedească. E furios că trebuie să şadă captiv şi să-i asculte, dar e destul de prudent ca să nu protesteze sau să ridice obiecţii. A citit şi el *Cape Times*, ştie ce păţesc simpatizanţii comunişti. Nu doreşte să fie denunţat ca simpatizant si ostracizat.

Cu toate că domnul Whelan nu este câtuşi de puţin entuziasmat că trebuie să predea Scriptura unor necatolici, nu poate ignora Evangheliile cu totul.

- "Celui ce te loveşte peste obraz, întoarce-i-l şi pe celălalt"[46], citeşte el din Luca. Ce vrea să zică Isus? Spune că trebuie să refuzăm să ne apărăm? Spune că trebuie să fim pămpălăi? Bineînţeles că nu. Dar dacă un derbedeu vine la voi pus pe bătaie, Isus zice: Nu te lăsa provocat. Sunt căi mai bune decât încăierarea pentru a rezolva neînţelegerile. "Celui ce are i se va da; iar de la cel ce nu are, şi ce i se pare că are se va lua de la el."1 Ce vrea Isus să spună? Vrea să spună că singura cale de a dobândi mântuirea este de a da tot ce avem? Nu. Dacă Isus ar fi vrut ca noi să umblăm în zdrenţe, ar fi spus-o răspicat. Isus vorbeşte în parabole. El ne spune că aceia dintre noi care cred cu adevărat vor fi răsplătiţi cu paradisul, în vreme ce aceia care n-au credinţă vor îndura pedeapsa eternă în iad.

Se întreabă dacă domnul Whelan se consultă cu Fraţii - mai ales cu fratele Odilo, care este trezorierul şi strânge

46 Luca 6:29.

taxele şcolare - înainte de a propovădui aceste doctrine elevilor care nu sunt catolici. E limpede că domnul Whelan, profesorul mirean, crede că cei care nu-s catolici sunt păgâni, blestemaţi, în schimb Fraţii sunt destul de tolerând.

împotrivirea lui la lecţiile de Scriptură ale domnului Whelan e profundă. E sigur că domnul Whelan n-are idee ce înseamnă cu adevărat pildele lui Isus. Deşi el este ateist şi aşa a fost întotdeauna, simte că-l înţelege pe Isus mai bine decât domnul Whelan. Nu-i place neapărat de Isus - Isus se lasă pradă mâniei mult prea uşor -, dar e dispus să-l tolereze. Cel puţin Isus n-a avut pretenţia de a fi Dumnezeu şi a murit înainte de a deveni tată. Asta e forţa lui Isus; aşa îşi păstrează Isus puterea.

Dar există o parte în Evanghelia lui Luca pe care lui nu-i place s-o audă citită. Când se ajunge la ea, el înţepeneşte, îşi blochează urechile. Femeile ajung la mormânt ca să ungă trupul lui Isus. Isus nu e acolo. In locul lui, ele găsesc doi îngeri. “De ce căutaţi pe Cel viu între cei mord?” întreabă îngerii: “Nu este aici, ci S-a sculat”[47] [48]. Dacă şi-ar destupa urechile şi ar lăsa ca vorbele să pătrundă în el, ştie că ar trebui să se suie în picioare pe scaunul lui şi să scoată un chiot de triumf, şi să danseze. Şi astfel s-ar face de râs pentru totdeauna.

Nu simte că domnul Whelan are ceva cu el şi-i vrea neapărat răul. Cu toate acestea, cea mai mare notă pe care-o primeşte la engleză, la examinări, este 70. Cu 70 nu poate fi primul la engleză: băieţii care se bucură de favoritisme îl întrec confortabil. Nici la istorie sau geografie nu are note mai bune, pentru că-l plictisesc mai mult decât oricând. Numai notele de la matematică şi latină îl aduc cu chiu, cu vai în fruntea listei, înaintea lui Oliver Matter, elveţianul care, până să vină el, era cel mai deştept din clasă.

47 Luca 8:18.

48 Luca 24:5, 6.

Acum că a descoperit în Oliver un rival de temut, vechiul lui jurământ de a veni acasă întotdeauna cu situaţia şcolară de fruntaş al clasei a devenit o chestiune de onoare personală. Deşi nu-i spune nimic mamei despre asta, se pregăteşte pentru ziua care-l îngrozeşte, ziua când va trebui s-o anunţe că e al doilea.

Oliver Matter este un băiat blând, zâmbitor, cu faţa ca de lună plină, căruia nu pare să-i pese că termină al doilea. In fiecare zi, el şi Oliver se iau la întrecere în concursul “cine răspunde mai repede”, pe care-l organizează fratele Gabriel, aliniindu-i pe băieţi, mergând în sus şi-n jos prin faţa şirului şi punând întrebări cărora trebuie să li se răspundă în cinci secunde, şi trimiţând la coada şirului pe cel care greşește răspunsul. La sfârşitul rundei de întrebări, fie el, fie Oliver se află în frunte.

Intr-o bună zi, Oliver nu mai vine la şcoală. După o lună fără explicaţii, fratele Gabriel face un anunţ. Oliver este în spital, are leucemie, fiecare trebuie să se roage pentru el. Cum el nu crede în Dumnezeu, nu se roagă, îşi mişcă doar buzele. In gând îşi spune: Toţi o să creadă că vreau să moară Oliver, ca să fiu eu primul în clasă.

Oliver nu se mai întoarce la şcoală. Moare în spital. Băieţii catolici iau parte la o slujbă specială pentru odihna sufletului său.

Ameninţarea a dispărut. Răsuflă mai uşurat; dar vechea plăcere de a ajunge primul i-a fost stricată.

Şaptesprezece

Viaţa în Cape Town este mai monotonă decât viaţa în Worcester. Mai ales la sfârşit de săptămână, n-ai ce face altceva decât să citeşti *Readers Digest*, sau să asculţi radioul, sau să loveşti o minge de crichet. Nu mai merge pe bicicletă: n-are unde se duce în Plumstead, nu e nimic interesant acolo, unde nu sunt decât case şi iar case pe-o milă distanţă în orice direcţie, şi oricum a crescut prea mare pentru Smiths, care începe să arate ca o bicicletă de copil mic.

Unde mai pui că a merge cu bicicleta pe străzi a început să pară o prostie. Sunt şi alte lucruri care l-au absorbit odată şi care şi-au pierdut farmecul: să construiască tot felul de maşinării din setul Meccano, să colecţioneze timbre. Nu mai înţelege de ce şi-a pierdut vremea cu ele. Petrece ore întregi în baie, examinându-se în oglindă, displăcându-i ceea ce vede. Nu mai zâmbeşte, încearcă să vadă cum îi stă când se încruntă.

Singura pasiune care nu s-a stins este cea pentru crichet. Nu ştie pe nimeni altcineva atât de pasionat pentru crichet cum e el. Joacă crichet la şcoală, dar nu-i ajunge. Casa din Plumstead are un *stoep* în faţă, pavat cu dale. Aici joacă singur, ţinând bâta în mâna stângă, aruncând mingea cu dreapta, în peretele din faţă, lovind-o când vine înapoi din perete, îşi închipuie că e pe un teren de crichet. Ore întregi izbeşte mingea de perete. Vecinii se plâng mamei de zgomot, dar lui nu-i pasă.

A devorat cărţi de antrenament, ştie pe de rost diferite aruncări, le poate executa dacă face paşii corecţi. Adevărul însă e că a început să prefere jocurile solitare din *stoep* crichetului pe teren.

Perspectiva de a fi la bătaie pe un teren adevărat îl stârneşte, dar îl şi umple de teamă. Cel mai mult se teme de aruncătorii rapizi: se teme să nu fie lovit, se teme de durere. Când joacă crichet adevărat, trebuie să-şi concentreze întreaga energie ca să nu se ferească, să nu se trădeze că e laş.

Rareori marchează alergări. Dacă nu e scos din joc imediat, poate uneori să bată o jumătate de oră fără să facă puncte, iritând pe toată lumea, inclusiv pe colegii de echipă. Pare să intre într-o transă de pasivitate în care e destul să pareze pur şi simplu mingfea. Privind înapoi la aceste eşecuri, se consolează cu poveşti despre meciuri internationale desfăşurate pe un pitch1 nefavorabil jocului, în timpul cărora o figură solitară, de obicei un tip din Yorkshire, tenace, stoic, cu buzele strânse, se află la bătaie

de la începutul până la sfârşitul innings-ului[49] [50], facându-şi treaba cum poate mai bine, în vreme ce în jurul lui ceilalţi jucători la bătaie sunt eliminaţi pe rând.

Fiind primul la bătaie în meciul împotriva celor de la Pine-lands Under-l3, într-o vineri după-amiaza, se pomeneşte în faţa unui băiat înalt, slăbănog, care, încurajat de echipa lui, aruncă mingea cât poate el de rapid şi de furios. Mingea zboară peste tot, ocoleşte porţile, îl ocoleşte pe el, îl ocoleşte pe portar: el aproape că nici n-are nevoie să-şi folosească bâta.

In al treilea over[51], o minge cade pe zgura din afara suprafeţei de joc, ricoşează şi-l loveşte în tâmplă. “Asta-i prea de tot!” îşi spune el supărat, “a-ntrecut orice măsură!”. E conştient că jucătorii de câmp se uită ciudat la el. încă aude impactul mingii pe os: o pârâitură surdă, fără ecou. Apoi mintea i se întunecă şi el cade la pământ.

Zace la marginea terenului, faţa şi părul îi sunt ude. Se uită în jur după bâtă, dar nu şi-o zăreşte.

- Stai liniştit să-ţi revii, îi spune fratele Augustine. Vocea îi este veselă: Ai fost pocnit, nu glumă.

- Vreau să bat, murmură el şi se ridică în capul oaselor.

Ştie că asta trebuie să spună: o dovadă că nu e laş. Dar nu poate bate: i-a trecut rândul, altcineva e la bătaie în locul lui.

S-ar fi aşteptat să se întâmple ceva mai mult. Ca aruncătorul periculos să fie sancţionat. Dar jocul continuă, echipa lui se descurcă destul de bine.

- Eşti bine? Te doare? întreabă unul dintre coechipieri, care însă n-aşteaptă să audă şi răspunsul.

El şade pe margine, privind desfăşurarea jocului. Mai târziu, reintră ca jucător de câmp. Ar vrea să-l doară capul;

49 în crichet - fâșia propriu-zisă de joc.

50 în crichet - rundă în care una din echipe are dreptul la aruncare.

51 în crichet - serie de șase mingi aruncate de un singur jucător spre jucătorul echipei adverse.

ar vrea să-şi piardă vederea, să leşine, să se întâmple altceva dramatic. Dar se simte bine. îşi atinge tâmpla. E un punct sensibil acolo. Speră să se umfle şi să se învineţească până a doua zi, ca o dovadă că într-adevăr a fost lovit.

Asemenea tuturor celor de la şcoală, trebuie să joace şi rugbi. Chiar şi un băiat pe nume Shepherd, al cărui braţ stâng e ologit de poliomielită, e obligat să joace. Poziţiile în echipă le sunt date destul de arbitrar. El e pus să joace ca stâlp pentru echipa Under-l3B. Joacă în dimineţile de sâmbătă. Sâmbăta plouă tot timpul: înfrigurat, ud, nenorocit, se târâie pe terenul mustind de apă, de la o grămadă la alta, îmbrâncit mai tot timpul de băieţii mai mătăhăloşi. Pentru că e stâlp, nimeni nu-i pasează lui mingea, lucru pentru care e recunoscător, căci îi e frică să fie placat. Oricum, mingea, care e unsă cu grăsime pentru protejarea pielii, e prea lunecoasă ca s-o poţi ţine bine.

S-ar da bolnav în zilele de sâmbătă, dacă echipa n-ar rămâne în paisprezece jucători. Să nu vii la un meci de rugbi e mult mai rău decât să nu vii la şcoală.

Echipa Under-l3B pierde toate meciurile. Under-l3A pierde şi ea mai tot timpul. De fapt, majoritatea echipelor de la St Joseph’s pierd mai tot timpul. El nu înţelege de ce şcoala mai joacă rugbi. Fraţii, care sunt austrieci sau irlandezi, cu siguranţă nu sunt interesaţi de rugbi. în puţinele ocazii când vin să asiste, par amuzaţi şi nu înţeleg ce se petrece pe teren.

în sertarul de jos, mama lui ţine o carte cu copertă neagră, numită *Căsniciei ideală*. în ea e vorba de sex; ştie de existenţa cărţii de multă vreme. într-o zi, o sustrage din sertar şi-o ia cu el la şcoală. Cartea stârneşte mare agitaţie printre prietenii lui; se pare că e singurul ai cărui părinţi au o asemenea carte.

Deşi ca lectură e o dezamăgire - desenele organelor arată ca nişte diagrame din cărţile de ştiinţă, nici măcar în secţiunea pentru poziţii nu e nimic excitant (introducerea

organului masculin în vagin seamănă cu o clismă) -, ceilalţi băieţi o răsfoiesc avizi, ţin morţiş s-o ia cu împrumut.

în timpul lecţiei de chimie, lasă cartea în pupitru. Când se întorc, fratele Gabriel, un tip altfel vesel, are o expresie îngheţată, dezaprobatoare. El e convins că fratele Gabriel i-a deschis pupitrul şi a văzut cartea; cu inima bubuind, aşteaptă ca acesta să dea în vileag descoperirea, iar el să se facă de râs. Dar fratele Gabriel nu spune nimic; în schimb, în fiecare observaţie trecătoare a fratelui Gabriel, găseşte o referinţă voalată la răul pe care el, un necatolic, l-a adus în şcoală. între el şi fratele Gabriel totul e compromis. Regretă amarnic că a adus cartea la şcoală; o duce acasă, o pune înapoi în sertar, nu se mai uită la ea niciodată.

O vreme, el şi prietenii lui continuă să se strângă într-un colţ al terenului de sport, în timpul pauzei, ca să vorbească despre sex. El completează discuţiile cu informaţii din carte. Dar e limpede că acestea nu-s suficient de interesante: în curând, băieţii mai mari ca vârstă încep să-şi formeze propriul grup de discuţii, în timpul cărora tonul scade brusc, vocile devin şoapte, izbucnesc hohote de râs. în mijlocul acestor conversaţii e Billy Owens, care are paisprezece ani şi o soră de şaisprezece ani, şi care cunoaşte fete şi are o jachetă de piele pe care şi-o pune când merge la dans, şi care poate că a şi avut o relaţie sexuală.

Se împrieteneşte cu Theo Stavropoulos. Cică Theo ar fi un *moffîe*, aşa se zice, un pidosnic, dar lui, unuia, nu-i vine să creadă ce zice lumea. îi place să se uite la Theo, îi plac pielea lui fină şi culoarea sănătoasă din obraji, tunsoara impecabilă şi felul în care-şi poartă hainele, plin de distincţie. Chiar şi blazerul de la uniforma şcolară, cu dungile alea verticale caraghioase, arată bine pe el.

Tatăl lui Theo e patronul unei fabrici. Nimeni nu prea ştie ce se fabrică acolo, dar are legătură cu peştele. Familia locuieşte într-o casă mare, în cea mai bogată parte a suburbiei Rondebosch.

Au atât de multi bani, încât copiii ar putea merge fără probleme la Colegiul Diocezan, numai că sunt greci. Din pricină că sunt greci şi au un nume străin, sunt nevoiţi să meargă la St Joseph’s, care - îşi dă el seama acum - e un fel de coş unde pică băieţii care nu-şi au locul în altă parte.

O singură dată îl vede pe tatăl lui Theo: un bărbat înalt, îmbrăcat elegant, cu ochelari întunecaţi. Pe mama lui Theo o vede de mai multe ori. Mică, subţire, oacheşă; fumează şi conduce un Buick albastru despre care se spune că e singura maşină din Cape Town - poate din Africa de Sud - cu schimbător de viteze automat. Există şi o soră mai mare, atât de frumoasă, atât de educată şi o partidă atât de bună, încât n-are voie să fie văzută de prietenii lui Theo.

Băieţii Stavropoulos sunt aduşi dimineaţa la şcoală în Buickul albastru, condus uneori de mama lui Theo, dar cel mai adesea de un şofer în uniformă neagră şi şapcă cu cozoroc. Buickul intră maiestuos în curtea şcolii, Theo şi fratele lui coboară, Buickul iese la fel de maiestuos. El nu poate pricepe de ce Theo îngăduie una ca asta. In locul lui Theo, i-ar cere şoferului să fie lăsat la o stradă distanţă. Dar pe Theo nu-l afectează glumele şi rânjetele.

Intr-una din zile, după şcoală, Theo îl invită la el acasă. Când ajung acolo, constată că urmează să ia prânzul. Aşa că la trei după-amiaza se aşază la masa din sufragerie, pe care se află tacâmuri de argint şi şervete curate, şi un majordom în uniformă albă, care stă în picioare în spatele lui Theo cât mănâncă ei şi aşteaptă să primească ordine, le serveşte friptură cu cartofi pai.

El face eforturi să-si ascundă uluiala. Ştie că există oameni care sunt serviţi de servitori; habar n-avea că şi copiii pot să aibă servitori.

Apoi părinţii lui Theo şi sora lui pleacă în străinătate - umblă vorba că sora urmează să se mărite cu un baronet englez -, iar Theo şi fratele lui sunt trimişi la internat. Se aşteaptă ca Theo să fie zdrobit de experienţa asta: de invidia şi răutatea colegilor de internat, de mâncarea

proastă, de neplăcerile unei vieţi lipsite de intimitate. Se aşteaptă şi ca Theo să fie obligat să se tundă la fel ca ceilalţi băieţi. Dar, cum-necum, Theo reuşește să-şi păstreze tunsura elegantă; cum-necum, în ciuda numelui său, în ciuda faptului că e neîndemânatic la sport, în ciuda bârfelor cum că ar fi un *moffie*, el îşi păstrează zâmbetul suav, nu se plânge niciodată, nu se lasă copleşit de sentimentul că e umilit.

El şi Theo şed lipiţi unul de altul, în banca lui, sub tabloul cu Isus care-şi deschide pieptul pentru a arăta lumii o inimă sângerie, arzătoare. Ar trebui să-şi repete lecţia la istorie, dar de fapt în faţa lor au deschisă o carte mică de gramatică, din care Theo îl învaţă greaca veche. Pronunţia în greaca veche şi în greaca modernă: îi place cât de neobişnuit sună. *Aftos*, şoptește Theo; *evdhemonia*. *Eudhemonia*, repetă el tot în şoaptă.

Fratele Gabriel îşi ciuleşte urechile.

- Ce faci, Stavropoulos? întreabă preotul.

- îl învăţ greaca, părinte, răspunde Theo în felul său politicos, sigur de sine.

- Du-te în banca ta.

Theo zâmbeşte şi se întoarce la banca lui.

Fraţii nu-l simpatizează pe Theo. îi enervează aroganţa lui; au aceeaşi prejudecată ca şi băieţii, consideră că e prea răzgâiat, are prea mulţi bani. Nedreptatea ce i se face lui Theo, pe el îl înfurie; ar vrea să sară la bătaie pentru Theo.

Optsprezece

Ca s-o scoată la capăt până când noul birou de avocatură al tatei începe să aducă bani, mama reîncepe să predea. Pentru treburile casei, angajează o menajeră, o femeie costelivă, aproape ştirbă, pe nume Celia. Uneori, Celia o aduce şi pe sora ei mai tânără, ca să-i ţină de urât. Intr-o după-amiază, când se întoarce acasă, le găseşte pe cele două şezând în bucătărie şi bând ceai. Sora mai tânără, mai atrăgătoare decât Celia, îi zâmbeşte. In zâmbetul ei e ceva

ce-l zăpăceşte; nu ştie unde să-şi mute privirile, aşa că se retrage în camera lui. Le aude râzând, ştie că râd de el.

Ceva se schimbă. Se simte stânjenit tot timpul. Nu ştie încotro să-şi îndrepte privirile, mâinile îl stingheresc, nu ştie cum să-şi ţină trupul, ce expresie să afişeze. Toată lumea se holbează la el, îl judecă, îi găseşte cusururi. Se simte ca un crab scos din carapace, rozaliu, rănit, obscen.

A fost o vreme când ideile îi clocoteau în cap: locuri unde să meargă, lucruri despre care să vorbească, pe care să le facă. Era întotdeauna cu un pas înaintea tuturor: el era liderul, ceilalţi îl urmau. Acum, energia pe care o simţea ţâşnind din el a dispărut. La vârsta de treisprezece ani, devine posac, încruntat, întunecat. Nu-i place această nouă fiinţă, urâtă, ar vrea să fie scos din ea, dar singur n-o poate face.

Se duc în vizită la noul birou al tatei, să vadă cum arată. Biroul c situat în Goodwood, care ţine de un lanţ de suburbii afrikaans, Good-Wood-Parow-Belleville. Geamurile sunt vopsite în verde închis; iar peste verde, cu litere aurii, cuvintele PROKUREUR - Z COETZEE - AVOCAT. Interiorul e întunecos, cu mobilă grea, cu tapiţerie de piele roşie şi umplutură de păr de cal. Cărţile de drept, care au călătorit cu ei prin toată Africa de Sud de când tata a practicat ultima oară avocatura, în 1937, au fost scoase din lăzi şi puse pe raft. Intr-o doară, el caută cuvântul Viol. Indigenii uneori introduc organul masculin între coapsele femeii, fără penetrare, scrie într-o notă de subsol. Practica aceasta intră sub incidenţa legii datinilor. Nu este considerată viol.

Cu asta se ocupă la tribunal? se întreabă el. Se ceartă unde a pătruns penisul?

Firma tatei pare să prospere. Angajează un dactilograf, dar şi un practicant, pe nume Eksteen. In grija lui Eksteen lasă tatăl lui chestiunile curente precum redactarea actelor notariale şi testamentele; tata îşi dedică eforturile activităţii surescitante din tribunal, aceea de a *scăpa oamenii*. In fiecare zi, vine acasă cu poveşti noi despre oameni pe care

i-a scăpat de pedepse, şi cât de recunoscători îi sunt aceştia.

Pe mama n-o prea interesează oamenii pe care i-a scăpat, ci lista tot mai lungă a banilor ce li se datorează. Un nume apare în mod repetat: Le Roux, comerciantul de maşini. Ea îl bate la cap pe tata: e avocat, cu siguranţă îl poate face pe Le Roux să-şi plătească datoria. Cu siguranţă Le Roux o să-şi achite datoria la sfârşitul lunii, aşa a promis, răspunde tata. Dar la sfârşitul lunii Le Roux iarăşi nu achită.

Le Roux nu-şi achită datoria, dar nici nu se dă la fund. Dimpotrivă, îl invită pe tata la câte-o băută, se jură că va fi şi mai mult de lucru, îi flutură prin faţa ochilor perspective trandafirii despre banii care se pot scoate din vânzări de maşini la mâna a doua.

Acasă, discuţiile devin tot mai mânioase, dar şi mai reţinute. El îşi întreabă mama ce se întâmplă. Ea îi răspunde cu amărăciune că Jack îi împrumută bani lui Le Roux.

N-are nevoie să audă si altceva. Isi cunoaşte tatăl, ştie ce se întâmplă. Tatăl lui tânjeşte să fie luat în seamă, să câştige simpatii, în cercurile în care se învârte tatăl lui, există două modalităţi de a te face simpatizat: să dai de băut şi să dai bani cu împrumut.

Copiii nu au voie să meargă la bar. Dar în barul hotelului Fraserburg Road, el şi fratele lui au şezut nu o dată la o masă din colţ, bând suc proaspăt de portocale şi urmărindu-şi tatăl cum le dădea de băut străinilor, rânduri de coniac şi apă, şi astfel au descoperit şi această latură a lui. Prin urmare, ştie ce stare de bonomie expansivă stârneşte coniacul în tatăl său, îi ştie lăudăroşenia şi gesturile largi, de om risipitor.

Posac, ascultă cu aviditate monologurile pline de reproş ale mamei lui. Cu toate că pe el şiretlicurile tatălui nu-l mai amăgesc, nu crede că mama lui le poate ţine piept: prea de multe ori l-a văzut pe tata în trecut ducând-o cu zăhărelul.

- Nu-l asculta, o avertizează el. Te minte tot timpul.

Necazul cu Le Roux devine tot mai serios. Au loc convorbiri telefonice îndelungi. Apare un nume nou: Bensusan. Bensusan e un om de încredere, spune mama. Bensusan e evreu, nu bea. Bensusan o să-l salveze pe Jack, o să-l readucă pe calea cea bună.

Dar, din câte se pare, nu e vorba numai despre Le Roux. Mai sunt şi alţi oameni, tovarăşi de băutură, cărora tatăl lui le-a împrumutat bani. Nu poate crede ce se întâmplă, nu poate înţelege. De unde vin toţi banii ăştia, când tata are doar un costum şi o pereche de pantofi şi e nevoit să se ducă la birou cu trenul? Oare treaba asta cu scăpatul oamenilor de pedeapsă aduce atât de mulţi bani într-un timp atât de scurt?

Pe Le Roux nu l-a văzut niciodată, dar şi-l poate imagina uşor. Le Roux trebuie să fie un afrikaner roşu în obraji, cu mustaţă blondă; sigur poartă costum albastru şi cravată neagră; şi trebuie să fie durduliu, să transpire abundent şi să spună cu voce tare glume deocheate.

Le Roux şade împreună cu tatăl lui în barul din Goodwood. Când tatăl lui nu se uită, Le Roux le face pe la spate cu ochiul celorlalţi bărbaţi din bar. Le Roux îl ia pe tatăl lui de fraier. Moare de ruşine că tatăl lui e atât de prostănac.

Se dovedeşte că banii daţi cu împrumut de tatăl lui nu-s ai lui. De aceea s-a implicat Bensusan. Bensusan acţionează din partea Baroului. Chestiunea e gravă: banii au fost luaţi din contul fiduciar.

- Ce-i aia cont fiduciar? o întreabă el pe mama.

- Bani pe care i-a primit spre păstrare.

- De ce-i dau oamenii bani spre păstrare? Sunt nebuni!

Mama clatină din cap. Dumnezeu ştie de ce au toţi avocaţii conturi fiduciare, zice ea.

- Jack e ca un copil când vine vorba de bani, mai zice ea.

Bensusan şi Baroul au intrat în scenă pentru că există oameni care vor să-i salveze tatăl, oameni din zilele de demult, când el era şeful Biroului închirieri. Sunt bine intenţionați, nu vor ca tatăl lui să ajungă la închisoare. De

dragul vremurilor de altădată şi pentru că are nevastă şi copii, ei o să închidă ochii la anumite lucruri, vor face anumite aranjamente. Tatăl lui poate plăti datoria în rate, în următorii cinci ani; după care dosarul se va închide, chestiunea va fi dată uitării.

Mama se consultă şi ea cu un avocat. Vrea ca ceea ce-i revine ei de drept să fie separat de lucrurile soţului ei, înainte să se trezească în faţa unui nou dezastru: masa de sufragerie, bunăoară; comoda cu oglindă; măsuţa de cafea din lemn de casie-americană, pe care i-a dat-o mătuşa Annie. Ar vrea să fie modificat contractul de căsătorie prin care fiecare răspunde de datoriile celuilalt. Află însă că aceste contracte de căsătorie nu pot fi modificate. Dacă tata o-ncurcă, o-ncurcă şi mama, mama şi copiii ei.

Eksteen şi dactilograful primesc preaviz, biroul din Goodwood este închis. El nu apucă să vadă ce se întâmplă cu fereastra verde cu litere aurii. Mama lui continuă să predea. Tatăl lui începe să caute de lucru. In fiecare dimineaţă, la şapte punct, tata porneşte spre oraş. Dar o oră sau două mai târziu - ăsta e secretul lui -, după ce toată lumea a plecat de-acasă, el se întoarce. îşi pune pijamaua şi se vâră înapoi în pat, cu pagina de cuvinte încrucişate din *Cape Times* şi un sfert de litru de coniac. Apoi, la două după-amiaza, înainte să se întoarcă soţia şi copiii, se îmbracă şi se duce la club.

Clubul lui se numeşte Wynberg Club şi, în fapt, ţine de Hotelul Wynberg. Acolo cinează tatăl lui şi-şi petrece seara bând. După miezul nopţii - zgomotul îl trezeşte, are somnul uşor -, o maşină opreşte în faţa casei, uşa se deschide, tata intră şi se duce la toaletă. Curând după aceea, din dormitorul părinţilor răzbate un vălmăşag de şoapte încinse. Dimineaţa, vede pete galbene întunecate pe podeaua toaletei şi pe scaunul de toaletă, iar în aer pluteşte un miros dulceag greţos.

Scrie un bilet şi-l lipeşte în toaletă: TE ROG RIDICĂ SCAUNUL DE LA VECEU. Biletul e ignorat. Urinatul pe colacul de

toaletă devine actul suprem de sfidare al tatălui său faţă de o soţie şi nişte copii care i-au întors spatele.

Descoperă secretul tatei într-o zi în care nu se duce la şcoală, e bolnav sau se preface bolnav. Din pat aude râcâitul cheii în yala uşii de la intrare, aude cum se instalează tata în camera alăturată. Mai târziu, trec unul pe lângă altul pe coridor, vinovaţi, supăraţi.

înainte să plece de-acasă după-amiezile, tata are grijă să ia corespondenţa din cutia poştală şi să aleagă anumite plicuri pe care le ascunde sub hârtia ce acoperă partea de jos a dulapului său de haine. Când, în cele din urmă, se dezlănţuie potopul, ceea ce o îndurerează cel mai mult pe mama este mormanul de scrisori din dulap - facturi din perioada biroului din Goodwood, somaţii de plată, scrisori de la avocaţi.

- Dacă aş fi ştiut, aş fi putut face un plan, zice ea. Acum vieţile noastre s-au dus pe apa sâmbetei.

Datorii peste tot. La orice oră din zi sau din noapte, vin musafiri, pe care el nu apucă să-i vadă. De fiecare dată când răsună un ciocănit la uşă, tata se încuie în dormitor. Mama îi salută pe musafiri cu voce joasă, îi conduce iute în living, închide uşa. După care o aude în bucătărie şoptind furioasă pentru sine.

Se discută despre Alcoolicii Anonimi, despre cum ar trebui tatăl lui să se ducă la Alcoolicii Anonimi, pentru a face dovada bunelor sale intenţii. Tatăl lui promite, dar nu o face.

Sosesc doi executori judecătoreşti ca să facă inventarul obiectelor din casă. E o sâmbătă dimineaţa însorită. El se retrage în camera lui şi încearcă să citească. In zadar: oamenii cer să intre şi în camera lui, în fiecare cameră. Se duce în curtea din spate. Chiar şi acolo îl urmează, se uită în jur, fac însemnări într-un carnet.

El fierbe de mânie tot timpul. *Omul ăla*, aşa-şi numeşte tatăl când stă de vorbă cu mama lui, prea plin de furie ca să-i dea nume: de ce trebuie să avem de-a face cu *omul alai* De ce nu-l laşi pe *omul ăla* să meargă la închisoare?

Are douăzeci şi cinci de lire în depozitul lui de la poştă. Mama lui jură că nimeni nu-i va lua cele douăzeci şi cinci de lire ale sale.

Vine în vizită un anume domn Golding. Cu toate că domnul Golding este de culoare, are o funcţie ce-i dă un ascendent asupra tatei. Se fac pregătiri speciale pentru vizită. Domnul Golding va fi primit în camera din faţă, ca şi ceilalţi vizitatori. I se va servi ceai din acelaşi serviciu de ceai. In schimbul unei primiri atât de bune, poate că domnul Golding nu-l va deferi justiţiei.

Soseşte domnul Golding. Poartă costum la două rânduri, nu zâmbeşte. Bea ceaiul servit de mama, dar nu promite nimic., îşi vrea banii.

După ce pleacă domnul Golding, urmează o discuţie despre ce trebuie făcut cu ceaşca de ceai. Din câte se pare, obiceiul e ca după ce o persoană de culoare bea dintr-o ceaşcă, acea ceaşcă trebuie spartă. E surprins că familia mamei, care nu crede în nimic, crede în acest obicei. Dar până la urmă, mama spală ceaşca cu hipoclorit.

în ultima clipă, mătuşa Girlie din Williston le vine în ajutor, ca să salveze onoarea familiei. în schimbul unui împrumut, ea pune nişte condiţii, una dintre ele fiind ca Jack să nu mai practice avocatura.

Tata acceptă condiţiile, acceptă să semneze documentul. Dar, când soseşte momentul, au mult de furcă să-l convingă să se ridice din pat. într-un târziu, îşi face apariţia, îmbrăcat cu pantaloni de casă gri, bluză de pijama şi desculţ. Semnează fără un cuvânt; apoi se retrage înapoi în pat.

Mai târziu, în aceeaşi seară, tatăl lui se îmbracă si iese. Unde-si petrece noaptea, nimeni nu ştie; abia a doua zi se întoarce acasă.

- Ce rost are că a semnat? se plânge el mamei. Nu-şi plăteşte nici celelalte datorii, de ce-ar plăti acum?

- Nu contează ce face el, o să-i plătesc eu lui Girlie, spune mama.

- Cum?

- O să muncesc şi-o să-i plătesc.

în purtarea ei e ceva pe care el nu se mai poate preface că nu-l vede, ceva extraordinar. Cu fiecare nouă şi amară revelaţie, pare să devină mai puternică, mai încăpăţânată. Ca şi când cheamă nenorocirile să se abată asupra ei, numai ca să arate lumii câte poate ea să îndure.

- O să-i plătesc toate datoriile, zice ea. O să plătesc în rate. O să muncesc.

îndârjirea ei de furnică îl înfurie într-atât, încât îi vine s-o lovească. E limpede ce zace în spatele acestei îndârjiri. Vrea să se sacrifice pentru copiii ei. Sacrificiu fără sfârşit: îi ştie prea bine acest spirit. Dar, după ce se va fi sacrificat cu totul, după ce îşi va fi vândut şi cămaşa de pe ea, după ce îşi va fi vândut pantofii şi va umbla cu picioarele goale şi însângerate, ce se va alege de el? E un gând insuportabil.

Se apropie sărbătorile din decembrie, dar tatăl lui tot nu şi-a găsit o slujbă. Sunt toţi patru în casă, n-au unde să se ducă, sunt ca nişte şobolani într-o cuşcă. Se evită unii pe alţii, se ascund în camere separate. Fratele lui se cufundă în cărţi de benzi desenate: *Eagle*, *Beano*, Cartea lui preferată e *Rover*, cu poveştile despre Alf Tupper, campionul la cursa de-o milă, care munceşte într-o fabrică din Manchester şi îşi duce viaţa cu peşte şi cartofi pai. încearcă să uite de sine, cufundându-se în Alf Tupper, dar nu se poate abţine să nu ciulească urechile la fiecare şoaptă şi fiecare trosnet din casă.

într-una dintre dimineţi, în casă domneşte o linişte ciudată. Mama e plecată de-acasă, dar din ceva ce pluteşte în aer, un miros, o aură, o apăsare, ştie că *omul ăla* încă e acolo. Nu se poate să doarmă la ora asta. Oare, minunea minunilor, s-o fi sinucis? Dar dacă e aşa, dacă s-a sinucis, nu-i mai bine să facă pe niznaiul, pentru ca somniferele sau ce-o fi luat să aibă timp să-şi facă efectul? Şi cum poate să-l împiedice pe fratele lui să dea alarma?

în războiul pe care l-a declarat tatei, n-a putut niciodată fi pe deplin sigur de sprijinul fratelui său. De când se ştie,

oamenii au spus mereu că el seamănă cu mama, iar fratele cu tata. Uneori, bănuieşte că fratelui i s-a înmuiat inima pentru tatăl lui; bănuieşte că fratele ăsta al lui, cu faţa palidă, mereu alarmată, şi cu pleoapa aia care zvâcneşte, este molâu în general.

Oricum, dacă tatăl lui s-a sinucis de-adevăratelea, lucrul cel mai bun ar fi să se ţină departe de camera *lui*, pentru că dacă vor fi întrebări mai apoi, să poată spune “Am stat de vorbă cu fratele meu”, sau “Citeam în camera mea”. Dar îl roade curiozitatea. Se apropie de uşă în vârful picioarelor, o deschide încet, se uită înăuntru.

E o dimineaţă caldă de vară. Vântul e liniştit, atât de liniştit, încât aude ciripitul vrăbiilor afară, zbârnâitul aripilor lor. Obloanele sunt închise, perdelele trase şi ele. Simte miros de transpiraţie, în obscuritatea camerei, îl distinge pe tatăl lui întins pe pat. Din adâncul gâtlejului tatei se aude o gâlgâială uşoară odată cu respiraţia..

Se apropie. Ochii i se obişnuiesc cu semiobscuritatea. Tatăl poartă pantaloni de pijama şi o flanelă de bumbac. Nu e ras. La gât are un V roşu, acolo unde bronzul lasă loc palorii de pe piept. Lângă pat e o oală de noapte în care mucuri de ţigări plutesc în urină maronie. N-a văzut în viaţa lui un spectacol mai urât.

Nu vede nici o pastilă. Omul nu e pe moarte, ci doarme. Prin urmare, n-are curajul să ia somnifere, aşa cum n-are curajul să iasă din casă şi să-şi caute o slujbă.

De când tatăl lui s-a întors de la război, ei doi au luptat într-un al doilea război pe care tatăl n-a avut nici o speranţă să-l câştige, deoarece n-ar fi putut niciodată să prevadă cât de nemilos, cât de tenace va fi duşmanul său. Timp de şapte ani, războiul s-a adâncit; iar azi, în sfârşit, el a triumfat. Se simte ca soldatul rus pe Poarta Brandenburg, înălţând stindardul roşu peste ruinele Berlinului.

în acelaşi timp, îşi doreşte să nu fie acolo, martor al acestei ruşini. *Nu-i corect*! îi vine lui să strige: *nu-s decât un copil*! Ar vrea să-l ia în braţe cineva, o femeie, să-i

vindece rănile, să-l mângâie, să-i spună că totul a fost doar un vis. îi vine în minte obrazul bunicii, moale, rece, uscat ca mătasea, întins către el ca să-l sărute. Ar vrea ca bunica lui să vină şi să îndrepte totul.

Un gogoloi de flegmă se blochează în gâtlejul tatei. Bărbatul tuşeşte, se-ntoarce pe-o parte. Ochii i se deschid, ochii unui bărbat pe deplin conştient, pe deplin conştient unde se află. Ochii îl zăresc acolo unde stă, unde n-ar trebui să fie şi să spioneze. Ochii nu judecă, dar în ei nu e nici urmă de bunătate omenească.

Leneşă, mâna bărbatului se mişcă în jos şi-şi aranjează pantalonii de pijama.

Vrea ca bărbatul să spună ceva, un cuvânt banal - "Cât e ceasul?" -, ca să-i fie şi lui mai uşor. Dar bărbatul nu spune nimic.

Ochii continuă să-l privească, împăciuitori, distanţi. Apoi se închid şi bărbatul adoarme din nou.

El se întoarce în camera lui, închide uşa.

Uneori, în zilele ce urmează, întunecimea se ridică. Cerul, care de obicei stă închis, înţepenit deasupra capului său, nu atât de aproape încât să-l poată atinge, dar nici foarte departe, se deschide de-un deget şi, pentru un timp, el vede lumea aşa cum este cu adevărat. Se vede în cămaşa lui albă, cu mânecile suflecate, şi în pantalonii gri scurţi, care în curând îi vor rămâne mici; nu mai e copil, un străin nu l-ar mai considera copil, e prea mare să mai fie copil, prea mare să folosească această scuză, şi cu toate acestea se simte la fel de prost şi de încuiat ca un copil: infantil; netot; ignorant; retardât. Intr-un moment din ăsta, îi vede şi pe tatăl şi mama lui, de sus, fără mânie; nu ca două greutăţi cenuşii, fără formă, ce i se aşază pe umeri, urzindu-i zi şi noapte nenorocul, ci ca pe un bărbat şi o femeie care duc vieţi anoste, pline de necazuri. Cerul se deschide, vede lumea aşa cum este. Apoi cerul se închide, şi el e din nou el însuşi, trăind singura poveste pe care-o va accepta, propria lui poveste.

Mama stă la chiuvetă, în colţul cel mai întunecat al bucătăriei. Stă cu spatele la el. Braţele îi sunt pătate de clăbuci, curăţă o oală, nu se grăbeşte. El se fâţâie de colo-colo, vorbeşte despre ceva, nu ştie despre ce anume, vorbeşte cu vehemenţa lui obişnuită, se plânge.

Ea se răsuceşte spre el; privirea ei licăreşte văzându-l. O privire contemplativă, lipsită de iubire. Nu-l vede pentru prima oară. Mai corect ar fi să spună că-l vede aşa cum e el dintotdeauna şi cum îl ştie ea dintotdeauna a fi, când nu se lasă învăluită de iluzii, îl vede, face bilanţul şi nu e mulţumită. E chiar plictisită de el.

De asta se teme el din partea ei, din partea singurei persoane din întreaga lume care-l ştie cel mai bine, care are avantajul uriaş, nedrept, faţă de el să ştie totul despre primii lui ani, cei mai nevolnici, cei mai intimi, anii despre care, în ciuda tuturor eforturilor, el nu-şi aminteşte nimic; care probabil îi ştie la fel de bine - deoarece pune întrebări şi are propriile surse - secretele mizerabile din viaţa lui de şcoală. Se teme de judecata ei. Se teme de gândurile lucide care trebuie să-i treacă ei prin minte în asemenea momente, când nu există nici o pasiune să le coloreze, nici un motiv ca judecata ei să fie altfel decât limpede; mai presus de toate, se teme de momentul - care încă n-a sosit - în care ea va da glas judecăţii ei. Va fi ca o lovitură de trăsnet; şi el nu va fi în stare să-i reziste. Nu vrea să audă. Intr-atât nu vrea să ştie, încât simte cum o mână pătrunde în capul lui ca să-i astupe urechile, să-i acopere vederea. Ar prefera să fie orb şi surd, decât să ştie ce gândeşte mama despre el. Ar prefera să trăiască precum o broască ţestoasă, în carapace.

Pentru că nu este adevărat, aşa cum îi place lui să creadă, că această femeie a venit pe lume cu singurul scop de a-l iubi pe el şi de a-l proteja, şi de a se îngriji de nevoile lui. Dimpotrivă, a avut o viaţă înainte să fi fost el conceput, o viaţă în care nu s-a gândit nici o clipă la el. Apoi, la un anumit moment al istoriei, l-a adus pe el pe lume; l-a adus

pe lume şi a hotărât să-l iubească; poate că a ales să-l iubească înainte să-l fi adus pe lume; cu toate acestea, a hotărât să-l iubească, asta însemnând că poate alege să înceteze să-l mai iubească.

- Aşteaptă până vei avea şi tu copii, îi zice ea când e într-o dispoziţie sumbră. Atunci vei înţelege.

Ce va înţelege? E o formulă pe care-o foloseşte ea, o formulă ce sună ca şi cum ar veni din timpuri străvechi. Poate că aşa spune fiecare generaţie celei următoare, ca un avertisment, ca o ameninţare. Dar el nu vrea s-o audă. *Aşteaptă până vei avea şi tu copii*. Ce prostie, ce contradicţie! Cum poate un copil să aibă copii? Oricum, exact asta nu vrea să audă, ce-ar înţelege dacă ar fi tată, dacă ar fi propriul său tată. Nu va accepta viziunea sobră, dezamăgită, deziluzionată asupra lumii, pe care ea vrea să i-o impună.

Nouăsprezece

Mătuşa Annie a murit. în ciuda promisiunilor medicilor, ea n-a mai mers după căderе, nici măcar cu baston. De pe patul ei din Volkshospitaal a fost transferată într-un pat dintr-un azil pentru bătrâni din Stikland, la capătul lumii, unde nimeni nu avea timp s-o viziteze şi unde a murit singură. Acum urmează să fie îngropată în cimitirul Woltemade nr. 3.

La început, el refuză să se ducă. E sătul de rugăciuni la şcoală, zice, nu vrea să audă altele. îşi exprimă dispreţul pentru lacrimile ce se vor vărsa. O înmormântează aşa cum se cuvine pe mătuşa Annie doar ca rudele ei să se simtă bine. Ar trebui îngropată într-o groapă în grădina casei ei bătrâne. S-ar economisi bani.

în sufletul lui nu crede nimic din ce spune. Dar se simte constrâns să-i spună asemenea lucruri mamei, simte nevoia să-i vadă chipul crispându-se de durere şi revoltă. Cât oare mai trebuie să spună înainte ca ea să se oţărască la el şi să-i ceară să tacă din gură?

Nu-i place să se gândească la moarte. Ar prefera ca, atunci când oamenii îmbătrânesc şi se îmbolnăvesc, să înceteze pur şi simplu să existe şi să dispară. Nu-i plac trupurile bătrâne, urâte; gândul la bătrânii care se dezbracă îl face să se cutremure. Speră ca baia din casa lor din Plumstead să nu aibă niciodată vreun bătrân în ea.

Propria lui moarte e o altă chestiune. După ce moare, el e întotdeauna prezent în vreun fel sau altul. Pluteşte deasupra spectacolului, bucurându-se de durerea celor care i-au adus moartea şi care, acum că e prea târziu, ar dori ca el să mai fie încă în viaţă.

în cele din urmă, totuşi, merge cu mama la înmormântarea mătuşii Annie. Se duce pentru că ea se roagă de el, lui îi place să se lase rugat, îi place sentimentul de putere pe care i-l dă faptul de a fi rugat; dar şi pentru că el nu a fost niciodată la o înmormântare şi vrea să vadă cât de adânc este săpat mormântul, cum este coborât un coşciug înăuntru.

Funeraliile nu sunt grandioase. Doar cinci îndoliaţi şi un tânăr *dominée* olandez reformat, cu pistrui. Cei cinci sunt unchiul Albert cu soţia şi fiul lor, apoi mama lui şi el. Pe unchiul Albert nu l-a văzut de ani de zile. E îndoit de mijloc aproape până la orizontală, se sprijină în baston; din ochi îi curg lacrimi, aripile gulerului îi stau în afară, ca şi cum cravata i-a fost legată de alte mâini.

Soseşte dricul. Antreprenorul de pompe funebre şi ajutorul său sunt îmbrăcaţi în costume negre, mult mai eleganţi decât ei (el e în uniforma lui de la St Joseph’s; n-are costum). *Dominee-vL* rosteşte o rugăciune în afrikaans pentru sora dispărută; apoi dricul este întors spre groapă, sicriul alunecă afară, pe nişte pari deasupra gropii. Spre dezamăgirea lui, nu e coborât în mormânt - treabă pe care, din cât se pare, trebuie s-o facă groparii -, dar, cu un gest discret, antreprenorul le face semn că pot arunca ţărână peste sicriu.

Se porneşte o ploaie slabă. înmormântarea s-a terminat şi sunt liberi să plece, liberi să se întoarcă la vieţile lor.

Pe aleea ce duce la poartă, printre acrii întregi de morminte vechi şi noi, el merge în spatele mamei şi al vărului său, fiul lui Albert - cei doi vorbesc încet. Au acelaşi mers greoi, observă el, acelaşi fel de a-şi ridica picioarele şi de a le pune apăsat înapoi pe pământ, le ridică drept, ca ţăranii încălţați cu saboţi. Du Biel din Pomerania: oameni de la ţară, prea înceţi şi greoi pentru viaţa de la oraş; nelalocul lor.

Se gândeşte la mătuşa Annie, pe care au lăsat-o aici în ploaie, în cimitirul Woltemade uitat de Dumnezeu, se gândeşte la ghearele lungi pe care i le-a tăiat infirmiera de la spital şi pe care nimeni nu i le va mai tăia vreodată.

- Ştii atât de multe, i-a spus odată mătuşa Annie. Nu era o laudă; cu toate că buzele ei erau strânse în zâmbet, clătina din cap tot timpul. Atât de mic, şi totuşi ştii atât de multe. Cum vei reuşi să ţii totul în cap?

Şi s-a aplecat şi i-a ciocănit ţeasta cu un deget osos.

Băiatul ăsta e deosebit, i-a spus mătuşa Annie mamei lui, iar mama i-a repetat lui cuvintele mătuşii. Dar în ce fel deosebit? Nimeni nu-i spune vreodată.

Au ajuns la poartă. Ploaia s-a înteţit. înainte să prindă cele două trenuri, trenul spre Salt River şi apoi trenul spre Plumstead, vor trebui să se târască prin ploaie până la gara Woltemade.

Dricul trece pe lângă ei. Mama lui ridică mâna să-l oprească, vorbeşte cu antreprenorul.

- Ne va duce până-n oraş, zice ea.

Aşa că e nevoit să se urce în dric şi să şadă înghesuit între mama lui şi antreprenor, înaintând încet pe Voortrekker Road, detestându-şi mama pentru călătoria asta, sperând ca nici unul dintre colegii lui să nu-l vadă.

- Cred că doamna a fost învăţătoare, spune antreprenorul.

Vorbeşte cu accent scoţian. Un imigrant: ce ştie el despre Africa de Sud, despre oameni ca mătuşa Annie?

în viaţa lui n-a văzut un om mai hirsut. Păr negru îi iese ca o perie din nas şi urechi, îi iese smocuri de sub manşetele scrobite.

- Da, zice mama. A predat mai bine de patruzeci de ani.

- înseamnă că a lăsat ceva bun în urma ei, zice antreprenorul. Nobilă meserie, cea de dascăl.

- Ce s-a întâmplat cu toate cărţile mătuşii Annie? îşi întreabă el mama mai târziu, după ce rămân din nou singuri.

Zice cărţi, dar se gândeşte la *Ewige Genesing*, cu nenumăratele ei exemplare.

Mama nu ştie sau nu vrea să-i spună. Din apartamentul unde şi-a rupt şoldul, până la spital şi la azilul de bătrâni din Stikland, şi până în Woltemade nr. 3, nimeni altcineva nu s-a gândit la cărţile acelea cu excepţia, poate, a mătuşii Annie înseşi, la cărţile pe care nimeni nu le va citi vreodată; iar acum mătuşa Annie zace în ploaie, aşteptând să-şi facă cineva timp s-o îngroape. Doar el se mai gândeşte la ele. Cum va ţine el în capul lui toate cărţile, toţi oamenii, toate poveştile? Şi, dacă el nu-şi va aminti de ele, cine altcineva îşi va aminti?

TINERETE

Wer den Dichter will verstehen Muß in Dichters Lande gehen.[52] GOETHE

Unu

Locuieşte aproape de gara Mowbray, într-o garsonieră pentru care plăteşte unsprezece guinee pe lună. In ultima zi de muncă a fiecărei luni, ia trenul şi se duce în oraş, pe Loop Street, unde se află micul birou şi plăcuta de alamă a agenţilor imobiliari A. & B. Levy. Cel căruia îi înmânează el plicul cu banii de chirie este domnul B. Levy, cel mai tânăr dintre fraţii Levy. Domnul Levy răstoarnă banii pe masa în neorânduială şi-i numără. Mormăind şi transpirând, domnul

52 „Cine vrea să-l înțeleagă pe poet / Trebuie să meargă în țara poetului“ - din Divanul occidental-oriental, „Note“ {West-östlicher Divan, 1820) (germ).

Levy îi scrie o chitanţă. “*Voilà*, tinere!” spune el şi i-o întinde cu un gest ostentativ.

Face toate eforturile să nu întârzie cu plata chiriei, pentru că ocupă garsoniera ca urmare a unor informaţii false. Când a semnat contractul şi a plătit garanţia către A. & B. Levy, la rubrica ocupaţie a scris, în loc de “student”, “ajutor de bibliotecar”, iar ca adresă de lucru, biblioteca universităţii.

Chiar minciună nu e. De luni până vineri, treaba lui e să asigure asistenţa la sala de lectură în timpul serii. E o treabă pe care bibliotecarii obişnuiţi, în marea lor majoritate femei, preferă să n-o facă, deoarece campusul, situat sus, pe coasta muntelui, este lugubru şi pustiu după lăsarea întunericului. Chiar şi el simte cum îl ia cu frig pe şira spinării când descuie uşa din spate şi orbecăie printr-un coridor cufundat în beznă, până ajunge la întrerupătoare. Ar fi cum nu se poate mai simplu pentru un infractor să se ascundă între rafturi, când personalul pleacă acasă la cinci după-amiaza, apoi să bântuie prin birourile goale, să aştepte în întuneric şi să-l atace pe el, asistentul de seară, ca să-i fure cheile.

Puţini studenţi profită de programul prelungit al bibliotecii; încă şi mai puţini au habar că biblioteca e deschisă la orele serii. Prin urmare, el n-are mare lucru de făcut. Cei zece şilingi pe oră pe care-i câştigă sunt aproape de pomană.

Uneori îşi imaginează că o fată frumoasă, îmbrăcată într-o rochie albă, intră în sala de lectură şi zăboveşte visătoare după ora închiderii; îşi imaginează că-i dezvăluie misterele sălii de legătorie şi de catalogare, apoi iese cu ea în noaptea înstelată. Ceea ce nu se întâmplă niciodată.

Munca la bibliotecă nu-i singura lui slujbă. Miercurea după-amiaza, dă o mână de ajutor la lucrările practice ale studenţilor din anul întâi de la Matematică (trei lire pe lună); în zilele de vineri, îi călăuzeşte pe studenţii care-şi iau diploma în teatru, indicându-le ce comedii shakespeariene să citească (două lire pe lună); iar după-amiezile, este angajat de o şcoală pregătitoare din

Rondebosch ca să-i mediteze pe nătăfleţi pentru examenele de admitere (trei şilingi pe oră). In timpul vacanţelor, lucrează pentru Municipalitate (Departamentul pentru locuinţe sociale), scoţând date statistice din sondaje privind locuinţele. Una peste alta, când trage linie, are un câştig mulţumitor - suficient să-şi plătească chiria şi taxele universitare, să-şi ducă zilele şi chiar să pună ceva deoparte. O fi având el numai nouăsprezece ani, dar e pe propriile picioare, nu depinde de nimeni.

Nevoile trupului le tratează ca pe ceva de bun-simţ, nimic mai mult. în fiecare duminică, pune la fiert os cu măduvă, fasole şi ţelină, şi face o oală mare de supă, cât să-l ţină o săptămână. Vinerea, se duce la piaţa din Salt River, ca să-şi cumpere o ladă de mere sau de guave, sau de orice alt fruct de sezon. în fiecare dimineaţă, lăptarul lasă o sticlă de lapte pe prag. Când îi prisoseşte laptele, îl atârnă peste chiuvetă într-un vechi ciorap de nailon, ca să-şi facă brânză. Pâine îşi cumpără de la prăvălia din colţ. Rousseau ar aproba o asemenea dietă, la fel şi Platon. Cât despre haine, are un sacou şi nişte pantaloni buni, pe care-i îmbracă la cursuri. în rest, îşi poartă hainele vechi în aşa fel încât să nu se uzeze.

Vrea să dovedească ceva: anume, că fiecare om e o insulă; că nu ai nevoie de părinţi.

în unele seri, când îşi târâie picioarele pe Main Road, îmbrăcat cu pelerină de ploaie şi pantaloni scurţi, cu sandale în picioare, cu părul lipit de cap din pricina ploii, luminat de farurile maşinilor care trec, îşi dă seama cât de ciudat arată. Nu excentric (aspectul excentric are o oarecare distincţie), doar ciudat. Scrâşnește din dinţi încrâncenat şi grăbeşte pasul.

E zvelt, cu membrele suple, dar în acelaşi timp flasc. Ar vrea să fie atrăgător. Ştie însă că nu e. îi lipseşte ceva esenţial, o definire a trăsăturilor. Se mai ghiceşte în el bebeluşul de altădată. Cât o să mai treacă până va înceta

să mai fie bebeluş? Ce-l va vindeca de pruncie, ce-l va face să fie bărbat?

Ceea ce-l va vindeca, de-ar fi să se întâmple, va fi iubirea. N-o fi crezând el în Dumnezeu, dar crede în iubire şi în puterile iubirii. Iubita, cea care-i va fi sortită, va vedea imediat prin exteriorul ciudat, chiar şters, pe care-l oferă el şi va zări focul ce arde înăuntru. Deocamdată, faptul că arată ciudat şi şters face parte dintr-un purgatoriu prin care trebuie să treacă, pentru ca, într-o bună zi, să iasă la lumină: lumina iubirii, lumina artei. Căci el va fi artist, asta a hotărât de mult. Deocamdată trebuie să fie obscur şi ridicol, deoarece, nu-i aşa, soarta artistului e să îndure obscuritatea şi ridicolul, până în ziua în care i se va dezvălui adevărata forţă, iar cei care l-au luat peste picior şi l-au batjocorit vor fi reduşi la tăcere.

Sandalele lui costă doi şilingi şi şase penny perechea. Sunt din cauciuc, făcute undeva în Africa, poate în Nyassaland. Când se udă, nu mai stau bine prinse pe picior. La Cape, în timpul iernii, plouă săptămâni în şir. Şi când merge pe Main Road prin ploaie, uneori trebuie să se oprească pentru a-şi recupera sandaua care i-a scăpat din picior. în momente ca acelea îi vede pe burgherii[53] burtoşi din Cape Town chicotind când trec pe lângă el, aşezaţi confortabil în maşinile lor. N-aveţi decât să râdeţi! îşi zice el. în curând, voi pleca de-aici!

Cel mai bun prieten al lui e Paul, care studiază matematica, la fel ca el. Paul este înalt şi brunet, are o relaţie amoroasă cu o femeie mai în vârstă decât el, care se numeşte Elinor Laurier, mărunţică, blondă, frumoasă, o frumuseţe vioaie, neastâmpărată. Paul se plânge de toanele lui Elinor, de pretenţiile pe care le are de la el. Cu toate acestea, el îl invidiază pe Paul. E sigur că, dacă ar avea o amantă frumoasă, versată, care să fumeze cu portţigaret şi să vorbească franceza, el s-ar transforma curând, chiar s-ar transfigura.

53 Denumirea dată fermierilor independenți din secolul al XVII-lea.

Elinor şi sora ei geamănă s-au născut în Anglia; au fost aduse în Africa de Sud la vârsta de cincisprezece ani, după război. După cum povesteşte Paul, din ce i-a spus Elinor, mama lor obişnuja să le aţâțe pe fete una împotriva celeilalte, arătându-şi iubirea şi aprobarea întâi faţă de una, apoi faţă de cealaltă, derutându-le, ţinându-le dependente de ea. Elinor, cea mai puternică dintre ele, a rămas întreagă la minte, chiar dacă şi acum plânge în somn şi ţine un ursuleţ de pluş într-un sertar. Dar sora ei a fost la un moment dat atât de nebună, încât au trebuit s-o interneze. încă mai face terapie, din pricină că se luptă cu stafia bătrânei moarte.

Elinor predă la un liceu de filologie din oraş. De când s-a cuplat cu ea, Paul a fost adoptat de gaşca ei, un grup de artişti şi intelectuali care trăiesc în Gardens, poartă svetere negre, jeanşi, sandale de sfoară, beau vin roşu acru şi fumează Gauloises, citează din Camus şi Garcia Lorca, ascultă jazz progresiv. Unul dintre ei cântă la chitara clasică şi se lasă convins să imite stilul *cânte hondo*. Nelucrând nicăieri anume, stau treji toată noaptea şi dorm până la prânz. îi detestă pe naţionalişti, dar n-au opinii politice. Dacă ar avea bani, zic ei, ar pleca din ignoranta Africă de Sud şi s-ar muta pentru totdeauna în Montmartre sau în Insulele Baleare.

Paul şi Elinor îl duc cu ei la unul dintre chefurile lor, organizat într-un bungalow, pe plaja Clifton. Sora lui Elinor, instabila despre care i s-a povestit, se află şi ea acolo. Paul îi spune că e încurcată cu proprietarul bungalow-ului, un tip rumen în obraji, care scrie pentru *Cape Times*.

Numele surorii e Jacqueline. E mai înaltă decât Elinor, n-are trăsături la fel de fine, dar e totuşi frumoasă. Clocoteşte de energie nervoasă, fumează ţigară de la ţigară, gesticulează când vorbeşte. El intră în vorbă cu ea. E mai puţin caustică decât Elinor, ceea ce-l face să răsufle uşurat. Oamenii caustici îi dau un sentiment de

stinghereală. I se pare că fac glume pe socoteala lui, când se întoarce cu spatele.

Jacqueline îi propune o plimbare pe plajă. Mână în mână (cum de s-a întâmplat asta?), în lumina lunii, merg agale de-a lungul plajei. Intr-un loc ferit, între stânci, ea se răsuceşte spre el, îşi ţuguie buzele şi le oferă.

El reacţionează, dar încurcat. La ce va duce asta? N-a făcut niciodată dragoste cu o femeie mai în vârstă. Şi dacă nu va fi la înălţime?

Descoperă că asta duce până la capăt. O urmează fără să opună rezistenţă, îşi dă toată silinţa, împlineşte actul, se preface chiar extaziat.

De fapt, nu e extaziat. De vină nu e numai nisipul, care pătrunde în toate cele, ci şi întrebarea sâcâitoare: de ce i se dă lui femeia asta, pe care abia a cunoscut-o. E oare de crezut că, în decursul unei conversaţii oarecare, ea a detectat flacăra tainică ce arde în el, flacăra ce-l identifică drept artist? Sau e pur şi simplu o nimfomană, şi tocmai asupra acestui fapt îl avertizase, în felul său delicat, Paul, când spusese despre ea că “face terapie”?

în privinţa sexului, el nu e chiar un neştiutor. Dacă bărbatul n-a fost satisfăcut de actul sexual, atunci nici femeia n-a fost satisfăcută - atâta lucru ştie şi el, e una dintre regulile sexului. Dar ce se întâmplă după aceea între un bărbat şi o femeie care au eşuat în jocul ăsta? Sunt sortiţi să-şi amintească eşecul ori de câte ori se întâlnesc din nou şi să se simtă jenaţi?

E târziu, noaptea se răceşte. Se îmbracă în tăcere şi se întorc la bungalow, unde petrecerea a început să se spargă. Jacqueline îşi ia pantofii şi geanta.

- Noapte bună, îi spune ea gazdei, proprietarul bungalow-ului, sărutându-l pe obraz din vârful buzelor.

- O iei din loc? întreabă gazda.

- Da, îl duc pe John acasă cu maşina.

Proprietarul bungalow-ului nu-i descumpănit câtuşi de puţin.

- Atunci distracţie frumoasă, amândurora! le urează el.

Jacqueline e asistentă medicală. Până acum, el n-a ieşit niciodată cu o asistentă medicală, dar, din câte a auzit, asistentele devin cinice în ceea ce priveşte moralitatea, şi-asta din pricină că munca lor se desfăşoară printre bolnavi şi muribunzi, având grijă de nevoile lor trupeşti. Studenţii de la Medicină aşteaptă cu nerăbdare momentul în care vor face ture de noapte la spital. Asistentele sunt înnebunite după sex, zic ei. Se regulează oriunde si oricând.

Dar Jacqueline nu e o asistentă oarecare. E asistentă formată la Guy, se grăbeşte ea să-l informeze, s-a specializat în obstetrică, la Guy’s Hospital din Londra. Pe pieptul bluzei cu epoleţi roşii de la uniformă, poartă o insignă de bronz - o caschetă şi o mănuşă, cu mottoul PER ARDUA. Ea nu lucrează la Groote Schuur, spitalul public, ci într-un sanatoriu particular, unde salariul e mai bun.

După două zile de la întâmplarea de pe plaja Clifton, el se duce la căminul asistentelor. Jacqueline îl aşteaptă în holul de la intrare, gata îmbrăcată pentru plimbare, şi pleacă amândoi fără să mai zăbovească. De la o fereastră de la etaj, chipuri se întind ca să-i vadă; el e conştient că alte asistente îl privesc cercetătoare. E prea tânăr, evident prea tânăr, pentru o femeie de treizeci de ani; iar în hainele alea jigărite şi fără maşină, e limpede că nu e nici cine ştie ce scofală de capul lui.

In mai puţin de-o săptămână, Jacqueline a părăsit căminul asistentelor şi s-a mutat cu el, în garsoniera lui. Dacă stă bine şi se gândeşte, nu-şi aminteşte s-o fi invitat; pur şi simplu n-a putut să se împotrivească.

N-a locuit niciodată împreună cu altcineva, cu atât mai puţin cu o femeie, o amantă. Chiar şi în copilărie îşi avea camera lui, care se încuia. Locuinţa din Mowbray e compusă dintr-o singură cameră lungă, cu un antreu din care se ajunge în bucătărie şi în baie. Cum o să supravieţuiască?

încearcă să fie primitor cu această companioană neaşteptată, încearcă să-i facă loc. Dar abia trec câteva zile

şi deja detestă vălmăşagul de cutii şi valize, hainele împrăştiate peste tot, dezordinea din baie. Se teme de pârâitul scuterului, care semnalează întoarcerea lui Jacqueline din schimbul de zi. încă mai fac dragoste, dar între ei se lasă tăceri tot mai lungi, el şade la biroul său, prefacându-se absorbit de cărţile sale, ea se fâţâie prin cameră, nebăgată în seamă, oftează, fumează ţigară de la ţigară.

Ea oftează mult. Aşa se manifestă nevroza ei, dacă despre nevroză e vorba: prin oftaturi, stare de oboseală şi, uneori, plânsete mute. N-a mai rămas nimic din energia, râsetele, îndrăzneala primei lor întâlniri. Veselia din acea noapte a fost o simplă spărtură în norul mohorelii, aşa s-ar părea, un efect al alcoolului şi poate doar o prefăcătorie din partea lui Jacqueline.

Dorm împreună într-un pat făcut pentru o singură persoană, în pat, Jacqueline vorbeşte una-ntruna despre bărbaţi care s-au folosit de ea, despre terapeuţi care au încercat să pună stăpânire pe mintea ei şi s-o transforme în marioneta lor. Oare e şi el un bărbat ca aceia? se întreabă el. O foloseşte şi el? Şi există vreun alt bărbat căruia i se plânge de el? Adoarme pe vorbăria ei, dimineaţa se trezeşte tras la fată.

Jacqueline este, conform oricărui standard, o femeie atrăgătoare, mult mai atrăgătoare, mai sofisticată, mai versată decât merită el. Adevărul e că, dacă n-ar exista rivalitatea dintre gemene, ca n-ar împărţi patul cu el. El e un pion în jocul pe care-l joacă cele două, un joc început cu mult înaintea apariţiei lui în scenă - în această privinţă, nu-şi face nici o iluzie. Cu toate acestea, el e cel avantajat, n-ar trebui să-şi pună la îndoială norocul. Uite că împarte o garsonieră cu o femeie mai mare decât el cu zece ani, o femeie cu experienţă, care, cât a făcut practică la Guy’s Hospital, s-a culcat (zice ea) cu englezi, francezi, italieni, chiar şi cu un persan. Dacă nu poate pretinde să fie iubit

pentru ceea ce e, cel puţin are şansa să-şi lărgească educaţia în domeniul eroticii.

Astea-s speranţele lui. Dar, după o tură de douăsprezece ore la sanatoriu, urmată de o cină cu conopidă în sos alb, urmată de o seară de tăcere ţâfnoasă, Jacqueline nu e dispusă să se dăruiască generos. Dacă totuşi îl îmbrăţişează, o face în dorul lelii - iar dacă nu pentru sex s-au înghesuit doi străini într-un spaţiu de locuit atât de strâmt şi de inconfortabil, atunci ce motiv au să fie acolo?

Lucrurile se complică rău de tot când, în timp ce el e plecat de acasă, Jacqueline dă peste jurnalul lui şi citeşte ce-a scris despre viaţa lor împreună. El se întoarce acasă şi o găseşte strângându-şi lucrurile.

- Ce se-ntâmplă? întreabă el.

Fără un cuvânt, ea arată spre jurnalul care zace deschis pe masă.

îl cuprinde mânia.

- N-ai să mă opreşti să scriu! declară el.

O declaraţie complet aiurea - şi el ştie asta.

Şi ea e mânioasă, dar într-un fel mai rece, mai adânc.

- Dacă, *aşa cum zici tu*, mă consideri o povară imposibilă, spune ea, dacă eu îţi distrug liniştea şi intimitatea şi capacitatea de a scrie, dă-mi voie să-ţi spun că, din punctul meu de vedere, am detestat traiul cu tine, am detestat fiecare clipă petrecută cu tine, şi abia aştept să scap. *

Ceea ce ar fi trebuit el să zică era că nimeni n-are voie să-şi bage nasul în hârtiile personale ale altora. De fapt, ar fi trebuit să-şi ascundă jurnalul, nu să-l lase unde putea fi găsit. Dar acum e prea târziu, răul a fost făcut.

O priveşte pe Jacqueline cum împachetează, o ajută să-şi lege sacoşa de şaua din spate a scuterului.

- Cu permisiunea ta, o să păstrez cheia până îmi iau toate lucrurile, zice ea. îşi strânge cu un gest brutal cureaua căştii. La revedere. Sunt foarte dezamăgită de tine, John. Oi fi tu foarte deştept - habar n-am, nu mă pricep -, dar mai ai mult până să te maturizezi.

Calcă pedala de demarare. Motorul nu porneşte. O calcă din nou, apoi încă o dată. în aer se înalţă miros de benzină. Carburatorul e înecat; n-are ce face, trebuie să aştepte să se usuce.

- Hai înăuntru, îi sugerează el.

Cu faţa împietrită, ea refuză.

- îmi pare rău, zice el. Pentru tot.

El intră, pe ea o lasă pe alee. Cinci minute mai târziu, el aude motorul pornind şi scuterul o ia din loc cu zgomot mare.

îi pare rău? De bună seamă îi pare rău că Jacqueline a citit ce-a citit. Dar întrebarea adevărată e ce motiv a avut să scrie ce-a scris? Nu cumva a scris ce-a scris pentru ca ea să citească? Oare faptul că şi-a lăsat gândurile adevărate să zacă acolo unde ea nu avea cum să nu le găsească era felul lui de a-i spune ceea ce era prea laş să-i spună în faţă? Care-s gândurile lui adevărate, de fapt? Uneori se simte fericit, chiar privilegiat că trăieşte cu o femeie frumoasă, sau cel puţin că nu trăieşte singur. Alteori se simte altfel. Şi adevărul care e, fericirea, nefericirea, sau media dintre cele două?

întrebarea privitoare la ceea ce e permis să fie notat în jurnalul lui şi ceea ce trebuie să rămână tăinuit pentru totdeauna se află în miezul a tot ceea ce scrie. Dacă e să se autocenzureze de la a exprima emoţii ignobile - resentiment că i s-a invadat apartamentul, ruşine din pricina eşecurilor sale ca amant -, cum se vor transfigura vreodată aceste emoţii şi cum se vor transforma în poezie? Iar dacă transfigurarea ignobilului în nobil nu se produce prin intermediul poeziei, atunci de ce să-ţi mai baţi capul cu poezia? în plus, cine poate spune dacă sentimentele pe care le notează în jurnal sunt adevăratele lui sentimente? Cine poate spune că, în fiecare clipă în care stiloul se mişcă, el e cu adevărat el însuşi? Acum poate fi cu adevărat el însuşi, iar în clipa următoare poate pur şi simplu să

născocească. Cum să ştie dacă-i una sau alta? Şi de ce *ar vrea* neapărat să ştie cu siguranţă?

Lucrurile sunt rareori ceea ce par, asta ar fi trebuit să-i spună lui Jacqueline. Dar ce şansă e ca ea să înţeleagă? Cum ar putea să creadă că ceea ce a citit în jurnal nu era adevărul, ignobilul adevăr, despre ce se petrecea în mintea companionului ei, în serile acelea grele de tăceri şi oftaturi, ci, dimpotrivă, o ficţiune, una dintre multele ficţiuni posibile, adevărată doar în sensul în care o operă de artă este adevărată - adevărată faţă de sine însăşi, faţă de propriile scopuri imanente -, când lectura ignobilă se potrivea atât de mult cu propria ei suspiciune că partenerul de pat nu o iubea, nici măcar nu-i plăcea de ea?

Jacqueline nu-l va crede, din simplul motiv că el însuşi nu crede. Nu ştie ce crede. Uneori are impresia că nu crede nimic. Fapt e că, după toate cele spuse şi făcute, prima sa încercare de a trăi cu o femeie s-a sfârşit cu un eşec, în ignominie. Trebuie să se întoarcă la traiul de unul singur; şi nu mică îi va fi uşurarea. Dar nu va putea trăi singur pentru tot restul vieţii. A avea amante face parte din viaţa unui artist: chiar dacă se va feri fără ezitare de capcana însurătorii, aşa cum a jurat să facă, va trebui să găsească o cale de a trăi cu femei. Arta nu se poate hrăni doar din lipsuri, aleanuri, singurătate. Trebuie să existe intimitate, pasiune, iubire.

Picasso, care e un mare artist, poate cel mai mare dintre toţi, este un exemplu viu. Picasso se îndrăgosteşte de femei, una după alta. Una după alta se mută cu el, împart viaţa cu el, pozează pentru el. Din pasiunea care se reaprinde cu fiecare nouă amantă, femeile - că se numesc Dora sau Pilar - pe care întâmplarea le aduce la el în prag renasc în artă eternă. Cam aşa stă treaba. Dar cu el cum stă treaba? Poate el promite că femeile din viaţa lui, nu numai Jacqueline, ci toate femeile inimaginabile care vor urma, vor avea un destin similar? I-ar plăcea să creadă asta, însă are îndoielile lui. Numai timpul va spune dacă va

ajunge un mare artist, dar un lucru e sigur - el nu e Picasso. întreaga sa sensibilitate este diferită de-a lui Picasso. E mai rezervat, mai taciturn, mai nordic. Nu are nici ochii negri ai lui Picasso. Dacă va încerca vreodată să transfigureze o femeie, n-o va transfigura cu atâta cruzime ca Picasso, îndoindu-i şi răsucindu-i trupul ca pe-o bucată de metal într-un furnal încins. Oricum, scriitorii nu sunt ca pictorii: sunt mai perseverenţi, mai subtili.

Oare asta este soarta tuturor femeilor care se încurcă cu artiştii: ca tot ce este mai rău sau mai bun în ele să fie extras şi transformat în ficţiune? Se gândeşte la Hélène din *Război şi pace*. Hélène a început ca una dintre amantele lui Tolstoi? A bănuit vreodată că, multă vreme după ce ea nu va mai fi fost, bărbaţi care n-au văzut-o niciodată vor tânji după frumoşii ei umeri goi?

Oare totul trebuie să fie atât de crud? Cu siguranţă există o formă de coabitare, în care bărbatul şi femeia mănâncă împreună, dorm împreună, trăiesc împreună, dar fiecare rămâne cufundat în explorările sale interioare. De aceea a fost sortită eşecului relaţia cu Jacqueline: pentru că, nefiind ea însăşi o artistă, n-a putut aprecia nevoia artistului pentru singurătate lăuntrică? Dacă Jacqueline ar fi fost sculptoriţă, bunăoară, dacă un colţ al camerei ar fi fost rezervat pentru ea, să-şi cioplească marmura, în vreme ce, în alt ungher, el s-ar fi luptat cu vorbe şi rime, oare dragostea ar fi înflorit între ei? Asta e morala poveştii lui şi a lui Jacqueline, anume că, pentru artişti, e mai bine să aibă legături doar cu alţi artişti?

Doi

Relaţia cu Jacqueline ţine de trecut. După săptămâni de intimitate sufocantă, are în sfârşit din nou o cameră numai pentru el. îngrămădeşte cutiile şi valizele lui Jacqueline într-un ungher şi aşteaptă să fie luate de-acolo. Ceea ce nu se întâmplă. In schimb, într-una dintre seri, reapare Jacqueline însăşi. A venit, zice ea, nu ca să locuiască din nou cu el. (“Eşti o persoană cu care nu se poate trăi”), ci să

încropească o pace (“Nu-mi plac conflictele, mă deprimă”), o pace care înseamnă mai întâi să se culce cu el, apoi, în pat, să-l ameţească de cap din pricina celor scrise despre ea în jurnalul lui. Şi turuie, şi turuie: adorm amândoi abia pe la două dimineaţa.

Se trezeşte târziu, prea târziu ca să mai ajungă la cursul de la ora opt. Nu e primul curs pe care-l pierde de când Jacqueline a intrat în viaţa lui. Rămâne în urmă cu învăţatul, nu vede cum va mai apuca să recupereze. în primii doi ani la facultate, a fost unul dintre cei mai buni din anul lui. Totul i se părea uşor, întotdeaua era cu un pas înaintea profesorului. Dar, în ultima vreme, mintea pare să-i fi fost cuprinsă de un fel de ceaţă. Matematica pe care-o studiază devine tot mai modernă şi mai abstractă, iar el a început să dea de greu. încă poate urmări expunerea pe tablă, rând cu rând, dar cel mai adesea demonstraţia generală îi scapă. îl apucă panica în timpul orelor, face tot posibilul să şi-o ascundă.

în mod ciudat, pare să fie singurul în situaţia asta. Nici măcar ăia mai grei de cap dintre colegii lui n-au probleme mai mari ca de obicei. Lună de lună, el ia note tot mai mici, pe când ale lor rămân la fel. Cât despre aşi, aşii adevăraţi, pur şi simplu au luat-o la picior, iar el se luptă să-i prindă din urmă.

în viaţa lui n-a fost nevoit să facă eforturi supraomeneşti. Era suficient să-şi pună puţin capul la bătaie. Pe când acum se luptă pentru propria viaţă. Dacă n-o să se arunce în munca lui cu totul, o să se scufunde.

Cu toate acestea, trec zile întregi îngropate într-o ceaţă de epuizare cenuşie. Se blestemă că se lasă supt înapoi într-o relaţie care-l costă atât de mult. Dacă asta înseamnă să ai o amantă, cum se descurcă Picasso şi ceilalţi? El, unul, pur şi simplu nu are energia să alerge de la o prelegere la alta, de la o slujbă la alta, şi-apoi, la capătul zilei, să-şi concentreze atenţia asupra unei femei care ba e cuprinsă de euforie, ba

de crize de depresie din cea mai neagră, în timpul cărora pufneşte şi trăsneşte, dând glas frustrărilor ei de-o viată.

Deşi în fapt nu mai trăieşte cu el, Jacqueline se simte liberă să se înfiinţeze la el în prag la orice oră din zi sau din noapte. Uneori, vine să-l acuze de cine ştie ce cuvânt i-a scăpat lui şi al cărui sens ascuns abia acum l-a descifrat. Alteori, e pur şi simplu deprimată şi vrea s-o înveselească cineva. Cele mai rele sunt zilele de după terapie, când ea înşiruie de la cap la coadă, nu numai o dată, tot ce s-a petrecut în cabinetul terapeutului, analizând implicaţiile celui mai mic gest al acestuia. Oftează, plânge, dă pe gât pahar de vin după pahar de vin, adoarme buştean în mijlocul actului sexual.

- Ar trebui să faci şi tu terapie, îi zice ea, dând afară fumul.

- O să mă gândesc la asta, zice el.

S-a învăţat, între timp, să n-o contrazică.

Dar nici prin gând nu-i trece să meargă la terapeut. Scopul terapiei este să te facă fericit. Şi pentru ce? Oamenii fericiţi nu sunt interesând. Mai bine accepţi povara nefericirii şi încerci s-o transformi în ceva de valoare, poezie, muzică, pictură: asta e părerea lui.

O ascultă totuşi pe Jacqueline cu toată răbdarea de care e în stare. El e bărbatul, ea e femeia; el şi-a satisfăcut pofta cu ea, acum trebuie să plătească preţul: cam aşa par să meargă treburile.

Povestea ei, spusă noapte de noapte, în versiuni care se suprapun şi se contrazic, la urechea lui ameţită de somn, este că ea a fost jefuită de individualitatea ei adevărată de către un persecutor care uneori e mama ei tiranică, alteori tatăl ei fugar, uneori unul sau altul dintre iubirii ei sadici, alteori un terapeut mefistofelic. Ceea ce ţine el în braţe, îi spune ea, este doar o cochilie a adevăratei ei individualităţi; ea îşi va recupera puterea de a iubi numai după ce-şi va fi recuperat individualitatea.

El ascultă, dar nu-i vine să creadă. Dacă ea simte că terapeutul are cine ştie ce gânduri cu ea, de ce nu renunţă

să-l mai vadă? Dacă sora ei o dispreţuieşte şi o umileşte, de ce nu încetează s-o mai vadă? El, unul, bănuieşte că, dacă Jacqueline a ajuns să-l considere mai degrabă confident decât amant, e pentru că nu e un amant suficient de bun, nu-i destul de impetuos sau de pasional. Bănuieşte că, dacă ar face faţă mai bine ca amant, Jacqueline şi-ar recupera mai repede individualitatea şi dorinţa pierdute.

De ce continuă să-i deschidă usa atunci când bate? Oare pentru că asta au de făcut artiştii - să stea treji toată noaptea, să se epuizeze, să-şi dea viaţa peste cap, sau din pricină că, în ciuda a tot, îl fascinează această femeie rafinată, frumoasă fără doar si poate, care nu se ruşinează să umble goală prin cameră, urmărită de privirile lui?

De ce e ea atât de dezinhibată în prezenţa lui? Ca să-l stârnească (pentru că-i simte ochii aţintiţi asupra ei, el ştie asta), sau pentru că toate asistentele se comportă astfel în viaţa lor privată, lepădându-şi hainele, scărpinându-se, vorbind cu nepăsare despre excreţie, spunând aceleaşi glume vulgare pe care le spun bărbaţii în baruri? Dar, dacă ea s-a eliberat cu adevărat de toate inhibiţiile, de ce felul în care face dragoste e atât de absent, placid, nesatisfacător pentru el?

Nu el a avut ideea să înceapă legătura, şi nici pe aceea de-a o continua. Dar acum, că se află prins în ea, n-are energia să scape. L-a cuprins un sentiment al fatalităţii. Dacă viaţa cu Jacqueline este un soi de boală, atunci fie ca boala să-şi urmeze cursul.

El şi Paul sunt suficient de civilizaţi ca să nu-şi compare amantele. Cu toate acestea, bănuieşte că Jacqueline Laurier vorbeşte despre el cu sora ei, iar sora ei îi raportează lui Paul. Se simte jenat la gândul că Paul ar putea şti ce se petrece în viata lui intimă. E sigur că, dintre ei doi, Paul se pricepe mult mai bine să se poarte cu femeile.

Intr-o seară, când Jacqueline lucrează în tura de noapte la sanatoriu, el îi face lui Paul o vizită acasă. Il găseşte pregătindu-se să plece la mama lui, în St. James, ca să-şi

petreacă acolo weekendul. Ce-ar fi să meargă şi el, îi sugerează Paul, măcar până sâmbătă seara?

Pierd la mustaţă ultimul tren. Dacă încă ţin să ajungă la St. James, vor trebui să meargă pe jos cale de nouăsprezece kilometri. Seara e frumoasă. De ce nu?

Paul şi-a luat un rucsac şi vioara. Ii spune că-şi ia vioara pentru că e mai uşor să exerseze la St. James, unde vecinii nu-s atât de aproape.

Paul studiază vioara din copilărie, dar n-a ajuns prea departe. Pare mulţumit să cânte gigă şi menuete, aceleaşi mici piese ca în urmă cu zece ani. In schimb, ambiţiile lui ca muzician sunt cu mult mai mari. In garsonieră are pianul pe care i l-a cumpărat mama lui când el i-a cerut, la cincisprezece ani, să ia lecţii de pian. Lecţiile n-au fost un succes, îşi pierdea răbdarea cu metodele profesorului, lente, pas cu pas. Cu toate acestea, e hotărât ca într-o bună zi să cânte, oricât de rău, opusul 111 de Beethoven, apoi ciacona pentru vioară, în re minor, de Bach, în transpunerea pentru pian a lui Busoni. îşi va atinge aceste scopuri fără ocolul obişnuit prin Czerny şi Mozart. Le va practica însă pe acestea două, şi numai pe ele, fără contenire, întâi va învăţa notele cântându-le foarte, foarte rar, apoi grăbind tempoul câte puţin în fiecare zi, şi atâta timp cât va fi necesar. E metoda lui proprie de a învăţa pianul, el a inventat-o. Şi cât se va ţine de programul lui, fără abatere, nu vede nici un motiv ca metoda să nu dea roade.

Din nefericire, descoperă că, pe măsură ce încearcă să progreseze de la foarte, foarte rar la doar foarte rar, încheieturile mâinilor i se tensionează şi înţepenesc, şi curând nu mai poate cânta defel. Atunci îl cuprinde furia, izbeşte cu pumnii în claviatură, se ridică disperat de la pian.

E trecut de miezul nopţii, dar el şi Paul abia au ajuns la Wynberg. Traficul a încetat, Main Road e pustiu, în afara unui măturător care-şi împinge mătura.

In Diep River trece pe lângă ei un lăptar într-o cotigă trasă de-un cal. Se opresc să se uite cum îşi struneşte calul, o ia

cu pas săltat pe o cărare, printr-o grădină, pune jos două sticle pline, le ia pe cele goale, răstoarnă monedele în palmă, o ia cu pas săltat înapoi spre cotigă.

- Ne dai şi nouă o sticlă? întreabă Paul şi-i întinde o monedă de patru penny.

Lăptarul îi priveşte zâmbind, până termină ei de băut laptele. E un tânăr chipeş, plesnind de energie. Nici calului mare şi alb, cu copite păroase, nu pare să-i pese că-i treaz în miez de noapte.

E uimit. Câte treburi, despre care el habar n-avea, se fac în timp ce lumea doarme: măturarea străzilor, aducerea laptelui pe pragul caselor! Dar ceva îl contrariază. Cum de nu se fură laptele? Cum de nu sunt hoţi care să se ia după lăptar şi să şterpelească fiecare sticlă pe care el o lasă în prag? într-o ţară în care proprietatea e o crimă, în care se poate fura orice şi totul, cum se face că laptele e o excepţie? Oare pentru că e prea la îndemână să furi lapte? Au şi hoţii norme de conduită? Ori poate că le e milă de lăptari, dintre care cei mai mulţi sunt tineri, negri, lipsiţi de putere?

I-ar plăcea să creadă în explicaţia aceasta din urmă. I-ar plăcea să creadă că lumea manifestă faţă de negri destulă milă, destulă dorinţă de-a se comporta cumsecade faţă de ei, pentru a compensa cruzimea legilor şi suferinţa pe care-o îndură. Dar el ştie că nu e aşa. între negri şi albi, prăpastia e definitivă. Şi unii, şi alţii ştiu foarte bine că, dincolo de milă, dincolo de comportamentul cumsecade, dincolo chiar si de bunăvoinţă, oameni ca Paul si el însusi, cu pianele şi viorile lor, se află aici pe pământ, pământul Africii de Sud, dintr-un motiv cum nu se poate mai şubred. E un lucru pe care sigur îl ştie chiar şi acest lăptar tânăr, care, în urmă cu un an, trebuie să fi fost doar un băiat care mâna vacile la păscut în adâncul provinciei Transkei. De fapt, el are sentimentul că, dinspre africani în general, chiar şi dinspre oamenii de culoare, emană o tandreţe curioasă, amuzată: sentimentul că el e un nătăflet care are nevoie de

protecţie, dacă îşi închipuie că se poate descurca doar pentru că are faţă de om cinstit şi se comportă cumsecade, când pământul de sub picioarele lui este îmbibat de sânge, iar istoria, până departe în trecut, răsună de strigăte mânioase. Altfel, de ce-ar zâmbi atât de blând acest tânăr, în timp ce-i priveşte pe ei doi cum beau laptele pe care el li l-a dat, la ceasul la care primele tresăriri ale vântului zilei se joacă în coama calului său?

Ajung la casa din St. James odată cu ivirea zorilor. El adoarme instantaneu pe o canapea şi doarme până la prânz, când mamp. lui Paul îi trezeşte şi le serveşte micul dejun pe veranda însorită, de unde se vede toată deschiderea golfului False Bay.

Paul şi mama lui încep să vorbească despre una-alta, atrăgându-l şi pe el în discuţie. Mama lui Paul este artist fotograf, are propriul ei studio. E mignonă, bine îmbrăcată, are o voce răguşită, de fumătoare, şi un aer de neastâmpăr. Când termină de mâncat, se scuză şi se ridică de la masă: are de lucru, le spune ea.

El şi Paul se duc pe plajă, înoată, se întorc, joacă şah. Apoi el ia trenul spre casă. E pentru prima oară când a văzut un crâmpei din viaţa familiei lui Paul, şi e teribil de invidios. El de ce nu poate avea o relaţie plăcută, normală, cu mama lui? Ar dori ca mama lui să fie ca a lui Paul. Ar dori ca ea să aibă o viată a ei, în afara cercului strâmt al familiei lor.

El a plecat de-acasă anume ca să nu mai fie sufocat de familie. Acum îşi vede rar părinţii. Deşi locuieşte la mică distanţă de ei, nu-i vizitează. Pe Paul nu l-a dus niciodată să-i cunoască, nici pe vreun alt prieten de-al său, cu atât mai puţin pe Jacqueline. Acum că are propriul său venit, îşi foloseşte independenţa ca să-i excludă pe părinţi din viaţa lui. Mama lui suferă din cauza răcelii lui, ştie asta, răceala cu care a răspuns iubirii ei de când se ştie. De când se ştie, ea a vrut să-l cocoloşească; de când se ştie, el a opus rezistenţă. Chiar dacă el insistă că are destui bani pentru trai, ea nu-l crede. De câte ori îl vede, încearcă să-i strecoare bani

în buzunar, una sau două bancnote de-o liră,,Acolo, nişte mărunţiş", zice ea. Dacă i s-ar da cât de cât posibilitatea, i-ar coase perdele pentru garsonieră, i-ar lua rufele la spălat. El trebuie să-şi împietrească inima faţă de ea. Nu e acum momentul să lase garda jos.

Trei

Citeşte *Scrisorile lui Ezra Pound*. Ezra Pound a fost dat afară de la slujba pe care o avea la Wabash College, Indiana, pentru că îşi aducea o femeie acasă. înfuriat de o asemenea obtuzitate provincială, Pound a părăsit America. La Londra a cunoscut-o pe frumoasa Dorothy Shakespeare, cu care s-a şi însurat, şi împreună s-au stabilit în Italia. După al Doilea Război Mondial, a fost acuzat că i-a ajutat şi i-a aţâţat pe fascişti. Ca să scape de condamnarea la moarte, a invocat nebunia şi a fost închis într-un azil de nebuni.

Acum, în 1950, după ce a fost eliberat, Pound a revenit în Italia, unde continuă să lucreze la proiectul lui de-o viaţă, Gw&Âw-urile. Toate Gz^taf-urile publicate până acum se află la Biblioteca Universităţii din Cape Town, în ediţii Faber, în care procesiunea versurilor tipărite în caractere negre, elegante, este întreruptă din loc în loc de ideograme chinezeşti uriaşe, parcă sunt loviturile unui gong. E captivat de Gwtfor-uri; le citeşte şi le reciteşte (sărind, cu un sentiment de vinovăţie, peste pasajele plicticoase despre Van Buren şi Malatesta), folosind drept călăuză cartea lui Hugh Kenner despre Pound. T.S. Eliot îl numea cu mărinimie pe Pound *il miglior fabbro*, meseriaşul mai bun. Oricât ar admira el opera lui Eliot, consideră că Eliot are dreptate.

Ezra Pound a fost persecutat cea mai mare parte a vieţii lui: silit să plece în exil, apoi închis, apoi alungat din ţara lui a doua oară. Dar cu toate că a fost etichetat drept nebun, Pound a demonstrat că este un mare poet, poate la fel de mare ca Walt Whitman. Supunându-se daimonului său, Pound şi-a sacrificat viaţa pe altarul artei lui. La fel a făcut şi Eliot, cu toate că suferinţa lui a avut o natură ceva mai

personală. Eliot şi Pound au dus vieţi pline de amărăciune şi uneori de ignominie. Din asta el are de învăţat o lecţie care se desprinde din fiecare pagină a poeziei lor - poezia lui Eliot, pe care a descoperit-o copleşit când încă se afla la şcoală, iar acum poezia lui Pound. Asemenea lui Pound şi lui Eliot, trebuie să fie pregătit să îndure tot ce i-a pregătit viaţa, chiar dacă asta înseamnă exil, trudă neştiută de nimeni şi defăimare. Şi dacă pică testul suprem al artei, dacă se vădeşte că, la urma urmei, nu are harul binecuvântat, atunci va trebui să fie pregătit să îndure şi asta: verdictul incontestabil al istoriei, soarta de a fi minor, în ciuda tuturor suferinţelor lui prezente şi viitoare. Mulţi chemaţi, puţini aleşi. Pentru fiecare poet important, un roi de poeţi minori, asemenea ţânţarilor care bâzâie în jurul unui leu.

Pasiunea lui pentru Pound este împărtăşită doar de unul dintre prietenii lui, Norbert. Norbert s-a născut în Cehoslovacia, a venit în Africa de Sud după război, vorbeşte engleza cu o urmă de accent german. Vrea să devină inginer, ca tatăl lui. Hainele lui au o croială elegantă, clasică, europeană; îi face o curte extrem de respectuoasă unei fete frumoase, de familie bună, pe care-o invită la plimbare o dată pe săptămână. El şi Norbert se întâlnesc într-o ceainărie de pe coasta muntelui, unde discută fiecare despre cele mai noi poezii ale celuilalt şi-şi citesc cu voce tare pasajele preferate din Pound.

I se pare interesant că Norbert, care vrea să devină inginer, şi el, care vrea să devină matematician, sunt discipoli ai lui Ezra Pound, în vreme ce poeţii studenţi pe care-i cunoaşte el, cei care studiază literatura şi editează revista literară a universităţii, îl preferă pe Gerard Manley Hopkins. Şi el a trecut printr-o fază Hopkins, pentru scurt timp, când era la şcoală şi când îngrămădea o mulţime de monosilabe accentuate în versurile sale şi evita cuvintele de origine romanică. Dar, cu timpul, Hopkins nu i-a mai plăcut, aşa cum începe să nu-i mai placă Shakespeare.

Versurile lui Hopkins sunt prea încărcate de consoane, iar ale lui Shakespeare - de metafore. Atât Hopkins, cât şi Shakespeare pun prea mare preţ pe cuvinte neobişnuite, mai ales pe cuvinte din engleza veche: *muw*, *reck*, *pelf*. Nu înţelege de ce versul trebuie întotdeauna să urce spre un ton declamator, de ce nu se mulţumeşte să urmeze flexiunea vocii care vorbeşte normal - de fapt, de ce trebuie să fie atât de altfel decât proza.

Au început să-i placă Pope mai mult decât Shakespeare şi Swift mai mult decât Pope. Il surprinde să constate că Pope - în ciuda frazării de o precizie neîndurătoare, cu care el este de acord - se simte încă mult prea bine printre jupoane şi peruci, câtă vreme Swift rămâne un sălbatic, un solitar.

îi place şi Chaucer. Evul Mediu este plicticos, obsedat de castitate, dominat de clerici; poeţii medievali sunt, cei mai mulţi dintre ei, timizi, nu se descurcă fără modelul părinţilor lor latini. Dar Chaucer păstrează o distanţă ironică şi salutară faţă de maeştrii lui. Şi, spre deosebire de Shakespeare, nu se aprinde la orice fleac şi nu se lansează în tirade fără sfârşit.

Cât despre ceilalţi poeţi englezi, Pound l-a învăţat să adulmece sentimentalismul facil în care se bălăcesc romanticii si victorienii, pentru a nu mai pomeni de versificaţia lor neglijentă. Pound şi Eliot încearcă să revitalizeze poezia anglo-americană, aducând înapoi astringenţa franceză. El e cu totul de acord cu acest demers. Nu poate pricepe cum de a putut să facă o asemenea pasiune pentru Keats, încât să scrie sonete în stilul lui. Keats e ca o lubeniţă, moale, dulce, purpurie, pe când poezia trebuie să fie dură, limpede ca o flamă. Când citeşti câteva pagini din Keats, e ca şi cum te laşi sedus.

S-ar simţi mult mai sigur ca discipol al lui Pound, dacă ar putea citi în franceză. Dar toate eforturile sale de a învăţa de unul singur această limbă au dat greş. Nu simte limba franceză, ale cărei cuvinte încep cu atâta aplomb şi se pierd într-un murmur. Prin urmare, trebuie să-i creadă pe Pound şi

pe Eliot când spun că Baudelaire şi Nerval, Corbière şi Laforgue le arată drumul pe care trebuie să-l urmeze.

Când a intrat la facultate, planul lui a fost să devină matematician, apoi să plece în străinătate şi să se dedice artei. Mai departe de atât nu se gândise, până aici trebuia să ajungă, şi deocamdată nu s-a abătut de la plan. în timp ce-şi va îmbunătăţi tehnica poetică în străinătate, îşi va câştiga existenţa făcând ceva obscur şi respectabil. Deoarece marii artişti sunt condamnaţi să nu se bucure de apreciere o vreme, îşi imaginează că-şi va petrece anii de probă ca funcţionar umil care adună coloane de cifre într-o cămăruţă dosnică. Cu siguranţă nu va fi un boem, adică nu va fi un beţiv, un parazit şi-un pierde-vară.

Ceea ce-l atrage la matematică, pe lângă simbolurile tainice pe care le foloseşte, este puritatea ei. Dacă la universitate ar exista un departament de Gândire Pură, probabil că s-ar înscrie şi la Gândire Pură; dar matematica pură pare să fie disciplina cea mai apropiată de domeniul formelor pe care-o poate oferi universitatea.

Din nefericire, există un obstacol în calea planului său de studiu: regulamentul nu permite să studiezi numai matematică pură şi nimic altceva. Majoritatea studenţilor din anul său învaţă un amestec de matematică pură, matematică aplicată şi fizică. Nu se simte în stare să urmeze această direcţie. Deşi în copilărie a manifestat un oarecare interes fată de stiinta construirii si lansării rachetelor si fată de fisiunea nucleară, nu simte asa-numita lume reală, nu reuşește să înţeleagă de ce lucrurile din fizică sunt aşa cum sunt. De ce, bunăoară, o minge care saltă se opreşte la un moment dat din săltat? Colegii lui de la facultate n-au nici o problemă cu întrebarea asta: deoarece coeficientul ei de elasticitate este mai mic de unu, răspund ei. Dar de ce e aşa? întreabă el. De ce coeficientul nu poate fi exact unu, sau mai mare ca unu? Ei dau din umeri. Trăim în lumea reală, spun ei: în lumea reală, coefi-

cientul de elasticitate este întotdeauna mai mic de unu. Pe el acest răspuns nu-l satisface.

Din câte se pare, nu simte nici o afinitate cu lumea reală, aşa că evită ştiinţele, umplând spaţiile rămase libere în programa lui cu engleză, filozofie, studii de limbi şi literaturi clasice. I-ar plăcea ca lumea să-l considere drept un student la matematică înscris şi la nişte cursuri în domeniul umanist; dar, spre necazul lui, printre studenţii de la ştiinţe, e privit ca un excentric, un diletant care îşi face apariţia la cursurile de matematică şi apoi dispare Dumnezeu ştie unde.

Deoarece vrea să devină matematician, ar trebui să consacre studiului matematicii cea mai mare parte a timpului. însă matematica e uşoară, câtă vreme latina nu e. Latina e punctul lui slab. Anii de exerciţii fără sfârşit la şcoala catolică au întipărit în el logica sintaxei latine; se pricepe să scrie corect, chiar dacă anevoios, un text în stilul prozei lui Cicero; dar Virgiliu şi Horaţiu, cu topica lor neregulată şi lexicul rebarbativ, continuă să-l contrarieze.

Este repartizat la o grupă de latină în care majoritatea studenţilor studiază şi greaca. Ştiind greaca, ei învaţă mai uşor latina; în schimb el trebuie să se chinuie să ţină pasul cu ei, să nu se facă de râs. îşi doreşte să fi mers la o şcoală la care se învăţa greaca.

Una dintre atracţiile matematicii este că foloseşte alfabetul grec. Deşi nu ştie nici un cuvânt în greacă, în afară de *hybris*, *aretési eleutheria*, petrece ore întregi ca să-şi îmbunătăţească scrierea literelor greceşti, apăsând mai tare pe liniile descendente, ca să le dea aspectul de caracter Bodoni.

In ochii lui, greaca şi matematica pură sunt cele mai nobile subiecte pe care le poţi studia la universitate. Ii venerează de la distanţă pe conferenţiarii de la greacă, la ale căror cursuri nu se poate duce: Anton Paap, papirusologul; Maurice Pope, traducătorul lui Sofocle; Maurits Heemstra, specialistul în Heraclit. împreună cu Douglas Sears, profesor

de matematică pură, ei locuiesc într-o lume din sferele înalte.

In ciuda eforturilor sale considerabile, notele la latină nu sunt niciodată mari. La istoria romană o zbârceşte de fiecare dată. Lectorul de istoria romană este un tânăr englez palid, nefericit, pe care de fapt îl interesează poemul epic *Digenis Akritas*. Studenţii de la Drept, care sunt obligaţi să urmeze cursurile de latină, i-au sesizat slăbiciunea şi-l chinuie. întârzie la ore şi pleacă mai devreme; aruncă avioane de hârtie; şușotesc tare în timp ce el vorbeşte; iar când lectorul emite câte o glumă nesărată, se dezlănţuie în hohote răguşite şi tropăituri şi nu mai e chip să-i potolească.

Adevărul e că pe îl plictisesc, la fel ca pe studenţii de la Drept şi, probabil, pe lectorul lor, fluctuaţiile preţului la grâu în timpul domniei lui Commodus. Fără evenimente nu există istorie, iar el n-a avut niciodată memoria evenimentelor: la examene, când este pus să-şi spună părerea despre ce anume a cauzat un anumit eveniment în imperiul târziu, stă şi se holbează nenorocit la foaia goală.

Citesc Tacit în traducere: înşiruiri seci de crime si excese ale împăraţilor, în care doar succesiunea rapidă, buimăcitoare a frazelor sugerează oarece ironie. Dacă vrea să devină poet, ar trebui să ia lecţii de la Catul, poetul iubirii, pe care îl traduc la seminar; dar cel care-l prinde cu adevărat este Tacit, istoricul, a cărui latină este atât de dificilă, încât n-o poate urmări în original.

Urmând recomandarea lui Pound, a citit Flaubert, întâi *Doamna*, *Bovary*, apoi *Salammbô*, romanul despre Cartagina antică. La fel de fidel sfatului lui Pound, s-a abţinut să-l citească pe Victor Hugo. Hugo este un flecar, spune Pound, câtă vreme Flaubert aduce în stilul prozei arta poeziei, la fel de riguroasă precum măiestria giuvaiergiului. De la Flaubert se revendică, primul, Henry James, apoi Conrad şi Ford Madox Ford.

Îi place Flaubert. Emma Bovary în special, cu ochii ei negri, cu senzualitatea ei fără astâmpăr, cu disponibilitatea de a se dărui, l-a prins în mrejele ei. I-ar plăcea să se culce cu Emma, să audă cum sâsâie ca un şarpe vestitul cordon atunci când se dezbracă. Dar oare Pound ar încuviinţa? Nu e sigur că dorinţa asta arzătoare a lui de a o cunoaşte pe Emma e un motiv suficient ca să-l admire pe Flaubert. Bănuieşte că în sensibilitatea lui este încă ceva putred, ceva ce tine de Keats.

Bineînţeles că Emma Bovary este un personaj fictiv, n-o s-o întâlnească niciodată pe stradă. Dar Emma n-a fost creată din nimic: originea ei se găseşte în experienţele trăite pe propria piele de creatorul ei, experienţe care, mai apoi, au fost transfigurate de focul artei. Dacă Emma a avut un original sau mai multe, înseamnă că femei asemenea Emmei şi asemenea originalului Emmei trebuie să existe în lumea reală. Şi, chiar dacă nu există, chiar dacă nici o femeie din lumea reală nu este chiar ca Emma, trebuie să existe femei care, profund tulburate de lectura romanului *Doamna Bovary*, sunt vrăjite de Emma şi se transformă în versiuni ale ei. N-or fi ele adevărata Emma, dar, într-un anume sens, au devenit întruchiparea ei.

Ambiţia lui e să citească tot ce merită să fie citit, înainte să plece în străinătate, ca să nu fie un ţopârlan privincial când ajunge în Europa. Drept mentori în lectură şi-i ia pe Eliot şi Pound. Ţine cont de opiniile lor şi ignoră rafturi întregi de Scott, Dickens, Thackeray, Trollope, Meredith. Nu merită atenţie nici ceea ce provine din secolul al XIX-lea german, italian, spaniol sau scandinav. Poate că Rusia a produs nişte monştri interesând, dar, ca artişti, ruşii nu au ce ne învăţa. Din secolul al XVIII-lea încoace, civilizaţia a fost o afacere anglo-franceză.

Pe de altă parte, există nişe de civilizaţie înaltă în timpuri mai îndepărtate, pe care n-ai voie să le neglijezi: nu numai Atena şi Roma, ci şi Germania lui Walther von der Vogelweide, Provence-ul lui Arnaut Daniel, Florenţa lui

Dante şi a lui Guido Cavalcanti, ca să nu mai vorbim de China dinastiei Tang, India Marelui Mogul şi Spania Almoravizilor. Prin urmare, până nu învaţă chineza, persana şi araba, sau până nu se iniţiază în aceste limbi cât să-i poată citi pe clasicii lor cu ajutorul unor traduceri rudimentare, nu e altceva decât un barbar. Unde va găsi timpul necesar?

La cursurile de engleză nu prea s-a descurcat la început. Profesorul de literatură era domnul Jones, un galez tânăr. Domnul Jones venise de curând în Africa de Sud; iar aceasta era prima lui slujbă adevărată. Studenţii de la Drept, înscrişi doar pentru că engleza, la fel ca şi latina, era subiect obligatoriu, i-au adulmecat din prima clipă nesiguranţa: îi căscau în faţă, făceau pe proştii, îi parodiau felul de-a vorbi, încât uneori domnul Jones era vizibil cuprins de disperare.

Prima temă pe care au primit-o a fost să scrie o analiză critică a unui poem de Andrew Marvell. Deşi nu era sigur ce se înţelegea prin analiză critică, el şi-a dat toată silinţa. Domnul Jones l-a notat cu gamma. Gamma nu era cea mai mică notă - se puteau primi şi gamma minus, şi tot felul de delta -, dar nu era bună. Mai mulţi studenţi, printre care şi câţiva de la Drept, au primit beta; a existat chiar şi un alfa minus solitar. Oricât de puţin le păsa de poezie, colegii lui ştiau ceva ce el nu ştia. Dar ce anume? Ce trebuia să faci ca să fii bun la engleză?

Domnul Jones, domnul Bryant, domnişoara Wilkinson: toţi profesorii lui erau tineri şi neajutoraţi - aşa i se păreau lui -, suferind persecuţia studenţilor de la Drept într-o tăcere neputincioasă, sperând dincolo de orice speranţă că studenţii vor obosi si li se va face milă de ei. Pe el, unul, soarta lor nu-l înduioşa. Ceea ce aştepta el de la profesorii lui era autoritate, nu etalarea vulnerabilităţilor. »

în cei trei ani de studiu cu domnul Jones, notele sale la engleză au crescut încet. Dar n-a ajuns niciodată să fie cel mai bun dintre colegii lui într-un anumit sens, a tras din greu tot timpul, neştiind cu siguranţă ce ar trebui să

însemne studiul literaturii. Spre deosebire de critica literară, cursurile de filologie din programa de engleză au fost o uşurare. Când înveţi conjugarea verbelor din engleza veche sau mutaţiile consonantice în engleza medie, ştii cel puţin unde te afli.

Acum, în anul patru, s-a înscris la un curs despre primii romancieri englezi, ţinut de profesorul Guy Howarth. El e singurul student. Howarth are reputaţia de tip sec, pedant, dar pe el nu-l deranjează asta. N-are nimic împotriva pedanţilor. îi preferă cabotinilor.

Se întâlnesc o dată pe săptămână în biroul lui Howarth. Profesorul îşi citeşte cu voce tare prelegerea, în timp ce el ia notiţe. După câteva întâlniri, Howarth îi împrumută pur şi simplu textul prelegerii, ca să-l ia acasă şi să-l citească singur.

Prelegerile, dactilografiate cu o bandă uzată pe hârtie îngălbenită, sfărâmicioasă, provin dintr-un dulap care pare să conţină câte un dosar pentru fiecare autor de limbă engleză, de la Austen până la Yeats. Asta trebuie să faci ca să devii profesor de engleză: să citeşti autorii canonici şi să scrii o prelegere despre fiecare? Câţi ani din viaţă îţi va mânca treaba asta? Şi cum îţi va afecta spiritul?

Nu înţelege de ce, dar Howarth, care e australian, pare să-l simpatizeze. El, unul, deşi nu poate spune că-l simpatizează pe Howarth, are faţă de el un sentiment protector, din pricina stângăciei lui, a iluziei pe care o nutreşte că studenţilor sud-africani le-ar păsa ce gândeşte el despre Gascoigne, sau Lyly, sau chiar despre Shakespeare.

în ultima zi a trimestrului, după cea din urmă oră de curs, Howarth îi face o invitaţie:

- Vino pe la noi mâine-seară, la un pahar.

Se supune, dar cu strângere de inimă. în afara discuţiilor lor despre prozatorii elisabetani, el nu are ce să-i spună lui Howarth, în plus, nu-i place să bea. Chiar şi vinul, după ce ia o primă înghiţitură, i se pare acru, acru şi greu, neplăcut. Nu înţelege de ce oamenii pretind că le place vinul.

S-au aşezat în livingul întunecos, cu tavan înalt, al casei din Gardens a familiei Howarth. Pare să fie singurul oaspete. Howarth vorbeşte despre poezia australiană, despre Kenneth Slessor şi A.D. Hope. Doamna Howarth intră, iese. Simte că nu-l simpatizează, îl consideră un mărginit îngâmfat, lipsit *Aejoie de vivre*, de spontaneitate. Lilian Howarth este a doua soţie a profesorului. Fără doar şi poate, a fost o frumuseţe în tinereţe, acum e doar o femeie mărunţică, îndesată, cu picioare ca nişte scobitori şi prea multă pudră pe faţă. Şi, din câte se spune, îi place să tragă la măsea şi se dă în spectacol când e beată.

Reiese că a fost invitat cu un scop. Soţii Howarth pleacă în străinătate pentru şase luni. Ar fi dispus să se mute la ei şi să aibă grijă de casă? Nu trebuie să plătească nici chirie, nici întreţinere, va avea puţine responsabilităţi.

Acceptă fără să stea pe gânduri. E flatat că i s-a făcut propunerea, chiar dacă doar pentru că pare un tip şters, pe care se poate conta. în plus, dacă renunţă la garsoniera din Mowbray, poate economisi mai repede bani pentru un bilet de vapor spre Anglia. Iar casa - o clădire uriaşă, întortocheată, situată pe pantele joase ale muntelui, cu multe coridoare întunecate şi încăperi igrasioase, nelocuite - are un ceva al ei care-l fascinează.

E totuşi o problemă. în prima lună va trebui să împartă casa cu nişte oaspeţi ai soţilor Howarth, o femeie din Noua Zeelandă şi fiica ei de trei ani.

Femeia din Noua Zeelandă se vădeşte a fi o altă băutoare. La scurt timp după ce el s-a mutat acolo, ea intră în camera lui, în toiul nopţii, şi i se vâră în pat. îl îmbrăţişează, se lipeşte de el, îl mozoleşte. Nu ştie ce să facă. Nu-i place de ea, n-o doreşte, e scârbit de buzele ei moi care-i caută gura. întâi îl ia cu frig, apoi îl cuprinde panica.

- Nu! strigă el. Pleacă de-aici!

Şi se face covrig.

Femeia se dă jos din pat, clătinându-se.

- Ticălosule! şuieră ea şi dispare.

Până la sfârşitul lunii, continuă să locuiască împreună în casa aceea mare, evitându-se, ciulind urechile la scârţâiturile podelei, ferindu-şi privirile când se întâmplă să li se încrucişeze drumurile.

S-au purtat ca nişte neghiobi, amândoi, dar ea, cel puţin, a fost o neghioabă imprudentă, ceea ce poate fi iertat, câtă vreme el a fost un pudibond şi-un măgar.

Nu s-a îmbătat în viaţa lui. Detestă beţia. Pleacă devreme de la petreceri, ca să scape de vorbăria împiedicată, ineptă a celor care au băut prea mult. După părerea lui, pedeapsa pentru şoferii beţi ar trebui dublată, nu înjumătăţită. Dar în Africa de Sud, orice exces comis sub influenţa alcoolului este tratat cu indulgenţă. Fermierii pot să-şi omoare în bătaie lucrătorii, atâta vreme cât o fac la beţie. Bărbaţii urâţi pot abuza de femei, femeile urâte se dau la bărbaţi; cine se opune nu intră-n horă.

L-a citit pe Henry Miller. Dacă o femeie beată se vâra în pat cu Henry Miller, regulatul şi, de bună seamă, băutul ţineau toată noaptea. Dacă Henry Miller ar fi doar un satir, un monstru cu un apetit nestăvilit, ar putea fi ignorat. Dar Henry Miller e un artist, iar poveştile lui, oricât de revoltătoare şi probabil pline de minciuni, sunt poveşti despre viaţa unui artist. Henry Miller scrie despre Parisul anilor 1930, un oraş al artiştilor şi al femeilor care-i iubeau pe artişti. Dacă femeile se dădeau la Henry Miller, atunci, *mutatis mutandis*^ cu siguranţă s-au dat şi la Ezra Pound, şi la Ford Madox Ford, şi la Ernest Hemingway, şi la toţi ceilalţi artişti mari care trăiau la Paris în acei ani, ca să nu mai vorbim de Pablo Picasso. El ce-o să facă după ce va fi ajuns la Paris sau la Londra? O să continue să refuze să intre în horă?

Pe lângă oroarea faţă de beţie, are oroare şi faţă de urâţenie. Când citeşte *Testamentul* lui Villon, se gândeşte doar la cât de urâtă pare *belle Heaumière*, zbârcită, nespălată, vulgară. Dacă e să devii artist, trebuie să iubeşti femeile de-a valma? Viaţa unui artist impune ca acesta să

se culce cu oricine şi cu toată lumea, în numele vieţii? Dacă eşti cusurgiu în privinţa relaţiilor sexuale, înseamnă că respingi viaţa?

O altă întrebare: ce-a facut-o pe Marie din Noua Zeelandă să decidă că merita să se vâre în patul lui? Pur şi simplu faptul că el era acolo, sau auzise ea de la Howarth că el e poet, un poet în devenire? Femeile îi iubesc pe artişti pentru că ei ard cu o flamă lăuntrică, o flamă care consumă, dar care, paradoxal, reînnoieşte tot ce atinge. Când s-a vârât în patul lui, Marie s-o fi gândit că va fi linsă de flama artei şi că va fi cuprinsă de un extaz dincolo de cuvinte. în loc de asta, s-a pomenit că e respinsă de un băiat cuprins de panică. în mod sigur se va răzbuna într-un fel sau altul. în mod sigur, prietenii ei, soţii Howarth, vor primi, odată cu următoarea scrisoare de la ea, o versiune a celor întâmplate, din care va rezulta că el e un nesimţit.

Ştie că a condamna o femeie pentru că e urâtă este un act mârşav. Dar, din fericire, artiştii nu trebuie să fie persoane admirabile din punct de vedere moral. Tot ceea ce contează este că ei creează artă mare. Dacă arta lui se va naşte din ce are el mai josnic, aşa să fie. Florile cresc mai bine pe grămada de bălegar, cum spune Shakespeare nu o dată. Chiar şi Henry Miller, care se prezintă ca un individ atât de direct, dispus să facă dragoste cu orice femeie, indiferent de formele sau dimensiunile ei, are probabil o latură întunecată pe care o ascunde cu prudenţă.

Oamenilor normali le vine greu să fie răi. Când simt răutatea izbucnind în ei, oamenii normali beau, înjură, devin violenţi. Pentru ei, răutatea e ca o febră: vor să o elimine din sistemul lor, vor să revină la starea de normalitate. Dar artiştii trebuie să trăiască cu această febră, indiferent de natura ei, bună sau rea. Febra îi face să fie artişti; febra trebuie să fie întreţinută. De aceea niciodată artiştii nu pot fi cu totul prezenţi în raport cu lumea; un ochi este întotdeauna întors spre lăuntrul lor. Cât despre femeile care se bulucesc în urma artiştilor, nu poţi avea deplină

încredere în ele. Căci dacă spiritul artistului este şi flamă, şi febră, femeia care tânjeşte să fie linsă de limbile flamei va face, totodată, tot ce-i va sta în puteri să potolească febra şi să-l coboare pe artist în rândul vulgului. Prin urmare, trebuie să respingi femeile chiar dacă le iubeşti. Nu le poţi lăsa să se apropie de flamă într-atât încât s-o stingă.

Patru într-o lume perfectă, s-ar culca numai cu femei perfecte, femei cu o feminitate perfectă, dar cu o anumită întunecime în miezul fiinţei lor, care să răspundă părţii lui mai întunecate. Dar nu cunoaşte asemenea femei. Jacqueline - dacă o fi avut vreo întunecime în miezul fiinţei ei, el nu a reuşit să o descopere - a încetat să-l mai viziteze, fără nici un avertisment, iar el a avut atâta minte cât să nu încerce să afle de ce. Prin urmare, e nevoit să se descurce cu alte femei - de fapt, cu fete care încă nu sunt femei şi poate încă nu au un miez autentic sau nici unul care să fie luat în seamă: fete care se culcă fără tragere de inimă cu un bărbat, doar pentru că s-au lăsat înduplecate să o facă, sau pentru că prietenele lor o fac şi ele nu vor să fie mai prejos, sau pentru că uneori e singura modalitate de a nu fi părăsite de iubit.

Pe una dintre ele o lasă gravidă. Când ea îi telefonează ca să-i dea vestea, el e uluit, rămâne mut. Cum se poate să fi lăsat o femeie însărcinată? într-un anumit sens, ştie exact cum. Un accident: grabă, zăpăceală, o încurcătură de genul care nu-şi găseşte niciodată locul în romanele citite de el. Dar în acelaşi timp nu-i vine să creadă. în sufletul lui, nu simte că ar avea mai mult de opt ani, cel mult zece. Cum poate un copil să fie tată?

N-o fi adevărat, îşi spune el. O fi ca un examen din acelea pe care eşti sigur că le-ai picat, dar, când vin rezultatele, n-ai dat-o în bară chiar atât de rău.

Dar nu asa stă treaba. încă un telefon. Pe un ton sec, fata îi spune că a fost la doctor. Urmează o pauză infimă, cât să accepte el uşa deschisă şi să vorbească. “Voi fi alături de tine”, ar putea zice. “Lasă totul în grija mea”, ar putea zice.

Dar cum să-i spună că va fi alături de ea, când ceea ce va însemna în realitate *să fie alături de ea* îl umple de spaimă, când ceea ce-i vine să facă e să arunce telefonul şi să fugă?

Pauza se încheie. A făcut rost de un nume, spune ea mai departe, numele cuiva care se va ocupa de problemă. Prin urmare, s-a programat pentru a doua zi. I s-a atras atenţia că, după ceea ce se va întâmpla acolo, n-o să fie în stare să conducă - e dispus să o ducă până la locul cu pricina şi apoi s-o aducă înapoi cu maşina?

Ea se numeşte Sarah. Prietenii îi spun Sally, un nume care lui nu-i place. îi aminteşte de versul *Come down to the sally gardens*. Ce naiba sunt *sally gardens*[54]. Ea vine din Johannesburg, dintr-una dintre acele suburbii unde oamenii îşi petrec duminicile străbătându-şi la trap proprietăţile şi strigându-şi unii altora “Grozav, nu-i aşa?”, în vreme ce servitori negri, purtând mănuşi albe, le aduc băuturi. O copilărie petrecută galopând, căzând din şa, lovindu-se, dar nevărsând nici o lacrimă, a transformat-o pe Sarah într-o ţipă a-ntâia. “Sal chiar e o ţipă a-ntâia”, parcă aude el gaşca ei din Johannesburg spunând. Nu e frumoasă - prea robustă şi cu tenul prea proaspăt pentru gabaritul ei -, dar are o sănătate de fier şi nu se preface. Acum, cu nenorocirea asta pe capul ei, nu se ascunde în cameră, prefacându-se că totul e în regulă. Dimpotrivă, a găsit ceea ce trebuia găsit - cum să facă un avort în Cape Town - şi a aranjat tot ce trebuia aranjat. De fapt, l-a făcut pe el de ruşine.

Se duc cu maşina ei mică la Woodstock şi se opresc în dreptul unui şir de căsuţe duplex identice. Ea coboară şi bate la o uşă. El nu vede cine o deschide, dar nu poate fi decât femeia care provoacă avortul. în mintea lui, femeile astea sunt şleampete, cu părul vopsit, fard gros de-un deget şi unghii nu tocmai curate. îi dau fetei un pahar de gin sec, o pun să se întindă pe spate, apoi execută o manevră dezgustătoare înăuntrul ei, cu o bucată de sârmă,

54G ardens — grădini; sally — ieșire, impuls (engl.).

ceva ce implică agăţare şi tragere. Şezând în maşina ei, el tremură înfiorat. Cine şi-ar închipui că într-o casă obişnuită ca aceasta, cu hortensii şi un gnom de gips în grădină, se pot petrece asemenea orori!

Trece o jumătate de oră. Devine tot mai neliniştit. O să fie în stare să facă ceea ce se aşteaptă din partea lui?

Apoi Sarah iese şi uşa se închide în urma ei. încet, cu o expresie concentrată, se îndreaptă spre maşină. Când se apropie, el vede că e palidă şi asudată din cap până-n picioare. Sarah nu scoate nici un cuvânt.

O duce în casa mare a soţilor Howarth şi o instalează în dormitorul ale cărui ferestre dau spre Table Bay şi port. îi oferă ceai, îi oferă supă, dar ea nu vrea nimic. Şi-a adus o valiză; şi-a adus propriile prosoape, propriile aşternuturi. S-a gândit la tot. El nu trebuie decât să fie prin preajmă, să fie pregătit dacă ceva nu merge cum trebuie. Cam atât se aşteaptă de la el.

Ea cere un prosop cald. El pune un prosop în cuptorul electric, îl scoate mirosind a ars. Până-l duce sus, la etaj, mai e doar călâu. Dar ea şi-l pune pe pântec şi închide ochii, prosopul pare s-o liniştească.

O dată la câteva ore ia una dintre pastilele pe care i le-a dat femeia, apoi bea apă, pahar după pahar. în restul timpului, zace cu ochii închişi, suportând durerea. Sesizându-i dezgustul, ea a ascuns de ochii lui dovada a ceea ce se petrece în trupul ei: tampoanele însângerate şi ce-o mai fi acolo.

- Cum te simţi? o întreabă el.

- Bine, murmură ea.

Habar n-are ce va face dacă ei n-o să-i mai fie bine. Avortul e ilegal, dar cât de ilegal? Dacă ar chema un medic, i-ar raporta la poliţie?

Doarme pe o saltea, lângă pat. în calitate de infirmieră, nu-i bun de nimic, ba încă şi mai rău de-atât. Ce face el nu înseamnă că are grijă de ea. E pur şi simplu o penitenţă, o penitenţă stupidă, ineficientă.

în dimineaţa celei de-a treia zile, ea apare în pragul biroului de la parter, palidă, clătinându-se pe picioare, dar îmbrăcată. E gata să plece acasă, spune ea.

O duce cu maşina până la locuinţa ei, cu tot cu valiză si cu sacul de rufe în care fără îndoială se găsesc prosoapele şi cearşafurile însângerate.

- Vrei să rămân puţin cu tine? o întreabă el.

Ea clatină din cap.

- O să-mi fie bine, zice ea.

O sărută pe obraz şi pleacă acasă, pe jos.

Nu i-a făcut nici un reproş, n-a cerut nimic; din banii ei a plătit-o pe femeia care i-a provocat avortul. De fapt, i-a dat lui o lecţie de purtare. El, unul, s-a comportat lamentabil, nu poate nega asta. în puţinul ajutor pe care i l-a dat, s-a dovedit laş, chiar mai rău, incompetent. Speră din tot sufletul ca ea să nu povestească nimănui ce s-a întâmplat.

Gândul i se întoarce mereu la ceea ce a fost distrus înăuntrul ei - acel boţ de carne, acel homuncul de consistenţa cauciucului. Vede minuscula creatură cum dispare în veceul casei din Woodstock, cum se rostogoleşte prin labirintul de canale, într-un târziu scuipat afară în apele puţin adânci de la mal, clipind în soarele neaşteptat şi luptându-se cu valurile care-o vor duce în largul golfului. El n-a vrut ca acea fiinţă să trăiască, acum nu vrea ca ea să moară. Dar şi de-ar fi să alerge jos pe plajă, s-o găsească, s-o salveze din mare, ce-ar face cu ea? Ar aduce-o acasă, ar înveli-o în vată, s-o ţină la căldură, ar încerca s-o facă să crească? Cum poate el să crească un copil, când el însuşi e încă un copil?

E copleşit. Abia dacă a păşit în lume, şi are deja o moarte pe conştiinţă. Câţi dintre bărbaţii pe care-i vede pe stradă poartă cu ei copii morţi, ca pe nişte pantofiori de bebeluş atârnaţi în jurul gâtului?

N-ar vrea s-o mai vadă pe Sarah. Singur, ar reuşi să-şi revină, să se întoarcă la ceea ce-a fost el odată. Dar s-o părăsească acum ar fi mult prea ruşinos. Prin urmare, în

fiecare zi trece pe la ea, se aşază şi o ţine de mână atât cât să nu pară că-i pe fugă. Dacă n-are ce să-i spună, este pentru că îi lipseşte curajul s-o întrebe ce se întâmplă cu ea, în ea. E ca o boală, se întreabă el, din care ea e acum pe cale să-şi revină, sau e ca o amputare, din care nu-ţi revii niciodată? Care-i diferenţa dintre avort, lepădare şi ceea ce în cărţi se numeşte *pierderea unui copiii* In cărţi, o femeie care pierde un copil se izolează de lume şi intră în doliu. Sarah trebuie să intre şi ea într-o perioadă de doliu? Iar el? Şi el trebuie să poarte doliu? Şi cât îl porţi, dacă-l porţi? Doliul se sfârşește la un moment dat, şi persoana respectivă e la fel după doliu ca înainte de doliu?

Sau jeleşti o viaţă întreagă pentru chestia aia infimă care saltă în valuri, departe de Woodstock, la fel ca micul mus care a căzut peste bord şi nimeni nu i-a remarcat lipsa? *Plângeţi*, *plângeţi*! strigă musul care nici nu se scufundă, nici nu tace.

Ca să câştige mai multi bani, el îşi mai ia o după-amiază de lucrări practice la Departamentul de matematică. Studenţii din primul an înscrişi la seminarul lui sunt liberi să pună întrebări legate de matematica aplicată sau de matematica pură. El a făcut un singur an de matematică aplicată, prin urmare ştie doar cu puţin mai mult decât studenţii pe care trebuie să-i ajute: în fiecare săptămână, e nevoit să petreacă ore întregi cu pregătirea seminarului.

Deşi e absorbit de propriile sale griji, nu poate să nu observe că, în jurul lui, ţara e în fierbere. Legile privitoare la libera circulaţie, care-i vizează pe africani şi numai pe africani, sunt tot mai restrictive, proteste izbucnesc peste tot. în Transvaal, poliţia trage în mulţime, apoi, cuprinsă de turbare, împuşcă pe la spate bărbaţi care fug, trage în femei şi copii. Toată povestea asta, de la un cap la altul, îl scârbeşte: legile ca atare; poliţia, care-şi arată muşchii; guvernul, care-i foarte vocal în a-i apăra pe ucigaşi şi a-i denunţa pe morţi; şi presa, prea speriată să iasă în faţă şi să spună ce vede tot omul care are ochi să vadă.

După carnagiul de la Sharpeville, nimic nu mai e ca înainte. Chiar şi în paşnicul Cape au loc greve şi marşuri. Oriunde are loc un marş, sunt şi poliţişti înarmaţi, pândind de pe margine orice pretext ca să tragă.

Lucrurile iau o întorsătură urâtă într-o după-amiază, când el îşi ţine seminarul. Sala este liniştită; se plimbă de la o bancă la alta, verificând cum rezolvă studenţii exerciţiile pe care li le-a dat şi încercând să-i ajute pe cei aflaţi în dificultate. Deodată, uşa se dă de perete. Unul dintre lectorii principali intră cu paşi mari şi ciocăneşte în catedră.

- Vă rog, atenţie. Atenţie la mine! strigă el. Vocea gâtuită îi trădează nervozitatea; chipul îi e congestionat. Vă rog, creioanele jos şi atenţie la mine! în acest moment, pe De Waal Drive are loc un marş al muncitorilor. Din motive de siguranţă, am fost rugat să vă anunţ că nimeni nu are voie să plece din campus până la noi ordine. Repet: nimeni n-are voie să plece. Este un ordin al poliţiei. Aveţi întrebări?

Există cel puţin o întrebare, dar nu e momentul potrivit pentru a o rosti cu voce tare: Unde a ajuns ţara asta, dacă nu se mai poate ţine un seminar de matematică în linişte? Cât despre ordinul poliţiei, el nu crede că poliţia blochează campusul de grija studenţilor. îl blochează pentru ca studenţii din acest notoriu focar al stângii să nu se alăture marşului, atâta tot.

Nici o speranţă ca seminarul să continue. în sală e rumoare; vorbind între ei, studenţii îşi strâng lucrurile, surescitaţi la culme, nerăbdători să vadă ce se întâmplă.

El se ia după mulţime, până pe terasamentul aflat mai sus de De Waal Drive. Traficul a fost complet oprit. Demonstranţii vin în sus pe Woolsack Road, un şarpe compact, câte zece, douăzeci în rând, apoi o iau spre nord, pe autostradă. Sunt bărbaţi, cei mai mulţi dintre ei în haine ponosite - salopete, mantale din stocurile suplimentare ale armatei, şepci de lână -, unii cu bâte în mână, merg toţi cu pas grăbit, în tăcere. Coloana pare nesfârşită. Dacă ar fi poliţist, i s-ar face frică.

- E PAO-ul, zice un student de culoare din apropiere. Ochii îi strălucesc, privirea îi e intensă.

Are dreptate? De unde ştie? Există anumite semne pe care ar trebui să fii în stare să le recunoşti? PAC-ul nu e ca ANC[55] [56]-ul. E mai de rău augur. *Africa pentru africani*! zice PAC. *Azvârliţi-i pe albi în mare*!

Coloana bărbaţilor - sunt mii şi mii - şerpuiește în sus. Nu arată ca o armată, dar asta e, o armată ivită dintr-odată, de pe pârloagele din Cape Flats. Ce vor face după ce vor ajunge în oraş? Indiferent ce va fi, nu există destui poliţişti în toată ţara ca să-i oprească, nici destule gloanţe ca să-i omoare.

Când avea doisprezece ani, a fost împins într-un autobuz plin de elevi, care i-a dus pe Adderly Street, unde li s-au dat steguleţe de hârtie portocalie-albă-albastră şi li s-a spus să le fluture în timp ce prin faţa lor trecea o paradă de care alegorice (Ian van Riebeeck1 şi soţia lui îmbrăcată într-o rochie sobră de burgheriţă; *voortrekker-i* cu muschete; impozantul Paul Kruger[57] [58] [59]). Trei sute de ani de istorie, trei sute de ani de civilizaţie creştină la capătul de jos al Africii, spuneau politicienii în discursurile lor; Domnului să-i mulţumim. Acum, în faţa ochilor lui, Domnul îşi retrage mâna protectoare. în umbra muntelui, vede cum se desface istoria.

55 Pan Africanist Congress - Congresul Pan-African.

56 African National Congress — Congresul Național African.

57 V. nota de la p. 63.

58 Stephanus Johannes Paulus Kruger (10 octombrie 1825-14 iulie 1904), cunoscut ca Paul Kruger, președintele Republicii Sud-Africane (Transvaal) între 1880 și 1899.

59 La 21 martie 1960, în orașul Sharpeville, Transvaal, a avut loc un protest împotriva legii pașapoartelor interne, soldat cu 289 de victime (69 de morti), după ce poliția sud-africană a deschis focul împotriva celor aprox. 7.000 de demonstranți.

în liniştea din jur, simte şocul consternării care a cuprins aceste produse îngrijite, bine-mbrăcate, ale Liceului de băieţi Rondebosch şi ale Colegiului Diocezan, aceşti tineri care, în urmă cu o jumătate de oră, erau preocupaţi de calcule vectoriale şi visau la cariere de ingineri civili. Se aşteptaseră să asiste la un spectacol, să chicotească văzând o procesiune de grădinari, nicidecum să vadă această mulţime încrâncenată. Le-a stricat toată după-amiaza; nu vor decât să ajungă acasă, să bea o cola, să mănânce un sandvici, să dea uitării cele petrecute.

Iar el? Nu se deosebeşte de ei. Singurul lui gând: *Mâine mai pleacă vreun vapor*? *Trebuie să scap de-aici până nu e prea târziu*!

A doua zi, după ce totul s-a încheiat şi demonstranţii s-au dus la casele lor, ziarele găsesc formule să vorbească despre marş. *Expresia mâniei reţinute*, aşa e numit marşul. *Unul dintre multele marşuri de protest din toată ţara*, *în urma evenimentelor de la Sharpeville*?, *dezamorsat*, se zice în ziare, *de reţinerea poliţiei* (*în sfârşit*) *şi de cooperarea liderilor protestanţilor*. *Guvernul*, se zice, *arface bine să fie atent şi să ia notiţe*. Astfel este atenuat evenimentul, diminuându-i-se semnificaţia. El nu se lasă amăgit. La un simplu fluierat, din cocioabele şi barăcile din Cape Flats va ţâşni aceeaşi armată de bărbaţi, mai numeroasă decât înainte, mai puternică.

Şi înarmată cu puşti din China. Ce speranţă e să le ţii piept, când nu crezi în ceea ce aperi?

Şi mai e problema armatei. Când a terminat el şcoala, era recrutat doar un alb din trei pentru instrucţia militară. A avut norocul să nu fie tras la sorţi. Acum situaţia e cu totul alta. S-au schimbat regulile. Oricând poate găsi în cutia de scrisori o înştiinţare de recrutare: *Sunteţi convocat să vă prezentaţi la Castel*, *la ora 9 a.m.*, *în data de cutare*. *Aduceţi doar obiecte de toaletă*. Voortrekkerhoogte, undeva în Transvaal, este unitatea de care a auzit vorbindu-se cel mai mult. Acolo îi trimit pe recruţii din Cape, departe de

casă, pentru a-i pune cu botul pe labe. In mai puţin de-o săptămână, se poate trezi în spatele sârmei ghimpate de la Voortrekkerhoogte, împărţind un cort cu nişte brute de afrikaneri, mâncând tocană de vită din conserve, ascultând Johnnie Ray la postul de radio Springbok. N-ar fi în stare să îndure aşa ceva; şi-ar tăia venele. Nu are decât o opţiune: să fugă. Dar cum să fugă fără să-şi ia licenţa? Ar fi ca şi cum ar pleca într-o călătorie lungă, o călătorie de-o viaţă, fără haine, fără bani, fără arme (la acest cuvânt, i se strânge inima).

Cinci

Este târziu, trecut de miezul nopţii. Zace pe canapeaua din garsoniera prietenului său Paul, din Belsize Park, vârât în sacul lui de dormit, de un albastru spălăcit, pe care l-a adus cu sine din Africa de Sud. In partea cealaltă a camerei, în patul propriu-zis, Paul a început să sforăie. Printr-o crăpătură a perdelei luceşte cerul nopţii, de un oranj închis, vârstat cu violet. Deşi şi-a pus o pernă pe picioare, tot îngheţate îi sunt. Nu contează, e la Londra.

Există două sau trei locuri în lume unde viaţa poate fi trăită la intensitate maximă: Londra, Paris, poate Viena. Paris, înainte de toate: oraşul iubirii, oraşul artei. Dar ca să trăieşti la Paris, trebuie ca mai întâi să fi trecut prin şcoala celor cu bani mulţi, unde se învaţă franceza. Cât despre Viena, Viena este pentru evreii care se întorc să-şi revendice dreptul lor prin naştere: pozitivismul logic, muzica dodecafonică, psihanaliza. Nu mai rămâne decât Londra, unde sud-africanii nu au nevoie de documente speciale şi unde se vorbeşte engleza. O fi ea Londra pietroasă, rece, dar în spatele zidurilor sale respingătoare există bărbaţi şi femei care scriu cărţi, pictează tablouri, compun muzică. Treci pe lângă ei pe stradă în fiecare zi, fără să le ghiceşti secretul, datorită admirabilei şi vestitei discreţii britanice.

Plătind jumătate din chiria garsonierei - o cameră, un oficiu cu aragaz şi o chiuvetă cu apă rece (baia şi toaleta se

află la etaj, comună pentru întreaga casă) -, el îi dă lui Paul două lire pe săptămână. Toate economiile sale, pe care le-a adus din Africa de Sud, se ridică la optzeci şi patru de lire. Trebuie să-şi găsească urgent o slujbă.

Se duce la Consiliul Districtual al oraşului Londra şi-şi trece numele pe o listă de profesori suplinitori, dispuşi să ocupe locurile vacante în orice clipă. Este trimis pentru un interviu la un gimnaziu modern din Barnet, la capătul celălalt al Liniei Nordice de metrou. Are licenţă în matematică şi engleză. Directorul vrea ca el să predea ştiinţe sociale; şi să supravegheze orele de înot, două după-amiezi pe săptămână.

- Dar nu ştiu să înot, obiectează el.

- Atunci va trebui să înveţi, nu-i aşa? spune directorul.

Pleacă de la şcoală cu un exemplar al manualului de ştiinţe sociale sub braţ. Are un weekend la dispoziţie să se prgătească pentru prima oră. Dar n-ajunge la staţie şi se şi afuriseşte că a acceptat slujba. Insă e prea laş ca să se întoarcă şi să spună că s-a răzgândit. La oficiul poştal din Belsize Park, expediază înapoi cartea, însoţită de un bilet: “Circumstanţe neprevăzute mă împiedică să-mi preiau îndatoririle. Vă rog să acceptaţi scuzele mele sincere”.

Un anunţ din *The Guardian* îl face să întreprindă o excursie până la Rothamsted, staţia de cercetări agricole din afara Londrei, unde au lucrat odată şi Halsted, şi MacIntyre, autorii volumului *The Design of Statistical Experiments*, unul dintre manualele lui de la universitate. Interviul, precedat de un tur al grădinilor şi serelor, decurge bine. Slujba pentru care a făcut el cerere este cea de asistent pentru lucrări experimentale. Află că îndatoririle unui asistent sunt următoarele: să pregătească răsadurile pentru însămânţări de probă şi să înregistreze randamentele sub diferite tratamente, apoi să analizeze datele la computer, sub îndrumarea unui analist-şef. Munca agricolă propriu-zisă este făcută de grădinari îndrumaţi de tehnicieni agronomi; el nu-şi va murdări mâinile cu o astfel de muncă.

Câteva zile mai târziu, soseşte o scrisoare prin care i se confirmă numirea în post, cu un salariu de şase sute de lire sterline pe an. Nu-şi încape în piele de bucurie. A dat lovitura! Să lucreze la Rothamsted! Celor din Africa de Sud n-o să le vină să creadă!

Există totuşi o problemă. Scrisoarea se încheie astfel: “Veţi putea locui în sat ori la sediul consiliului de administraţie”. Acceptă postul, le răspunde el tot printr-o scrisoare, dar preferă să locuiască mai departe în Londra. Va face naveta la Rothamsted.

Drept răspuns la scrisoarea lui, primeşte un telefon de la biroul de personal. I se spune că naveta nu este o soluţie practică. Ceea ce i se oferă ca slujbă nu este o muncă de birou între anumite ore precise. în unele dimineţi, va trebui să înceapă munca foarte devreme; alteori va avea de muncit până seara târziu sau chiar în weekend. Ca şi ceilalţi angajaţi, va trebui să locuiască în apropierea staţiei experimentale. Este rugat să se gândească bine şi să le comunice decizia finală.

Triumful lui se pleoştește. Ce rost are să fi bătut atâta amar de drum de la Cape Town până la Londra, dacă trebuie să se cazeze într-un cămin la câţiva kilometri în afara oraşului, ca să se poată trezi la primul cântat al cocoşului şi să măsoare înălţimea vrejului de fasole? Da, vrea să lucreze la Rothamsted, vrea să folosească într-un fel toată matematica pentru care a trudit ani de zile, dar vrea să se ducă şi la seri de poezie, să întâlnească scriitori şi pictori, să aibă aventuri amoroase. Cum să-i facă pe cei de la Rothamsted - bărbaţi în jachete de tweed, fumători de pipă şi femei cu păr sârmos şi ochelari de bufniţă - să înţeleagă acest lucru? Cum să rostească în faţa lor cuvinte ca *iubire*, *poezie*?

Dar cum să refuze oferta? E atât de aproape de a obţine o slujbă adevărată, şi încă în Anglia! E suficient să rostească un singur cuvânt - *da* - şi va putea să-i scrie mamei lui şi să-i dea veştile pe care ea le aşteaptă, anume că fiul ei

câştigă un salariu bun făcând o muncă respectabilă. Apoi ea, la rândul ei, va putea telefona surorilor tatălui său ca să le anunţe: “John lucrează ca om de ştiinţă în Anglia”. *Astfel va*. pune în sfârşit capăt clevetelilor şi rânjetelor lor. Om de ştiinţă: ce poate fi mai temeinic decât asta?

Temeinicia i-a lipsit lui întotdeauna. Temeinicia este călcâiul lui Ahile în ceea ce-l priveşte. Deşteptăciune are destulă (deşi nu chiar câtă îşi închipuie mama lui că are şi cât credea el odată); dar temeinic n-a fost niciodată. Rothamsted îi va da poate nu temeinicie, nu chiar de la început, dar cel puţin un titlu, un birou, o carapace. întâi asistent, apoi analist, apoi analist-şef; şi cu siguranţă că în spatele unui scut atât de respectabil va putea, în orele lui libere, în taină, să continue să transpună experienţa lui de viaţă în artă, munca pentru care a fost el adus pe lume.

Acesta este argumentul în favoarea staţiei de cercetări agricole. Argumentul în defavoarea staţiei de cercetări agricole este acela că nu se află în Londra, oraşul poveştilor de dragoste.

Scrie o scrisoare celor de la Rothamsted. După ce a reflectat serios, scrie el, şi a luat în considerare toate circumstanţele, crede că e mai bine să refuze oferta.

Ziarele sunt pline de anunţuri pentru programatori de computere. Recomandabil, dar nu neapărat obligatoriu, ar fi ca solicitantul să aibă o diplomă în ştiinţe. A auzit el despre programare de computere, dar nu prea ştie ce e asta. N-a văzut în viaţa lui un computer, doar în benzile desenate, unde computerele apar ca nişte lăzi care scuipă afară suluri de hârtie. In Africa de Sud nu există computere - din câte ştie el.

Răspunde unui anunţ dat de IBM - IBM este cel mai grozav loc de muncă - şi se duce la interviu îmbrăcat în costumul negru pe care şi l-a cumpărat înainte de a fi plecat din Cape Town. Funcţionarul de la IBM cu care stă de vorbă, un tip la treizeci de ani, poartă şi el un costum negru, dar mai elegant, cu o croială mai frumoasă.

Primul lucru pe care vrea să-l afle funcţionarul este dacă a părăsit Africa de Sud pentru totdeauna.

- Da, răspunde el.

- De ce? întreabă funcţionarul.

- Pentru că ţara se îndreaptă spre o revoluţie.

Urmează o tăcere. Revoluţie: poate că nu a fost cuvântul potrivit în incinta IBM.

- Si când ziceţi că va avea loc această revoluţie? vrea să ştie funcţionarul.

Are răspunsul pregătit:

- Peste cinci ani.

Aşa spune toată lumea, după evenimentele de la Sharpeville. Sharpeville a marcat începutul sfârşitului pentru regimul alb, tot mai disperatul regim alb.

După interviu, i se dă să rezolve un test de inteligenţă. întotdeauna i-au plăcut testele astea, s-a descurcat întotdeauna de minune cu ele. în general, este mai bun la teste, la întrebări încuietoare şi la examene decât la viaţa reală.

în câteva zile, IBM îi oferă un post de programator stagiar. Dacă se descurcă bine şi trece de perioada de probă, va fi numit mai întâi programator, apoi programator-şef. îşi va începe cariera la biroul IBM de procesare a datelor din Newman Street, colţ cu Oxford Street, chiar în inima West Endului. Programul - de la nouă la cinci. Salariul iniţial va fi de şapte sute de lire sterline pe an.

Acceptă condiţiile fără să ezite.

în aceeaşi zi, trece pe lângă un anunţ lipit în staţia de metrou, cu o ofertă de serviciu. Doritorii sunt invitaţi să se înscrie pentru un post de şef de staţie stagiar, cu un salariu de şapte sute de lire pe an. Pregătire profesională minimă: certificat de absolvire a unei şcoli. Vârsta minimă: douăzeci şi unu de ani.

Oare toate slujbele sunt plătite la fel în Anglia? se întreabă el. Dacă-i pe-aşa, ce rost are să fi absolvit o facultate?

La cursul de programare mai sunt doi stagiari - o tânără din Noua Zeelandă, destul de simpatică, şi un tânăr londonez, cu faţa plină de coşuri - şi vreo duzină de clienţi IBM, oameni de afaceri. Teoretic, el ar trebui să fie cel mai bun dintre ei, el si neozeelandeza, care a absolvit tot Matematica; în realitate, se chinuie să înţeleagă despre ce e vorba şi nu se descurcă defel la exerciţiile scrise. La sfârşitul primei săptămâni dau test, pe care abia dacă reuşește să-l treacă. Instructorul nu e deloc încântat de el si nu ezită să-şi manifeste nemulţumirea. A pătruns în lumea afacerilor, şi în lumea afacerilor - după cum descoperă el - nu-i nevoie să fii politicos.

E ceva în toată treaba asta cu programarea care pe el îl lasă năuc, în schimb oamenii de afaceri nu par să aibă nici o bătaie de cap. în naivitatea sa, şi-a închipuit că programarea e ceva care are de-a face cu traducerea logicii simbolice şi a teoriei mulţimilor în coduri digitale. Şi uite că totul se învârte în jurul inventarelor şi al scurgerilor de capital, în jurul Clientului A şi Clientului B. Ce-s alea inventare şi scurgeri de capital, şi ce legătură au ele cu matematica? La fel de bine ar putea să se angajeze ca funcţionar care sortează cârduri în teancuri: la fel de bine ar putea fi şef de staţie stagiar.

La sfârşitul celei de-a treia săptămâni, dă testul final, obţine calificativul “suficient” şi promovează pe Newman Street, unde este repartizat la un birou, într-o încăpere cu alţi nouă programatori tineri. Tot mobilierul este gri. In sertarul mesei sale de lucru găseşte hârtie, o riglă, creioane, o ascuţitoare şi o agendă cu coperte negre de plastic. Pe copertă stă scris cu litere groase de tipar: GÂNDEŞTE. Pe masa de lucru a supervizorului, aflat într-un separeu lângă sala principală, tronează o inscripţie pe care scrie: GÂNDEŞTE. Acesta este mottoul IBM: GÂNDEŞTE. I se dă de înţeles că ceea ce are IBM atât de special este faptul că pune un accent deosebit şi nesmintit pe procesul gândirii. Depinde numai de angajaţi să gândească tot

timpul şi astfel să împlinească idealul lui Thomas J. Watson, fondatorul IBM. Angajaţii care nu gândesc nu au ce căuta la IBM, care este aristocratul acestui imperiu al maşinăriei afacerilor. La sediul central din White Plains, New York, IBM are laboratoare unde se efectuează cercetări în ştiinţa informaticii, mai avansate decât în toate universităţile lumii la un loc. Oamenii de ştiinţă din White Plains sunt plătiţi mai bine decât profesorii universitari şi au la dispoziţie absolut tot ce le trebuie. Un singur lucru li se cere: să gândească.

Deşi programul din Newman Street este de la nouă la cinci, el descoperă curând că şefii se cam încruntă când angajaţii de sex masculin părăsesc birourile la cinci fix. Angajatele familiste, prin urmare cu obligaţii suplimentare, pot pleca Iară probleme la cinci; dar bărbaţii ar cam trebui să stea să lucreze cel puţin până la şase. Când e vorba de o treabă contra cronometru, îi prind zorile la serviciu; au doar o pauză scurtă în care dau fuga la o crâşmă, să îmbuce câte ceva. Dar lui nu-i plac crâşmele, aşa că stă şi lucrează fără întrerupere. Rareori ajunge acasă înainte de zece seara.

E în Anglia, la Londra; are o slujbă, o slujbă adevărată, mai bună decât cea de dascăl într-o şcoală, şi primeşte un salariu. A scăpat de Africa de Sud. Totul merge bine, şi-a atins primul scop, ar trebui să fie fericit. In realitate, pe măsură ce săptămânile trec, e tot mai deprimat. Are atacuri de panică, pe care le stăpâneşte cu greu. în birou, nimic nu-i încântă ochiul, peste tot numai suprafeţe metalice, drepte ca-n palmă. Sub lucirea neoanelor care nu lasă umbră, îşi simte propriul suflet atacat. Clădirea, un bloc de beton şi sticlă, fără nici un semn distinctiv, pare să degaje o substanţă gazoasă, inodoră, incoloră, care-i pătrunde în sânge şi-l paralizează. IBM-ul ăsta îl omoară şi alta nu, îl transformă într-un strigoi - e sigur de asta.

Dar nu poate renunţa. întâi gimnaziul din Barnet Hill, apoi Rothamsted, acum IBM; nu îndrăzneşte să dea greş a treia oară. Dacă ar face-o, ar semăna mult prea mult cu tatăl

său. Prin IBM-ul acesta cenuşiu, neîndurător, lumea reală îl pune la încercare. Trebuie să se oţelească şi să reziste.

Sase

J

Refugiul său de la IBM este cinematograful. La Everyman, în Hampstead, ochii săi descoperă filme din toată lumea, făcute de regizori ale căror nume îi sunt necunoscute. Se duce la tot ciclul Antonioni. într-un film care se numeşte *L'Eclisse*\ o femeie străbate străzile unui oraş pustiu, bătut de soare. E tulburată, neliniştită. Nu prea înţelege el ce anume o neliniştește; pe chipul ei nu citeşte nimic.

Femeia e Monica Vitti. Cu picioarele ei desăvârşite, cu buzele senzuale, cu aerul absent, Monica Vitti îl obsedează; se îndrăgosteşte de ea. Visează că, dintre toţi bărbaţii lumii, el este singurul care o poate consola şi mângâia. Aude un ciocănit în uşă. Monica Vitti e acolo, în faţa lui, cu un deget ridicat la buze în semn de tăcere. El face un pas înainte, o cuprinde în braţe. Timpul se opreşte în loc; el şi Monica Vitti se contopesc într-o singură fiinţă.

Dar oare este el cu adevărat iubitul pe care-l caută Monica Vitti? Se va dovedi el mai priceput decât bărbaţii din filmele ei să-i domolească neliniştea? Nu-i convins. Chiar dacă ar găsi o cameră numai pentru ei doi, un cuib tainic într-un cartier londonez liniştit, pâclos, tot o bănuieşte că la trei dimineaţa s-ar strecura din pat şi s-ar aşeza la masă sub lucirea lămpii cu un singur bec, căzută pe gânduri, pradă angoaselor.

Nu prea este el familiarizat cu angoasele care le chinuie pe Monica Vitti şi pe alte personaje ale lui Antonioni. De fapt, nu

1. *Eclipsa*. este angoasă, ci ceva mult mai profund: *Angst1*. I-ar plăcea să guste puţin din *Angst*-*A* ăsta, măcar să vadă şi el cum e. Dar oricât ar încerca, nu găseşte în inima lui nimic din ce-ar putea recunoaşte drept *Angst*. Din cât se pare, Tlragrt-ul e o chestie tipic europeană; încă nu

şi-a croit drum în Anglia, şi cu atât mai puţin în coloniile britanice.

Conform unui articol din *The Observer*, *Angst-\A* din cinematografia europeană ar izvorî din teama de anihilare nucleară şi din nesiguranţa ce domneşte de când a murit Dumnezeu. Articolul nu i se pare convingător. Nu poate crede că ceea ce o împinge pe Monica Vitti pe străzile oraşului Palermo, sub discul roşu şi mânios al soarelui, când la fel de bine ar putea sta în răcoarea unei camere de hotel, să fie iubită de un bărbat, este bomba cu hidrogen sau încercarea eşuată a lui Dumnezeu de a sta de vorbă cu ea. Indiferent care este adevărata explicaţie, lucrurile sunt cu siguranţă mai complicate decât atât.

yl^grt-ul roade şi personajele lui Ingmar Bergman. Este pricina singurătăţii lor iremediabile. în privinţa yfogtf-ului lui Bergman, *The Observer* recomandă totuşi să nu fie luat prea în serios. Are iz de preţiozitate, scrie *The Observer*, o afectare nu fără legătură cu lungile ierni nordice, cu nopţile de beţii cumplite şi de mahmureală.

Din câte începe el să înţeleagă, chiar şi ziarele aşa-zis liberale - *The Guardian*, *The Observer* - sunt ostile vieţii intelectului. Când se confruntă cu ceva profund şi serios, ziarele astea nu ezită să strâmbe din nas, să-i întoarcă spatele cu o remarcă sarcastică. Doar în mici enclave, precum Programul Trei la radio, este luată în serios noua artă - poezia americană, muzica electronică, expresionismul abstract. Anglia modernă se dovedeşte a fi o ţară iritant de filistină, prea puţin diferită de Anglia lui W.E. Henley[60] [61] [62] şi de marşurile *Pomp and Circumstance** împotriva cărora Ezra Pound tuna şi fulgera în 1912.

60 Frică, teamă, spaimă (germ.).

61 William Ernest Henley (1849-1903) - poet, critic și editor englez.

62 Pomp and Circumstance Marches, Op. 39, o serie de marșuri militare pentru orchestră, compuse de sir Edward Elgar.

Şi totuşi, ce caută el în Anglia? Oare n-a fost o uriaşă greşeală să vină aici? E prea târziu s-o ia din loc? N-ar fi Parisul, oraşul artiştilor, mai potrivit pentru el, cu condiţia să înveţe limba franceză? Dar Stockholm? Spiritual, s-ar simţi mai acasă la Stockholm, aşa bănuieşte el. Cum rămâne cu limba suedeză? Şi cum şi-ar câştiga existenţa acolo?

La IBM trebuie să-şi ferece în sine visurile cu Monica Vitti şi veleităţile artistice. Din motive încă neclare pentru el, unul dintre colegii de programare, Bill Briggs, se împrieteneşte cu el. Bill Briggs e scund şi îndesat; are o prietenă pe nume Cynthia, cu care urmează să se însoare; aşteaptă cu nerăbdare să poată plăti prima rată la o casă într-un complex din Wimbledon. Spre deosebire de ceilalţi programatori, care vorbesc cu accentul indefinit deprins la şcoală şi îşi încep ziua răsfoind paginile financiare ale ziarului *Telegraph*, ca să vadă preţul acţiunilor la bursă, Bill Briggs are un puternic accent londonez şi-şi depozitează banii în contul unei societăţi imobiliare.

In ciuda originii sale sociale, Bill Briggs n-ar avea nici un motiv să nu facă o carieră de succes la IBM. IBM este o companie americană pe care o deranjează ierarhizarea socială din Marea Britanie. în asta constă forţa IBM-ului: oameni de toate categoriile pot ajunge în vârf, pentru că tot ceea ce contează la IBM sunt loialitatea şi munca susţinută şi intensă. Bill Briggs munceşte din greu şi nu încape îndoială că este loial IBM-ului. în plus, Bill Briggs pare să ştie cam care sunt interesele mai largi ale IBM-ului şi ale centrului de procesare a datelor de pe Newman Street, ceea ce nu se poate spune despre el.

Angajaţii IBM primesc carnete cu tichete de masă. Pentru un tichet în valoare de trei lire şi şase penny, se poate mânca decent. El preferă braseria Lyons de pe Tottenham Court Road, unde poate să-şi ia de la bar câtă salată pofteşte. Dar Schmidt’s, de pe Charlotte Street, este locanta preferată de programatorii de la IBM, aşa că merge

împreună cu Bill Briggs la Schmidt’s şi mănâncă şniţel vienez sau iepure împănat. Pentru variaţie, se duc uneori la Athena, pe Goodge Street, unde comandă musaca. După prânz, dacă nu plouă, se plimbă niţel prin cartier, înainte să se întoarcă la birou.

Aria de subiecte pe care el şi Bill Briggs au hotărât tacit să nu le abordeze în conversaţiile lor este atât de vastă, încât se miră că a mai rămas ceva de discutat. Nu vorbesc despre dorinţele sau aspiraţiile lor mai înalte. Păstrează tăcerea asupra vieţilor lor particulare, asupra familiilor şi a educaţiei primite, asupra politicii, religiei şi artei. Fotbalul ar mai merge, dar el n-are habar de cluburile din Anglia. Prin urmare, nu le rămân decât vremea, grevele din transportul feroviar, preţul caselor şi IBM-ul; planurile de viitor ale IBM-ului, clienţii IBM-ului şi planurile acestor clienţi, şi cine ce-a spus la IBM.

Conversaţii sterile, desigur, dar există şi un revers. în urmă cu mai puţin de două luni, el era un provincial ignorant, coborând pe ţărm în burniţa docurilor din Southampton. Şi-acum uite-l în buricul Londrei, prin nimic deosebit în uniforma lui neagră de orice alt funcţionar londonez, schimbând opinii pe teme cotidiene cu un londonez get-beget şi descurcându-se de minune cu toate convenienţele conversaţiei. Curând, dacă va continua să facă progrese şi va fi atent la pronunţarea vocalelor, nimeni nu-l va mai lua la ochi. în mulţime, va trece, la un moment dat, drept londonez, poate chiar drept englez.

Acum că are un salariu, poate să-şi închirieze propria cameră, într-o casă de pe Archway Road, în partea de nord a Londrei. O cameră la etajul doi, cu o fereastră ce dă spre un rezervor de apă. Are încălzitor cu gaz şi o nişă mică în care se găsesc un aragaz şi câteva rafturi pentru alimente şi veselă. într-un colţ se află gazometrul; bagi un şiling şi primeşti gaz de-un şiling.

Hrana lui nu variază: mere, budincă de orez, pâine, brânză, nişte cârnaţi condimentaţi, numiţi *chipolatas*, prăjiţi

pe aragaz. Preferă *chipolatas* în locul cârnaţilor adevăraţi, pentru că nu trebuie congelaţi. Şi nici nu lasă grăsime când se prăjesc. Are bănuiala că în carnea tocată s-a pus o cantitate însemnată de fulgi de cartofi. Dar fulgii ăştia nu au ce rău să facă.

Deoarece pleacă dimineaţa devreme şi se întoarce seara târziu, rareori îi vede pe ceilalţi chiriaşi. Curând, viaţa lui intră într-un fel de rutină. Sâmbetele şi le petrece în librării, galerii de artă, muzee, la cinematograf. Duminecile, stă în cameră şi citeşte *The Observer*, apoi se duce la un film sau la o plimbare pe Heath.

Cele mai rele sunt serile de sâmbătă şi duminică. Atunci singurătatea, pe care de obicei reuşește s-o amăgească, îl copleşește, o singurătate ce se confundă cu vremea închisă, cenuşie, umedă a Londrei, sau cu răceala neîndurătoare a caldarâmului. De atâta nevorbit, îşi simte faţa înţepenită şi tâmpă; chiar şi IBM-ul, cu conversaţiile stereotipe de acolo, este de preferat acestei tăceri.

Speranţa lui este ca din mulţimile acelea indistincte, printre care se mişcă el, să apară într-o bună zi o femeie care să-i răspundă privirii, să se strecoare fără o vorbă alături de el, să se întoarcă împreună cu el (tot fără o vorbă - care-ar putea fi primul lor cuvânt? - imposibil de închipuit) în garsoniera lui, să facă dragoste cu el, să dispară în întuneric, să reapară în noaptea următoare (el va sta aplecat asupra cărţilor sale şi va auzi un ciocănit în uşă), să-l îmbrăţişeze din nou, iar la bătaia miezului de noapte să dispară iarăşi, şi tot aşa, şi astfel să-i transforme viaţa şi să elibereze torentul de versuri ţinute zăvorâte până atunci, compuse după modelul *Sonetelor către Orfeu* ale lui Rilke.

Primeşte o scrisoare de la Universitatea din Cape Town. Date fiind rezultatele lui la licenţă, scrie acolo, i se acordă o bursă de două sute de lire, pentru studii postuniversitare.

Suma e prea mică, mult prea mică, pentru a-i permite să se înscrie la o universitate britanică. Iar acum că a găsit o slujbă, nici nu se gândeşte să renunţe la ea. Dacă nu refuză

bursa, are o singură soluţie: să se înscrie la Universitatea din Cape Town ca masterand *in absentia*. Completează formularul de înscriere. La “Domeniul de studii”, se gândeşte câteva clipe, apoi scrie: “Literatură”. Ce grozav ar fi să scrie “Matematică”, dar adevărul e că nu e destul de deştept să continue cu matematica.

N-o fi literatura la fel de nobilă ca matematica, dar cel puţin literatura nu-l intimidează cu nimic. La subiectul cercetării sale, cochetează cu ideea de a propune *Cantos*, de Ezra Pound, dar până la urmă alege romanele lui Ford Madox Ford. Ca să-l citeşti pe Ford, măcar n-ai nevoie să înveţi chineza.

Ford, născut HuefFer, nepotul pictorului Ford Madox Brown, şi-a publicat prima carte în 1891, la vârsta de optsprezece ani.

De atunci şi până când a murit, în 1939, şi-a câştigat pâinea exclusiv din scris. Pound îl considera drept cel mai mare stilist în proză al timpului său şi-i dezavua pe englezi pentru că-l ignorau. El, unul, a citit până acum cinci romane de-ale lui Ford - *Un soldat de nădejde* şi cele patru volume ale ciclului *Sfârşitul paradei* - şi e convins că Pound are dreptate. îl uluieşte cronologia complicată, întortocheată, a intrigilor lui Ford, ingeniozitatea cu care o notă, atinsă în trecere şi repetată ca din întâmplare, se va dovedi, câteva capitole mai târziu, un motiv major. E tulburat, de asemenea, de iubirea dintre Christopher Tietjens şi mult mai tânăra Valentine Wannop, o iubire pe care Tietjens se abţine s-o consume, chiar dacă Valentine atâta aşteaptă, deoarece (zice Tietjens) un bărbat nu umblă să defloreze virgine. Etosul lui Tietjens - buna-cuviinţă laconică, banală - i se pare cum nu se poate mai admirabil, chintesenţa anglicităţii.

Dacă Ford a putut să scrie cinci asemenea capodopere, îşi spune el, cu siguranţă trebuie să mai existe şi alte capodopere, încă nerecunoscute ca atare, între creaţiile sale tot mai numeroase şi abia acum catalogate,

capodopere la a căror descoperire el ar putea să dea o mână de ajutor. Fără să mai piardă vremea, se pune pe citit opera lui Ford, petrecându-şi sâmbete întregi în sala de lectură de la British Museum, precum şi două seri pe săptămână, atunci când sala e deschisă până târziu. Deşi scrierile de început se dovedesc o dezamăgire, el nu se dă bătut, găsindu-i lui Ford scuza că probabil încă deprindea arta scrisului.

într-o sâmbătă, intră în vorbă cu cititoarea de la masa alăturată, apoi se duc să bea ceai în salonul de ceai al muzeului. Ea se numeşte Anna; e de origine poloneză, încă vorbeşte cu un uşor accent. E cercetătoare, îi spune ea; parte din munca ei implică să frecventeze sala de lectură. în acest moment, cercetează materiale pentru o monografie John Speke, cel care a descoperit izvoarele Nilului. El îi spune despre Ford şi despre colaborarea lui Ford cu Joseph Conrad. Vorbesc despre perioada petrecută de Conrad în Africa, despre primii săi douăzeci de ani de viaţă trăiţi în Polonia şi despre aspiraţia lui de mai târziu de a deveni latifundiar englez.

în timpul conversaţiei, el se întreabă dacă nu cumva e un semn faptul că, în sala de lectură de la British Museum, el, un student care-l studiază pe F.M. Ford, o întâlneşte pe o compatrioată a lui Conrad? E oare Anna cea care-i este Sortită? Nu-i o frumuseţe, asta-i sigur; e mai în vârstă decât el; are un chip osos, chiar costeliv; poartă pantofi plăţi, confortabili, şi o fustă gri, lălâie. Dar cine spune că el ar merita ceva mai bun?

îi stă pe limbă s-o invite în oraş, poate la un film, dar deodată îi piere curajul. Ce se-ntâmplă dacă, după ce i-a dat de înţeles care-i sunt intenţiile, nu se produce nici un scurtcircuit? Cum să se retragă fără să se facă de ruşine?

Probabil că, printre cei care frecventează în mod obişnuit sala de lectură, sunt şi alţii la fel de singuri ca şi el. Bunăoară, un indian cu un chip ciupit de vărsat, care emană un miros de furuncule şi bandaje vechi. De câte ori

merge la toaletă, indianul pare să se ia după el, parcă ar vrea să-i vorbească, dar nu e în stare.

în sfârşit, într-una din zile, stând unul lângă altul la spălător, omul vorbeşte. E de la King’s College? îl întreabă acesta crispat. Nu, răspunde el, de la Universitatea din Cape Town. Ar dori să ia ceaiul cu el? întreabă omul.

Se aşază împreună la ceainărie; omul se lansează într-o lungă descriere a cercetărilor pe care le face referitor la originea socială a spectatorilor de la Teatrul Globe. Deşi nu-l interesează domeniul, el îi acordă toată atenţia.

Viaţa spiritului, îşi spune el: acestei vieţi ne-am dedicat noi, cu şi ceilalţi rătăcitori singuratici prin viscerele muzeului? Oare vom fi recompensaţi vreodată? Ne va dispărea singurătatea, sau viaţa spiritului îşi este sieşi suficientă recompensă?

Şapte

E ora trei, sâmbătă după-amiază. A venit la sala de lectură de la prima oră şi de atunci citeşte *Mr. Humpty Dumpty* de F.M. Ford, un roman atât de plicticos, încât trebuie să se lupte să nu adoarmă.

In scurt timp, sala de lectură se va închide, la fel şi marele muzeu. Sala nu e deschisă duminica; între acum şi sâmbăta viitoare, cititul va însemna câte o oră furată când şi când, în câte-o seară. Să stea pe baricadă până la ora închiderii, deşi cască una-ntruna? Care-i rostul aventurii ăsteia a lui? La ce-i va folosi unui programator - dacă profesia de programator va fi viaţa lui - să obţină un masterat în literatură engleză? Şi unde sunt capodoperele pe care spera să le descopere? în mod cert, *Mr. Humpty Dumpty* nu e una dintre ele. închide cartea, îşi strânge lucrurile.

Afară, lumina zilei a început să pălească. Merge agale pe Great Russell Street, spre Tottenham Court Road, apoi o ia spre sud, în direcţia Charing Cross. Mulţimea de pe trotuare e formată mai ales din tineri. Strict vorbind, sunt de-o vârstă, dar el simte cu totul altceva. Simte că a ajuns la mijlocul vieţii, că a îmbătrânit prematur: e ca erudiţii aceia

epuizaţi, ofiliţi, fără sânge-n vine, cu capul mare, a căror piele se descuamează la cea mai mică atingere. înăuntrul lui a rămas copil, un copil care nu-şi cunoaşte locul în lume, e speriat, nehotărât. Ce caută el în oraşul ăsta uriaş, rece, unde pentru simpla supravieţuire trebuie să te ţii bine ca să nu cazi?

Librăriile de pe Charing Cross Road sunt deschise până la şase. Până la şase, are unde să se ducă. După aceea, se va pierde în mulţimea de sâmbătă seara. O vreme, se poate lăsa dus de val, prefacându-se că şi el vrea să se distreze, că se îndreaptă spre un loc anume, că se întâlneşte cu cineva; dar într-un târziu va trebui să renunţe şi să prindă metroul până la staţia Archway, să se retragă în singurătatea camerei lui.

Foyles, librăria al cărei nume e cunoscut până şi în Cape Town, s-a dovedit o dezamăgire. Lăudăroşenia celor de la Foyles, cum că ar avea toate cărţile tipărite, e o minciună sfruntată, şi oricum librarii, majoritatea mai tineri decât el, habar n-au unde să găsească ce li se cere. Preferă Dillons, chiar dacă pe rafturi cărţile sunt puse de-a valma. încearcă să se ducă acolo o dată pe săptămână, să vadă ce mai e nou.

Printre revistele pe care le găseşte la Dillons este *The African Communist*. A citit despre *The African Communist*, dar până acum n-a văzut publicaţia, pentru că în Africa de Sud e interzisă. Printre colaboratori, descoperă surprins că unii sunt autori de-o vârstă cu el, din Cape Town - colegi de-ai lui, studenţi din aceia care dormeau toată ziua şi seara mergeau la petreceri, se îmbătau, trăiau pe spezele părinţilor, picau la examene, le trebuiau cinci ani ca să termine o facultate de trei ani. Şi poftim, scriu articole în care, cu aerul că stăpânesc deplin domeniul, abordează economia forţei de muncă migratoare ori revoltele din zonele rurale din Transkei. Cum de aveau timp, între atâta dans, beţii şi destrăbălări, să se documenteze asupra acestor lucruri?

De fapt, el merge la Dillons pentru revistele de poezie. în spatele uşii de la intrare se găseşte un maldăr de tot felul de asemenea reviste: *Ambit*, *Agenda* şi *Pawn**, broşuri policopiate, provenind din locuri izolate, precum Keele; numere disparate, vechi, ale unor reviste americane. Cumpără câte un exemplar din fiecare şi se întoarce cu teancul acasă, unde le citeşte cu atenţie, încercând să-şi facă o idee despre ce scrie fiecare colaborator şi unde şi-ar găsi el locul dacă ar încerca să publice.

Revistele britanice sunt dominate de poezioare incredibil de modeste despre gânduri şi experienţe de zi cu zi, poezioare care n-ar fi mirat pe nimeni cu o jumătate de secol în urmă. Ce s-a întâmplat cu ambiţiile poeţilor de aici, din Marea Britanie? Oare n-au digerat vestea că Edward Thomas[63] şi lumea lui au dispărut o dată pentru totdeauna? N-au învăţat lecţia lui Pound şi Eliot, ca să nu mai vorbim de Baudelaire şi Rimbaud, de epigramiştii greci, de chinezi?

Dar poate că se pripeşte să-i judece pe britanici. Poate că nu citeşte revistele bune, care nu ajung la Dillons. Sau poate că există un cerc de spirite creatoare într-atât de pesimiste în privinţa climatului precumpănitor, încât nu se ostenesc să trimită revistele în care publică la librării precum Dillons. *Botthege Oscure*, bunăoară: unde poţi cumpăra *Botthege Oscureî* Dacă există asemenea cercuri luminate, cum va putea el să afle despre ele, cum ar putea să pătrundă în sânul lor?

Cât despre creaţiile sale, ar vrea să lase în urmă, de-ar fi să moară mâine, câteva poeme care, editate de nişte eruditi altruişti şi tipărite din fondurile lor proprii într-o frumoasă plachetă de douăsprezece pagini, să-i facă pe oameni să clatine din cap şi să murmure în barbă: “O adevărată speranţă, ce pierdere!”. Asta speră el. Adevărul e însă că poeziile pe care le scrie devin tot mai scurte, dar şi tot mai lipsite de consistenţă - nu poate să nu simtă asta.

63 Philip Edward Thomas (1878-1917) - poet și prozator englez de origine galeză.

Parcă nu mai are pornirea să scrie genul de poezii pe care le scria la şaptesprezece sau optsprezece ani, unele lungi de câteva pagini, incoerente, pe alocuri stângace, dar îndrăzneţe, pline de inovaţii. Poemele acelea, sau majoritatea lor, au ţâşnit din starea de amorez angoasat şi din torentele de lecturi de la acea vreme. Acum, patru ani mai târziu, e angoasat, dar angoasa lui a devenit ceva obişnuit, chiar s-a cronicizat, ca o durere de cap ce nu se lasă dusă. Ceea ce scrie sunt poezioare seci, *minore* în toate sensurile cuvântului. Indiferent de subiectul fiecăreia, în centrul lor se află el - prins în capcană, singur, deprimat; însă nu poate să nu observe că acestor poeme le lipseşte energia sau chiar dorinţa de a explora cu seriozitate impasul în care a ajuns spiritul său.

De fapt, e obosit tot timpul. La masa lui cu tăblie gri, din sala cea mare de la IBM, se abate ca o furtună asupra lui câte o criză de căscat pe care aproape nu şi-o poate stăpâni; la British Museum, cuvintele îi dansează prin faţa ochilor. Nu-şi doreşte decât să-şi pună capul pe braţe şi să doarmă.

Şi totuşi, nu poate accepta gândul că nu există un plan sau un sens în viaţa pe care o duce aici, la Londra. Acum un secol, poeţii îşi tulburau minţile cu opium sau alcool, ca apoi, din pragul nebuniei, să dea seama despre experienţele lor vizionare. Prin asemenea mijloace se transformau în vizionari, profeţi ai viitorului. El nu apelează la opium şi alcool, e prea speriat de urmările pe care le-ar putea avea asupra sănătăţii lui. Dar oare epuizarea şi deprimarea nu pot avea acelaşi efect? A trăi în pragul prăbuşirii psihice nu e la fel cu a trăi în pragul nebuniei? De ce să se considere a fi un sacrificiu mai mare, o mai mare anihilare a personalităţii dacă te ascunzi într-o mansardă pe Left Bank pentru care nu ai plătit chiria sau umbli din crâşmă în crâşmă, neras, nespălat, puţind, bând pe banii prietenilor, decât dacă te îmbraci în costum negru şi execuţi munca de birou care-ţi distruge sufletul şi accepţi fie

singurătatea până la moarte, fie relaţia sexuală lipsită de dorinţă? Bineînţeles, absintul şi zdrenţele s-au demodat între timp. Şi ce-o fi eroic în a-l duce de nas pe un proprietar şi a nu-i plăti chiria?

T.S. Eliot a lucrat la o bancă. Stevens si Franz Kafka au lucrat pentru companii de asigurări. Eliot, Stevens şi Kafka au suferit, fiecare în felul său, la fel de mult ca Poe ori Rimbaud. Nu e o dezonoare dacă îi iei drept model pe Eliot, Stevens şi Kafka. El a ales să poarte costum negru, aşa ca ei, să-l poarte ca pe o cămaşă de foc, să nu exploateze pe nimeni, să nu înşele pe nimeni, să-şi plătească drumul. In epoca romantică, artiştii se lăsau cuprinşi de o nebunie extravagantă şi deveneau extravaganţi. Nebunia se revărsa din ei în stoguri de versuri delirante sau în mari pete de vopsea. Epoca aceea a luat sfârşit: propria lui nebunie, dacă aceasta îi va fi soarta, să-şi piardă minţile, va fi cu totul altfel - liniştită, discretă. Se va aşeza într-un colţ, crispat, gheboşat, ca omul cu veşmântul lung din gravura lui Dürer, aşteptând răbdător să treacă perioada de infern ce i-a fost destinată. Şi după ce va fi trecut, tocmai faptul că a răbdat îl va face să fie mult mai puternic.

Asta-i povestea pe care şi-o spune în zilele mai bune. In alte zile, cele proaste, se întreabă dacă marea poezie se va putea vreodată naşte din emoţii monstruoase, aşa cum sunt ale lui. Impulsul muzical, cândva atât de puternic în el, s-a stins. E pe cale să-şi piardă şi impulsul poetic? Va fi împins de la poezie la proză? Asta c proza: a doua opţiune, recursul spiritelor creatoare care dau greş?

Singura poezie pe care a scris-o în ultimul an şi care-i place nu are decât cinci versuri.

Nevestele pescarilor de languste
S-au deprins să se trezească singure.
De secole bărbaţii lor pescuiesc în zori;
Somnul nu le e chinuit ca al meu.
Dacă ai plecat, *du-te la pescarii portughezi de languste*.

Pescarii portughezi de languste: e încântat că a strecurat sintagma asta banală într-o poezie, chiar dacă poezia ca atare, la o lectură mai atentă, are tot mai puţină noimă. Şi-a alcătuit liste de cuvinte şi expresii, banale sau obscure, aşteptând să le găsească locul. *Ardent*, de pildă; într-o bună zi, o să plaseze cuvântul *ardent* într-o epigramă a cărei istorie ocultă va fi aceea că a fost creată ca montură pentru un singur cuvânt, ca o broşă făcută pentru o singură nestemată. Aparent, poemul va fi despre dragoste ori disperare, va fi înflorit însă dintr-un singur cuvânt cu o sonoritate minunată, deşi el încă nu e sigur care-i este înţelesul.

Vor fi de ajuns epigramele ca să-şi clădească pe ele o carieră de poet? Ca formă, n-ai ce reproşa epigramelor. Un întreg univers de simţire poate fi comprimat într-un singur vers, aşa cum au demonstrat-o grecii de atâtea ori. Dar epigramele lui nu ating întotdeauna gradul de concizie al celor greceşti. Prea adesea le lipseşte sentimentul; prea adesea sunt livreşti şi nimic mai mult.

“Poezia nu înseamnă descătuşarea sentimentelor, ci fuga de sentimente”, zice Eliot, iar el şi-a copiat cuvintele lui în jurnal. “Poezia nu e expresia personalităţii, ci fuga de personalitate.” Şi, ca un gând întârziat amar, Eliot adaugă: “Dar numai cei care au personalitate şi emoţii ştiu ce înseamnă să vrei să fugi de ele”.

îi este groază să reverse pe pagini simţăminte şi nimic altceva. Odată ce le-a dat drumul, n-ar sti cum să le mai stăvilească. Ar fi ca şi cum şi-ar secţiona o arteră şi ar privi cum ţâşnește şi se scurge sângele. Din fericire, proza nu cere simţăminte: asta e cert. Proza este ca o întindere de apă perfect dreaptă, liniştită, pe care poţi pluti în voie, trasând desene pe suprafaţa ei.

îşi rezervă un weekend pentru prima lui încercare de a scrie proza. Povestea care rezultă din această încercare - dacă într-adevăr poveste este - n-are o intrigă anume. Tot ce e important se petrece în mintea naratorului, un tânăr

fără nume, semănând cu el în toate privinţele, care se duce cu o fată fără nume pe o plajă pustie şi o priveşte cum înoată. Din ceea ce face ea, un gest mic, inconştient, el este brusc convins că i-a fost necredincioasă; mai mult, realizează că ea a observat faptul că el ştie, dar nu-i pasă. Asta-i tot. Astfel se încheie textul. La atât se rezumă.

După ce a scris povestea, nu ştie ce să facă cu ea. Nu-l arde dorinţa s-o arate cuiva, poate doar fetei, originalul personajului fără nume. Dar n-a mai ţinut legătura cu ea, iar fata oricum nu şi-ar da seama că ea e, decât dacă i s-ar atrage atenţia.

Povestea este plasată în Africa de Sud. îl tulbură faptul că încă scrie despre Africa de Sud. Ar prefera să poată lăsa în urmă ceea ce e sud-african în el, asa cum a lăsat în urmă Africa de Sud. Africa de Sud a fost un început prost, un handicap. O familie rurală mediocră, şcoală proastă, limba afrikaans: a scăpat, mai mult sau mai puţin, de fiecare dintre aceste handicapuri componente. A ajuns în lumea mare, îşi câştigă existenţa şi se descurcă destul de bine, sau cel puţin n-a dat-o în bară, nu cât să se vadă. N-are nevoie să i se aducă aminte de Africa de Sud. Dacă un val uriaş s-ar rostogoli mâine dinspre Atlantic şi ar mătura vârful sudic al continentului african, el n-ar vărsa nici o lacrimă. S-ar număra printre cei salvaţi.

Deşi povestea pe care a scris-o e minoră (în privinţa asta n-are nici o îndoială), nu e rea. Dar tot nu vede de ce ar publica-o. Englezii n-ar înţelege-o. Plaja din poveste o vor lua drept ceea ce consideră englezii a fi o plajă - câteva pietricele linse de vălurele. Nu vor vedea o întindere uluitoare de nisip la poalele unor faleze stâncoase, sfărâmate de brizanţi, cu pescăruşi şi cormorani ţipând în înalt, în timp ce se luptă cu vântul.

Se pare că există şi alte aspecte în care proza nu se aseamănă cu poezia. în poezie, acţiunea se poate petrece oriunde şi niciunde; nu contează dacă nevestele singure ale

pescarilor trăiesc în Kalk Bay sau în Portugalia, sau în Maine. Proza însă ţine morţiş să i se asigure un loc specific.

încă nu cunoaşte Anglia suficient de bine ca să poată scrie despre Anglia în proză. Nu e sigur nici că ar putea scrie despre zonele din Londra care-i sunt familiare, Londra mulţimilor care se târăsc spre locurile lor de muncă, Londra frigului şi a ploii, a garsonierelor cu ferestre fără perdele şi cu becuri de patruzeci de waţi. Bănuieşte că, dacă ar încerca, rezultatul n-ar fi diferit de Londra oricărui funcţionar burlac. O fi având el propria sa imagine despre Londra, dar nu e prin nimic unică. Dacă are o anumită intensitate, se datorează faptului că e limitată, şi e limitată pentru că ignoră tot ce e în afara ei. El încă nu stăpâneşte Londra. Dacă e vorba de cine stăpâneşte pe cine, atunci Londra a pus stăpânire pe el.

Opt

Oare prima lui tentativă pe tărâmul prozei anunţă o schimbare de direcţie în viaţa lui? E pe punctul de a renunţa la poezie? Nu e sigur. Dar dacă se va apuca de proză, înseamnă că trebuie să meargă până la capăt şi să devină jamesian. Henry James te învaţă cum să te ridici deasupra a ceea ce ţine de naţionalitate. De fapt, niciodată nu se ştie sigur unde se petrece o scriere de-a lui Henry James, la Londra, la Paris sau la New York, într-atât este James mai presus de tot ce ţine de viaţa cotidiană. Oamenii din romanele lui James nu trebuie să plătească chirie; nu trebuie să se ţină cu dinţii de o slujbă; tot ce li se cere e să aibă conversaţii extrem de subtile, al căror efect este să provoace minuscule deplasări ale puterii, atât de minuscule încât nimeni nu le vede, numai ochiul experimentat. După ce au avut loc suficiente asemenea deplasări, balanţa puterii între personajele poveştii se vădeşte (*voilà*!) a se fi modificat brusc şi ireversibil. Şi cu asta, basta: povestea şi-a împlinit rostul şi se poate încheia.

îşi propune să exerseze stilul lui James. Dar maniera jamesiană se dovedeşte mult mai greu de stăpânit decât

crezuse el. A face personajele închipuite de el să aibă conversaţii extrem de subtile este ca şi cum ar încerca să facă mamiferele să zboare. O clipă sau două îşi flutură mădularele şi se ţin în aer ca prin magie. După care se prăbuşesc.

Sensibilitatea lui Henry James este mai fină decât a lui, nu încape îndoială în această privinţă. Dar asta nu explică în totalitate eşecul lui. James vrea să ne facă să credem că tot ceea ce contează sunt conversaţiile, schimbul de cuvinte. E un credo pe care el e gata să-l accepte, dar îşi dă seama că nu i se poate conforma în fapt, nu la Londra, oraşul pe ale cărui roţi crude a fost el frânt, oraşul de la care trebuie el să înveţe să scrie, altfel de ce se găseşte aici?

Odată, când încă era un copil inocent, credea că deşteptăciunea era singurul etalon care conta, şi atâta vreme cât el era suficient de deştept, avea să obţină tot ce voia. După ce-a ajuns la facultate, a fost obligat să-şi vadă lungul nasului. Facultatea i-a arătat că nu era cel mai deştept, nici pe departe. Iar acum se confruntă cu viaţa adevărată, unde nu sunt nici măcar examene în care să-şi pună ultima nădejde. In viaţa adevărată, singurul lucru la care pare să se priceapă este să fie deprimat. în materie de deprimare, e primul din clasă. Parcă n-are limite deprimarea pe care o atrage asupra lui şi o îndură. Nici chiar atunci când umblă pe străzile reci ale oraşului acestuia străin, fără nici o ţintă, doar ca să obosească si astfel, odată întors în camera lui, să izbutească măcar să adoarmă, nu resimte în el o cât de firavă dispoziţie de a se frânge sub greutatea deprimării. Deprimarea e elementul lui. în starea de deprimare se simte ca un peşte în apă. Dacă s-ar interzice deprimarea, n-ar şti ce să facă cu sine.

Fericirea nu te învaţă nimic, îşi spune el. Deprimarea, pe de altă parte, te oţeleşte pentru viitor. Deprimarea e o şcoală pentru suflet. Din apele deprimării, ieşi pe malul celălalt purificat, puternic, gata să răspunzi din nou provocărilor unei vieţi consacrate artei.

Cu toate acestea, nu simte deprimarea ca pe o baie purificatoare. Dimpotrivă, îi pare o baltă cu apă murdară. Fiecare puseu de deprimare îl lasă nu mai plin de viaţă şi mai puternic, ci mai posomorât şi mai fără nerv. Cum se manifestă, de fapt, efectul ăsta purificator pe care cică l-ar avea deprimarea? Nu s-a cufundat destul de adânc? Va trebui să înoate dincolo de deprimare, până în melancolie şi nebunie? încă n-a întâlnit pe nimeni despre care să se spună că e nebun de-adevăratelea, dar n-a uitat-o pe Jacqueline, care era "în terapie", cum se exprima ea, şi alături de care a petrecut şase luni, cu unele întreruperi, împărţind o garsonieră. N-a existat o clipă în care Jacqueline să fi ars de flacăra divină şi exaltantă a creativităţii. Dimpotrivă, era obsedată de sine, imprevizibilă, scotea şi sufletul din om. Asta e genul de persoană până la care trebuie să se coboare înainte să devină artist? Şi oricum, că eşti nebun sau deprimat, cum poţi scrie când oboseala e ca o mână înmănuşată care te apucă de creier şi ţi-l stoarce? Sau ceea ce el numeşte oboseală e, de fapt, un test, un test deghizat, un test pe care-l pică? După oboseală, mai urmează şi alte teste, la fel de multe câte cercuri are Infernul lui Dante? Oare oboseala este doar primul dintre testele cărora trebuie să se supună marii maeştri, Hölderlin şi Blake, Pound şi Eliot?

Ar dori să i se acorde şansa să se însufleţească şi, preţ de un minut, preţ de o clipă, să afle ce înseamnă să te mistuie focul sacru al artei.

Suferinţă, nebunie, sex: trei moduri de a face ca focul sacru să se pogoare asupra ta. A vizitat văile suferinţei, a venit în contact cu nebunia; despre sex, ce ştie? Sexul şi creativitatea merg mână-n mână, asa zice toată lumea, iar el nu se îndoieşte de asta. Pentru că sunt creatori, artiştii deţin taina iubirii. Focul care arde în artişti poate fi văzut de femei datorită unei capacităţi instinctive a lor. Femeile, în schimb, nu au focul sacru (cu câteva excepţii: Sappho, Emily Brontë). Tocmai pentru că sunt în căutarea focului ce

le lipseşte, focul iubirii, femeile îi urmează pe artişti şi se dau lor. în actul iubirii, artiştii şi amantele lor se amăgesc cu iluzia că trăiesc, pentru un răstimp extrem de scurt, viaţa zeilor. Şi din acest act al iubirii, artistul se întoarce la munca lui îmbogăţit şi revigorat, iar femeia, la viaţa ei, transfigurată.

Iar el? Dacă nici o femeie n-a detectat încă, dincolo de inexpresivitatea lui, de aerul ăsta lugubru şi crispat al lui, măcar o pâlpâire a focului sacru; dacă nici o femeie nu pare să i se dăruiască fără a încerca îndoieli profunde; dacă actul iubirii, aşa cum îl cunoaşte el, atât al femeii, cât şi al lui, trădează fie tensiune, fie plictiseală, fie şi tensiune, şi plictiseală - înseamnă oare că el nu e un artist adevărat, sau că încă n-a suferit destul, n-a petrecut destul timp în purgatoriul unde i s-a prescris, printre altele, să facă sex fără a cunoaşte pasiunea?

Cu nepăsarea lui superioară faţă de banalităţile existenţei, Henry James exercită o mare forţă de atracţie asupra lui. Şi totuşi, oricât ar încerca, nu simte mâna fantomatică a lui James atingându-i fruntea în semn de binecuvântare. James aparţine trecutului: când s-a născut el, James era mort de douăzeci de ani. James Joyce era încă în viaţă, dar avea să moară curând. Il admiră pe Joyce, poate chiar cita din memorie pasaje din *Ulise*. Dar Joyce e prea legat de Irlanda şi de ce se întâmplă acolo, ca să-l includă în panteonul său. Ezra Pound si T.S. Eliot, asa şubrezi cum sunt de bătrâneţe, si învăluiri în propriile lor mituri, sunt încă în viaţă, unul în Parallo, celălalt aici, la Londra. Dar dacă e pe cale să abandoneze poezia (sau poezia e pe cale să-l abandoneze pe el), ce exemplu mai pot oferi Pound sau Eliot?

Dintre marile figuri ale contemporaneităţii, rămâne unul singur: D.H. Lawrence. Şi Lawrence a murit înainte să se nască el, dar moartea lui poate fi socotită un accident, pentru că Lawrence a murit de tânăr. Era la şcoală când a început să citească Lawrence, *cană Amantul doamnei Chatterley* era cea mai vestită dintre toate cărţile interzise.

Până să ajungă în anul trei de facultate, citise tot ce scrisese Lawrence, în afară de textele din tinereţe. Lawrence era citit şi de ceilalţi colegi ai lui. învăţau de la el să spargă fragila carapace a convenţiilor civilizaţiei şi să lase să iasă la iveală miezul tainic al fiinţei lor. Fetele purtau rochii vaporoase şi dansau în ploaie, şi se dădeau bărbaţilor care le promiteau să le ducă până în miezul lor întunecat. Bărbaţii care nu reuşeau să le ducă acolo erau concediaţi cât ai clipi.

El, unul, s-a ferit să devină un adept al cultului lui Lawrence. Femeile din cărţile lui Lawrence îi dădeau un sentiment de stinghereală; şi le imagina ca pe nişte insecte nemiloase, asemenea păianjenilor femele sau călugăriţelor. Sub privirile preoteselor cultului de la universitate, palide, îmbrăcate în negru, cu ochi sfredelitori, se simţea ca o mică insectă mascul celibatară, speriată, care o tuleşte una, două. I-ar fi plăcut să se culce cu unele dintre ele, nu putea nega asta - la urma urmei, doar ducând o femeie în miezul ei întunecat putea bărbatul să ajungă la propriul său miez întunecat -, dar era prea înspăimântat. Extazele lor ar fi fost vulcanice; iar el ar fi fost prea slab să le supravieţuiască.

In plus, adeptele lui Lawrence îşi aveau propriul cod al castităţii. Intrau în perioade lungi de frigiditate, când nu doreau decât să fie singure sau cu surorile lor, perioade în care gândul de a-şi oferi trupurile era ca o profanare. Din somnul lor frigid puteau fi trezite doar de chemarea imperioasă a miezului întunecat masculin. El, unul, nu era nici întunecat, nici imperios, sau, cel puţin, întunecimea şi imperiozitatea lui esenţiale încă nu se manifestaseră. Prin urmare, se mulţumea cu alte fete, care încă nu deveniseră femei şi poate n-aveau să devină femei niciodată, pentru că nu aveau nici un miez întunecat sau nici unul de luat în seamă, fete care, în străfundul sufletului lor, n-aveau dorinţa s-o facă, aşa cum nici el, în străfundul străfundului său, n-ar fi putut spune că voia s-o facă.

In ultimele săptămâni petrecute în Cape Town, începuse o relaţie cu o fată care se numea Caroline, o studentă la Teatru, cu ambiţii actoriceşti. Merseseră la teatru amândoi, discutaseră nopţi întregi despre meritele lui Anouilh comparativ cu ale lui Sartre, ale lui Ionesco în comparaţie cu ale lui Beckett; se culcaseră împreună. El îl prefera pe Beckett, nu şi Caroline: Beckett era prea sumbru, zicea ea. El bănuia că motivul ei adevărat era acela că Beckett nu scria roluri pentru femei. îmboldit de ea, s-a apucat să scrie el însuşi o piesă, o dramă în versuri despre Don Quijote. Dar curând s-a trezit într-un impas - spiritul bătrânului spaniol era mult prea îndepărtat, imaginaţia lui nu reuşea să-l pătrundă -, asa că a renunţat.

Acum, câteva luni mai târziu, Caroline apare la Londra şi ia legătura cu el. Se întâlnesc în Hyde Park. Ea şi-a păstrat bronzul emisferei sudice, e plină de vitalitate, e încântată că se află la Londra, încântată să-l vadă pe el. Se plimbă prin parc. A venit primăvara, înserările sunt mai lungi, copacii au înverzit. Iau un autobuz până în Kensington, acolo locuieşte ea.

E impresionat de ea, de energia şi de spiritul ei întreprinzător. A venit la Londra de numai câteva săptămâni şi deja şi-a făcut un rost. Are o slujbă; şi-a trimis CV-ul la toţi agenţii din lumea teatrului; şi are un apartament într-un cartier şic, pe care-l împarte cu trei englezoaice tinere. Cum şi-a cunoscut colegele de apartament? o întreabă el. Prietene de-ale prietenilor, răspunde ea.

Reiau relaţia, dar se dovedeşte dificilă încă de la început. Slujba pe care şi-a găsit-o ea e de chelneriţă într-un club de noapte în West End; orarul de lucru e imprevizibil. Ea preferă ca el s-o aştepte la ea acasă, şi nu să vină s-o ia de la club. Deoarece colegele ei n-au încredere să dea cheia apartamentului unui străin, e nevoit să aştepte afară, în stradă. Prin urmare, când el îşi încheie programul de lucru, se întoarce cu metroul până la Archway Road, ia cina - pâine şi cârnaţi - în garsoniera lui, citeşte o oră sau două,

sau ascultă radioul, apoi ia ultimul autobuz până în Kensington şi se pune pe aşteptat. Uneori Caroline se întoarce de la club la miezul nopţii, alteori mult mai târziu, chiar şi la patru dimineaţa. Stau ce stau împreună, apoi adorm. La şapte sună ceasul deşteptător: el trebuie să plece înainte să se trezească prietenele ei. Ia un autobuz până la Highgate, mănâncă de dimineaţă, îmbracă uniforma neagră, pleacă la serviciu.

Curând devine o rutină care, atunci când stă şi reflectează, îl uimeşte. Are o legătură amoroasă în care regulile sunt fixate numai şi numai de femeie. Asta face pasiunea din bărbat, îi răpeşte mândria? E îndrăgostit de Caroline? N-ar fi crezut că e în stare de aşa ceva. Cât au fost despărţiri, aproape că nu s-a gândit la ea. Şi-atunci, de unde această docilitate din partea lui, această umilinţă? Vrea neapărat să se simtă nefericit? Asta a devenit nefericirea pentru el: un drog, fără de care nu mai poate trăi?

Cele mai rele sunt nopţile când ea nu vine deloc acasă. Se plimbă pe trotuar ore întregi sau, când plouă, se ghemuieşte pe prag. Disperat, se întreabă dacă ea chiar lucrează până atât de târziu, sau clubul din Bayswater este o minciună uriaşă, iar ea e, chiar în clipa asta, în patul altcuiva?

Când o ia la întrebări direct, primeşte explicaţii vagi. A fost o noapte agitată la club, am ţinut deschis până în zori, zice ea. Ba că n-a avut bani de taxi. Ba că a stat la un pahar cu un client. în lumea actorilor, îi aminteşte ea acru, contactele contează cel mai mult. Fără contacte, cariera ei n-are sanse să se lanseze.

Mai fac dragoste, dar nu mai e ca înainte. Caroline e cu gândul aiurea. Mai rău e că, din pricina depresiilor şi îmbufnărilor lui, o să ajungă în curând o povară pentru ea, simte asta. Dacă ar avea minte, ar rupe relaţia chiar acum, şi-ar lua tălpăşiţa. Dar n-o face. N-o fi Caroline iubita misterioasă, cu ochi negri, pe care a sperat s-o găsească venind în Europa, o fi ea doar o fată din Cape Town, dintr-o

familie la fel de obscură ca a lui, dar, deocamdată, n-o are decât pe ea.

Nouă în Anglia, fetele nu-i acordă nici o atenţie, poate pentru că persoana lui mai păstrează încă un aer de stângăcie colonială, sau doar pentru că nu e îmbrăcat cum trebuie. Când nu poartă unul dintre costumele sale de IBM, nu are decât pantaloni gri de flanelă şi jacheta verde sport, pe care le-a adus de la Cape Town. în schimb, tinerii pe care-i vede în metrou sau pe stradă poartă pantaloni negri, strâmţi, pantofi ascuţiți la vârf, jachete strânse pe trup, cu perniţe la umeri şi mulţi nasturi. Au părul lung, atârnând pe frunte şi peste urechi, în vreme ce el şi-l tunde scurt la ceafa şi pe laturi, cu cărare, aşa cum l-au obişnuit, încă din copilărie, frizerii din oraşele de provincie şi cum se cere şi la IBM. Când circulă cu metroul, ochii fetelor alunecă peste el sau îl fixează cu dispreţ.

E ceva nedrept în situaţia asta, nu tocmai plăcută, în care se găseşte: ar protesta dacă ar şti unde şi la cine. Ce slujbă au rivalii lui, care le permite să se îmbrace cum vor? Iar el de ce să fie obligat să se ia după modă? Calităţile interioare nu contează?

Ar putea să facă un lucru cu scaun la cap, şi anume să se ducă să-şi cumpere haine ca ale lor şi să le poarte la sfârşit de săptămână. Dar când îşi imaginează cum ar fi să se îmbrace într-o asemenea costumaţie, care lui i se pare nu numai cu totul străină caracterului său, ci şi având un aspect mai degrabă latin decât englezesc, simte cum i se crispează toată fiinţa, cum se împotriveşte. Nu poate face aşa ceva: ar fi ca şi cum s-ar lăsa antrenat într-o şaradă, o farsă.

Londra e plină de fete frumoase. Vin de peste tot din lume: ca bone, ca să înveţe engleza, ca studente la Filologie sau pur şi simplu ca turiste. Poartă părul lins, încadrându-le obrajii, ochii sunt daţi cu fard închis: au un aer de mister suav. Cele mai frumoase sunt suedezele înalte, cu pielea de nuanţa mierii; dar şi italiencele, cu ochi migdalaţi, mignone,

îşi au şarmul lor. Amorul italienesc trebuie să fie încins, focos - îşi imaginează el -, spre deosebire de cel suedez care nu poate fi decât zâmbitor şi languros. Dar va avea el vreodată şansa să descopere dacă are dreptate? Dacă ar izbuti să-şi ia inima-n dinţi şi să intre în vorbă cu una dintre străinele astea frumoase, ce i-ar spune? Ar minţi dacă s-ar prezenta drept matematician, şi nu doar drept programator? Oare atenţiile unui matematician ar impresiona o fată din Europa, sau ar fi mai bine să-i spună că, în ciuda exteriorului său şters, el e poet?

In buzunar duce un volum de poezii, uneori Hölderlin, alteori Rilke sau Vallejo. In metrou, scoate ostentativ volumul şi se cufundă în lectură. E un test. Doar o fată excepţională va aprecia ceea ce citeşte el şi va recunoaşte în el un spirit la fel de excepţional. Dar nici o fată din metrou nu-i acordă atenţie. Ar zice că ăsta e primul lucru pe care-l învaţă fetele când ajung în Anglia: să nu acorde atentie semnelor venite de la bărbaţi.

Ceea ce numim frumuseţe este pur şi simplu un presentiment al terorii, îi spune Rilke. Ne prosternăm în faţa frumuseţii în semn de mulţumire că refuză să ne distrugă. Pe el oare o să-l distrugă, dacă se apropie prea mult, aceste frumoase creaturi din alte lumi, aceşti îngeri, sau îl vor considera o cantitate prea neglijabilă pentru aşa ceva?

Intr-o revistă de poezie -*Ambit Agenda*, nu mai ştie exact -, găseşte un anunţ pentru un atelier săptămânal, organizat de Societatea de Poezie în beneficiul scriitorilor tineri, nepublicaţi. îmbrăcat în costumul său negru, se prezintă la ora şi locul indicate. Femeia de la intrare îl cercetează suspicioasă, îl întreabă ce vârstă are. “Douăzeci şi unu”, răspunde el. Minciună: are douăzeci şi doi.

Aşezaţi în fotolii de piele, ceilalţi poeţi îl măsoară din priviri, îl salută rece cu o mişcare a capului. Par să se cunoască între ei; el e singurul nou-venit. Sunt mai tineri decât el, de fapt sunt adolescenţi, în afara unuia singur, un bărbat de vârstă mijlocie, cu mers şchiopătat, care ocupă o

anumită poziţie în Societatea de Poezie. Cei prezenţi îşi citesc pe rând ultimele creaţii poetice. Poemul pe care-l citeşte el se încheie astfel: “valurile furioase ale incontinenţei mele”. Bărbatul cu mers şchiopătat consideră drept nefericită alegerea acestor cuvinte. Cine a lucrat într-un spital, zice el, ştie că incontinenţă înseamnă incontinenţă urinară, dacă nu şi mai rău.

Se prezintă din nou săptămâna următoare şi, după sesiune, stă la o cafea cu o fată care a citit o poezie despre moartea unui prieten într-un accident de maşină, o poezie bună în felul ei, reţinută, iară pretenţii. Când nu scrie poezie, îl informează fata, studiază la King’s College din Londra; e îmbrăcată sobru, decent, cu fustă neagră şi ciorapi negri. Stabilesc să se mai întâlnească.

Se întâlnesc în Leicester Square, într-o sâmbătă după-amiază. Conveniseră ca eventual să meargă la un film; dar, ca poeţi, au o datorie faţă de viaţa trăită din plin, prin urmare, se duc la ea acasă, o cameră în apropiere de Gower Street, unde ea îl lasă s-o dezbrace. E uluit de proporţiile frumoase ale trupului ei gol, de albeaţa ivorie a pielii ei. Oare toate englezoaicele sunt frumoase fără haine pe ele? se întreabă el.

Zac goi unul în braţele celuilalt, dar nu e pic de căldură în îmbrăţişarea lor; şi nici nu va fi, e limpede asta. într-un târziu, fata se retrage, îşi încrucişează braţele peste sâni, îi împinge mâinile la o parte, clatină din cap fără să scoată un cuvânt.

Ar putea încerca s-o convingă, s-o stârnească, s-o seducă; s-ar putea să reuşească; dar n-are curajul s-o facă. Ea nu e doar femeie, la urma urmei, cu intuiţiile unei femei, ci şi artistă. El încearcă s-o atragă în ceva ce nu e autentic - şi ea ştie asta.

Se îmbracă amândoi în tăcere.

- îmi pare rău, zice ea.

El ridică din umeri. Nu e supărat. N-o consideră vinovată. Are şi el propriile intuiţii. Exact acelaşi verdict pe care i l-a dat ea şi l-ar da şi singur.

După acest episod, nu se mai duce la Societatea de Poezie. Oricum nu s-a simţit nici o clipă bine-venit acolo.

Cu englezoaicele nu mai are noroc. La IBM sunt destule englezoaice tinere, secretare, operatoare de cartele perforate, şi destule ocazii să stai la palavre cu ele. Dar simte o rezistenţă din partea lor, ca şi când n-ar fi sigure cine e el sau ce motive ar avea, ce face el în ţara lor. Le priveşte când sunt cu alţi bărbaţi. Alţi bărbaţi flirtează cu ele, glumesc, le flatează, un stil tipic englezesc. Iar ele reacţionează la flirt, se vede de la o poştă: se deschid ca florile. El însă nu s-a învăţat să flirteze. Nu e sigur nici dacă priveşte cu ochi buni tactica asta. Şi, oricum, nu vrea ca fetele de la IBM să afle că e poet. Ar chicoti între ele, ar răspândi povestea în toată clădirea.

Cea mai mare aspiraţie a lui, mai mare decât aceea de a avea ca prietenă o englezoaică, mai mare chiar şi decât de a avea o prietenă suedeză ori italiancă, este aceea de a avea ca prietenă o franţuzoaică. Dacă ar avea o relaţie pasională cu o franţuzoaică, atunci graţia limbii franceze, subtilitatea gândirii franceze l-ar mişca, l-ar face mai bun, e sigur de asta. Dar de ce ar fi o franţuzoaică mai dispusă decât o englezoaică să stea de vorbă cu el? Şi, oricum, nici măcar n-a zărit vreo franţuzoaică la Londra. La urma urmei, franţuzoaicele au Franţa, cea mai frumoasă ţară din lume. De ce-ar veni ele în Anglia asta rece, ca să îngrijească de bebeluşii localnicilor?

Francezii sunt cel mai civilizat popor din lume. Toţi scriitorii pe care-i respectă sunt îmbibaţi de cultura franceză; majoritatea consideră Franţa drept patria lor spirituală - Franţa şi, într-o oarecare măsură, Italia, deşi Italia pare să nu mai fie ce-a fost. De când avea cincisprezece ani, când a trimis un mandat poştal de cinci lire şi zece şilingi la Institutul Pelman şi a primit în schimb o carte de gramatică

şi câteva foi de exerciţii pe care să le rezolve şi să le trimită înapoi la institut, ca să-i fie evaluate, el a încercat să înveţe limba franceză. In valiza cu care a venit de la Cape Town, are cinci sute de fişe pe care a notat un vocabular francez de bază, câte un cuvânt pe câte o fişă, cu intenţia de a le purta asupra sa şi a le memoriza. Prin minte i se vântură tot felul de locuţiuni franţuzeşti - *je viens de*, tocmai am; *il me faut*, trebuie să.

Dar eforturile lui au fost zadarnice. Nu simte limba franceză. Când ascultă discuri de învăţat franceza, de cele mai multe ori nu-şi dă seama unde se termină un cuvânt şi unde începe următorul. Deşi poate citi texte simple de proză, în urechea lui internă nu le poate auzi cum sună. Limba îi opune rezistenţă, îl îndepărtează; nu găseşte o cale s-o pătrundă.

Teoretic, franceza ar trebui să i se pară uşoară. Ştie latina; îi face plăcere să citească pasaje în latină cu voce tare - nu latina Epocii de Aur sau de Argint, ci vulgata, care ignoră fără jenă ordinea clasică a cuvintelor. Spaniola o învaţă fără dificultate. Citeşte Cesar Vallejo într-o ediţie bilingvă, citeşte Nicolas Guillén, citeşte Pablo Neruda. Limba spaniolă e plină de cuvinte cu rezonanţă barbară, ale căror sensuri nici nu le intuieşte, dar nu contează. Măcar se pronunţă fiecare literă, chiar şi r-ul dublu.

Totuşi, limba pe care descoperă că o simte cu adevărat este germana. Ascultă la radio emisiuni transmise de la Köln şi din Berlinul de Est, dacă nu sunt prea plicticoase, şi le înţelege în mare parte; citeşte poezii în germană şi le prinde sensul destul de bine, îi place felul în care, în germană, fiecare silabă are propria greutate, încă îi mai răsună în urechi un ecou stins al limbii afrikaans, astfel că sintaxa germană nu este o povară. De fapt, îi plac lungimea frazelor germane, îngrămădirea complexă a verbelor la coada lor. Uneori, când citeşte în germană, uită că e o limbă străină.

Citeşte şi reciteşte Ingeborg Bachmann; citeşte Bertolt Brecht, Hans Magnus Enzensberger. In limba germană există un sens sardonic mai profund, care-l atrage, deşi nu e sigur că înţelege care-i este rostul - şi nici dacă nu cumva e doar un rod al imaginaţiei sale. Ar putea să întrebe pe cineva, dar nu cunoaşte pe nimeni care să citească poezie germană, aşa cum nu cunoaşte pe nimeni care să vorbească franceza.

Ceea ce nu înseamnă că în oraşul acesta uriaş nu există mii de oameni impregnaţi de literatura germană şi multe alte mii care citesc poezie în limbile rusă, maghiară, greacă, italiană - citesc, traduc, scriu poezii: poeţi în exil, bărbaţi cu păr lung şi ochelari cu ramă de baga, femei cu chipuri străine, ascuţite, cu buze pline, pătimaşe. In revistele pe care le cumpără de la Dillons găseşte destule dovezi despre existenţa lor: traduceri care fără doar şi poate sunt făcute de ei. Dar cum ar putea să-i întâlnească? Ce fac fiinţele astea speciale, când nu citesc şi nu traduc? Poate că el, fără să aibă habar, şade printre ei în sală, la cinematograful Everyman, sau merge printre ei pe Hampstead Heath?

Dintr-un impuls de moment, se ia, chiar pe Heath, după un cuplu care, după cum arată, aparţine acestei categorii. Bărbatul e înalt, bărbos, femeia are păr lung, dat dezinvolt pe spate. E sigur că sunt ruşi. Dar când se apropie suficient ca să-i audă, constată cu sunt englezi; discută despre preţul mobilei la Heal’s.

Mai rămâne Olanda. Cel puţin limba olandeză îi este familiară, de bună seamă un avantaj. Printre atâtea cercuri existente în Londra, o fi şi un cerc al poeţilor olandezi? Dacă da, cunoştinţele sale de olandeză i-ar asigura intrarea în acest cerc?

Poezia olandeză i s-a părut întotdeauna plicticoasă, dar numele Simon Vinkenoog apare destul de frecvent în revistele de poezie. Vinkenoog este poetul olandez care pare să fi pătruns pe scena internaţională. Citeşte tot ce găseşte la British Museum semnat de Vinkenoog, dar nu se

simte încurajat. Scrierile lui Vinkenoog sunt stridente, grosiere, le lipseşte cu desăvârşire misterul. Dacă Vinkenoog este tot ce poate oferi Olanda, atunci se confirmă cele mai negre suspiciuni ale sale: anume că, dintre toate naţiunile, olandezii sunt cei mai obtuzi, mai antipoetici. Halal moştenire olandeză! La fel de bine ar putea fi monolingv.

Din când în când, Caroline îi telefonează la serviciu şi îi fixează o întâlnire. Dar când sunt împreună, ea nu-şi ascunde enervarea pe care i-o provoacă. Adică, bate atâta drum ca să ajungă la Londra, şi după aia îşi petrece zilele adunând cifre pe calculator, cum vine asta? vrea ea să ştie. Uită-te în jurul tău, îi spune ea: Londra e o galerie de noutăţi, plăceri, distracţii. De ce nu iese din cochilie, de ce nu se distrează?

- Nu toţi oamenii sunt facuţi pentru distracţie, răspunde el.

Ea îi ia vorbele drept una dintre glumiţele lui, nu încearcă să înţeleagă.

Caroline încă nu l-a lămurit de unde face rost de bani pentru apartamentul din Kensington şi pentru hainele noi pe care şi le etalează de fiecare dată. Tatăl ei vitreg din Africa de Sud lucrează în branşa automobilelor. E branşa asta atât de lucrativă, încât să poată finanţa o viaţă de plăceri pentru o fiică vitregă la Londra? Ce face Caroline de fapt la clubul unde îşi petrece orele nopţii? Atârnă mantouri la garderobă şi primeşte bacşișuri? Duce tăvi cu băuturi? Sau munca într-un club e un eufemism pentru cu totul altceva?

Printre contactele pe care şi le-a făcut la club, îl informează ca, este Laurence Olivier. Laurence Olivier se arată interesat de cariera ei actoricească. I-a promis un rol într-o piesă încă nespecificată; şi a invitat-o la casa lui de la ţară.

Şi ce să facă el cu această informaţie? Rolul într-o piesă îi apare ca o minciună; dar cine minte pe cine, Laurence Olivier pe Caroline, sau Caroline pe el? Laurence Olivier

trebuie să fie bătrân dc-acum, cu dinţi falşi. Poate Caroline să se păzească de Laurence Olivier, dacă bărbatul care a invitat-o la casa lui de la ţară este intr-adevăr Olivier? Cum se distrează bărbaţii de vârsta asta cu fetele? Are sens să fii gelos pe un bărbat care probabil nu mai poate avea o erecţie? Gelozia este oricum o emoţie demodată aici, în Londra, în 1962?

Nu e deloc exclus ca Laurence Olivier, dacă într-adevăr despre cl e vorba, să-i ofere tot serviciul unei case la ţară, inclusiv un şofer care s-o aştepte la gară şi un majordom care s-o servească la cină. Apoi, după ce ea se ameţeşte cu vin, o va conduce la patul lui şi-o va giugiuli, iar ea se va abandona îmbrăţişării lui, din politeţe, ca să-i mulţumească pentru acea seară, dar şi cu gândul la cariera ei. In tête-à-tête-ul lor, va catadicsi să pomenească de faptul că există un rival în fundal, un funcţionar care lucrează la o companie de maşini de calcul şi care locuieşte într-o garsonieră undeva pe lângă Archway Road, unde uneori scrie versuri?

Nu înţelege de ce Caroline nu o termină cu el, iubitul funcţionar. Când se târăşte spre casă în întunericul de dinaintea zorilor, după o noapte petrecută cu ea, se roagă să nu mai ia legătura cu el. Şi cu adevărat, uneori trece o săptămână fără vreo vorbă de la ca. Apoi, tocmai când începe să simtă că aventura a devenit istorie, ea îi telefonează şi ciclul se reia.

El crede în iubirea pătimaşă şi în puterea ei de a transfigura. Dar din experienţă ştie că relaţiile galante îi mănâncă timpul, îl epuizează, îi paralizează munca. Poate că n-o fi făcut să iubească femeile, o fi homosexual? Dacă ar fi homosexual, s-ar explica toate suferinţele lui, de la început până la sfârşit. Şi totuşi, de la vârsta de şaisprezece ani e fascinat de frumuseţea femeilor, de aerul lor de misterioasă inaccesibilitate. Ca student, era tot timpul chinuit de febra iubirii, tânjind ba după o fată, ba după alta, uneori după două în acelaşi timp. Faptul ca citea poezie îi sporea febra. Extazul orbitor al plăcerii sexuale te

transportă într-o strălucire Iară seamăn, spun poeţii, în însăşi inima tăcerii; te contopeşti cu forţele elementare ale universului. Cu toate că până acum el n-a cunoscut strălucirea fără seamăn, nu se îndoieşte nici o clipă că poeţii au dreptate.

Intr-o seară, se lasă agăţat pe stradă de un bărbat. Bărbatul e mai în vârstă decât el - de fapt, ţine de o altă generaţie. Se duc cu taxiul până la Sloane Square, unde locuieşte bărbatul - singur, din câte se pare -, într-un apartament plin de perne împodobite cu ciucuri si de veioze ce voalează lumina.

Abia dacă schimbă câteva cuvinte. II lasă pe bărbat să-l atingă prin haine; nu oferă nimic în schimb. Poate că bărbatul ejaculează, dar o face discret. După care el pleacă, fără să fie condus, şi se întoarce la el acasă.

Asta înseamnă homosexualitatea? La asta se reduce? Chiar dacă e mai mult decât atât, pare o activitate jalnică faţă de relaţia sexuală cu o femeie: se consumă rapid, cu gândul aiurea, fără teamă, dar şi fără strop de încântare. O relaţie aparent fără miză: nimic de pierdut, nimic de câştigat. Un joc pentru oamenii care se tem de marea ligă; un joc pentru rataţi.

Zece

Planul pe care-l avusese el într-un ungher al minţii atunci când venise în Anglia - în măsura în care avusese un plan - fusese acela să-şi găsească o slujbă şi să economisească bani. Şi după ce va strânge destui bani, să renunţe la slujbă şi să se dedice scrisului. Iar când i se vor fi terminat economiile, să-şi găsească o nouă slujbă şi tot aşa.

Dar curând descoperă cât de naiv este planul ăsta. Salariul pe care-l primeşte la IBM, înainte să i se reţină taxele, este de şaizeci de lire pe lună, din care poate economisi cel mult zece. Un an de muncă îi va oferi două luni de libertate; cea mai mare parte a acestui timp liber se va duce pe căutarea unei alte slujbe. Bursa din Africa de Sud abia de va putea acoperi taxele universitare.

Dar nu-i numai asta: treptat, află că nu poate schimba patronii după bunul său plac. Noi reglementări cu privire la străinii rezidenţi în Anglia prevăd ca fiecare schimbare a locului de muncă să fie aprobată de Ministerul de Interne. Ii este interzis să fie fără căpătâi; dacă îşi dă demisia de la IBM, trebuie de îndată să-şi găsească un serviciu nou, altfel este obligat să părăsească ţara.

Lucrează de suficient de multă vreme la IBM ca să se fi obişnuit cu rutina. Totuşi, încă îi vine greu să suporte o zi întreagă de muncă. Deşi atât el, cât şi ceilalţi colegi programatori sunt îndemnaţi permanent, la şedinţe, în note informative, să ţină cont de faptul că ei sunt cele mai importante verigi ale profesiunii de procesare a datelor, el se simte ca un funcţionar plictisit din romanele lui Dickens, care şade cocoţat pe un scaun înalt şi copiază documente jilave.

Singurele întreruperi ale monotoniei zilei apar la unsprezece dimineaţa şi la trei după-amiaza, când soseşte doamna care aduce ceaiul pe o masă cu rotile şi trânteşte câte o ceaşcă de ceai englezesc tare în faţa fiecăruia (“Uite-aici, drăguţă!”). Abia după ce trece forfota de la ora cinci - secretarele şi operatoarele de cartele perforate pleacă la fix, nu există ore suplimentare pentru ele - şi se adânceşte seara, poate şi el să-şi părăsească biroul, să umble de colo-colo, să se relaxeze. Sala maşinilor de la parter, dominată de uriaşele cabinete de memorie ale computerului 7090, este cel mai adesea pustie; acolo poate să acceseze programe pe micul computer 1401, chiar să joace pe furiş jocuri.

în asemenea momente, munca nu i se mai pare plicticoasă, dimpotrivă, chiar plăcută. Nu l-ar deranja să-şi petreacă toată noaptea la birou, accesând de unul singur programe concepute de el, până când îl apucă somnul, şi atunci să se spele pe dinţi la toaletă şi să-şi întindă un sac de dormit sub biroul său. Ar fi mai bine decât să prindă ultimul metrou şi să se târască pe Archway Road până la

camera lui singuratică. Dar un asemenea comportament ieşit din comun n-ar fi pe placul celor de la IBM.

Se împrieteneşte cu una dintre pontatoare. O cheamă Rhoda; are picioare cam groase, dar un ten măsliniu şi mătăsos, atrăgător. Rhoda îşi face treaba cu multă seriozitate; uneori, el o priveşte din prag, cum stă aplecată deasupra tastaturii. Ea ştie că e privită, dar nu pare să-i pese.

N-apucă să stea de vorbă cu Rhoda despre nimic altceva în afara treburilor de serviciu. Engleza ei, cu triftongii şi oclusivele glotale, nu e uşor de înţeles. E englezoaică get-beget, dar în alt fel decât colegii lor programatori, cu educaţia lor gimnazială; viaţa pe care-o duce ea în afara orelor de serviciu este o carte închisă pentru el.

Când a sosit în ţara asta, se aştepta să se confrunte cu vestitul temperament rece al britanicilor. Dar acum descoperă că fetele de la IBM nu sunt câtuşi de puţin aşa. Au un fel de senzualitate intimă, ca aceea a animalelor crescute împreună în aceeaşi vizuină jilavă, fiecare cunoaşte obiceiurile trupeşti ale celorlalte. Deşi nu sunt la fel de nurlii ca suedezele şi italiencele, el e atras totuşi de fetişcanele astea englezoaice, de calmul şi umorul lor: i-ar plăcea s-o cunoască pe Rhoda mai bine. Dar cum? Ea aparţine unui trib străin. Barierele pe care ar trebui să le depăşească, pentru a nu mai vorbi de convenţiile tribale în ce priveşte cucerirea unei femei, îl ameţesc şi-i taie elanul.

Eficienţa operaţiunilor de pe Newman Street este măsurată în funcţie de utilizarea computerului 7090. 7090 este inima biroului, raţiunea existenţei sale. Când 7090 nu funcţionează, se zice că are “timpi morţi”. Timpii morţi nu-s eficienţi, iar ineficienţa este un păcat. Scopul suprem al biroului este să-l ţină pe 7090 în funcţiune toată ziua şi toată noaptea; cei mai valoroşi clienţi sunt cei care ocupă 7090 timp de ore întregi. Asemenea clienţi sunt fieful programatorilor principali. Cu aceştia, el nu are de-a face.

Totuşi, într-una din zile, unul dintre clienţii serioşi dă de greu cu cartelele de date, iar lui i se trasează sarcina să-l ajute. Clientul este un oarecare domn Pomfret, un om mărunţel, cu ochelari, îmbrăcat într-un costum şifonat. Vine la Londra în fiecare joi, de undeva din nordul Angliei, încărcat cu nenumărate cutii pline cu cartele perforate; i se rezervă cu regularitate şase ore de lucru pe 7090, începând cu miezul nopţii. Din şuşotelile celor din birou, cl află că aceste cartele conţin date pentru tunelul aerodinamic al unui nou tip de bombardier britanic, TSR-2, care se construieşte pentru Forţele Aeriene Regale.

Problema domnului Pomfret, ca şi a colegilor domnului Pomfret de acolo din nord, este aceea că rezultatele ultimelor două săptămâni de teste prezintă anomalii. Sunt aberante. Ori rezultatele testelor sunt eronate, ori ceva nu e în regulă cu proiectarea avionului. Sarcina lui este să recitească toate cartelele aduse de domnul Pomfret, pe computerul auxiliar 1401 care verifică dacă vreuna dintre cartele a fost perforată greşit.

Lucrează până după miezul nopţii. Teanc după teanc de cartele, le trece pe toate pe rând prin cititorul de cartele. In sfârşit, poate să raporteze că perforarea s-a făcut corect. Rezultatele au fost într-adevăr anomale, problema este reală.

Problema este reala. în cel mai întâmplător şi mai nesemnificativ mod cu putinţă, iată-l implicat în proiectul TSR-2, în eforturile de apărare a Marii Britanii; şi-a adus contribuţia la dezvoltarea planurilor britanice de bombardare a Moscovei. De-asta a venit el la Londra, să ia parte la rău, un rău în care nu există recompensă, nici măcar imaginară? In ce constă romantismul de a lucra toată noaptea pentru ca domnul Pomfret, inginerul de aeronautică, un om cu aer atât de blajin şi oarecum neajutorat şi cu servieta burduşită de cartele, să poată prinde primul tren spre nord ca să ajungă la birou la timp pentru şedinţa de vineri dimineaţa?

Intr-o scrisoare adresată mamei sale, îi scrie că a lucrat la datele unui tunel aerodinamic pentru TSR-2. Dar mama lui n-are nici cea mai vagă idee ce-i aia TSR-2.

Testele pentru tunelul aerodinamic se încheie. Vizitele domnului Pomfret la Londra încetează. El urmăreşte în ziare să vadă dacă se pomeneşte ceva nou despre TSR-2, dar nu apare nimic. Din cât se pare, TSR-2 s-a dat la fund.

Acum, când e prea târziu, se întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi modificat pe furiş datele de pe cartelele TSR-2, atunci când le-a avut în mână. Oare tot proiectul bombardierului ar fi fost dat peste cap, sau inginerii din nord ar fi descoperit că şi-a băgat nasul? Pe de o parte, ar vrea să pună umărul la salvarea Rusiei de la bombardament. Pe de altă parte, are el dreptul moral să se bucure de ospitalitatea britanicilor şi, în acelaşi timp, să le saboteze forţele aeriene? Şi, mă rog, cum ar ajunge ruşii să afle vreodată că, datorită unui simpatizant obscur de la un birou IBM din Londra, ei au câştigat câteva zile în plus de viaţă liniştită în Războiul Rece?

Nu înţelege ce au britanicii împotriva ruşilor. Marea Britanie şi Rusia s-au aflat de-aceeaşi parte a baricadei în toate războaiele pe care le ştie el din 1854 încoace. Ruşii n-au ameninţat niciodată Marea Britanie cu invazia. Atunci, de ce ţin britanicii partea americanilor, care se comportă de parcă ar fi stăpânii Europei şi ai lumii întregi? Nu că britanicii i-ar avea la inimă pe americani. Toate caricaturile din ziare îi iau peste picior pe turiştii americani, cu trabucurile lor, cu burdihanele şi cămăşile lor hawaiiene înflorate, cu dolarii pe care-i aruncă în dreapta şi-n stânga. în opinia lui, britanicii ar trebui să iasă din NATO, aşa cum au făcut francezii, şi să-i lase pe americani şi pe noii lor amici, vest-germanii, să-şi vadă mai departe de ranchiunele împotriva Rusiei.

Ziarele sunt pline de CDN, Campania pentru Dezarmare Nucleară. Fotografiile publicate, înfăţişând bărbaţi pletoşi şi bărboşi, şi fete îmbrăcate simplu, fără zorzoane, cu părul

slinos, fluturând pancarte şi strigând sloganuri, nu-l prea îndeamnă să simpatizeze cu CDN. Pe de altă parte, Hruşciov tocmai a dat o lovitură tactică de mare maestru: a construit baze de rachete strategice în Cuba, pentru a le contracara pe cele americane plasate de jur împrejurul Rusiei. Acum, Kennedy ameninţă să atace Rusia dacă ruşii nu-şi retrag rachetele din Cuba. Iar CDN-ul se împotriveşte unei lovituri nucleare la care să participe şi bazele americane din Anglia. El nu poate decât să fie de acord cu protestul lor.

Avioanele de spionaj americane fotografiază Atlanticul în drum spre Cuba. Cargoboturile transportă şi mai multe rachete, spun americanii. în fotografii, rachetele - forme neclare sub prelate - sunt înconjurate cu alb. După părerea lui, formele alea ar putea la fel de bine să fie bărci de salvare. îl surprinde faptul că ziarele nu pun sub semnul întrebării povestea americană.

Treziţi-vâ! îndeamnă CDN gălăgios: *Suntem în pragul anihilării nucleare*! Chiar aşa să fie? se întreabă el. Oare chiar o să piară toată lumea, inclusiv el?

Se duce la o mare manifestaţie CDN, în Trafalgar Square, având grijă să se ţină pe margine, ca să înţeleagă toată lumea că el este doar un privitor. Prima manifestaţie de masă la care s-a dus vreodată: îi repugnă agitatul pumnilor, scandările de sloganuri, în general defiilarea pornirilor pătimaşe. După părerea lui, numai iubirii şi artei merită să te dăruieşti fără rezerve.

Demonstraţia este punctul culminant al unui marş de optzeci de kilometri la care participă simpatizanţii de frunte ai CDN şi care a început cu o săptămână în urmă la Aldermaston, centrul britanic pentru cercetări în domeniul armamentului nuclear. De câteva zile, *The Guardian* publică fotografii cu protestatarii muraţi de ploaie, în drum spre Londra. Acum, în Trafalgar Square, atmosfera este sumbră. Ascultând discursurile, el înţelege că oamenii ăştia, sau măcar o parte din ei, cred cu adevărat în ceea ce spun. Ei

chiar cred că Londra va fi bombardată, cred că vor muri cu totii.

Oare au dreptate? Şi dacă au, totul pare atât de nedrept; nedrept faţă de ruşi, faţă de populaţia Londrei, dar mai ales faţă de el, care o să ajungă ars de viu ca urmare a instinctelor belicoase ale americanilor.

Gândul îi zboară la tânărul Nikolai Rostov, pe câmpul de bătălie de la Austerlitz, care urmăreşte ca un iepure hipnotizat cum se apropie grenadierii francezi cu baionetele acelea înfiorătoare îndreptate asupra lui. *Cum de vor să mă omoare pe mine*, protestează el, *tocmai pe mine*, *care sunt atât de iubit de toată lumea*!

Din lac în puţ! Ce ironie! După ce a scăpat de afrikaneri, care vor să-l înroleze cu forţa în armata lor, şi de negri, care vor să-l înece în mare, iată-l nimerind pe o insulă care în curând va fi făcută praf şi pulbere! Ce fel de lume e asta? Unde se poate duce omul ca să scape de furia politicii? Numai Suedia pare să fie deasupra întregii agitaţii. Oare să abandoneze totul şi să prindă următorul vapor către Stockholm? Trebuie să ştii suedeza ca să poţi intra în Suedia? Are Suedia nevoie de programatori de computere? Dar oare există computere acolo?

Manifestaţia se încheie. El se întoarce în camera lui. Ar trebui să citească *Potirul de aur* sau să lucreze la poemele sale, dar ce rost ar avea, ce rost are orice altceva?

Apoi, câteva zile mai târziu, criza ia brusc sfârşit. în faţa ameninţărilor lui Kennedy, Hruşciov capitulează. Cargoboturile ruseşti sunt rechemate în ţară. Rachetele existente deja în Cuba sunt dezafectate. Ruşii dau publicităţii un fel de comunicat prin care îşi explică acţiunea, dar este limpede că au fost umiliţi. Din acest episod al istoriei, doar cubanezii se aleg cu oarece câştig. Intreprizi, ei se jură că, indiferent dacă rachetele rămân sau nu pe teritoriul lor, îşi vor apăra revoluţia până la ultimul strop de sânge. El este de acord cu poporul cubanez şi cu Fidel Castro. Cel puţin Fidel nu este laş.

La Täte Gallery, intră în vorbă cu o fată care i se pare a fi turistă. O fată oarecare, ochelaristă, cu picioarele pe pământ, genul de fată care nu-i trezeşte interesul, dar cu care probabil ar face pereche bună. Se numeşte Astrid, îi spune ea. E din Austria - din Klagenfurt, nu din Viena.

Se vădeşte că nu e turistă, ci bonă. A doua zi o invită la un film. Au gusturi destul de diferite, îşi dă seama imediat de lucrul asta. Totuşi, când ea îl invită acolo unde munceşte şi este găzduită, el nu refuză. Aruncă o privire în camera ei: o mansardă cu perdele albastre de in, o cuvertură asortată, un urs de pluş, rezemat de pernă.

In salonul de jos, bea ceai împreună cu ea şi cu patroana ei, o englezoaică ai cărei ochi reci îl scrutează nemulţumiți de ce văd. Aceasta e o casă europeană, spun ochii ei: aici n-avem nevoie de un colonialist necizelat, şi bur pe deasupra.

Nu-i tocmai momentul cel mai bun să fii sud-african în Anglia. Clamând sus şi tare că e perfect justificată, Africa de Sud s-a declarat republică, iar ca urmare a fost pe loc exclusă din Commonwealth-ul britanic. Mesajul implicit al acestei excluderi este foarte explicit: britanicii s-au săturat până-n gât de buri şi de Africa de Sud condusă de buri. Mai mare daraua decât ocaua cu colonia asta. Ar fi mulţumiți s-o vadă dispărând în neant. Cu siguranţă nu-şi doresc în pragul caselor albi sud-africani pierduţi, ca nişte orfani care-şi caută părinţii. N-are nici o îndoială că Astrid va fi informată, pe ocolite, de către această englezoaică afabilă, că el nu e o partidă.

Din singurătate, dar poate şi de milă faţă de această străină nefericită, cu engleza ei stricată, o invită din nou pe Astrid în oraş. Apoi, fără vreun motiv anume, o convinge să meargă acasă la el. Fata n-a împlinit optsprezece ani, încă e durdulie ca o puberă; până acum, el n-a fost niciodată cu cineva atât de tânăr - e încă un copil, zău aşa. Când o dezbracă, îi simte pielea rece şi lipicioasă, îşi dă seama că e o greşeală. Nu simte nici o dorinţă; cât despre Astrid, deşi

femeile şi nevoile lor sunt de regulă un mister pentru cl, nici ea nu simte nimic, e sigur de asta. Dar au ajuns prea departe, amândoi, ca să mai dea înapoi, aşa că merg până la capăt.

In săptămânile următoare mai petrec câteva seri împreună. Dar timpul e de fiecare dată o problemă. Astrid poate ieşi numai după ce i-a culcat pe copiii patronilor; pot să petreacă cel mult o oră împreună, şi aceea pe fugă, până pleacă ultimul metrou spre Kensington. O dată, ea îşi ia inima-n dinţi şi rămâne toată noaptea, el se preface că-i place s-o aibă acolo, cu el, dar adevărul e taman pe dos. Doarme mai bine singur. Când e cineva cu el în pat, stă toată noaptea încordat şi nemişcat, se trezeşte epuizat.

Unsprezece

Cu ani în urmă, când el era încă un copil într-o familie care facea tot posibilul să fie normală, părinţii lui obişnuiau să meargă sâmbăta la seri dansante. Ii privea în timp ce se pregăteau; dacă stătea treaz până târziu, apuca s-o ia la întrebări pe mama lui. Dar ce anume se întâmpla în sala de bal de la Masonic Hotel din Worcester n-a văzut niciodată; ce dansuri dansau părinţii, dacă se prefăceau că se uită unul în ochii celuilalt în timp ce dansau, dacă dansau numai unul cu altul, sau dacă, aşa ca în filmele americane, un străin era lăsat să-şi pună o mână pe umărul unei femei şi s-o ia de la partenerul ei, astfel că partenerul era nevoit să-şi găsească altă parteneră sau să stea într-un colţ şi să fumeze mofluz o ţigară.

Nu înţelegea nici în ruptul capului de ce oamenii căsătoriţi se chinuiau atâta să se îmbrace şi să se dichisească pentru a merge la un hotel ca să danseze, când puteau la fel de bine s-o facă în living, pe muzica de la radio. Dar pentru mama lui, serile de sâmbătă de la Masonic Hotel păreau să fie importante, la fel de importante ca libertatea de a călări sau, dacă nu avea cal, de a merge pe bicicletă. Dansul şi călăritul reprezentau viaţa pe care-o avusese înainte să se

mărite, înainte să devină prizonieră, cum zicea ea când îşi povestea viaţa (“N-o să fiu prizonieră în casa asta!”).

Obstinaţia ei n-a dus-o nicăieri. Persoana de la firma tatălui său, care-i dusese cu maşina la serile dansante de sâmbătă, se mutase din oraş sau nu se mai ducea la petrecerile respective. Rochia de un albastru intens, broşa de argint, mănuşile albe, pălărioara caraghioasă pusă pieziş pe cap, toate au dispărut în dulap şi în sertare, şi cu asta, basta.

El, unul, s-a bucurat că se terminase cu serile dansante, deşi n-a spus nimic. Nu-i plăcea când mama lui pleca de-acasă, nu-i plăcea aerul absent pe care-l avea a doua zi. Nu vedea rostul dansului. Evita să se ducă la filme care sugerau că ar putea avea scene de dans, oripilat cum era de expresia nătângă, sentimentală, de pe chipurile actorilor.

- Dansul e un exerciţiu bun, spunea întotdeauna mama lui. Te învaţă să ţii ritmul şi să-ţi menţii echilibrul.

Nu se lăsa convins. Dacă oamenii aveau nevoie de exerciţii fizice, puteau să facă gimnastică ritmică, sau să ridice haltere, sau să alerge pe stradă.

In anii care au trecut de când a plecat din Worcester, nu şi-a schimbat părerea despre dans. In studenţie, era mult prea jenant pentru el să meargă la petreceri şi să nu ştie să danseze, drept pentru care s-a înscris la o şcoală de dans, plătind lecţiile din banii de buzunar: *quickstep*, vals, twist, cha-cha. N-a mers: peste câteva luni avea să uite tot, după ce-şi impusese să uite. Ştie foarte bine de ce s-a întâmplat asta. Nici o clipă, nici măcar în timpul lecţiilor, nu s-a lăsat acaparat de dans. Cu toate că picioarele lui urmau paşii regulamentari, înăuntrul lui se împotrivea îndârjit. La fel se întâmplă şi acum: în străfundul lui, nu vede nici un motiv pentru care oamenii simt nevoia să danseze.

Dansul are sens numai când este înţeles drept altceva, ceva ce oamenii preferă să nu recunoască. Acel *altceva* este, de fapt, chestia adevărată; dansul e doar o perdea. A invita o fată la dans înseamnă a o invita la un act sexual; a

accepta invitaţia înseamnă a accepta actul; iar dansul e o mimare sau o prefigurare a actului sexual. Sunt atât de evidente corespondenţele, încât se întreabă de ce se mai ostenesc oamenii să danseze. Pentru ce-i nevoie de toată costumaţia asta, de mişcările ritualice; de ce tot circul ăsta uriaş?

Muzica de dans de altădată, cu ritmurile ei tropăitoare, muzica de la Masonic Hotel, l-a plictisit dintotdeauna. Cât despre muzica primitivă venită din America, pe care dansează cei de vârsta lui, ei bine, lui nu-i provoacă decât un sentiment de aversiune şi intoleranţă.

în Africa de Sud, toate cântecele de la radio erau americane. Ziarele urmăreau maimuţărelile starurilor americane de film, tot ce făcea furori în America, precum *hula hoop*, era imitat cu servilism. De ce? De ce să te iei după americani în absolut orice? Renegaţi de olandezi, iar acum şi de britanici, şi-or fi pus sud-africanii în cap să devină pseudoamericani, chiar dacă cei mai multi dintre ei n-au dat ochii în viaţa lor cu un american adevărat?

In Marea Britanie se aşteptase să scape de America - de muzica americană, de toanele americane. Dar, spre disperarea lui, britanicii nu se dau nici ei în lături să-i imite pe americani. Ziarele de mare tiraj publică fotografii cu fete care urlă ca apucatele la concerte. Bărbaţi cu părul până la umeri zbiară şi miaună imitând stilul american, apoi îşi distrug chitarele. Pur şi simplu nu mai înţelege nimic din toate astea.

Ceea ce salvează Marea Britanie e Programul Trei. Dacă aşteaptă ceva cu nerăbdare după o zi la IBM, este să ajungă acasă, în liniştea camerei lui, să deschidă radioul si să se întreţină cu o

>. > > muzică aşa cum n-a mai auzit niciodată sau cu dezbateri calme, inteligente. Seară de seară, nesmintit şi gratuit, marile portaluri se deschid la simpla lui atingere.

Programul Trei transmite numai pe unde lungi. Dacă ar fi transmis pe unde scurte, l-ar fi putut prinde şi la Cape Town. Şi-atunci ce nevoie ar mai fi avut să vină la Londra?

In seria “Poeţi şi poezie” se discută despre un rus pe nume Joseph Brodsky. Acuzat de parazitism social, Joseph Brodsky a fost condamnat la cinci ani de muncă forţată, într-un lagăr situat în peninsula Arhanghelsk, în nordul îngheţat. Sentinţa e încă în vigoare. In timp ce el stă în camera lui caldă din Londra, sorbindu-şi cafeaua, rontăind stafide si nuci ca desert, există un om de aceeaşi vârstă cu el, un poet ca şi el, care, cât e ziua de lungă, taie buşteni cu fierăstrăul, îngrijindu-şi degetele muşcate de ger, peticindu-şi ghetele cu zdrenţe, neavând altceva de mâncare decât capete de peşte şi supă de varză.

“Beznă ca înăuntrul unui ac”, scrie Brodsky într-o poezie. Nu-şi poate scoate versul ăsta din cap. Dacă s-ar concentra, aşa, de-adevăratelea, noapte de noapte, dacă ar forţa, prin simplă concentrare, binecuvântarea inspiraţiei să pogoare asupra lui, ar fi în stare să scrie ceva pe măsură. Ştie că are în el capacitatea asta, imaginaţia lui are aceeaşi culoare ca a lui Brodsky: dar cum să trimită el după aceea vorbă taman până la Arhanghelsk?

Judecând numai după poeziile pe care le-a auzit la radio, după nimic altceva, a ajuns să-l cunoască pe Brodsky, îl ştie până-n măduva oaselor. Asta e în stare să facă poezia. Poezia e adevăr. Dar despre el aici, la Londra, Brodsky nu poate şti nimic. Cum să-i spună omului aceluia degerat că e cu el, alături de el, zi de zi?

Joseph Brodsky, Ingeborg Bachmann, Zbigniew Herbert: de pe plute singuratice, ce se clatină pe mările întunecate ale Europei, ei îşi trimit cuvintele în eter, şi, purtate de unde, cuvintele grăbesc spre camera lui, cuvintele poeţilor timpului său, vorbindu-i despre ce poate fi poezia, prin urmare despre ce poate fi el, umplându-l de bucuria că locuieşte pe acelaşi pământ cu ei. “Semnal reperat la

Londra - vă rog, continuaţi să transmiteţi”: ăsta-i mesajul pe care îi l-ar trimite el, dacă ar putea.

în Africa de Sud a auzit una sau două compoziţii de Schönberg şi Berg - *Verklärte Nacht*, concertul pentru vioară. Acum, pentru prima oară, aude muzica lui Anton von Webern. în privinţa lui Webern a fost avertizat. Webern merge prea departe, a citit el undeva: ce compune Webern nu mai e muzică, doar sunete la întâmplare. Ascultă cu urechea lipită de radio. întâi o notă, apoi o altă notă, apoi alta, reci precum cristalele de gheaţă înşirate ca stelele pe cer. Un minut sau două de extaz, apoi totul se termină.

Webern a fost împuşcat în 1945 de un soldat american. O neînţelegere, cică, un accident de război. Creierul care a conceput acele sunete, acele tăceri, acea structură de sunet-şi-tăcere, anihilat pentru totdeauna.

Se duce la Täte Gallery, la o expoziţie a expresioniştilor abstracţi. Timp de un sfert de oră stă în faţa unui Jackson Pollock, dându-i şansa să-l pătrundă, încercând să-şi ia o expresie de cunoscător, în cazul în care vreun londonez spilcuit l-ar urmări amuzat pe acest *ignoramus* provincial. Zadarnic. Tabloul nu-i spune nimic. Are ceva ce lui îi scapă.

în sala următoare, sus de tot pe perete, se află un tablou mare, compus doar dintr-o pată neagră alungită pe o întindere albă. *Elegie pentru Republica Spaniolă 24* de Robert Motherwell, scrie pe etichetă. E fascinat. Ameninţătoare şi misterioasă, forma neagră pune stăpânire pe el. Un sunet ca lovitura unui gong răsună din ea, iar el se cutremură, i se înmoaie genunchii.

De unde vine puterea asta, această formă amorfa care nu seamănă câtuşi de puţin cu Spania sau cu orice altceva, şi cu toate acestea stârneşte în el un şuvoi de simţăminte întunecate? Nu e frumoasă, dar vorbeşte asemenea frumuseţii, poruncitor. De ce are Motherwell această putere, şi nu şi Pollock, sau Van Gogh ori Rembrandt? E oare aceeaşi putere care-i face inima să tresalte când vede o anume femeie, şi nu alta? *Elegia pentru Republica Spaniolă*

corespunde vreunei forme pitite în sufletul său? Ce se întâmplă atunci cu femeia care e să-i fie sortită? Umbra ei se află oare deja acolo, în întunecimea lui interioară? Şi cât va mai trece până ca femeia să i se arate? Iar când i se va arăta, va fi el pregătit?

N-are cum să ştie răspunsul. Dar dacă el o poate întâlni ca pe egalul său, pe ea, cea Sortită, atunci iubirea lor va fi fără seamăn, e sigur de asta, un extaz vecin cu moartea; iar când va reveni la viaţă, va fi o fiinţă cu totul nouă, transformată. O scăpărare a pieirii, ca atingerea a doi poli opuşi, ca împerecherea unor gemeni; apoi o renaştere lentă. Trebuie să fie pregătit pentru asta. Pregătirea e totul.

La cinematograful Everyman se proiectează o serie Satyajit Ray. Vede trilogia *Apu* trei seri la rând, într-o stare de transă. In mama lui Apu, o femeie înverşunată, captivă, şi în tatăl lui, seducător şi nevolnic, îşi recunoaşte, cu un sentiment de vinovăţie, propriii părinţi. Dar ceea ce-l fascinează mai presus de orice este muzica, interacţiunea ameţitor de complexă între tobe şi instrumentele cu coarde, solourile lungi de flaut a cărui gamă sau al cărui mod - nu se prea pricepe la teoria muzicală, ca să fie sigur care anume - îi merge la inimă, îi provoacă o stare de melancolie senzuală care durează mult după sfârşitul filmului.

Până acum, muzica occidentală, mai cu seamă Bach, i-a oferit tot ce avea nevoie. Acum, descoperă ceva ce nu se găseşte în Bach, deşi aminteşte de el: felul în care spiritul gânditor, pătrunzător, se abandonează vesel dansului degetelor.

Caută cu înfrigurare în magazinele de discuri şi într-unul dintre ele găseşte un LP cu un cântăreţ la sitar, pe nume Ustad Vilayat Khan, cu fratele acestuia - mai tânăr, după cum îl înfăţişează fotografia - care cântă la *veena*, şi cu un al treilea, fără nume, care cântă la *tablai* N-are gramofon acasă, dar poate asculta la magazin primele zece minute din înregistrare. Totul e acolo: exploatarea ezitantă a succesiunii tonurilor, emoţia fremătătoare, iureşul extatic.

Nu-i vine să creadă că are un asemenea noroc. Un continent nou, şi totul doar pentru nouă şilingi! Merge cu discul acasă şi îl pune bine în coperta lui de carton, în aşteptarea zilei când va putea să-l asculte din nou.

In camera de sub el locuieşte un cuplu de indieni. Au un copil mic, uneori îi aude, stins, plânsetul. Pe bărbat îl salută dând din cap, când se întâlnesc pe scară. Pe femeie n-a prea văzut-o.

într-o seară, cineva îi bate la uşă. Indianul. Ar vrea să ia masa cu ei?

Acceptă, nu fără o strângere de inimă. Nu e obişnuit cu mâncarea foarte condimentată. Va fi în stare să mănânce fără să se înece şi să se facă de râs? Dar răsuflă uşurat. Familia este din partea de sud a Indiei; sunt vegetarieni. Condimentele iuţi nu reprezintă un element important al bucătăriei indiene, îi explică gazda: au fost introduse numai pentru a masca gustul de carne stricată. Mâncarea indiană din sud este mult mai blândă cu cerul gurii. Şi, într-adevăr, aşa se dovedeşte a fi. Ceea ce i se pune în faţă - supă de nucă de cocos condimentată cu nucşoară şi cuişoare, o omletă - este de-a dreptul mângâietor.

Bărbatul e inginer. El şi soţia lui trăiesc în Anglia de mai mulţi ani. Sunt fericiţi aici, zice el. Locuinţa este cea mai bună pe care au avut-o până acum. Camera e spaţioasă, clădirea liniştită şi curată. Bineînţeles că nu le place clima englezească. Dar - ridică din umeri indianul - trebuie să accepţi şi bunele, şi relele.

Soţia lui abia dacă scoate un cuvânt. îi serveşte pe ei, ea însă nu mănâncă nimic, apoi se retrage în colţul unde pruncul zace în coşul lui. Vorbeşte prost engleza, explică soţul ei.

Vecinul inginer admiră ştiinţa şi tehnologia din Occident şi se plânge că India e înapoiată. Deşi elogiile aduse maşinăriilor îl plictisesc de obicei, nu-l contrazice pe vecin. Sunt primii oameni

1. *Veena* - instrument cu coarde, *tabla* - instrument de percuţie, ambele, specific indiene.

aici, în Anglia, care-l invită la ei acasă. Mai mult decât atât: sunt oameni de culoare şi ştiu că el e sud-african, cu toate acestea i-au întins o mână. Le este recunoscător.

întrebarea e, ce să facă el cu recunoştinţa asta a lui? Nici nu poate fi vorba să-i invite, pe soţi şi pe pruncul lor care sigur ar plânge, în camera lui de la etaj, la o supă la plic şi la o porţie de macaroane cu sos de brânză, dacă nu de cârnaţi *chipolata*. Dar altfel cum să le întoarcă ospitalitatea?

Trece o săptămână, şi el nu face nimic, apoi încă o săptămână. Se simte tot mai stânjenit. începe să tragă cu urechea la uşă dimineaţa, aşteptând ca inginerul să plece la serviciu, înainte să iasă şi el pe palier.

Trebuie să existe un gest, un act simplu de reciprocitate, dar nu-l poate găsi, ori nu vrea să-l găsească, şi foarte curând e prea târziu. Ce-i cu el? De ce complică atât de mult lucruri dintre cele mai simple? Dacă răspunsul e că aşa-i firea lui, atunci ce rost are să aibă o asemenea fire? De ce să nu-şi schimbe firea?

Dar e oare firea lui de vină? N-ar prea crede. Nu-i pare a fi vorba de fire, ci mai curând de boală, o boală morală: meschinărie, sărăcie a spiritului, prin nimic deosebită în esenţă de răceala lui faţă de femei. Se poate face artă dintr-o asemenea boală? Şi dacă se poate, ce spune asta despre artă?

Pe un panou publicitar din faţa unui chioşc de ziare din Hampstead, citeşte un anunţ: “Se caută al patrulea pentru apartament în Swiss Cottage. Cameră proprie, bucătărie comună”.

Nu-i place să stea la comun. Preferă să locuiască singur. Dar cât va locui singur, nu va putea ieşi din izolarea lui. Telefonează, fixează o întâlnire.

Bărbatul care-i arată apartamentul e cu câţiva ani mai mare decât el. Are barbă, poartă o jachetă Nehru[64] bleu, închisă cu nasturi aurii de sus până jos. îl cheamă Miklos, e din Ungaria. Apartamentul e curat, aerisit; camera care va fi a lui e mai mare decât cea pe care o ocupă acum şi mai modernă.

- O iau, îi spune lui Miklos fară să ezite. Să vă dau un avans? Dar nu e chiar atât de simplu.

- Lăsaţi-mi numele şi numărul de telefon şi vă trec pe listă, spune Miklos.

Aşteaptă trei zile. în a patra zi, dă el telefon. Miklos lipseşte, îi spune fata care răspunde. Şi camera? Aaa, nu mai e, a fost închiriată de câteva zile.

Vocea ei sună uşor răguşit şi parcă e ceva străin în ea; fară îndoială, fata e frumoasă, inteligentă, sofisticată. N-o întreabă dacă şi ea e unguroaică. Dar dacă ar fi primit camera, acum ar împărţi apartamentul cu ea. Cine e? Cum o cheamă? A fost ea iubirea sortită lui şi pe care, iată, a pierdut-o? Cine-i fericitul care a primit camera şi viitorul ce ar fi trebuit să fie ale lui?

Când s-a dus să vadă apartamentul, a avut impresia că Miklos i-l arăta mai degrabă de formă. Nu e decât o explicaţie, anume că Miklos căuta pe cineva care să contribuie la economia gospodăriei cu ceva mai mult decât un sfert de chirie, cineva care să ofere si veselie, ori stil, ori romantism. Evaluându-l dintr-o privire, Miklos a ghicit că-i lipsesc veselia, stilul şi romantismul, aşa că l-a respins.

El ar fi trebuit să preia iniţiativa. “Nu sunt ceea ce par a fi”, ar fi trebuit să spună. “Oi fi arătând eu ca un funcţionar, dar în realitate sunt poet, sau un poet în devenire. Pe lângă asta, voi plăti punctual partea mea din chirie, ceea ce e mai mult decât fac majoritatea poeţilor.” N-a zis însă asta, nici nu s-a umilit pledând în favoarea sa şi a vocaţiei sale; iar acum e prea târziu.

64 Model de jachetă purtat de Jawaharlal Nehru, prim-ministru al Indiei între 1947 și 1964.

Cum se face că un ungur poate dispune cum vrea de un apartament în selectul Swiss Cottage, poate să se îmbrace după ultima modă, să se trezească târziu în dimineaţa leneşă, fară îndoială având-o lângă el în pat pe frumoasa cu voce răguşită, câtă vreme el trebuie să se chinuie toată ziua ca un sclav în folosul IBM-ului şi să locuiască într-o cameră mizeră în apropiere de Archway Road? Cum au ajuns în mâinile lui Miklos cheile care descuie plăcerile Londrei? Unde găsesc oamenii ăştia bani să-şi întreţină viaţa de huzur?

Nu i-au plăcut niciodată oamenii care nu se supun regulilor. Dacă regulile sunt ignorate, viaţa încetează să mai aibă sens: asemenea lui Ivan Karamazov, poţi să dai înapoi biletul şi să te retragi.

Şi totuşi, Londra pare plină de oameni care ignoră regulile şi scapă nepedepsiţi. El pare singurul într-atât de tâmpit încât să respecte legile, el şi ceilalţi funcţionari în costume negre, cu ochelari, hărţuiri, pe care-i vede în metrou. Şi-atunci, ce-ar trebui să facă? Să-l ia ca exemplu pe Ivan? Să-l ia ca exemplu pe Miklos? Pe oricare l-ar lua ca exemplu, simte că ar pierde. Pentru că n-are talent să mintă, să ducă de nas, să ocolească legea, aşa cum n-are talent pentru distracţii şi haine fistichii. N-are talent decât pentru deprimare, o deprimare banală, sinceră. Dacă acest oraş nu oferă recompensă pentru deprimare, atunci ce caută el aici?

Doisprezece în fiecare săptămână soseşte o scrisoare de la mama lui, un plic par avion, albastru deschis, pe care numele destinatarului e scris îngrijit, cu litere de tipar. E disperat când primeşte aceste dovezi ale iubirii ei constante pentru el. Mama lui nu vrea să înţeleagă că, atunci când a plecat din Cape Town, a tăiat toate legăturile cu trecutul? Cum poate s-o facă să accepte că procesul de a se transforma într-o altă persoană, care a început când el avea cincisprezece ani, va continua fără cruţare până când vor fi dispărut toate amintirile despre familie şi ţara pe care a

lăsat-o în urmă? Când va vedea că el s-a îndepărtat atât de mult de ea, încât ar putea la fel de bine să fie un străin?

în scrisori, mama îi dă veşti despre familie, îi scrie despre ultimele ei slujbe (se mută de la o şcoală la alta, ţinând locul profesorilor aflaţi în concediu medical). îşi încheie scrisorile cu speranţa că e bine, sănătos, că are grijă să poarte haine călduroase, că nu s-a îmbolnăvit de gripa despre care a auzit că bântuie prin Europa. Despre cum merg treburile în Africa de Sud nu scrie, deoarece el i-a spus clar că nu-l interesează.

El pomeneşte de faptul că şi-a uitat mănuşile în metrou. Ce greşeală! Curând, soseşte un pachet par avion: o pereche de mănuşi cu un deget, din blană de miel. Timbrele au costat mai mult decât mănuşile.

Ea îşi scrie corespondenţa duminica seara şi o pune la cutie ca să fie ridicată lunea dimineaţa. îi e uşor să-şi imagineze scena care are loc în apartamentul în care s-au mutat mama, tatăl şi fratele lui, după ce-au vândut casa din Dondebosch. Cina s-a încheiat.

Ea strânge masa, îşi pune ochelarii, trage lampa mai aproape. “Ce faci acum?” o întreabă tatăl lui, care are oroare de serile de duminică, după ce-a isprăvit de citit *Argus* de la prima până la ultima pagină şi nu mai are nimic de făcut. “Trebuie să-i scriu lui John”, răspunde ea, ţuguindu-şi buzele, punând punct oricărei discuţii. *Draga John*, începe ea.

Ce crede că obţine cu scrisorile astea ale ei, această femeie încăpăţânată, lipsită de tact? Nu-şi dă seama că dovezile fidelităţii ei, oricât de perseverente, nu-l vor face niciodată să cedeze şi să se întoarcă? Nu poate accepta că el nu e normal? Ar trebui să-şi concentreze iubirea asupra fratelui lui, iar pe el să-l dea uitării. Fratele lui e o fiinţă mai simplă şi mai inocentă. Fratele lui e inimos. Să-şi asume fratele lui povara de-a o iubi; să-i spună fratelui său că de-acum încolo el e întâiul ei născut, cel mai iubit de ea.

Şi-atunci el, cel proaspăt uitat, va fi liber să-şi croiască propria viaţă.

Ea scrie săptămânal, dar el nu-i răspunde în fiecare săptămână. Prea ar fi un gest de reciprocitate. Scrie doar din când în când, scurt, spunând mai nimic, dar simplul fapt că le-a scris e semn că încă mai e în lumea celor vii.

Asta-i partea cea mai rea. Asta-i capcana pe care a construit-o ea, o capcană din care încă nu ştie cum să iasă. Dacă ar fi să taie toate legăturile, dacă n-ar mai scrie deloc, ea ar trage concluzia cea mai rea, cea mai rea cu putinţă; şi numai gândul la durerea care ar săgeta-o în acea clipă îl face să-şi dorească să-şi acopere ochii şi să-şi astupe urechile. Atâta vreme cât ea e în viaţă, el n-are voie să moară, prin urmare, atâta vreme cât ea e în viaţă, viaţa lui nu-i aparţine. N-are voie să fie nepăsător faţă de viaţa asta. Deşi nu se iubeşte cine ştie ce, trebuie ca, de dragul ei, să aibă grijă de sine, până acolo încât să se îmbrace cu haine călduroase, să mănânce ce trebuie, să ia vitamina C. Cât despre sinucidere, nici nu poate fi vorba.

Despre Africa de Sud, află veşti de la BBC şi din *Manchester Guardian*. Ştirile din *The Guardian* îl îngrozesc. Un fermier îl leagă pe unul dintre muncitorii lui de-un copac şi-l biciuieşte până-l omoară. Poliţia trage la întâmplare în mulţime. Un prizonier este găsit mort în celulă, spânzurat de o fâşie de pătură, chipul îi c plin de vânătăi şi sânge. Orori după orori, atrocităţi după atrocităţi, iară contenire.

Ştie care sunt opiniile mamei lui, ea crede că lumea are o părere greşită despre Africa de Sud. Negrii sud-africani o duc mai bine decât oriunde în Africa. Cei care instigă la greve şi proteste sunt agitatorii comunişti. Cât despre muncitorii de la ferme, care primesc salariile sub formă de fiertură de mălai şi sunt nevoiţi să-şi îmbrace copiii în saci de iută, ca să-i ferească de frigul iernii, mama lui recunoaşte că e o adevărată ruşine. Dar lucruri din astea se întâmplă numai în Transvaal. Afrikanern din Transvaal, cu

urile lor întunecate şi inimile neiertătoare, au adus ţării ăsteia un renume atât de rău.

Opinia lui, pe care nu ezită să i-o comunice, este că, în loc să ţină discurs după discurs la Naţiunile Unite, ruşii ar trebui să invadeze fără întârziere Africa de Sud. Ar trebui să lanseze paraşutiști peste Pretoria, să-i captureze pe Verwoerd[65] şi pe acoliţii lui, să-i pună la zid şi să-i împuşte.

Ce-ar trebui să facă ruşii după ce l-au împuşcat pe Verwoerd nu mai spune, nici nu s-a gândit la asta. Tot ce contează e că trebuie să se facă dreptate; restul e politică, or, el nu e interesat de politică. De când se ştie el, afrikanerii au călcat oamenii în picioare pentru că, susţin ei, au fost la rândul lor călcaţi în picioare. Ei bine, atunci să se învârtă roata, forţei să i se răspundă cu o forţă şi mai mare. El e bucuros că a ieşit de-acolo.

Africa de Sud îi atârnă ca o povară de gât. Vrea să scape de ea, nu-i pasă cum şi-n ce fel, ca să înceapă să respire.

Nu trebuie să cumpere *Manchester Guardian*, Sunt alte ziare mai la îndemână: *Times*, bunăoară, sau *Daily Telegraph*, Dar în *Manchester Guardian* poţi să ai încredere că nu scapă nimic din ce se întâmplă în Africa de Sud şi care îţi încrâncenează carnea. Când citeşte *Manchester Guardian*, poate fi sigur că află tot ce-i mai rău.

N-a mai vorbit cu Astrid de săptămâni. Intr-una din zile, îl sună ea. Şi-a încheiat perioada de şedere în Anglia, se întoarce în Austria.

- Presupun că n-o să te mai văd, îi zice ea, aşa că am telefonat ca să-mi iau rămas-bun.

Fata încearcă să pară degajată, însă el îi aude vocea înlăcrimată. Cu un sentiment de vinovăţie, îi propune să se întâlnească. Beau o cafea; merg împreună acasă la el şi ea îşi petrece noaptea (“ultima noastră noapte”, spune ea) lipindu-se strâns de el, plângând încetişor. Devreme, a doua

65 Hendrik Frensch Verwoerd (1901-1966) - prim-ministru al Africii de Sud din 1958 până la asasinarea lui în 1966. Cunoscut drept politicianul care a conceput și a implementat apartheidul.

zi dimineaţa (e duminică), o aude că se dă încet jos din pat şi se duce în vârful picioarelor la baia de pe palier, ca să se îmbrace. Când revine în cameră, el se preface că doarme. Ştie că e de ajuns să facă cel mai mic gest, şi ea ar rămâne. Dacă e ceva ce ar vrea să facă înainte de a-i acorda ei atentie, bunăoară să citească un ziar, ea ar sta liniştită într-un colţ şi ar aştepta. Se pare că aşa sunt învăţate fetele din Klagenfurt să se poarte: să nu ceară nimic, să aştepte până când bărbatul e dispus, si atunci să-l servească.

Ar dori să fie mai drăguţ cu Astrid, e atât de tânără, atât de singură în marele oraş. I-ar plăcea să-i şteargă lacrimile, s-o facă să zâmbească; i-ar plăcea să-i demonstreze că inima lui nu e atât de împietrită pe cât pare, că el e în stare să răspundă disponibilităţii ei cu propria disponibilitate, disponibilitatea de a o strânge în braţe asa cum vrea ea să fie strânsă în brate, că e în stare să-si aplece urechea la poveştile despre mama şi fraţii ei de-acasă. Dar trebuie să fie atent. Prea multă căldură ar putea-o face să-şi anuleze biletul, să rămână la Londra, să se mute cu el. Doi dintre învinşi, adăpostindu-se unul în braţele celuilalt, consolându-se reciproc: o perspectivă mult prea umilitoare. Nu le mai rămâne decât să se căsătorească, el şi Astrid, şi să-şi petreacă restul vieţii având grijă unul de altul, ca nişte invalizi. Aşa că el nu-i dă nici un semn, ci zace cu ochii strâns închişi, până aude scârţâitul treptelor şi pocnetul uşii de la intrare.

E decembrie, vremea s-a înrăutăţit. Ninge, zăpada se transformă în zloată, zloata îngheaţă: pe trotuare trebuie să-ţi cauţi priza la fiecare pas, ca pe munte. O pătură de ceaţă învăluie oraşul, ceaţă îngroşată de praf de cărbune şi sulf. Curentul se întrerupe; metrourile nu mai circulă, bătrânii mor înghețați în casele lor. Cea mai rea iarnă a secolului, aşa scrie în ziare.

Merge cu paşi apăsaţi pe Archway Road, alunecă pe gheaţă, şi-a acoperit faţa cu un fular, încearcă să nu respire. Hainele îi miros a sulf, are un gust neplăcut în gură,

când tuşeşte scuipă flegmă neagră. In Africa de Sud e vară. Dacă ar fi acolo, ar putea sta pe plaja Strandfonteen, care se întinde pe kilometri întregi, nisip alb sub minunatul cer albastru.

Noaptea, o ţeavă se sparge în camera lui. Podeaua se inundă. Se trezeşte înconjurat de o pojghiţă de gheaţă.

E ca pe vremea bliţului, scriu ziarele şi publică poveşti despre cantinele pentru oamenii fără adăpost, organizate de trupele auxiliare de femei, despre echipele de lăcătuşi-mecanici care trudesc noapte de noapte. Criza scoate la iveală ce-i mai bun în londonezi, scriu ziarele, iată-i cum fac faţă greutăţilor cu o energie calmă, mereu glumeţi.

El însă, chiar dacă se îmbracă la fel ca londonezii, tropăie spre serviciu ca londonezii, suferă de frig ca londonezii, nu-i deloc glumeţ. Nici la Paştele cailor nu l-ar socoti londonezii ca pe unul de-al lor. Dimpotrivă, londonezii îl recunosc pe loc drept încă unul dintre străinii aceia care, din cine ştie ce motive idioate, aleg să trăiască acolo unde nu le e locul.

Cât timp va fi obligat să trăiască la Londra, înainte să se accepte faptul că a devenit unul de-al lor, că a devenit englez? Va fi suficient să primească paşaport britanic, sau un nume străin cu rezonanţă ciudată e semn că va rămâne mereu un ostracizat? Şi, de fiipt, ce înseamnă “a deveni englez”? Anglia este ţara a două naţiuni: va trebui să aleagă una din ele, să aleagă între a fi englez din clasa de mijloc şi a fi englez din clasa muncitoare. Se pare că a şi ales. Poartă uniforma clasei de mijloc, citeşte un ziar al clasei de mijloc, imită felul de a vorbi al clasei de mijloc. Dar simplele elemente exterioare ca acestea n-o să fie de ajuns să-l ajute să fie acceptat, nici pe departe. Acceptarea în sânul clasei de mijloc - acceptarea totală, nu un bilet temporar, valabil doar la anumite ore ale zilei, în anumite zile ale anului - a fost decisă, din câte vede el, cu ani în urmă, chiar cu generaţii în urmă, conform unor reguli care lui îi vor rămâne pentru totdeauna necunoscute.

Cât despre clasa muncitoare, el nu-i împărtăşeşte distracţiile, cu greu îi înţelege discursul, n-a simţit niciodată nici cel mai mic semn de bun venit din partea ei. Fetele de la IBM îşi au prietenii lor din rândul clasei muncitoare, gândul le e numai la măritiş, prunci şi locuinţe sociale, răspund cu răceală la orice tentativă de abordare. O fi trăind el în Anglia, dar în nici un caz pentru că a fost invitat de clasa muncitoare engleză.

Sunt şi alţi sud-africani în Londra, cu miile, dacă e să dea crezare statisticilor. Sunt şi canadieni, australieni, neozeelandezi, chiar şi americani. Dar oamenii ăştia nu-s imigranţi, n-au venit ca să se stabilească aici, să devină englezi. Au venit să se distreze, sau să studieze, sau să câştige nişte bani înainte să facă un tur al Europei. După ce se vor fi săturat de Lumea Veche, se vor întoarce la ei acasă şi-şi vor relua vieţile lor adevărate.

La Londra sunt şi europeni, nu numai studenţi la Filologie, ci şi refiigiaţi din Blocul Răsăritean şi alţii refugiaţi mai de demult, din Germania nazistă. Dar situaţia lor este diferită de a lui. El nu e refugiat; sau, mă rog, dacă ar pretinde că e refugiat, n-ar obţine nimic de la Interne. Cine te asupreşte? l-ar întreba cei de la Interne. De ce anume fugi? De plictiseală, ar răspunde el. De filistinism. De atrofierea vieţii morale. De ruşine. Şi unde ar ajunge cu o asemenea pledoarie?

Apoi mai e Paddington. Merge pe Maida Vale sau pe Kilburn High Road, la şase seara, şi vede, sub luminile galbene, spectrale ale felinarelor, mulţimi de antilezi târându-se înapoi spre locuinţele lor, înfofoliţi din pricina frigului. Cu umerii aplecaţi, cu mâinile înfundate în buzunare, pielea lor are o aură cenuşie, făinoasă. Ce-i îndeamnă să vină din Jamaica şi Trinidad în acest oraş ne-milos, unde frigul se insinuează până şi din pavajul străzilor, unde orele zilei şi le petrec în corvoadă, iar serile, ghemuiţi în jurul unui foc de aragaz, într-o încăpere închiriată, cu

pereţi scorojiţi şi mobilă care abia se mai ţine? Cu siguranţă că n-au venit aici cu toţii ca să-şi găsească faima ca poeţi.

Oamenii cu care lucrează el sunt mult prea politicoşi să-şi exprime opinia despre vizitatorii străini. Cu toate acestea, din anumite tăceri ale lor, ştie că nu e dorit în ţara lor, nu cu adevărat. Ei păstrează tăcerea şi în privinţa antilezilor. Dar el poate citi semnele. PLECAŢI ACASĂ, NEGROTEILOR, spun sloganurile pictate pe pereţi. FARA COLORAŢI, spun anunţurile din ferestrele pensiunilor. Lună de lună, guvernul înăspreşte legile privitoare la imigraţie. Antilezii sunt opriţi pe docuri în Liverpool, sunt ținuți acolo până îi cuprinde disperarea, după care sunt trimişi înapoi de unde au venit. Dacă pe el nu-l fac să le simtă ostilitatea vădită, singura explicaţie e aspectul său exterior, care-l protejează: costumul Moss Brothers şi pielea deschisă la culoare.

Treisprezece

“După o matură chibzuinţă, am ajuns la concluzia...” “După o sondare a sufletului meu, am ajuns la concluzia.. “

Lucrează la IBM de mai bine de-un an: o iarnă, o primăvară, o vară, o toamnă, încă o iarnă, şi acum începutul unei noi primăveri. Chiar şi în biroul de pe Newman Street, o clădire ca o cutie, cu ferestrele sigilate, simte suava schimbare a aerului de afară. Nu mai poate continua astfel. Nu-şi mai poate sacrifica viaţa principiului că oamenii trebuie să trudească în chinuri pentru pâinea zilnică, un principiu pe care pare să-l fi îmbrăţişat, deşi habar n-are de unde l-a cules. Nu poate să-i demonstreze la nesfârşit mamei sale din Cape Town că el şi-a clădit o existenţă temeinică, prin urmare să nu-şi mai facă griji pentru el. De obicei, nu prea ştie ce vrea, nu-i pasă să ştie ce vrea. A şti ce vrei semnifică, în opinia lui, moartea scânteii creatoare. Dar, în acest caz, nu-şi poate permite să plutească în derivă în obişnuita lui ceaţă a indeciziei. Trebuie să plece de la IBM. Trebuie să iasă de-acolo, indiferent de cât de umilit se va simţi.

In ultimul an, scrisul lui de mână a devenit, fără voia lui, tot mai mic şi mai mic, şi mai indescifrabil. Acum, şezând la masa lui de lucru şi scriind ceea ce urmează să fie anunţarea demisiei sale, se străduieşte să facă literele mai mari, curbele mai largi, caligrafia mai încrezătoare.

“După o reflecţie îndelungată”, scrie el în sfârşit, “am ajuns la concluzia că viitorul meu nu se află la IBM. Conform contractului, doresc prin urmare să vă dau un preaviz de o lună.”

Semnează, lipeşte plicul, scrie destinatarul: Dr. B.L. McIver, Director, Departamentul Programare, şi aruncă discret plicul în tava numită INTERNE. Nimeni din birou nu-i acordă nici măcar o privire. îşi reia locul.

Până la ora trei, când se ridică din nou corespondenţa, are timp să se răzgândească, să ia pe furiş scrisoarea din tavă şi s-o facă bucăţele. După ce scrisoarea ajunge la destinatar, zarurile au fost aruncate. Până a doua zi, vestea se va fi răspândit în întreaga clădire: unul dintre oamenii lui McIver, unul dintre programatorii de la etajul doi, sud-africanul, şi-a dat demisia. Nimeni nu va dori să fie văzut stând de vorbă cu el. Va fi trimis în carantină. Aşa stă treaba la IBM. Fără compătimiri false. Va fi etichetat drept un individ lipsit de perseverenţă, un ratat, mai bine să n-ai de-a face cu el.

La trei după-amiaza, femeia responsabilă cu corespondenţa vine să ia tava. El se apleacă asupra hârtiilor sale, inima îi bate ca nebună.

O jumătate de oră mai târziu, este chemat în biroul lui McIver. McIver este furibund, dar se stăpâneşte.

- Ce-i asta? întreabă el, arătând spre scrisoarea care zace deschisă pe masa lui.

- M-arn hotărât să demisionez.

- De ce?

A bănuit el că McIver o să primească rău vestea. McIver este cel care l-a intervievat pentru postul acesta, care l-a acceptat şi i-a aprobat cererea, care a înghiţit povestea că

este un oarecare venit din colonii şi vrea să facă o carieră în programare. McIver are şi el şefi, faţă de care va trebui să-şi explice eroarea.

McIver este un om înalt. Se îmbracă la patru ace, vorbeşte cu accent de Oxford. Nu-l interesează câtuşi de puţin programarea ca ştiinţă sau pricepere, sau îndemânare, sau ce-o fi. El este doar un director. La asta se pricepe: să traseze sarcini oamenilor, să le administreze timpul, să-i îndrume şi să-i mâne de la spate, să-şi câştige banii pe spinarea lor.

- De ce? întreabă din nou McIver, impacientat.

- Nu găsesc că munca la IBM este suficient de satisfăcătoare la nivel uman. Nu mă împlineşte.

- Continuă.

- Speram la ceva mai mult.

- Cam la ce, adică?

- Speram să găsesc aici prietenie.

- Consideri că atmosfera nu este prietenoasă?

- Nu, nu că nu e prietenoasă. Oamenii sunt foarte amabili. Dar a fi prietenos nu este acelaşi lucru cu prietenia.

Sperase ca scrisoarea să fie acceptată drept ultimul său cuvânt. Ce speranţă naivă! Ar fi trebuit să-şi dea seama că o vor considera doar ca primul foc tras într-un război.

- Ce altceva? Dacă mai ai ceva de spus, acum este momentul s-o faci.

- Nimic altceva.

- Nimic altceva. înţeleg. Duci lipsă de prietenii. Nu ţi-ai găsit prieteni.

- Da, corect. Nu dau vina pe nimeni. Probabil că eu sunt de vină.

- Şi din pricina asta vrei să-ţi dai demisia.

- Da.

Acum că le-a rostit, cuvintele îi par prosteşti, şi chiar sunt. Este manevrat să spună prostii. Dar ar fi trebuit să se aştepte la asta. Aşa îl fac să plătească pentru că i-a respins pe ei şi slujba pe care i-au dat-o, o slujbă la IBM, liderul de

piaţă. Ca un începător în jocul de şah, este împins în colţuri şi făcut mat în zece mutări, în opt mutări, în şapte mutări. O lecţie de dominaţie. Ei bine, n-au decât s-o facă. N-au decât să-si facă mutările, iar el îsi va face mutările lui de răspuns, stupide, uşor de contracarat, până când se vor plictisi şi-l vor lăsa să plece.

Cu un gest brusc, McIver încheie interviul. Asta e, deocamdată. E liber să se întoarcă la biroul său: pentru prima oară, nu mai este nici măcar obligat să lucreze până târziu. Poate să plece din clădire la ora cinci, şi toată seara este a lui.

A doua zi dimineaţa, prin intermediul secretarei lui McIver - McIver însuşi trece pe lângă el, fără să-i răspundă la salut -, i se spune să se prezinte fără întârziere la Biroul Central IBM din City, la Departamentul Personal.

Este limpede că funcţionarul de la Personal, care-i analizează cazul, a auzit de obiecţia lui că IBM nu i-a satisfăcut nevoia de prietenie. Pe masa lui de lucru se află un dosar deschis; pe măsură ce se desfăşoară interviul, funcţionarul bifează punctele din dosar. De când se simte nefericit în slujba aceasta? A vorbit vreodată cu superiorul lui despre această nefericire a lui? Dacă nu, de ce nu? Au fost neprietenoşi colegii lui din Newman Street? Nu? Atunci c atât de bun să-şi explice mai pe larg plângerea?

De fiecare dată când sunt rostite, cuvintele *prieten*, *prietenie*, *prietenos* sună tot mai aiurea. Dacă îţi cauţi prieteni - şi-l închipuie el pe funcţionar spunând - înscrie-te într-un club, joacă popice, zboară cu aeroplanul, colecţionează timbre. De ce aştepţi de la patronul tău, IBM, International Business Machines, producător de calculatoare electronice şi computere, să-ţi facă rost de prieteni?

Şi desigur că funcţionarul are dreptate. Ce drept are el să se plângă, mai cu seamă în această ţară, unde toţi se comportă cu atâta răceală unii faţă de ceilalţi? Nu este ăsta motivul pentru care îi admiră pe englezi, tocmai pentru această rezervă emoţională a lor? Oare nu de aceea scrie el, în timpul lui liber, o teză despre operele lui Ford Madox

Ford, panegiristul pe jumătate german al laconismului englez?

Derutat, împiedicat, îşi explică mai pe larg plângerea. Dar explicaţia sa mai largă este la fel de obscură pentru funcţionarul de la Personal ca şi plângerea în sine. *Inducere în eroare*, aceasta este sintagma pe care probabil o aşteaptă funcţionarul de la el. *Angajatul a fost indus în eroare*, asta ar fi o formulare potrivită. Dar nu vrea să-l ajute. N-au decât să-l catalogheze ei cum vor.

Ce-l interesează în mod deosebit pe funcţionar este ce are de gând să facă mai departe. Nu cumva caută, cu toată vorbăria asta a lui despre lipsa de prietenie, să-şi acopere mutarea de la IBM la una dintre firmele rivale în domeniul maşinilor de calcul? I s-au făcut cumva promisiuni, i s-au oferit sporuri salariale?

Mai sincer decât este în negarea acestor speculaţii nici că poate fi. Nu are în perspectivă nici o altă slujbă, nici la vreun rival, nici de alt soi. Nu a dat nici un interviu. Pleacă de la IBM pur şi simplu pentru că vrea să plece de la IBM. Vrea să fie liber, asta-i tot.

Cu cât vorbeşte mai mult, cu atât i se par mai prosteşti vorbele sale, cu atât pare mai străin de lumea afacerilor. Dar cel puţin nu spune “Plec de la IBM pentru că vreau să devin poet”. Măcar acest secret este încă doar al lui.

Ca din senin, taman acum primeşte un telefon de la Caroline. E în vacanţă pe coasta sudică, în Bognor Regis, şi nu prea are nimic de făcut. Ce-ar fi să ia trenul şi să-şi petreacă sâmbăta cu ea?

îl aşteaptă la gară. De la o prăvălie de pe Main Street închiriază biciclete; curând, străbat cu bicicletele drumuri de ţară singuratice, printre lanuri de grâu verde. Este neobişnuit de cald. El e asudat tot. Nu e îmbrăcat adecvat pentru aventura asta: pantaloni gri de flanelă, jachetă. Caroline poartă o tunică scurtă, de culoarea roşiei, şi sandale. Părul ei blond sclipeşte în soare, picioarele lungi îi lucesc în timp ce pedalează; arată ca o zeiţă.

Ce face ea în Bognor Regis? vrea el să ştie. Stă cu o mătuşă, răspunde ea, o mătuşă englezoaică despre care nu mai ştia nimic de mult. El nu mai pune alte întrebări.

Se opresc pe marginea drumului, sar un gard. Caroline a adus sandviciuri; găsesc un loc la umbra unui castan şi mănâncă. Apoi el simte că ea n-ar zice nu dacă ar face dragoste cu ea. Dar el nu e în apele lui, aşa, la loc deschis, unde în orice moment un fermier sau chiar un poliţist ar putea să dea peste ei şi să-i întrebe ce naiba fac acolo.

- Mi-am dat demisia de la IBM, zice el.

- Foarte bine. Si ce-ai să faci?

- Nu ştiu. Cred că o să mă las în voia sorţii o vreme.

Ea aşteaptă ca el să-i mai zică ceva, aşteaptă să-i audă planurile. Dar el nu mai are ce să-i spună, nici planuri, nici idei. Ce cretin e! De ce s-o fi obosind Caroline să-l ţină agăţat de ea, o fată care s-a adaptat în Anglia, s-a realizat în viaţă, i-a luat-o înainte în toate felurile posibile? Nu există decât o explicaţie: încă îl mai vede aşa cum era el în Cape Town, când încă se putea prezenta ca un poet în devenire, când încă nu era ceea ce a devenit între timp, ceea ce a făcut IBM-ul din el: un eunuc, un trântor, un tinerel speriat care fuge să prindă trenul de 8.17 spre birou.

în alte părţi din Marea Britanie, angajaţii care demisionează primesc un cadou de despărţire - dacă nu un ceas de aur, măcar o mică petrecere în pauza de ceai, un discurs, aplauze şi urări de bine, sincere sau nesincere. Stă în ţara asta de suficient de multă vreme ca să ştie acest lucru. La IBM nu se întâmplă la fel. IBM nu este Marea Britanie. IBM este noul val, noua cale. De aceea IBM îşi va croi drum prin opoziţia britanică. Opoziţia e încă ancorată în metodele britanice ineficiente, indolente, inerte, învechite. Dimpotrivă, IBM este suplu, dur, nemilos. Prin urmare, nici un cadou de despărţire pentru el în ultima zi de muncă. îşi strânge în tăcere lucrurile din birou, îşi ia rămas-bun de la colegii programatori.

- Ce-ai să faci? îl întreabă prudent unul dintre ei.

E limpede că toţi au auzit povestea cu prietenia; din pricina asta sunt crispaţi, stingheriţi.

- Ei, o să văd ce se iveşte, răspunde el.

Ce sentiment ciudat, să se trezească a doua zi dimineaţa fără să fie obligat să se ducă undeva. O zi însorită: prinde un metrou până la Leicester Square, face un tur al librăriilor de pe Charing Cross Road. E neras de-o zi; s-a hotărât să poarte barbă. Poate că, având barbă, n-o să mai arate atât de nelalocul lui printre tinerii eleganţi şi fetele frumoase care se revarsă din facultăţile de filologie şi călătoresc cu metroul. Şi-apoi, cum i-o fi norocul.

A hotărât ca de aici încolo să se lase în voia sorţii la fiecare pas. Romanele sunt pline de întâlniri întâmplătoare din care se nasc poveşti de dragoste - poveşti de dragoste sau tragedii. El e pregătit pentru o poveste de dragoste, pregătit chiar şi pentru tragedie, de fapt e pregătit pentru orice, atâta vreme cât îl va mistui şi va face din el o altă fiinţă. De aceea se află el la Londra, la urma urmei: să scape de esenţa sa veche şi să-şi releve noua esenţă, adevărată, pasională; acum nu-l mai împiedică nimic în căutarea lui.

Zilele trec, iar el face absolut ce vrea. Tehnic vorbind, situaţia lui e ilegală. De paşaport are prins în agrafa permisul de muncă - acesta îi dă dreptul să stea în Marea Britanie. Acum că nu are nici un loc de muncă, permisul nu mai are nici o putere. Dar dacă nu-şi face simţită prezenţa, poate că-l vor trece cu vederea - adică autorităţile, poliţia sau cine-o fi.

La orizont ameninţă problema banilor. Economiile sale nu vor ţine la nesfârşit. N-are nimic valoros de vânzare. Din prudenţă, renunţă să mai cumpere cărţi; mănâncă numai pâine, brânză şi mere.

Şansa refuză să-l binecuvânteze. Dar şansa e imprevizibilă, trebuie să-i dai timp. Nu are ce face decât să aştepte gata pregătit ziua în care şansa îi va surâde în sfârşit.

Paisprezece

Liber să facă ce-l taie capul, reuşeşte curând să citească întregul corpus variat şi vast al scrierilor lui Ford. E timpul să-şi dea verdictul. Ce-o să spună? In domeniul ştiinţelor, ţi se permite să raportezi rezultate negative, eşecul de a confirma ipoteze. Dar în artă? Dacă n-are nimic nou de zis despre Ford, n-ar fi mai corect, mai onorabil să recunoască faptul că a făcut o greşeală, să renunţe la bursă, să returneze banii? Sau, în locul unei tèze, i s-ar permite să prezinte un raport despre dezamăgirea pe care i-a produs-o subiectul ales de el, cât e de decepţionat de eroul său?

Cu servieta în mână, iese din British Museum şi se amestecă în mulţimea de pietoni de pe Great Russell Street: mii de suflete, şi nici unul nu dă doi bani pe ce crede el despre Ford Madox Ford sau despre orice altceva. Când a sosit la Londra, obişnuia să scruteze îndrăzneţ chipurile acestor trecători, căutând să surprindă esenţa unică a fiecăruia. *Uite*, *mă uit la tine*! zicea el. Dar privirile îndrăzneţe nu l-au ajutat cu nimic într-un oraş în care, după cum a descoperit de curând, bărbaţii şi femeile nu-i susţineau privirea, ci, dimpotrivă, i-o ocoleau cu răceală.

Resimţea fiecare asemenea ocolire a privirii lui ca pe o mică înţepătură cu un vârf de cuţit. De fiecare dată era luat în vizor, i se găseau cusururi, era refuzat. Curând, a început să-i piară curajul, să bată în retragere încă înainte să fie refuzat. Când era vorba de femei, îi era mai uşor să se uite pe furiş, să tragă cu ochiul. Cam aşa se uitau oamenii la Londra, trăgeau cu ochiul. Dar în trasul cu ochiul era ceva nesincer, necurat - asta simţea el şi nu putea scăpa de sentimentul ăsta. Mai bine să nu se mai uite deloc. Mai bine să nu se arate curios în privinţa vecinilor, să fie indiferent.

De când se află la Londra, s-a schimbat enorm; nu e sigur că schimbarea e spre bine. In iarna care tocmai s-a sfârşit, au fost zile în care a crezut că o să moară de frig, de deprimare şi singurătate. Dar a trecut şi de asta, cum-necum. Până vine din nou iarna, frigul şi deprimarea

n-o să-l mai afecteze la fel de mult. Până atunci, aproape că va fi un londonez get-beget, ca de piatră. Nu ăsta era scopul lui, să se împietrească, dar probabil că nu va avea de ales.

Una peste alta, Londra se dovedeşte un dascăl aspru. Ambiţiile i-au devenit mult mai modeste decât înainte, cu mult mai modeste. La început, a fost dezamăgit de cât de puţin ambiţioşi erau londonezii. Iar acum e pe cale să li se alăture. In fiecare zi, oraşul îl disciplinează, îl pedepseşte; iar el învaţă asemenea unui câine bătut.

Neştiind ce vrea să spună despre Ford - dacă e să spună ceva -, zace tot mai mult în pat dimineaţa. Când în sfârşit se aşază la birou, nu e în stare să se concentreze. Venirea verii îi accentuează starea de derută. Londra pe care o cunoaşte el e un oraş al iernii, în care te speteşti şi te omori cât e ziua de lungă, fără să te aştepte nimic la capătul ei, doar noaptea, patul şi uitarea. In zilele acestea blânde de vară, făcute parcă pentru relaxare şi plăcere, încercarea la care e supus continuă: dar nu mai e sigur care parte din el e pusă la încercare. Uneori, are impresia că e pus la încercare numai de dragul încercării, ca să se vadă dacă trece testul.

Nu-i pare rău că a plecat de la IBM. Dar acum chiar nu mai are cu cine să stea de vorbă, nici măcar Bill Briggs nu mai e. Trec zilele fără ca el să scoată un cuvânt. începe să le marcheze cu un T în jurnalul său: zile de tăcere.

La intrarea în staţia de metrou, se ciocneşte de un bătrânel care vinde ziare.

- Pardon! se scuză el.
- Cască ochii pe unde mergi! mârâie omul.
- Pardon! repetă el.

Pardon - cuvântul îi iese greu din gură, e ca o piatră. Se poate socoti vorbire rostirea unui singur cuvânt dintr-o categorie gramaticală nedeterminată? Ceea ce s-a petrecut între el şi bătrânul acela poate fi definit drept contact uman, sau mai degrabă interacţiune socială, ca atunci când

furnicile îşi ating antenele? Cu siguranţă că pentru bătrân n-a înseninat nimic. Stă acolo cât e ziua de lungă, cu maldărul lui de ziare, mormăind în barbă supărat; aşteaptă orice ocazie să se răţoiască la câte un trecător. In cazul lui însă, amintirea acelui singur cuvânt îi va stărui în minte câteva săptămâni bune, poate chiar tot restul vieţii. Izbindu-se de oameni, spunând “Pardon!”, fiind insultat; un vicleşug, un mod ieftin de a provoca o conversaţie. De a duce de nas singurătatea.

Se găseşte într-o vale a încercărilor, şi nu se descurcă prea bine. Dar nu se poate să fie singurul supus încercărilor. Trebuie să mai existe oameni care au trecut prin valea asta şi au ieşit la celălalt capăt al ei; trebuie să existe şi oameni care s-au eschivat de la a fi puşi la încercare. Şi el s-ar putea eschiva, dacă ar vrea. Ar putea fugi la Cape Town, bunăoară, şi să nu se mai întoarcă niciodată. Dar oare asta vrea să facă? Cu siguranţă că nu, încă nu.

Şi dacă rămâne pe loc şi dă greş, eşuează lamentabil? Dacă, singur în camera lui, începe să plângă şi nu se mai poate opri? Dacă descoperă într-o bună dimineaţă că-i lipseşte curajul să se ridice din pat, descoperă că e mai uşor să zacă toată ziua - ziua aceea si următoarea, si următoarea, între asternuturile tot mai slinoase? Ce se întâmplă cu oamenii de genul ăsta, oameni care nu rezistă încercărilor şi clachează?

Cunoaşte răspunsul. Sunt expediaţi undeva unde li se va purta de grijă - într-un spital, un azil, o instituţie. El, unul, va fi expediat înapoi în Africa de Sud. Englezii au destui de-ai lor de care să se îngrijească, destui care au dat greş. De ce să mai aibă grijă şi de străini?

Şovăie în faţa unei intrări din Greek Street, Soho. *Jackie* - *Model*: în ţara asta, model înseamnă întotdeauna prostituată? Sau în meseria asta în care te vinzi există nişte gradaţii despre care nimeni nu i-a spus până acum? Poate că, în Greek Street, model înseamnă ceva foarte specializat, pentru gusturi specializate: de pildă, o femeie care pozează

goală sub o sursă de lumină, înconjurată din umbră de bărbaţi în haine de ploaie, uitându-se la ea vicleni, pofticioşi? Şi după ce va suna la uşă, va putea să pună întrebări, să afle ce şi cum, înainte să fie absorbit înăuntru? Şi dacă Jackie se arată a fi bătrână, ori grasă, ori urâtă? Şi care e eticheta? Aşa se procedează când vizitezi pe cineva de genul lui Jackie - neanunţat -, sau trebuie mai întâi să dai telefon şi să te programezi?

Cât costă? Există un mercurial pe care-l ştie orice bărbat din Londra, numai el nu? Şi dacă îşi vor da pe loc seama că e ţăran, un mocofan, şi-l vor taxa suplimentar?

Ezită, bate în retragere.

Un bărbat în costum negru trece pe lângă el pe stradă, pare să-l recunoască, dă să se oprească, să-i vorbească. E unul dintre programatorii-şefi de la IBM, unul cu care nu a prea avut de-a face la vremea respectivă, dar care i s-a părut că-l simpatizează. Şi el ezită, apoi, cu un salut stânjenit din cap, trece iute mai departe.

“Ce mai faci, cum o mai duci - te bucuri de plăcerile vieţii?” - probabil că asta l-ar întreba omul, zâmbind cordial. Şi el ce-ar răspunde? Că nu putem munci întruna, că viaţa e scurtă, trebuie să-i gustăm plăcerile cât mai putem? Ce glumă, ce scandal! Uite ce se alege de străbunii lui, care şi-au dus vieţile cu îndârjire şi în lipsuri, asudând în veşmintele lor negre, în căldura şi praful din Karoo: un tânăr care umblă creanga printr-un oraş străin, trăind din puţinul pus deoparte, preacurvind, dându-se drept artist! Cum poate să-i trădeze cu atâta indiferenţă şi apoi să spere că va scăpa de stafiile lor răzbunătoare? N-a stat în firea acelor străbuni, bărbaţi şi femei, să ducă o viaţă de distracţii şi plăceri, şi nici lui nu-i stă în fire. El e vlăstarul lor, predestinat de la naştere să fie trist şi să sufere. De unde altfel să se nască poezia, dacă nu din suferinţă, asemenea sângelui stors din piatră?

Africa de Sud e o rană înăuntrul lui. Cât va mai trece până când rana va înceta să sângereze? Cât va mai trebui el să

scrâşnească din dinţi şi să îndure până va putea spune: “Cândva am trăit în Africa de Sud, dar acum trăiesc în Anglia”?

Din când în când i se întâmplă să se vadă din afară: un bărbat-copil, care vorbeşte mai mult în şoaptă, mereu neliniştit, atât de anost şi de banal, încât nimeni nu i-ar arunca o a doua privire, îl tulbură aceste neaşteptate momente de clarviziune: dar nu vrea să le păstreze, ci încearcă să le îngroape adânc, să le uite. Oare el doar pare să fie această fiinţă pe care o vede în asemenea momente, ori chiar aşa e în realitate? O fi având Oscar Wilde dreptate când spune că nu există nici un adevăr mai profund decât aparenţa? E posibil să fii anost şi banal nu numai la suprafaţă, ci şi în străfundul tău, şi cu toate acestea să fii artist? Dacă, de pildă, T.S. Eliot este anost până în adâncul fiinţei sale, iar ceea ce susţine el referitor la personalitatea artistului, anume că nu e relevantă pentru opera acestuia, nu e altceva decât o stratagemă de a ascunde faptul că c anost?

Poate că aşa e; dar el nu crede asta. Dacă e să aleagă între a-i ila crezare lui Wilde şi a-i da crezare lui Eliot, el alege să-i dea crezare lui Eliot. Dacă Eliot alege să pară anost, să poarte costum, să lucreze într-o bancă şi să se numească J. Alfred Prufrock, trebuie să fie un fel de camuflaj, ceva din şiretenia de care are nevoie un artist în epoca modernă.

Uneori, când oboseşte să se plimbe pe străzile oraşului, se re- I rage în Hampstead Heath. Aerul e cald şi blând acolo, aleile sunt pline de mame tinere care împing cărucioare sau pălăvrăgesc între ele, în timp ce copiii lor se zbenguiesc. Câtă pace, câtă mulţumire. Odată îl enervau poeziile despre flori înmugurite şi adieri de zefir. Acum, în ţara în care au fost scrise poeziile acelea, începe să înţeleagă cât de adâncă e bucuria la reîntoarcerea soarelui.

într-o duminică după-masă, istovit, îşi împătură jacheta pe post de pernă, se întinde pe iarbă şi se cufundă într-un

somn sau într-o aţipeală în care conştiinţa nu-i dispare, ci pluteşte deasupra lui. O stare pe care n-a mai cunoscut-o: parcă simte în sângele său rotirea continuă a pământului, strigătele îndepărtate ale copiilor, cântecul păsărilor, zumzetul insectelor - toate se înteţesc, rcunindu-se într-un imn de bucurie. Inima îi creşte. în sfârşit! îşi zice el. în sfârşit e aici, clipa unirii extatice cu întregul! Temându-se că această clipă ar putea să dispară, încearcă să stăvilească hărmălaia gândului, încearcă pur şi simplu să fie un pasaj de trecere pentru uriaşa forţă universală care n-are nici un nume.

Nu durează decât câteva secunde pe cadranul ceasului, această experienţă extraordinară, dar când se ridică şi îşi scutură jacheta, e învigorat, ca nou. A venit de departe până în marele oraş întunecat, pentru a fi pus la încercare şi pentru a suferi o transformare, şi uite că aici, pe acest petic verde, sub soarele blând de primăvară, primeşte vestea că, oricât ar părea de surprinzător, progresează. Dacă n-a fost transfigurat pe de-a-ntregul, măcar a fost binecuvântat cu un semn că aparţine acestui pământ.

Cincisprezece

Trebuie să găsească o metodă să economisească bani. Chiria este cea mai mare cheltuială a lui. Dă un anunţ la mica publicitate din ziarul local din Hampstead: “Bărbat cu serviciu, responsabil, păzesc casă, termen scurt sau lung”. Celor două persoane care răspund anunţului le spune că lucrează la IBM; el speră că nu vor verifica. Vrea să dea impresia unui tip extrem de corect. Reuşește să fie într-atât de convingător, încât e angajat să aibă grijă de un apartament în Swiss Cottage, în luna iunie.

Din păcate, nu va sta singur acolo. Apartamentul este al unei femei divorţate care are o fetiţă. Cât va fi plecată doamna, fetiţa şi bona vor fi în grija lui. îndatoririle lui sunt simple: să se ocupe de corespondenţă, să plătească facturile, să poată fi găsit uşor în caz de urgenţă. Va avea o cameră a lui şi acces la bucătărie.

Există şi un fost soţ în peisaj. Fostul soţ îşi va face apariţia duminica, să-şi ia fetiţa la plimbare. E un tip care “se aprinde uşor”, îl informează patroana lui, nu trebuie lăsat “să-şi facă mendrele”. Cum adică să-şi facă mendrele? nu înţelege el. Să ţină copilul peste noapte, i se răspunde. Să iscodească prin casă. Să ia una, alta. Sub nici un motiv, indiferent ce poveste îndrugă - patroana îl priveşte cu înţeles - nu trebuie lăsat să ia ceva.

Prin urmare, începe să înţeleagă de ce e nevoie de el. Bona, venită din Malawi - care nu e departe de Africa de Sud - este perfect capabilă să facă menajul, să meargă la cumpărături, să dea de mâncare fetiţei, s-o ducă la grădiniţă şi s-o aducă acasă. Ar putea şi să plătească facturile. Ceea ce nu poate face e să ţină piept bărbatului care până de curând a fost patronul ei şi căruia încă îi spune *stăpânul*, când vorbeşte despre el. Treaba pentru care s-a angajat el este de fapt aceea de gardian, pentru a păzi casa şi conţinutul ei de bărbatul care până de curând locuia acolo.

în prima zi din iunie, ia un taxi ca să-şi mute lucrurile - cuferul şi valiza - din cartierul sordid de lângă Archway Road, în eleganţa discretă din Hampstead.

Apartamentul e spaţios şi aerisit; soarele se revarsă prin ferestre; covoare moi şi albe pe podele, biblioteci pline de cărţi promiţătoare ca aspect. Nu seamănă cu nimic din ce-a văzut el până acum în Londra. Nu-i vine să creadă ce noroc a dat peste el.

în timp ce despachetează, fetiţa, care acum e în grija lui, stă în pragul camerei şi-i urmăreşte fiecare mişcare. Până acum n-a trebuit niciodată să aibă grijă de-un copil. Are o afinitate naturală pentru copii, doar pentru că e relativ tânăr? încet, cu blândeţe şi surâzând cum nu se poate mai blajin, el îi închide uşa în nas. în clipa următoare, ea deschide uşa şi, cu aceeaşi privire serioasă, continuă să-l supravegheze. *Casa mea*, pare ea să spună. *Ce faci in casa mea*?

Fetita se numeşte Fiona. Are cinci ani. Mai târziu, în aceeaşi zi, el face efortul să-i câştige prietenia. Se pune în genunchi, în living, unde se joacă ea, şi mângâie pisica, un motan castrat, uriaş și puturos. Motanul tolerează mângâierile, ca de altfel orice alt semn de atenţie care i se acordă.

- Motănaşul vrea lăptic? întreabă el. Să-i dăm motănaşului nişte lăptic?

Fetiţa nu se clinteşte, parcă nu l-a auzit.

El se duce la frigider, toarnă lapte în castron, aduce castronul şi-l pune în faţa motanului, care îl adulmecă, dar nu bea.

Fetiţa îşi înfăşoară păpuşile cu un şnur, le îndeasă într-un sac de rufe, le trage afară. Dacă-i vorba de-un joc, e un joc a cărui semnificaţie el n-o pricepe.

- Cum se numesc păpuşile? întreabă el.

Ea nu răspunde.

- Cum se numeşte paiaţa asta caraghioasă? Aşchiuţă?

- Nu-i paiaţă caraghioasă, răspunde fetiţa.

Se dă bătut.

- Acum am treabă, zice şi se retrage.

I s-a spus ca bonei să-i zică pe nume, Theodora. Cum i se va adresa bona, încă nu ştie; sigur nu cu *stăpânul*. Theodora ocupă o cameră la capătul coridorului, lângă a fetiţei. Se înţelege că cele două camere şi spălătoria sunt teritoriul ei. Livingul e teritoriu neutru.

După părerea lui, Theodora are patruzeci şi ceva de ani. Lucrează la familia Merrington de când au fost ei ultima dată în Malawi. Fostul soţ coleric este antropolog; soţii Merrington au întreprins o călătorie de studii în ţara Theodorei - au înregistrat muzica tribală şi au adunat instrumente muzicale. Curând, Theodora a devenit “nu numai un ajutor în casă, ci şi o prietenă”, după cum s-a exprimat doamna Merrington. A fost adusă la Londra datorită legăturii care s-a creat între ea şi copil. în fiecare

lună îşi trimite acasă salariul care îi hrăneşte, îi îmbracă şi-i ţine la şcoală pe propriii ei copii.

Şi acum, dintr-odată, un străin de două ori mai tânăr decât această nepreţuită a familiei este pus paznic peste domeniul ei. Prin ţinuta ei, prin tăcerile ei, Theodora îi dă de înţeles că îi displace prezenţa lui.

N-o condamnă: întrebarea e dacă nu cumva e ceva mai mult în resentimentul ei decât mândria rănită. Cu siguranţă ştie că el nu e englez. Îl displace pe el ca persoană, pentru că e sud-african, alb, afrikaner? Cu siguranţă ştie ce sunt afrikanerii. Afrikaneri - bărbaţi pântecoşi, cu nasul roşu, în pantaloni scurţi şi cu pălărie pe cap, femei dolofane, cu rochii lălăi - sunt peste tot în Africa: în Rhodesia, în Angola, în Kenia, în mod sigur şi în Malawi. Oare cum ar putea s-o facă să înţeleagă că el nu e unul dintre ei, că el a plecat din Africa de Sud, că e hotărât să lase pentru totdeauna Africa de Sud în urmă? *Africa ţie îţi aparţine*, *e a ta*, *faci ce vrei cu ea**, dacă ar fi să-i spună asta din senin, când stau la masă în bucătărie, şi-ar schimba părerea despre el?

Africa e a ta. Ceea ce el considera a fi foarte firesc, când încă mai socotea acel continent drept locul lui de baştină, i se pare acum, văzut din perspectivă europeană, tot mai absurd: anume că o mână de olandezi au debarcat pe plaja Woodstock şi s-au declarat stăpânii unui teritoriu străin, pe care nu-l văzuseră în viaţa lor; că descendenţă lor pretind că teritoriul respectiv este al lor ca drept câştigat prin naştere. Cu atât mai absurd cu cât primii care au pus piciorul pe acea plajă n-au înţeles corect ordinele, sau anume au vrut să le înţeleagă aiurea. Ordinul era să sape o grădină şi să cultive spanac şi ceapă, pentru flota Companiei Indiilor Orientale. Doi acri, trei acri, cel mult cinci acri: de mai mult nu era nevoie. Nu existase nici o clipă intenţia de a fura cea mai bună parte din Africa. Dacă ar fi îndeplinit ordinul şi nimic mai mult, el nu ar fi aici, şi nici Theodora. Theodora ar zdrobi fericită mei sub cerul malawinian, iar el ar... ce? El ar şedea la masa de lucru

într-un birou din ploiosul Rotterdam şi ar aduna cifre într-un registru.

Theodora e grasă, grasă în toate cele, de la obrajii bucălaţi la gleznele umflate. Când merge, se leagănă de pe un picior pe celălalt, fornăind de efort. In casă poartă papuci; când o duce pe fetiţă la grădiniţă dimineaţa, se chinuie să-şi vâre picioarele într-o pereche de tenişi, îmbracă un mantou lung, negru, iar pe cap îşi pune o pălărie tricotată. Munceşte şase zile pe săptămână. Duminicile merge la biserică, apoi îşi petrece restul zilei de odihnă acasă. Nu vorbeşte niciodată la telefon; din câte se pare, n-are un cerc de prieteni. Ce face când e singură e greu de presupus. El nu se încumetă să intre în camera ei sau a fetiţei nici când cele două nu-s acasă; şi speră că nici ele nu-şi bagă nasul în camera lui.

Printre cărţile familiei Merrington se găseşte un folio de ilustraţii pornografice din China imperială. Bărbaţi cu pălării de formă ciudată îşi desfac mantiile şi-şi îndreaptă penisurile grotesc de lungi spre zona genitală a unor femei micuţe care îşi desfac şi-şi ridică îndatoritoare picioarele. Femeile sunt palide, moi, ca larvele de albine; picioarele lor plăpânde par lipite de abdomen. Chinezoaicele or fi arătând şi azi la fel când sunt dezbrăcate, se întreabă cl, ori au ajuns şi ele să aibă trupuri şi picioare ca lumea, de pe urma reeducării şi a muncii la câmp? Oare va putea afla vreodată?

Deoarece a căpătat cazare gratuită dându-se drept o persoană cu serviciu şi de încredere, trebuie să-şi joace rolul. Se trezeşte devreme, mai devreme decât de obicei, ca să mănânce de dimineaţă înainte să se scoale Theodora şi fetiţa. Apoi se încuie în camera lui. Când Theodora se întoarce acasă după ce a dus-o pe fetiţă la grădiniţă, pleacă el, chipurile, la serviciu. La început, şi-a pus chiar şi costumul negru, curând renunţă la partea asta din mascaradă. Se întoarce acasă la cinci, uneori la patru.

Norocul lui că e vară, nu e nevoit să stea numai la British Museum, în librării şi cinematografe, ci poate să

hoinărească prin parcuri. Aşa trebuie să fi trăit şi tatăl lui în lungile perioade când nu avea de lucru: bătea străzile îmbrăcat în costumul de serviciu sau şedea în baruri, urmărind limbile ceasului în aşteptarea orei decente la care să se poată întoarce acasă. Se va dovedi, până la urmă, a fi cu adevărat fiul tatălui său? Cât de adânc înrădăcinată în el e pornirea asta de a arde gazul? O să se apuce şi de băut? Trebuie să ai un anumit temperament ca să devii beţiv?

Băutura preferată a tatălui său era coniacul. Odată a băut şi el coniac, dar nu-şi aminteşte decât gustul neplăcut, metalic, ce i-a rămas în gură. In Anglia, oamenii beau bere, a cărei acreală îi displace. Dacă nu-i place alcoolul, înseamnă că e în siguranţă, imun la pericolul de a deveni beţiv? Există şi alte căi, încă nebănuite, prin care tatăl lui se va manifesta în viaţa lui?

Nu trece mult şi fostul soţ îşi face apariţia. E duminică dimineaţa, el moţăie în patul mare, confortabil, când deodată se aude soneria şi sunetul cheii în broască. Sare din pat, înjurând. “Bună, Fiona, Theodora!” se aude o voce. Apoi paşi târşâiţi, picioare alergând. Şi brusc, fără măcar un ciocănit, uşa camerei lui e dată de perete şi toţi trei îl ţintuiesc cu privirea, bărbatul ţinând fetiţa în braţe. El abia a apucat să-şi tragă pantalonii pe el.

- Salut! zice bărbatul. Ce-avem noi aici?

Asta-i una dintre expresiile folosite de englezi - de pildă, de un poliţist englez când prinde pe câte unul făcând o boacănă. Fiona, care ar putea explica ce-avem noi aici, preferă să n-o facă. In loc de explicaţie, ea îl pironeşte cu o răceală nedisimulată, din braţele tatălui ei unde stă cocoţată. Fiica tatălui: aceiaşi ochi reci, aceeaşi frunte.

- Am grijă de apartament în lipsa doamnei Merrington, răspunde el.

- Aha, da, sud-africanul, zice bărbatul. Am uitat. Dă-mi voie să mă prezint. Richard Merrington. Cândva am fost stăpânul casei. Cum merg treburile? Te-ai instalat bine?

- Da, e bine.

- Bun.

Theodora apare cu haina şi ghetele fetiţei. Bărbatul o lasă pe fetiţă să-i alunece din braţe.

- Să faci şi piş-piș înainte să urcăm în maşină, îi spune el.

Theodora şi fetiţa pleacă. Rămân ei doi, el şi bărbatul ăsta chipeş, bine îmbrăcat, în patul căruia doarme acum.

- Şi cât ai de gând să stai aici? întreabă bărbatul.

- Până la sfârşitul lunii.

- Nu, eu întrebam cât stai în ţară.

- A, cât o fi. Am părăsit Africa de Sud.

- Nu stă bine treaba acolo, nu-i asa?

- Corect.

- Nici pentru albi?

Cum se răspunde la o asemenea întrebare? *Pleci ca să nu pieri de ruşine*? *Pleci ca să scapi de cataclismul iminent*? De ce par cuvintele mari atât de nelalocul lor în ţara asta?

- Nici, răspunde el. Cel puţin eu aşa socotesc.

- Că mi-am adus aminte, zice bărbatul şi traversează camera până la raftul cu discuri de gramofon, caută printre ele, scoate unul, două, trei.

Exact asupra acestui fapt a fost el avertizat, exact ce trebuie el să interzică să se întâmple.

- Scuzaţi, zice el. Doamna Merrington mi-a cerut, în mod explicit...

Bărbatul se înalţă cât e el de lung, se întoarce spre el.

- Ce ţi-a cerut Diana în mod explicit?

- Să nu permit să fie scos ceva din apartament.

- Prostii. Astea sunt discurile mele, ea n-are nevoie de ele. Liniştit, începe din nou să caute. Dacă nu mă crezi, zice el, sun-o.

Fetiţa intră în camera lui, tropăind cu ghetele ei grele.

- Eşti gata să mergem, da, scumpete? întreabă bărbatul. La revedere. Sper să-ţi fie bine. La revedere, Theodora. Nu-ţi face griji, ne întoarcem la timp pentru băiţă.

Şi pleacă, ţinându-şi fetiţa şi discurile în braţe.

Şaisprezece

Soseşte o scrisoare de la mama lui. Fratele lui a cumpărat o maşină, scrie ea, un MG care a fost implicat într-un accident. în loc să înveţe, fratele lui îşi pierde timpul ca să repare maşina, s-o facă să meargă. Are prieteni noi, pe care nu i-i prezintă şi ei. Unul pare chinez. Stau toţi în garaj, fumează; ea bănuieşte că prietenii ăştia aduc şi băutură. E îngrijorată. Fratele lui a apucat-o pe-o cale greşită; cum să-l salveze?

El e intrigat. Adică fratele lui începe în sfârşit să se desprindă din îmbrăţişarea mamei lor! Dar ce drum aiurea şi-a ales: mecanic auto! Fratele lui chiar ştie să repare maşini? Unde a învăţat asta? întotdeauna a crezut că, dintre ei doi, el e mai îndemânatic şi cu mai multă pricepere la mecanică. A avut o impresie greşită în tot acest timp? Ce surprize mai pregăteşte fratele său?

Mai sunt si alte noutăti în scrisoare. Verisoara lui, lise, şi o prietenă de-a ei vor sosi în scurt timp în Anglia, şi de acolo pleacă mai departe în Elveţia, într-o excursie cu cortul. Vrea să le arate puţin Londra? Şi îi dă adresa unei pensiuni din Earls Court, acolo vor sta ele.

E uimit că, după tot ce i-a spus mamei lui, ea mai crede că el vrea să aibă contact cu sud-africanii si mai ales cu familia tatălui său. N-a mai văzut-o pe lise de când erau copii. Ce poate el să aibă în comun cu ea, o fată care s-a dus la scoală într-un fond de lume şi n-are nimic mai bun de făcut într-o vacanţă în Europa - o vacanţă plătită, mai mult ca sigur, de părinţii ei - decât să hălăduiască printr-o *gemütliche'* Elveţie, o ţară care, în întreaga ei istorie, n-a dat naştere nici unui artist mare?

Şi totuşi, acum că numele ei a fost pomenit, nu şi-o mai poate scoate pe lise din minte. îşi aminteşte că era o fetiţă ageră, sprintenă, cu păr blond, lung, legat în coadă. Acum trebuie să aibă cel puţin optsprezece ani. Cum o fi arătând acum? Dacă traiul acela în aer liber a făcut din ea, chiar şi pentru scurt timp, o frumuseţe? A văzut de multe ori fenomenul acesta printre copiii de la ţară: o primăvară de

perfecţiune fizică înainte să înceapă înăsprirea trăsăturilor şi îngroşarea, care îi va transforma în copii ai părinţilor lor. Să dea el cu piciorul şansei de a se plimba pe străzile Londrei la braţ cu o vânătoriţă ariană, înaltă?

Recunoaşte gâdilătura erotică pe care i-o provoacă imaginaţia. Ce-o fi atât de special la verişoarele lui că până şi numai gândul la ele îi aţâță dorinţa? Simplul fapt că sunt un teritoriu interzis? Aşa funcţionează tabuul: creează dorinţa prin interzicerea ei? Poate că geneza dorinţei lui e mai puţin abstractă: amintiri legate de încăierări între băieţi şi fete, de trupuri încleştate, şi păstrate din copilărie, eliberate acum într-un tumult de senzaţii sexuale? Asta o fi explicaţia, precum şi promisiunea că totul va fi simplu şi firesc: două persoane care au în comun o istorie, o ţară, o familie, o legătură de sânge încă dinainte de a fi rostit primul cuvânt. Nu e nevoie de prezentări, nu trebuie să-şi caute cuvintele.

Lasă un mesaj la adresa din Earls Court. Câteva zile mai târziu, primeşte un telefon: nu de la lise, ci de la prietenă, companioana ci, care vorbeşte prost engleza, nu ştie să folosească singularul şi pluralul. Are veşti proaste: lise e bolnavă, o gripă care s-a transformat în pneumonie. E într-un spital din Bayswater. Şi-au amânat planurile de călătorie până după ce se face ea bine.

O vizitează pe lise la spital. Speranţele lui se spulberă. Ilse nu c o frumuseţe, nici măcar înaltă nu e, nu e decât o fată obişnuită, cu faţă rotundă, cu părul blond-cenuşiu, şi care vorbeşte horcăit. O salută fără s-o sărute, de teamă să nu se îmbolnăvească şi el.

Prietena ei e şi ea acolo. O cheamă Marianne; mică şi grăsulie; poartă pantaloni de catifea reiată şi bocanci, şi radiază un aer de

1. Confortabilă (germ.). sănătate. O vreme vorbesc toţi trei în engleză, apoi el cedează şi trece la afrikaans, limba familiei. Deşi au trecut ani de când n-a mai vorbit afrikaans,

simte cum se relaxează dintr-odată, ca şi când ar intra într-o baie caldă.

Se aşteptase să poată să se laude cu ceea ce ştie el despre Londra. Dar Londra pe care lise şi Marianne vor s-o vadă este o Londră necunoscută lui. Nu le poate spune nimic despre Madame Tussaud's, Turnul Londrei, St. Paul's, nu le-a vizitat. Habar n-are cum se poate ajunge la Stratford-on-Avon. Ceea ce le poate spune el - care cinematografe prezintă filme străine, care librării sunt cele mai bune şi pentru ce anume - nu le interesează pe ele.

Ilse ia antibiotice; vor trece multe zile până se va pune din nou pe picioare. între timp, Marianne nu prea are ce face. El îi propune o plimbare de-a lungul Tamisei. Cu bocancii ei, cu tunsoarea practică, Marianne din Ficksburg e o apariţie cu totul deplasată printre fetele elegante din Londra, dar ei nu pare să-i pese. Nu-i pasă nici că oamenii o aud vorbind afrikaans. El ar vrea ca ea să vorbească mai încet. Ar vrea să-i spună că a vorbi afrikaans în ţara asta e ca si când ai vorbi nazista, dacă ar exista o asemenea limbă.

Le-a apreciat greşit vârsta. Nu mai sunt copii: lise are douăzeci de ani, Marianne, douăzeci şi unu. Sunt în ultimul an la Universitatea din Statul Liber Orange, amândouă studiază asistenţa socială, în opinia lui, pe care preferă s-o ţină pentru sine, munca socială - adică să ajuţi bătrânele să-şi facă piaţa - nu e un subiect de predare pentru o universitate serioasă.

Marianne n-a auzit în viaţa ei despre programarea informatică, dar nici n-o interesează. în schimb, îl întreabă când se va întoarce acasă, *tais*, cum zice ea.

Nu ştie, îi răspunde el. Poate niciodată. Ea nu e îngrijorată de direcţia în care se îndreaptă Africa de Sud?

Ea scutură din cap. în Africa de Sud nu e chiar atât de rău pe cât scriu ziarele din Anglia, zice ea. Negrii şi albii ar duce-o bine dacă lumea i-ar lăsa în pace. Dar pe ea de fapt n-o interesează politica.

O invită la un film, la Everyman. Rulează *Bande à part* al lui Godard, pe care el l-a mai văzut, dar l-ar putea revedea oricând, pentru că în film joacă Anna Karina, de care e la fel de îndrăgostit precum a fost de Monica Vitti cu un an în urmă. Aparent nu e un film cu pretenţii, doar o poveste despre o bandă de criminali incompetenţi, amatori, prin urmare el nu vede de ce n-ar amuza-o pe Marianne.

Marianne nu e genul care să se plângă, dar în timpul filmului o simte foindu-se lângă el, pe scaun. O priveşte cu coada ochiului şi o vede rozându-şi unghiile, fără să se uite la ecran. Nu ţi-a plăcut? o întreabă după aceea. N-am priceput o iotă, îi zice ea. Reiese că n-a văzut în viata ei un film subtitrat.

O invită la o cafea la el acasă, adică în apartamentul care deocamdată e al lui. E aproape ora 11; Theodora s-a culcat. Şed turceşte pe covorul gros din living, cu uşa închisă, vorbind încet. Ea nu e verişoara lui, dar e prietena verişoarei lui, e de acasă, o înconjoară o aură de nelegitimitate care-l excită. O sărută; nu pare s-o deranjeze că e sărutată. Se întind pe covor, faţă în faţă; el începe să-i desfacă nasturii, şireturile, fermoarul. Ultimul tren spre sud e la 11.30. E sigur că Marianne n-o să-l mai prindă.

E virgină. El descoperă asta când în sfârşit o are goală în patul mare, dublu. Până acum nu s-a mai culcat cu o virgină, nu s-a gândit niciodată la virginitate ca la o stare fizică. Acum îşi primeşte lecţia. Marianne sângerează în timp ce fac dragoste şi continuă să sângereze şi după aceea. Cu riscul de-a o trezi pe bonă, ea trebuie să se strecoare în baie, să se spele. Cât e ea plecată, el aprinde lumina. Sânge pe cearşafiiri, sânge pe trupul lui. Au înotat în sânge ca nişte porci - o imagine care-l umple de scârbă.

Ea se întoarce învelită într-un prosop.

- Trebuie să plec, îi spune ea.

- Ai pierdut ultimul tren, zice el. Rămâi aici peste noapte, nu vrei?

Sângerarea nu se opreşte. Marianne adoarme ţinând între picioare prosopul tot mai îmbibat. El zace treaz lângă ea, îngrozit. Să cheme ambulanţa? Poate s-o facă fără s-o trezească pe Theodora? Marianne nu pare îngrijorată, dar dacă doar se preface, de dragul lui? Dacă e prea inocentă sau prea încrezătoare ca să înţeleagă ce se întâmplă?

E convins că n-o să adoarmă, dar adoarme. E trezit de voci şi de sunetul apei care curge. E cinci dimineaţa; păsările cântă deja în copaci. Năuc, se ridică din pat şi trage cu urechea la uşă: vocea Theodorei, apoi a lui Marianne. Nu desluşește ce-şi spun, dar nu poate fi ceva în favoarea lui.

Dă la o parte aşternuturile. Sângele s-a îmbibat în saltea, lăsând o pată uriaşă, neregulată. Vinovat, furios, răstoarnă salteaua. E doar o chestiune de timp până se va descoperi pata. Trebuie să-şi ia tălpăşiţa înainte, e sigur de asta.

Marianne se întoarce de la baie cu un halat care nu-i al ei. E surprinsă de tăcerea lui, de privirea lui furibundă.

- Nu mi-ai spus să n-o fac, îi zice ea. De ce să nu vorbesc cu ea? E o bătrână de treabă. O *aid* drăguţă şi bătrână.

El telefonează după un taxi, apoi aşteaptă ostentativ la uşa de la intrare, în vreme ce ea se îmbracă. Când soseşte taxiul, el se fereşte de îmbrăţişarea ei, îi pune în palmă o bancnotă de o liră. Ea o priveşte nedumerită.

- Am bani, zice ea.

El dă din umeri, îi deschide portiera.

Cât mai stă în casa aceea, o evită pe Theodora. Pleacă dimineaţa devreme, se întoarce seara târziu. Dacă există mesaje pentru el, le ignoră. Când a luat în primire apartamentul, s-a angajat să-l păzească de soţ şi, în general, să poată fi apelat la nevoie. Şi-a încălcat angajamentul o dată şi îl încalcă din nou, dar puţin îi pasă. Actul sexual ce i-a provocat atâta neliniște, femeile care șușoteau, cearşafurile însângerate, salteaua pătată: ar vrea să uite de toată povestea asta ruşinoasă, s-o şteargă cu buretele.

Cu voce şoptită, telefonează la pensiunea din Earls Court şi cere să vorbească cu verişoara lui. I se răspunde că au plecat, ea şi prietena ei. închide telefonul şi răsuflă uşurat. Au plecat, slavă Domnului, n-o să trebuiască să mai dea ochii cu ele.

Rămâne totuşi întrebarea ce-i de făcut cu acest episod, cum să-l potrivească în povestea vieţii lui, pe care şi-o spune singur. S-a purtat dezonorant, nici nu încape discuţie, s-a purtat ca un mojic. O fi cuvânt de modă veche, dar este exact. Merită să fie pălmuit, chiar scuipat. Cum n-are cine să-i dea palme, e sigur că îl vor chinui mustrările de conştiinţă. *Agenbyte ofinwit*. Acesta să

1. Doică (afrikaans). (ic, prin urmare, contractul cu zeii. Se va autopedepsi şi, în schimb, speră că povestea comportamentului său mojicesc nu se va afla.

Dar, până la urmă, ce contează dacă se va afla? El ţine de două lumi complet izolate una de alta. în lumea Africii de Sud, nu e altceva decât o fantomă, un fuior de fum care se risipeşte cu repeziciune şi în curând va dispărea cu totul. Cât despre Londra, e ca şi necunoscut aici. Până una, alta, a început să-şi caute o locuinţă nouă. Când îşi va găsi o cameră, va rupe contactul cu Theodora şi reşedinţa Merrington şi va dispărea într-o mare de anonimitate.

în povestea asta nenorocită, nu e vorba numai de fapta ruşinoasă ca atare. El a venit la Londra să facă ceea ce e imposibil în Africa de Sud: să exploreze adâncurile. Fără să te cufunzi în adâncuri, nu poţi deveni artist. Dar ce anume sunt adâncurile? Crezuse că adâncul însemna să se târască pe străzi îngheţate, cu inima amorţită de singurătate. Dar probabil că adâncurile adevărate sunt altfel şi apar în forme neaşteptate: bunăoară, într-o explozie de răutate faţă de o fată la primele ore ale dimineţii. Poate că adâncurile pe care şi-a dorit să le exploreze au fost în el tot timpul, închise în pieptul lui: adâncurile răcelii, ale învârtoşării inimii, ale mojiciei. Când îţi dai frâu liber slăbiciunilor, viciilor şi apoi te zbuciumi, aşa cum face el acum, te ajută să te

califici ca artist? în acest moment, nu vede cum e posibil aşa ceva.

Măcar întâmplarea e închisă, încheiată, încredinţată trecutului, pecetluită în memorie. Dar uite că nu e chiar aşa. Soseşte o scrisoare, expediată de la Lucerna. Fără să stea pe gânduri, o deschide şi începe s-o citească. E scrisă în afrikaans. “Dragă John, m-am gândit că ar trebui să-ţi spun că sunt bine. Şi Marianne e bine. La început nu a înţeles de ce n-ai telefonat, dar după o vreme s-a înveselit şi acum ne distrăm de minune. Ea nu vrea să-ţi scrie, eu m-am gândit să-ţi scriu totuşi, să-ţi spun că sper că nu te porţi cu toate fetele tale la fel, nici măcar la Londra. Marianne e o persoană deosebită, nu merită un asemenea comportament. Ar trebui să te gândeşti mai bine la viaţa pe care o duci. Verişoara ta, Ilse.”

Nici măcar la Londra. Ce vrea să spună cu asta? Că până şi după standardele londoneze el s-a purtat abominabil? Ce ştiu lise şi prietena ei, abia sosite din pustiurile Statului Liber Orange, despre Londra şi standardele ei? *Londra devine tot mai rea*, *Niez*. cl să le spună. *Dacă aţi sta mai mult*, *în loc să fugiţi la tălăngi şi păşuni*, *aţi descoperi singure acest lucru*. Dar el nu crede cu adevărat că Londra e de vină. L-a citit pe Henry James. Ştie cât de uşor e să fii rău, e de ajuns să te relaxezi şi răul îşi şi scoate capul.

Cele mai dureroase secvenţe din scrisoare sunt la început şi la sfârşit. *Beste John* - aşa te adresezi nu unui membru al familiei, ci unui străin. Iar *Verişoara ta*, *lise*: cine ar fi crezut că o fată de la ţară este capabilă de o asemenea lovitură de efect?

Scrisoarea verişoarei lui îl obsedează zile şi săptămâni întregi, chiar şi după ce-a facut-o ghemotoc şi-a aruncat-o la coş - nu cuvintele ca atare de pe pagină, pe care curând reușește să şi le şteargă din minte, ci amintirea momentului în care, deşi a văzut timbrul elveţian şi caligrafia rotunjită, şcolărească, a deschis plicul şi a citit. Ce tâmpit! La ce se aştepta: la un imn de mulţumire?

Nu-i plac veştile proaste despre sine. *Sunt destul de dur cu mine însumi*, îşi spune el; *n-am nevoie de ajutorul altora*. Din când în când, recurge la şmecheria asta sofistică, atunci când nu vrea să audă critici. A descoperit cât e de utilă când Jacqueline îi spunea, din perspectiva femeii de treizeci de ani, ce părere are despre el ca amant. Acum, în clipa în care o relaţie începe să-şi piardă din avânt, el se retrage. Îi repugnă scenele, izbucnirile mânioase, adevărurile usturătoare (“Vrei să ştii adevărul despre tine?”) şi face tot ce-i stă în putinţă să le evite. De fapt, ce e adevărul? Dacă el e un mister pentru sine însuşi, cum ar putea fi pentru alţii altceva decât un mister? E gata să ofere un pact femeilor din viaţa lui: dacă îl vor trata ca pe un mister, el le va trata ca pe o carte închisă. Numai şi numai pe această bază vor putea exista relaţii.

Nu e tâmpit. E conştient că nu e cine ştie ce ca amant. Niciodată n-a trezit în inima unei femei ceea ce el ar numi o mare pasiune. De fapt, privind retrospectiv, nu-şi aminteşte să fi fost obiectul unei pasiuni, unei pasiuni adevărate, oricât de mici. Ceea ce cu siguranţă spune ceva despre sine. Cât despre actul sexual ca atare, în sens foarte strict, are impresia că ceea ce oferă el e destul de mediocru; iar ceea ce primeşte în schimb e la fel de mediocru. Dacă-i vorba de vina cuiva, atunci el e vinovatul. Căci atâta vreme cât e lipsit de inimă şi reticent, de ce să nu fie şi femeia reticentă?

Este sexul măsura tuturor lucrurilor? Dacă viaţa lui sexuală e un eşec, înseamnă că va da greş în toate celelalte încercări ale vieţii? Ce simplu ar fi dacă n-ar fi aşa! Dar când se uită în jurul sau, nu vede pe nimeni care să nu se prosterneze în faţa zeului sexului, cu excepţia poate a câtorva dinozauri, rămăşiţe ale epocii victoriene. Chiar şi Henry James, atât de cuviincios la suprafaţă, atât de victorian, are pagini în care lasă să se înţeleagă, nedesluşit, că, până la urmă, totul este numai sex.

Dintre scriitorii pe care şi i-a luat drept călăuză, în Pound are cea mai mare încredere. La el găseşte pasiune din plin - durerea pricinuită de dor, focul împlinirii -, dar pasiunea e senină, fără vreo parte întunecată. Care-i cheia stăpânirii de sine a lui Pound? Poate faptul că, venerându-i pe zeii greci, şi nu pe dumnezeul ebraic, el e imun la sentimentul vinii? Sau faptul că, fiind atât de cufundat în marea poezie, fiinţa lui fizică se găseşte în armonie cu emoţiile lui, o armonie care se transmite imediat femeilor si le împinge să-şi deschidă inima către el? Sau, dimpotrivă, secretul Ini Pound o fi o anumită vivacitate în felul în care îşi conduce viaţa, datorată mai curând educaţiei americane decât zeilor sau poeziei, salutată de femei ca un semn că omul ştie ce vrea şi că va hotărî, într-o manieră fermă, dar prietenoasă, încotro se vor îndrepta el şi ea? Asta vor femeile: ca bărbatul să aibă grijă de ele, să le conducă? De aceea dansatorii respectă un anumit cod, conform căruia bărbatul e cel care conduce şi femeia îl urmează?

Singura sa explicaţie pentru eşecurile sale în iubire, cam tocită de-acum şi tot mai neplauzibilă, este aceea că încă n-a întâlnit femeia potrivită. Femeia potrivită va vedea prin suprafaţa opacă pe care el o prezintă lumii, până în adâncul dinăuntru: femeia potrivită va descătuşa forţele ascunse ale pasiunii ce zace în el. Până când se va ivi femeia aceea, până în acea zi a destinului, el îşi trece timpul. De aceea poate s-o ignore pe Marianne.

O întrebare tot îl roade, nu-i dă pace. Oare femeia care va descătuşa pasiunea strânsă în el - dacă există o asemenea femeie - va elibera şi şuvoiul blocat al poeziei? Sau, dimpotrivă, depinde numai de el să devină poet şi să se dovedească astfel demn de iubirea ci? Ar fi frumos ca prima variantă să fie cea adevărată, dar se teme că nu e aşa. Ii vine să creadă că, aşa cum s-a îndrăgostit de la distanţă de Ingeborg Bachmann într-un anumit sens, şi de Anna Karina în altul, tot aşa aceea care-i este sortită va trebui să-l cunoască din ceea ce scrie, să se îndrăgostească de arta lui

înainte să fie atât de nesăbuită încât să se îndrăgostească de el.

Şaptesprezece

Primeşte o scrisoare din Cape Town, de la profesorul Guy Howarth, îndrumătorul tezei lui, în care îl roagă să facă puţină muncă de cercetare. Howarth lucrează la o biografie a dramaturgului John Webster, din secolul al XVII-lea; îl roagă să copieze câteva poeme din colecţia de manuscrise existente la British Museum, despre care se bănuieşte că au fost scrise de Webster în tinereţe, şi, dacă tot se va ocupa de asta, să copieze orice poem manuscris semnat "J.W." pe care-l descoperă şi care îi pare a fi fost scris în stilul lui Webster.

Deşi poeziile pe care ajunge să le citească nu au cine ştie ce valoare, e măgulit de sarcina care i-a fost încredinţată şi care îi dă de înţeles că el va fi în stare să-l recunoască numai după stil pe cel care a scris *Ducesa de Malfi*, De la Eliot a învăţat că valoarea unui critic se cunoaşte după capacitatea de a face deosebiri fine. De la Pound a învăţat că un critic bun trebuie să fie în stare să distingă vocea unui maestru autentic în mijlocul flecărelilor la modă. Dacă nu ştie să cânte la pian, poate cel puţin, când deschide radioul, să spună care e diferenţa dintre Bach şi Telemann, Haydn şi Mozart, Beethoven şi Spohr, Bruckner şi Mahler; chiar dacă nu poate scrie, are o capacitate de percepţie care ar fi pe placul lui Eliot şi Pound.

întrebarea e dacă Ford Madox Ford, din pricina căruia îşi pierde atât de mult timp, este un maestru autentic. Pound l-a ridicat pe Ford la rangul de singur moştenitor în Anglia al lui Henry James şi Flaubert. Dar ar fi fost Pound atât de sigur pe el dacă ar fi citit întreaga operă a lui Ford? Dacă Ford a fost un scriitor atât de bun, de ce apare atâta maculatură amestecată între cele cinci romane valoroase ale sale?

Deşi ar trebui să scrie despre proza lui Ford, găseşte că romanele minore ale lui Ford sunt mai puţin interesante

decât cărţile lui despre Franţa. Cea mai mare fericire a lui Ford este de a-şi petrece zilele alături de o femeie de treabă, într-o casă însorită, în sudul Franţei, cu un măslin la uşa din spate şi un *vin de pays* bun în pivniţă. Provence, spune Ford, este leagănul a tot ce e graţios, liric şi uman în civilizaţia europeană; cât despre femeile din Provence, cu temperamentul lor înfocat şi frumuseţea lor acvilină, le umilesc pe cele din nord.

Să-l creadă pe Ford? El va vedea vreodată Provence-ul? Femeile provensale focoase îi vor acorda vreo atenţie, când e vădit că lui îi lipseşte focul?

Ford spune că civilizaţia din Provence îşi datorează sprinteneala şi graţia unei diete cu peşte, ulei de măsline şi usturoi. In noua sa locuinţă din Highgate, din respect pentru Ford, cumpără bucăţele de peşte, în loc de cârnaţi, le prăjeşte în ulei de măsline, în loc de unt, scutură praf de usturoi peste ele.

Teza pe care o scrie nu va spune nimic nou despre Ford, e limpede. Dar nu vrea s-o abandoneze. Numai tatăl lui are obiceiul să lase lucrurile neterminate. El nu vrea să fie ca tatăl lui. Prin urmare, se apucă să reducă sutele de pagini de note scrise mărunt într-un text cu cap şi coadă.

în zilele în care, sezând în sala de lectură, mare, cu tavanul ca o cupolă, se simte prea obosit sau plictisit să mai scrie, îşi permite luxul să se cufunde în cărţi despre Africa de Sud de demult, care pot fi găsite doar în bibliotecile mari, memorii ale celor care au vizitat Cape - Dapper, Kolbe, Sparrman, Barrow, Burchell -, publicate în Olanda, Germania sau Anglia, în urmă cu două secole.

Are un sentiment de-a dreptul straniu să se afle la Londra şi să citească despre străzi precum Waalstraat, Buitengracht, Buitencingel, pe care s-a plimbat numai el, dintre toţi cei din jurul său care stau cu capetele îngropate în cărţi. Dar mai mult decât relatările despre vechiul Cape Town, îl captivează poveştile despre aventuri petrecute în interiorul ţării, despre călătorii de recunoaştere în care trase

de boi, făcute în deşertul Marele Karoo, unde călătorul putea merge zile în şir fără să zărească nici o fiinţă. Zwarderg, Leeuwrivier, Dwyka: e ţara lui, ţara inimii lui, cea despre care citeşte.

Patriotism: asta începe să-l roadă? Se dovedeşte neînstare să trăiască fără o ţară? După ce şi-a şters picioarele de colbul noii Africi de Sud, atât de urâte, începe să-i fie dor de Africa de Sud din alte vremuri, când Edenul era încă posibil? Englezii ăştia din jurul lui îşi simt ei oare corzile inimii ciupite la fel când se vorbeşte într-o carte despre Rydal Mount1 sau Baker Street[66] [67]? Nu prea crede. Tara asta, oraşul ăsta sunt învăluite de mult în secole de cuvinte. Englezilor nu li se pare câtuşi de puţin ciudat că merg pe unde au mers odată Chaucher ori Tom Jones.

Africa de Sud este altfel. Dacă n-ar fi cele câteva cărţi, n-ar fi sigur că mintea lui n-a plăsmuit, în urmă cu o zi, deşertul Karoo. De aceea îl citeşte cu aviditate mai cu seamă pe Burchell, două volume grele. N-o fi Burchell un maestru precum Flaubert sau James, dar ceea ce scrie el acolo s-a întâmplat aievea. Boi adevăraţi l-au dus pe el şi lăzile lui cu specimene botanice de la un loc de popas la alt loc de popas, în Marele Karoo; stele adevărate au lucit deasupra capului său şi al oamenilor săi, în timp ce dormeau. îl apucă ameţeala numai când se gândeşte la asta. Burchell şi oamenii lui au murit, carele lor s-au transformat în praf şi pulbere, dar au trăit cu adevărat, călătoriile lor au fost călătorii adevărate. Dovada e cartea pe care o ţine în mâini, carte intitulată scurt *Călătoriile lui Burchell*, exemplarul găzduit de British Museum.

Călătoriile lui Burchell sunt confirmate de *Călătoriile lui Burchell*, şi atunci de ce n-ar confirma alte cărţi că alte

66 O casă din Regiunea Lacurilor, în care a locuit poetul William Wordsworth între 1813-1850.

67 O stradă din Londra, la al cărei număr 221B fictiv a locuit personajul Sherlock Holmes.

călătorii au avut loc cu adevărat, călătorii care deocamdată sunt ipotetice? O logică falsă, bineînţeles. Dar ar vrea să facă asta: să scrie o carte tot atât de convingătoare ca a lui Burchell şi s-o pună la păstrare în această bibliotecă, biblioteca ce defineşte toate bibliotecile. Dacă, pentru a face această carte reală, e nevoie de o oală cu grăsime care să se legene sub fundul carului, în timp ce acesta se hurducă pe pietrele deşertului, atunci va pune şi oala de grăsime acolo. Dacă trebuie să fie cicade care să târâie în copacul sub care se opresc la prânz, atunci va pune şi cicade. Scârţâitul oalei cu untură, ţârâitul cicadelor - pe astea e sigur că le poate reda. Partea grea va fi să dea întregului aura care să pună cartea în rafturi şi astfel în istoria lumii: aura adevărului.

Nu la un fals se gândeşte. Drumul acesta a mai fost încercat de oameni: au pretins că au găsit într-un cufăr din podul unei case de la ţară un jurnal îngălbenit de vreme, pătat de jilăveală, în care este descrisă o expediţie prin deşerturile Tartariei sau pe teritoriile Marelui Mogul. Nu-l interesează asemenea amăgiri. Provocarea la care se supune este pur literară: să scrie o carte al cărei orizont de cunoaştere va fi cel al epocii lui Burchell, anii 1820, dar a cărei reacţie la lumea evocată va fi mult mai vie, într-un fel în care Burchell n-a reuşit să fie, în ciuda energiei şi inteligenţei lui, a curiozităţii şi a sângelui-rece, şi asta pentru că el era un englez într-o ţară străină, cu gândul pe jumătate la Pembrokeshire şi la surorile pe care le lăsase acasă.

Va trebui să înveţe să scrie din perspectiva anilor 1820. înainte să realizeze acest lucru, va trebui să ştie mai puţin decât ştie acum; va trebui să uite anumite lucruri. Dar înainte să poată uita, va trebui să ştie ce să uite; înainte să ştie mai puţin, va trebui să ştie mai mult. Unde va găsi ceea ce are nevoie să ştie? N-are pregătire de istoric şi, oricum, ceea ce caută el nu se găseşte în cărţile de istorie, pentru că ţine de cotidianul banal, la fel de banal precum aerul pe

care-l respirăm. Unde va găsi el cunoştinţele banale ale tinei lumi dispărute, nişte cunoştinţe mult prea simple ca să-ţi dai scama că sunt cunoştinţe?

> >

Optsprezece

Ce urmează se întâmplă cu repeziciune. în corespondenţa de pe masa din hol, apare un plic galben deschis, purtând însemnul OHMS, care-i este adresat. îl ia în camera lui şi, cu inima cât un purice, îl deschide. în scrisoare i se spune că are la dispoziţie douăzeci şi una de zile pentru a-şi reînnoi permisul de muncă, altfel i se va retrage autorizaţia de a locui în Regatul Unit. Poate să-şi reînnoiască permisul dacă se prezintă personal, cu paşaportul şi un exemplar din Formularul l-48, completat de patronul lui, la sediul Ministerului de Interne, de pe Holloway Road, în orice zi de lucru, între orele 9.00-12.30 şi 13.30-16.00.

Prin urmare, IBM l-a trădat. IBM a anunţat Internele că şi-a părăsit locul de muncă.

Ce trebuie să facă? Are destui bani pentru un bilet până în Africa de Sud. Dar e de neconceput să-şi facă din nou apariţia în Cape Town, ca un câine cu coada între picioare, învins. Ce poate el să facă în Cape Town? Să-şi reia munca de îndrumător la universitate? Cât poate să dureze asta? E trecut de vârsta la care ar putea primi bursă, ar fi nevoit să concureze cu studenţi mult mai tineri, cu rezultate mai bune. Fapt e că, dacă se întoarce în Africa de Sud, nu va mai scăpa a doua oară. Va deveni asemenea celor care se strâng pe plaja Clifton seara, ca să bea vin şi să povestească despre vremurile de altădată din Ibiza.

Dacă vrea să rămână în Anglia, nu are decât două posibilităţi. Să strângă din dinţi şi să încerce din nou să predea la o şcoală; sau să se întoarcă la munca de programator.

Mai există o a treia posibilitate, ipotetică. Poate să plece de la adresa la care stă acum şi să se piardă în mulţime. Poate să se ducă să culeagă hamei în Kent (pentru asta

n-are nevoie de documente) sau să muncească pe şantier. Poate dormi în cămine pentru tineri, în hambare. Dar ştie că nu va face aşa ceva. Nu e capabil să ducă o viaţă în afara legii, e prea prudent, se teme prea tare să nu fie prins.

Listele din ziare cu locuri de muncă sunt pline de anunţuri pentru programatori. Anglia pare să aibă tot mai multă nevoie de ei. Majoritatea solicitărilor sunt din partea birourilor care întocmesc statele de plată. Le ignoră pe acestea, răspunde numai companiilor de computere, rivalii, mari şi mici, ai IBM-ului. In scurt timp a şi avut un interviu cu International Computers şi, Iară să clipească, le-a acceptat oferta. E în al nouălea cer. E din nou angajat, a scăpat de pericol, n-o să fie expulzat din ţară.

E însă o problemă. Deşi International Computers are sediul central în Londra, munca pentru care îl angajează pe el este în provincie, în Berkshire. Ca să ajungă acolo, trebuie să călătorească până la Waterloo, apoi încă o oră cu trenul, după care cu autobuzul. Nu va mai putea locui la Londra. Se repetă povestea cu Rothamsted.

International Computers este gata să ofere angajaţilor acontul pentru o locuinţă modestă. Cu alte cuvinte, cu o simplă semnătură poate deveni proprietar (auzi!, proprietar) şi totodată să se angajeze la plata unei ipoteci care să-l ţină legat de slujba asta pentru următorii zece sau cincisprezece ani. Peste cincisprezece ani, va fi un om bătrân. O decizie luată în pripă, şi-şi ipotechează întreaga viaţă, îşi ipotechează orice şansă de a deveni artist. Cu o căsuţă a lui, într-un şir de căsuţe de cărămidă roşie, va fi înghiţit fără urmă de clasa mijlocie britanică. Nu mai lipsesc decât o nevestică şi o maşină, ca să întregească tabloul.

Găseşte un pretext ca să nu semneze împrumutul pentru casă. Semnează în schimb actul de închiriere pentru un apartament la ultimul etaj al unei case de la marginea oraşului. Proprietarul e un fost ofiţer de armată, care acum e agent bursier, îi place ca lumea să i se adreseze cu “maiorul Arkwright”. El îi explică maiorului Arkwright ce

sunt computerele, ce înseamnă programare, ce carieră solidă oferă (“Branşa asta urmează să se dezvolte extraordinar”). în glumă, maiorul Arkwright îl numeşte expert (“încă n-am avut un expert în apartamentul de sus”), o titulatură pe care el o acceptă fără să comenteze.

La International Computers se lucrează cu totul altfel decât la IBM. In primul rând, îşi poate pune costumul negru la naftalină. Apoi, are propriul birou, un separeu într-o cabană de tablă ondulată, în grădina din spate a casei pe care International Computers a echipat-o ca laborator de informatică. “Conacul”: aşa e numită casa, o clădire veche, labirintică, la capătul unei alei acoperite de frunze, la trei kilometri distanţă de Bracknell. Umblă vorba că ar avea o istorie casa asta, dar nu se ştie exact care.

în ciuda denumirii “Laborator de informatică”, nu există nici un computer acolo. Pentru a testa programele pe care trebuie să le scrie conform contractului, va fi nevoit să întreprindă o călătorie până la Universitatea Cambridge, proprietara unuia dintre cele trei computere Atlas, singurele trei care există, fiecare deosebindu-se puţin de celelalte două. Computerul Atlas - astfel scrie în scurta prezentare ce i se pune în faţă în prima dimineaţă de serviciu - este replica britanică a IBM-ului. După ce inginerii şi programatorii de la International Computers pun prototipurile în funcţiune, Atlas va fi cel mai mare computer din lume, sau cel puţin cel mai mare care poate fi cumpărat pe piaţă (cei din armata americană au propriile computere, a căror putere este ţinută secret, şi se pare că şi ruşii le au pe ale lor). Atlas va da o lovitură pentru industria de computere britanică, de pe urma căreia IBM va avea nevoie de ani buni ca să-si revină. Asta e miza. De aceea International Computers a strâns, în locul ăsta retras de la ţară, o echipă de tineri programatori, printre care se numără şi el acum.

Ceea ce are Atlas atât de special, ceea ce-l face unic printre computerele lumii, este că are un fel de conştiinţă

de sine. La intervale regulate - la fiecare zece secunde, sau chiar la fiecare secundă - îşi pune întrebări, bunăoară ce fel de sarcini execută şi dacă le execută cu eficienţă optimă. Dacă nu le execută eficient, îşi rearanjează sarcinile şi le execută într-o ordine diferită, mai bună, economisind astfel timp, ceea ce înseamnă bani.

Sarcina lui va fi să scrie rutina pe care s-o urmeze maşina la sfârşitul fiecărei derulări a benzii magnetice. Ar trebui să citească altă derulare a benzii? urmează să se întrebe computerul. Sau ar trebui să se întrerupă şi să citească, în schimb, o cartelă perforată sau o fâşie de bandă de hârtie? Ar trebui să înregistreze informaţia acumulată pe o altă bandă magnetică, sau să efectueze o serie de calcule? Aceste întrebări trebuie să-şi găsească soluţia conform supremului principiu al eficienţei. EI va avea la dispoziţie tot timpul de care va avea nevoie (de preferat însă numai şase luni, deoarece International Computers face o cursă contra cronometru) ca să reducă întrebările şi răspunsurile la un cod ce poate fi citit de maşină şi să verifice dacă sunt optim formulate. Fiecare dintre colegii lui programatori are o sarcină comparabilă şi o planificare similară. Intre timp, inginerii de la Universitatea din Manchester vor lucra zi şi noapte ca să pună la punct hardware-ul electronic. Dacă totul decurge conform planului, Adas va intra în producţie în 1965.

O cursă contra cronometru. O cursă împotriva americanilor, lată ceva pe înţelesul lui, ceva căruia i se poate dedica mai cu tragere de inimă decât se putea dedica scopului de la IBM de a face bani, cât mai multi bani. Programarea în sine este şi ea interesantă. Necesită ingenuitate mentală; necesită, dacă e să fie bine făcută, o stăpânire plină de virtuozitate a limbajului intern, pe două niveluri, al lui Atlas. Soseşte la serviciu dimineaţa, nerăbdător să se apuce de lucru. Ca să se poată concentra tot timpul, bea cafea după cafea; inima îi bate nebuneşte, creierul îi clocoteşte; pierde noţiunea timpului, trebuie să

fie chemat la masa de prânz. Seara, îşi duce toate hârtiile în camerele lui din casa maiorului Arkwright şi lucrează până târziu în noapte.

Prin urmare, fără să am habar, pentru asta mă pregăteam! îşi zice el. Prin urmare, aici te aduce matematica!

Toamna lasă loc iernii; abia dacă-şi dă seama de schimbare. Poezie nu mai citeşte. în schimb, citeşte cărţi despre şah, urmăreşte jocurile marilor maeştri, rezolvă problemele de şah din *The Observer*. Doarme prost; uneori visează că programează. în el se petrece o schimbare pe care o urmăreşte cu interes detaşat. Va deveni şi el ca oamenii aceia de ştiinţă ale căror creiere rezolvă probleme în somn?

Şi mai observă ceva. Nu mai tânjeşte. Nu-l mai preocupă s-o caute pe frumoasa, misterioasa străină care să elibereze pasiunea închisă în el. Şi asta în parte din pricină că Bracknell nu oferă nimic comparativ cu defilarea de fete din Londra. Dar nu poate să nu sesizeze o legătură între faptul că nu mai tânjeşte şi faptul că nu mai citeşte poezie. Să însemne asta că se maturizează? La aşa ceva duce maturizarea: să laşi în urmă orice alean, orice pasiune, toate trăirile intense ale sufletului?

Oamenii printre care lucrează - bărbaţi cu toţii, fără excepţie - sunt mult mai interesanţi decât cei de la IBM: mai plini de viaţă, poate şi mai inteligenţi, într-un fel pe care el îl poate înţelege, cam aşa cum e când eşti inteligent la şcoală. Iau prânzul împreună, la cantina din Conac. Nu li se servesc cine ştie ce delicatese: peşte cu cartofi prăjiţi, cârnaţi şi cartofi piure, carne friptă în aluat, friptură cu legume, tartă de rubarbă cu îngheţată. Ii place mâncarea, se serveşte chiar şi de două ori, devine masa lui principală. Seara, acasă la el (aşa a ajuns să considere camerele pe care le ocupă la Arkwright, “acasă la el”), nu se mai osteneşte să gătească, mănâncă numai nişte pâine şi brânză, pe tabla de şah.

Printre colegii lui se află şi un indian, pe nume Ganapathy. Ganapathy ajunge adesea târziu la serviciu; în unele zile nu vine deloc. Iar când vine, nu pare să se omoare cu munca. Stă în separeul lui, cu picioarele pe birou, aparent visând cu ochii deschişi. Pentru absenţele sale are o scuză cum nu se poate mai superficială (“Nu m-am simţit bine”). Şi totuşi nu e admonestat. Reiese că Ganapathy e o achiziţie extrem de valoroasă pentru International Computers. A studiat în America, are o licenţă americană în informatică.

El şi Ganapathy sunt cei doi străini din echipă. Când vremea le permite, se plimbă împreună după masa de prânz, prin parcul Conacului. Ganapathy vorbeşte cu năduf despre International Computers şi întregul proiect Atlas. A făcut o greşeală întorcându-se în Anglia, îi spune el. Englezii nu sunt în stare să gândească în ansamblu. Ar fi trebuit să rămână în America. Cum e viaţa în Africa de Sud? Ar exista oportunităţi pentru el în Africa de Sud?

Il descurajează pe Ganapathy să-şi încerce norocul în Africa de Sud. E o ţară foarte înapoiată, îi spune el, acolo nu există computere. Nu-i spune că străinii nu sunt bine primiţi decât dacă sunt albi.

Vremea se înrăutăţeşte, zile întregi de ploaie şi rafale puternice de vânt. Ganapathy nu mai apare la birou. Nimeni nu se întreabă de ce, aşa că el se hotărăşte să facă investigaţii. Ca şi el, Ganapathy a refuzat opţiunea de a deveni proprietar de casă. Locuieşte într-un apartament la etajul trei al unui bloc de locuinţe sociale. Bate la uşă, dar o vreme îndelungată nu-i răspunde nimeni. In sfârşit,

Ganapathy deschide uşa. E îmbrăcat cu un halat peste pijama şi încălţat cu sandale; dinăuntru năvălesc o pală de căldură plină de aburi şi un miros de putreziciune.

- Intră, intră! îi spune Ganapathy. Ieşi din frig!

Livingul nu are altă mobilă decât un televizor, un fotoliu în faţa lui şi două încălzitoare electrice încinse. în spatele uşii, un morman de saci de gunoi negri. De acolo vine miasma. Cu uşa închisă, mirosul e de-a dreptul greţos.

- De ce nu scoţi gunoiul? îl întreabă el.

Ganapathy e evaziv. Nu zice nici de ce nu mai vine la serviciu. De fapt, nu pare deloc dispus să vorbească.

Se întreabă dacă nu cumva Ganapathy are o fată în dormitor, o localnică din Bracknell, o dactilografi din aia mică şi obraznică sau o vânzătoare din zonă, dintre cele pe care le vede în autobuz. Sau, de ce nu, o indiancă. Poate că aşa se explică absenţele lui: o frumoasă indiancă trăieşte cu el şi, în loc să scrie coduri pentru Atlas, preferă să facă dragoste cu ea, să practice tantra, să amâne orgasmul ore în şir.

Dar când dă să plece, Ganapathy clatină din cap.

- Vrei nişte apă? îl întreabă indianul.

Ganapathy îi oferă apă de la robinet, pentru că nu mai are nici ceai, nici cafea. Nu mai are nici de mâncare. Nu-şi cumpără de mâncare decât banane, pentru că Ganapathy nu găteşte - aşa rezultă din ce zice -, nu-i place să gătească, nu ştie să gătească. Sacii de gunoi sunt plini mai ales cu coji de banane. Cu asta îşi duce zilele: cu banane, ciocolată şi ceai, când are ceai. Nu aşa ar vrea să trăiască. în India locuia acasă, mama şi surorile lui aveau grijă de el. în America, în Columbus, Ohio, locuia într-un "dormitor", cum îi zice el, unde mâncarea apărea pe masă la intervale regulate. Dacă ţi se ficea foame între mese, te duceai şi-ţi cumpătai un hamburger. Era un chioşc cu hamburgeri deschis douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, pe strada din faţa căminului studenţesc. în America toate chestiile erau mereu deschise, nu ca în Anglia. N-ar fi trebuit să se întoarcă niciodată în Anglia, o ţară fară viitor, unde nici măcar încălzirea nu funcţionează.

îl întreabă pe Ganapathy dacă e bolnav. Ganapathy îi alungă îngrijorarea: poartă halatul pentru că-i ţine de cald, asta-i tot. El însă nu e convins. Acum, că a aflat de banane, se uită la Ganapathy cu alţi ochi. Ganapathy e firav, ca o vrabie, fără un gram în plus de carne pe el. E tras la faţă. Dacă nu-i bolnav, atunci înseamnă că flămânzeşte. Ia te

uită: în Bracknell, în inima provinciei din jurul Londrei, un om flămânzeşte pentru că nu e în stare să se hrănească singur.

Il invită pe Ganapathy la prânz, a doua zi, dându-i indicaţii precise cum să ajungă la casa maiorului Arkwright. Apoi pleacă şi caută o prăvălie deschisă sâmbăta după-amiaza, de unde cumpără ce găseşte: pâine la pungă, mezeluri, mazăre verde congelată. A doua zi la prânz, pregăteşte festinul şi aşteaptă. Ganapathy nu apare. Pentru că Ganapathy nu are telefon, nu i-ar rămâne decât să-i ducă mâncarea acasă.

Poate să pară absurd, dar asta şi-o fi dorind Ganapathy: să i se aducă mâncarea. Ganapathy e un băiat deştept şi răzgâiat, la fel ca el. Şi la fel ca el, Ganapathy a fugit de mama lui şi de confortul sufocant pe care i-l oferea. Dar, în cazul lui Ganapathy, fuga de acasă pare să-l fi stors de toată vlaga. Acum aşteaptă să fie salvat. Vrea ca mama lui, sau cineva asemenea ei, să vină şi să-l salveze. Altfel, pur şi simplu se va usca de-a-n picioarelea şi va muri în apartamentul lui plin de gunoaie.

International Computers ar trebui să afle despre situaţia asta. Lui Ganapathy i s-a încredinţat o muncă esenţială, logica rutinelor acţiunilor executate de computer. Dacă Ganapathy clachează, se va întârzia întregul proiect Atlas. Dar cum să determini International Computers să înţeleagă suferinţa lui Ganapathy? Cum poate cineva din Anglia să înţeleagă ce-i aduce aici pe oamenii din colţurile îndepărtate ale lumii? Ca să moară pe o insulă umedă, mizerabilă, pe care o detestă şi de care nu-i leagă nimic?

A doua zi, Ganapathy se înfiinţează la lucru ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu oferă nici o explicaţie pentru că nu a venit la întâlnire. La prânz, la cantină, e binedispus, chiar surescitat. A jucat la loterie pentru un Morris Mini, zice el. A cumpărat o sută de bilete - pe ce altceva să-şi cheltuiască salariul uriaş pe care-l primeşte de la International Computers? Dacă câştigă, pot să meargă

împreună cu maşina până la Cambridge, să facă testele pentru programe, în loc să alerge după tren. Sau se pot duce la Londra, să se distreze.

E ceva în toată povestea asta ce lui îi scapă, ceva specific indian? Ganapathy aparţine cumva unei caste pentru care e tabu să mănânci în casa unui occidental? Atunci ce caută el cu farfuria plină de peşte şi cartofi prăjiţi în cantina Conacului? Te pomeneşti că invitaţia la prânz trebuia făcută mai oficial, confirmată în scris? Sau, prin faptul că nu a venit, Ganapathy a avut bunăvoinţa să-l scutească de stânjeneala de a se pomeni la uşă cu un musafir pe care-l invitase dintr-un impuls, dar pe care nu-l voia cu adevărat? A dat el cumva impresia, când l-a invitat pe Ganapathy, că invitaţia nu era reală, serioasă, ci mai curând un gest care anunţa o invitaţie, iar adevărata politeţe îi impunea lui Ganapathy să recunoască gestul fără să oblige gazda să se ostenească să pregătească un festin? Oare prânzul fictiv (mezeluri cu mazăre fiartă în unt) pe care l-ar fi luat împreună are aceeaşi valoare, în ceea ce se petrece între el şi Ganapathy, ca şi mezelurile şi mazărea fiartă oferite şi consumate în realitate? Relaţia lor e la fel ca înainte, sau mai bună decât înainte, sau mai rea?

Ganapathy a auzit de Satyajit Ray, dar nu crede că a văzut vreun film de-al lui. Doar o categorie extrem de restrânsă a publicului ar fi interesată de asemenea filme, zice el. în general, adaugă el, indienii preferă filmele americane. Filmele indiene sunt încă (barte primitive.

Ganapathy e primul indian pe care-l cunoaşte ceva mai bine, dacă se poate spune că-l cunoaşte, pentru că au jucat şah împreună, au conversat despre Anglia comparând-o în defavoarea ei cu America şi i-a făcut pe nepusă masă o vizită acasă lui Ganapathy. Bineînţeles că discuţiile lor ar fi mult mai interesante dacă Ganapathy ar fi un intelectual, şi nu doar inteligent. Nu încetează să-l uimească faptul că oamenii pot fi atât de inteligenţi, cum sunt cci din industria informaticii, şi în acelaşi timp să nu fie interesaţi de nimic

altceva decât de maşini şi preţul caselor. Crezuse că aşa se manifestă vestitul filistinism al clasei de mijloc engleze, dar uite că şi Ganapathy e la fel.

Să fie indiferenţa asta faţă de lume o consecinţă a interacţiunii cu maşinării ce dau impresia că gândesc? El cum s-ar manifesta dacă, într-o bună zi, ar părăsi industria computerelor şi ar reveni în sânul societăţii civilizate? După ce şi-a cheltuit cele mai bune energii ale sale, o vreme atât de îndelungată, jucându-se cu maşinile, ar fi în stare să mai facă faţă unei conversaţii? Ar ieşi cu vreun câştig după ce şi-ar fi petrecut ani nenumăraţi în compania computerelor? Măcar ar fi învăţat să gândească logic? Ar fi devenit logica o a doua natură a lui?

I-ar plăcea să creadă că aşa ar putea sta lucrurile, dar nu crede. La urma urmei, nu are nici un respect pentru nici o formă de gândire care poate fi reprezentată de circuitele unui computer. Cu cât are mai mult de-a face cu ştiinţa informaticii, cu atât i se pare că seamănă cu şahul: o lume mică, bine delimitată, cu reguli inventate, care atrage băieţi cu un anumit temperament şi îi înnebuneşte pe jumătate, aşa cum şi el e nebun pe jumătate, încât tot timpul se amăgesc cu gândul că joacă jocul, dar de fapt jocul îi joacă pe ei.

E o lume de care poate scăpa - încă nu e prea târziu. Alternativa e să se împace cu ea, aşa cum vede că fac tinerii din jurul lui, unul câte unul: se resemnează să se însoare, să-şi ia casă, maşină, se resemnează cu ceea ce viaţa are de oferit în mod realist, şi-şi investesc energiile în muncă. Îi e necaz când vede cât de bine funcţionează principiul realităţii, cum, împuns de singurătate, băiatul plin de coşuri se resemnează cu fata cu păr obosit şi picioare groase, cum fiecare, oricât de neverosimil ar părea, îşi găseşte până la urmă un partener. Asta e problema lui, şi atât de simplă e, anume că tot timpul şi-a supraestimat valoarea de piaţă, amăgindu-se cu gândul că locul lui e alături de sculptoriţe şi actriţe, când de fapt locul lui

adevărat e lângă o educatoare de grădiniţă sau lângă o stagiară de la magazinul de încălţăminte.

Căsătoria: cine ar fi crezut că el va simţi, oricât de vag, chemarea căsătoriei! Dar nu va ceda, nu încă. E totuşi o opţiune cu care cochetează în lungile nopţi de iarnă, când îşi mănâncă pâinea şi cârnaţii în faţa aragazului din apartamentul maiorului Arkwright, ascultând radioul, în timp ce în fundal ploaia răpăie în geam.

Nouăsprezece

Plouă. El şi Ganapathy sunt singuri la cantină, joacă o partidă rapidă pe şahul de buzunar al lui Ganapathy şi, ca de obicei, indianul îl bate.

- Ar trebui să pleci în America, îi spune Ganapathy. îţi pierzi vremea aici. Toţi ne pierdem vremea.

- Nu-i o chestie realistă, clatină el din cap.

Nu doar o dată s-a gândit să încerce să-şi găsească o slujbă în America, dar a hotărât că mai bine nu. O decizie prudentă, dar corectă. Ca programator, nu are nici un har special. Colegii lui din echipa Atlas poate că nu au diplome postuniversitare, dar au mintea mai limpede decât a lui, înţeleg mai iute şi mai bine problemele legate de informatică decât o va face el vreodată. La discuţii nu poate lua parte; se preface că înţelege ce se vorbeşte, apoi însă trebuie să se lămurească de unul singur. De ce ar fi acceptat unul ca el într-o companie americană? America nu e Anglia. America e dură, nemiloasă; dacă, printr-un miracol, ar pune mâna pe o slujbă acolo, ar fi iute dat în vileag. Unde mai pui că el a citit Allen Ginsberg, a citit William Burroughs. Ştie ce le face America artiştilor; îi înnebuneşte de cap, îi închide, îi alungă.

- Ai putea obţine o bursă la universitate, spune Ganapathy. Eu am obţinut una, tu n-ai avea probleme.

îl ţintuieşte cu privirea. Ganapathy ăsta e chiar atât de inocent? Tocmai s-a pornit un Război Rece. America şi Rusia se iau la întrecere să câştige inimile şi minţile indienilor, irakienilor, nigerienilor; bursele la universităţi se numără

printre momeli. Nu-i interesează pe ei inimile şi minţile albilor, cu atât mai puţin ale celor câtorva albi rătăciri în Africa.

»

- O să reflectez, zice el si schimbă subiectul.

N-are de gând să reflecteze.

într-o fotografie de pe prima pagină a ziarului *The Guardian*, un soldat vietnamez în uniformă model american se uită neputincios la o mare de flăcări. “ATENTATORI SINUCIGAŞI ARUNCĂ VIETNAMUL DE SUD ÎN HAOS”, anunţă titlul. O bandă de genişti Viêt-Cong au tăiat sârma ghimpată şi au pătruns în baza aeriană americană de la Pleiku, au aruncat în aer douăzeci şi patru de avioane şi au incendiat rezervoarele de combustibil. Au pierit şi ei în acţiune.

Ganapathy, care-i arată ziarul, e în culmea extazului; iar el are sentimentul că s-a făcut dreptate. De când a ajuns în Anglia, ziarele britanice şi BBC-ul au dat publicităţii poveşti despre faptele de arme ale americanilor, în care activiştii Viêt-Cong sunt ucişi cu miile, în timp ce americanii scapă fără o zgârietură. Dacă există vreo opinie critică la adresa Americii, e rostită în şoaptă. Aproape că nu poate citi ştirile despre război, îi fac pur şi simplu greaţă. Iar acum, Viêt-Cong dă o replică eroică, de netăgăduit.

N-a discutat niciodată cu Ganapathy despre Vietnam. De-oarece Ganapathy a studiat în America, el a presupus că indianul fie e de partea americanilor, fie îl lasă rece războiul, ca pe toţi ceilalţi de la International Computers. Şi deodată, zâmbetul lui, sclipirea din ochi - acum vede chipul tainic al lui Ganapathy. în ciuda admiraţiei pe care o nutreşte pentru eficienţa americană şi a dorului de hamburgerii americani, Ganapathy ţine cu vietnamezii, pentru că ei sunt fraţii lui asiatici.

Asta-i tot. Punct. Nici unul nu mai pomeneşte de război. Dar îl contrariază mai mult decât înainte ce caută Ganapathy în Anglia, în Home Counties[68], lucrând la un

68 Comitatele din sud-estul și estul Angliei, care înconjoară Londra.

proiect pentru care n-are pic de respect. Nu i-ar fi mai bine în Asia, să se lupte cu americanii? Ce-ar fi să stea de vorbă cu el, să-i sugereze asta?

Şi el? Dacă destinul lui Ganapathy e în Asia, al lui unde e? Oare Viêt-Cong i-ar ignora originile şi i-ar accepta serviciile, dacă nu ca soldat şi atentator sinucigaş, măcar ca simplu cărăuş? Şi dacă Viêt-Cong nu ar face-o, poate l-ar accepta chinezii, prietenii şi aliaţii Viêt-Congului?

Scrie o scrisoare Ambasadei Chinei la Londra. Nu crede că în China se folosesc computere, aşa că nu îşi trece şi meseria. E gata să se ducă în China, să predea engleza, zice el acolo, să-şi aducă şi el contribuţia la lupta mondială. Nu-l interesează ce salariu va primi.

Expediază scrisoarea şi aşteaptă răspuns. Intre timp, îşi cumpără un manual de *Chineza jura profesor* şi începe să înveţe sunetele ciudate ale limbii mandarine, care se rostesc printre dinţii încleştaţi.

Zilele trec; nici un cuvânt de la chinezi. Te pomeneşti că serviciile secrete britanice i-au interceptat scrisoarea şi au distrus-o? Interceptează şi distrug toate scrisorile adresate ambasadei? Dacă aşa stă treaba, ce rost mai are o ambasadă chineză la Londra? Dar poate că serviciile secrete i-au interceptat scrisoarea şi au trimis-o Ministerului de Interne, cu o notă despre faptul că sud-africanul care lucrează la International Computers în Bracknell vădeşte simpatii comuniste? O să-şi piardă slujba şi o să fie expulzat din Anglia, din motive politice? De-o fi să fie aşa, nu va nega. Soarta şi-a spus cuvântul; e pregătit să accepte cuvântul sorţii.

Când merge la Londra, se duce să vadă filme, dar cu tot mai puţină plăcere, din pricină că i-a slăbit vederea. Trebuie să stea în primul rând ca să poată citi subtitrarea, şi chiar şi atunci îşi mijeşte ochii şi se chinuie.

Se duce la un oculist, iese de acolo cu o pereche de ochelari cu ramă neagră de baga. Când se uită în oglindă, i se pare că seamănă şi mai mult cu expertul caraghios al

maiorului Arkwright, în schimb, privind pe geam afară, e uimit să constate că vede frunzele pe ramuri. De când se ştie, copacii au fost o ceaţă verde. Ar fi trebuit să poarte ochelari toată viaţa? Aşa se explică de ce a jucat atât de prost crichet şi de ce avea impresia că mingea venea spre el din senin?

Sfârşim prin a semăna cu imaginea noastră ideală, zice Baudelaire. Chipul pe care-l avem la naştere este cotropit încetul cu încetul de chipul dorit, chipul din visele noastre tainice. Chipul din oglindă este oare chipul din visele lui, faţa asta prelungă, lugubră, cu gura moale, vulnerabilă, şi acum cu ochii goi, feriţi în spatele lentilelor?

Primul film pe care-l vede cu ochelarii noi este *Evanghelia după Matei* al lui Pasolini. O experienţă tulburătoare. După cinci ani de şcoală catolică, crezuse că nu mai putea fi afectat de mesajul creştin. Dar nu e asa. Palidul, scheleticul Isus din film, care se fereşte de atingerea celorlalţi, care umblă desculţ şi proroceşte, şi tună şi fulgeră, e mai real decât a fost vreodată Isus cel cu inima sângerândă. Se crispează când vede cum sunt înfipte cuiele în mâinile lui Isus; când se descoperă că mormântul lui e gol şi îngerul le spune femeilor care bocesc: “Nu este aici; căci S-a sculat precum a zis”[69], şi izbucneşte *Missa Luba*, iar poporul de rând, schilozii şi ologii, dispreţuiţii şi oropsiţii vin în fugă ori şchiopătând, cu feţe luminate de bucurie, ca să împărtăşească vestea cea bună, el simte cum îi bubuie inima; lacrimi de exaltare, de neînţeles pentru el, i se preling pe obraji, lacrimi pe care şi le şterge pe furiş, înainte de-a ieşi din nou în lume.

în timpul unei alte expediţii prin oraş, zăreşte în vitrina unui anticariat, aproape de Charing Cross Road, o carte mică şi groasă, cu o copertă violet: *Watt*, de Samuel Beckett, publicată la Olympia Press. E o editură vestită;

69 Biblia sau Sfânta Scriptură, Evanghelia după Matei, 28:6, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.

ascunsă bine în Paris, publică literatură pornografică în engleză, pentru abonaţi din Anglia şi America. Dar, ca o activitate suplimentară, publică şi scrierile mai îndrăzneţe ale avangardei - *Lolita* lui Vladimir Nabokov, bunăoară. Greu de crezut că Samuel Beckett, cel care a scris *Asteptându-l pe Godot* şi *Sfârşit de partida*, scrie literatură pornografică. Prin urmare, ce fel de carte e *Watt*!

O răsfoieşte. E tipărită cu acelaşi caracter aldin ca şi volumul de poeme alese al lui Pound pe care-l are el, un caracter care-i evocă intimitatea, temeinicia. Cumpără cartea, o ia acasă, în apartamentul maiorului Arkwright. De la prima pagină îşi dă seama că are în mâini o carte extraordinară. Coco tat în vârful patului, cu lumina rcvărsându-se prin fereastră, citeşte fară oprire.

Watt nu seamănă cu piesele lui Beckett. Nu există nici o încleştare, nici un conflict, doar curgerea unei voci care spune o poveste, o curgere întreruptă continuu de îndoieli şi scrupule, ritmul ei potrivindu-se perfect ritmului propriei sale minţi. *Watt* este şi amuzantă, atât de amuzantă, că se tăvăleşte de râs. Când ajunge la sfârşit, o ia din nou de la început.

De ce nu i-a spus nimeni că Beckett scrie romane? Cum şi-a putut el imagina că voia să scrie în maniera lui Ford, când Beckett a fost tot timpul în preajmă? Ford a avut dintotdeauna ceva de fanfaron, ceva ce lui îi displace, dar a ezitat s-o recunoască: bunăoară, pentru Ford e foarte important să ştii unde anume în West End se cumpără cele mai bune mănuşi pentru şofat sau cum să deosebeşti un Médoc de un Beaune; câtă vreme Beckett nu ţine de nici o clasă, ori e în afara oricărei clase sociale, aşa cum ar vrea si el să fie.

Testarea programelor pe care le scriu ei trebuie să fie efectuată pe computerul Adas din Cambridge, în timpul nopţii, când dorm matematicienii care au prioritate la computer. Prin urmare, în fiecare a doua sau a treia săptămână, ia trenul spre Cambridge, ducându-şi într-o

servietă hârtiile, rolele de bandă perforată, o pijama şi peria de dinţi. în Cambridge, stă la Royal Hotel, pe cheltuiala firmei International Computers. între şase seara şi şase dimineaţa, lucrează la Atlas. Apoi se întoarce la hotel, ia micul dejun şi se culcă. După-amiaza e liber să hoinărească prin oraş, eventual să meargă la un film. Şi se face ora să se ducă la Laboratorul de matematică - uriaşa clădire ca un hangar, în care se află Atlas -, pentru munca nocturnă.

E o rutină care-i convine de minune. îi place să meargă cu trenul, îi place anonimatul camerelor de hotel, îi plac mic dejunurile englezeşti copioase, cu şuncă şi cârnaţi, ouă, pâine prăjită, gem şi cafea. Nu e obligat să poarte costum, astfel că se amestecă fară probleme în mulţimea studenţilor de pe stradă, aproape că pare unul dintre ei. Iar faptul că stă toată noaptea cu uriaşul Adas, numai el şi inginerul de serviciu, urmărind cum trece rola de coduri scrise de *elc\i* repeziciune prin cititorul de bandă, urmărind cum încep să se învârtă discurile de bandă magnetică şi cum încep să clipească luminile consolei la comanda *lui*, îi dă un sentiment al puterii despre care ştie că e copilăros, dar pe care-l savurează, fără teama că-l vede cineva.

Uneori trebuie să rămână la Laboratorul de matematică până mai târziu dimineaţa, ca să discute cu membrii Departamentului de matematică, deoarece tot ce are cu adevărat nou software-ul computerului Atlas vine nu de la International Computers, ci de la câţiva matematicieni de la Cambridge. Dintr-un anumit punct de vedere, el e doar unul dintr-o echipă de programatori profesionişti din industria computerelor, pe care Departamentul de matematică de la Cambridge i-a angajat ca să le implementeze ideile, la fel cum, din acelaşi punct de vedere, International Computers e o firmă de ingineri angajaţi de Universitatea din Manchester ca să construiască un computer conform planurilor concepute acolo. Din acest punct de vedere, el este doar un muncitor calificat, plătit de universitate, şi nu

un colaborator îndrituit să vorbească de la egal la egal cu aceşti oameni de ştiinţă tineri şi sclipitori.

Cu adevărat sunt sclipitori. Uneori, el clatină din cap, uimit de ceea ce se întâmplă. Uită-te la el, un absolvent mediocru al unei universităţi de mâna a doua din colonii, căruia i se îngăduie să se adreseze pe numele mic unor oameni cu doctorate în matematică, oameni care, când încep să vorbească, îl lasă departe în urmă, ameţit cu totul. Probleme cu care el şi-a bătut capul săptămâni în şir, ei le rezolvă într-o clipită. Cel mai adesea, în spatele a ceea ce el credea că sunt aspecte problematice, ei văd adevăratele probleme şi, de dragul lui, susţin că şi el le-a sesizat.

Oare oamenii ăştia sunt într-atât de pierduţi în sferele înalte ale logicii informatice, încât nu-şi dau seama de prostia lui; sau - din motive obscure pentru el, pentru că de bună seamă el nu face nici cât o ceapă degerată în ochii lor - se îngrijesc cu delicateţe ca el să nu se facă de râs în compania lor? Asta înseamnă civilizaţia: o înţelegere nerostită, aşa încât nimeni, indiferent cât de insignifiant ar fi, să nu fie lăsat să se facă de râs? în Japonia, da, e convins că aţa se întâmplă; dar în Anglia? Oricare ar fi răspunsul, este un lucru cu adevărat admirabil!

E în Cambridge, pe teritoriul unei universităţi străvechi, şi se bate pe burtă cu somităţile. I s-a dat chiar şi o cheie de la Laboratorul de matematică, o cheie de la intrarea laterală, ca să poată intra sau ieşi. Ce poate spera mai mult? Dar trebuie să aibă grijă să nu se lase dus de val, să nu i se urce la cap. Pur şi simplu a avut noroc să ajungă aici, nimic altceva. N-ar fi putut niciodată să studieze la Cambridge, n-a fost niciodată atât de bun încât să obţină o bursă. Trebuie să continue să se gândească la sine ca la un angajat şi-atât; altfel va deveni un impostor, la fel ca Jude Fawley[70] printre visătoarele fleşe ale Oxfordului. Intr-o bună zi, foarte curând, treaba lui va lua sfârşit, va trebui să

70 Personajul principal din romanul Jude neștiutul de Thomas Hardy.

înapoieze cheia, vizitele la Cambridge se vor încheia. Dar, până atunci, îngăduit să-i fie să se bucure de ele.

Douăzeci

E a treia vară de când se află în Anglia. După prânz, pe pajiştea din spatele Conacului, el şi ceilalţi programatori şi-au luat obiceiul să joace crichet cu o minge de tenis şi un bătător vechi, găsit într-o debara. N-a mai jucat crichet de când a terminat şcoala, când a hotărât să-l abandoneze pe motiv că sporturile de echipă erau incompatibile cu viaţa unui poet şi intelectual. Acum, spre surprinderea lui, descoperă că încă îi place jocul. Nu numai că-i place, dar se şi pricepe. Toate loviturile pe care, în copilărie, se chinuise în zadar să le stăpânească, le execută acum fără rezerve, cu o uşurinţă şi un firesc necunoscute înainte, şi-asta pentru că braţele îi sunt mai vânjoase şi pentru că nu mai are de ce să se teamă de mingea moale. E mai bun, mult mai bun, ca jucător la bătaie şi ca jucător care serveşte decât toţi coechipierii lui. Ce-au făcut englezii ăştia în timpul şcolii? se întreabă el. El, un colonist, trebuie să-i înveţe propriul lor joc?

E tot mai puţin obsedat de jocul de şah, s-a apucat din nou de citit. Deşi biblioteca din Bracknell este mică şi nesatisfacătoare, bibliotecarii sunt dispuşi să comande pentru el orice carte doreşte din reţeaua naţională. E preocupat acum de istoria logicii, având el intuiţia că logica este o invenţie umană şi nu un element constitutiv al fiinţei, prin urmare (mă rog, sunt mulţi paşi intermediari, dar o să-i adauge ulterior) computerele sunt jucării născocite de băieţi (călăuziţi de Charles Babbage) pentru amuzamentul altor băieţi. E convins că există multe (câte?) fire logice alternative, fiecare la fel de valabil ca logica lui *oriiori*. Ameninţarea pe care o reprezintă jucăria de pe urma căreia îşi câştigă el existenţa, ameninţarea care face din ea mai mult decât o simplă jucărie, e aceea că îşi va croi poteci de *ori/ori* în creierele celor care o folosesc, şi astfel le va prinde ireversibil în logica sa binară.

Citeşte avid Aristotel, Peter Ramus, Rudolf Carnap. Cea mai mare parte din ce citeşte îi rămâne de neînţeles. Pe el îl interesează acum momentul din istorie când logica lui *ori*/*ori* a luat locul lui (/*sau*, care a fost dat la o parte.

Pentru serile pustii, îşi are cărţile şi proiectele (teza despre bord aproape încheiată, nimicirea logicii), la prânz joacă crichet şi tot a doua săptămână, un sejur la Royal Hotel, cu luxul nopţilor ele unul singur în compania lui Adas, cel mai redutabil computer clin lume. Poate fi o viaţă de burlac - dacă asta e să fie, o viaţă de burlac - mai grozavă decât asta?

O singură umbră adastă. A trecut un an de când n-a mai scris un vers. Ce s-a întâmplat cu el? E adevărat că arta izvorăşte numai din deprimare? Iar trebuie să se cufunde în deprimare ca să scrie? Nu există şi o poezie a extazului, o poezie a crichetului de la prânz ca formă de extaz? Contează unde îşi găseşte poezia impulsul, atâta vreme cât e poezie?

Deşi Atlas nu e o maşinărie concepută să prelucreze texte, el profită de orele moarte ale nopţii ca să printeze mii de versuri în stilul lui Pablo Neruda, folosind drept lexicon o listă a cuvintelor celor mai puternice din *înălţimile din Macchu Picchu* în traducerea lui Nathaniel Tarn. Duce teancul gros de hârtii la Royal Hotel şi se apucă de citit. “Nostalgia ceainicelor”.,Ardoarea obloanelor”. “Călăreţi furioşi”. Dacă deocamdată nu poate scrie poezie care să ţâşnească din inimă, dacă inima lui nu se află în starea potrivită pentru a-şi genera propria poezie, poate măcar să producă pseudopoeme compuse din expresii generate de o maşină, şi astfel, prelacându-se că scrie, să înveţe din nou să scrie? E corect să se ajute de un mecanism ca să scrie - e corect faţă de alţi poeţi, faţă de maeştrii morţi? Suprarealiştii scriau înainte pe bucăţele de hârtie, Ic amestecau într-o pălărie şi extrăgeau cuvinte la întâmplare, înşiruindu-le în versuri. William Burroughs taie pagini în bucăţi, le amestecă, apoi asamblează bucăţile. Nu face şi el

acelaşi lucru? Oare resursele sale uriaşe - care alt poet din Anglia, din lume, are la dispoziţie o maşinărie de asemenea dimensiune? - transformă cantitatea în calitate? Dar nu se poate spune că inventarea computerelor a schimbat natura artei, făcând ca autorul şi dispoziţia inimii sale să devină ceva irelevant? Pe Programul Trei a auzit muzică transmisă din studioul Radio Köln, muzică alcătuită din piuituri electronice, trosnituri, zgomote de stradă, fragmente din înregistrări vechi şi crâmpeie de discursuri. Nu e timpul ca poezia să ţină pasul cu muzica?

Trimite o selecţie din poemele în stil Neruda unui prieten din Cape Town, care le publică într-o revistă editată de el. Un ziar local preia unul dintre poemele create pe computer şi-l publică împreună cu un comentariu batjocoritor. O zi sau două, în Cape Town se vorbeşte despre el ca despre barbarul care vrea să-l înlocuiască pe Shakespeare cu o maşină.

Pe lângă computerele Atlas din Cambridge şi Manchester, mai există un Atlas. Este găzduit la Centrul Ministerului Apărării pentru cercetări în domeniul armamentului nuclear, lângă Aldermaston, nu departe de Bracknell. După ce software-ul cu care funcţionează Atlas a fost testat la Cambridge şi a fost socotit satisfăcător, trebuie instalat în computerul de la Aldermaston. Cei desemnaţi să-l instaleze sunt programatorii care l-au conceput. Dar mai întâi aceşti programatori trebuie să se supună unui control de securitate. Fiecare primeşte un chestionar lung pe care trebuie să-l completeze cu date despre familie, trecutul lor, experienţa profesională; fiecare primeşte acasă vizita unor bărbaţi care se prezintă ca fiind de la poliţie, dar mai degrabă sunt de la Serviciul de informaţii al armatei.

Toţi programatorii britanici primesc avizul şi ecusoanele pe care trebuie să le poarte atârnate de gât în timpul vizitelor; pe ecusoane sunt fotografiile lor. După ce se prezintă la intrarea centrului de lângă Aldermaston şi sunt escortaţi la clădirea computerului, au oarecare libertate de mişcare.

Insă el şi Ganapathy nu primesc avizul, deoarece sunt străini sau, după cum spune Ganapathy, sunt străini neamericani. Ca urmare, la intrare fiecare e luat în primire de către un om de pază; aceştia îi duc dintr-un loc în altul, stau cu ochii pe ei tot timpul, refuză să se lase antrenaţi în conversaţii. Când se duc la toaletă, oamenii de ordine stau la uşa cabinei; când mănâncă, se postează în spatele lor. Li se permite să stea de vorbă cu personalul de la International Computers, dar cu nimeni altcineva.

Privind retrospectiv, colaborarea sa cu domnul Pomfret, de pe vremea când lucra la IBM, şi rolul jucat de el în realizarea bombardierului TSR-2 i se par atât de derizorii, chiar comice, încât îi vine uşor acum să n-aibă mustrări de conştiinţă. Aldermaston c o cu totul altă mâncare de peşte. Petrece în total zece zile acolo, pe parcursul mai multor săptămâni. Până să isprăvească ce are de făcut, rutinele programării benzilor ajung să funcţioneze la fel de bine ca la Cambridge. El şi-a terminat treaba. Fără îndoială, sunt şi alţii care ar fi putut instala rutinele, dar nu la fel de bine ca el, care le-a scris şi le ştie toate chichiţele. Ar fi putut şi alţii să facă treaba asta, dar n-au facut-o. Deşi el ar fi putut să ceară să fie scutit de munca asta (ar fi putut, de pildă, să facă un caz din circumstanţele nefireşti care i-au fost impuse, fiind supravegheat în toate acţiunile sale de un gardian cu faţa ca o mască, ceea ce i-ar fi putut afecta starea de spirit), n-a cerut acest lucru. O fi fost domnul Pomfret o glumă, dar nu poate spune acelaşi lucru despre Aldermaston.

Aldermaston nu seamănă cu nimic din ceea ce ştie el. Atmosfera e cu totul alta decât la Cambridge. Separeul în care lucrează, la fel ca toate celelalte separeuri şi tot ce e înăuntru, e ieftin, funcţional şi urât. Toată baza, compusă din clădiri de cărămidă joase, răspândite ici şi colo, este urâtă, ca un loc care ştie că nimeni nu se va uita la el sau nu-i va păsa de ce vede; urât ca un loc care ştie că, atunci când vine războiul, va fi ras de pe faţa pământului.

De bună seamă că sunt oameni inteligenţi aici, la fel de inteligenţi ca matematicienii de la Cambridge, sau aproape la fel. De bună seamă că unii oameni pe care-i vede pe coridoare, şefi de operaţiuni, cercetători-şefi, tehnicieni gradul I, II şi III, tehnicieni superiori, toţi cei cu care el nu are voie să vorbească, au absolvit Cambridge. El a scris rutinele pe care le instalează, dar planul aflat la baza lor a fost conceput de oameni de la Cambridge, oameni care nu se poate să nu fi ştiut că maşinăria din Laboratorul de matematică are o soră sinistră la Aldermaston. Mâinile celor de la Cambridge nu sunt cu mult mai curate decât ale lui* Şi totuşi, trecând prin porţile acestea, respirând aerul de aici, el şi-a adus contribuţia la cursa înarmării, a devenit complice în Războiul Rece, şi nu de partea bună.

în ziua de azi, testele nu prea mai sunt anunţate din timp, aşa cum se întâmpla când era el la şcoală, şi nici nu se mai prezintă sub denumirea de teste. Dar în cazul de faţă e greu să invoci drept scuză faptul că nu te-ai pregătit. Din clipa în care a auzit pentru prima oară cuvântul *Aldermaston*, a ştiut că Aldermaston va fi un test, a ştiut că nu-l va trece, că-i va lipsi ceea ce-i trebuia ca să-l treacă. Lucrând la Aldermaston, el s-a pus în solda răului şi, dintr-un anumit punct de vedere, vina lui de-a se fi pus în slujba răului e mult mai mare decât a colegilor englezi, care, dacă ar fi refuzat să participe, şi-ar fi riscat carierele mult mai mult decât el, care e în trecere, şi oricum e în afara ciorovăielii ăsteia dintre Marea Britanie şi America, de o parte, şi Rusia, de cealaltă parte.

Experienţa. Asta e cuvântul la care ar recurge ca să se justifice faţă de sine însuşi. Artistul trebuie să guste din toate experienţele, de la cele mai nobile, până la cele mai josnice. Aşa cum destinul artistului este să trăiască bucuria creatoare supremă, el trebuie să fie pregătit să-şi asume tot ceea ce e mizerabil, sordid şi ruşinos în viaţă. în numele experienţei a suportat el Londra - zilele moarte de la IBM, iarna geroasă a anului 1962, relaţii umilitoare una după

alta: etape, toate, în viaţa poetului, pentru a-i pune la încercare sufletul. La fel şi Aldermaston - nenorocitul de separeu în care lucrează, cu mobilier de plastic şi vedere spre partea din spate a unui furnal, cu individul înarmat care-i stă în cârcă - poate fi socotit doar o experienţă, încă o etapă în călătoria lui spre adâncuri.

O atare justificare nu reuşește câtuşi de puţin să-l convingă. O sofistică, asta-i tot, o sofistică josnică. Şi dacă va continua să pretindă că faptul că s-a culcat cu Astrid cea care avea un ursuleţ de pluş a fost doar pentru a cunoaşte depravarea morală, iar faptul că minte ca să se autojustifice este doar pentru a cunoaşte nemijlocit depravarea intelectuală, atunci sofistica o să fie şi mai josnică. Nu există justificare şi, ca să fie brutal de sincer, nu există justificare nici pentru faptul că nu există justificare. Cât despre sinceritatea brutală, ei bine, nu e deloc greu să înveţi şmecheria asta. Dimpotrivă, e cel mai uşor lucru de pe lume. Aşa cum o broască otrăvitoare nu e totuna cu otrava ca atare, ajungi să-ţi confecţionezi o platoşă împotriva propriei sincerităţi. Moarte raţiunii, moarte vorbirii! Tot ce contează e să faci ceea ce e bine, indiferent din ce motiv, bun sau rău, ori chiar fără nici un motiv.

Nu e greu să-ţi dai seama ce e bine. Nu are nevoie să se gândească cine ştie cât la ce e bine. Dacă ar vrea, ar putea face ce e bine cu o acurateţe aproape infailibilă. II reţine doar întrebarea dacă poate continua să fie poet făcând ceea ce e bine. Când încearcă să-şi imagineze poezia care s-ar naşte când faci ceea ce e bine, nu vede decât o goliciune seacă. E plicticos să faci ce e bine. Prin urmare, se află în impas: ar prefera să fie mai degrabă rău decât plicticos, n-are nici un respect pentru o persoană care preferă să fie rea mai degrabă decât plicticosă, şi nu-i inspiră respect nici priceperea de a-şi exprima corect dilema în cuvinte.

In ciuda crichetului şi a cărţilor, în ciuda păsărilor mereu vesele, care salută răsăritul cu ciripituri din mărul de sub

fereastră, weekendurile sunt greu de suportat, mai cu seamă duminicile. Se teme să se trezească duminica dimineaţa. Sunt câteva ritualuri care te ajută să treci peste ziua de duminică, în special să te duci să cumperi ziarul, să-l citeşti şi să rezolvi problemele de şah. Dar cu ziarul termini pe la ora unsprezece; şi oricum, dacă citeşti suplimentele de duminică, e limpede că nu faci altceva decât să omori vremea.

El omoară vremea, încearcă să omoare duminica pentru ca lunea să vină mai iute, şi, odată cu lunea, munca, o adevărată uşurare. Dar, într-un sens mai larg, munca e şi ea un mod de a omorî vremea. Tot ce a făcut de când a păşit pe uscat la Southampton a fost să omoare vremea în timp ce-şi aşteaptă destinul. Destinul n-avea cum să-i vină în Africa de Sud, îşi spunea el; o să vină (aşa cum ar veni o mireasă!) doar la Londra sau la Paris, sau poate la Viena, deoarece numai în marile oraşe ale Europei sălăşluieşte destinul. Timp de aproape doi ani, el a aşteptat şi a suferit la I,ondra, dar destinul nu s-a ivit. Acum, neavând destulă putere să mai suporte Londra, s-a retras în provincie, o retragere strategică. Nu e sigur dacă destinul vizitează şi provincia, chiar dacă e vorba de provincia englezească şi chiar dacă e la o distanţă de numai o oră cu trenul de Waterloo.

Bineînţeles că, în sufletul lui, ştie că destinul n-o să-l viziteze dacă el nu-l provoacă. Singura modalitate e să se pună pe scris. Dar nu poate începe să scrie până când nu se iveşte momentul oportun, şi cu oricâtă scrupulozitate s-ar pregăti, ştergându-şi masa, poziţionând lampa, trăgând o linie de-o parte a foii goale, şezând cu ochii închişi, golindu-şi mintea de orice alt gând - în ciuda acestor pregătiri, cuvintele refoză să vină. Sau mai corect, cuvintele dau năvală, dar nu cele care trebuie, fraza aceea pe care el ar recunoaşte-o din prima clipă, după greutatea ei, după ţinută si echilibru, ca fiind cea menită.

Urăşte confruntările acestea cu pagina goală, le urăşte într-atât încât începe să le evite. Nu mai suportă apăsarea disperării ce se pogoară la sfârşitul fiecărei sesiuni sterpe, nu mai suportă să constate că iar a eşuat. Mai bine să nu se mai monteze astfel, iar si iar. Altfel, s-ar putea să nu mai fie în stare să răspundă chemării, când va veni cu adevărat, s-ar putea să devină prea nevolnic, prea abject.

E pe deplin conştient că eşecul lui ca scriitor şi eşecul lui ca amant sunt atât de apropiate, încât ar putea fi unul şi acelaşi lucru. El e bărbatul, poetul, făcătorul, principiul activ, iar bărbatul nu trebuie să aştepte ca femeia să-i facă avansuri. Dimpotrivă, femeia este cea care trebuie să-l aştepte pe bărbat. Femeia e cea care doarme până o trezeşte prinţul cu un sărut; femeia e bobocul care se deschide sub mângâierea razelor soarelui. Până nu va avea el voinţa să acţioneze, nimic nu se va întâmpla, nici în iubire, nici în artă. Dar el nu are încredere în voinţă. Aşa cum nu se poate scrie printr-un act de voinţă, ci trebuie să aştepte ajutorul unei forte exterioare, o forţă care, odată, se numea Muză, asa nu poate face avansuri unei femei printr-un act de voinţă, fără vreun semn (de unde să vină semnul? - de la ea?, din lăuntrul lui?, de sus?) că ea este destinul lui. Dacă face avansuri unei femei în orice altă stare de spirit, riscă să nimerească iarăşi într-o încurcătură jalnică, aşa cum a fost cea cu Astrid, o încurcătură din care încercase să scape aproape încă înainte să înceapă.

Acelaşi lucru se poate spune şi în alt mod, mai brutal. De fapt, sunt sute de moduri: nu i-ar ajunge viaţa să le înşire pe toate. Dar cel mai brutal mod este de a spune că îi este frică: frică de scris, frică de femei. Poate să se strâmbe cât pofteşte la poeziile pe care Ic citeşte *in Ambit şi Agenda*, dar măcar poeziile sunt acolo, negru pe alb, date lumii. N-are de unde şti dacă cei care le-au scris n-au petrecut ani de zile foindu-se şi spărgându-şi capul în faţa foii goale, aşa cum face el. S-au sucit, s-au foit, dar până la urmă şi-au luat inima-n dinţi şi au scris cât au putut ei de bine ceea ce

trebuia scris, au pus foaia la poştă şi au suferit umilinţa de a fi respinşi, sau umilinţa, la fel de mare, de a-şi vedea efuziunile expuse în tipăritura rece a paginii, în toată sărăcia lor. Şi tot aşa ar fi găsit oamenii ăştia un pretext, oricât de firav, de a se adresa uneia sau alteia dintre fetele frumoase din metrou, iar dacă fata şi-ar fi ferit privirile sau ar fi zis ceva batjocoritor în italiană unei prietene sau unui prieten, ei bine, ar fi găsit ei o cale de a suferi refuzul în (acere, iar a doua zi ar fi încercat din nou, cu altă fată. Asa se face, aşa funcţionează lumea. Şi-ntr-o bună zi, bărbaţii aceştia, poeţii aceştia, amanţii aceştia vor avea noroc: fata, oricât de neînchipuit de frumoasă, va răspunde, şi una ar duce la alta, iar vieţile lor s-ar transforma, şi a ei, şi a lui, şi cu asta, basta. E oare nevoie şi de altceva decât de o încăpăţânare prostească, insensibilă, şi în iubire, şi în scris, dimpreună cu disponibilitatea de a eşua în mod repetat?

Ei bine, ceea ce nu-i în regulă cu el e că nu e pregătit să dea greş. Vrea un A sau un alpha sau sută la sută pentru fiecare încercare, şi un *Excelent*! *sens* mare pe margine. Ridicol! Infantil! Nu-i nevoie să i se spună asta: ştie şi singur. Şi totuşi. Şi totuşi n-o poate face. Nu astăzi. Poate mâine. Poate că mâine va avea dispoziţie, va avea curaj.

Dacă ar fi o persoană mai caldă, totul i s-ar părea mai simplu: viaţa, iubirea, poezia. Dar el n-are o fire caldă. Rimbaud nu era cald. Baudelaire nu era cald. înfocat, da, când era nevoie - înfocat în viaţă, înfocat în iubire-, dar nu cald. Şi el poate fi înfocat, n-a încetat nici o clipă să creadă asta. Dar, în prezent, un prezent nedefinit, e rece: rece, îngheţat.

Şi care-i rezultatul faptului că-i lipseşte căldura, că nu are inimă? Rezultatul e că şade singur într-o după-amiază de duminică, într-o cameră la etajul unei case dintr-un colţ pierdut al comitatului Berkshire, cu ciori care croncăne pe câmpuri şi o negură cenuşie atârnând deasupra capului, şi joacă şah de unul singur, îmbătrâneşte, aşteaptă venirea serii ca să-şi poată prăji cârnaţii şi pâinea pentru cină cu

conştiinţa împăcată. Poate că la optsprezece ani ar fi putut deveni poet. Acum, nu e nici poet, nici scriitor, nici artist. E programator, un programator în vârstă de douăzeci şi patru de ani, într-o lume în care nu există programatori în vârstă de treizeci de ani. La treizeci de ani eşti prea bătrân ca să mai fii programator: devii altceva - om de afaceri de-un fel sau altul - sau te împuşti. Doar pentru că e tânăr, doar pentru că neuronii din creierul lui funcţionează încă mai mult sau mai puţin infailibil, stă el cu un picior în industria britanică a informaticii, în societatea britanică, în Marea Britanie. El şi Ganapathy sunt cele două feţe ale aceleiaşi monede: Ganapathy care moare de foame nu pentru că s-a rupt de Mama India, ci din cauză că nu se hrăneşte ca lumea, din cauză că, în ciuda doctoratului în ştiinţa informaticii, n-are habar de vitamine, minerale şi aminoacizi; iar el, prins într-un final de partidă ce-i slăbeşte forţele cu fiecare mişcare, împingându-se şi mai departe, într-un colţ, până la înfrângere. Intr-una din zilele astea, paramedicii vor veni la Ganapathy acasă şi-l vor scoate pe targă, cu faţa acoperită de un cearşaf. După ce-l vor fi dus pe Ganapathy, pot foarte bine să vină să-l ia şi pe el.

MIEZUL VERII

însemnări 1972-75

22 august 1972

In *Sunday Times* de ieri, un reportaj din Francistown, Botswana. Săptămâna trecută, o maşină albă, model american, s-a îndreptat în toiul nopţii spre o casă dintr-o zonă rezidenţială. Nişte bărbaţi purtând cagule au sărit din maşină, au dărâmat uşa de la intrare şi au început să tragă. După ce-au terminat de tras, au dat foc casei şi au plecat. Dintre tăciuni, vecinii au scos şapte cadavre carbonizate: doi bărbaţi, trei femei, doi copii.

Se pare că asasinii erau negri, dar unul dintre vecini i-a auzit vorbind afrikaans între ei şi era convins că erau albi cu feţe vopsite. Morţii erau sud-africani, refugiaţi care se mutaseră în casa aceea de numai câteva săptămâni.

Solicitat să comenteze situaţia, ministrul sud-african al afacerilor externe declară printr-un purtător de cuvânt că ştirea “nu e confirmată”. Se vor face cercetări, spune el, pentru a se stabili dacă victimele erau într-adevăr cetăţeni sud-africani. Cât despre forţele armate, o sursă anonimă neagă faptul că armata sud-africană ar fi avut vreun amestec. Asasinatele sunt probabil o chestiune internă a ANC, reflectând “tensiuni existente” între facţiuni, sugerează sursa.

Săptămână de săptămână apar poveşti dintr-astea, din zonele de graniţă, asasinate urmate de dezminţiri impasibile. Citeşte reportajele şi se simte mânjit. Prin urmare, la asta s-a întors el! Dar unde te poţi ascunde în lumea asta, unde să nu te mai simţi mânjit?

S-ar simţi mai curat în zăpezile din Suedia, citind de la depărtare despre compatrioţii săi şi ultimele lor isprăvi?

Cum să scapi de jeg: nu-i o întrebare nouă, ci una veche, roade ca un şobolan care nu se dă bătut, care lasă o rană urâtă, supurând!

- Văd că armata s-a-ntors la vechile ei şmecherii, îi spune el tatălui său. De data asta în Botswana.

Dar tatăl lui e prea prudent să muşte momeala. Când ia ziarul, are grijă să deschidă direct la paginile de sport, sărind peste politică - peste politică şi peste crime.

Tatăl lui nu manifestă decât dispreţ faţă de continentul aflat la nord de ei. *Bufoni*, aşa îi expediază el pe liderii statelor africane: tirani mărunţi, care abia dacă ştiu să-si scrie numele, care sunt duşi cu maşina de la un banchet la altul, în Rolls-Royce-urile lor, îmbrăcaţi în uniforme fistichii, înzorzonate cu medalii pe care singuri şi le-au acordat. Africa: un loc al maselor înfometate peste care domnesc bufoni ucigaşi.

- Au intrat într-o casă din Francistown şi i-au omorât pe toţi, insistă el. I-au executat. Şi pe copii. Citeşte. E pe prima pagină.

Tatăl lui dă din umeri. Tatăl lui nu găseşte nici o sintagmă suficient de încăpătoare să cuprindă tot dispreţul lui pentru, pe de o parte, criminalii care asasinează femei şi copii fără apărare, şi, pe de altă parte, pentru teroriştii care poartă războaie din adăposturi de dincolo de graniţă. Rezolvă problema cufimdându-se în scorurile de la crichet. Nepotrivit răspuns la o dilemă morală; dar e mai potrivit răspunsul lui - izbucniri de mânie şi disperare?

Pe vremuri, crezuse că oamenii care elaboraseră întregul vis al ordinii publice în versiune sud-africană, care creaseră vastul sistem de rezervaţii de muncă, de paşapoarte interne şi de oraşe-satelit, îşi bazaseră viziunea pe o citire eronată şi tragică a istoriei. Citiseră greşit istoria din cauză că, născuţi la ferme sau în oraşe mici din fundul ţării şi izolaţi într-o limbă nevorbită nicăieri în altă parte a lumii, nu puteau aprecia amploarea forţelor care distruseseră vechea lume colonială, începând cu 1945. Dar a spune că citiseră greşit istoria era în sine înşelător. Căci nu citeau deloc istorie. Dimpotrivă, îi întorceau spatele, concediind-o ca pe un morman de calomnii compilate de străini care îi dispreţuiau pe afrikaneri si s-ar fi făcut că nu văd dacă aceştia ar fi fost masacraţi de negri, până la ultima femeie şi ultimul copil. Singuri, fară prieteni, la cel mai îndepărtat capăt al unui continent ostil, şi-au ridicat statul-fortăreaţă şi s-au retras în spatele zidurilor: acolo aveau să ţină aprinsă flacăra civilizaţiei creştine apusene, până când lumea avea să-şi ia seama.

Asta spuneau, mai mult sau mai puţin, oamenii care conduceau Partidul Naţional şi statul poliţienesc, şi multă vreme el a crezut că ei vorbeau din inimă. Dar nu mai crede asta. Vorbăria lor despre salvarea civilizaţiei n-a fost niciodată altceva decât o cacealma, asta c părerea lui. In spatele unei perdele de fum numită patriotism, ci stau şi calculează cât timp pot să mai continue cu spectacolul (minele, fabricile) înainte să fie nevoiţi să-şi strângă catrafusele, să distrugă documentele incriminante şi să ia

avionul spre Zürich, sau Monaco, sau San Diego, unde, la adăpostul unor holdinguri cu nume de genul Algro Trading sau Handfast Securities, şi-au cumpărat, cu ani în urmă, vile şi apartamente, ca asigurare pentru Ziua Judecăţii (*dies irae*, *dies ilia*).

Acum că şi-a revizuit părerea, e convins că aceia care au dat ordin bandei de ucigaşi din Francistown n-au o viziune greşită asupra istoriei, şi cu atât mai puţin o viziune tragică. Dimpotrivă, mai mult ca sigur râd în hohote de cei atât de netoţi încât să aibă viziuni. Cât despre soarta civilizaţiei creştine în Africa, niciodată n-au dat doi bani pe ea. Şi ăştia - ăştia! - sunt oamenii sub a căror cizmă murdară trăieşte el!

De dezvoltat: *comparaţie între reacţia tatălui său şi a lui la vremurile acelea*; *diferenţe*, *similitudini* (*precumpănitoare*).

1 septembrie 1972

Casa pe care o împarte cu tatăl său datează din anii 1920. Pereţii, construiri în parte din cărămidă arsă, dar mai mult din lut şi paie, sunt atât de putrezi din pricina umezelii care urcă din pământ, încât au început să se fărâmiţeze. A-i izola de umezeală e o treabă imposibilă; tot ce se poate face e să se toarne un brâu de beton impermeabil în jurul casei, în speranţa că încet-încet pereţii se vor usca.

Dintr-un manual de bricolaj, află că, pentru fiecare metru de beton, va avea nevoie de trei saci de nisip, cinci saci de pietriş şi un sac de ciment. Calculele îi arată că pentru un brâu împrejmuitor, adânc de zece centimetri, va avea nevoie de treizeci de saci de nisip, cincizeci de saci de pietriş şi zece saci de ciment, pentru care va trebui să facă şase drumuri până la magazinul de materiale de construcţie, adică să umple de şase ori o camionetă de o tonă.

La jumătatea primei zile de muncă, îşi dă seama că a făcut o greşeală catastrofală. Fie n-a înţeles ce scria în manual, fie, atunci când a calculat, a confundat metrii cubi cu metrii pătraţi. O să-i trebuiască mult mai mult de zece saci de

ciment şi mai mult nisip şi pietriş ca să facă nouăzeci şi şase de metri pătraţi de ciment. O să fie nevoie de mult mai multe drumuri până la magazin; o să fie nevoit să renunţe la mult mai multe weekenduri din viaţa sa.

Săptămână după săptămână, folosind o lopată şi o roabă, amestecă nisip, pietriş, ciment şi apă; apoi varsă betonul în dale succesive şi-l nivelează. Spatele îl doare, braţele şi încheieturile mâinilor îi sunt atât de înţepenite, încât abia mai poate ţine stiloul în mână, unde mai pui că toată munca asta îl plictiseşte. Dar nu e nefericit. Ceea ce face el acum e ceea ce trebuie să fi făcut alţii ca el încă din 1652, adică propria muncă murdară. De fapt, din momentul în care uită de timpul pe care şi-l petrece astfel, munca începe să-şi arate faţa plăcută. Bunăoară, o dală bine făcută, pe care o poate vedea oricine cât de bine e făcută. Dalele făcute de el vor exista şi după ce el nu va mai locui acolo, poate că vor dura mai mult decât răgazul lui pe pământ; ceea ce înseamnă că, într-un anumit sens, el va fi păcălit moartea. Poţi să-ţi petreci tot restul vieţii făcând dale, iar seara să te cufunzi în cel mai adânc somn, frânt de durerile pricinuite de munca cinstită.

Câţi dintre muncitorii zdrenţăroşi care trec prin dreptul lui pe stradă sunt autorii tainici ai unor lucrări ce le vor supravieţui: drumuri, ziduri, piloni? Un gen de nemurire, o nemurire limitată, în fond nu e chiar atât de greu s-o obţii. Şi-atunci, de ce insistă cl să facă semne pe hârtie, în palida speranţă că oamenii încă nenăscuţi se vor osteni să le descifreze?

De dezvoltat: *disponibilitatea lui de a se implica în proiecte incerte*; *graba cu care se retrage din munca de creaţie în activităţi executate mecanic*.

16 aprilie 1973

Acelaşi *Sunday Times* care, printre articole care dau în vileag relaţii toride între profesori şi eleve în oraşe de provincie, printre imagini cu starlete cu buze ţuguiate şi bikini aproape inexistenţi, face dezvăluiri despre atrocităţile

comise de forţele de securitate, anunţă că ministrul de interne a acordat o viză care-i permite lui Breyten Breytenbach să se întoarcă în ţara natală, ca să-şi viziteze părinţii suferinzi. O viză pentru motive familiale, aşa se numeşte; c valabilă pentru Breytenbach şi soţia lui.

Breytenbach a părăsit ţara cu ani în urmă şi s-a stabilit la Paris; la scurt timp după aceea, a facut-o şi mai lată, căsătorindu-se cu o vietnameză, cu alte cuvinte, cu o femeie care nu e albă, ci asiatică. Nu numai că s-a căsătorit cu ea, dar, dacă e să dai crezare poemelor în care apare ea, Breytenbach e îndrăgostit până peste urechi de soţia lui. In ciuda acestei situaţii, comentează *Sunday Times*, ministrul, în mărinimia lui, îi va permite cuplului o vizită de treizeci de zile, în timpul căreia doamna Breytenbach va fi tratată ca o persoană albă, o albă provizorie, o albă onorifică.

Din momentul în care sosesc în Africa de Sud, Breyten şi Yolande, el smead şi chipeş, ea de o frumuseţe delicată, sunt urmăriţi de presă pas cu pas. Teleobiectivele surprind fiecare moment intim, fie că sunt la picnic cu prietenii, fie că se scaldă într-un pârâu de munte.

Cuplul Breytenbach apare în public la o conferinţă literară în Cape Town. Sala e plină ochi de gură-cască. In alocuţiunea sa, Breyten îi numeşte pe afrikaneri un popor bastard. Din pricină că sunt bastarzi şi se ruşinează de acest lucru, zice el, au pus la cale planul ăsta aiuristic de separare forţată a raselor.

Vorbele lui sunt primite cu ropote de aplauze. Curând după aceea, el si Yolande se întorc la Paris, iar ziarele de duminică revin la meniul lor de nimfete obraznice, soţi sau soţii care calcă strâmb şi ucigaşi cu simbrie de la stat.

De aprofundat: *invidia resimţită de sud-africani* (*bărbaţii*) *faţă de Breytenbach*, *pentru libertatea pe care o are de a hălădui prin lume şi pentru accesul său nelimitat la o parteneră de sex frumoasă*, *exotică*.

2 septembrie 1973

La Empire Cinema, din Muizenberg, seara trecută, unul dintre primele filme ale lui Kurosawa, *A trăi*. Un birocrat buhăit află că are cancer şi doar câteva luni de trăit. Rămâne mut, nu ştie ce să facă, încotro să se îndrepte.

O invită la ceai pe secretara lui, o muieruşcă plină de viaţă, dar zănatică. Când ea dă să plece, el o reţine, prinzând-o de braţ. “Vreau să fiu ca tine!” zice el. “Dar nu ştiu cum să fac.” Ea e oripilată de mărturisirea lui fără perdea.

întrebare: *Cum ar reacţiona el dacă tatăl lui l-ar prinde de braţ în felul ăsta*?

13 septembrie 1973

De la oficiul pentru forţele de muncă, unde şi-a lăsat datele de contact, primeşte un telefon. O clientă doreşte o consultaţie profesională într-o problemă lingvistică şi va plăti cu ora - îl interesează? Ce fel de problemă lingvistică? întreabă el. Cei de la oficiu nu-i pot da amănunte.

Telefonează la numărul care i s-a comunicat, stabileşte o întâlnire la o adresă din Sea Point. Clienta e o femeie trecută de şaizeci de ani, o văduvă al cărei soţ a părăsit lumea aceasta lăsând o mare parte a averii sale considerabile în administrarea fratelui său. Revoltată, văduva s-a hotărât să conteste testamentul. Dar toţi avocaţii pe care i-a consultat au sfatuit-o să renunţe. Testamentul c blindat, zic ei. Ea însă nu vrea să renunţe. E convinsă că avocaţii n-au înţeles bine termenii în care a fost formulat testamentul. Prin urmare, nu mai vrea să aibă de-a face cu avocaţii, ci vrea o consultaţie lingvistică avizată.

Cu o ceaşcă de ceai lângă un cot, el parcurge ultimul testament al decedatului. Conţinutul e cum nu se poate mai clar. Văduva primeşte apartamentul din Sea Point şi o sumă de bani. Restul averii este destinat copiilor defunctului dintr-o căsătorie anterioară.

- Mă tem că nu vă pot ajuta, spune el. Formularea nu are nici o ambiguitate. Nu se poate citi decât într-un singur fel.

- Dar aici? întreabă ea. Se apleacă peste umărul lui şi-şi înfige un deget în text. Mâna ei e foarte mică, pielea pătată; pe degetul mijlociu, un diamant într-o montură extravagantă. Aici unde zice *în pofida celor de mai sus*.

- Spune că, dacă puteţi demonstra că sunteţi strâmtorată financiar, aveţi dreptul să cereţi sprijinul executorului testamentar.

Dar ce înseamnă *în pofida*...?

- înseamnă că ceea ce e menţionat în clauza asta e o excepţie faţă de ceea ce s-a spus înainte, şi are precădere.

- Dar înseamnă şi că executorul nu se poate opune cererii mele. Are cumva *a se opune* alt sens decât acesta?

- Aici nu e vorba de ce înseamnă *a se opune*. Problema e ce înseamnă *în pofida celor de mai sus*. Trebuie să luaţi formularea în totalitatea ei.

Ea pufneşte agasată.

- Vă plătesc pentru serviciile pe care mi le oferiţi în calitate de expert în limba engleză, nu de avocat, zice ea. Testamentul e scris în engleză, folosind cuvinte englezeşti. Ce înseamnă cuvintele astea? Ce înseamnă *în pofida*?

E nebună, îşi zice el. *Cum o să ies din chestia asta*? Dar bineînţeles că femeia nu e nebună. E pur şi simplu stăpânită de furie şi lăcomie: furie împotriva soţului care i-a scăpat din gheare, lăcomie după banii lui.

- Eu aşa înţeleg clauza, zice ea, anume că dacă emit pretenţii, nimeni, nici măcar cumnatul meu, nu se poate opune. Pentru că asta înseamnă *în pofida* - adică nu se poate opune. Altfel ce rost are să foloseşti formula asta? Pricepeţi ce vreau să spun?

- Pricep ce vreţi să spuneţi, zice el.

Pleacă de acolo cu un cec de zece ranzi în buzunar. După ce va face raportul, raportul de expert, la care va ataşa o copie după certificatul de expert în sensul cuvintelor englezeşti, inclusiv al sintagmei *în pofida*, legalizată de un notar, va primi restul de treizeci de ranzi, care reprezintă onorariul lui.

Nu face nici un raport. Dă uitare banii ce i se cuvin. Când văduva îi telefonează ca să-l întrebe ce se întâmplă, el închide telefonul.

Trasaturi ale caracterului sau care reies din poveste: *a*) *integritate* (*refuza să citească testamentul asa cum vrea persoana care l-a angajat*); *b*) *naivitate* (*pierde ocazia de a câştiga nişte bani de care are nevoie ca de aer*).

31 mai 1975

Oficial, Africa de Sud nu este în stare de război, dar ar putea fi. Pe măsură ce a crescut rezistenţa, statul de drept a fost suspendat pas cu pas. Poliţia şi cei care conduc poliţia (aşa cum conduc vânătorii haitele de câini) au fost mai mult sau mai puţin scăpaţi din lesă. Radioul şi televiziunea reproduc sub formă de ştiri minciunile oficiale. Dar e ceva răsuflat în tot spectacolul ăsta jalnic, ucigaş. Vechile strigăte de la manifestaţii -*Apăraţi civilizaţia albă creştină*! *Slăviţi sacrificiile strămbunilor*!- şi-au pierdut forţa. Jucătorii de şah se îndreaptă spre finalul partidei, toată lumea ştie asta.

Dar, în timp ce jocul se apropie încet de sfârşit, vieţile umane continuă să fie irosite - irosite şi distruse. Aşa cum soarta unor generaţii este aceea de a fi nenorocite de război, soarta acestei generaţii pare aceea de a fi măcinată de politică.

Dacă Isus s-ar fi umilit într-atât încât să intre în politică, ar fi devenit un om cheie în ludeea romană, un mare actor politic. Dar el a fost lichidat tocmai pentru că îl lăsa rece politica şi a ţinut s-o declare răspicat. Cum să-ţi trăieşti viaţa în afara politicii, ţi moartea de asemenea: acesta este exemplul pe care l-a oferit el discipolilor săi.

Ce ciudat să-l considere pe Isus drept călăuzitorul său! Dar unde să găsească altul mai bun?

Atenţie: *trebuie să evite să împingă interesul lui faţă de Isus prea departe*, *să transforme totul într-o poveste despre găsirea căii drepte*.

2 iunie 1975

Casa de vizavi are proprietari noi, un cuplu cam de vârsta lui, cu copii mici şi un BMW. Nu le acordă atenţie, până într-o zi când bate cineva la uşă.

- Salut, sunt David Truscott, noul vecin. Am rămas pe-afară. Aş putea să dau un telefon de la dumneavoastră? Şi apoi, ca un gând întârziat: Parcă vă cunosc de undeva.

Şi se recunosc deodată. Intr-adevăr se cunosc. In 1952, au fost în aceeaşi clasă, David Truscott şi el, în clasa a şasea, la St Joseph's. Ar fi putut continua să fie colegi până la sfârşitul liceului, doar că David Truscott n-a trecut clasa, a rămas repetent. A fost limpede de ce n-a promovat. In clasa a şasea se învăţa algebra şi David n-a înţeles abc-ul algebrei, anume că x,*y* şi *z* te eliberau de chinul aritmeticii. Nici la latină n-a înţeles David cum stă treaba - n-a priceput subjonctivul, bunăoară. Chiar şi la vârsta aceea fragedă, ('1 a avut impresia că lui David i-ar fi mai bine departe de şcoală, departe de latină şi algebră, în lumea reală, numărând bancnotele la o bancă sau vânzând încălţăminte.

Dar, în pofida faptului că era bătut cu regularitate pentru că nu pricepea nimic - bătăi pe care le accepta filozofic, deşi uneori ochelarii i se abureau de la lacrimi -, David Truscott a continuat să vină la şcoală, fără îndoială împins de la spate de părinţii lui. Cu chiu, cu vai, a trecut de clasa a şasea, apoi de a şaptea şi tot aşa, până în clasa a zecea; şi iată-l acum, douăzeci de ani mai târziu, fercheş, spilcuit, prosper şi, din cât se vădeşte, atât de preocupat de chestiuni legate de afaceri, încât, când a plecat la serviciu de dimineaţă, şi-a uitat cheia de la casă şi, întrucât soţia lui a luat copiii şi s-a dus la o petrecere, n-are cum intra.

- Cu ce te ocupi? îl întreabă el pe David, curios nevoie mare.

- Lucrez în comerţ. Grupul Woolworth. Tu?

- O, sunt între două slujbe. Am predat la o universitate în Statele Unite, acum caut un post aici.

- Păi, trebuie să ne vedem. Trebuie să vii la un pahar, să mai schimbăm o vorbă. Ai copii?

- Eu sunt copilul. Adică, locuiesc împreună cu tatăl meu. îmbătrâneşte tot mai mult. Are nevoie de cineva să aibă grijă de el. Hai, intră. Telefonul e acolo.

Prin urmare, David Truscott, care nu înţelegea cum stă treaba cu *x* şi *y*, e un negustor prosper, vinde sau cumpără, în vreme ce el, care n-a avut probleme cu *x* şi *y* şi mai cu nimic altceva, este un intelectual şomer. Ce vrea să spună asta despre mersul lucrurilor în lume? Cel mai evident lucru pe care vrea să-l spună e că drumul care trece prin latină şi algebră nu este drumul spre succesul material. Dar mai vrea să spună şi altceva: anume că e o pierdere de vreme să te chinui să înţelegi; că, dacă vrei să reuşeşti în lume, să ai o familie fericită, o casă frumoasă şi un BMW, nu trebuie să încerci să înţelegi, ci numai să faci adunări, să apeşi butoane şi să faci tot ceea ce le aduce comercianţilor câştiguri atât de frumoase.

Până la urmă, nu se mai întâlneşte cu David Truscott la paharul promis şi la sporovăială promisă. Dacă se întâmplă ca în câte-o seară el să fie în grădina din faţă, greblând frunzele, tocmai când David Truscott se întoarce de la serviciu, îşi fac cu mâna, ca doi vecini, sau se salută cu o mişcare a capului, dar atât. Mai des o vede pe doamna Truscott, o creatură mică şi palidă, care tot timpul îi zoreşte pe copii să urce sau să coboare din a doua maşină; dar cu ea nu i s-a făcut cunoştinţă şi nu are ocazia să-i vorbească. Tokai Road este o arteră aglomerată, periculoasă pentru copii. Nu există nici un motiv suficient de bun ca familia ’ I îuscott să traverseze strada pe partea lui, ori ca el să traverseze pe partea lor.

3 iunie 1975

De unde locuiesc el şi familia Truscott, nu e mai mult de-un kilometru de mers înspre sud, până la Pollsmoor. Pollsmoor - nimeni nu-şi bate capul să-i zică închisoarea Pollsmoor - este un loc de detenţie, împrejmuit cu ziduri înalte, sârmă ghimpată şi t urnuri de pază. Pe vremuri, numai ea se găsea în pustietatea aceea de nisip şi tufişuri.

Dar pe parcursul anilor, întâi ezitant, apoi cu tot mai multă încredere, suburbiile s-au întins tot mai aproape, până când, în ziua de azi, înconjurată de rânduri ordonate de case din care, în fiecare dimineaţă, ies cetăţeni integri pentru a-şi juca rolul în economia naţională, Pollsmoor a ajuns o anomalie în peisaj.

E o ironie, de bună seamă, cagwAzgWsud-african să-şi deseneze atât de obscen silueta în suburbia albilor, ca acelaşi aer pe care el şi familia Truscott îl respiră să fi trecut şi prin plămânii ticăloşilor şi criminalilor. Dar, după cum observa Zbigniew Herbert, pentru barbari ironia e precum sarea: o scrâşnești între dinţi, savurezi câteva clipe gustul, dar după ce acesta trece, faptele brute sunt tot în faţa ta. Prin urmare: ce faci cu realitatea brută a închisorii Pollsmoor, după ce ironia s-a tocit?

Continuare: *dubele Serviciului Penitenciarelor*, *care trec pe Tokai Road în drumul lor spre tribunale*, *chipuri întrezărite fugar*, *degete strângând zăbrelele*: *ce poveşti spun soţii Truscott copiilor lor*, *ca să Ic explice acele mâini şi chipuri*, *unele sfidătoare*, *altele pierdute*.

Julia

Dr. Frankl, *aţi avut prilejul să citiţi paginile pe care vi le-am trimis din caietele de însemnări ale lui John Coetzee*, *din anii 1972-75*, *aproximativ anii când aţi fost prieteni*. *Ca introducere în povestea dumneavoastră*, *mă întreb dacă aveţi ceva de comentat pe marginea lor*. *Il recunoaşteţi în ele pe bărbatul pe care l-aţi cunoscut*? *Recunoaşteţi ţara şi vremurile pe care le descrie*?

Da, îmi amintesc de Africa de Sud. îmi amintesc Tokai Road, dubele pline ochi de deţinuți, îndreptându-se spre Pollsmoor. îmi amintesc totul cu claritate.

Nelson Mandela era, *se ştie*, *închis la Pollsmoor*. *Dar Coetzee nu pomeneşte faptul că Mandela îi era vecin - vă surprinde*?

Mandela a fost mutat la Pollsmoor abia mai târziu. în 1975, era încă pe Insula Robben.

Desigur, am uitat. Şi ce spuneţi despre relaţiile lui Coetzee cu tatăl lui? Au locuit împreună ceva vreme, după moartea mamei lui. L-aţi întâlnit vreodată pe tatăl lui?

De mai multe ori.

L-aţi recunoscut pe tată în fiu?

Adică dacă John semăna cu tatăl său? Fizic, nu. Tatăl lui era mai mic şi mai firav: un omuleţ îngrijit, chipeş în felul său, deşi se vedea cu ochiul liber că nu se simţea bine. Obişnuia să bea pe ascuns şi fuma, în general nu se îngrijea, în schimb John era un abstinent feroce.

Şi în alte privinţe? Semănau în alte privinţe?

Erau nişte singuratici, amândoi. Inadaptaţi social. Reprimaţi, în sensul larg al cuvântului.

Şi cum aţi ajuns să-l cunoaşteţi pe John Coetzee?

Îţi spun imediat. Dar, mai întâi, e ceva ce n-am înţeles referitor la paginile jurnalului, pe care mi le-ai trimis. Pasajele acelea în italice - *De dezvoltat* şi aşa mai departe - cine le-a scris? Dumneata?

Nu. Coetzee le-a scris. Sunt note pentru sine însuşi. Le-a scris în 1990 sau 2000, când se gândea să-şi rescrie jurnalul sub formă de carte. Ulterior a renunţat la idee.

Aha. Cum l-am cunoscut pe John. L-am văzut prima oară într-un supermarket. Asta a fost în vara lui 1972, nu mult după ce ne-am mutat în Cape. Pe vremea aia, îmi petreceam foarte mult timp la supermarket, deşi nevoile noastre - adică ale mele şi ale copilului meu - erau destul de simple. Mergeam la cumpărături pentru că mă plictiseam, pentru că simţeam nevoia să ies din casă, dar mai ales pentru că supermarketul îmi dădea un sentiment de linişte şi de plăcere: spaţiul aerisit, albeaţa, curăţenia, muzica ambientală, sâsâitul liniştitor al roţilor de la cărucioare. Şi-apoi, atâtea alegeri pe care le puteai face - sosul ăsta pentru spaghetti sau celălalt, pasta asta de dinţi sau cealaltă, şi tot aşa la toate. îmi dădea o stare de linişte. Mă mângâia pe suflet. Alte femei pe care le cunoşteam jucau tenis sau faceau yoga. Eu mergeam la cumpărături.

Aceia au fost anii de vârf ai apartheidului, anii 1970, prin urmare nu vedeai mulţi oameni de culoare în supermarketuri, cu excepţia personalului, desigur. Nici bărbaţi nu prea vedeai. Ceea ce sporea plăcerea. Nu trebuia să joc teatru. Puteam fi eu însămi.

Nu se vedeau mulţi bărbaţi, dar la supermarketul Pick n Pay de pe Tokai era unul pe care-l zăream din când în când. Eu îl vedeam, el însă nu mă vedea pe mine, n-avea ochi decât pentru cumpărăturile lui. Ceea ce mie îmi convenea. Avea o înfăţişare pe care majoritatea oamenilor n-ar fi socotit-o atrăgătoare. Costeliv, bărbos, purta ochelari cu ramă de baga şi sandale. Părea nelalocul lui, ca o pasăre, o pasăre din aceea care nu zboară, sau ca un cercetător distrat care şi-a părăsit din greşeală laboratorul. Avea şi ceva de om jigărit, de ratat. Am bănuit că nu exista nici o femeie în viaţa lui, şi, după cum s-a dovedit, nu greşisem. Se vedea de la o poştă că avea nevoie de cineva care să se ocupe de el, o hipiotă veterană, cu şiraguri de mărgele şi subsuori păroase, şi nefardată, care să meargă la cumpărături, să gătească, să cureţe casa şi poate chiar să-i facă rost de droguri. Nu m-am apropiat de el chiar atât de mult încât să-i văd degetele de la picioare, dar aş fi jurat că n-avea unghiile tăiate.

In acele zile, îmi dădeam iute seama când un bărbat se uita la mine. Simţeam o apăsare pe picioare, pe sâni, apăsarea privirii bărbăteşti, uneori subtilă, alteori mai puţin subtilă. Dumneata nu poţi pricepe despre ce vorbesc, în schimb femeile vor înţelege. Din partea omului ăstuia, nu simţeam nici o apăsare. Absolut nici una.

Dar, într-o bună zi, situaţia s-a schimbat. Stăteam în faţa rafturilor cu obiecte de papetărie. Se apropia Crăciunul, alegeam hârtie pentru cadouri - ştii, hârtie din aia cu motive vesele de Crăciun, lumânări, brăduţi, reni. S-a întâmplat să scap un sul, m-am aplecat să-l ridic şi am mai scăpat unul. în spatele meu, am auzit o voce de bărbat:

- Le ridic eu.

Bineînţeles, era omul dumitale, John Coetzee. A ridicat cele două suluri, destul de lungi, cam de-un metru fiecare, mi le-a dat şi, făcând asta, nu ştiu dacă a fost intenţionat sau nu, mi le-a apăsat de sân. Aş putea spune că, o secundă sau două, printre cele două suluri mi-a împuns sânul cu degetul.

Un gest revoltător, fără doar şi poate. Dar şi lipsit de importanţă. Am încercat să nu manifest nici o reacţie: nu mi-am lăsat ochii în jos, n-am roşit, cu siguranţă n-am zâmbit.

- Mulţumesc, am spus cu voce neutră, i-am întors spatele şi mi-am văzut de treabă.

Era însă un gest intim, n-are rost să ne ascundem după deget. I)acă avea să se şteargă, să se piardă printre toate celelalte momente intime, numai timpul avea să decidă asta. Totuşi, nu-mi venea uşor să ignor acel ghiont neaşteptat, de-o familiaritate neînchipuită. De fapt, când am ajuns acasă, chiar mi-am ridicat sutienul şi mi-am cercetat sânul cu pricina. Bineînţeles că n-am văzut nici un semn. Doar un sân, sânul inocent al unei femei tinere.

Apoi, două zile mai târziu, întorcându-mă acasă cu maşina, l-am zărit pe domnul împunsătură târându-se pe Tokai Road cu sacoşele de cumpărături. Fără să stau pe gânduri, am oprit şi in-am oferit să-l iau cu maşina (eşti prea tânăr, n-ai de unde să ştii că în acele zile încă mai exista obiceiul de a te oferi să duci pe cineva acasă cu maşina).

In anii ’70, Tokai era ceea ce s-ar numi o suburbie nouă, locuită de inşi în plină ascensiune socială. Terenurile nu erau ieftine, cu toate acestea se construia într-o veselie. însă casa în care locuia John ţinea de o epocă anterioară. Genul de cabană care adăpostise zilieri pe vremea când Tokai încă era teren agricol. Era legată la reţeaua electrică şi la canalizare, dar casa ca atare era modestă. L-am lăsat la poartă; nu m-a invitat înăuntru.

Vremea a trecut. Apoi, într-o bună zi, s-a întâmplat să trec prin dreptul casei lui, situată chiar pe Tokai Road, o arteră

principală, şi l-am zărit. Era cocoţat în bena unei camionete şi cu o lopată arunca nisip într-o roabă. Era îmbrăcat în şort: arăta palid şi nu prea forţos, dar părea să se descurce.

Ciudăţenia spectacolului era faptul că în zilele acelea nu prea se obişnuia ca un alb să facă muncă manuală, necalificată. Muncă de cafri, aşa se numea, muncă pentru care plăteai pe cineva s-o facă. Nu era chiar o ruşine să fi văzut dând nisipul cu lopata, dar stricai firma, dacă mă-nţelegi ce vreau să spun.

M-ai rugat să-ţi dau o idee despre cum era John în vremea aceea, dar nu pot face portretul fară fundal, pentru că sunt lucruri pe care altfel nu le-ai pricepe.

înţeleg. Adică nici o problemă.

Cum am spus, am trecut pe lângă el, n-am încetinit, nu i-am făcut semn cu mâna. Toată povestea s-ar fi putut sfârşi acolo şi prin urmare, toată legătura, şi n-ai mai fi aici, să mă asculţi, ai fi în altă ţară, ascultând ce spune altă femeie. Dar m-am răzgândit si m-am întors.

- Bună, l-am salutat eu, ce faci aici?
- După cum vezi, descarc nisip, a răspuns el.
- Pentru?
- Pentru ziduri. Vrei să ti-arăt?

Si a coborât din camionetă.

- Nu acum, am zis eu. Altă dată. E a ta camioneta?
- Da.
- Prin urmare, nu trebuie să mergi pe jos la magazin. Ai putea merge cu maşina.
- Da. După o clipă, m-a întrebat: Locuieşti în zonă?
- Mai departe. Dincolo de Constantiaberg. In brusă.

Era o glumă, genul de glumiţe pe care şi le spuneau sud-africanii albi în acele zile. Pentru că bineînţeles că nu era adevărat că locuiam în brusă. Singurii oameni care locuiau în brusă, în brusa adevărată, erau negrii. Ceea ce trebuia el să înţeleagă era că locuiam într-un cartier din cele noi, care hăcuiau brusa ancestrală a Peninsulei Cape.

- Atunci să nu te reţin, am zis eu. Ce construieşti?

- Nu construiesc, doar torn beton. Nu-s atât de deştept încât să construiesc.

I-am luat spusele drept o glumiţă ca răspuns la mica mea glumă. Pentru că, dacă nu era nici bogat, nici chipeş, nici atrăgător - şi nu era nici-nici - atunci, dacă nu era măcar deştept, zău că nu mai avea cum să fie. Bineînţeles că trebuia să fie deştept. Arăta ca un tip deştept, aşa cum arată deştepţii, oamenii de ştiinţă care-şi petrec viaţa cocârjaţi peste microscoape: o deşteptăciune îngustă, mioapă, care se potriveşte cu ochelarii cu ramă de baga. Trebuie să mă crezi când îţi spun că nimic - nimic! - n-ar fi putut să fie mai departe de gândul meu ca ideea de a flirta cu bărbatul asta. Pentru că nu exercita nici un strop de atracţie sexuală. Parcă fusese stropit din cap până-n picioare cu un spray neutralizam, un spray ce-l facea asexuat. Bineînţeles că era vinovat că mă împunsese în sân cu un sul de hârtie de cadouri: nu uitasem gestul, sânul meu păstra amintirea. Dar pe o scală de la zece la unu, mi-am zis eu, nu fusese altceva decât un accident stângaci, gestul unui *schlemieU*

Prin urmare, de ce m-am răzgândit? De ce m-am întors? Nu-i o întrebare uşoară. Intr-adevăr, te poţi simţi atras de cineva, dar nu sunt sigură că mă simţeam atrasă de John, sau cel puţin a trecut ceva vreme până s-a întâmplat. John nu era o persoană de care să te simţi atrasă cu una, cu două, întreaga lui atitudine faţă de lume era mult prea precaută, prea defensivă. Pot să bănuiesc că mama lui a ţinut mult la el când era mic, l-a iubit, doar pentru asta sunt făcute mamele. Dar mi-era greu să-mi închipui că l-a mai iubit altcineva.

Nu te deranjează dacă vorbesc pe şleau, nu-i aşa? Atunci, dă-mi voie să întregesc tabloul. Aveam douăzeci şi şase de ani la vremea respectivă şi avusesem relaţii intime numai cu doi bărbaţi. Doi. Primul a fost un băiat pe care l-am cunoscut la cincisprezece ani. Ani de zile, până când a fost recrutat, am fost ca nişte fraţi gemeni. Apoi el a plecat, eu

am bocit cât am bocit, m-am închis în mine, iar după o vreme mi-am găsit un alt iubit. Şi am fost ca nişte fraţi gemeni cât a durat facultatea; imediat după absolvire, ne-am căsătorit, cu binecuvântarea ambelor familii. Şi în cazul lui, şi în al meu, era totul sau nimic. Asta mi-e firea: ori totul, ori nimic. Prin urmare, la douăzeci şi şase de ani, eram o inocentă în multe privinţe. Bunăoară, n-aveam idee ce înseamnă să seduci un bărbat.

Să nu mă înţelegi greşit. Nu-i vorba că duceam o viaţă ferită de tentaţii. Nu era cu putinţă să duci o viaţă ferită de tentaţii în cercurile în care ne învârteam eu şi soţul meu. Nu o dată, la petreceri, am fost dusă într-un colţ de către unul sau altul dintre

1. Ghinionist, păgubaş (idiş). cunoscuţii soţului meu, oameni de afaceri, care aproape că se lipeau de mine şi mă întrebau în şoaptă dacă nu mă simţeam singură în suburbie, dat fiind că Mark era plecat mai tot timpul, dacă nu doream să ies la prânz într-una din zile, săptămâna viitoare. Bineînţeles că nu cădeam în cursă, dar am priceput că aşa începeau relaţiile extraconjugale. Un străin te invită la prânz şi după masă te duce la casa de pe plajă a unui prieten, a cărui cheie se află întâmplător la el, sau într-un hotel, şi acolo se consumă partea sexuală a tranzacţiei. Apoi, a doua zi, bărbatul va telefona să-ţi spună câtă plăcere i-a făcut timpul petrecut cu tine şi ce-ar fi să vă întâlniţi din nou marţea următoare? Şi tot aşa, marţi după marţi, prânzuri discrete, episoadele în pat, până când bărbatul nu te mai sună sau tu nu mai răspunzi la telefon; şi toate adunate fac ceea ce se numeşte a avea o aventură.

In lumea afacerilor - o să spun imediat mai multe despre soţul meu şi afacerile lui -, bărbaţilor li se impunea - cel puţin aşa era în acele vremuri - să aibă soţii prezentabile, iar soţiilor li se impunea să fie prezentabile; să fie prezentabile şi complezente, între anumite limite. Din acest motiv, deşi soţul meu se supăra când îi povesteam despre avansurile pe care mi le faceau colegii lui, continua să aibă

relaţii cordiale cu ei. Nici o manifestare de indignare, nici pumni, nici dueluri în zori, doar din când în când câte-o criză de clocotiri mute şi draci între zidurile propriei locuinţe.

Acum, când privesc în urmă, toată problema legată de cine facea amor cu cine în lumea aceea mică şi izolată mi se pare mai întunecată decât era oricine dispus să recunoască, mai întunecată şi mai sinistră. Bărbaţilor le plăcea şi în egală măsură le displăcea faptul că soţiile lor erau râvnite de alţi bărbaţi. Se simţeau ameninţaţi, dar îi şi excita. Femeile, soţiile, erau şi ele excitate: oarbă să fi fost ca să nu văd asta. Peste tot, excitaţie, un înveliş de excitaţie libidinoasă. De care eu mă ţineam voit deoparte. La petrecerile cu pricina, eram prezentabilă, dar nu şi complezentă.

Rezultatul a fost că nu mi-am făcut prietene printre soţii, iar acestea, ca urmare, au hotărât, de comun acord, că sunt rece şi cu nasul pe sus. Mai mult chiar, au făcut în aşa fel încât verdictul lor să-mi ajungă la urechi. Cât despre mine, mi-ar plăcea să pot spune că puţin îmi păsa, dar as minţi, eram prea tânără şi nesigură pe mine.

Mark nu accepta ideea că m-aş putea culca cu alţi bărbaţi. In acelaşi timp însă, voia ca alţi bărbaţi să vadă cu ce femeie se însurase şi să-l invidieze. Cred că la fel gândeau şi prietenii şi colegii lui: voiau ca nevestele celorlalţi bărbaţi să cedeze avansurilor făcute de ei, dar doreau ca nevestele lor să rămână caste - caste şi ademenitoare. Ceva cu totul lipsit de logică. Iar ca microsistem social, ncviabil. Dar aceştia erau oamenii de afaceri deştepţi, cum zic francezii (adică în sensul de *şmecheri*), oameni care se pricepeau la sisteme şi ştiau care sunt valabile şi care nu sunt. De aceea spun că sistemul ilicitului licit la care participau cu toţii era mai întunecat decât erau ei dispuşi să recunoască. După părerea mea, putea continua să funcţioneze numai cu un preţ considerabil pe plan psihic pentru toţi, şi numai atâta

vreme cât refuzau să recunoască ceea ce ştiau cu siguranţă la un anumit nivel.

La începutul căsniciei noastre, a lui Mark şi a mea, când eram atât de siguri unul de celălalt, încât nu credeam că ne poate clătina ceva, am făcut un pact, anume că nu vom avea secrete unul faţă de celălalt. In ceea ce mă priveşte, pactul încă era valabil la vremea despre care îţi povestesc. Nu-i ascundeam nimic lui Mark. Nu-i ascundeam nimic, pentru că nu aveam nimic de ascuns. Mark însă a călcat o dată strâmb. A călcat strâmb, a mărturisit si a fost zguduit de consecinţe. După acea scuturătură zdravănă, a hotărât în sinea lui că e mai convenabil să mintă decât să spună adevărul.

Mark lucra în domeniul serviciilor financiare. Firma lui identifica pentru clienţi oportunităţile de investiţii şi se ocupa de investiţiile lor. Clienţii erau în majoritate sud-africani bogaţi care încercau să-şi scoată banii din ţară înainte ca ţara să facă implozie (termenul folosit de ei) sau să explodeze (termenul preferat de mine). Din motive care nu mi-au fost niciodată clare - la urma urmei, chiar şi în acele zile existau telefoane -, sarcinile de serviciu îl obligau să se ducă o dată pe săptămână la filiala lor din Durban, la consultări, cum le numea el. Dacă adunam orele şi zilele, ei bine, îşi petrecea la fel de mult timp în Durban ca acasă.

Printre colegii cu care Mark trebuia să se consulte la filiala din Durban era şi o femeie, pe nume Yvette. Mai în vârstă decât el, de origine afrikaans, divorţată. La început, îmi vorbea deschis despre ea. Iar ea îi telefona acasă, treburi de serviciu, zicea el. Şi deodată, Yvette n-a mai fost pomenită.

- Yvette a păţit ceva? l-am întrebat pe Mark.
- Nu.
- Ti se pare atrăgătoare?
- Nu neapărat.

Faptul că era evaziv m-a făcut suspicioasă: era ceva la mijloc. Am început să fiu atentă la detalii bizare: mesaje

care în mod inexplicabil nu-i parveneau, zboruri ratate, chestii din astea.

într-o bună zi, când s-a întors dintr-una dintre lungile lui absente, i-am pus întrebarea direct:

- N-am reuşit să dau de tine aseară la hotel. Erai cu Yvette?

- Da.

- Te-ai culcat cu ea?

- Da, a răspuns el. {*îmipare râu*, *nu pot sâ mint*.}

- De ce?

A dat din umeri.

- De ce? am insistat eu.

- D-aia, a răspuns el.

- Te bag în mă-ta, i-am zis, i-am întors spatele şi m-am închis în baie, unde nu am plâns - nici nu mi-a trecut prin cap să plâng -, dimpotrivă, sufocată de dorinţa de răzbunare, am stors un tub întreg de pastă de dinţi şi un tub întreg de spumă de păr în chiuvetă; apoi am umplut-o cu apă fierbinte, am amestecat totul cu o perie de păr, am scos dopul şi am lăsat apa murdară să se scurgă.

Acesta e fundalul. După episodul cu pricina, după ce mărturia lui nu a obţinut aprobarea la care se aştepta, a început să mintă.

- Te mai întâlneşti cu Yvette? l-am întrebat când s-a întors dintr-altă călătorie.

- Sunt nevoit să mă întâlnesc cu Yvette, n-am ce face, lucrăm împreună, mi-a răspuns el.

- Dar te mai întâlneşti cu ea în felul *ăla7*.

- Ceea ce numeşti tu *felul ăla* s-a încheiat, a zis el. S-a întâmplat o singură dată.

- O dată sau de două ori, am spus eu.

- O dată, a repetat el, cimentând minciuna.

- De fapt, a fost o întâmplare nefericită, i-am sugerat eu.

- Exact. O întâmplare nefericită.

Si cu asta am încheiat conversaţia noastră, dar si orice altceva în acea noapte.

De câte ori minţea, Mark ţinea să mă privească drept în ochi. *Onest cu Julia*, aşa poate gândea el. Din privirea asta puteam spune că minţea. E incredibil cât de prost ştia Mark să mintă - cât de prost mint bărbaţii în general. Ce păcat că eu n-aveam nici un inotiv să mint, mi-am zis. L-as fi putut învăţa pe Mark câte ceva.

Cronologic vorbind, Mark era mai mare decât mine, dar eu ii u vedeam aşa lucrurile. Din perspectiva mea, eu eram cea mai în vârstă din familie, urmată de Mark, care nu avea mai mult de treisprezece ani, şi de fiica noastră Christina, care avea să împlinească doi ani. In privinţa maturităţii, prin urmare, soţul meu era mai aproape de vârsta copilului decât de a mea.

Cât despre domnul împunsătură, domnul Ghiont, bărbatul care descărca nisipul din camionetă - ca să mă întorc la el -, n-aveam idee câţi ani avea. Putea la fel de bine să aibă tot treisprezece ani. Sau, *mirabile dictu*, putea fi un adult. Urma să aştept şi să văd.

- Am socotit totul de şase ori mai puţin, spunea el (sau o fi zis.şaisprezece, ascultam doar cu o ureche). In loc de o tonă de nisip, şase (sau şaisprezece) tone de nisip. In loc de o tonă jumate de pietriş, zece tone de pietriş. Cred că mi-a fost mintea la plimbare.

- Ţi-a fost mintea la plimbare, am zis eu, încercând să trag de timp ca să mă prind despre ce vorbea.

- Ca să greşesc în halul ăsta.

- Şi eu greşesc la calcule tot timpul. Mereu pun virgula zecimalelor aiurea.

- Da, însă de şase ori mai puţin nu e totuna cu a pune virgula aiurea. Decât dacă eşti sumerian. Mă rog, răspunsul la întrebarea ta e că va dura o veşnicie.

Ce întrebare? m-am mirat eu. Si *ce* anume va dura o veşnicie?

- Trebuie să plec, am zis eu. Am un copil care-şi aşteaptă prânzul.

- Ai copii?

- Da, am un copil. De ce nu? Sunt femeie în toată firea, cu soţ şi un copil căruia trebuie să-i dau de mâncare. Ce te surprinde? Ce alt motiv aş avea să pierd atâta vreme la Pick n Pay?

- Muzica? a sugerat el.

- Iar tu? N-ai familie?

- Am un tată care locuieşte cu mine. Sau eu locuiesc cu el. Dar n-am familie în sensul convenţional. Familia mea a zburat.

- Nici soţie? Nici copii?

- Nici soţie, nici copii. Am devenit din nou fiu.

Întotdeauna m-au interesat conversaţiile astea între fiinţe umane, când cuvintele n-au nici o legătură cu gândurile care-ţi trec prin minte. Bunăoară, în timp ce vorbeam cu el, memoria mea a scos la iveală imaginea unui străin de-a dreptul respingător, cu păr negru des ţâşnind din urechi şi peste nasturele de sus al cămăşii, care, la ultimul grătar în aer liber, şi-a pus ca din întâmplare o mână pe fundul meu, în timp ce-mi umpleam farfuria cu salată: nu ca să mă mângâie sau să mă ciupească, doar ca să-mi cuprindă fesa în mâna lui mare. Dacă imaginea aceea îmi umplea mintea, ce-i umplea mintea bărbatului ăstuia mai puţin hirsut? Şi ce noroc că majoritatea oamenilor, chiar şi aceia care nu ştiu să te mintă în faţă, se pricep măcar să ascundă şi astfel să nu dezvăluie ce se petrece înlăuntrul lor, nici prin cel mai uşor tremur al vocii, nici prin dilatarea pupilei!

- Ei bine, la revedere, am zis eu.

- La revedere.

M-am dus acasă, am plătit-o pe menajeră, i-am dat lui Chrissie să mănânce, am culcat-o de prânz. Apoi am făcut două tăvi cu fursecuri de ciocolată. Cât fursecurile mai erau calde, m-am întors cu maşina la casa de pe Tokai Road. Era o zi frumoasă, fără vânt. Omul dumitale (ţine minte, încă nu ştiam cum îl cheamă) era în curte, meşterea ceva cu o scândură, un ciocan şi nişte cuie. Era dezbrăcat până la brâu; umerii i se înroşiseră din pricina soarelui.

- Bună, l-am salutat eu. Ar trebui să porţi cămaşă, soarele nu-ţi face bine. Poftim, v-am adus nişte fursecuri, ţie şi tatălui tău. Sunt mai bune decât chestiile alea pe care le cumperi de la Pick n Pay.

Cu o expresie bănuitoare, de fapt chiar iritată, şi-a lăsat deoparte uneltele şi a luat pachetul.

- Nu te pot invita înăuntru, e dezordine, a zis el.

în mod limpede, nu eram bine-venită.

- E-n regulă, am zis. Oricum nu pot să stau, trebuie să mă întorc la copil. Nu-i decât un gest de bună vecinătate. Ai vrea să vii cu tatăl tău la masă într-o seară? O cină ca între vecini?

Mi-a zâmbit - prima oară când îmi oferea un zâmbet. Nu era un zâmbet atrăgător, buzele îi erau prea strânse. Se jena de dinţii lui, care erau urâţi.

- Mulţumesc, a spus el, dar mai întâi trebuie să vorbesc cu tata. Nu e genul care să stea târziu noaptea.

- Spune-i că n-o să stăm târziu, am zis eu. Puteţi să mâncaţi şi apoi plecaţi, n-o să mă simt ofensată. N-o să fim decât noi trei. Soţul meu e plecat.

Probabil că începi să fii îngrijorat, domnule Vincent. *în ce m-am băgat*? te întrebi probabil. *Cum poate această femeie să pretindă că ţine minte perfect conversaţii banale de acum trei sau patru decenii*? *Şi când va ajunge la subiect*? Prin urmare, dă-mi voie să fiu candidă: cuvintele, dialogul le inventez pe parcurs. Presupun că este permis, pentru că vorbim despre un scriitor. Ceea ce-ţi spun poate să nu fie întru totul adevărat, dar e adevărat în spirit, fii sigur de asta. Pot să continui?

[Tăcere.]

Am scris în grabă numărul meu de telefon pe cutia cu fursecuri.

- Şi dă-mi voie să-ţi spun şi cum mă cheamă, în cazul în care te-ai întrebat, i-am zis eu. Mă cheamă Julia.

- Julia. Ce dulce curge al ei strai-pârâu.[71]

- Ce spui! am zis eu.

Curge... adică ce voia să zică?

Aşa cum a promis, s-a înfiinţat seara următoare, însă fără tatăl lui.

- Tata nu se simte bine. A luat o aspirină şi s-a culcat.

Am mâncat la masa din bucătărie, amândoi, eu ţinând-o pe Chrissie în braţe.

- Spune-i "bună" lui unchiu', i-am zis eu lui Chrissie.

Dar lui Chrissie nu-i păsa de bărbatul acela străin. Un copil ştie când e să se întâmple ceva. O simte în aer.

De fapt, lui Chrissie nu i-a plăcut niciodată de John, nici atunci, nici mai târziu. Când era mică, avea părul blond şi ochii albaştri, semăna cu taică-său, nu cu mine. O să-ţi arăt o fotografie. Uneori, simţeam că, pentru că nu semăna cu mine la înfăţişare, nu m-a iubit niciodată. Ciudat. Eu eram aia care mă îngrijeam de ea, mă îngrijeam de gospodărie, dar, în comparaţie cu Mark, tot eu eram intrusa, a cincea roată la căruţă.

Unchiul. Aşa îl numisem pe John în faţa copilului. Mai târziu am regretat. E sordid să-l prezinţi pe amant drept un membru al familiei.

Mă rog, am mâncat, am pălăvrăgit, dar interesul, starea de surescitare începeau să mă părăsească, lăsându-mă mofluză. In afară de incidentul cu hârtia de cadouri, de la supermarket, poate-l înţelesesem greşit, sau poate că nu, eu eram cea care făcuse toate avansurile, care îl invitase. *De ajuns*, *gata*, mi-am spus. *Depinde acum de el să termine treaba sau nu*. Ca să zic aşa.

Adevărul e că nu eram croită să fiu o seducătoare. Nici măcar nu aprobam acest cuvânt, care implica desuuri de dantelă şi parfum franţuzesc. Tocmai pentru a nu cădea în rolul seducătoarei, nu mă îmbrăcasem special pentru

71 nHow sweetly flows the liquefaction of her clothes1' - Nets din poemul Upon Julias Clothes {Despre straiele Juliei), de Robert Herrick (1591-1674).

ocazie. Purtam aceeaşi bluză de bumbac şi aceiaşi pantaloni verzi de tergal (da, de tergal) pe care-i purtasem la supermarket în acea dimineaţă. Ce-i în guşă şi-n căpuşă.

Nu zâmbi. Sunt foarte conştientă de cât de mult mă comportam ca un personaj de roman - ca una dintre tinerele trufaşe ale lui Henry James, hotărâtă, să zicem, ca, în ciuda a ceea ce-i şoptește instinctul, să facă ceea ce e mai greu, să fie modernă. Mai ales când cele asemenea mie, soţiile colegilor lui Mark de la firmă, nu se călăuzeau după Henry James sau George Eliot, ci după *Vogue* sau *Marie Claire* sau *Fair Lady*. Dar la ce sunt bune cărţile, dacă nu pentru a ne schimba vieţile? Ai fi venit tocmai până în Ontario ca să auzi ce am de spus, dacă n-ai fi convins de importanţa cărţilor?

Nu. Nu, n-as fi venit.

întocmai. John nu era nici el genul care să se îmbrace cu rafinament. O pereche de pantaloni buni, trei cămăşi albe simple, o pereche de pantofi: un adevărat copil al Crizei. Dar să mă întorc la povestea mea.

In seara cu pricina, pregătisem pentru cină o lasagna simplă. Supă de mazăre, lasagna, îngheţată: ăsta era meniul, insipid, dar pe gustul unui prunc de doi ani. Lasagna era mai moale decât ar fi trebuit, pentru că o făcusem cu brânză proaspătă, nu cu ricotta. Aş fi putut să mă reped încă o dată până la magazin, să cumpăr ricotta, dar n-am facut-o din principiu, aşa cum, tot din principiu, nu-mi schimbasem nici tinuta.

Ce-am vorbit la cină? Nimicuri. Ii dădeam să mănânce lui Chrissie şi eram atentă cu ea - nu voiam să se simtă neglijată. Iar John nu se dădea în vânt după conversaţie, după cum probabil ştii.

Nu ştiu. Nu l-am întâlnit niciodată.

Nu l-ai întâlnit niciodată? Ce ciudat.

Nu am încercat niciodată să-l întâlnesc. Nu am corespondat niciodată. M-am gândit că ar fi mai bine să

n-am nici un sentiment de obligaţie faţă de el. As fel voi avea libertatea să scriu ce doresc.

Dar m-ai căutat pe mine. Cartea dumitale va fi despre el, şi totuşi ai preferat să nu-l întâlneşti. Cartea nu va fi despre mine, şi totuşi ai dorit să mă întâlneşti. îmi poţi da o explicaţie?

Pentru că dumneavoastră aţi reprezentat ceva în viaţa lui. Aţi fost o prietenă importantă pentru el.

De unde ştii?

Nu fac decât sa repet ce-a spus el. Nu mie personal ci altor oameni.

A spus el că am fost o persoană importantă în viaţa lui? Mă surprinde. îmi face plăcere. Nu pentru că aşa a considerat el - de acord, am avut un impact asupra vieţii lui -, ci pentru că a spus-o altor persoane.

Permite-mi o mărturisire. Când m-ai contactat prima dată, am fost tentată să te refuz, să nu stau de vorbă cu dumneata. Am crezut că eşti un băgăcios, un universitar care vânează bârfe şi care a descoperit o listă cu femeile şi cuceririle lui John, şi-acum verifică lista, bifând numele, în speranţa că va afla niscaiva mizerii despre el.

N-aveţi o părere prea buna despre cercetătorii ştiinţifici.

N-am. De aceea am încercat să lămuresc faptul că nu am fost o cucerire de-a lui. Mai curând el a fost cucerirea mea. Dar spune-mi, sunt curioasă, cui a spus el că am fost importantă?

Mai multor persoane. în scrisori. Nu vă dă numele, dar e destul de uşor să fiţi identificată. Şi a păstrat şi o fotografie de-a dumneavoastră. Am dat peste ea printre hârtiile lui.

O fotografie! Pot s-o văd? O ai la dumneata?

Fac o copie şi v-o trimit.

Da, bineînţeles că am fost importantă pentru el. S-a îndrăgostit de mine, în felul său. Dar există un mod important în care eşti important, şi un mod neimportant. Iar eu am îndoieli că am atins nivelul important, cu adevărat important. Adică n-a scris niciodată despre mine. N-am

ajuns niciodată în cărţile lui. Ceea ce mie îmi dă de înţeles că n-am înflorit niciodată cu adevărat în el, n-am prins niciodată viaţă cu adevărat.

[Tăcere.]

Nici un comentariu? I-ai citit cărţile. Unde ai găsit vreo urmă de-a mea în cărţile lui?

»

Nu vă pot răspunde. Nu vă cunosc îndeajuns ca să mă pronunţ. Nu vă recunoaşteţi în nici unul dintre personajele lui?

Nu.

Poate că sunteţi în cărţile lui într-un mod mai difitz, mai greu de detectat.

Poate. Dar ar trebui să fiu convinsă de asta. Continuăm? Unde rămăsesem?

Cina. Lasagna.

Da. Lasagna. Cuceriri. L-am hrănit cu lasagna şi apoi am dus la bun sfârşit treaba. E nevoie să fiu mai explicită decât atât? Deoarece e mort, pentru el nu mai contează dacă sunt indiscretă. Am folosit patul conjugal. Dacă tot e să-mi profanez căsnicia, ini-am zis, măcar s-o fac până la capăt. Iar un pat e mult mai confortabil decât canapeaua sau podeaua.

Cât despre experienţa în sine - adică experienţa infidelităţii, pentru că asta era pentru mine, în primul şi în primul rând -, a fost mai ciudată decât mă aşteptasem şi s-a încheiat înainte să apuc să mă obişnuiesc cu ciudăţenia. Dar a fost şi excitantă, fără îndoială, de la început până la sfârşit. Inima mi-a bătut nebuneşte (ot timpul. Ceva ce n-am să uit niciodată. Am pomenit de Henry James. Sunt multe trădări în James, dar nu-mi amintesc să se vorbească de această stare de tulburare, de sentimentul acut al descoperirii de sine pe parcursul actului - vreau să spun, actul trădării. Lui James îi plăcea să se prezinte drept un mare trădător, dar mă întreb: a trăit în realitate această experienţă, infidelitatea trupească?

Primele mele impresii? Am descoperit că acest amant al meu era mai ciolănos şi mai uşor decât soţul meu. *Nu mănâncă destul*, îmi amintesc că m-am gândit. El şi tatăl lui, trăind amândoi în coşmelia aia meschină de pe Tokai Road, un văduv şi fiul său burlac, doi amărăşteni, doi rataţi, mâncând la cină cârnaţi polonezi, pesmeţi şi ceai. Deoarece nu vrea să-şi aducă tatăl la mine, voi fi nevoită să le duc eu coşuri cu bunătăţi?

Imaginea care mi-a rămas în amintire este aceea în care el stă deasupra mea, cu ochii închişi, mângâindu-mi corpul, încruntat de atâta concentrare, parcă încearcă să mă memoreze doar prin simţul tactil. Mâna lui rătăcind în sus şi-n jos, urcând şi coborând. La vremea aceea, mă mândream cu silueta mea. Joggingul, gimnastica, dieta: răsplata o ai când te dezbraci în faţa unui bărbat, altfel la ce bun toate astea? N-oi fi fost eu o frumuseţe, dar cel puţin eram plăcută la atingere: frumuşică, bine-facută, o bucăţică bună.

Dacă te jenează felul în care vorbesc, spune-mi şi mă voi abţine. Prin natura profesiei, am de-a face cu aspectele intime, prin urmare exprimarea fără ocolişuri nu mă deranjează, dacă nu te deranjează pe dumneata. Nu? Nici o problemă? Să continui?

Atunci am fost prima dată împreună. Interesant, o experienţă interesantă, dar n-a făcut gaură-n cer. Nu că m-aş fi aşteptat cu el.

Ceea ce încercam să evit era o încurcătură emoţională. Una era o aventură ocazională, dar cu totul altceva o implicare sufletească.

De mine eram sigură. N-aveam să-mi dăruiesc inima unui bărbat despre care nu ştiam mai nimic. Dar el? Putea să fie genul care să mediteze la ceea ce se petrecuse între noi, să facă din ţânţar armăsar? Ai grijă, mi-am zis eu.

Zilele însă se scurgeau fără nici un semn din partea lui. De câte ori treceam prin dreptul casei de pe Tokai Road, încetineam şi mă uitam, dar nu-l zăream. Nici la

supermarket nu mai apărea. N-am putut trage decât o singură concluzie: mă evita. Intr-un fel, ăsta era un semn bun; dar mă şi călca pe nervi. De fapt, chiar mă simţeam ofensată. I-am scris o scrisoare, o scrisoare de modă veche, am timbrat-o şi am pus-o la cutie. “Mă eviţi?” îl întrebam eu. “Ce trebuie să fac ca să te conving că vreau să fim prieteni buni, nimic mai mult?” Nici un răspuns.

Ceea ce nu am menţionat în scrisoare, şi cu siguranţă nu aveam să menţionez nici când aveam să ne întâlnim din nou, a fost cum mi-am petrecut weekendul de după vizita lui. Mark şi eu ne-am aruncat unul asupra celuilalt ca iepurii în călduri, am făcut sex în pat, pe podea, la duş, peste tot, chiar şi când biata şi inocenta (Hirissie zăcea trează în pătuţul ei, plângând, strigându-mă.

Mark avea bănuielile lui privind motivul pentru care eram a rât de excitată. Credea că adulmec pe trupul lui mirosul amantei clin Durban şi voiam să-i demonstrez că eram o - cum să-i zic? - o executantă mai bună decât ea. In lunea de după acel weekend, avea bilet pentru Durban, dar n-a mai plecat - şi-a anulat biletul, a telefonat la birou să spună că era bolnav. Şi ne-am vârât din nou în pat.

Nu se mai sătura de mine. îl extaziau de-a dreptul instituţia căsniciei burgheze şi oportunităţile de a se împerechea în cuibuşor şi în afara lui pe care i le oferea unui bărbat.

Cât despre mine, eram - îmi aleg deliberat cuvintele - eram peste poate de excitată de faptul că aveam doi bărbaţi atât de aproape unul de celălalt. *Teporti ca o curväümi* spuneam, destul de şocată. *Asta ţi-efelul*? Dar în străfundul meu eram chiar mândră de mine, de efectul pe care-l puteam avea. în acel weekend, am întrezărit, pentru prima oară, posibilităţile nesfârşite pe care le oferea erotismul. Până atunci, avusesem o imagine răsuflată asupra vieţii erotice: ajungi la pubertate, îţi petreci un an, doi, trei, ezitând pe marginea iazului, apoi te arunci înăuntru şi dai din mâini în dreapta şi-n stânga până găseşti

un partener satisfăcător, şi cu asta, basta, ai ajuns la capătul căutării tale. în acel weekend, am înţeles că, la vârsta de douăzeci si sase de ani, viata mea erotică abia începea.

în sfârşit, am primit un răspuns la scrisoarea mea. Un telefon de la John. întâi, o întrebare precaută: eram singură, bărbatul meu era plecat? Apoi invitaţia: aş vrea să merg la ei la cină, seara, împreună cu fetiţa?

M-am dus, luând-o pe Chrissie în cărucior. John aştepta în prag, încins cu un şorţ din ăla de măcelar, alb cu albastru.

- Intră şi mergem în spate, facem un *braai*.

Atunci l-am întâlnit prima oară pe tatăl lui. Şedea aplecat deasupra focului, parcă-i era frig, deşi seara era încă destul de caldă. Părea anchilozat când s-a ridicat să mă salute. Arăta şubred, deşi nu avea decât şaizeci de ani.

- încântat să te cunosc, a zis el cu un zâmbet frumos pe chip. Ne-am înţeles bine din prima clipă.

- Şi ea e Chrissie? Bună seara, fetiţa mea! Ai venit în vizită, da?

Spre deosebire de fiul său, el vorbea cu un puternic accent afrikaans. Dar engleza lui era bună. După cum am aflat, crescuse la o fermă din regiunea Karoo şi avusese mulţi fraţi şi multe surori. învăţaseră engleza de la un preceptor - nu exista nici o şcoală în apropiere -, o domnişoară Jones sau Smith, venită din Vechea Ţară.

în zona împrejmuită de ziduri, în care locuiam Mark şi eu, fiecare locuinţă avea prin construcţie un grătar în curtea din spate. Aici, pe Tokai Road, nu exista aşa ceva, doar o vatră deschisă, înconjurată de câteva cărămizi. Era cum nu se poate mai prostesc să ai un foc neprotejat când urma să fie un copil în preajmă, mai ales un copil aşa cum era Chrissie, încă nesigură pe picioare. M-am prefăcut că ating grătarul, că ţip de durere, apoi mi-am şters mâna, am supt-o.

- Frige! i-am zis lui Chrissie. Atenţie! Să nu pui mâna!

De ce-mi amintesc detaliul ăsta? Din pricină că mi-am supt mâna. Şi pentru că eram conştientă de ochii lui John aţintiți

asupra mea, astfel că anume am prelungit momentul. în zilele acelea, aveam - iertat să-mi fie că mă laud - aveam o gură frumoasă, numai bună de sărutat. Familia mea se numea Kis, care, în Africa de Sud, unde nimeni n-avea habar de diacritice caraghioase, se scrie K-I-S. *Kiss-Kiss*\ aşa sâsâiau colegele mele de şcoală, când voiau să mă provoace. *Kiss-Kiss*, chicoteli, şi o plescăială umedă din buze. Mie puţin îmi păsa. Nu-i nimic rău să fii bună de sărutat, îmi ziceam. Gata digresiunea. Sunt foarte conştientă de faptul că dumneata vrei să mă auzi vorbind despre John, nu despre mine sau despre zilele mele de şcoală.

Cârnaţi prăjiţi şi cartofi copţi: acesta a fost meniul pe care cei doi bărbaţi îl pregătiseră cu atâta imaginaţie. Pentru cârnaţi, sos de roşii dintr-o sticlă; pentru cartofi, margarină. Dumnezeu ştie

1. Sărut (engl.).

cc gunoaie intrau în compoziţia cârnaţilor. Din fericire, pentru copil adusesem cu mine două borcănaşe Heinz.

M-am prefăcut că am un apetit potrivit unei doamne şi am luat un singur cârnat. Mark fiind atât de mult timp plecat, mâneam tot mai puţină carne. Dar aceşti bărbaţi ori aveau cârnaţi şi cartofi la masă, ori nimic altceva. Amândoi mâncau în acelaşi Ici, în tăcere, înfulecând ca şi când mâncarea le-ar fi putut fi luată din faţă în orice clipă. Consumatori solitari.

- Cum merge treaba cu betonul? l-am întrebat eu.

- încă o lună şi e gata, cu ajutorul lui Dumnezeu, a spus John.

- Se simte într-adevăr diferenţa în casă, a zis tatăl. Nu încape îndoială. Mai puţină umezeală decât înainte. Dar e o lucrare mare, nu-i aşa, John?

Am recunoscut pe loc tonul, tonul unui părinte care se laudă cu odrasla lui. Mi s-a făcut milă de bătrân. Un fiu trecut de treizeci de ani, despre care nu se poate spune nimic altceva decât că se pricepe să toarne beton! Cât de

greu trebuie să-i fie şi fiului să suporte nevoia părintelui de a fi mândru! Dacă am avut vreun motiv mai presus de toate ca să învăţ bine la şcoală, a fost acela de a le oferi părinţilor mei, care duceau o viaţă atât de singuratică în această ţară ciudată, ceva cu care să se poată mândri.

Engleza lui - a tatălui - era perfect pasabilă, după cum am spus, dar în mod limpede nu era limba lui maternă. Când zicea câte o expresie, bunăoară *Nu încape îndoială*, executa o mică plecăciune, ca şi când se aştepta să fie aplaudat.

L-am întrebat ce făcea. (Făcea - un cuvânt inept; dar el a înţeles la ce mă referem.) Mi-a spus că era contabil, lucra în oraş.

- Trebuie să fie o adevărată aventură să ajungi de aici până în oraş, am zis eu. Nu v-ar fi mai uşor dacă aţi locui mai aproape?

A mormăit un răspuns pe care nu l-am desluşit. S-a lăsat tăcerea. Era clar că atinsesem un punct sensibil. Am schimbat subiectul, dar degeaba.

Nu avusesem aşteptări mari de la această seară, însă banalitatea conversaţiei, tăcerile lungi şi ceva ce plutea în aer, disensiune sau nervozitate între cei doi - toate astea erau peste puterile mele de a suporta. Mâncarea fusese groaznică, în vatră cărbunii se răceau, pe mine mă luase cu frig, se întuneca, ţânțarii o înţepau pe Chrissie.

N-aveam nici o obligaţie să mai stau în curtea asta dosnică, năpădită de buruieni, nimic nu mă obliga să iau parte la tensiunile familiale ale unor oameni pe care abia îi cunoşteam, chiar dacă, practic vorbind, unul dintre ei era sau fusese amantul meu. Aşa că am ridicat-o pe Chrissie şi am pus-o în cărucior.

- Nu pleca aşa repede, a zis John. Fac nişte cafea.

- Trebuie să plec, am spus eu. De mult trebuia s-o culc pe-asta mică.

La poartă a încercat să mă sărute, eu însă n-aveam chef de-aşa ceva.

Povestea pe care mi-am spus-o după acea seară, versiunea pe care am adoptat-o, a fost că infidelităţile soţului meu mă provocaseră într-o asemenea măsură, încât, pentru a-l pedepsi şi a-mi salva *amour propre*, am ieşit în lume şi am comis şi eu o mică infidelitate. Acum când se vădea că acea infidelitate fusese o greşeală, cel puţin în alegerea complicelui, infidelitatea soţului meu îmi apărea într-o lumină nouă, ca fiind probabil tot o greşeală, prin urmare nu merita să mă necăjesc din pricina ei.

Peste sfârşiturile de săptămână, când soţul meu era acasă, cred că, în acest moment, voi arunca un văl de discreţie. Ţi-am spus destule. Dă-mi voie să-ţi amintesc doar că relaţiile mele cu John din timpul săptămânii aveau drept fundal weekendurile cu pricina. Dacă persoana mea l-a intrigat ceva mai mult pe John şi l-a făcut chiar să se îndrăgostească de mine, explicaţia e că în persoana mea a întâlnit o femeie aflată în deplinătatea puterilor ei femeieşti, cu o viaţă sexuală intensă - o viaţă care, de fapt, nu prea avea nimic de-a face cu el.

Domnule Vincent, sunt absolut conştientă de faptul că dumneata vrei să auzi ce am de spus despre John, nu despre mine. Dar singura poveste care-l include pe John şi pe care o pot spune, sau singura pe care sunt pregătită s-o spun, este aceasta, povestea vieţii mele şi a rolului pe care l-a avut el în ea, care e diferită, cu totul altfel decât povestea vieţii lui şi a rolului meu în ea. Povestea mea, povestea despre mine, a început cu ani înainte ca John să fi apărut în scenă şi a continuat ani mulţi după ce el a ieşit din scenă, în faza despre care îţi povestesc astăzi, Mark şi cu mine eram, la drept vorbind, protagoniştii, iar John şi femeia din Durban, în roluri secundare. Aşa că trebuie să alegi. Vrei să accepţi ce am eu de oferit? Să continui, sau să pun punct aici şi acum?

Continuaţi.

Eşti sigur? Pentru că mai e un aspect pe care vreau să-l clarific. Iată-l. Comiţi o eroare gravă dacă te gândeşti că

diferenţa dintre cele două poveşti, povestea pe care voiai s-o auzi şi povestea pe care o primeşti de la mine, nu va fi mai mult decât o chestiune dc perspectivă - că, în vreme ce, din punctul meu de vedere, povestea lui John a fost poate doar un episod printre multe altele în lunga istorie a căsniciei mele, printr-o răsturnare rapidă a perspectivei, o manipulare şi apoi o editare priceputâ, poţi s-o transformi într-o poveste despre John şi una dintre femeile care i-au I reçut prin viaţă. Nu, nu. Nu-i aşa. Te avertizez foarte serios: dacă începi să jonglezi cu textul, să tai un cuvânt aici, să introduci altele dincolo, toată treaba se va transforma în cenuşă în mâinile dumitale. Eu am fost *într-adevăr* personajul principal. John a fost *intr-adevăr* un personaj secundar. îmi pare rău dacă par să te dăscălesc în privinţa profesiunii dumitale, dar îmi vei mulţumi până la urmă. înţelegi?

Aud ce spuneţi. *Nu sunt neapărat de acord*, *dar aud*.

Asta ca să nu se spună că nu te-am avertizat.

După cum ziceam, au fost zile grozave pentru mine, o a doua lună de miere, mai dulce şi mai lungă decât prima. Altfel, cum îţi închipui că mi le amintesc atât de bine? *Cu adevărat sunt împlinită*! mi-am zis. *Iată ce poate fi o femeie*: *iată ce poate să facă o femeie*!

Te şochez? Probabil că nu. Aparţii unei generaţii care nu poate fi şocată. Dar ceea ce-ţi spun acum ar şoca-o pe mama mea, dacă ar mai fi în viată să mă audă. Nici în vis n-ar fi vorbit mama unui străin asa cum vorbesc eu acum.

Din una dintre călătoriile lui la Singapore, Mark se întorsese cu o cameră video, unul dintre primele modele. Şi a instalat-o în dormitor, să ne filmeze în timp ce făceam dragoste. *Ca document*, a spus el. *Şi ca să ne excite*. Nu m-a deranjat. L-am lăsat s-o instaleze.

Probabil că mai are filmul; poate că se şi uită la el când îl apucă nostalgia după vremurile de altădată. Sau poate că filmul zace uitat într-o ladă, în pod, şi va fi găsit după moartea lui Mark. Chestiile pe care le lăsăm în urmă!

Inchipuie-ţi-i pe nepoţii lui cum se holbează la bunicul lor tânăr zbenguindu-se în pat cu nevasta lui străină.

Soţul dumneavoastră...

Am divorţat în 1988. El s-a recăsătorit - cui pe cui se scoate. Nu mi-am întâlnit niciodată succesoarea. S-au dus să locuiască în Bahamas, aşa cred, sau în Bermuda.

Ne oprim aici? Ai auzit destul şi a fost o zi lungă.

Dar nu se poate să se sfârşească aşa povestea.

Ba dimpotrivă, *este* sfârşitul poveştii. Cel puţin al părţii care contează.

Dar dumneavoastră si Coetzee aţi continuat să vă întâlniţi. *Aţi corespondat ani de zile*. *Prin urmare*, *chiar dacă aici se sfârşește povestea*, *din punctul dumneavoastră de vedere - îmi cer iertare*, *chiar dacă acesta e sfârşitul poveştii care contează pentru dumneavoastră -*, *ea totuşi nu se încheie aici*, *are o urmare lungă*. *Nu-mi puteţi da nişte indicii despre ceea ce a urmat şi cum s-a încheiat*?

O urmare scurtă, nicidecum lungă. O să-ţi spun despre ea, dar nu acum. Trebuie să mă ocup de alte lucruri. Revino săptămâna viitoare. Fixează o dată cu secretara mea.

Săptămâna viitoare nu mai sunt aici. *Nu ne putem întâlni mâine*?

Exclus mâine. Joi. Pot să-ţi acord o jumătate de oră joi, după ultima mea şedinţă.

Da, urmarea şi sfârşitul. Cu ce să încep? Să încep cu tatăl lui John. Intr-o dimineaţă, nu mult după grătarul îngrozitor, mergeam cu maşina pe Tokai Road, când am observat pe cineva stând singuratic într-o staţie de autobuz. Era bătrânul Coetzee. Mă grăbeam, clar ar fi fost o mojicie din partea mea să trec pe lângă el, aşa că m-am oprit şi m-am oferit să-l duc eu.

A vrut să afle ce face Chrissie. I-am spus că îi e dor de tatăl ei, care mai mult nu e acasă. Eu l-am întrebat despre John şi despre hctonare. El mi-a dat un răspuns vag.

Nici unul din noi n-avea chef de vorbă, dar am făcut totuşi un efort. Dacă nu-l deranjează că-l întreb, am zis eu, cât a

trecut de când a murit soţia lui? Mi-a răspuns. Dar despre viaţa lui cu ca, dacă au fost fericiţi sau nu, dacă îi simţea lipsa, n-a spus nimic.

- John e singurul dumneavoastră copil? am întrebat eu.

- Nu, nu, are un frate, un frate mai mic.

Părea surprins că nu ştiam.

- Ciudat, am zis eu, pentru că John are aerul unui copil singur la părinţi.

Intenţia mea a fost să-l critic. Sugeram că John era preocupat de sine, nu părea să ţină seama de oamenii din jurul lui.

Nu mi-a răspuns - n-a întrebat, de pildă, ce aer poate să aibă un copil singur la părinţi.

L-am întrebat despre al doilea fiu, unde anume locuia. în Anglia, a răspuns domnul C. A plecat din Africa de Sud cu ani în urmă şi nu s-a mai întors.

- Cu siguranţă vă e dor de el, am zis eu.

El a dat din umeri. Asta era răspunsul lui caracteristic: datul din umeri.

Trebuie să-ţi spun că, din prima clipă, am avut impresia că omul trăda o tristeţe insuportabilă. Aşa cum şedea lângă mine în maşină, îmbrăcat în costumul lui negru de serviciu, emanând un miros de deodorant ieftin, ai fi zis că personifica rectitudinea rigidă, însă dacă ar fi izbucnit în plâns n-aş fi fost câtuşi de puţin mirată. Singur-singurel, având lângă el doar răcitura aia de fiu mai mare, târându-se, în fiecare dimineaţă, spre un serviciu distrugător de suflete - cum mi s-a părut mie -, întorcându-se noaptea într-o casă tăcută, ei bine, chiar mi-era foarte milă de el.

- Păi, omului îi e dor de multe lucruri, a zis el în cele din urmă, tocmai când credeam că n-o să-mi mai răspundă.

Şoptise, privind drept înainte.

L-am lăsat în Wynberg, în apropierea gării.

- Mulţumesc că m-ai adus, Julia, a zis el, foarte amabil din partea ta.

A fost prima oară când mi-a rostit numele. Aş fi putut răspunde *Pe curând*. *As* fi putut răspunde *Tu şi John trebuie să veniţi la o gustare*. Dar n-am zis nimic. I-am făcut semn cu mâna şi am plecat.

Ce meschină! m-am luat eu la refec. *Inimă împietrită*. De ce eram atât de dură fată de el, fată de amândoi?

Şi-ntr-adevăr, de ce eram, de ce sunt atât de critică faţă de John? Măcar avea grijă de tatăl lui. Măcar, dacă era să se întâmple ceva, tatăl lui avea un umăr pe care să se sprijine. Ceea ce nu se putea spune despre mine. Tatăl meu - probabil că nu te interesează, de ce te-ar interesa?, dar dă-mi voie totuşi să-ţi spun -, pe atunci, tatăl meu era într-un sanatoriu privat, undeva lângă Port Elizabeth. Hainele îi erau încuiate, nu avea ce purta, nici ziua, nici noaptea, în afară de o pijama, un halat şi papuci. Şi era drogat, până-n vârful unghiilor, cu tranchilizante. De ce? Ca să le fie comod infirmierelor, de-aia, ca să-l tină sub control. Pentru că, atunci când nu-şi lua pastilele, devenea agitat şi începea să strige.

[Tăcere.]

Credeţi că John îşi iubea tatăl?

Băieţii îşi iubesc mamele, nu taţii. Nu-l ştii pe Freud al nostru? Băieţii îşi urăsc taţii şi vor să-i înlocuiască în afecţiunea mamelor lor. Nu, bineînţeles că John nu-şi iubea tatăl, nu iubea pe nimeni, nu era făcut pentru iubire. Dar avea un sentiment de vinovăţie faţă de tatăl lui. Se simţea vinovat şi de aceea se purta îndatoritor. Cu unele scăpări.

Iţi spuneam despre tatăl meu. Tatăl meu s-a născut în 1905, prin urmare, la vremea despre care vorbim, se apropia de şaptezeci de ani şi începea să-şi piardă minţile. Uitase cine era, uitase bruma de engleză pe care o învăţase când venise în Africa de

Sud. Infirmierelor le vorbea uneori în germană, alteori în maghiară, din care ele nu înţelegeau boabă. Era convins că se află în Madagascar, într-un lagăr de prizonieri. Naziştii ocupaseră Madagascarul - aşa credea el - şi transformaseră

insula într-o *Strafkolonie* pentru evrei. Nu-şi amintea *întotdeauna* nici cine eram cu. La una dintre vizite, m-a confundat cu Trudi, sora lui, mătuşa mea, pe care n-o cunoscusem niciodată şi care semăna puţin cu mine. Voia să mă duc la comandantul închisorii şi să pledez în favoarea lui. "*Ich bin der Erstgeborene*", repeta el: Sunt primul născut. Dacă *der Erstgeborene* nu primea permisiunea să muncească (tatăl meu era de meserie giuvaiergiu şi şlefuitor de diamante), cum avea să supravieţuiască familia lui?

De aceea mă aflu aici. De aceea sunt terapeut. Din cauza celor văzute în acel sanatoriu. Ca să-i salvez pe cei care au fost trataţi aşa cum a fost tratat tatăl meu acolo.

Banii care-l ţineau pe tatăl meu în sanatoriu erau daţi de fratele meu, fiul lui. Fratele meu era cel care-l vizita cu religiozitate în fiecare săptămână, deşi tata îl recunoştea doar din când în când. In singurul sens care contează, fratele meu şi-a asumat povara îngrijirii lui. In singurul sens care contează, eu l-am abandonat. Şi eram preferata lui - eu, preaiubita lui Julischka, atât de drăguţă, atât de deşteaptă, atât de afectuoasă!

Ştii ce sper eu mai presus de orice? Sper ca în viaţa de apoi să ni se acorde o sansă, fiecăruia dintre noi, să ne cerem iertare fată de oamenii cărora le-am greşit. O să am multe iertări de cerut, crede-mă.

Destul despre taţi. Să mă întorc la povestea Juliei şi a relaţiilor ci adulterine, povestea pentru care ai bătut atâta amar de drum ca s-o auzi.

Intr-una din zile, soţul meu m-a anunţat că va pleca la Hong Kong, ca să discute cu partenerii de peste ocean ai firmei.

- Cât o să lipseşti? l-am întrebat.

- O săptămână. Poate o zi sau două în plus, dacă discuţiile decurg bine.

Nu m-am mai gândit la povestea asta până când, cu puţin înainte de plecarea lui, mi-a telefonat una dintre soţiile

colegilor lui: îmi împachetam şi o rochie de seară pentru excursia la Hong Kong? Mark se duce singur la Honk Kong, i-am răspuns eu, nu-l însoţesc. Oo, a zis ea, credeam că toate soţiile sunt invitate.

Când Mark a venit acasă, am abordat subiectul.

- Adineauri a telefonat June, am zis eu. Spunea că se duce cu Alistair la Hong Kong. Cică toate nevestele sunt invitate.

- Nevestele sunt invitate, dar firma nu plăteşte pentru ele, a răspuns Mark. Chiar vrei să vii până în Hong Kong ca să stai într-un hotel cu o gaşcă de neveste de la firmă şi să vă văicăriţi din pricina vremii? Hong Kongul e ca o saună în perioada asta a anului. Şi ce-o să faci cu Chrissie? Vrei s-o iei şi pe Chrissie?

- N-am nici un chef să merg la Hong Kong şi să stau închisă într-un hotel cu un copil care urlă, am zis eu. Vreau doar să ştiu cum stă treaba. Ca să nu mă simt umilită când telefonează prietenii tăi.

- Ei, acum ştii cum stă treaba, a zis el.

Se înşela. Nu ştiam. Dar puteam bănui. Şi anume, puteam bănui că prietena din Durban va fi şi ea la Hong Kong. Din acel moment, am fost ca de gheaţă cu Mark. *Ca să fie clar*, *nenorocitule*, *daca ţi-ai închipuit că aventurile tale extraconjugale mă excită*! Aşa mi-am zis.

- Asta-i din cauza Hong Kongului? m-a întrebat el când în sfârşit a început să priceapă mesajul. Dacă vrei să vii la Hong Kong, pentru Dumnezeu, spune-aşa, în loc să umbli prin casă ca un tigru constipât.

- Şi ce-ar trebui să spun? am întrebat. Să spun *Te rog* Nu, Hong Kong e ultimul loc în care aş dori să te însoţesc. M-aş plictisi, aşa cum ai spus, aş ședea şi-aş pălăvrăgi cu nevestele, în timp ce bărbaţii ar avea treabă în altă parte, hotărând viitorul lumii. Voi fi mai fericită aici acasă, unde mi-e locul, având grijă de copilul nostru.

Aşa stătea treaba între noi în ziua în care a plecat Mark.

O clipă. *Sunt uşor confuz*. *Când se petrece asta*? *Când a avut loc această călătorie la Hong Kong*?

Trebuie să fi fost cândva în 1973, la începutul lui 1973, nu-ţi pot da o dată exactă.

Prin urmare, *vâ vedeaţi cu John Coetzee*...

Nu. Nu ne vedeam. La început m-ai întrebat cum s-a întâmplat că l-am cunoscut pe John, şi ţi-am spus. Acela a fost capul poveştii. Acum ajungem la coada poveştii, anume ce curs a avut relaţia noastră şi cum s-a sfârşit.

Dar unde-i trupul poveştii? te întrebi. Nu există trup. Nu pot oferi nici un trup, pentru că nu a existat nici unul. E o poveste lară trup.

Să ne întoarcem la Mark, la ziua fatidică în care a plecat la I long Kong. Nici n-a plecat bine, că eu am şi sărit în maşină, am luat-o pe Tokai Road şi am strecurat un bilet pe sub uşa de la intrare: “Dacă ai chef, treci pe la mine după-amiază, pe la 2”.

Pe măsură ce se apropia ora două, simţeam cum îmi sporeşte fierbinţeala. Fetiţa o simţea şi ea. Era agitată, plângea, se agăţa de mine, nu voia să doarmă. Fierbinţeală, dar ce fel de fierbinţeală? mă întrebam eu. Fierbinţeala nebuniei? Fierbinţeala furiei?

Am aşteptat, dar John nu a venit, nici la două, nici la trei. A venit la cinci şi jumătate, între timp eu adormisem pe canapea, Chrissie, încălzită, asudată, dormea pe umărul meu. M-a trezit soneria: când i-am deschis uşa, încă eram groghi, zăpăcită.

- îmi pare rău că n-am putut veni mai devreme, a zis el, dar predau după-amiezile.

Bineînţeles că era prea târziu. Chrissie se trezise, era geloasă în felul ei.

John s-a întors mai târziu, aşa ne înţeleseserăm, ne-am petrecut noaptea împreună. De fapt, cât a stat Mark la Hong Kong, John şi-a petrecut fiecare noapte în patul meu, plecând la ivirea zorilor, ca să nu dea nas în nas cu menajera. îmi completam somnul pierdut cu aţipeli după-amiaza. Ce facea el ca să-şi completeze somnul, habar n-am. Poate că elevele lui, portughezele lui - ştii

despre ele, despre fetele rătăcite din fostul imperiu portughez? Nu? Arninteşte-mi să-ţi spun -, poate că fetele lui aveau de suferit de pe urma exceselor lui nocturne.

Vara mea încinsă cu Mark îmi crease o nouă concepţie asupra sexului: aceea de competiţie, un soi de luptă corp la corp, în care faci tot ce poţi să-l supui pe rival voinţei tale erotice. Cu toate cusururile sale, Mark era un luptător sexual teribil de competent, dar nu la fel de subtil ca *mine*, sau la fel de implacabil. Cât despre verdictul meu în privinţa lui John - poftim, în sfârşit, *în sfârşit*, vine momentul pe care l-ai aşteptat, domnule Biograf -, verdictul meu în privinţa lui John Coetzee, după şapte zile de testare, a fost că el nu facea parte din liga mea, nu în forma în care eram eu atunci.

John avea o dispoziţie sexuală - ca să-i zic aşa - în care intra când se dezbrăca. In dispoziţia aceea sexuală, putea îndeplini cu totul adecvat rolul masculului - adecvat, competent, dar, pentru gustul meu, prea impersonal. N-am simţit niciodată că e cu *mine*, cu mine ca fiinţă reală. Aş fi zis că, mai degrabă, era preocupat de o imagine erotică a mea, existentă în capul lui; poate chiar de o imagine a Femeii cu F mare.

La vremea respectivă, am fost doar dezamăgită. Acum, aş merge mai departe, şi spun asta nu în sens de critică, ci de diagnostic, dacă te interesează. Tipul autist îi tratează pe ceilalţi drept automate, automate misterioase. Şi pretinde să fie tratat, la rândul său, ca un automat misterios. Prin urmare, dacă eşti autist, a te îndrăgosti se traduce prin transformarea celuilalt în obiectul enigmatic al dorinţei tale; şi, reciproc, a fi iubit se traduce prin faptul de a fi tratat ca obiectul enigmatic al dorinţei celuilalt. Două automate enigmatice ale căror trupuri au o interacţiune enigmatică: ăsta era sentimentul meu când mă aflam în pat cu John. Două demersuri distincte, în mişcare, al lui şi al meu. Care era demersul lui, nu pot spune, era cu totul opac pentru mine. Dar, pe scurt: sexul cu el nu oferea nici un fior.

In profesia mea, nu prea am avut ocazia să lucrez cu pacienţi autişti din punct de vedere clinic. Cu toate acestea, în ceea ce priveşte viaţa lor sexuală, îmi vine să cred că masturbarea li se pare mult mai satisfăcătoare decât actul real.

Cred că ţi-am spus că John a fost doar al treilea bărbat din viata mea. Trei bărbaţi, si la to ti trei le-am dat clasă în materie de sex. O poveste tristă. După cei trei, nu m-au mai interesat sud-africanii albi, bărbaţii sud-africani albi. Toţi aveau în comun o particularitate pe care îmi venea greu s-o identific, dar pe care o legam de licărirea evazivă pe care-o zăream în ochii colegilor lui

Mark, atunci când vorbeau despre viitorul ţării - ca şi când era o conspiraţie din care toţi făceau parte şi care avea să creeze un viitor fals, un *trompe-l'œil*, acolo unde până atunci nici un viitor nu păruse posibil. Asemenea unui obturator care se deschidea preţ de o clipă, ca să dezvăluie falsitatea pe care o ascundeau în străfundul lor.

Bineînţeles că şi eu eram sud-africană, cum nu se poate mai albă. M-am născut printre albi, am crescut printre ei, am trăit printre ei. Dar eu mai aveam o identitate în care îmi puteam pune nădejdea: Julia Kis, sau mai corect Kis Julia, din Szombathely. Atâta vreme cât n-o părăseam pe Julia Kis, atâta vreme cât Julia Kis nu mă părăsea, puteam să văd lucruri faţă de care alţii erau orbi.

De pildă, în acele zile, sud-africanilor albi le plăcea să se gândească la ei ca la nişte evrei ai Africii, sau cel puţin ca la israelienii Africii; vicleni, fără scrupule, tenace, secretoşi, detestaţi şi invidiaţi de triburile pe care le-au supus. Fals totul. O aiureală. Numai un evreu ştie cum sunt evreii, tot aşa cum numai o femeie ştie cum e un bărbat. Oamenii ăia nu erau duri, nici măcar vicleni, sau nu erau îndeajuns de vicleni. Şi în orice caz nu erau evrei. De fapt, erau prunci abandonaţi în pădure. Aşa mă gândesc la ei acum: ca la o mare familie de copii îngrijiţi de sclavi.

John tresărea în somn, nu mă lăsa să dorm. Când nu mai suportam, îl scuturam de umăr.

- Ai visat urât, îi spuneam eu.

- Nu visez niciodată, mormăia el drept răspuns şi în clipa următoare adormea la loc.

Curând, iar tresărea şi zvârlea din picioare. Ajunsesem să-mi fie dor de Mark în pat. Cel puţin Mark dormea ne-ntors.

Gata, am terminat. Ţi-ai format imaginea. Nicidecum o idilă senzuală. Departe de asta. Altceva. Ce mai vrei să ştii?

Permiteţi-mi o întrebare. *Dumneavoastră sunteţi evreică*, *John nu era*. *A existat cumva vreo stare de tensiune din pricina asta*?

Tensiune? De ce să fi fost tensiune? Tensiune de partea cui? Nu aveam de gând să mă mărit cu John, la urma urmei. Nu, m-am înţeles perfect cu John din acest punct de vedere. Cu nordicii nu se împăca el, mai ales cu englezii. Englezii îl sufocau, zicea el, cu bunele lor maniere, cu rezerva lor manierată. Prefera oamenii dispuşi să se deschidă mai mult; şi-atunci prindea curaj, când şi când, să se deschidă şi el mai mult.

Mai ai vreo întrebare înainte să închei?

Nu.

Intr-o dimineaţă (sar, vreau să termin cu povestea asta), John s-a înfiinţat la uşă.

- Nu stau, mi-a zis el, dar m-am gândit că o să-ţi placă asta. Şi mi-a întins o carte. Pe copertă: *Dusklands* de J.M. Coetzee. Am rămas cu gura căscată.

- Tu ai scris-o? l-am întrebat.

Ştiam că scrie, dar mulţi oameni scriu; nu-mi trecuse prin cap că, în cazul lui, e o treabă serioasă.

- E pentru tine. Un exemplar de lucru. Am primit azi prin poştă două exemplare de lucru.

Am frunzărit-o. Unul care se plânge de nevastă-sa. Altul care călătoreşte într-un car cu boi.

- Ce-i asta? Proză?

- Un fel de.

Un fel de.

- Mulţumesc, am spus eu. Sunt nerăbdătoare s-o citesc. O să faci mulţi bani cu ea? O să poţi să renunţi la catedră?

I s-a părut foarte amuzant ce zisesem. Era într-o dispoziţie veselă, datorită cărţii. Nu prea avusesem ocazia să văd latura asta a lui.

- Nu ştiam că tatăl tău e istoric, am zis eu data următoare când ne-am întâlnit.

Mă refeream la prefaţa cărţii, în care autorul, scriitorul, bărbatul ăsta din faţa mea, susţinea că tatăl lui, omuleţul care pleca în fiecare dimineaţă la slujba lui de contabil în oraş, era şi un istoric care răscolea arhivele şi descoperea documente vechi.

- Te referi la prefaţă? a întrebat el. A, totul e inventat.

- Şi ce zice tatăl tău despre faptul că susţii neadevăruri despre el, că a devenit un personaj într-o carte?

John a părut stânjenit. Ceea ce nu voia să mărturisească, după ci un am aflat ulterior, era că tatăl lui nu văzuse *Dusklands*.

- Şi Jacobus Coetzee? am continuat eu. Şi pe el l-ai născocit, pe respectabilul tău strămoş Jacobus Coetzee?

- Nu, Jacobus Coetzee chiar a existat. Cel puţin asta e adevărat, un document scris negru pe alb în care se afirmă că e transcrierea unei depoziţii orale făcute de cineva care a declarat că se numeşte Jacobus Coetzee. în subsolul acelui document există un X despre care scribul atestă că a fost făcut de mâna acestui Coetzee, un X pentru că era analfabet. în acest sens, nu l-am inventat.

- Pentru un analfabet, Jacobus al tău mi se pare foarte cultivat. De exemplu, îl citează pe Nietzsche.

- Ei bine, erau surprinzători oamenii de la frontieră, din secolul al XVIII-lea. Niciodată nu ştiai la ce să te aştepţi din partea lor.

Nu pot spune că-mi place *Dusklands*. Sună demodat, ştiu, dar prefer să citesc cărţi cu eroi şi eroine, personaje pe care

să le admir. N-am scris niciodată poveşti, n-am avut asemenea ambiţii, dar îmi vine să cred că e mult mai uşor să inventezi personaje negative - personaje în care să nu poţi avea încredere, demne de dispreţ - decât personaje pozitive. Poate că n-am dreptate, dar eu aşa cred.

Lui Coetzee i-aţi spus opinia dumneavoastră?

Anume că eu consideram că alege calea mai uşoară? Nu. Eram pur şi simplu surprinsă că acest amant intermitent al meu, acest meseriaş amator şi profesor cu jumătate de normă, era capabil să scrie o carte adevărată, mai mult chiar, să găsească un editor pentru ea, chiar dacă numai la Johannesburg. Eram surprinsă, eram bucuroasă pentru el, eram chiar mândră, aşa, niţeluş. Glorie răsfrântă. în studenţie, printre amicii mei se număraseră şi nişte potenţiali scriitori, dar nici unul nu a publicat vreo carte.

Nu am apucat să vă întreb: *ce-aţi studiat*? *Psihologia*?

Nu, nicidecum. Am studiat literatura germană. Ca să mă pregătesc pentru viaţa de gospodină şi mamă, citeam Novalis şi Gottfried Benn. Am absolvit literatura, după care, timp de două decenii, până când Christina a crescut şi a plecat de acasă, am fost - cum să zic? - adormită intelectual. Apoi m-am întors la colegiu. în Montréal. Am pornit de la zero, cu studii ştiinţifice generale, urmate de studii medicale, apoi de specializare în terapie. Un drum lung.

Credeţi că relaţia cu John Coetzee ar fi fost diferită dacă aţi fi studiat psihologia, *şi nu literatura*?

Ce întrebare ciudată! Răspunsul e negativ. Dacă aş fi studiat psihologia în Africa de Sud, în anii I960, ar fi trebuit să mă cufund în procesele neurologice ale şobolanilor şi caracatiţelor, or, John nu era nici şobolan, nici caracatiţă.

Ce animal era?

Ce întrebări ciudate! Nu era nici un fel de animal, si asta dintr-un motiv foarte bine întemeiat: capacităţile sale mintale, mai ales facultăţile sale ideatice, erau

superdezvoltate, în detrimentul animalului din el. Era *Homo sapiens*, ba chiar *Homo sapiens sapiens*.

Ceea ce mă readuce la *Dusklands*. Ca text literar, nu pot spune că îi lipseşte pasiunea, dar pasiunea din spatele textului este nedesluşită. Eu am citit-o ca pe o carte despre cruzime, o descriere a cruzimii implicate de varii forme de cucerire. Dar care era sursa acelei cruzimi? Locaşul ei, după cum îmi pare mie acum, se află în însuşi autorul. Cea mai bună interpretare pe care o pot da cărţii este că scrierea respectivă a fost o încercare de autoterapie. Ceea ce aruncă o anumită lumină asupra perioadei în care am fost împreună, timpul lui reunit cu al meu.

Nu sunt sigur că înţeleg. *Vreţi*, *vă rog*, *să fiţi mai explicită*?

Ce nu înţelegi?

Adică spuneţi că s-a dovedit crud cu dumneavoastră?

Nu, câtuşi de puţin. John nu s-a purtat niciodată faţă de mine decât cu deplină blândeţe. Era o fiinţă blândă, aş zice, un blajin. Asta era o parte a problemei lui. Proiectul vieţii lui era să fie blând. S-o iau de la început. îţi aminteşti, fără îndoială, câte omoruri se petrec în *Dusklands* - sunt ucise nu numai fiinţe umane, ci şi animale. Ei bine, cam la vremea la care a apărut cartea, John m-a anunţat că se hotărâse să devină vegetarian. Nu ştiu cât s-a ţinut de această hotărâre, dar eu am interpretat hotărârea aceasta drept o dorinţă mai largă de autoreformare. Hotărâse să blocheze Impulsurile crude şi violente în fiecare aspect al vieţii lui - inclusiv viaţa lui amoroasă, aş putea zice - şi să le canalizeze în scrierile lui, ceea ce avea să devină, în consecinţă, un fel de exerciţiu cathar- I ic fără sfârşit.

în ce măsură v-aţi dat seama de acest lucru la vremea respectivă, *şi cât se datorează perspectivei dumneavoastră ulterioare*, *ca terapeut*?

Am văzut totul atunci - era la suprafaţă, nu trebuia să faci săpaturi -, dar la vremea respectivă nu aveam limbajul adecvat ca sa descriu ce vedeam. în plus, aveam o

aventură cu omul respectiv. N-ai cum să fii prea analitic în plină poveste de dragoste.

Poveste de dragoste. *Prima oară când folosiţi această expresie*.

Să mă corectez. O legătură erotică. Pentru că, tânără şi egocen- (rică, aşa cum eram atunci, mi-ar fi fost greu să iubesc, să iubesc cu adevărat, o persoană atât de radical incompletă cum era John. Prin urmare: eram în toiul unei legături erotice cu doi bărbaţi, iar într-unul din ei făcusem o investiţie profundă - mă căsătorisem cu el, era tatăl copilului meu -, câtă vreme în celălalt nu făcusem nici o investiţie.

De ce n-am făcut o investiţie mai profundă în John are de-a face - bănuiesc eu acum - cu acest proiect al său de a se transforma într-un om blând - aşa cum am spus mai devreme -, genul de om care să nu facă rău nimănui, nici măcar dobitoacelor, nici măcar unei femei. Ar fi trebuit să lămuresc treaba asta cu el, aşa cred acum - ar fi trebuit să-i spun: *Dacă*, *din cine ştie ce motiv*, *te înfrânezi*, *n-o face*, *nu e nevoie*. Dacă i-aş fi spus asta, dacă ar fi luat-o în serios, dacă şi-ar fi îngăduit să fie puţin mai impetuos, puţin mai autoritar, mai puţin *cugetat*, poate că m-ar fi smuls dintr-o căsătorie care era deja rea pentru mine şi avea să devină şi mai rea. Poate că m-ar fi salvat sau mi-ar fi salvat cei mai buni ani din viaţă, pe care, după cum s-a dovedit, i-am irosit.

[Tăcere.]

Am pierdut şirul. Despre ce vorbeam?

Dusklands.

Da, *Dusklands*. Atenţie. Cartea aceea a fost de fapt scrisă înainte să mă cunoască. Uită-te la cronologie. Să nu fii tentat s-o interpretezi ca pe o carte despre noi.

Nici nu mi-a trecut prin cap.

După *Dusklands*, îmi amintesc că l-am întrebat pe John care e următorul lui proiect. Mi-a dat un răspuns vag.

- întotdeauna lucrez la ceva, a zis el. Dacă m-aş lăsa sedus de inactivitate, ce-as face cu mine? Pentru ce-as mai trăi? Ar trebui să mă împuşc.

Asta m-a surprins - adică nevoia lui de a scrie. Nu ştiam mai nimic despre obiceiurile lui, despre cum îşi petrecea vremea, dar nu-mi păruse niciodată a fi un om obsedat de muncă.

- Vorbeşti serios? l-am întrebat eu.

- Mă deprimă să nu scriu.

- Atunci de ce reparaţiile astea nesfârşite la casă? Ai putea să plăteşti pe cineva să se ocupe de asta, şi tu să-ţi consacri timpul scrisului.

- Nu înţelegi. Chiar dacă aş avea bani să angajez un zidar, dar n-am banii ăştia, tot aş simţi nevoia să-mi petrec nişte ore pe zi săpând în grădină sau mutând bolovani, sau amestecând beton.

Şi s-a lansat într-o altă tiradă de-a lui despre nevoia de a răsturna tabuul privind munca manuală.

M-am întrebat dacă nu detectam cumva o critică la adresa mea: anume faptul că plăteam o negresă pentru menaj şi astfel aveam timp pentru aventuri cu bărbaţi străini, de exemplu. Dar (rcacă de la mine, mi-am zis.

- Se vede că nu te pricepi la economie. Primul principiu al economiei este că, dacă am ţine cu toţii să ne toarcem singuri lâna şi să ne mulgem singuri vacile, în loc să angajăm alţi oameni s-o facă în locul nostru, am rămâne pentru totdeauna în Epoca de Piatră. De aceea am inventat o economie bazată pe schimburi, ceea ce a făcut posibilă lunga noastră istorie a progresului material. Plăteşti pe altcineva să toarne betonul şi, în schimb, obţii timp să scrii cartea care va justifica activitatea ta şi va da sens vieţii tale. Şi poate va da sens vieţii muncitorului care toarnă betonul în locul tău. Şi astfel toţi prosperăm.

- Chiar crezi asta? m-a întrebat el. Cărţile dau sens vieţilor noastre?

- Da. O carte ar trebui să fie un târnăcop care să spargă marea îngheţată dinlăuntrul nostru. Ce altceva să fie?

- Un gest de dat cu tifla timpului. Un pariu cu nemurirea.

- Nimeni nu e nemuritor. Cărţile nu sunt nemuritoare, întregul glob pe care stăm va fi absorbit de soare şi transformat în tăciuni. Apoi întregul univers va imploda şi va dispărea într-o gaură neagră. Nimic nu va supravieţui, nici eu, nici tu, cu atât mai puţin cărţile pentru un public redus, despre oameni de la frontieră imaginari, din Africa de Sud a secolului al XVIII-lea.

- Nu mă refeream la nemurire în sensul de a exista în afara timpului. Mă refer la supravieţuirea dincolo de dispariţia fizică.

- Vrei ca oamenii să te citească după ce vei fi murit?

- E oarece consolare în asta.

- Chiar dacă nu vei fi în preajmă să vezi?

- Chiar dacă nu voi fi în preajmă să văd.

- Dar de ce să se ostenească oamenii din viitor să citească o carte pe care o scrii, dacă nu le este adresată, dacă nu-i ajută să găsească un sens în viaţa lor?

- Poate că încă o să le placă să citească nişte cărţi bine scrise.

- Ce prostie! E ca şi când ai zice că dacă fabric un radio cu lămpi suficient de bun, oamenii o să-l mai folosească în secolul XXV. N-o să-l mai folosească. Pentru că, oricât de bune ar fi, radiourile cu lămpi se vor fi învechit la vremea aceea. Nu se vor mai adresa oamenilor din secolul XXV.

- Poate că în secolul XXV vor mai fi câţiva curioşi să audă cum suna un radio fabricat la sfârşitul secolului XX.

- Colecţionarii. Cei cu hobby-uri. Aşa vrei să-ţi petreci viaţa: şezând la birou şi confecţionând un obiect care cine ştie dacă va fi păstrat ca o curiozitate?

A ridicat din umeri:

- Ai o idee mai bună?

Crezi că fac pe grozava. O văd pe faţa ta. Crezi că inventez dialogul ca să-ţi arăt ce deşteaptă sunt. Dar uneori aşa erau

conversaţiile dintre mine şi John. Amuzante, zău. îmi plăceau; le-am simţit lipsa mai târziu, după ce nu l-am mai văzut. De fapt, cred că ele mi-au lipsit cel mai mult. El a fost singurul bărbat cunoscut de mine care mă lăsa să-l înving într-o controversă onestă, care nu exploda, nu se ofosca, nu pleca în trombă când vedea că pierde. Şi întotdeauna îl învingeam, sau aproape întotdeauna.

Motivul era simplu. Nu că nu riposta; dar îşi ducea viaţa conform unor principii, în vreme ce eu eram pragmatică. Pragmatismul bate principiile; aşa stau lucrurile. Universul se mişcă, pământul se schimbă sub picioarele noastre; principiile sunt întotdeauna cu un pas în urmă. Principiile ţin de comedie. Comedia apare atunci când principiile se lovesc de realitate. Ştiu că avea reputaţia de a fi un tip sobru, dar de fapt John Coetzee era un tip amuzant. Un personaj de comedie. Comedie sobră. Lucru pe care, într-un anume fel, el îl ştia, chiar îl accepta. De aceea încă mă gândesc la el cu afecţiune. Dacă chiar vrei să ştii.

[Tăcere.]

Eram bună la discuţii în contradictoriu. La şcoală, nimeni nu era în apele lui în preajma mea, nici măcar profesorii. *Limbă ascuţită ca un cuţit*, zicea mama nu fără reproş. *O fată n-ar trebui să se certe în halul ăsta*, *o fată ar trebui să fie mai blândă*. Dar alteori zicea: *O fată ca tine ar trebui să se facă avocat*. Era mândră de mine, de spiritul meu, de limba mea ascuţită. Ea facea parte dintr-o generaţie în care, când o fată se mărita, părăsea casa părintească ţi intra direct în a soţului sau a socrului.

Mă rog, John a spus:

- Ai o idee mai bună? Despre cum să-mi petrec viaţa altfel decât scriind cărţi?

- Nu. Dar am o idee care te-ar putea scutura şi te-ar putea ajuta să găseşti un sens vieţii tale.

- Anume?

- Găseşte-ţi o femeie de treabă şi însoară-te.

S-a uitat ciudat la mine.

- îmi ceri cumva mâna? m-a întrebat el.

Am râs.

- Nu, eu sunt deja măritată, mulţumesc. Găseşte-ţi o femeie mai potrivită pentru tine, cineva care să te scoată din tine.

Sunt deja măritată, *prin urmare căsătoria cu tine ar însemna bigamie*: asta era partea nespusă. Şi ce era rău în asta, dacă stai să te gândeşti, în afară de faptul că era împotriva legii? Ce anume facea din bigamie o infracţiune, când adulterul era doar un păcat sau o distracţie? Eram deja adulteră; de ce să nu fiu şi *bigama*? La urma urmei, eram în Africa. Dacă nici un bărbat african nu era târât în tribunal pentru că avea două neveste, de ce să mi se interzică mie să am doi soţi, unul cu care să ies în public şi celălalt pentru intimitatea dormitorului?

- Nu e, şi subliniez, o cerere în căsătorie, am repetat eu, dar, ipotetic vorbind, dacă aş fi liberă, te-ai însura cu mine?

O întrebare doar, aşa, de dragul de-a întreba. Cu toate acestea, fără un cuvânt, m-a cuprins în braţe şi m-a strâns atât de tare, încât mi-a tăiat răsuflarea. Primul gest al lui, din cât îmi amintesc, ce părea venit din inimă. Bineînţeles că-l văzusem măcinat de poftă animalică - nu ne petreceam nopţile în pat vorbind despre Aristotel -, dar niciodată nu-l văzusem copleşit de emoţie. *Prin urmare*, m-am întrebat eu oarecum mirată, *răcitura asta are sentimente*?

- Ce s-a întâmplat? l-am întrebat eu, desprinzându-mă din îmbrăţişarea lui. Vrei să-mi spui ceva?

Tăcea. Plângea? Am aprins veioza şi l-am privit cu atenţie. Nici urmă de lacrimi, dar avea pe chip o expresie de tristeţe profundă.

- Dacă nu-mi poţi spune care-i necazul, nu te pot ajuta, i-am zis eu.

Mai târziu, după ce şi-a venit în fire, ne-am reunit eforturile ca să lămurim chestiunea.

- Pentru femeia potrivită, i-am zis eu, ai fi un soţ a-ntâia. Responsabil. Muncitor. Inteligent. O adevărată partidă, de

fapt. Bun la pat, am adăugat, deşi nu era chiar aşa. Afectuos, am mai spus, ca un gând întârziat, deşi nici asta nu era aşa.

- Şi pe deasupra şi artist, a zis el. De-asta ai uitat.

- Şi pe deasupra şi artist. Un artist al cuvintelor.

[Tăcere.]

Si?

f

Asta-i tot. Un episod dificil pentru amândoi, din care însă am ieşit cu bine. Prima dată când am bănuit că nutrea sentimente mai profunde faţă de mine.

Mai profunde decât ce?

Mai profunde decât sentimentele pe care le poate nutri un bărbat pentru nevasta atrăgătoare a vecinului. Sau pentru boul sau măgarul vecinului.

Vreţi să spuneţi că era îndrăgostit de dumneavoastră?

îndrăgostit... îndrăgostit de mine sau de ideea pe care şi-o făcuse despre mine? Nu ştiu. Ceea ce ştiu este că avea motive să-mi fie recunoscător. I-am uşurat situaţia. Am făcut astfel ca totul să fie mai uşor pentru el. Există bărbaţi cărora le este greu să curteze o femeie. Se tem să-şi mărturisească dorinţa, să se expună refuzului. De obicei, în spatele temerii se ascunde ceva trăit în copilărie. Nu l-am obligat niciodată pe John să se expună. Eu am fost cea care l-a curtat. Eu am fost aceea care l-a sedus. Eu am fost aceea care a controlat termenii relaţiei. Tot eu am fost aceea care a hotărât sfârşitul ei. Prin urmare, întrebi: Era îndrăgostit?, iar eu răspund: Era recunoscător.

[*Tăcere*.]

Ulterior, m-am întrebat adesea ce s-ar fi întâmplat dacă, în loc să-l îndepărtez, aş fi răspuns elanului său sentimental. Dacă aş fi avut atunci curajul să divorţez de Mark, în loc să aştept alţi treisprezece sau paisprezece ani, şi să-mi refac viaţa cu John. Ar fi fost mai bună viaţa mea? Poate. Sau poate nu. Dar n-aş mai fi fost amanta cu care ai sta de vorbă. Aş fi văduva îndurerată.

Problema era Chrissie, ea era buba. Chrissie era foarte ataşată de tatăl ei, iar mie îmi era tot mai greu s-o stăpânesc. Nu mai era mică - mai avea puţin şi împlinea doi ani - şi, cu toate că abia începea să vorbească, şi asta cu greu, ceea ce era teribil de neliniştitor (s-a dovedit că mă îngrijorasem degeaba, a recuperat cu asupra de măsură mai târziu), era tot mai agilă, pe zi ce trecea - agilă şi netemătoare. învăţase să se dea jos din pătuţul ei; a trebuit să plătesc un meşter să pună o portiţă în capul scărilor, ca să nu se rostogolească până jos.

îmi amintesc că, într-o noapte, Chrissie a apărut fără veste lângă pat, pe partea unde dormeam eu, se freca la ochi, scâncea, pe jumătate adormită încă. Am avut prezenţa de spirit s-o iau în braţe şi s-o duc iute în camera ei, înainte să-şi dea seama că lângă mine, în pat, nu era tati; dar dacă n-aveam să mai fiu la fel de norocoasă data următoare?

N-am fost niciodată sigură ce efect subteran ar fi putut avea asupra copilului viaţa mea dublă. Pe de o parte, îmi spuneam că, atâta vreme cât eu eram împlinită fizic şi împăcată cu mine însămi, efectele benefice ar trebui să se reverse şi asupra ei. Dacă asta te surprinde ca fiind un gând egoist, dă-mi voie să-ţi amintesc că pe vremea aceea, în anii 1970, opinia progresistă, opinia *bien-pensant*, era aceea că sexul reprezenta o forţă a binelui, sub orice formă, cu orice parteneri. Pe de altă parte, era limpede că pe Chrissie o contraria alternanţa tati-unchiul John în casă. Ce se va întâmpla când ea va începe să vorbească? Dacă îi va încurca pe cei doi şi-i va spune “unchiul John” tatălui ei? Va fi iadul pe pământ.

întotdeauna am avut tentaţia să consider ideile lui Sigmund Freud drept o flecăreală, de la complexul lui Oedip şi până la refuzul lui de a vedea că în mod obişnuit copiii erau abuzaţi sexual, chiar şi în casele clientelei sale din clasa de mijloc. Totuşi, sunt de acord că, încă de la o vârstă fragedă, copiii îşi petrec mult timp încercând să-si dea seama de locul lor în familie. în cazul lui Chrissie, familia

fusese, până atunci, o treabă simplă: ea, soarele în centrul universului, plus mami şi tati, planetele însoţitoare. Depusesem ceva efort să-i explic faptul că Maria, care apărea la opt dimineaţa şi dispărea la prânz, nu facea parte din familie. “Maria trebuie să plece acum”, îi spuneam în faţa Măriei. “Spune-i tai-tai Măriei. Maria are şi ea o fetiţă căreia trebuie să-i dea papa şi pe care trebuie s-o îngrijească.” (Vorbeam de fetiţa Măriei *la singular*, ca să nu complic lucrurile. Ştiam foarte bine că Maria avea şapte copii de hrănit şi de îmbrăcat, cinci ai ei şi doi rămaşi de la sora ei, răpusă de tuberculoză.)

Cât despre familia mai largă a lui Chrissie, bunica ei, mama mea, murise înainte să se fi născut ea, iar bunicul era într-un sanatoriu, aşa cum ţi-am spus. Părinţii lui Mark trăiau în Eastern Cape, la ţară, la o fermă împrejmuită de un gard de sârmă electrificată, înalt de doi metri. Nu-şi petreceau nici o noapte în altă parte decât acasă, de teamă ca ferma să nu le fie jefuită şi animalele mânate de-acolo, aşa că se poate spune că erau ca la închisoare. Sora mai mare a lui Mark locuia la mii de kilometri depărtare, în Seattle; fratele meu nu venea niciodată la Cape. Prin urmare, Chrissie avea o familie în cea mai restrânsă formulă posibilă. Singura complicaţie era unchiul care, la miezul nopţii, se furişa prin uşa din spate direct în patul lui mami. Unde era locul acestui unchi în schemă? Făcea parte din familie sau, dimpotrivă, era un vierme care rodea inima familiei?

Iar Maria - cât anume ştia Maria? Habar n-aveam. în vremea aceea, mâna de lucru migrantă era ceva obişnuit în Africa de Sud, prin urmare Maria trebuie să fi fost obişnuită cu fenomenul soţului care îşi ia rămas-bun de la nevastă şi copii şi se duce în marele oraş, ca să găsească de lucru. Dar dacă Maria era de acord sau nu ca nevestele să-şi facă de cap în absenţa soţilor lor, asta era o cu totul altă poveste. Deşi Maria nu-l văzuse niciodată pe vizitatorul meu nocturn,

e greu de crezut că putea fi dusă de nas. (icnul ăsta de vizitatori Iasă prea multe urme.

Dar ce-i asta? E chiar ora şase? Nu mi-am dat seama că s-a lăcut atât de târziu. Trebuie să ne oprim. Poţi veni mâine?

Din păcate, *trebuie să mă întorc acasă*. *De aici cu avionul la Toronto*, *şi de la Toronto la Londra*. *Mi-arpărea rău să*...

Bine, hai să continuăm. Nu mai e mult. O să mă grăbesc.

Intr-o noapte, John a venit într-o stare de teribilă surescitare. Avea la el un casetofon mic şi a pus o casetă, cvintetul de coarde al lui Schubert. Nu era genul de muzică pe care l-aş numi sexy, nici nu prea aveam chef, dar el voia să facem dragoste şi mai ales - iartă-mă că sunt explicită - voia să ne coordonăm mişcările după muzică, după mişcarea andante.

Ei bine, o fi foarte frumos andanteul cu pricina, dar este un pasaj lung de vioară, cu o violă suspinând în fundal, şi simţeam că John încerca să ţină ritmul. Toată treaba mi s-a părut forţată, ridicolă. Nu puteam participa şi John a simţit.

- Goleşte-ţi mintea! a şuierat el. Simte prin muzică!

Nimic nu e mai iritant decât să ţi se spună ce trebuie să simţi. M-am ferit de el, iar micul lui experiment erotic s-a dus pe copcă.

Mai târziu, a încercat să se explice. Voia să demonstreze ceva despre istoria sentimentelor, mi-a spus el. Sentimentele aveau istorii proprii. Apăreau la un moment dat, înfloreau o vreme, sau nu înfloreau, apoi mureau sau dispăreau cu totul. Genurile de sentimente care înfloriseră pe vremea lui Schubert erau acum moarte, cele mai multe dintre ele. Singurul mod de a le retrăi era prin muzica epocii respective. Pentru că muzica era urma, inscripţia sentimentului.

In regulă, am spus eu, dar de ce trebuie să ne regulăm în timp ce ascultăm muzica respectivă?

Pentru că, din întâmplare, andanteul cvintetului este despre regulat, mi-a răspuns el. Dacă, în loc să mă

împotrivesc, aş fi lăsat muzica să pătrundă în mine şi să mă animeze, aş fi simţit pulsaţiile a ceva cu totul neobişnuit; ce simţeai când făceai dragoste în Austria în epoca post-Bonaparte.

- Ce simţea bărbatul din epoca post-Bonaparte, sau ce simţea femeia din epoca post-Bonaparte? am întrebat eu. Domnul Schubert, sau doamna Schubert?

Asta l-a enervat. Nu-i plăcea să-l iei în râs.

- Muzica nu înseamnă regulat, am continuat eu. Aici nu te-ai prins tu. Muzica înseamnă preludiu. înseamnă să faci curte, îi cânţi fecioarei înainte să fii primit în patul ei, şi nu când eşti în pat cu ea. îi cânţi ca s-o ademeneşti, să-i câştigi inima. Dacă nu eşti fericit cu mine în pat, poate e din cauză că nu mi-ai câştigat inima.

Ar fi trebuit să pun punct acolo, dar am mers mai departe:

- Greşeala pe care am facut-o noi doi e că am sărit peste preludiu. Nu te condamn, a fost în egală măsură greşeala mea şi a ta, dar greşeala e greşeală. Sexul e mai bun când faci mai întâi o curte îndelungată şi asiduă. Mult mai satisfăcător emoţional. Şi mult mai satisfăcător erotic. Dacă vrei să ne îmbunătăţim viaţa sexuală, n-o să reuşeşti facându-mă să mă regulez pe ritmul muzicii.

M-am aşteptat să riposteze, să vorbească în favoarea sexului muzical. Dar n-a răspuns. A luat un aer bosumflat, înfrânt, şi s-a întors cu spatele la mine.

Ştiu că tocmai am contrazis ceea ce am spus mai înainte, anume că era un tip care ştia să joace şi să piardă, însă de data asta chiar am avut impresia că atinsesem un punct sensibil.

Asta e. Eu devenisem agresivă, nu mai aveam loc de întors.

- Du-te acasă şi învaţă să curtezi. Du-te. Pleacă. la-ţi şi Schubertul. întoarce-te când o să poţi să te descurci mai bine.

Am fost crudă; însă a meritat-o pentru lipsa de ripostă.

- în regulă, voi pleca, a spus el ursuz. Oricum am treburi de făcut.

Şi a început să se îmbrace.

Treburi de făcut! Am apucat primul obiect la îndemână, din întâmplare o farfurioară de lut ars, frumoasă, maronie, cu bordură vopsită în galben, una dintr-un set de şase pe care le cumpărasem împreună cu Mark din Swaziland. Preţ de-o clipă, mi-am dat seama de comicul situaţiei: amanta cu plete negre şi sânii goi, care-şi manifestă temperamentul furtunos, central-european, strigând injurii şi spărgând vesela. Apoi am aruncat farfurioara.

L-a nimerit în ceafa şi a căzut pe jos, fără să se spargă. El şi-a ridicat umerii a fereală şi s-a întors spre mine cu o expresie uluită. Sunt sigură că încă nimeni nu aruncase cu farfurii în el.

- Pleacă! am strigat, poate chiar am ţipat, şi am fluturat o inână în direcţia lui.

Chrissie s-a trezit şi s-a pus pe plâns.

Oricât ar părea de ciudat, n-am simţit nici un regret după aceea. Dimpotrivă, gestul mă stârnise, eram mândră de mine. *Din toată inima*! mi-am zis. *Prima mea farfurie*!

[Tăcere.]

Au mai fost şi altele?

Farfurii? O grămadă.

[Tăcere.]

Aşa s-a terminat, *atunci*, *între dumneavoastră şi el*?

Nu tocmai. A fost şi o coda. O să-ţi spun coda, şi cu asta, basta.

Un prezervativ a pus cu adevărat punct, un prezervativ înnodat la capăt, plin de spermă. L-a pescuit Mark de sub pat. Eu am rămas mască. Cum de nu-l văzusem? Ca şi când voisem să fie găsit, voisem să-mi strig infidelitatea din vârful acoperişului.

Cu Mark nu foloseam niciodată prezervative, prin urmare era inutil să mint.

- De când durează treaba asta? a vrut el să ştie.

- Din decembrie, anul trecut.

- Căţea ce eşti, căţea împuţită şi mincinoasă! Şi eu care am avut încredere în tine!

A dat să iasă ca o furtună din cameră, apoi, ca un gând întârziat, s-a întors şi - regret, o să trag perdeaua peste ceea ce s-a întâmplat apoi, prea ruşinos să repet, prea umilitor. O să spun doar că m-a lăsat mută, şocată, dar mai ales furioasă.

- N-o să te iert niciodată pentru asta, Mark, am spus eu după ce mi-am revenit. Există o limită, şi tu tocmai ai încălcat-o. Plec. Ai grijă de Chrissie.

In clipa în care am rostit cuvintele *Plec*, *ai grija de Chrissie*, jur că nu am vrut să spun nimic altceva decât că plecam de-acasă şi urma să aibă grijă de Chrissie în acea după-masă. Dar pe parcursul celor cinci paşi cât mi-au trebuit ca să ajung la uşa de la intrare, mi-a trecut prin minte, cu o claritate orbitoare, fulgerătoare, că acesta ar putea fi de fapt momentul eliberării, când aş ieși dintr-o căsnicie neîmplinită şi nu m-aş mai întoarce. Negura din capul meu, negura de deasupra capului meu s-au subţiat, s-au evaporat. *Nu sta la îndoiala*! mi-am zis eu. *Fâ-o şi gata*! M-am răsucit brusc pe călcâie, am urcat la etaj, am aruncat într-o sacoşă câteva articole de lenjerie, am coborât scările în fugă.

Mark mi s-a pus în drum.

- Unde crezi că pleci? a întrebat. La *el*?.

- Să te ia dracu'! am zis şi am încercat să-l ocolesc, dar m-a prins de braţ.

- Dă-mi drumul! am cerut eu.

Fără ţipete, fără mârâituri, doar un ordin scurt, simplu, dar a fost ca şi când din ceruri au pogorât pe mine o coroană şi o mantie regească. Mi-a dat drumul fără un cuvânt. Când am plecat cu maşina, el încă stătea în prag, mut.

Ce uşor! am răsuflat eu. *Ce uşor*! *De ce n-am fâcut-o până acum*?

Ceea ce mă nedumereşte în legătură cu acest moment - care a fost, de fapt, unul dintre momentele cheie ale vieţii mele -, ceea ce m-a nedumerit atunci şi continuă să mă nedumerească şi în ziua de azi este următorul lucru. Chiar dacă o forţă dinlăuntrul meu - să o numim inconştientul, ca să uşurăm lucrurile, deşi am rezervele mele faţă de inconştientul clasic - m-a oprit să mă uit sub pat - m-a oprit tocmai ca să precipite această criză conjugală -, de ce naiba a lăsat Maria obiectul incriminant să zacă acolo, Maria, care în mod clar nu facea parte din inconştientul meu, Maria, a cărei treabă era să cureţe, să deretice, să arunce gunoiul? Oare Maria a ignorat prezervativul în mod deliberat? S-a ridicat, atunci când l-a văzut, şi şi-a spus: *Asta merge prea departe*! *Ori apar patul conjugal*, *ori devin complice într-o ieşitură revoltătoare*!

Uneori, mă văd luând avionul şi întorcându-mă în Africa de Sud, cea nouă, democratică, atât de mult aşteptată, cu singurul scop s-o caut pe Maria, dacă mai e în viată, şi s-o fac să-mi spună, să-mi dea un răspuns la această întrebare chinuitoare.

Ei bine, absolut sigur nu fugeam la acel ^/bănuit de Mark în furia lui geloasă, dar încotro mă îndreptam? Căci nu aveam prieteni în Cape Town, nici unul care să nu fie în primul rând prietenul lui Mark şi abia în al doilea rând al meu.

Exista un loc pe care-l ochisem în timp ce străbăteam Wynberg cu maşina, o casă mare, veche, construită neregulat, purtând o pancartă: *Canterbury Hotel / Rezidenţial / Pensiune completă sau demipensiune/Plata săptămânală sau lunară*. M-am hotărât să-mi încerc norocul la Canterbury.

Da, a spus recepţionera, din întâmplare e o cameră liberă, o vreau pentru o săptămână sau pentru mai mult timp? O săptămână deocamdată, am răspuns eu.

Camera cu pricina - ai răbdare, ce spun nu e irelevant - se afla la parter. Spaţioasă, cu o baie separată, mică şi curată,

un frigider mic şi uşi de sticlă ce se deschideau spre o verandă umbroasă, cu baldachin de viţă.

- Foarte frumoasă, am spus eu. O iau.

- Şi bagajul? a vrut să ştie femeia.

- Bagajul o să sosească, am zis şi ea a priceput.

Sunt sigură că nu eram prima nevastă fugită de acasă care să poposească în pragul hotelului Canterbury. Sunt sigură că aveau parte de o adevărată vânturate de neveste furioase. Şi un bonus frumuşel obţinut de pe urma celor care plăteau cu săptămâna, îşi petreceau o noapte, apoi, pocăite sau obosite, sau cu dor de casă, plecau a doua zi dimineaţa.

Ei bine, eu nu eram pocăită, şi cu siguranţă nu-mi era dor de casă. Eram dispusă să fac din Canterbury casa mea, până când povara de a avea grijă de copil îl va împinge pe Mark să ceară pace.

Femeia turuia ceva despre măsurile de siguranţă, dar eu abia dacă o ascultam - chei pentru uşi, chei pentru porţi - plus reguli de parcare, reguli pentru vizitatori, reguli pentru asta, reguli pentru cealaltă. N-o să am vizitatori, am informat-o eu pe femeie.

în acea seară am cinat în lugubra *salle à manger* a hotelului Canterbury şi mi-am văzut colegii de rezidenţă, care păreau să vină direct din William Trevor sau Muriel Spark. Dar fără îndoială că eu arătam cam la fel: încă o exaltată, care a evadat dintr-o căsnicie amară. M-am culcat devreme şi am dormit bine.

Crezusem că mă voi bucura de nou-descoperita singurătate. M-am dus cu maşina în oraş, am cumpărat una-alta, am văzut o expoziţie la National Gallery, am prânzit la Gardens. Dar în a doua seară, singură în camera mea, după o masă ca vai de lume - salată veştedă şi calcan fiert cu sos béchamel -, m-au copleşit singurătatea şi, mai rău decât singurătatea, autocompătimirea. De la telefonul public din hol, i-am telefonat lui John şi, murmurând

(recepţionera trăgea cu urechea), i-am spus în ce situaţie mă aflam.

- Vrei să vin până acolo? m-a întrebat el. Putem merge la un film la nocturnă.

- Da, da, da, da.

Repet şi subliniez asta, n-am fugit de soţul meu şi de copil ca să fiu cu John. N-aveam acest gen de relaţie. De fapt, cu greu putea fi numită relaţie, mai degrabă prietenie, o prietenie extraconjugală cu o componentă sexuală, a cărei importanţă, cel puţin în ceea ce mă privea, era mai mult simbolică decât reală. Mă culcam cu John ca să-mi păstrez simţul propriei demnităţi. Sper să înţelegi asta.

Totuşi, *totuşi*, abia trecuseră câteva minute de la sosirea lui la Canterbury, că ne-am şi vârât în pat şi - mai mult chiar - am făcut dragoste cum nu credeam că e posibil. Am şi plâns la sfârşit.

- Nu ştiu de ce plâng, am hohotit eu, sunt atât de fericită.

- Asta pentru că n-ai dormit noaptea trecută, a zis el, crezând că trebuie să mă consoleze. Eşti epuizată, asta e.

M-am holbat la el. *Eşti epuizată*, *asta e*\ părea cu adevărat convins. Aproape că mi s-a oprit răsuflarea în piept văzând cât de idiot putea fi, cât de lipsit de sensibilitate. Cu toate acestea, în felul lui sucit de a gândi, poate că avea dreptate. Pentru că ziua mea de libertate fusese colorată de o amintire care se încăpăţâna să revină, amintirea acelei confruntări umilitoare cu Mark, care mă făcuse să mă simt mai degrabă ca un copil plesnit peste fund decât ca o nevastă care a călcat strâmb. De n-ar fi fost amintirea asta, probabil că nu i-aş fi telefonat lui John şi n-aş fi ajuns în pat cu el. Prin urmare, eram bulversată, de ce să nu fiu? Lumea mea se răsturnase cu fimdu-n sus.

Şi mai era o cauză a indispoziţiei mele, mai greu de acceptat: ruşinea de a fi fost descoperită. Pentru că, într-adevăr, dacă priveai situaţia la rece, eu, cu sordida mea aventură din Constantiaberg, o plată cu aceeaşi

monedă, nu mă purtam deloc mai bine decât Mark, cu sordidul lui amantlâc în Durban.

Fapt e că atinsesem o limită morală. Euforia pe care mi-o stârnise plecarea de-acasă se evaporase, furia mi se topea; cât despre fascinaţia de a duce o viaţă solitară, se stingea cu repeziciune. Dar cum puteam îndrepta ceea ce stricasem, altfel decât întorcându-mă la Mark cu coada între picioare, rugându-l să facem pace şi reluându-mi îndatoririle de nevastă beştelită si de mamă? Si în mijlocul stării confuze în care mă aflam, acest amor sfâşietor de dulce! Ce încerca trupul să-mi spună? Că, atunci când laşi garda jos, se deschid porţile plăcerii? Că patul conjugal nu-i un loc bun să comiţi adulter, mai bune sunt hotelurile? Nu am habar ce simţea John, nu era o persoană volubilă; eu însă mi-am dat seama, Iară urmă de îndoială, că jumătatea de oră pe care tocmai o trăisem avea să rămână un reper în viaţa mea erotică. Şi aşa s-a întâmplat. Pânâ în ziua de azi. Ce alt motiv aş avea să vorbesc despre ea?

[Tăcere.]

îmi pare bine că ţi-am spus povestea asta. Acum mă simt mai puţin vinovată pentru chestia cu Schubert.

[Tăcere.]

Mă rog, am adormit în braţele lui John. Când m-am trezit, era întuneric şi habar n-aveam unde mă aflam. *Chrissie*, m-am gândit eu - *am uitat complet sâ-i dau de mâncare lui Chrissie*! Chiar am întins mâna după întrerupătorul de lumină - bineînţeles că nu era acolo - înainte să-mi amintesc ce se întâmplase. Eram singură (nici urmă de John); era şase dimineaţa.

Din holul hotelului i-am telefonat lui Mark.

- Alo, eu sunt, am zis pe un ton cum nu se poate mai neutru, mai împăciuitor. lartă-mă că sun atât de devreme, dar vreau să ştiu ce face Chrissie.

Mark însă n-avea chef de conciliere.

- Unde eşti? m-a întrebat el.

- Telefonez din Wynberg. Stau la un hotel. M-am gândit că e bine să ne despărţim o vreme, până se liniştesc lucrurile. Ce face Chrissie? Ce planuri aveţi săptămâna asta? Pleci la Durban?

- Ce fac eu cu timpul meu nu-i treaba ta, a răspuns el. Dacă vrei să stai departe, stai departe.

Chiar si la telefon îi mai simţeam furia. Când era ţâfnos, consoanele oclusive explodau în gura lui: *nu-i treaba ta*, rostea Ă-ul cu un pufăit de aer înfuriat, încât clipeai speriat. Şi brusc mi-a venit în minte tot ce nu-mi plăcea la el.

- Nu fi caraghios, Mark, habar n-ai cum să ai grijă de-un copil.

- Nici tu, lepădătură jegoasă, şi cu asta mi-a trântit telefonul în nas.

Mai târziu în acea dimineaţă, ducându-mă la cumpărături, am constatat că-mi fusese blocat contul bancar.

M-am întors în Constantiaberg. Cheia mea descuia yala de la clanţă, dar uşa era încuiată şi sus. Am bătut şi iar am bătut. Nici un răspuns. Nici Maria nu se zărea nicăieri. Am dat ocol casei. Maşina lui Mark nu era acolo, ferestrele erau închise.

Am telefonat la el, la birou.

- A plecat la filiala din Durban, mi-a spus centralista.

- E o urgenţă acasă, am zis. Poţi, te rog, telefona la Durban, să laşi un mesaj? Roagă-l să-i telefoneze soţiei lui cât mai iute cu putinţă, la următorul număr. Spune-i că-i urgent.

Si i-am dat numărul de la hotel.

Patru ore am aşteptat. Nici un telefon.

Unde era Chrissie? Asta doream să aflu, înainte de orice. Mi se părea incredibil că Mark ar fi putut lua fetiţa cu el la Durban. Dar, dacă n-o luase, ce făcuse cu ea?

Am sunat la Durban. Nu, Mark nu era in Durban, mi-a răspuns secretara, nu era aşteptat acolo în săptămâna aia. Am încercat cumva la biroul din Cape Town?

Disperată, l-am sunat pe John.

- Soţul meu a luat copilul şi s-a evaporat. N-am nici un ban. Nu ştiu ce să fac. Ai vreo propunere?

în hol era un cuplu mai în vârstă, nişte oaspeţi, ascultau fără jenă ce spuneam la telefon. Dar mie nu-mi mai păsa dacă afla cineva despre problemele mele. îmi venea să plâng, însă, în loc de asta, am izbucnit în râs.

- Pentru asta - şi am făcut un gest spre ceea ce mă înconjura, adică spre interiorul hotelului Canterbury - pentru asta sunt pedepsită?

Apoi am început să plâng de-adevăratelea.

Aflându-se la kilometri distanţă, John nu mi-ar fi putut vedea gestul, prin urmare (mi-am dat eu seama mai târziu) trebuie să fi dat un cu totul alt sens cuvântului *asta*. O fi înţeles că mă refeream la aventura mea cu el - şi că o consideram un fleac, nemeritând atâta tămbălău.

- Vrei să te duci la poliţie? m-a întrebat el.

- Nu fi ridicol. Nu poţi fugi de bărbatul tău şi apoi să te răzgândeşti şi să-l acuzi că ţi-a răpit copilul.

- Vrei să vin să te iau?

Am sesizat precauţia din vocea lui. Şi-l înţelegeam. în locul lui, şi eu aş fi fost precaută dacă aş fi vorbit la telefon cu o muiere isterică. Dar eu nu voiam precauţie, eu îmi voiam copilul înapoi.

- Nu, n-aş vrea, m-am răstit eu.

- Măcar ai mâncat ceva?

- Nu vreau să mănânc. Gata, să isprăvim cu discuţia asta stupidă. îmi pare rău, nu ştiu de ce am telefonat. La revedere.

Si am închis.

N-aveam chef să mănânc, dar nu m-ar fi deranjat să beau ceva: un whisky sec, bunăoară, apoi un somn de plumb, fără vise.

Tocmai mă trântisem pe pat, în cameră, şi-mi acoperisem capul cu o pernă, când am auzit un ciocănit în uşa dinspre verandă. Era John. Am stat de vorbă, dar nu mai repet ce ne-am zis. Pe scurt, m-a luat la Tokai si m-a culcat în

camera lui. El s-a culcat pe canapea, în living. Mă aşteptam pe jumătate să vină la mine în timpul nopţii, dar n-a venit.

Am fost trezită de murmur de voci. Soarele era sus pe cer. Am auzit uşa de la intrare închizându-se. Apoi linişte, multă vreme. Eram singură în casa aceea ciudată.

Baia era rudimentară, toaleta, murdară. Un miros neplăcut de sudoare bărbătească şi prosoape ude plutea în aer. N-aveam idee unde plecase John, când se va întoarce. Mi-am făcut o cafea, am inspectat casa. In fiecare încăpere, tavanul era atât de jos, încât simţeam că mă sufoc. Era doar o casă de fermă, am înţeles asta, dar de ce fusese construită pentru piticanii?

M-am uitat în camera bătrânului Coetzee. Lumina fusese lăsată aprinsă, un singur bec chior, fără abajur, în mijlocul tavanului. Patul era nefacut. Pe masa de lângă pat, un ziar, deschis la pagina de rebus. Pe perete, un tablou, făcut de un amator, înfăţişând o casă de ţară din Cape, în stil olandez, spoită în alb, şi o fotografie înrămată, a unei femei cu o expresie severă pe chip. Fereastra, mică, acoperită de un grilaj, dădea spre *stoep* pe care se zăreau doar două şezlonguri de pânză şi un rând de ghivece cu ferigi veştejite.

Camera lui John, în care dormisem, era mai mare şi mai bine luminată. Un raft de cărţi: dicţionare, dicţionare frazeologice, manuale de bricolaj de toate felurile. Beckett, Kafka. Pe masă, maldăre de hârtii. O comodă cu sertare. Fără vreun gând anume, am deschis sertarele. în cel de jos, o cutie cu fotografii - m-am uitat printre ele. Ce căutam? Nu ştiam. Ceva ce aveam să recunosc doar când aveam să găsesc. N-am găsit. Majoritatea fotografiilor erau din anii de şcoală: echipe sportive, fotografii de grup, cu colegii de clasă.

Am auzit zgomote în faţa casei şi am ieşit. O zi frumoasă, cerul, de un albastru strălucitor. John descărca din camionetă foi de tablă ondulată, pentru acoperiş.

- Scuze că te-am lăsat singură, a zis el. Trebuia să mă duc după astea şi n-am vrut să te trezesc.

Am tras un şezlong într-un loc însorit, am închis ochii şi m-am lăsat furată de reverii. Nu intenţionam să-mi abandonez copilul. Nu intenţionam să-mi părăsesc soţul. Şi dacă o faceam? Dacă îi dădeam uitării pe Mark şi pe Chrissie, mă mutam în căsuţa asta urâtă, deveneam al treilea membru al familiei Coetzee, adjunctul, Albă ca Zăpada pentru cei doi pitici, ocupându-mă cu gătitul, dereticatul, spălatul rufelor, poate dând o mână de ajutor la reparatul acoperişului? Cât timp va trece până mi se vor vindeca rănile? Şi apoi cât timp va trece până se va ivi adevăratul meu prinţ, prinţul din visurile mele, care mă va recunoaşte pentru ceea ce sunt, mă va urca în şa, pe armăsarul său alb, şi mă va duce înspre apus?

Pentru că John Coetzee nu era prinţul meu. In sfârşit ajung la chestiune. Dacă asta a fost întrebarea ce-ţi stăruia în minte când ai venit la Kingston - *O să fie o altă femeie din acelea care l-au confundat pe John Coetzee cu Făt-Frumos*? -, atunci ai primit răspunsul meu. John nu era prinţul meu. Nu numai asta: dacă ai fi ascultat cu atenţie, ai fi înţeles până acum cât de puţin probabil era ca el să fie prinţ, un prinţ satisfăcător, pentru orice fecioară de pe pământ.

Nu eşti de acord? Crezi altfel? Crezi că vina a fost a mea, nu a lui - vina, neajunsul? Ei bine, întoarce-ţi gândul la cărţile pe care le-a scris. Ce temă apare în fiecare carte? Aceea a femeii care nu se îndrăgosteşte de bărbat. Bărbatul o iubeşte sau nu o iubeşte pe femeie; dar femeia nu-l iubeşte niciodată pe bărbat. Ce crezi că reflectă această temă? Bănuiala mea, bănuiala mea bine documentată, este că reflectă experienţa lui de viaţă. Nu le cădea cu tronc femeilor - vorbesc de femeile cu scaun la cap. Il cercetau, îl adulmecau, poate îl şi testau. Apoi plecau mai departe.

Plecau mai departe aşa cum am plecat şi eu. Aş fi putut rămâne în Tokai, cum am spus, în rolul Albei ca Zăpada. O idee nu chiar lipsită de forţă de seducţie. Dar până la urmă

n-am rămas. John îmi era prieten într-o perioadă dură a vieţii mele, era o cârjă pe care mă sprijineam uneori, dar n-avea niciodată să-mi fie iubit, nu în sensul adevărat al cuvântului. Pentru iubirea adevărată, e nevoie de două fiinţe umane întregi, şi cei doi trebuie să se potrivească, să se potrivească unul în altul. La fel ca yin şi yang. Ca un ştecher şi o priză. Ca masculul şi femela. El şi eu nu ne potriveam.

Crede-mă, de-a lungul anilor m-am gândit mult la John şi la ce fel de om era. Ceea ce o să-ţi spun acum e după o reflecţie serioasă şi, sper, fără animozitate. Pentru că, aşa cum am zis, John a fost important pentru mine. M-a învăţat multe. A fost un prieten care mi-a rămas prieten şi după ce am rupt-o cu el. De câte ori m-am simţit deprimată, am putut să contez pe el că va glumi cu mine şi mă va binedispune. Odată, m-a ridicat pe neaşteptate culmi erotice - numai o dată, din păcate! Dar fapt e că John nu era făcut pentru iubire, nu era construit astfel - nu era construit să-şi găsească locul sau să i se găsească locul. Ca o sferă. Ca o bilă de sticlă. Nu aveai cum să te conectezi cu el. Asta e concluzia mea, concluzia mea matură.

Poate că n-o să te surprindă. Probabil consideri că asta se întâmplă cu artiştii în general, cu bărbaţii artişti: anume că nu sunt facuţi pentru ceea ce eu numesc dragoste; că nu pot sau nu vor să se dăruiască total, din simplul motiv că au o esenţă tainică pe care trebuie s-o păstreze în folosul artei lor. Am dreptate? Asta crezi?

Dacă eu cred că artiştii nu-sfâcuţipentru iubire? *Nu*. *Nu neapărat*. *încerc să nu am prejudecăţi*.

Ei bine, n-o să te poţi feri la nesfârşit de prejudecăţi dacă vrei să-ţi scrii totuşi cartea. Gândeşte-te. Vorbim despre un bărbat care, în cea mai intimă relaţie omenească, nu se poate conecta, ori se conectează doar scurt, intermitent. Şi totuşi, cum îşi câştiga existenţa? îşi câştiga existenţa scriind rapoarte, rapoarte profesioniste, despre experienţe umane intime. Pentru că despre asta vorbesc romanele -

nu-i aşa? -, despre experienţe intime. Romanele, spre deosebire de poezie şi pictură. Nu ţi se pare ciudat?

[Tăcere.]

Am fost foarte deschisă cu dumneata, domnule Vincent. Bunăoară, povestea cu Schubert: până acum n-am spus-o nimănui. De ce n-am facut-o? Pentru că am socotit că l-ar pune pe John într-o lumină ridicolă. Pentru că numai un tont, nu-i aşa?, i-ar cere femeii pe care s-ar zice că o iubeşte să ia lecţii în amor fizic de la un compozitor mort, un *BagattelenmeistervieneL*. Când un bărbat şi o femeie sunt îndrăgostiţi unul de celălalt, îşi creează propria lor muzică, vine instinctiv, n-au nevoie de lecţii. Dar ce face prietenul nostru John? Trage o a treia prezenţă în dormitor. Prânz Schubert devine numărul unu, maestrul iubirii, John devine numărul doi, discipolul maestrului şi executantul; iar eu devin numărul trei, instrumentul la care va fi interpretată muzica sexuală. Asta îţi spune tot ce ai nevoie să ştii despre John Coetzee - aşa socotesc eu. Bărbatul care şi-a confundat iubita cu o vioară. Care probabil a făcut acelaşi lucru cu fiecare femeie din viaţa lui: a confundat-o cu un instrument sau altul, vioară, fagot, timpan. Care era atât de idiot, atât de rupt de realitate, încât nu putea distinge între a cânta la o femeie şi a iubi o femeie. Un bărbat care iubea conform manualului de întrebuinţare. Nu ştii dacă să râzi sau să plângi!

De aceea n-a fost niciodată Făt-Frumosul meu. De aceea nu l-am lăsat niciodată să mă ducă pe armăsarul lui alb. Pentru că nu era prinţ, era broscoi. Din pricină că nu era fiinţă umană, în sensul deplin al cuvântului.

Am spus că voi fi sinceră cu dumneata, şi mi-am ţinut promisiunea. îţi mai spun un lucru sincer, încă unul, apoi mă voi opri şi cu asta, basta. Este despre noaptea pe care am încercat să ţi-o descriu, noaptea de la hotelul Canterbury, când, după atâtea încercări ale noastre, am nimerit în sfârşit chimia potrivită, combinaţia corectă. Cum

am putut reuşi asta, vei întreba - aşa cum mă întreb şi eu -, dacă John era broscoi, nu prinţ?

Dă-mi voie să-ţi spun cum văd eu acum acea noapte crucială. Eram rănită, derutată, cum am spus, şi peste poate de îngrijorată. John a văzut sau a ghicit ce se petrecea în mine şi pentru o singură dată şi-a deschis inima, inima pe care în mod normal şi-o ţinea învelită în armură. Cu inimile deschise, a lui şi a mea, ne-am unit. Pentru el, acea deschidere a inimii ar fi putut sau ar fi trebuit să marcheze o schimbare profundă, începutul unei vieţi noi pentru amândoi împreună. Dar ce s-a întâmplat? în mijlocul nopţii, John s-a trezit şi m-a văzut dormind lângă el, fără îndoială cu o expresie de linişte pe chip, chiar de beatitudine - beatitudinea nu e imposibil de trăit pe lumea asta. M-a văzut - m-a văzut aşa cum eram în acel moment -, s-a speriat, şi-a închis degrabă armura la loc peste inimă, cu lanţuri şi un lacăt dublu, şi s-a strecurat afară.

Crezi că-mi vine uşor să-l iert pentru asta? Aşa crezi?

Sunteţi prea dură cu el, *dacă-mi daţi voie s-o spun*.

Nu, nu sunt. Spun doar adevărul. Fără adevăr, oricât de dur ar fi, nu există vindecare. Asta-i tot. Asta-i tot ce-ţi ofer pentru carte. E aproape ora opt. E timpul să pleci. Mâine-dimineaţă trebuie să prinzi avionul.

încă o întrebare, *una scurtă*.

Nu, categoric nu, nici o altă întrebare. Ai avut destul timp. Sfârşit. *Fin*. Pleacă.

(*Interviu realizat în Kingston*, *Ontario*, *mai 2008*)

Margot

Daţi-mi voie, doamnă Jonker, să vă informez ce am făcut de când ne-am întâlnit în decembrie. După ce m-am întors în Anglia, am transcris benzile conversaţiilor noastre. L-am rugat pe un coleg originar din Africa de Sud să controleze ortografierea corectă a tuturor cuvintelor în afrikaans. Apoi am făcut ceva de-a dreptul radical, sper să am încuviinţarea dumneavoastră. Mi-am eliminat propriile interjecţii, intervenţii şi întrebări, şi am aranjat textul astfel încât să fie

citit ca o naraţiune neîntreruptă, povestită de dumneavoastră.

Ceea ce aş vrea să fac acum e să citesc textul nou împreună cu dumneavoastră şi să vă dau posibilitatea să faceţi observaţii. Ce părere aveţi?

În regulă.

încă ceva. Deoarece povestea spusă de dumneavoastră era cam lungă, mai lungă decât mă aşteptam, am hotărât s-o dramatizez ici şi colo, pentru varietate, lăsând diversele persoane să se exprime cu propriile voci. O să vedeţi pe parcurs ce înseamnă asta.

In regulă.

începem.

Pe vremuri, de Crăciun, la fermă se organizau mari reuniuni familiale. Din lungul şi din latul ţării, fiii şi fiicele lui Gerrit şi Lenie Coetzee se strângeau la Voëlfontein, aducându-şi soţii, soţiile şi progeniturile, tot mai multi plozi în fiecare an, ca să petreacă acolo o săptămână de râsete, glume şi aduceri-aminte, dar mai ales să mănânce. Pentru bărbaţi, era şi o ocazie să vâneze: păsări, antilope.

Intre timp, în anii ’70, întrunirile familiale s-au împuţinat, din păcate. Gerrit Coetzee zace de mult în pământ, Lenie abia se mişcă, într-un azil din The Strand. Dintre cei doisprezece copii ai lor, fii şi fiice, primii născuţi s-au alăturat şi ei împărăţiei umbrelor; în momente de reflecţie...

împărăţiei umbrelor?

Sună prea pretenţios? O să modific. Primii născuţi au părăsit această lume. In momente de reflecţie, supravieţuitorii se gândesc la propriul sfârşit şi se cutremură.

Nu. Nu-mi place.

Ce, cutremuratul? Nici o problemă. Il tai. Au părăsit această lume. Printre supravieţuitori, glumele sunt făcute mai în surdină, aducerile-aminte sunt mai triste, mâncatul mai temperat. Cât despre partidele de vânătoare, au dispărut: oasele bătrâne au obosit şi, oricum, după ani de

secetă, n-a mai rămas nimic în *veld* care să merite să fie împuşcat.

Din a treia generaţie, fiii şi fiicele fiilor şi fiicelor sunt, cei mai mulţi dintre ei, prea absorbiţi de propriile afaceri ca să mai participe, sau le pasă prea puţin de restul familiei. In anul cu pricina, numai patru din acea generaţie sunt prezenţi: vărul ei Michiel, care a moştenit ferma; vărul ei John, din Cape Town; sora ei Carol; şi ea însăşi, Margot. Iar dintre cei patru, numai ea - îi vine ei să creadă - îşi aminteşte cu nostalgie de vremurile de demult.

Nu înţeleg. *De ce mă puneţi la persoana a treia - ea*?

Dintre cei patru, doar ea, Margot - bănuieşte Margot - îşi aminteşte cu nostalgie de vremurile de demult... Cred că vă daţi seama ce forţat sună. N-o să meargă aşa. Pronumele *ea* pe care l am introdus este ca pronumele *eu*, doar că nu e *eu*. Vă displace chiar atât de mult?

Creează confuzie, *aşa mi se pare*. *Dar dumneavoastră ştiţi mai bine*. *Continuaţi*.

Prezenţa lui John la fermă e o sursă de stânjeneală. După ani pctrecuţi în străinătate - atât de multi ani, încât s-a crezut că a plecat de tot-, a reapărut pe neaşteptate printre ei, fiind privit di suspiciune, bănuit a fi făcut ceva reprobabil. Se zvonea, printre ii Iţele, că ar fi făcut închisoare în America.

Familia pur şi simplu nu ştie cum să se poarte cu el. încă n-au avut în mijlocul lor un infractor - dacă asta e el, un infractor. Un falit, da: bărbatul care s-a însurat cu mătuşa ei, Marie, un fanfaron şi un beţivan, cu care familia nu a fost de acord de la bun început, şi-a declarat falimentul, ca să nu fie nevoit să-şi plătească datoriile, şi de atunci n-a mai mişcat un deget, a trândăvit acasă, trăind pe banii câştigaţi de nevastă-sa. Insă falimentul, chiar dacă-ţi lasă un gust amar, nu e o crimă; câtă vreme a merge la închisoare înseamnă a merge la închisoare.

Părerea ei e că familia Coetzee ar trebui să se străduiască mai mult ca să o facă pe oaia rătăcită să se simtă

bine-venită. Ea are de mult o slăbiciune pentru John. Copii fiind, nu se fereau să vorbească despre faptul că se vor căsători când vor creşte mari. Socoteau că li se va permite - şi de ce nu? Nu înţelegeau de ce zâmbeau adulţii, zâmbeau şi nu voiau să spună de ce.

V-am spus eu asta?

Da. Vreţi s-o scot? Mie îmi place. E simpatică.

In regulă, *lâsaţi-o*. [*Râde*.] *Continuaţi*.

Sora ei, Carol, e alt gen. Carol e măritată cu un neamţ, un inginer care încearcă de ani de zile să plece împreună cu soţia lui din Africa de Sud, să se mute în Statele Unite. Carol a declarat răspicat că nu vrea ca în dosarul ei american să apară că e înrudită cu un bărbat care - indiferent dacă, din punct de vedere tehnic, e sau nu infractor - a încălcat cine ştie cum legea, legea lor. Dar ostilitatea lui Carol faţă de John e mult mai adâncă. Il consideră un tip afectat şi trufaş. De la înălţimea educaţiei lui *engelse* [englezeşti], zice Carol, John îi priveşte cu dispreţ pe cei din neamul Coetzee, pe toţi fără excepţie. De ce a decis el să-i blagoslovească cu prezenţa lui la reuniunea de Crăciun, ea, una, nu poate pricepe.

Ea, Margot, dezaprobă atitudinea surorii ei. I se pare că sora ei a devenit tot mai insensibilă de când s-a măritat şi a început să se învârtă în cercul bărbatului ei, un cerc de expatriaţi nemţi şi elveţieni care au ajuns în Africa de Sud în anii I960, ca să se umple de bani, iar acum se pregătesc să abandoneze vasul, pentru că ţara trece prin vremuri furtunoase.

Nu ştiu. *Nu ştiu dacă vă pot lăsa să spuneţi asta*.

Mă rog, cum vreţi. Mă voi conforma celor spuse de dumneavoastră. Dar asta mi-aţi zis, cuvânt cu cuvânt. Şi gândiţi-vă că e puţin probabil ca sora dumneavoastră să dea peste o carte obscură, publicată de o editură universitară din Anglia. Unde se află acum sora dumneavoastră?

Ea şi Klaus trăiesc în Florida, într-o localitate care se numeşte St. Petersburg. N-am fost niciodată acolo. Cât despre cartea dumneavoastră, e posibil ca unul dintre prietenii ei să o descopere şi să i-o trimită - nu se ştie niciodată. Dar nu asta e problema. Când am vorbit cu dumneavoastră anul trecut, am avut impresia că pur şi simplu veţi transcrie interviul nostru. Habar n-aveam că o să-l rescrieţi complet.

Nu e chiar aşa. Nu l-am rescris de fapt, pur şi simplu l-am redat ca o povestire, dându-i o formă diferită. O formă nouă nu afectează conţinutul. E cu totul altceva să consideraţi că-mi permit libertăţi în privinţa conţinutului ca atare. Consideraţi că mi-am luat o prea mare libertate?

Nu ştiu. Ceva nu-mi suna bine, dar încă nu-mi dau seama ce anume. Tot ce pot să spun e că versiunea dumneavoastră nu sună chiar aşa cum v-am spus eu. Dar mai bine tac, O să aştept până la sfârşit, să mă hotărăsc. Continuaţi.

în regulă.

O fi Carol prea dură, ea însă e prea moale, trebuie să recunoască acest lucru. Ea e cea care plânge când puii de pisică abia latati sunt înecaţi, ea e cea care-şi astupă urechile atunci când mielul dus la tăiere behăie îngrozit, behăie şi nu se mai opreşte. Când era copilă, nu-i plăcea să fie luată în râs pentru că era prea miloasă; dar acum, trecută bine de treizeci de ani, se îndoieşte că ar trebui să se ruşineze că e slabă de înger.

Carol zice că nu înţelege de ce participă John la reuniunea de familie, dar pentru ea motivul e evident. L-a adus aici, în locurile tinereţii sale, pe tatăl lui, care, deşi are puţin peste şaizeci de ani, arată ca un om bătrân, parcă abia se mai ţine în viaţă - l-a adus ca să întinerească, să se întremeze, sau, dacă nu poate întineri, măcar să-şi ia rămas-bun. După părerea ei, e un gest de datorie filială, pe care ea îl aprobă în totalitate.

îl găseşte pe John în spatele şopronului, unde meşterește ceva la maşină sau se preface că meşterește.

- E ceva cu maşina? îl întreabă ea.

- Radiatorul. Am fost nevoiţi să ne oprim de două ori pe Du Toit’s Kloof, ca să se răcească motorul.

- Ar trebui să-l rogi pe Michiel să se uite ce are. E as în maşini.

- Michiel e ocupat cu oaspeţii. O s-o repar singur.

Bănuiala ei e că Michiel ar fi bucuros să aibă un pretext să scape de oaspeţi, dar nu insistă. Cunoaşte prea bine încăpăţânarea masculină, ştie că un bărbat preferă să se chinuie fără sfârşit cu o problemă, decât să îndure umilinţa de a cere ajutorul unui alt bărbat.

- Cu asta circuli în Cape Town? îl întreabă ea. (Prin *asta*, se referă la camioneta Datsun de-o tonă, tipul de camionetă uşoară pe care ea îl asociază cu fermierii şi constructorii.) Pentru ce ai nevoie de o camionetă?

- E utilă, zice el scurt, fără să-i explice rostul.

Nu s-a putut abţine să nu râdă când el şi-a făcut apariţia la fermă, la volanul acestei camionete, el cu barba şi părul lui neţesălate, cu ochelarii lui ca ochii de bufniţă, iar tatăl lui stând lângă el, ca o mumie, ţeapăn şi stânjenit. Păcat că nu le-a făcut o fotografie. Şi-ar dori şi să stea de vorbă cu John, între patru ochi, despre tonsura lui. Dar gheaţa încă nu s-a spart, o discuţie intimă trebuie să mai aştepte.

- Mă rog, zice ea, am primit instrucţiuni să te chem la ceai, ceai şi *melktert*\ făcută de mătuşa Joy.

- Vin într-un minut, zice el.

între ei vorbesc afrikaans. El vorbeşte împiedicat; Margot bănuieşte că engleza ei e mai bună decât limba afrikaans vorbită de el, deşi, trăind în adâncul ţării, în *plattenland*, ea are rareori ocazia să vorbească engleza. Dar între ei au vorbit mereu afrikaans, încă din copilărie; n-o să-l facă să se simtă prost propunându-i să schimbe limba.

Faptul că el vorbeşte mai prost afrikaans are drept cauză, consideră ea, faptul că, în urmă cu ani de zile, el s-a mutat,

mai întâi, la şcoli “englezeşti” şi la o universitate “englezească” din Cape Town, apoi a plecat în lumea de dincolo de graniţă, unde nu se aude nici boabă de afrikaans. *In n minuut*, zice el: într-un minut. E genul de greşeală la care Carol va ciuli urechile şi apoi îl va lua pe John peste picior. “*In n minuut sal meneer sy tee kom genief*, va spune Carol: într-un minut, domnia sa va veni şi se va servi cu un ceai. Trebuie să-l apere de Carol sau măcar să se roage de Carol să-i fie milă de el pe parcursul celor câtorva zile.

Seara, are grijă să se aşeze lângă el la masă. Li se serveşte la cină un amestec din tot ce a rămas de la prânz, masa principală a zilei: carne rece de berbec, orez, fasole verde cu otet.

Observă că el dă mai departe platoul cu carne, fără să se servească.

- Nu mănânci berbec, John? strigă Carol din capătul celălalt al mesei, pe un ton de îngrijorare mieroasă.

- In seara asta nu, mulţumesc, răspunde John. *Ek het my vanmiddag dik gevreeP*. m-am îndopat ca un porc la prânz.

1. Turtă de lapte (afrikaans).

- Carevasăzică, nu eşti vegetarian. N-ai devenit vegetarian cat ai stat prin străinătăţuri.

- Nu un vegetarian convins. *Dis nie 'n woord waarvan ek hou nie*. *As n mens verkies om nie so veel vleis te eet nie*...

Nu e un cuvânt pe placul lui. Dacă cineva preferă să nu mănânce prea multă carne...

- *Ja*? *zice* Carol. *As n mens so verkies*, *dan*...? Dacă asta preferi, atunci... ce?

Acum toată lumea se uită la el. El a început să roşească. E limpede că nu ştie cum să abată curiozitatea benignă a adunării. Şi dacă e mai palid şi mai costeliv decât ar trebui să fie un bun sud-african, o fi nu numai din pricină că a zăbovit prea mult printre zăpezile Americii de Nord, ci şi din pricină că n-a mâncat de prea multă vreme carnea bună de

berbec de Karoo? *As n mens verkies*... - ce urmează să spună el mai departe?

Acum roşeşte de disperare. Bărbat în toată firea, şi uite-l cum roşeşte ca o fetişcană! E timpul ca ea să intervină. îşi pune o mână liniştitoare pe braţul lui.

- *Jy seker sê*, *John*, *ons het alma ons voorkeure* - toţi avem preferinţe.

- *Ons voorkeure*, zice el, *onsfiemies*. Preferinţele noastre; micile noastre toane.

Culege cu furculiţa o păstaie şi o vâră în gură.

E decembrie şi în decembrie nu se întunecă decât mult după ora nouă. Chiar şi atunci - atât e de limpede văzduhul pe podişul înalt -, luna şi stelele sunt destul de luminoase ca să vezi pe unde mergi. Prin urmare, după cină, ei doi pleacă la plimbare, făcând un ocol mare ca să evite barăcile care-i adăpostesc pe lucrătorii de la fermă.

- Mulţumesc că m-ai salvat la cină, spune el.

- Ştii cum e Carol, zice ea. întotdeauna a avut ochi ageri. Ochi ageri şi limbă ascuţită. Ce face tatăl tău?

- E deprimat. Sunt sigur că ştii că el şi mama n-au avut cea mai fericită căsnicie. Dar chiar şi aşa, după moartea mamei, el a început să decadă - l-a cuprins urâtul, nu şi-a mai găsit rostul. Bărbaţii din generaţia lui au fost crescuţi să fie mai mult sau mai puţin neajutoraţi. Dacă nu există o femeie prin preajmă, care să le gătească şi să-i îngrijească, pur şi simplu se sting. Dacă nu l-aş fi luat pe tata la mine, ar fi murit de foame.

- Mai munceşte?

- Da, are slujba aia la furnizorul de piese de schimb, deşi cred că i-au dat de înţeles că ar fi timpul să se pensioneze. Iar entuziasmul lui pentru sport este neabătut.

- E arbitru de crichet, nu-i aşa?

- A fost, nu mai e. Nu mai vede bine deloc.

- Şi tu? Parcă şi tu jucai crichet?

- Da. De fapt, încă mai joc în meciuri amicale. Nivel de amatori, ceea ce-mi convine. Curios: el şi eu, doi afrikaneri

devotaţi unui joc englezesc la care nu ne prea pricepem. Mă-ntreb ce spune asta despre noi.

Doi afrikaneri. Aşa se consideră el, un afrikaner? Ea nu cunoaşte mulţi afrikaneri autentici [*egte*\ care să-l accepte în tribul lor. Nici măcar tatăl lui n-ar trece testul. în ziua de azi, ca să treci drept afrikaner, trebuie cel puţin să votezi cu naţionaliştii şi să mergi la biserică duminica. Nu şi-l poate imagina pe vărul ei punându-şi costum şi cravată şi mergând la biserică. Cu atât mai puţin pe tatăl lui.

Au ajuns la rezervorul de apă. Pe vremuri, rezervorul era umplut cu ajutorul unei pompe eoliene, dar în anii prosperităţii Michiel a instalat o pompă cu motor diesel, lăsând vechea pompă să ruginească, aşa cum facea toată lumea. Acum, când preţul petrolului a sărit în aer, Michiel va trebui să se gândească ce-i de făcut. S-ar putea să fie nevoit să recurgă din nou la vântul lui Dumnezeu.

- îţi aminteşti, zice ea, când eram copii şi veneam aici...

- Şi prindeam mormoloci cu ciurul, continuă el povestea, şi-i duceam acasă într-o găleată cu apă, iar a doua zi îi găseam morţi, pe toţi, şi nu înţelegeam de ce.

- Şi lăcuste. Prindeam şi lăcuste.

Nici n-a zis bine vorbele astea, că-i şi pare rău că a pomenit de lăcuste. Căci şi-a amintit de soarta lăcustelor, sau a uneia dintre ele. Din sticla în care le vârâseră, John a scos insecta şi, sub ochii ei, a tras de-un picior lung din spate, până l-a smuls de trup, uscat, fără sânge sau ce s-o numi sânge la lăcuste. Apoi el i-a dat drumul şi au privit-o. De câte ori încerca să sară, lăcusta cădea pe-o parte, aripile scurmând colbul, iar celălalt picior îi zvâcnea zadarnic. *Omoar-olz*. ţipat ea la el. Dar el n-a omorât-o, ci a plecat cu o expresie scârbită pe chip.

- îţi aminteşti cum ai smuls odată piciorul unei lăcuste şi in-ai lăsat pe mine s-o omor? Am fost atât de furioasă pe tine!

- îmi amintesc treaba aia în fiecare zi a vieţii, răspunde el. în fiecare zi îi cer iertare bietei fiinţe. Eram copil, îi spun, un copil ignorant care nu ştia ce face. *Kaggen*, îi zic, iartă-mă.

- *Kaggeriî*

- *Kaggen*. Numele călugăriţei, zeul-călugăriţă. N-o fi chiar lăcustă, dar lăcusta va înţelege. în lumea de apoi, nu există probleme de limbă. E ca în rai.

Zeul-călugăriţă. A băgat-o în ceaţă.

Un vânt noptatic geme prin vanele pompei moarte. Ea tremură înfiorată.

- Trebuie să ne întoarcem, îi spune ea.

- Imediat. Ai citit cartea lui Eugène Marais despre anul pe care l-a petrecut la Waterberg, studiind o ceată de babuini? Susţine că la căderea nopţii, când ceata înceta să mai caute hrană şi se oprea locului ca să se uite cum apune soarele, el detecta în ochii lor, sau cel puţin în ochii babuinilor mai bătrâni, scăpărări de melancolie, ca şi când se năştea în ei conştiinţa propriei mortalităţi.

- La asta te face apusul să te gândeşti - la mortalitate?

- Nu. Dar nu pot să nu-mi aduc aminte de prima noastră conversaţie, prima conversaţie cu tâlc. Cred că amândoi aveam şase ani. Nu-mi amintesc exact cuvintele, dar ştiu că-mi deschideam inima în faţa ta, îţi spuneam totul despre mine, toate speranţele. Şi la vremea aceea îmi ziceam: Prin urmare, asta înseamnă să fii îndrăgostit! Pentru că, dă-mi voie să-ţi fac o mărturisire - pe vremea aceea eram îndrăgostit de tine. Şi de atunci, a fi îndrăgostit de o femeie a însemnat pentru mine a fi liber să spun tot ce am pe suflet.

- Tot ce ai pe suflet... Ce legătură are asta cu Eugene Marais?

- Pur şi simplu că înţeleg ce gândea bătrânul babuin în timp ce privea soarele apunând, acel şef de ceată, cel de care Marais se simţea mai apropiat. *Niciodată alta*, îşi spunea babuinul în gând: *DoaroNiox^* şi-apoi niciodată alta.

Niciodată, *niciodată*, *niciodată**. sentimentul ăsta mi-l dă Karoo şi mie. Mă umple de melancolie. Mă dă peste cap.

Ea tot nu pricepe ce legătură au babuinii cu Karoo sau cu anii copilăriei lor, dar nu-şi trădează nedumerirea.

- Locul ăsta îmi sfâşie inima, continuă el. Mi-a sfâşiat inima când eram copil, şi de atunci n-am mai fost niciodată întreg.

Inima lui e sfâşiată. Ea habar n-a avut. Pe vremuri, se gândeşte ea, ştia fără să i se spună ce se petrecea în inimile altor oameni. Talentul ei special: *meegevoel*, empatia. Dar nu-l mai are, din păcate, nu-l mai are! A crescut mare şi, pe măsură ce a crescut, a devenit rigidă, ca o femeie care nu e niciodată invitată la dans, care-şi petrece serile de sâmbătă aşteptând zadarnic pe o bancă, într-o biserică, şi care, până când un bărbat îşi aminteşte de bunele maniere şi îşi oferă mâna, a pierdut orice plăcere, nu vrea decât să plece acasă. Ce şoc! Ce revelaţie! Acest văr al ei duce cu el amintirea iubirii pe care i-o purta ei în copilărie! Şi a dus-o cu el în toţi anii aceştia!

[*Geme*.] *Chiar am zis eu aşa ceva*?

[Râde.] Aţi zis.

Ce indiscreţie din partea meal [*Râde*.] *Nu contează*, *continuaţi*.

- Să nu-i spui nimic lui Carol, zice el, John, vărul ei. Să nu-i spui ce simt eu pentru Karoo. Dacă-i spui, n-o să mai scap de gura ei.

- Tu şi babuinii, pufneşte ea. Carol are şi ea inimă, chiar dacă nu-ţi vine să crezi. Dar nu, n-am să-i spun secretul tău. Se face frig. Ne întoarcem?

Ocolesc zona barăcilor, păstrând o distanţă decentă. In întuneric, tăciunii focurilor de gătit lucesc în puncte roşii incandescente.

- Cât mai stai aici? îl întreabă ea. O să fii aici de Anul Nou?

Nuwejaar. pentru *volk*, pentru popor, o zi de sărbătoare, întrecând în importanţă Crăciunul.

- Nu, nu pot sta atât de mult. Am treburi în Cape Town.

- Ce-ar fi să-l laşi pe tatăl tău aici şi să te întorci mai târziu sa-l iei? Dă-i timp să se relaxeze, să mai prindă putere. Nu arată bine.

- N-o să rămână fără mine. Tata are o fire agitată. Indiferent unde se află, vrea să fie în altă parte. Cu cât îmbătrâneşte, cu atât c mai rău. E ca o mâncărime. Nu poate sta locului. Plus că mai are si serviciul la care trebuie să se întoarcă. Isi ia munca foarte în serios.

Casa e tăcută. Se strecoară prin uşa din spate.

- Noapte bună, îi urează ea. Somn uşor.

Ajunsă în cameră, se grăbeşte să se bage în pat. Ar vrea să apuce să adoarmă înainte de întoarcerea surorii şi cumnatului ei. Nu ţine să fie luată la întrebări despre ce s-a întâmplat cât a hoinărit cu John. Dacă îi dă cea mai mică ocazie, Carol o face să spună t o t. *Am fost îndrăgostit de tine când aveam şase ani*; *tu aifost modelul in iubirea mea pentru alte femei*. Să zică una ca asta! Ce compliment! Dar ea? Ce se petrecea în inima ei de numai şase ani, în (imp ce a lui era cuprinsă de acea pasiune prematură? Primise să sc mărite cu el, desigur, dar a acceptat faptul că se iubeau? Dacă da, nu-şi aminteşte. Iar acum - ce simte pentru el acum? Declaraţia lui i-a pus inima pe jar. Ce personaj ciudat, vărul ăsta al ei! Ciudăţenia lui nu se trage din familia Coetzee, e sigură de asta, în fond şi ea e pe jumătate o Coetzee, prin urmare trebuie să vină din partea mamei lui, de la familia Meyer sau cum s-o fi numit, Meyerii din Eastern Cape. Meyer, sau Meier, sau Meiring.

Apoi adoarme.

- E cu nasul pe sus, spune Carol. Se gândeşte numai la sine. Nu suportă să se umilească vorbind cu oamenii obişnuiţi. Când nu-şi face de lucru cu maşina lui, şade într-un colţ cu o carte. Şi de ce nu se tunde? De câte ori îl văd, îmi vine să-i pun un castron pe cap şi să-i tai laţele alea soioase şi hidoase.

- Părul lui nu e gras, protestează ea, e doar prea lung. Cred că şi-l spală cu săpun de mâini. D-aia stă aşa ciufulit.

Şi e timid, nu-i îngâmfat. D-aia stă de unul singur. Dă-i o şansă, e o persoană interesantă.

- Flirtează cu tine. Se vede cu ochiul liber. Şi tu flirtezi cu el. Tu, verişoara lui! Ar trebui să-ţi fie ruşine. De ce nu e însurat? E homosexual, crezi? E un *moffiei*

Nu ştie niciodată dacă sora ei Carol vorbeşte serios, ori pur şi simplu vrea să provoace. Chiar şi aici, la fermă, Carol se fâţâie în pantaloni albi ultimul răcnet şi bluze foarte decoltate, sandale cu toc înalt, brăţări grele. îşi cumpără hainele din Frankfurt, zice ea, când îşi însoţeşte soţul în călătorii de afaceri. Bineînţeles că toţi ceilalţi par, în comparaţie, foarte demodaţi, lipsiţi de imaginaţie, rubedenii de la ţară în adevăratul sens al cuvântului. Carol şi Klaus locuiesc în Sandton, într-o ditamai casa de douăsprezece camere, ai cărei proprietari sunt nişte anglo-americani şi pentru care nu plătesc nici o chirie, cu grajduri şi ponei, şi un grăjdar, deşi nici unul din ei nu ştie să călărească. încă n-au copii; vor face copii, o informează Carol, după ce se vor fi instalat ca lumea. Instalaţi ca lumea înseamnă instalaţi în America.

în cercul din Sandton, în care se învârt ea şi Klaus - i-a mărturisit Carol odată -, se petrec tot felul de chestii moderne. N-a specificat care anume ar fi aceste chestii moderne, iar Margot n-a avut chef s-o iscodească, dar păreau să aibă legătură cu sexul.

Nu vă dau voie să scrieţi asta. Nu puteţi scrie aşa ceva despre Carol.

Păi aşa mi-aţi spus.

Da, însă nu puteţi transcrie fiecare cuvânt pe care-l spun şi să-l faceţi cunoscut în întreaga lume. Nu aşa ne-a fost vorba. Carol n-o să-mi mai vorbească niciodată.

Perfect, promit s-o scot sau s-o atenuez. Dar ascultaţi-mă până la capăt. Pot continua?

Continuaţi.

Carol s-a rupt cu totul de rădăcinile ei. Nu mai seamănă câtuşi de puţin cu *plattenlandse meisie*, fata de la ţară, care a fost odată.

Mai curând seamănă a nemţoaică - piele bronzată, păr blond coafat, *eyeliner* gros. Falnică, sâni mari, abia trecută de treizeci de ani. *Fraux* doctor Müller. Dacă *Frau* doctor Müller decide să llirteze în maniera Sandton cu vărul John, cât va dura până când vărul John va ceda? Iubirea înseamnă să-ţi deschizi inima faţă de persoana iubită, zice John. Ce părere ar avea Carol? E sigură că, în privinţa iubirii, Carol i-ar putea da vărului ei nişte lecţii, cel puţin în privinţa iubirii în versiune mai avansată.

John nu e un *moffie*: ea se pricepe destul de bine la bărbaţi ca să ştie lucrul ăsta. Dar are ceva distant sau rece, ceva care, dacă nu e asexuat, e cel puţin neutru, aşa cum un copil mic e neutru în ce priveşte sexul. Trebuie să fi existat femei în viaţa lui, poate că nu în Africa de Sud, dar măcar în America, deşi el n-a pomenit nici un cuvânt despre ele. Femeile lui americane au apucat să-i vadă inima? Dacă are obiceiul ăsta, să-şi deschidă inima, atunci c un tip neobişnuit: din experienţa ei, nimic nu li se pare mai greu bărbaţilor decât să-şi deschidă inima.

Ea, una, e măritată de zece ani. In urmă cu zece ani, si-a luat rămas-bun de la Carnarvon, unde lucra ca secretară într-un birou de avocatură, şi s-a mutat la ferma soţului ei, la est de Middelpos, în Roggeveld, unde, dacă are noroc, dacă soarta îi surâde, va trăi până la capătul zilelor.

Ferma este căminul lor, cămin şi *Heim*\ dar ea nu se poate simţi cu totul acasă, aşa cum şi-ar dori. Fermele de oi nu mai aduc bani, cel puţin nu în Roggeveld, sterp, pârjolit de secetă. Ca s-o scoată la capăt, a fost nevoită să se întoarcă la muncă, o slujbă de contabilitate de data asta, la hotelul din Calvinia. Patru seri pe săptămână, de luni până joi, şi le petrece la hotel; vinerea, soţul ei vine de la fermă cu maşina, s-o ia acasă, şi o duce înapoi în Calvinia lunea următoare, la crăpatul zorilor.

In ciuda acestei despărţiri săptămânale - o doare sufletul, îşi urăşte camera de hotel mohorâtă, uneori nu-şi mai poate reţine lacrimile, îşi pune capul pe braţe şi plânge -, ea şi Lukas au o căsnicie pe care ea ar numi-o fericită. Mai mult decât fericită:

1. Doamnă (germ.).

2. Cămin (germ.). norocoasă, binecuvântată. Un soţ bun, o căsnicie fericită, însă fără copii. Nu din vrerea lor, ci din a sorţii: soarta ei, vina ei. Din cele două surori, una stearpă, cealaltă încă *neinstalata ca lumea*.

Un soţ bun, însă zgârcit cu sentimentele. O inimă baricadată este o meteahnă a bărbaţilor în general, sau numai a bărbaţilor sud-africani? Sunt nemţii - bunăoară, soţul lui Carol - mai buni în privinţa asta? In acest moment, Klaus sade în *stoep* cu trupa de rubedenii Coetzee cu care s-a ales prin căsătorie, fumează un *cheroot* (îşi împarte havanele cu generozitate, dar *rookgoed*[72] [73]-*A* său e prea ciudat, prea exotic pentru alde Coetzee), vorbind tare într-o afrikaans puerilă, de care nu-i este câtuşi de puţin ruşine, şi regalându-i cu poveşti despre vremea când el şi Carol s-au dus să schieze în Zermatt. Oare când sunt singuri în casa lor din Sandton, Klaus îşi deschide când şi când inima în faţa lui Carol, în felul său european de a vorbi, degajat, sigur pe sine? Ei nu-i prea vine a crede. Nu-i prea vine a crede că soţul lui Carol are ce deschide. Ea, una, n-a prea văzut să aibă inimă. în schimb, despre cei din neamul Coetzee se poate măcar spune că au inimă, şi bărbaţii, şi femeile. Uneori chiar prea multă, unii dintre ei.

- Nu, nu e un *moffie*, spune ea. Stai de vorbă cu el şi o să te convingi singură.

- Ai vrea să facem o plimbare cu maşina în după-amiaza asta? o întreabă John. Am putea face o tură a întregii ferme, numai noi doi.

72 Trabuc (afrikaans).

73 Tutun (afrikaans).

- Cu ce maşină? Cu Datsunul tău?

- Da, cu Datsunul meu. L-am reparat.

- L-ai reparat astfel încât să nu facă pană în mijlocul pustietăţii?

O glumă, desigur. Voëlfontein este mijlocul pustietăţii. De fapt, nu e numai o glumă. Ea nu are idee cât de mare e ferma, măsurată în kilometri pătraţi, dar ştie că n-o poţi străbate cu piciorul de la un capăt la altul într-o singură zi, decât dacă mergi serios şi fără oprire.

- N-o să facă pană, zice el. Dar o să iau nişte apă de rezervă, pentru orice eventualitate.

Voëlfontein se află în regiunea Koup, iar în Koup n-a mai căzut de doi ani strop de ploaie. Ce naiba i-o fi venit bunicului Coetzee să cumpere pământ aici, unde fiecare fermier până la ultimul se luptă să-şi ţină animalele în viaţă?

- Ce cuvânt e *Koupi* întreabă ea. E englezesc? Locul unde nimeni n-o scoate la capăt?

- E un cuvânt khoi. Hotentot. *Koup*-. loc uscat. E substantiv, nu verb. P-ul final indică asta.

- De unde ştii?

>

- Din cărţi. Din gramaticile compilate de misionari, în vremurile de demult. Nu mai există vorbitori de limbi khoi, nu în Africa de Sud. Limbile sunt moarte, de fapt. In Africa de sud-vest mai sunt câţiva bătrâni care vorbesc limba nama. Asta-i tot. Tot ce-a rămas.

- Şi xhosa? Vorbeşti xhosa?

El clatină din cap.

- Pe mine mă interesează lucrurile pe care le-am pierdut, nu cele pe care le-am păstrat. De ce să vorbesc xhosa? Sunt milioane care o fac. Nu au nevoie de mine.

- Credeam că limbile există ca să putem comunica între noi, zice ea. Ce rost are să vorbeşti hotentota, când nimeni altcineva n-o vorbeste?

>

El îi zâmbeşte - micul lui zâmbet tainic, cum începe ea să-l perceapă, din care înţelege că el are un răspuns la întrebarea ei, dar, pentru că e prea proastă să-l înţeleagă, el nu-şi mai răceşte gura de pomană. E zâmbetul Domnului Ştie-Tot, care o înfurie pe Carol mai presus de orice.

- Şi după ce-ai învăţat hotentota din vechile tale gramatici, cu cine o poţi vorbi? insistă ea.

- Chiar vrei să-ţi spun? întreabă el.

Micul lui zâmbet s-a transformat în altceva, ceva crispat şi nu foarte plăcut.

- Da, spune-mi. Răspunde-mi.

- Cu morţii. Poţi vorbi cu morţii. Care altfel - el ezită, ca şi când vorbele ar putea fi prea mult pentru ea şi chiar pentru el -, care altfel sunt alungaţi în tăcerea eternă.

A vrut un răspuns, poftim, l-a primit. Mai mult decât suficient s-o reducă la tăcere.

Merg cu maşina timp de jumătate de oră, până la punctul cel mai apusean al hotarului fermei. Acolo, spre surprinderea ei, el deschide poarta, trece de ea cu maşina, închide poarta la loc şi, fără nici un cuvânt, conduce mai departe, pe drumul accidentat. La patru şi jumătate, ajung în oraşul Merweville, unde ea n-a mai fost de ani de zile.

El opreşte în faţa cafenelei Apollo.

- Vrei o cafea? o întreabă el.

Intră în local, urmaţi de vreo şase plozi desculţi, dintre care unul abia dacă se ţine pe picioare de mic ce e. Mevrou, proprietăreasa, ţine radioul deschis - se transmite muzică pop afrikaans. Cei doi se aşază, alungă muştele. Plozii se strâng în jurul mesei lor, privindu-i cu o curiozitate nedisimulată.

- *Middag*, *jongens*, spune John.

- *Middag*, *meneer*, răspunde cel mai mare dintre copii.

Comandă cafea şi primesc un surogat: un nes palid, cu lapte condensat. Ea soarbe din ceaşcă, o dă la o parte. El bea gânditor.

O mână mică se strecoară şi şutește cubul de zahăr de pe farfuria ei.

- *Toe*, *loop*! zice ea: Şterge-o!

Copilul îi zâmbeşte vesel, desface ambalajul cubului, îl linge.

Nu e nicidecum prima dată când ea îşi dă seama cât de mult au coborât vechile bariere între albi şi cei de culoare. Semnele sunt mai vădite aici decât în Calvinia. Merweville este un oraş mai mic şi în declin, într-atât încât ai crede că aproape cade de pe hartă. N-au mai rămas decât câteva sute de persoane. Jumătate dintre casele prin dreptul cărora au trecut păreau neocupate. Clădirea purtând inscripţia *Volkskas* [Banca Populară], încrustată cu pietricele în mortarul de deasupra uşii, nu mai găzduieşte o bancă, ci un atelier de sudură. Deşi fierbinţeala după-amiezii s-a mai potolit, singurele suflete vii pe strada principală sunt doi bărbaţi şi o femeie care stau întinşi, dimpreună cu un câine jigărit, la umbra unui jacaranda înflorit.

Am zis eu toate astea? *Nu-mi amintesc*.

Oi mai fi adăugat eu un detaliu sau două, să însufleţesc niţel scena. Nu v-am zis, dar cum Merweville apare des în povestea dumneavoastră, am făcut o vizită acolo, să văd cum e.

V-aţi dus la Merweville? *Cum vi s-a părut*?

în mare măsură, aşa cum l-aţi descris. Dar nu mai există Apollo Café. Nici o cafenea. Să continui?

John spune:

- Ai habar că, printre celelalte realizări ale sale, bunicul nostru a fost primar în Merweville?

- Da, ştiu asta.

Bunicul lor comun s-a implicat în mult prea multe lucruri. A fost un *go-getter* - îi vine în minte cuvântul englezesc -, un om energic şi întreprinzător, într-o ţară cu prea puţini oameni de acest soi, un bărbat cu *spunk* - alt cuvânt englezesc -, cu sânge-n boaşe, mai mult sânge-n boaşe decât au avut probabil toţi copiii lui laolaltă. Dar asta o fi

soarta copiilor ai căror taţi au fost oameni puternici: să nu le mai fi rămas decât puţin sânge-n boaşe. Şi-asta c valabil nu numai pentru fii, ci şi pentru fiice: se ţin poate prea mult deoparte, femeile Coetzee nu prea sunt binecuvântate cu “sânge-n boaşe”, ori cum s-o fi numind la femei.

Are amintiri vagi despre bunicul lor, care a murit când ea era încă mică: un bătrân adus de spate, urzus, cu o bărbie ţepoasă: îşi aminteşte că, după masa de prânz, casa se cufunda într-o linişte de mormânt: bunicul trăgea un pui de somn. Chiar şi la acea vârstă fragedă a ei, era uimită să vadă cum teama de bătrân îi facea până şi pe oamenii mari să se furişeze ca şoarecii. însă fără bătrânul acela, ea n-ar fi aici, şi nici John n-ar fi: nu numai aici, pe pământ, ci aici, în Karoo, la Voëlfontein sau în Merweville. Dacă propria ei viaţă, din leagăn până în groapă, a fost şi încă este hotărâtă de suişurile şi coborâşurile de pe piaţa lânii şi a ovinelor, atunci asta se datorează bunicului ei: un bărbat care a pornit ca un *smouS*) un negustor ambulant care vindea oamenilor de la ţară ţesături de bumbac, oale şi cratiţe, şi medicamente, apoi, după ce a strâns destui bani, a cumpărat o parte dintr-un hotel, apoi a vândut hotelul şi a cumpărat pământ şi s-a aşezat la casa lui, împotriva oricăror aşteptări, ca un domn crescător de cai şi de oi.

- Nu ai întrebat ce căutăm aici, în Merweville, a zis John.
- Foarte bine: ce căutăm în Merweville?
- Vreau să-ţi arăt ceva. Vreau să cumpăr o proprietate aici.

Ea nu-şi crede urechilor.

- Vrei să cumperi o proprietate? Vrei să locuieşti în Merweville? în *Merweville*? Vrei să ajungi şi primar?
- Nu, nu să locuiesc aici, ci să-mi petrec perioade de timp aici. Să locuiesc la Cape Town şi să vin aici la sfârşit de săptămână şi în vacanţe. Nu e imposibil. Merweville e la şapte ore distanţă de Cape Town, când conduci şnur. Poţi să cumperi o casă pentru o mie de ranzi - o casă cu patru camere şi jumătate de *morgen*^ de teren cu caişi şi piersici,

şi portocali. Unde altundeva în lume poţi găsi o asemenea pleaşcă?

- Şi tatăl tău? El ce zice despre planul ăsta al tău?

- E mai bine decât la azil.

- Nu înţeleg. Ce e mai bine decât la azil?

- Să locuiască în Merweville. Tata poate sta aici, să se stabilească aici; eu o să am baza la Cape Town, dar voi veni cu regularitate să văd cum o duce.

- Şi ce-o să facă tatăl tău cât va fi singur aici? O să şadă pe *stoep* şi o să aştepte să vadă singura maşină pe zi care va trece prin faţa lui? John, motivul pentru care vrei să cumperi pe doi bani o casă în Merweville e simplu: pentru că nimeni nu vrea să trăiască aici. Nu te înţeleg. De unde acest entuziasm brusc pentru Merweville?

- De la Karoo.

Die Karoo is vir skape geskape! *Karoo* a fost făcut pentru oi! Ea trebuie să-şi muşte limba. *Chiar vorbeşte serios*! *Vorbeşte de Karoo de parca ar fi paradisul*! Şi deodată o inundă amintirile legate de

1. Unitate de măsură sud-africană, un morgen - O,85 ha.

vacanţele de Crăciun de altădată, când ei erau copii şi hălăduiau prin *veld*, liberi ca nişte sălbăticiuni. “Unde vrei să fii îngropată?” a întrebat-o el odată, apoi, fără să-i aştepte răspunsul, a şoptit: “Eu vreau să fiu îngropat aici”. “Pentru *totdeauna*?, a întrebat ea, copil încă. Vrei să fii îngropat pentru totdeauna?” “Doar până o să ies din pământ”, a răspuns el.

Până o să ies din pământ. îşi aminteşte totul, chiar şi cuvintele.

Când eşti copil, te descurci şi fără explicaţii. Nu ceri ca totul să aibă logică. Dar şi-ar aminti acele cuvinte ale lui dacă n-ar fi contrariat-o atunci, şi, în străfundul ei, dacă n-ar fi continuat s-o contrarieze în toţi aceşti ani? *O să ies din pământ*, credea într-adevăr vărul ei, crede într-adevăr că va ieşi din mormânt? Cine-si închipuie că este: Isus? Şi ce-şi închipuie el că este Karoo: Ţara Sfântă?

- Dacă vrei să locuieşti în Merweville, va trebui să te tunzi mai întâi, zice ea. Oamenii de treabă din oraşul ăsta n-o să îngăduie unui sălbatic să-şi facă sălaş în mijlocul lor şi să le strice fiii si fiicele.

>

De la Mevrou, aflată în spatele tejghelei, vin semne neîndoielnice că ar vrea să închidă localul. El plăteşte, apoi pleacă amândoi cu maşina. Pe drumul spre ieşirea din oraş, el încetineşte în faţa unei case cu o pancartă la poartă: *TE KOOP* - De vânzare.

- Asta-i casa la care m-am gândit, zice el. O mie de ranzi, plus documentele necesare. Iţi vine să crezi?

Casa e un cub prin nimic deosebit, cu un acoperiş de tablă ondulată, o verandă umbroasă, de la un capăt la altul al faţadei, şi, într-o parte, o scară de lemn abruptă, ducând până în pod. Zugrăveala şi vopseaua arată jalnic. In faţa casei, printre nişte bolovani murdari, două aloe se luptă să trăiască. Chiar vrea John să-şi abandoneze tatăl aici, în casa asta mohorâtă, în cocioaba asta care abia se ţine? Un bătrân care tremură din toate încheieturile, mănâncă din conserve, doarme în aşternuturi murdare?

- Vrei să arunci o privire? o întreabă el. Casa e încuiată, dar putem să-i dăm ocol.

Ea e scuturată de-un fior.

- Altă dată, zice ea. N-am chef azi.

De ce anume are azi chef, nu ştie. Dar cheful ei nu mai contează la douăzeci de kilometri depărtare de Merweville, când motorul începe să tuşească şi John se încruntă, îl opreşte şi trage pe marginea drumului. Maşina se umple de miros de cauciuc ars.

- Iar se încinge, zice el. Aşteaptă-mă un minut.

Din spate ia o canistră cu apă. Deşurubează capacul radiatorului, se fereşte de jetul de aburi, reumple radiatorul.

- Ar trebui să fie de ajuns până acasă, zice el.

încearcă să repornească motorul, care scoate un bârâit sec, dar n-o ia.

Ea cunoaşte destul de bine firea bărbaţilor, ca să nu pună la îndoială competenţa lor în privinţa maşinăriilor. Nu dă nici un sfat, are grijă să nu se arate nerăbdătoare, nici măcar să nu ofteze. Timp de-o oră, vreme în care el îşi face de lucru cu furtunuri şi şuruburi, si-si murdăreşte hainele si încearcă o dată si încă o dată motorul, ea păstrează o tăcere binevoitoare.

Soarele începe să coboare sub linia orizontului; el continuă să se chinuie practic în întuneric.

- Ai o lanternă? îl întreabă ea. Aş putea s-o ţin ca să vezi.

Nu, nu a luat nici o lanternă. Mai mult, cum el nu fumează, n-are nici măcar chibrituri. Nu e cercetaş, doar un băiat de la oraş, neprevăzător, ca toţi băieţii de la oraş.

- Mă întorc pe jos până în Merweville, zice el într-un târziu. Sau putem merge amândoi.

Ea e încălţată cu sandale uşoare. N-o să străbată în sandalele astea douăzeci de kilometri prin *veld*, să se împiedice la tot pasul în întuneric.

- Până ajungi în Merweville, se face miezul nopţii, spune ea. Nu cunoşti pe nimeni acolo. Nu există nici măcar un service. Pe cine-o să convingi să vină până aici, să-ţi repare camioneta?

- Şi-atunci ce sugerezi să facem?

- Să aşteptăm aici. Dacă avem noroc, o să treacă vreo maşină. Sau va veni Michiel să ne caute, mâine-dimineaţă.

- Michiel nu ştie că am luat-o spre Merweville. Nu i-am spus.

Mai încearcă o dată să pornească motorul. Când învârte cheia în contact, se aude un clic înfundat. Bateria a murit.

Ea coboară, se îndepărtează până la o distanţă cuviincioasă, urinează. A început să bată un vânt subţire. E frig, o să se facă şi mai frig. In camionetă nu e nimic cu care să se poată înveli, nici măcar o prelată. Dacă e să aştepte toată noaptea, vor fi nevoiţi să se ghemuiască în cabină. Apoi, când vor ajunge la fermă, vor trebui să dea explicaţii.

încă nu e indispusă; încă e suficient de detaşată de situaţia în care se află, ca să i se pară de-un comic sinistru. Dar starea asta se va schimba curând. N-au nimic de mâncare, n-au nimic de băut, în afară de apa din canistră, care miroase a benzină. Frigul şi foamea o să muşte din fragila ei bună dispoziţie. Şi nesomnul, desigur.

Ridică geamul.

- Ce zici, uităm că suntem bărbat şi femeie şi să nu ne simţim prea stânjeniţi ca să ne ţinem de cald unul altuia? îl întreabă ea. Pentru că altfel o să îngheţăm.

în cei treizeci şi ceva de ani de când se cunosc, s-au sărutat uneori, aşa cum se sărută verişorii, adică pe obraz. S-au şi îmbrăţişat. Dar în noaptea asta se pune problema unui alt fel de intimitate. Cum-necum, pe scaunele astea tari, cu schimbătorul de viteze plasat inconfortabil între ei, vor trebui să se întindă unul lângă altul, sau să se înghesuie unul în celălalt, să-şi ţină de cald. Dacă Dumnezeu se va milostivi de ei şi vor reuşi să adoarmă, s-ar putea să fie nevoiţi să îndure şi umilinţa de a sforăi sau de a suporta sforăitul celuilalt. Ce încercare!

- Iar mâine, spune ea, îngăduindu-şi un singur moment acid, când ajungem înapoi în civilizaţie, poate că reuşești să repari ca lumea camioneta asta. E un mecanic bun la Leeuw Gamka. Michiel la el merge. Doar o sugestie prietenească.

- îmi pare rău. E vina mea. încerc să mă descurc singur, când de fapt ar trebui să apelez la meseriaşi. Asta din pricina ţării în care trăim.

- Ţara în care trăim? Ce vină are ţara că ţie ţi se tot strică maşina?

- Din pricina lungii noastre istorii de a-i face pe alţii să muncească în locul nostru, în vreme ce noi stăm la umbră şi privim.

Prin urmare, de-asta se află ei aici, în frig şi întuneric, aşteptând să treacă cineva să-i salveze. Ca să demonstreze că albii ar trebui să-şi repare singuri maşinile. Comic de-a dreptul!

- Mecanicul din Leeuw Gamka este alb, îi spune ea. Nu sugerez să-ţi duci maşina la un băştinaş.

I-ar plăcea să adauge: *Daca vrei să te ocupi singur de reparaţii*, *pentru Dumnezeu*, *fa mai întâi un curs de mecanică*. Dar îşi muşcă limba.

- Ce alte munci ţii neapărat să le faci singur, în afară de a repara maşini? îl întreabă ea.

în afară de a repara maşini si de a scrie poezii.

- Grădinăritul. Reparaţiile în jurul casei. Tocmai schimb sistemul de canalizare. Ţie ţi s-o fi părând amuzant, dar pentru mine nu-i o glumă. Iau atitudine. încerc să sparg tabuul legat de munca manuală.

- Tabuul?

- Da. Aşa cum, în India, pentru cei din casta superioară e un tabu să se ocupe de curăţenie, adică să îndepărteze gunoaiele făcute de oameni, la fel, în ţara asta, dacă un alb pune mâna pe un picamer sau pe o sapă, brusc devine necurat.

- Ce prostii spui! Nu-i deloc aşa! E vorba doar de prejudecăţi împotriva albilor!

De cum a rostit aceste cuvinte, le şi regretă. A mers prea departe, l-a băgat în corzi. Acum, pe lângă frig şi plictiseală, o să trebuiască să suporte şi resentimentul acestui om.

- Dar îţi înţeleg punctul de vedere, continuă ea, ca să-l ajute să iasă din situaţia asta, pentru că pare incapabil s-o facă singur. Ai dreptate într-o privinţă: prea tare ne-am obişnuit să nu ne murdărim mâinile, mâinile noastre albe. Ar trebui să fim mai dispuşi să ne murdărim mâinile. Sunt cum nu se poate mai de acord. Gata, pun punct. Ţi s-a făcut somn? Mie nu. Am o propunere. Ca să treacă timpul mai uşor, hai să ne spunem poveşti.

- Spune tu, zice el băţos. Eu nu ştiu poveşti.

- Spune-mi o poveste din America, îl roagă ea. Inventeaz-o, nu trebuie să fie adevărată. Orice poveste.

- Dată fiind existenţa, în afara timpului fără întindere, a unui Dumnezeu personal cuacuacua cu barbă albă cuacua,

care din înălţimea divinei apatii ne iubeşte profund cuacua, cu câteva excepţii[74].

Tace. Ea n-are nici cea mai vagă idee despre ce vorbeşte el.

- Cuacuacua, spune el.

- Mă dau bătută.

El tace.

- Acum e rândul meu, spune ea. Urmează povestea prinţesei şi a bobului de mazăre. Prinţesa din poveste e atât de delicată, încât chiar şi când doarme pe zece saltele de puf puse una peste alta e convinsă că sub ultima saltea simte un bob de mazăre, unul din acelea mici, uscate şi tari. Toată noaptea se foieşte şi se învârteşte - *Cine a pus bobul acolo*? *De ce*? - şi din pricina asta nu reuşește să doarmă nici o clipă. Când coboară la micul dejun, arată trasă la faţă. Se plânge părinţilor ei, regele şi regina: “N-am închis un ochi toată noaptea, şi totul din cauza bobului ăluia blestemat!” Regele trimite o servitoare să scoată mazărea de acolo. Femeia caută, caută, dar nu găseşte nimic.

“Să nu mai aud despre mazăre, îi spune regele fiicei sale. Nu e nici un bob acolo. Bobul e numai în închipuirea ta.”

Seara, prinţesa se cocoaţă din nou pe muntele ei de saltele de puf. încearcă să doarmă, dar nu poate, din cauza bobului de mazăre, care e fie sub cea mai de jos saltea, fie în închipuirea ei, n-are importanţă unde, efectul e acelaşi. La ivirea zorilor, e atât de epuizată, încât nici nu poate mânca micul dejun. “De vină e bobul de mazăre!” se plânge ea.

Exasperat, regele trimite o întreagă trupă de servitoare să vâneze bobul, şi când ele se întorc şi spun că n-au găsit nimic, el porunceşte să fie toate scurtate de cap. “Acum eşti mulţumită?” urlă el la fiica lui. “Acum o să dormi?”

74 Citare aproximativă din Așteptându-Ipe Godot. Pentru versiunea românească, am folosit traducerea lui Gellu Naum, în volumul Samuel Beckett, Așteptându-l pe Godot. Eleutheria. Sfârșitul jocului, Curtea Veche Publishing, București, 2010.

Ea se opreşte să-şi tragă sufletul. N-are idee ce va urma în povestea asta de adormit copiii, dacă prinţesa va reuşi până la urmă să adoarmă sau nu; dar, în mod ciudat, e convinsă că, atunci când va deschide gura, îi vor veni în minte cuvintele potrivite.

Dar nu mai e nevoie de alte cuvinte. El a adormit ca un copil, vărul ăsta al ei, irascibil, încăpăţânat, nepriceput, ridicol, a adormit cu capul pe umărul ei. Şi doarme tun, fără îndoială: îl simte tresărind. Nici un bob de mazăre sub el.

Iar ea? Cine-i va spune ei o poveste ca s-o trimită în ţara lui Moş Ene? Nicicând nu s-a simtit mai trează. Asa va trebui să-si petreacă noaptea: plictisită, frământându-se, suportând greutatea unui bărbat somnolent?

Zice el că există un tabu în privinţa albilor care fac muncă manuală, dar ce-i de zis despre tabuul privitor la verii de sexe diferite care-şi petrec noaptea împreună? Ce-o să spună neamul Coetzee de la fermă? Zău că ea nu are nici un sentiment faţă de Coetzee, care ar putea fi socotit fizic, nici cea mai mică fremătare de reacţie femeiască. Va fi asta de ajuns să o absolve? De ce nu-i înconjurat de nici o aură masculină? E vina lui? Sau, dimpotrivă, de vină e ea, care a absorbit cu toată inima tabuul că nu se poate gândi la el ca la un bărbat? Dacă el n-are nici o femeie, asta e din pricină că n-are sentimente pentru femei, prin urmare femeile, inclusiv ea, reacţionează prin aceea că nu au nici un sentiment pentru el? E oare vărul ei, dacă nu un *moffie*, atunci un eunuc?

In cabină, aerul e tot mai închis. Având grijă să nu-l trezească, coboară geamul de-un deget. Mai degrabă simte pe piele decât vede ceea ce-i înconjoară - tufişuri, sau copaci, sau poate chiar animale. De undeva se aude ţârâitul unui greier solitar. *Stai cu mine în noaptea asta*, îi şoptește ea greierului.

Dar poate există totuşi un gen de femeie care e atrasă de-un bărbat ca ăsta, care e fericită să-l asculte fără să-l contrazică, în vreme ce el dă glas opiniilor sale şi apoi îşi

însuşeşte opiniile acelea, chiar şi cele evident prosteşti. O femeie indiferentă la prostia bărbătească, indiferentă chiar şi la sex, care nu caută decât un bărbat pe care să-l ataşeze persoanei sale, pe care să-l îngrijească şi să-l apere de restul lumii. O femeie care va accepta corvezile casnice, pentru că ceea ce contează nu e ca ferestrele să se închidă şi yalele să funcţioneze, ci ca bărbatul ei să aibă spaţiul să i se împlinească ideea pe care şi-a facut-o despre sine. Mai apoi, fără zarvă, va angaja ea pe cineva care s-o ajute, cineva îndemânatic, pentru a îndrepta stricăciunile.

Pentru o femeie ca aceea, căsătoria ar putea fi lipsită de pasiune, dar nu neapărat şi de copii. Ar putea da naştere unei întregi colonii. Iar mai târziu, ar putea şedea seara în jurul mesei, domnul şi stăpânul în capul mesei, tovarăşa sa de viaţă la celălalt capăt al mesei, iar odraslele lor sănătoase, bine-crescute, de-o parte şi de alta a mesei. Şi, în timp ce se mănâncă supa, stăpânul ar putea tine o disertaţie despre sanctitatea muncii. *Ce bărbate omul meu*! ar putea să-şi şoptească nevasta. *Ce conştiinţă dezvoltată are*!

De ce e atât de pornită împotriva lui John, şi chiar şi mai pornită împotriva nevestei lui, pe care ea i-a creat-o din nimic? Răspunsul e simplu: din pricină că, date fiind vanitatea şi stângăcia lui, ea e blocată pe drumul spre Merweville. Dar noaptea e lungă, are tot timpul să elaboreze o ipoteză mai pretenţioasă şi s-o cerceteze, să vadă dacă are vreo virtute. Iar răspunsul mai pretenţios ar fi: e pornită din pricină că avusese aşteptări mult mai mari de la vărul ei, iar el i-a înşelat aşteptările.

La ce se aşteptase de la el?

Că-i va izbăvi pe bărbaţii Coetzee.

De ce doreşte izbăvirea bărbaţilor Coetzee?

Pentru că bărbaţii Coetzee sunt atât de *slapgat*.

De ce şi-a pus speranţele neapărat în John?

Pentru că, dintre bărbaţii Coetzee, el a fost cel binecuvântat cu şansa cea mai bună. El a avut o şansă şi nu s-a folosit de ea.

Slapgat este un cuvânt pe care ea şi sora ei îl folosesc una-două, poate pentru că a fost folosit cu prea mare libertate în preajma lor când erau mici. Abia după ce a plecat de-acasă, a băgat de seamă privirile şocate pe care le atrăgea cuvântul şi a început să-l folosească mai cu precauţie. Un *slap gat*: un rect, un cur asupra căruia nu mai ai control. De unde *slapgat* moale, fără coloană vertebrală.

Unchii ei au devenit *slapgat* din cauză că părinţii lor, bunicii lor i-au crescut astfel. Tatăl lor tuna şi fùlgera, îi facea să tremure în papuci, în schimb mama umbla în vârful picioarelor, ca un şoarece. Rezultatul a fost că au ieşit în lume lipsindu-le orice sentiment de vină, lipsindu-le şira spinării, lipsindu-le încrederea în ei înşiși, lipsindu-le curajul. Potecile vieţii alese de ei au fost, fără excepţie, poteci uşoare, poteci ale minimei rezistenţe. Cu vârful picioarelor au încercat apa, apoi s-au lăsat duşi de val.

Ceea ce i-a făcut pe cei din neamul Coetzee atât de lasă-mă să te las, şi, prin urmare, atât *de gesellig*, companioni atât de buni, era tocmai preferinţa lor pentru poteca cea mai uşoară; iar *geselligheid* asta a lor era tocmai cea care facea reuniunile de Crăciun atât de amuzante. Nu se certau niciodată, nu se ciorovăiau între ei, ci se împăcau de minune, toţi. Generaţia următoare, generaţia ei, era cea care trebuia să plătească pentru nonşalanţa lor, care ieşea în lume aşteptându-se ca lumea să fie un alt loc *slap*, *gesellige*, un Voëlfontein scris cu litere mari, şi descoperea, ia te uită!, că nu era asa!

Ea nu are copii. Nu poate face copii. Dar, dacă ar fi binecuvântată cu copii, ar socoti că prima ei datorie ar fi să scoată din ei sângele Coetzee. Cum se scoate sângele *slap* din oameni nu ştie, poate doar ducându-i la un spital şi cerând să li se pompeze sângele afară din trup şi să le fie înlocuit cu sângele unui donator viguros; dar poate că o educaţie

strictă în afirmarea de sine, începând de la o vârstă cât mai fragedă, ar rezolva chestiunea. Pentru că dacă e ceva ce ea ştie despre lumea în care copilul viitorului va trebui să crească, acel ceva e că nu va mai fi loc pentru *slap*.

Nici măcar Voëlfontein şi Karoo nu mai sunt Voëlfontein şi Karoo de altădată. Uită-te la copiii ăia din Apollo Café. Uită-te la echipa de lucru a vărului Michiel, care cu siguranţă nu mai e *plaasvolk* de altădată. In atitudinea faţă de albi a oamenilor de culoare se manifestă o duritate nouă, neliniştitoare. Cei mai tineri te privesc cu răceală, refuză să ţi se mai adreseze cu *Baas* ori *Miesies*. Oameni ciudati străbat tara de la o aşezare la alta, de la *lokasie* la *lokasie*, şi nimeni nu anunţă poliţia, aşa cum se întâmpla în alte vremuri. Poliţia află tot mai greu informaţii demne de crezare. Oamenii nu mai vor să fie văzuţi vorbind cu cei de la poliţie; sursele au amuţit. Pentru fermieri, convocările pentru operaţiuni de comando se fac mai des şi pentru perioade mai lungi. Lukas se plânge tot timpul de situaţia asta. Dacă aşa stau lucrurile în Roggeveld, cu siguranţă la fel trebuie să se întâmple şi aici, în Koup.

Lumea afacerilor schimbă şi ea caracterul omului. Ca să intri în afaceri, nu mai e de ajuns să fii prieten cu toţi fără excepţie, să laci favoruri şi să ţi se facă favoruri. Nu, în ziua de azi trebuie să lii dur şi fără milă. Ce şansă au bărbaţii *slapgat* într-o asemenea lume? Nu e de mirare că unchii ei Coetzee nu prosperă: manageri de bancă, irosindu-şi anii în oraşe muribunde din *plattenland*, funcţionari publici care înţepenesc pe scara ierarhică, fermieri care sărăcesc, chiar şi tatăl lui John, un avocat căzut în dizgraţie, a fost dat afară din barou.

Dacă ar avea copii, nu numai că ar face totul să-i purifice de moştenirea neamului Coetzee, ci s-ar gândi serios să facă ceea ce face Carol: i-ar scoate iute din ţară, le-ar oferi un început nou în America, sau în Australia, sau în Noua Zeelandă, locuri unde se pot aştepta la un viitor decent. Dar, ca femeie fără copii, e scutită de nevoia să ia o

asemenea decizie. Ei i s-a pregătit un alt rol: acela de a se devota soţului ei şi fermei; de a duce o viaţă bună, cât se poate de bună în aceste vremuri, cât se poate de bună, de cinstită, de dreaptă.

Goliciunea viitorului ce se întinde în fata lui Lukas si a ei - asta nu e o sursă nouă de suferinţă, nu, ci revine iar si iar ca o durere de dinţi, încât a ajuns s-o plictisească. Cum se face că acest văr al ei, al cărui trup reuşește să fie şi costeliv, şi moale în acelaşi timp, nu simte frigul, în vreme ce ea, care fără îndoială are mai multe kilograme peste greutatea ei ideală, a început să tremure? în nopţile reci, ea şi soţul ei dorm strâns lipiţi unul de altul, ca să-şi ţină de cald. De ce nu reuşește trupul vărului ei s-o încălzească? Nu numai că nu o încălzeşte, dar parcă îi suge propria căldură. Este el de la natură lipsit de căldură, aşa cum este şi lipsit de sex?

E cuprinsă brusc de o mânie autentică; şi, parcă simţind-o, fiinţa asta bărbătească de lângă ea se mişcă.

- lartă-mă, murmură el, aşezându-se în capul oaselor.
- Pentru ce să te iert?
- Am pierdut şirul.

N-are habar la ce se referă el şi nu are de gând să-l întrebe. El cade într-o parte şi adoarme instantaneu.

Unde-i Dumnezeu în toate astea? Ii vine tot mai greu să intre în relaţie cu Dumnezeu Tatăl. Şi-a pierdut credinţa pe care a avut-o odată în El. Fără Dumnezeu: neîndoielnic o moştenire de la neamul Coetzee cel fară Dumnezeu. Când se gândeşte la Dumnezeu, nu-şi poate imagina decât un chip bărbos cu voce bubuitoare si statură maiestuoasă, care trăieşte într-o casă mare în vârful unui deal, cu o mulţime de servitori care se agită în jurul lui, făcând tot felul de lucruri pentru El. Fiind o Coetzee bună, preferă să se ţină departe de asemenea persoane. Cei din neamul Coetzee se uită chiorâş la cei care-şi dau aere, fac glume *sotto voce* pe socoteala lor. N-o fi ea la fel de bună la glume

ca restul familiei, dar Dumnezeu i se pare cam greu de suportat, cam plicticos.

Aici trebuie să protestez. *întinderi prea mult coarda*. *Nici pe departe n-am zis asa ceva*. *îmi puneţi vorbe în gură*.

îmi pare rău. Poate m-am lăsat dus de val. O să rezolv. O să atenuez.

Fac glume *sotto voce*. Dar oare Dumnezeu, în înţelepciunea Lui infinită, are vreun plan pentru ea şi Lukas? Pentru Roggeveld? Pentru Africa de Sud? Ceea ce azi arată haotic, haotic şi lipsit de sens, se va dovedi cândva în viitor că face parte dintr-un plan vast? Bunăoară: există vreo explicaţie mai înaltă a faptului că o femeie în floarea vârstei trebuie să-şi petreacă patru nopţi pe săptămână dormind singură într-o cameră sordidă de la etajul doi al hotelului Grand din Calvinia, lună de lună, poate an după an, fară ca sfârşitul să se întrevadă; si de ce soţul ei, fermier înnăscut, trebuie să-şi petreacă cea mai mare parte a timpului ducând animalele altor oameni cu camionul la abatoarele din Paarl şi Maitland - o explicaţie mai înaltă decât aceea că, fară venitul adus de aceste slujbe distrugătoare de suflet, ferma se va duce de râpă? Şi există vreo explicaţie mai înaltă pentru faptul că ferma la care amândoi se spetesc ca nişte sclavi ca să o ţină pe linia de plutire va trece, la un moment dat, în grija, nu a unui fiu zămislit de ei, ci a unui nepot idiot al soţului ei, dacă nu apucă banca s-o înghită mai înainte? Dacă în planul măreţ al lui Dumnezeu n-a existat niciodată intenţia ca această parte a lumii - Roggeveld, Karoo - să devină o fermă profitabilă, atunci care e adevărata Lui intenţie cu ea? E oare sortită să cadă iarăşi în mâinile *volk-\Am* care, la fel ca în zilele de demult, de foarte demult, va bântui de la un district la altul, cu turmele costelive, în căutare de păşuni, călcând sub copite gardurile, în vreme ce dezmoşteniţii, ca ea şi soţul ei, îşi vor da ultima suflare într-un colţ uitat?

Inutil să pui asemenea întrebări celor din neamul Coetzee. *Die boer saai*, *God macii*, *maar waar skuil die papegaai*?

spun cei din neamul Coetzee şi chicotesc. Vorbe aiurea. O familie aiurea, frivolă, fără substanţă; clovni, *'n Hand vol vere*: un pumn de pene. Chiar şi singurul membru în privinţa căruia îşi făcuse oarecari speranţe, cel de lângă ea, care a picat ca un pietroi în lumea viselor, se dovedeşte a fi categoria pană. A şters-o în lumea mare şi acum se târăşte înapoi, cu coada între picioare, în lumea cea mică. Fugar ratat, mecanic ratat, o ratare din pricina căreia ea suferă acum. Fiu ratat. Stând singur în casa aia veche, plină de praf, lugubră, din Merweville, privind spre strada pustie, bătută de soare, lovindu-şi dinţii cu un creion, căutând în minte versuri. *O droë land*, *o barre kranse*... *O*, ţară pârjolită, o, stânci pleşuve... Ce urmează? Ceva despre *weemoed* cu siguranţă, despre melancolie.

Ea se trezeşte când primele pale de violet şi portocaliu încep să se întindă pe cer. In somn, şi-a răsucit cumva trupul şi s-a scufundat şi mai mult în scaun, încât vărul ei, care încă doarme, stă prăbuşit, nu pe umărul ei, ci pe coapsa ei. Iritată, se eliberează de sub apăsarea lui. Ochii îi sunt urduroşi, oasele îi trosnesc, o chinuie setea. Deschide portiera şi se strecoară afară.

Aerul e rece si nemişcat. Sub ochii ei, scaieţi si smocuri de iarbă, atinse de primele raze ale luminii, se ivesc de neunde. Parcă ar fi martoră la prima zi a facerii. *Dumnezeule*! murmură ea; îi vine să cadă în genunchi.

Din apropiere se aude un foşnet. In faţa ochilor ei, la mai puţin de douăzeci de paşi distanţă, ochii negri ai unei antilope, o mică *steenbok*, care se uită drept la ea, precaută, însă netemătoare, nu încă. *My kleintjie*! spune ea, micuţa mea. Tot ce-şi doreşte acum e s-o îmbrăţişeze, să-şi reverse asupra capului ei această neaşteptată iubire; dar, înainte să apuce să facă un pas, micuţa s-a şi răsucit şi a rupt-o la fugă, duduind cu copitele. Se opreşte la vreo sută de metri mai încolo, se întoarce, o măsoară din priviri câteva clipe, apoi o ia din loc, mai puţin grăbită de data asta, traversează câmpia şi coboară în albia secată.

- Ce-a fost aia? se aude vocea vărului ei.

în sfârşit, s-a trezit şi el; se dă jos din camionetă, cască, se întinde.

- O *steenbokkie*, zice ea sec. Şi-acum ce-o să facem?

- Mă întorc în Merweville, spune el. Tu mă aştepţi aici. Ar trebui să fiu înapoi până-n zece, cel mai târziu unsprezece.

- Dacă trece o maşină şi mă ia, plec. Indiferent în ce direcţie.

El arată în ultimul hal, părul ciufulit, barba zbârlită. *Slavă Domnului că nu trebuie să mă trezesc cu tine în pat în fiecare dimineaţă*, se gândeşte ea. *Doar pe jumătate bărbat*. *Un bărbat adevărat s-ar descurca mai bine*, sowaar/

Soarele se arată deasupra orizontului; deja îi simte căldura pe piele. Poate că lumea este a lui Dumnezeu, dar Karoo îi aparţine soarelui, în primul şi în primul rând.

- Mai bine te-ai porni la drum, îi spune ea. O să fie o zi caldă.

Şi se uită după el, cum porneşte agale, ţinând canistra atârnată de umăr.

O aventură: poate că aşa-i cel mai bine să se gândească la episodul ăsta. Aici, în locul ăsta pierdut, ea şi John au o aventură. Ani de zile de acum încolo, cei din neamul Coetzee îşi vor aminti momentul. *Ţi aminteşti când Margot şi John au avut pană pe drumul ăla uitat de Dumnezeu*, *spre Merweville*? *Deocamdată*., aşteptând să ia sfârşit aventura, cu ce să-şi ocupe ea timpul? Broşura jerpelită conţinând instrucţiuni referitoare la Datsun; nimic altceva. Nici un poem. Rotaţia pneurilor. întreţinerea bateriei. Sfaturi pentru economisirea combustibilului.

Camioneta e îndreptată cu botul spre soarele care răsare, iar în cabină se face înăbuşitor de cald. Ea se refugiază în spatele camionetei.

Sus, pe panta drumului, o apariţie; din aburul căldurii, se iveşte mai întâi trunchiul unui bărbat, apoi, treptat, un măgar şi o teleagă. Vântul aduce până la ea clămpănitul copitelor.

Silueta se conturează tot mai clar. E Hendrik, de la Voëlfontein, şi, în urma lui, aşezat în teleagă, vărul ei.

Râsete si salutări.

- Hendrik era în vizită la fiica lui, în Merweville, explică John. Ne duce el la fermă, numai să fie şi măgarul de acord. Zice că putem lega Datsunul de teleagă, să-l tragă.

- *Nee*, *meneer*! se alarmează Hendrik.

- *Ekjok maar net*, spune vărul ei. Am glumit.

Hendrik e un bărbat între două vârste. Din pricina unei operaţii de cataractă eşuate, a rămas orb de-un ochi. Are ceva şi la plămâni, încât cel mai mic efort îl face să şuiere. Ca muncitor, nu prea e de folos la fermă, dar vărul ei Michiel îl ţine totuşi, pentru că aşa stau lucrurile aici.

Fiica lui Hendrik trăieşte cu soţul şi copiii ei lângă Merweville. Soţul ei a avut o slujbă în oraş, dar se pare că a pierdut-o; fiica e menajeră. Probabil că Hendrik a plecat de la ei înainte de ivirea zorilor. Răspândeşte un uşor iz de vin dulce; ea îi bagă de seamă mersul împiedicat după ce a coborât de pe capră. Cherchelit în miezul dimineţii: halal viată!

Vărul ei îi ghiceşte gândul.

- Am nişte apă aici, zice el şi arată canistra. E curată. Am umplut-o la o pompă eoliană.

Pornesc spre fermă, John aşezat lângă Hendrik, ea în spatele lor, ţinând un sac vechi de iută deasupra capului, să se ferească de soare. O maşină trece pe lângă ei, într-un nor de praf, se îndreaptă spre Merweville. Dacă ar fi văzut-o la timp, ar fi oprit-o - s-ar fi dus la Merweville şi de acolo i-ar fi telefonat lui Michiel, să vină s-o ia. Pe de altă parte, deşi drumul e plin de şleauri şi teleaga îi hurducă, îi place ideea de a ajunge la fermă în teleaga lui Hendrik, trasă de măgar, îi place din ce în ce mai mult: clanul Coetzee strâns pe *stoep*, la ceaiul de după-masă, Hendrik ridicându-şi pălăria în faţa lor, aducându-l înapoi pe fiul rătăcit al lui Jack. Murdar, ars de soare, cu coada între picioare. "*Ons was so bekommerdt*' îi vor dojeni ei pe făptaşi. "*Waar was julle*

dan? *Michiel wou selfi diepolisie beit'* Din partea lui, doar bodogăneală. "*Die arme Margie*! *En wat het van die bakkie geword*?*'* Am fost atât de îngrijoraţi! Unde-aţi fost? Michiel era gata să sune la poliţie! Săraca Margie! Şi unde-i camioneta?

Pe alocuri, drumul e atât de abrupt, încât sunt nevoiţi să coboare şi s-o ia pe jos. In rest, măgăruşul îşi face treaba cum trebuie, nu-i nevoie decât de câte-o pleasnă uşoară de bici pe crupă, ca să nu uite cine-i stăpânul. Ce firav îi e trupul, ce delicate copitele, şi totuşi cât devotament, ce putere de îndurare! Nu-i de mirare că Isus iubea asinii.

După ce-au trecut hotarul fermei, se opresc la un rezervor. In timp ce măgarul se adapă, ea pălăvrăgeşte cu Hendrik despre fiica lui din Merweville, apoi despre cealaltă fiică, cea care munceşte la bucătăria unui azil pentru bătrâni, în Beaufort West. Din discreţie, nu pune întrebări despre ultima nevastă a lui Hendrik, cu care acesta s-a însurat pe când ea era încă o copilă, şi care l-a părăsit, fugind cu un angajat de la căile ferate, din Leeuw Gamka.

Lui Hendrik îi vine mai uşor să stea de vorbă cu ea decât cu vărul ei, e limpede asta. El şi ea au o limbă comună, în vreme ce John vorbeşte o limbă afrikaans rigidă, livrescă. Probabil că jumătate din ce spune John îi intră lui Hendrik pe-o ureche şi-i iese pe cealaltă. *Ce e mai poetic*, *Hendrik*, *ce crezi*: *soarele care răsare*, *sau soarele care apune*? *O capră*, *sau o oaie*?

- *Het Katryn dan nie virpadkos gesorg nie*? îl tachinează ea pe Hendrik: Fiică-ta nu ne-a pregătit un pachet pentru prânz?

Hendrik e stânjenit, îşi fereşte privirile, îşi mută greutatea de pe un picior pe celălalt.

- *Ja-nee*, *mies*, şuieră el.

Un *plaashotnot* din alte vremuri, un hotentot de la ţară.

Dar uite că fiica lui a pregătit *padkos*. Dintr-un buzunar al vestei, Hendrik scoate un pachet învelit în hârtie maro, în care se găsesc un picior de pui şi două felii de pâine albă

unse cu unt - ruşinea îl împiedică să le împartă cu ei, dar în acelaşi timp se ruşinează să le devoreze de faţă cu ei.

- *In Godsnaam eet*, *man*! exclamă ea pe un ton poruncitor. *Ons is glad nie honger nie*, *ons is ook binnekort tuis*\ Nu ne e foame şi oricum în curând vom fi acasă.

Il trage pe John după ea, la o plimbare de-a lungul rezervorului, până când Hendrik, întors cu spatele la ei, poate să-şi înfulece prânzul.

Ons is glad nie honger nie: o minciună, bineînţeles. E sleită de foame. Mirosul puiului rece o face să saliveze.

- Şezi în faţă, lângă vizitiu, îi propune John. Pentru întoarcerea noastră triumfală.

Şi aşa face. Când se apropie de clanul Coetzee, strâns pe *stoep*, întocmai aşa cum a bănuit ea, are grijă să afişeze un zâmbet şi chiar să facă semn cu mâna, parodiind gestul celor din familia regală. I se răspunde cu câteva aplauze discrete. Ea coboară de pe capră.

- *Dankie*, *Hendrik*, *eerlik dankie*, spune ea. Mulţumesc sincer.

- *Mies*, răspunde Hendrik.

Mai târziu, va trece pe la el şi-i va lăsa nişte bani: pentru Katryn, îi va spune ea, să ia haine la copii, deşi ştie că banii se vor duce pe băutură.

- *En toe*? întreabă Carol de faţă cu toată lumea. *Sê vir ons*: *waar wasjulle*? Unde aţi fost?

O clipă se lasă tăcerea, şi în acea clipă ea îşi dă seama că întrebarea, aparent o provocare ca să dea o replică amuzantă, frivolă, conţine de fapt un dedesubt serios. Familia chiar vrea să ştie unde au fost ea şi John; vor să li se confirme că nu s-a întâmplat nimic cu adevărat scandalos. Impertinenţa întrebării i-a tăiat răsuflarea. Faptul că oameni care o cunosc de-o viaţă şi o iubesc sunt în stare s-o creadă capabilă de o comportare reprobabilă!

- *Vra vir John*, răspunde ea scurt - întrebaţi-l pe John - şi intră în casă cu pas hotărât.

Când li se alătură o jumătate de oră mai târziu, atmosfera e încă tensionată.

- Unde-i John? întreabă ea.

Află că John şi Michiel au plecat adineauri, cu furgoneta lui Michiel, să recupereze Datsunul. O să-l tracteze până la Leeuw Gamka, unde un mecanic o să-l repare ca lumea.

- Am stat până târziu ieri-noapte, spune mătuşa Beth. Am aşteptat şi-am tot aşteptat. Apoi ne-am spus că tu şi John vă veţi fi dus la Beaufort şi vă petreceţi noaptea acolo, pentru că Drumul Naţional e atât de periculos în perioada asta a anului. Dar n-aţi dat telefon, şi asta ne-a îngrijorat. Azi-dimineaţă, Michiel a telefonat la hotelul din Beaufort, de unde i-au spus că nu v-au văzut. A telefonat şi la Fraserburg. Nu ne-am gândit că v-aţi dus la Merweville. Ce-aţi făcut în Merweville?

Chiar asa, ce-au făcut în Merweville? Se întoarce către tatăl lui John.

- John mi-a spus că vă gândiţi să cumpăraţi o proprietate în Merweville, zice ea. E adevărat, unchiule Jack?

Se lasă o linişte şocată.

- E adevărat, unchiule Jack? insistă ea. E adevărat că vreţi să vă mutaţi din Cape în Merweville?

- Dacă pui aşa întrebarea, spune Jack - fără tonul glumeţ al celor din neamul Coetzee, ci precaut -, atunci răspunsul e nu, nimeni nu se va muta la Merweville. Lui John i-a venit ideea - nu ştiu cât de realistă - să cumpere una dintre casele alea părăsite şi s-o aranjeze ca o casă de vacanţă. Mai mult n-am discutat în această privinţă.

O casă de vacanţă în Merweville! Cine-a mai auzit aşa ceva?! Taman în Merweville, cu vecini băgăreţi şi cu *diaken-\A* - diaconul - care-ţi bate la uşă şi insistă să te convingă să mergi la biserică! Cum poate Jack, care, la vremea lui, a fost cel mai plin de viaţă şi mai ireverenţios dintre ei toţi, să se gândească să se mute la Merweville?

- Ar trebui să încerci Koegenaap mai întâi, Jack, îi spune Alan, fratele lui. Sau Pofadder. Cea mai grozavă zi a anului

în Pofadder e când vine dentistul din Upington ca să extragă dinţi. Aia de-acolo au numit-o *die Groot Trek*, Marea Migraţie.

Când le este ameninţat confortul, cei din familia Coetzee o dau pe glumă. O familie strânsă într-un *laager* mic şi strâmt - tabăra lor fortificată -, pentru a ţine la distanţă lumea şi ameninţările ei. Dar cât îşi vor mai exercita aceste glume efectul magic? Intr-una din zile, însusi marele duşman va bate la usă, Neînduplecata Moarte, ascuţindu-şi tăişul coasei, şi-i va chema afară unul câte unul. Ce putere vor mai avea glumele lor atunci?

- John mi-a spus că tu te vei muta la Merweville, iar el va rămâne la Cape Town, nu se lasă ea. Eşti sigur, unchiule Jack, că te vei descurca de unul singur, fără maşină?

O întrebare serioasă. Clanului Coetzee nu-i plac întrebările serioase. "*Margie wordn bieljie grim*", o să spună între ei: Margie devine cam sumbră. *Are de gând fiul tău să te mazilească în Karoo*,

,w *te abandoneze acolo y* întreabă ea, de fapt, şi, dacă asta se pregă- (cşte, cum de nu protestezi?

- Nu, nu, protestează Jack. N-o să fie aşa cum spui tu. Merweville va fi doar un loc liniştit, undeva, unde te poţi rupe o vreme de toate. Dacă se va realiza. E doar o idee, ţi-am spus, o idee a lui John. Nimic definitiv.

- O stratagemă să scape de taică-său, spune sora ei Carol. Vrea să-l părăsească la mama dracului în Karoo, să se spele pe mâini de el. Şi-atunci va trebui Michiel să aibă grijă de el, dacă va vrea, bineînţeles. Pentru că Michiel va fi cel mai aproape.

- Bietul John, săracu'! exclamă ea. întotdeauna crezi ce-i mai rău despre el. Şi dacă spune adevărul? A promis că o să-l viziteze în Merweville în fiecare weekend şi că o să-şi petreacă şi vacanţele şcolare acolo. De ce să nu-i dăm crezare?

- Pentru că nu cred o iotă din ce spune. Tot planul ăsta mi se pare dubios. Nu s-a înţeles niciodată cu taică-său.

- în Cape Town are grijă de tatăl lui.

- Locuieşte cu taică-său doar pentru că n-are bani. Are treizeci şi ceva de ani şi nici un viitor. A fugit din Africa de Sud ca să scape de armată. Apoi a fost expulzat din America pentru că a încălcat legea. Acum nu poate găsi o slujbă ca lumea pentru că e prea cusurgiu. Amândoi trăiesc din salariul amărât pe care-l câştigă taică-său muncind la depozitul ăla de fier vechi.

- Dar nu-i adevărat! protestează ea.

Carol e mai mică decât ea ca vârstă. A fost o vreme când ea, Margot, avea iniţiativa şi Carol se lua după ea. Acum Carol merge ţanțoşă în frunte, iar ea o urmează timorată. Cum de s-a întâmplat una ca asta?

- John predă la liceu, zice ea. îşi câştigă singur existenţa.

- Eu am auzit altceva. Ce-am auzit eu e că meditează elevi care au picat la BAC şi e plătit cu ora. Jumătate de normă, genul de muncă pentru studenţii care vor să câştige bani de buzunar. întreabă-l direct. întreabă-l la ce şcoală predă. întreabă-l cât câştigă.

- Nu contează numai un salariu mare.

- Nu e doar chestie de salariu. E chestie de a spune adevărul. Să-ţi spună adevăratul motiv pentru care vrea să cumpere casa asta din Merweville. Să-ţi spună cine-o să plătească pentru ea, el sau taică-său. Să-ţi spună planurile lui de viitor.

Şi, când ea o priveşte ca şi cum n-ar înţelege, Carol continuă:

- Nu ţi-a spus? Nu ţi-a spus ce planuri are?

- Nu are planuri. E un Coetzee, ăştia n-au planuri, n-au ambiţii, n-au decât doruri vagi. Are el aşa, dorinţa să trăiască în Karoo.

- Ambiţia lui e să devină poet, poet cu normă întreagă. Ai mai auzit aşa ceva? Trăsnaia asta cu Merweville n-are nici o treabă cu confortul lui taică-său. El vrea un loc în Karoo, unde să vină când îi pică lui bine, unde să stea cu bărbia pe mâini şi să contemple apusul şi să scrie poezii.

Iarăşi John şi poeziile lui! Nu se poate abţine, izbucneşte în râs. John aşezat pe *stoep*. în faţa casei ăleia urâte, compunând poeme! Cu o beretă pe cap, desigur, şi un pahar de vin lângă cot. Şi puradeii de culoare ciorchine în jurul lui, sâcâindu-l cu întrebări. *Wat maak oom*? *Nee*, *oom maak gedigte*. *Op sy ou ramkiekie maak oom gedigte*. *Die wêreld is ons woning nie*... Ce face domnu'? Domnu face poezii. La vechiul lui banjo, domnu' face poezii. Lumea asta nu-i pentru noi...

- O să-l întreb, zice ea printre hohote. O să-i cer să-i văd poeziile.

Ea îl prinde pe John a doua zi dimineaţa, tocmai când el se pregăteşte să plece într-una din plimbările lui.

- Vreau să vin şi eu cu tine, îi spune ea. Aşteaptă-mă un minut, să-mi schimb pantofii.

O pornesc pe poteca ce duce spre est, de-a lungul malului unei albii înghiţite de iarbă, până la rezervorul de apă al cărui zid s-a spart la inundaţiile din 1943 şi de atunci n-a fost reparat. Pe apele puţin adânci ale rezervorului, trei gâşte albe plutesc liniştite. E încă răcoare, nu e ceaţă, pot vedea până departe, până la Munţii Nieuweveld.

- *Gody* zice ea, *dis durem mooi*. *Dit raakjou siel aan*, *nè*, *dié ou wêreld*. Ce frumos! Te mângâie pe suflet.

Sunt în minoritate, ei doi, o minoritate minusculă a sufletelor tulburate de aceste întinderi uriaşe, pustii. Dacă a fost ceva care i-a ţinut uniţi în toţi aceşti ani, asta a fost. Acest peisaj, această *kontrei1* care ei i-a cucerit inima. Când va muri şi va fi îngropată, se va descompune atât de firesc în acest pământ, încât va fi ca şi când n-a avut niciodată o existenţă omenească.

- Carol spune că încă scrii poezii. Aşa e? Mi le arăţi şi mie?

- îmi pare rău s-o dezamăgesc pe Carol, răspunde el rece, dar n-am mai scris poezii din adolescenţă.

Ea îsi muscă limba. A uitat: nu-i ceri unui bărbat să-ti arate poeziile scrise de el, nu în Africa de Sud, nu înainte de a-l asigura că totul va fi în regulă, că nu vei râde de el. Halal

ţară, în care poezia nu e o activitate bărbătească, ci un hobby pentru copii şi *oujongnooiens* (fete bătrâne) - *oujongnooiens* de ambele sexe! Cum s-au descurcat Totius şi Louis Leipoldt[75] [76], n-are idee. Nu-i de mirare că sora ei Carol şi-a găsit să se lege tocmai de faptul că John scrie poezii, Carol care adulmecă slăbiciunile altor oameni.

- Dacă ai renunţat la asta de atâta vreme, de ce crede Carol că încă scrii?

- Habar n-am. Probabil m-a văzut notând eseurile elevilor şi a tras o concluzie greşită.

Nu-l crede, dar nu vrea să insiste. Dacă el evită să-i spună adevărul, treaba lui. Dacă poezia este o parte a vieţii lui despre care e prea timid să vorbească sau de care se ruşinează, atunci aşa să fie.

Nu crede că John e un *moffie*, dar continuă s-o contrarieze faptul că nu are nici o femeie. Un bărbat singur, în special un Coetzee, i se pare ca o barcă fără vâsle, sau fără cârmă, sau fără pânze. Şi acum doi bărbaţi, doi Coetzee, care trăiesc împreună ca un cuplu! In vreme ce Jack o mai avea pe redutabila Vera în spatele lui, a păstrat un curs mai mult sau mai puţin drept; dar acum că ea nu mai este, pare pierdut cu totul. Cât despre fiul lui

Jack şi al Verei, nu i-ar strica o călăuză cu capul pe umeri. Dar ce femeie cu mintea întreagă ar vrea să se dedice bietului John?

Carol e convinsă că John e o cauză pierdută; iar ceilalţi membri ai familiei Coetzee, deşi sunt buni la inimă, ar fi probabil de acord. Ceea ce-o face pe Margot să se ţină deoparte, ceea ce-i ţine încrederea în John pe linia de plutire este, oricât de ciudat, felul în care se poartă tatăl şi

75 Țară, regiune (afrikaans).

76 Totius - pseudonimul literar al poetului afrikaner Jacob Daniel du Toit (1877-1953); Christian Frederik Louis Leipoldt (1880-1947) - poet sud-african de limbă afrikaans.

fiul unul faţă de celălalt; nu neapărat cu afecţiune - ar fi prea mult -, ci cu respect.

Cândva, cei doi s-au duşmănit cumplit. Râca dintre Jack şi fiul său mai mare i-a făcut pe mulţi să clatine din cap. Când fiul a dispărut peste mări şi ţări, părinţii au încercat, cât au putut, să-si mascheze suferinţa. El s-a dus să urmeze o carieră ştiinţifică, susţinea mama lui. Ani de zile, ea a ţinut-o una şi bună că John lucra ca om de ştiinţă în Anglia, chiar şi când toată lumea s-a lămurit că ea habar n-avea pentru cine lucra fiul ei sau ce fel de muncă facea. *Ştiţi cum e John*, spunea tatăl lui: *întotdeauna foarte independent*. *Independent*, ce însemna asta? Pe bună dreptate, clanul Coetzee a socotit că însemna că John îşi renegase ţara, familia, îşi renegase până şi părinţii.

Apoi Jack şi Vera au născocit altă poveste: John nu era de fapt în Anglia, ci în America, unde facea studii şi mai avansate. Timpul a trecut; în absenţa unor veşti concrete, interesul faţă de John şi ce facea el s-a stins. El şi fratele lui mai mic au devenit doar doi dintre miile de tineri albi care fugiseră să scape de serviciul militar, lăsând în urmă o familie ruşinată de fapta lor. John aproape că dispăruse din memoria lor, când le-a ajuns la urechi scandalul expulzării lui din Statele Unite.

Războiul acela teribil, zicea tatăl său: a fost numai vina unui război în care băieţii americani şi-au sacrificat vieţile de dragul asiaticilor, care nu păreau să le fie recunoscători câtuşi de puţin. Nu-i de mirare că americanii de rând se revoltau. Nu-i de mirare că demonstrau pe străzi. John a fost prins fără voia lui într-un protest de stradă, aşa continua povestea; ceea ce a urmat n-a fost decât o neînţelegere urâtă.

Oare dezonoarea suferită de fiul său şi de neadevărurile pe care a fost obligat să le spună din pricina asta au fost cele care l-au transformat pe Jack într-un om şubred, îmbătrânit prematur? Cum de-şi poate pune întrebarea asta?

- Cu siguranţă te bucuri că revezi Karoo, nu-i aşa? îl iscodeşte ca. Nu eşti uşurat că ai hotărât să nu rămâi în America?

- Nu ştiu, răspunde el. Bineînţeles, în mijlocul a toate astea - nu face nici un gest, dar ea ştie la ce se referă: cerul ăsta, spaţiul ăsta, liniştea uriaşă care-i înconjoară -, mă simt binecuvântat, unul dintre puţinii norocoşi. Dar, practic, ce viitor am în ţara asta, unde niciodată nu m-am simţit acasă? Poate că o ruptură totală ar fi fost mai bună. Te rupi de ceea ce iubeşti şi speri ca rănile să se vindece.

Un răspuns cinstit. Slavă cerului!

- John, ieri am stat de vorbă cu tatăl tău, când erai plecat cu Michiel. Serios, nu cred că înţelege pe deplin care ţi-e planul. La Merweville mă refer. Tatăl tău nu mai e tânăr şi nu se simte bine. Nu poţi să-l abandonezi într-un oraş străin şi să te aştepţi să se descurce de unul singur. Şi nu te poţi aştepta ca restul familiei să dea fuga să-l îngrijească, dacă lucrurile nu merg cum trebuie. Asta-i tot. Asta-i tot ce voiam să spun.

El nu răspunde. Ţine în mână o sârmă de gard veche, pe care a cules-o de pe jos. Iritat, loveşte cu sârma în dreapta şi-n stânga, retezând vârfurile firelor de iarbă care se leagănă în vânt, şi coboară panta zidului erodat al rezervorului.

- Nu te purta aşa! strigă ea, luându-se după el. Vorbeşte-mi, pentru Dumnezeu! Spune-mi că n-am dreptate! Spune-mi că greşesc!

El se opreşte şi-i aruncă o privire ostilă, rece.

- Dă-mi voie să te informez asupra situaţiei tatălui meu, spune el. Tatăl meu n-are nimic pus deoparte, nici un sfanţ şi nici o asigurare. Nu are ce aştepta, decât o pensie de la stat: patruzeci şi trei de ranzi pe lună - atâţia erau când m-am interesat ultima oară. Prin urmare, în ciuda vârstei, în ciuda sănătăţii şubrede, trebuie să continue să muncească. împreună, câştigăm într-o lună cât câştigă un vânzător de maşini într-o săptămână. Tata poate să renunţe la slujbă

numai dacă se mută într-un loc unde costurile vieţii sunt mai mici decât în oraş.

- Dar de ce trebuie să se mute? Şi de ce în Merweville, într-o dărăpănătură ca vai de lume?

- Margie, tata şi cu mine nu putem trăi veşnic împreună. E prea deprimant. Pentru amândoi. E nefiresc. Taţii şi fiii n-ar trebui niciodată să împartă aceeaşi locuinţă.

- Nu mi se pare că tatăl tău e o persoană cu care e greu să trăieşti.

- Poate; dar cu mine e greu să trăieşti. Şi asta din pricină că nu vreau să împart spaţiul cu altcineva.

- Prin urmare, asta e chestia cu Merweville - vrei să locuieşti de unul singur?

- Da. Da şi nu. Vreau să pot să fiu singur atunci când poftesc.

S-au strâns cu toţii, tot clanul Coetzee, pe *stoep*, beau ceaiul de dimineaţă, sporovăiesc, îi privesc distraţi pe cei trei băieţi ai lui Michiel, cum joacă crichet în *werf*[77], sub cerul liber.

Departe, la orizont, se iveşte un nor de praf şi rămâne suspendat în văzduh.

- Ăla trebuie să fie Lukas, spune Michiel, care are ochiul cel mai ager. Margie, vine Lukas!

Mai târziu, ei află că Lukas e pe drum din zori. E obosit, dar binedispus, plin de vervă. Abia apucă să-şi salute soţia şi pe restul familiei ei, că se şi lasă prins în jocul băieţilor. Nu s-o fi pricepând la crichet, dar îi place să fie cu copiii, iar copiii îl adoră. Ar fi un tată nemaipomenit; ei i se frânge inima că nu poate să-i dăruiască un copil.

John intră şi el în joc. Se pricepe mai bine decât Lukas la crichet, a jucat mai mult, se vede asta din prima clipă, dar copiii nu se dau în vânt după el. Spre deosebire de Lukas, el nu-i făcut să fie tată. Un *alleenloper*, aşa cum sunt unii masculi; un singuratic. Poate că e mai bine că nu e însurat.

77 Curte (afrikaans).

Nu seamănă cu Lukas; cu toate astea, sunt lucruri pe care ea le are în comun cu John şi pe care nu le-ar putea niciodată împărţi cu Lukas. De ce? Din pricina copilăriei petrecute împreună, cea mai nepreţuită perioadă a vieţii, când şi-au deschis inimile unul faţă de celălalt, aşa cum nu poţi face mai târziu, nici măcar faţă de un soţ, nici măcar faţă de un soţ pe care-l iubeşti mai presus decât orice altceva pe lume.

Mai bine te rupi de ceea ce iubeşti, a spus el în timpul plimbării lor - *te rupi şi speri ca rănile să se vindece*. îl înţelege perfect. Asta c ce au ei în comun mai presus de orice: nu numai iubirea pentru ferma asta, această *kontrei*, acest Karoo, ci şi o înţelegere ce merge mână-n mână cu iubirea, înţelegerea faptului că iubirea poate fi prea mult. Le-a fost dat să-şi petreacă vacanţele de vară într-un loc sacru. Minunea aceea nu o vor mai retrăi nicicând; mai bine să nu mai calce pe vechile locuri şi să plece de acolo jelind după ceea ce a apus pentru totdeauna.

Pentru Lukas, a avea grijă să nu iubeşti prea mult e o aiureală. Pentru Lukas, iubirea e simplă, din toată inima. Lukas i se dăruieşte ei cu toată inima, iar ea, la rândul ei, i se dăruieşte cu totul. *Cu trupul acesta te cinstesc*. Cu iubirea lui, soţul ei scoate ce-i mai bun în ea: chiar şi acum, şezând aici şi bând ceai, privindu-l cum se joacă, simte cum trupul îi e cuprins de dorinţă pentru el. De la Lukas a înţeles ce poate fi iubirea. Câtă vreme vărul ei... Nu şi-l poate închipui dăruindu-se cuiva cu toată inima. O câtime este păstrată mereu în rezervă. Nu trebuie să fii câine ca să vezi asta.

Ar fi grozav dacă Lukas şi-ar putea lua liber, dacă ei doi ar putea petrece o noapte sau două aici, la Voëlfontein. Dar nu, mâine e luni, trebuie să fie la Middelpos înainte de miezul nopţii. Aşa că, după prânz, îşi iau amândoi la revedere de la mătuşi şi unchi. Când vine rândul lui John, îl strânge în braţe, lipindu-se de el, şi îi simte trupul încordat, refractar.

- *Totsiens*, îi spune ea: La revedere. O să-ţi scriu o scrisoare şi vreau să-mi răspunzi.

- La revedere, îi spune el. Să conduceţi cu grijă.

Ea începe scrisoarea promisă în aceeaşi seară - în capot, încălţată cu papuci, şade în bucătăria ei, bucătăria care a devenit a ei prin căsătorie şi pe care a ajuns s-o iubească, bucătăria cu un şemineu vechi uriaş, ale cărei rafturi gem şi acum de borcane cu dulceţuri şi conserve pe care le-a făcut toamna trecută.

Dragă John, scrie ea. *Am fost atât de supărată pe tine când ani Jacut pană pe drumul spre Merweville - sper că nu s-a văzut prea tare*, *sper să mă ierţi*. *Iritarea de atunci s-a risipit*, *n-a mai rămas nimic din ea*. *Se spune că nu poţi cunoaşte ca lumea pe cineva până n-ai petrecut o noapte cu el* (*sau cu ea*). *Mă bucur că am avut şansa să petrec o noapte cu tine*. *In somn*, *măştile ne cad*, *suntem văzuţi aşa cum suntem cu adevărat*.

Biblia aşteaptă ziua când leul se va culca alături de miel, *când nu va mai fi nevoie să fim cu ochii-n patru*, *pentru că nu vom mai avea de ce să ne temem*. (*Stai liniştit*, *tu nu eşti leu*, *eu nu sunt miel*.)

Vreau să mai ridic o dată, *pentru ultima oară*, *problema Merweville*.

Toţi îmbătrânim într-o bună zi, *şi aşa cum ne purtăm cu părinţii noştri*, *aşa se vor purta alţii cu noi*. *Cum îţi aşterni*, *aşa dormi*, *se zice*. *Sunt sigură că ţi-e greu să locuieşti împreună cu tatăl tău*, *după ce te-ai obişnuit să trăieşti singur*, *dar Merweville nu este cea mai bună soluţie*.

John, *nu eşti singurul care are probleme*. *Carol şi cu mine avem aceeaşi problemă cu mama noastră*. *După ce Klaus şi Carol vor pleca în America*, *greutatea va cădea pe umerii lui Lukas şi ai mei*.

Ştiu că nu eşti credincios, *prin urmare n-o să-ţi sugerez să te rogi pentru a primi o îndrumare*. *Nici eu nu prea sunt credincioasă*, *dar rugăciunea e un lucru bun*. *Chiar dacă nu*

e nimeni acolo sus care să te audă, măcar scoţi cuvintele din tine, în loc să te înăbuşi cu ele.

Aş vrea să fi avut mai mult timp să stăm de vorbă. îţi aminteşti cum vorbeam când eram copii? Amintirea acelor vremuri îmi e foarte dragă. Ce trist că atunci când ne va veni nouă vremea să murim, povestea noastră, povestea despre tine şi mine, va muri şi ea.

N-am cuvinte să-ţi spun câtă tandreţe simt pentru tine în aceste clipe. Ai fost întotdeauna vărul meu preferat, dar nu e numai asta. Tânjesc să te apăr de lume, deşi probabil că nu ai nevoie de apărare (îmi dau doar cu presupusul). E greu de ştiut ce să faci cu asemenea sentimente. Relaţia dintre veri s-a demodat teribil. In curând, toate regulile pe care a trebuit să le băgăm la cap, despre cine are voie să se mărite sau să se însoare cu cine, veri primari sau de-al doilea sau de-al treilea, vor fi doar antropologie.

îmi pare totuşi bine că nu am acţionat după jurămintele din copilărie (îţi aminteşti?) şi nu ne-am căsătorit. Probabil că şi ţie îţi pare bine. Am fi fost un cuplu nefericit.

John, ai nevoie de cineva în viaţa ta, cineva care să aibă grijă de tine. Chiar dacă alegi pe cineva care nu e neapărat iubirea vieţii tale, o căsnicie e mai bună decât viaţa pe care o duci acum, doar tu cu tatăl tău. Nu e bine să dormi singur noapte de noapte. lartă-mă că-ţi spun asta, dar vorbesc dintr-o experienţă amară.

Ar trebui să rup această scrisoare, e jenantă de-a dreptul, dar n-o voi rupe. îmi spun că ne cunoaştem de multă vreme, cu siguranţă o să mă ierţi dacă-mi vâr nasul unde n-ar trebui.

Lukas şi cu mine suntem fericiţi împreună în toate sensurile posibile. îngenunchez în fiecare seară (ca să zic aşa) pentru a mulţumi că ni s-au intersectat drumurile. Cât de mult îmi doresc să ţi se întâmple şi ţie!

Ca la poruncă, Lukas intră tocmai atunci în bucătărie, se apleacă deasupra ei, îşi lipeşte buzele de creştetul ei, îşi strecoară mâinile sub capotul ei, îi prinde sânii în palme.

- *Skat* a mea, zice el: comoara mea.

Nu puteţi scrie asta. *Nu aveţi voie*. *Aţi născocit totul*.

Tai.

îşi lipeşte buzele de creştetul ei.

- *Skat* a mea, zice el, când vii la culcare?

- Acum, zice ea şi pune stiloul pe masă. Acum.

Skat'. un cuvânt de alint pe care l-a detestat până în ziua în care l-a auzit rostit de buzele lui. Acum, când el şoptește cuvântul, se topeşte toată. Comoara acestui om, în care el se poate cufunda oricând are chef.

Zac unul în braţele celuilalt. Patul scârţâie, dar ei puţin îi pasă, sunt acasă, pot să facă patul să scârţâie oricât poftesc.

Din nou!

Promit că, după ce termin, vă voi da textul, întregul text, şi vâ las să tăiaţi orice doriţi.

- Lui John îi scriai? întreabă Lukas.

- Da. E atât de nefericit.

- Aşa i-o fi firea. Genul melancolic.

- Dar nu era aşa. Pe vremuri, era un băiat fericit. Dacă ar putea găsi pe cineva care să-l facă să se deschidă!

Lukas însă a adormit. Aşa-i firea lui, genul lui: adoarme una-două, ca un copil inocent.

Şi-ar dori să adoarmă şi ea, dar somnul încă se lasă aşteptat.

Ca şi când spiritul vărului ei încă dă târcoale, o cheamă îndărăt în bucătăria întunecată, să termine scrisoarea. *Ai încredere în mine*, şoptește ea. Promit să mă întorc.

Dar când se trezeşte, e luni, nu mai are timp să scrie, nu mai are timp pentru intimităţi, trebuie să pornească iute la drum, spre Calvinia, ea la hotel, Lukas la depou. în micul birou fără ferestre din spatele recepţiei, ea se speteşte cu maldărul de facturi; seara, e prea epuizată să continue scrisoarea începută şi, oricum, nu mai regăseşte starea aceea de spirit. *Mă gândesc la tine*, scrie în josul paginii. Nici măcar asta nu-i adevărat, nu s-a gândit la John toată

ziua, n-a avut răgaz. *Cu dragoste multa*, scrie ea. *Margie*. Scrie adresa pe plic, îl lipeşte. A făcut-o şi pe asta.

Dragoste multă, dar cât de multă, exact? Destulă cât să-l salveze pe John? Destulă să-l scoată din sine, din melancolia firii sale? Probabil că nu. Dar dacă el nu vrea să fie scos? Dacă marele său plan e să-şi petreacă sfârşiturile de săptămână pe *stoep*, la casa din Merweville, scriind poezii, cu soarele căzând pe acoperişul de tablă şi tatăl tuşind în camera din spate, atunci va avea nevoie de toată melancolia pe care e în stare s-o resimtă.

Acesta e primul moment de îndoială. Al doilea vine când pune scrisoarea la cutie, când plicul tremură pe buza fantei. Ceea ce a scris ea, ceea ce îi va fi dat vărului ei să citească, dacă ea lasă scrisoarea să cadă în cutie, e într-adevăr tot ce poate ea să-i ofere? *Ai nevoie de cineva în viaţa ta*. Cu ce te ajută să ţi se spună aşa ceva? *Cu dragoste multă*.

Dar apoi se gândeşte: *E adult*, *de ce să trebuiască să-l salvez eu*?, şi dă un bobârnac final scrisorii.

Are de aşteptat zece zile, până vineri, săptămâna următoare, ca să primească răspunsul.

Draga Margot,

Mulţumesc pentru scrisoare, *am găsit-o când ne-am întors de la Voëlfontein*, *şi mulţumesc pentru sfatul bun*, *dar impracticabil*, *anume de a mă căsători*.

întoarcerea de la Voëlfontein a fost lipsită de incidente. *Prietenul lui Michiel*, *mecanicul*, *a făcut o treabă a-ntâia*. *îţi cer încă o dată iertare pentru noaptea pe care te-am obligat s-o petreci sub cerul liber*.

Scrii despre Merweville. *Planul n-a fost gândit chiar în toate amănuntele*, *şi acum*, *odată întors în Cape Town*, *începe să mi se pară cam nebunesc*. *Una e să cumperi o cabană de weekendpe coastă*, *dar care om cu mintea-ntreagă şi-ar dori să-şi petreacă vacanţele de vară într-un oraş din Karoo*, *prăjit de soare*?

Sper să fie toate bune la fermă. *Tata vă transmite*, *ţie şi lui Lukas*, *toată dragostea lui*, *la fel şi eu*.

John

Asta e tot? Tonul rece, formal al scrisorii o şochează, obrajii i se aprind de indignare.

- Ce s-a întâmplat? întreabă Lukas.

Ea dă din umeri.

- Nimic, zice şi-i întinde scrisoarea. O scrisoare de la John.

El o citeşte iute.

- Prin urmare, renunţă la planul Merweville, zice el. Asta-i bine. Şi ce te-a supărat aşa?

- Nimic, zice ea. Doar tonul.

Au parcat în faţa poştei. Asta fac ei vinerea după-masa, e parte din rutina pe care şi-au stabilit-o: după cumpărături şi, înainte de a pleca spre fermă, ultimul lucru e să se ducă să ia corespondenţa şi s-o parcurgă rapid, aşezaţi unul lângă altul în camionetă. Deşi ea ar putea lua corespondenţa în oricare zi a săptămânii, n-o face. O fac amândoi, ea şi Lukas, aşa cum fac împreună cât mai multe lucruri cu putinţă.

Deocamdată, Lukas citeşte o scrisoare de la Land Bank, la care sunt ataşate pagini întregi de cifre, mult mai importante decât banalităţile familiale.

- Citeşte pe-ndelete, mă plimb niţel, îi spune ea; coboară din maşină şi traversează strada.

Oficiul poştal e o clădire nouă, scundă, masivă, care are cărămizi de sticlă în loc de ferestre, şi un grilaj de oţel greu la uşă. Nu-i place clădirea. Parcă ar fi un post de poliţie. Se gândeşte cu părere de rău la vechea poştă care a fost demolată pentru a face loc ăsteia şi care, cândva, fusese casa Truter.

încă n-a ajuns la mijlocul vieţii, şi deja îi e dor de trecut.

N-a fost niciodată vorba doar de Merweville, de John şi tatăl lui, de cine va locui unde anume, în oraş sau la ţară. *Ce facem noi aici*?, asta a fost întrebarea nerostită tot timpul. Amândoi o ştiuseră, şi el, şi ea. Scrisoarea ei, chiar dacă laşă, măcar o sugerase: *Ce facem noi în colţul asta pustiu al lumii*? *De ce ne irosim viaţa într-o truda*

deznădăjduită, *dacă oamenii n-ar fi trebuit niciodată să trăiască aici*, *dacă planul de a umple cu oameni locul ăsta a fost gândit prost de la bun început*?

Coltul ăsta de lume. Coltul la care se referă ea nu e Merweville, nici Calvinia, ci întregul Karoo, poate întreaga ţară. Cine a venit cu ideea să se construiască drumuri şi căi ferate, să înalţe oraşe, să aducă oameni şi apoi să-i lege de locul ăsta, să-i lege de inimă cu lanţuri, ca să nu mai poată pleca? *Mai bine te rupi de ceea ce iubeşti si speri ca rănile să se vindece*, a spus el când se plimbau amândoi prin *veld*. Dar cum să tai asemenea lanţuri?

A trecut de mult ora închiderii. Au închis la poştă. Au închis magazinele, strada e pustie. Meyerowitz Jeweller. Babes in the Woods - Se acceptă plata în rate. Cosmos Café. Foschini Modes.

Meyerowitz (“Diamante eterne”) e aici de nici ea nu mai ştie când. Babes in the Woods era odată Jan Harmse Slagter. Cosmos Cafe era odată lactobar şi se numea Cosmos Milk Bar. Foschini Modes a fost Winterberg Algemene Handelaars. Câte schimbări, ce frenezie comercială! *O droewige land*! O, ţară tristă! Foschini Modes are suficientă încredere în afacerea sa încât să mai deschidă o filială în Calvinia. Oare poate pretinde vărul ei, emigrantul ratat, poetul melancoliei, că ştie despre viitorul acestei ţări ceva ce-i este necunoscut lui Foschini? Vărul ei, care crede că până şi babuinii sunt copleşiţi de *weemoed* când se uită lung peste *veld*.

Lukas este convins că va urma un compromis politic. John s-o fi declarând el liberal, dar Lukas e un liberal mult mai practic decât va fi vreodată John, şi mult mai curajos. Dacă şi-ar pune mintea, Lukas şi ea, *boer* şi *boervrou*, bărbat şi nevastă, şi-ar putea încropi un trai la ferma lor. Ar trebui să strângă cureaua o baieră, două, trei, dar ar supravieţui. Dacă Lukas preferă să fie şofer pe camioane pentru cooperativă, ea ţine contabilitatea la hotel nu din pricină că ferma ar fi o întreprindere condamnată pieirii, ci pentru că

ea şi Lukas au hotărât cu mult timp în urmă că îşi vor găzdui muncitorii aşa cum se cuvine, le vor plăti salarii decente şi le vor trimite copiii la şcoală, iar când muncitorii vor îmbătrâni şi vor ajunge nevolnici, îi vor ajuta; şi toată această grijă şi tot acest sprijin necesită bani, mai mulţi bani decât aduce ori va aduce vreodată ferma.

Ferma nu-i o afacere: asupra acestui lucru ea şi Lukas au căzut de acord de mult. Ferma Middelpos îi adăposteşte nu numai pe ci doi şi fantomele copiilor lor nenăscuţi, ci şi alte treisprezece suflete. Pentru a face rost de bani care să asigure traiul acestei mici comunităţi, Lukas trebuie să-şi petreacă zile întregi pe drum, iar ca nopţile, singură, în Calvinia. Asta vrea ea să spună când zice că Lukas e liberal: are o inimă generoasă, o inimă liberală; şi, prin el, a învăţat şi ea să aibă o inimă liberală.

Şi ce-i râu în asta, *ca stil de viaţă*? Iată întrebarea pe care ar vrea să i-o pună deşteptului de văr al ei, cel care mai întâi a fugit din Africa de Sud, iar acum spune că vrea să se rupă ca să fie liber. Să fie liber de ce anume? De iubire? De datorie? *Tata vă transmite dragostea lui*, *şi eu la fel*. Ce fel de dragoste călâie mai e şi asta? Nu, or fi fiind ea şi John de acelaşi sânge, dar, indiferent ce simte el pentru ea, nu e vorba de iubire. El nici pe tatăl lui nu-l iubeşte, nu cu adevărat. Nici măcar pe sine nu se iubeşte. Şi, oricum, care-i rostul să te rupi de tot şi de toate? Ca să facă ce anume cu libertatea asta a lui? *Iubirea începe acasă* - nu aşa spun englezii? în loc să fugă tot timpul, mai bine şi-ar găsi o femeie de treabă, pe care s-o privească în ochi şi să-i spună: *Vrei să te măriţi cu mine*? *Vrei să te măriţi cu mine şi să-l primeşti pe bătrânul meu părinte în casa noastră*, *şi să ai grijă de el cu devotament până când moare*? *Dacă îţi vei asuma această povară*, *eujagăduiesc să te iubesc şi să-ţi fiu devotat*, *şi să găsesc un serviciu ca lumea*, *şi să muncesc din greu*, *şi să aduc acasă banii*, *şi să fiu vesel*, *şi să încetez să mai bombănesc tot timpul despre* droewige vlaktes, *despre şesurile triste*. Ar vrea ca cl să fie aici în

clipa asta, în Kerkstraat, Calvinia, ca să aibă un *raas*, să-i spună vreo două: asta-i vine să facă.

Un fluierat. Se răsuceşte. Lukas, aplecat pe geamul camionetei. *Skattie*, *hoe mompeljy dan nou*? strigă el râzând. Cum de vorbeşti singură?

Alte scrisori nu-şi mai trimit. In scurt timp, el şi problemele lui încep să n-o mai preocupe. S-au ivit lucruri mai presante. Klaus şi Carol au primit vizele aşteptate, vizele pentru Ţara Făgăduinţei. Eficienţi, fără să mai piardă vremea, se pregătesc de plecare. Un prim pas este s-o aducă la fermă pe mama ei, care a stat cu ei şi căreia Klaus îi spune Ma, ca şi ele, deşi el are o mamă ca toate mamele, a lui, în Düsseldorf.

Străbat cu BMW-ul distanta de o mie sase sute de kilometri de la Johannesburg în douăsprezece ore, conducând cu rândul. O performanţă care îi dă lui Klaus o mare satisfacţie. El şi Carol au făcut cursuri de perfecţionare în şoferie şi au primit atestate; sunt nerăbdători să conducă în America, unde drumurile sunt cu mult mai bune decât în Africa de Sud, deşi, desigur, nu la fel de bune ca *Autobahnen* din Germania.

Ma nu se simte deloc bine: ea, Margot, vede asta când o ajută să coboare de pe bancheta din spate. Faţa îi e buhăită, respiră greu, se plânge de dureri de picioare. Carol o lămureşte că, mai nou, Ma are probleme cardiace: a consultat un specialist în Johannesburg şi i s-a dat o serie nouă de pastile pe care trebuie să le ia, de trei ori pe zi.

Klaus şi Carol înnoptează la fermă, apoi pornesc înapoi spre oraş.

- Când Ma îşi revine, tu şi Lukas trebuie s-o aduceţi în vizită, în America, zice Carol. O să contribuim şi noi la plata biletelor.

Klaus o îmbrăţişează, o sărută pe ambii obraji (“Mai cald aşa”). Lui Lukas îi strânge mâna.

Lukas îşi detestă cumnatul. Nici vorbă ca Lukas să le facă o vizită în America. Cât despre Klaus, el nu s-a ferit niciodată să-şi exprime opiniile despre Africa de Sud.

- Minunată ţară, spune el, peisaje minunate, resurse bogate, dar, multe, mult prea multe probleme. Nu văd cum le veţi rezolva. După părerea mea, situaţia se va înrăutăţi înainte să se îmbunătăţească. Dar asta e doar părerea mea.

Ei îi vine să-l scuipe între ochi, dar n-o face.

Mama ei nu poate sta singură la fermă, când ea şi Lukas sunt plecaţi, asta e limpede. Aşa că ea aranjează ca un al doilea pat să fie pregătit în camera ei de la hotel. O să fie incomod, înseamnă să nu mai aibă deloc intimitate, dar nu există altă alternativă. Trebuie să plătească pensiune întreagă pentru mama ei, deşi biata femeie mănâncă mai puţin decât o pasăre.

Sunt în a doua săptămână a acestui nou regim când un membru al personalului de întreţinere o găseşte pe mama ei căzută pe o canapea din holul pustiu al hotelului, fără cunoştinţă şi vânătă la faţă. E dusă de urgenţă la spitalul districtual şi e resuscitată. Medicul de gardă clatină din cap. Ritmul cardiac e foarte slab, spune cl, are nevoie de îngrijire de urgenţă şi de asistenţă de specialitate, ceea ce nu e posibil la Calvinia; Upington e o soluţie, acolo e un spital bun, dar mai bine să fie dusă la Cape Town.

In mai puţin de-o oră, Margot a încuiat biroul şi e pe drum spre Cape Town; şade înghesuită în spatele ambulanţei, ţinând-o pe mama ei de mână. Le însoţeşte o infirmieră de culoare, tânără, pe nume Aletta, ale cărei uniformă apretată, bine călcată, şi dispoziţie veselă o relaxează.

Aletta îi spune că s-a născut nu departe de acolo, în Wuppertal, Cederberg, unde încă trăiesc părinţii ei. Nici nu mai ştie de câte ori a făcut drumul până la Cape Town. Chiar săptămâna trecută au trebuit să ducă un bărbat din Loeriesfontein la spitalul Groote Schuur, laolaltă cu trei degete împachetate în gheaţă, într-o ladă frigorifică, degete

pe care omul şi le-a pierdut într-un accident cu un fierăstrău.

- Mama dumneavoastră o să se facă bine, zice Aletta. Groote Schuur e cel mai bun.

Se opresc la o benzinărie din Clanwilliam. Şoferul ambulanţei, mai tânăr decât Alerta, a adus un termos cu cafea. Ii oferă şi lui Margot un pahar, dar ea refuză.

- în ultima vreme beau mai puţină, spune ea (o minciună), îmi dă insomnii.

Ar fi vrut să-i invite ea la cafea, la o cafenea, să stea cu ei dc vorbă firesc, prieteneşte, dar bineînţeles că nu poate face aşa ceva fără a stârni scandal. *Dă*, *Doamne*, *să vină vremea când toată tâmpenia asta cu apartheidul va fi îngropată şi dată uitării*, se roagă ea.

Se urcă toţi înapoi în ambulanţă. Mama ei doarme. I-a mai revenit culoarea în obraji, acum respiră regulat sub masca de oxigen.

- Trebuie să vă spun că apreciez foarte mult ce faceţi tu şi Johannes pentru noi, îi spune ea Alertei.

Aletta îi zâmbeşte cum nu se poate mai prietenos, fără urmă de ironie. Margot speră ca vorbele ei să fie înţelese în sensul cel mai larg, cu toate implicaţiile pe care ruşinea o împiedică să le exprime: *Trebuie să-ţi spun cât de recunoscătoare sunt pentru ceea ce tu şi colegul tău faceţi pentru o bătrână albă şi pentru fiica ei*, *două străine care n-au Jacut niciodată nimic pentru voi*, *dimpotrivă*, *au luat parte*, *zi de zi*, *la umilirea voastră în ţara voastră*. *Sunt recunoscătoare pentru lecţia pe care mi-o daţi prin acţiunile voastre*, *în care văd numai bunătate omenească*, *şi mai ales prin zâmbetul tău minunat*.

Ajung în Cape Town la ora de vârf a traficului de după-amiază. Deşi transportul lor nu e o urgenţă, Johannes activează sirena şi îşi face loc prin trafic. La spital, ea rămâne ceva mai în urmă, în vreme ce mama ei e dusă la urgenţă. Când se întoarce să le mulţumească Alertei şi lui

Johannes, nu-i mai găseşte, au plecat, îi aşteaptă un drum lung până în nordul provinciei Cape.

Când mă voi întoarce! promite în sinea ei, ceea ce înseamnă: *Când mă întorc în Calvinia*, *mă duc să le mulţumesc personal*!, dar şi: *Când mă întorc*, *o să devin o persoană mai bună*, *jur*! Şi-şi mai spune în sinea ei: *Cine era bărbatul din Loeriesfontein care şi-a pierdut trei degete*? *Numai noi*, *albii*, *suntem duşi cu ambulanţa la spital - numai la spitalele bune*!-, *unde chirurgi bine pregătiţi ne cos degetele la loc sau ne dau o inimă nouă*, *după cum e cazul*, *şi totul pe gratis*? *Dă*, *Doamne*, *să nu fie aşa*, *dă*, *Doamne*!

Când îşi vede din nou mama, o găseşte într-o rezervă de un singur pat; e trează, zace într-un pat cu cearşafuri albe, curate, îmbrăcată în cămaşa de noapte pe care ea, Margot, a avut prezenţa de spirit s-o pună în bagaj. I-a dispărut cu totul culoarea aceea alarmantă, chiar reușește să-şi dea masca la o parte şi să murmure câteva vorbe.

- Atâta agitaţie!

Ia mâna mamei, delicată, mai degrabă de copil mic, şi o duce la buze.

- Prostii, îi spune ea. Acum Ma trebuie să se odihnească. Sunt aici dacă Ma are nevoie de ceva.

S-a gândit să-şi petreacă noaptea lângă patul mamei, dar medicul de gardă e de altă părere. Mama ei nu este în pericol, spune cl; starea îi este monitorizată de infirmiere; i se va da un somnifer şi va dormi până a doua zi. Ea, fiica îndatoritoare, a trecut prin destule, mai bine să aibă şi ea o noapte liniştită. Are unde sta?

Are un văr în Cape Town, îi răspunde ea, poate sta acolo. Medicul e mai în vârstă decât ea, neras, cu ochi întunecaţi şi pleoape grele. I s-a spus cum îl cheamă, dar nu i-a reţinut numele. Pare să fie evreu, dar poate fi şi de altă origine. Miroase a fiim de ţigară; în buzunarul de la piept se vede un pachet albastru de ţigări. îl crede când îi spune că mama ei nu e în pericol? Da, îl crede; dar întotdeauna a avut

pornirea de a-i crede pe doctori, de a crede ceea ce spun ei, chiar şi când ştie că ei nu fac altceva decât să tatoneze; prin urmare, nu are încredere în încrederea ei.

- Sunteţi absolut sigur că nu e nici un pericol, domnule doctor? întreabă ea.

El dă din cap obosit. Absolut! Ce înseamnă *absolut* când e vorba de oameni?

- Ca să aveţi grijă de mama dumneavoastră, trebuie să aveţi grijă de dumneavoastră, spune el.

Simte că-i dau lacrimile, e copleşită şi de autocompătimire. *Aveţi grijă de noi amândouă*! *zi* vrea să-i spună medicului. Ar vrea să se arunce în braţele acestui străin, să fie strânsă şi mângâiată.

- Mulţumesc, domnule doctor, spune ea.

Lukas e pe drumuri, undeva în nordul provinciei, nu poate fi contactat. De la un telefon public, îi telefonează vărului ei John.

- Vin şi te iau imediat, spune John. Stai la noi cât vrei.

De ani de zile n-a mai fost în Cape Town. N-a fost niciodată în Tokai, suburbia în care locuiesc el şi tatăl lui. Casa lor se află în spatele unui zid înalt care răspândeşte un miros puternic de igrasie şi ulei de motor. Noaptea e întunecoasă, aleea de la poartă, neluminată; el o ia de braţ, să o călăuzească.

- Te avertizez că e cam mizerie, îi spune el.

Unchiul ei o aşteaptă la intrare. O salută distrat; e agitat - ea e familiarizată cu starea asta de agitaţie a celor din familia Coetzee -, vorbeşte repede, îşi trece degetele prin păr.

- Ma e bine, îl asigură ea, e doar o criză.

Dar el nu vrea să fie asigurat, el are chef de dramă.

John îi prezintă locuinţa. Casa e mică, prost luminată, îmbâcsită; miroase a ziare ude şi a şuncă prăjită. Dacă ar fi ea stăpână aici, ar da jos perdelele îngrozitoare şi le-ar înlocui cu altele mai uşoare şi mai luminoase; dar bineînţeles că, în lumea asta a bărbaţilor, nu ea decide.

John o duce în camera care va fi a ei. I se strânge inima. Covorul e mânjit, să fie pete de ulei? Lângă perete, un pat de o singură persoană, lângă el, un birou pe care cărţi şi hârtii zac claie peste grămadă. Din tavan luminează acelaşi tip de lampă cu neon, care se găsea şi în biroul ei de la hotel, înainte să fi cerut să fie schimbată.

Totul pare să aibă aceeaşi nuanţă: un maro care bate fie spre galben stins, fie spre gri şters. S-ar zice că de ani de zile nu s-a mai făcut în casa asta curăţenie de-adevăratelea.

De regulă asta e camera lui, îi explică John. A schimbat aşternuturile; va goli două sertare ca să le poată folosi ea. De partea cealaltă a coridorului sunt depedinţele necesare.

Ea cercetează dependinţele cu pricina. Baia e groaznică, toaleta, murdară, miroase a urină.

De când a plecat din Calvinia, n-a mâncat decât o ciocolată. E lihnită. John îi oferă ceea ce el numeşte *French toast*, pâine albă muiată în ou şi prăjită, din care ea mănâncă trei felii. Apoi el îi dă ceai cu lapte care se dovedeşte a fi acru (dar ea îl bea şi aşa).

Unchiul ei se furişează în bucătărie, purtând bluza de pijama peste pantaloni.

- Noapte bună, Margie, îi zice el. Să dormi tun. Şi să-mi laşi puricii să te sărute.

Fiului său nu-i urează noapte bună. Faţă de el, are o atitudine vădit ezitantă. S-au certat?

- N-am stare, îi spune ea lui John. Ne mişcăm puţin? Am stat toată ziua ghemuită în ambulanţa aia.

O iau la plimbare pe străzile bine luminate ale suburbiei Tokai. Casele prin dreptul cărora trec sunt toate mai mari şi mai arătoase decât a lui.

- Nu cu mult timp în urmă, aici era teren agricol, explică el. L-au parcelat şi l-au vândut pe loturi. Casa noastră a fost o baracă pentru muncitorii de la fermă. De-aia e atât de prost construită. Peste tot curge apa, prin acoperiş, pe pereţi.

Când am timp liber, nu fac altceva decât să repar. Sunt ca băiatul cu degetul în stăvilar[78].

- Da, încep să înţeleg ce te atrage la Merweville. Măcar acolo nu plouă. Dar de ce să nu cumperi o casă mai bună aici, în Cape? Scrie o carte, scrie un bestseller. Fă un purcoi de bani.

E o glumă, dar el o ia în serios:

- Nu ştiu să scriu un bestseller. Nu cunosc îndeajuns oamenii şi vieţile ce le umblă prin cap. Oricum, nu mi-e sortit aşa ceva.

- Ce anume?

- Să fiu un scriitor bogat şi de succes.

- Atunci tie ce ti-e sortit?

- Exact ce am. Să locuiesc cu un părinte în vârstă, într-o casă cu acoperiş care curge, într-o suburbie de-a albilor.

- Prostii, spui *slap*. Acum vorbeşte familia Coetzee în tine. Dacă ţi-ai pune mintea la contribuţie, şi mâine ţi-ai putea schimba soarta.

Câinii cartierului nu-i văd cu ochi buni pe străinii care bântuie străzile în timpul nopţii şi vorbesc cu glas tare. Corul de lătrături devine asurzitor.

- Dacă te-ai putea auzi, John, nu se lasă ea. Spui atâtea prostii! Dacă nu te controlezi, o să devii o acriturǎ bătrână care n-o să vrea decât să fie lăsată în pace, în cotlonul ei. Hai înapoi. Trebuie să mă trezesc devreme.

Doarme prost pe salteaua tare, incomodă. E în picioare înainte de ivirea zorilor, face cafea şi prăjeşte pâine pentru toţi trei. Pornesc la drum înainte de ora şapte, spre spitalul Groote Schuur, înghesuiţi în cabina Datsunului.

Ii lasă pe Jack şi pe fiul său în sala de aşteptare, dar apoi n-o mai găseşte pe mama ei. Mama ei a avut un episod în timpul nopţii, este ea informată la biroul infirmierelor, şi a fost dusă înapoi la terapie intensivă. Ea, Margot, să se

78 E vorba de un copil, Hans Brinker, despre care legenda spune că ar fi salvat orașul olandez Haarlem de la inundații, astupând cu degetul său mic o gaură ivită într-un stăvilar, prin care apa începuse să curgă.

întoarcă în sala de aşteptare, unde va veni un medic să discute cu ea.

Se duce înapoi la Jack şi John. Sala e tot mai plină. O femeie, o străină, zace trântită pe un scaun, în faţa lor. Peste cap şi peste un ochi şi-a înnodat un pulover de lână îmbibat de sânge. Poartă o fustă scurtă şi sandale de cauciuc; miroase a lenjerie murdară şi a vin dulce; geme încet.

încearcă să nu se uite într-acolo, dar femeia e pusă pe ceartă.

- *Waarna loerjy*? se răţoieşte ea. La ce te holbezi? *Jou moer*! Margot îşi lasă ochii în pământ, rămâne tăcută.

Mama ei, dacă va supravieţui, va împlini şaizeci şi opt de ani peste o lună. Şaizeci şi opt de ani de viaţă neprihănită, o viaţă neprihănită şi plină de mulţumire. O femeie bună: o mamă bună, o soţie bună, chiar dacă niţel distrată şi agitată. Genul de femeie pe care bărbaţii o îndrăgesc fară reţinere, deoarece pare să aibă nevoie de protecţie. Şi-acum a ajuns în iadul ăsta! *Jou moer*! - urâte vorbe. Trebuie să-şi scoată mama de-aici, cât mai repede cu putinţă, şi s-o mute într-un spital privat, oricât ar costa.

Păsărică mea, aşa-i spunea tatăl ei: *my tortelduifie*, mica mea turturea. Soiul de pasăre căreia nu-i place să zboare din cuib. Crescând, Margot se simţea prea mare şi prea dizgraţioasă în comparaţie cu mama ei. *Cine mă va iubi pe mine*? *se* întreba ea. *Cine-mi va spune mie* "*mica mea turturea*"?

Cineva o bate pe umăr.

- Doamna Jonker?

O infirmieră tânără, pe care n-a văzut-o până acum.

- Mama dumneavoastră s-a trezit şi vrea să vă vadă.

- Veniţi, le spune ea lui Jack şi John care o urmează.

Mama ei e conştientă, calmă, atât de calmă încât pare în altă lume. în locul măştii de oxigen, are un tub introdus prin nas. Ochii şi-au pierdut culoarea, sunt ca două pietricele gri fără luciu.

- Margie? şoptește ea.

îşi sărută mama pe frunte.

- Sunt aici, Ma.

Intră medicul, acelaşi medic de ieri, ochii îi sunt încercănaţi. Kiristany, scrie pe ecusonul de pe halat. De serviciu ieri după-masă, de serviciu şi azi dimineaţă.

Mama ei a avut o criză cardiacă, spune doctorul Kiristany, dar acum starea ei e stabilă. E foarte slăbită. Inima ei e stimulată electric.

- Aş vrea s-o mut pe mama într-un spital privat, unde e mai multă linişte decât aici, îi spune ea medicului.

Medicul clatină din cap. Imposibil, spune el. Nu-şi poate da acordul. Poate peste câteva zile, dacă mama se va simţi mai bine.

Ea se dă un pas înapoi. Jack se apleacă spre sora lui, murmură ceva ce ea nu aude. Ochii mamei ei sunt deschişi, buzele ei se mişcă, pare să răspundă. Doi bătrâni, doi inocenţi, născuţi în alte timpuri, stingheri în locul zgomotos, plin de mânie, care a devenit această ţară.

- John? Vrei să-i spui ceva lui Ma? îl întreabă ea.

El clatină din cap.

- N-o să mă recunoască, zice el.

[Tăcere.]

Si?

Aici se termină.

Se termină? *Dar de ce v-aţi oprit aici*?

îmi pare un moment bun. *N-o să mă recunoască'*, o replică bună.

[Tăcere.]

Ei bine, care e verdictul?

Verdictul meu? *încă nu înţeleg*: *daca aceasta e o carte despre John*, *de ce puneţi în ea atât de multe despre mine*? *Cine va vrea sa citească despre mine - despre mine*, *si Lukas*, *si despre mama mea*, *si Carol*, *şi Klaus*?

Dumneavoastră sunteti o parte din vărul dumneavoastră. El a fost o parte din dumneavoastră. Asta e limpede, fără

doar şi poate. Ceea ce întreb este dacă textul poate rămâne aşa cum este.

Aşa cum e, *nu*, *în nici un caz*. *Vreau sad parcurg din nou*, *aşa cum mi-aţi promis*.

(*Interviuri realizate în Somerset West*, *Ajrica de Sud*, *în decembrie 2007şi iunie 2008*)

Adriana

Senhora *Nascimento*, *sunteţi braziliancă prin naştere*, *dar v-aţi petrecut mai multi ani în Africa de Sud*. *Cum s-a întâmplat asta*?

Ne-am dus în Africa de Sud din Angola, soţul meu, eu şi cele două fiice ale noastre. în Angola, soţul meu a lucrat pentru un ziar, iar eu eram angajată la Compania Naţională de Balet. Dar în 1973, guvernul a instituit stare de urgenţă şi a închis ziarul. Au vrut să-l recruteze pe soţul meu în armată - îi recrutau pe toţi bărbaţii sub vârsta de patruzeci şi cinci de ani, chiar şi pe aceia care n-aveau cetăţenie angoleză. Nu ne puteam întoarce în Brazilia, era încă prea periculos, în Angola nu întrezăream nici un viitor pentru noi, aşa că am plecat, am luat vaporul spre Africa de Sud. N-am fost nici primii care au făcut asta, nici ultimii.

Şi de ce Cape Town?

De ce Cape Town? Fără un motiv anume, în afară de faptul că aveam o rudă acolo, un văr al soţului meu, proprietarul unui aprozar. După ce-am ajuns, am stat cu el şi familia lui, în aşteptarea documentelor de rezidenţă, ne-a fost greu la toţi, nouă suflete în trei camere. Apoi soţul meu a reuşit să găsească o slujbă de paznic şi am putut să ne mutăm în propriul nostru apartament. Era situat în Epping. Câteva luni mai târziu, chiar înainte de dezastrul care a ruinat totul, ne-am mutat din nou, în Wynberg, ca să fim mai aproape de şcoala fetelor.

La ce dezastru va referiţi?

Soţul meu lucra în tura de noapte, era paznic la un depozit din apropierea docurilor. Era singur de pază. A avut loc un jaf - o bandă a intrat prin efracţie. L-au atacat, l-au lovit cu

un topor. Sau cu o macetă, însă mai degrabă cu un topor. O parte a feţei i-a fost complet zdrobită. încă mi-e greu să vorbesc despre asta. Un topor. Să loveşti un om în faţă cu un topor, pentru că-şi face datoria. Nu pot să înţeleg.

Ce-a păţit?

I-a fost afectat creierul. A murit. A durat mult, aproape un an, însă a murit. A fost groaznic.

îmi pare rău.

Da. O vreme, firma la care a lucrat el a continuat să-i plătească salariul. Apoi s-au oprit. El nu mai era responsabilitatea lor, mi-au spus, ci a Asigurărilor Sociale. Asigurările Sociale. Asigurările Sociale nu ne-au dat un ban. Fiica mea cea mare a trebuit să renunţe la şcoală. Şi-a găsit o slujbă la un supermarket. Câştiga o sută douăzeci de ranzi pe săptămână. Mi-am căutat şi eu o slujbă, dar n-am găsit nimic în domeniul baletului, nu erau interesaţi de genul de balet la care mă pricepeam eu, prin urmare a trebuit să predau ore la o şcoală de dans. Dansuri latino-americane. Erau populare în Africa de Sud pe vremea aia. Maria Regina a rămas la şcoală. Avea de terminat anul respectiv şi era în penultima clasă de gimnaziu. Maria Regina, fiica mea cea mică. Voiam să-şi ia diploma, nu să muncească împreună cu sora ei la supermarket şi să pună conserve pe rafturi pentru tot restul vieţii. Ea era aia isteaţă. Ii plăcea să citească.

In Luanda, soţul meu şi cu mine faceam eforturi să vorbim engleza la masă, şi puţină franceză, ca să le deprindem şi cu altceva decât Angola, dar nu s-a prins de ele mai nimic. In Cape Town, engleza a fost materia cea mai problematică pentru Maria Regina. Aşa că am înscris-o la cursuri suplimentare de engleză. Şcoala organiza aceste cursuri suplimentare după-amiaza, pentru copii ca ea, nou-sosiţi. Atunci am început să aud de domnul Coetzee, omul despre care întrebaţi şi care, după cum am aflat, nu era unul dintre profesorii titulari, nu, nici vorbă, era angajat de şcoală să predea aceste cursuri suplimentare.

Domnul Coetzee ăsta îmi pare a fi un afrikaner, i-am spus eu Măriei Regina. Şcoala ta nu-şi poate permite un profesor englez ca lumea? Vreau să înveţi engleză ca lumea, de la un englez autentic.

Niciodată nu mi-au plăcut afrikanerii. Am văzut mulţi în Angola, lucrau în mine sau ca mercenari în armată. Ii tratau pe negri ca pe nişte gunoaie. Asta nu-mi plăcea. In Africa de Sud, soţul meu a învăţat câteva cuvinte afrikaans - a fost nevoit să înveţe, la firma de pază erau numai afrikaneri -, mie însă nu-mi plăcea nici măcar să aud limba asta. Slavă Domnului că şcoala nu le obliga pe fete să înveţe afrikaans, ar fi fost prea mult.

Domnul Coetzee nu e afrikaner, mi-a spus Maria Regina. Are barbă. Scrie poezii.

Afrikanerii pot şi ei să aibă barbă, i-am spus eu, n-ai nevoie de barbă ca să scrii poezii. Vreau să-l văd cu ochii mei pe domnul Coetzee ăsta, nu-mi place ce-aud despre el. Spune-i să vină aici, la noi acasă. Spune-i să vină, să bea ceai cu noi şi să facă dovada că e un profesor adevărat. Ce fel de poezie scrie?

Maria Regina a început să se foiască. Era la vârsta la care copiilor nu le place să te amesteci în ce fac ei la şcoală. Dar i-am spus că, atâta timp cât eu plătesc pentru lecţiile astea suplimentare, o să mă amestec atât cât poftesc. Ce fel de poezie scrie omul ăsta?

Nu ştiu, a zis ea. Ne pune să recităm poezii. Ne pune să le învăţăm pe de rost.

Ce vă pune să învăţați pe de rost? am întrebat. Spune-mi. Keats, a zis ea.

Ce-i aia Keats? am întrebat. (N-auzisem în viaţa mea de Keats. Habar n-aveam de vreunul dintre scriitorii ăia englezi de demult, noi nu i-am studiat la scoală.)

Mi-i somn în simţuri,.. Inima mă doare | Şipare-se cucuta doar şi opiu |De-o clipa c-am băut cu însetarex, a început Maria Regina să recite. Cucuta e o otravă. Iţi atacă sistemul nervos.

Asta vă pune domnul Coetzee să învăţaţi? am întrebat.

E în manual. E una dintre poeziile pe care trebuie să le învăţăm pentru examen.

Fiicele mele s-au plâns întotdeauna că eram prea severă cu ele. Dar eu nu m-am lăsat înduplecată. Numai dacă le păzeam ca un şoim puteam să le feresc de belele în ţara aia ciudată, unde ele nu erau acasă, pe un continent unde n-ar fi trebuit să venim. Cu Joana era mai uşor. Joana era fata cea bună, cea liniştită. Maria Regina era nechibzuită, mereu pornită să mă provoace. Trebuia s-o ţin pe Maria Regina în frâu, Maria cu poezia şi închipuirile ei romantice.

Problema acum era invitaţia, formularea corectă prin care îl inviţi pe profesorul fiicei tale să-i viziteze pe părinţii ei acasă, la un ceai. L-am întrebat pe vărul lui Mario, dar nu mi-a fost de folos. In cele din urmă, a trebuit s-o rog pe recepţionera de la şcoala de dans să scrie o scrisoare în numele meu. “Stimate domnule Coetzee”, a scris ea, “sunt mama Măriei Regina Nascimento, care e înscrisă la orele dumneavoastră de engleză. Vă invit la un ceai, la noi acasă” - i-am dat adresa -, “în ziua de cutare, la ora cutare. Veţi avea asigurat transportul de la şcoală. RSVP Adriana Teixeira Nascimento”.

Transportul însemna Manuel, cel mai mare dintre fiii vărului lui Mario, care o aducea pe Maria Regina acasă după-amiaza, cu dubiţa lui, după ce termina cu livrările. N-ar fi fost nici o problemă să-l aducă şi pe profesor.

Mario a fost soţul dumneavoastră.

Mario. Soţul meu, care a murit.

1. în original: “*A drowsy numbness overtakes my sense*! *as though of hemlock I had drunk*”. (*Ode to a Nightingale*}. Traducerea în română a poemului *Odă la o privighetoare* de John Keats este semnată de Aurel Covaci.

Vă rog, *continuaţi*. *Voiam doar sa reţin exact*.

Domnul Coetzee a fost prima persoană pe care am invitat-o în apartamentul nostru - prima, în afara celor din familia lui Mario. Nu era decât un profesor - am întâlnit o

grămadă de profesori în Luanda, şi înainte de Luanda în Sâo Paulo, n-aveam motive să-i stimez în mod deosebit -, dar în ochii Măriei Regina şi chiar ai Joanei, profesorii de la şcoală erau zei şi zeiţe, şi n-aveam motive să le deziluzionez. In seara dinaintea vizitei lui, fetele au pregătit un tort, l-au pus la frigider şi chiar au scris pe el (voiau să scrie “Bine aţi venit, domnule Coetzee”, dar eu le-am convins să scrie “St Bonaventure 1974”), şi au copt şi câteva tăvi cu fursecuri din cele mici, pe care în Brazilia le numim *brevidades*.

Maria Regina era foarte surescitată. *întoarce-te acasă devreme*, *te rog*, *te rog*! am auzit-o eu rugând-o pe sora ei. *Spune-i şefului tău că te simţi* mz//Dar Joan a n-avea nici un chef. Nu e chiar atât de simplu să-ţi iei liber, i-a spus ea, ţi se taie salariul pe ziua aia dacă nu îţi termini tura.

Prin urmare, Manuel l-a adus pe domnul Coetzee la noi acasă, şi dintr-o privire mi-am dat seama că nu e zeu. Trecut cu puţin de treizeci de ani, cam aşa l-am apreciat eu, îmbrăcat prost, tuns aiurea, cu barbă, deşi n-ar fi trebuit să-şi lase barbă pentru că era prea rară. Ceea ce m-a frapat din prima clipă, nu ştiu de ce, a fost aerul lui de *célibataire*. Adică nu de bărbat necăsătorit, ci de bărbat care nu-i făcut pentru căsătorie, ca unul care şi-a petrecut viaţa ca preot şi şi-a pierdut bărbăţia, şi nu mai e în stare să aibă relaţii cu femeile. Şi comportamentul lui lăsa de dorit (vă spun acum primele mele impresii). Părea stânjenit, gata s-o ia din loc. Nu învăţase să-şi ascundă sentimentele, prima regulă a manierelor civilizate.

- De când sunteţi profesor, domnule Coetzee? l-am întrebat eu.

S-a foit în scaun, a zis ceva, dar nu-mi mai amintesc ce anume, despre America, cum că a fost profesor acolo. Apoi, după alte câteva întrebări, s-a dovedit că, de fapt, nu predase niciodată în altă şcoală decât în asta şi - încă şi mai rău - n-avea nici măcar un atestat de profesor. Bineînţeles că am fost surprinsă.

- Dacă n-aveţi atestat, cum de sunteţi profesorul Măriei Regina? l-am întrebat eu. Nu înţeleg.

Răspunsul - şi mi-a trebuit ceva timp ca să i-l smulg - a fost că, pentru subiecte precum muzica, baletul şi limbile străine, şcolile aveau voie să angajeze persoane necalificate, sau care cel puţin nu aveau atestate de competenţă. Persoanele acestea necalificate nu primeau salarii la fel ca profesorii cu forme în regulă, ci erau plătite de şcoală cu banii colectaţi de la părinţi, deci şi de la mine.

- Dar nu sunteţi englez, am zis eu.

De data asta nu era o întrebare, ci o acuzaţie. Un individ angajat să predea limba engleză, plătit din banii mei şi-ai Joanei, dar care nu era profesor, ba mai rău, era afrikaner, nu englez.

- Recunosc că nu sunt englez de origine. Dar vorbesc engleza de la o vârstă fragedă, am diplomă universitară în engleză, prin urmare consider că pot preda engleza. Engleza nu are nimic special. E o limbă ca multe altele.

Exact asta a spus. Engleza e o limbă ca multe altele.

- Fiica mea n-o să fie un papagal care amestecă limbile, domnule Coetzee, am zis eu. Vreau să vorbească bine engleza, cu accentul englezesc corect.

Din fericire pentru el, în acel moment a sosit acasă Joana. Joana avea douăzeci de ani, dar în prezenţa unui bărbat se fâstâcea toată. Nu era o frumuseţe, ca sora ei - uite o fotografie cu ea şi soţul ei, şi băieţeii lor, a fost făcută la scurt timp după ce ne-am reîntors în Brazilia, aici vedeţi că nu e o frumuseţe, natura i-a dat surorii ei toată frumuseţea -, dar era o fată bună şi întotdeauna am ştiut că va fi o sotie bună.

Joana a intrat în camera în care şedeam noi, încă nu-şi scosese impermeabilul (îmi amintesc şi acum impermeabilul ei lung).

- Sora mea, a spus Maria Regina, mai curând explicând cine era persoana decât s-o prezinte.

Joana nu a spus nimic, privea timidă, cât despre domnul Coetzee, aproape că a răsturnat măsuţa de cafea în graba de a se ridica în picioare.

De ce-l admiră Maria Regina pe imbecilul ăsta? *Ce vede la el*? Asta era întrebarea pe care mi-am pus-o. Uşor de imaginat ce vedea un *célibataire* singuratic la fiica mea, care devenea o adevărată frumuseţe cu ochi negri, deşi încă era copil, dar ce-o facea pe ea să înveţe pe de rost poeme pentru omul ăsta, ceea ce nu făcuse niciodată pentru ceilalţi profesori? I-o fi susurat el cine ştie ce la ureche, de i-a sucit capul? Asta era? Era ceva între ei doi, ceva ce ca îmi tăinuia?

Acuma, dacă bărbatul ăsta ar manifesta un interes pentru Joana, mă gândeam eu, ar fi o cu totul altă poveste. Poate că Joana n-o fi gustând poezia, dar măcar e cu picioarele pe pământ.

- Joana lucrează anul acesta la Clicks, am spus eu. Ca să capete experienţă. Anul viitor o să facă un curs de administraţie. Ca să devină administrator.

Domnul Coetzee a dat distrat din cap. Joana nu a spus nimic.

- Scoate-ţi haina, fetiţa mea, şi vino să bei nişte ceai.

In mod normal, noi nu beam ceai, ci cafea. Joana adusese nişte ceai cu o zi înainte, anume pentru musafirul ăsta al nostru. Se numea Earl Grey, foarte englezesc, dar nu foarte bun, mă-ntrebam ce-o să facem cu restul pachetului.

- Domnul Coetzee e de la şcoală, i-am repetat eu Joanei, ca şi când n-ar fi ştiut. Ne spunea că nu e englez, dar cu toate astea c profesor de engleză.

- Nu sunt propriu-zis profesor de engleză, a intervenit domnul Coetzee, adresându-se Joanei. Sunt profesorul de engleză suplimentar. Adică am fost angajat de şcoală să le ajut pe elevele cu probleme la engleză. Mă străduiesc să le ajut să se pregătească pentru examen. Prin urmare, sunt un fel de preparator pentru examen. E o descriere mai

potrivită pentru ceea ce fac şi o definiţie mai potrivită a ceea ce sunt.

- Chiar trebuie să vorbim despre şcoală? a întrebat Maria Regina. E atât de plicticos.

Dar nu era deloc plicticos. Chinuitor pentru domnul Coetzee, poate, dar nu plicticos.

- Continuaţi, am zis eu, ignorând-o pe cea mică.

- Nu intenţionez să fiu preparator pentru examene tot restul vieţii, a spus el. Asta fac acum, întâmplător sunt calificat pentru această activitate, şi astfel îmi câştig existenţa. Dar nu este vocaţia mea. Nu asta am fost menit să fac pe lumea asta.

Menit sâfacpe lumea asta. Din ce în ce mai ciudat.

- Dacă vreţi să vă explic filozofia mea de predare, pot s-o fac, a continuat el. E scurtă, scurtă şi simplă.

- Vă rog, l-am invitat eu, să auzim scurta dumneavoastră filozofie.

- Ceea ce eu numesc filozofie a predării este, de fapt, o filozofie a învăţării. Vine de la Platon, cu mici modificări. Eu cred că, înainte să poată avea loc adevărata învăţare, în inima elevului trebuie să existe o anumită dorinţă de a afla adevărul, un anume foc. Elevul adevărat vrea să ştie. In profesor, îl recunoaşte sau îl percepe pe acela care s-a apropiat de adevăr mai mult decât el. Intr-atât îşi doreşte adevărul personificat de profesor, încât e pregătit să-şi mistuie întreaga fiinţă ca să-l afle. In ceea ce-l priveşte, profesorul recunoaşte şi încurajează focul ce arde în elev şi îi răspunde arzând cu o flacără şi mai intensă. Astfel, împreună, cei doi ating un tărâm mai înalt. Ca să zic aşa.

S-a oprit zâmbind. Acum că-şi exprimase punctul de vedere, arăta mai relaxat. *Ce om ciudat*, *vanitos*! m-am gândit eu. *Sa se mistuie*! *Ce prostie*! *Ce prostie primejdioasa*! *Cică din Platon*! *îşi bate joc de noi*? Dar am observat că Maria Regina stătea aplecată în faţă, sorbindu-l din priviri. Maria Regina nu-i lua în glumă vorbele. *Asta nu e bine*! mi-am zis eu.

- Asta nu-mi prea sună a filozofie, domnule Coetzee, ci a altceva, n-am să spun a ce, pentru că sunteţi musafirul nostru. Maria, poţi aduce tortul. Joana, ajut-o; şi scoate-ţi haina aia. Fiicele mele au făcut un tort anume pentru vizita dumneavoastră.

în clipa în care fetele au ieşit din cameră, am atacat miezul problemei, vorbind încet, ca ele să nu audă.

- Maria e încă un copil, domnule Coetzee. Plătesc ca ea să înveţe engleza şi să obţină o notă bună la examen. Nu plătesc pentru ca dumneavoastră să vă jucaţi cu sentimentele ei. înţelegeți?

Fetele s-au întors, aducând tortul.

- înţelegeți? am repetat eu.

- învăţăm ceea ce dorim în adâncul sufletului să învăţăm, a replicat el. Maria vrea să înveţe - nu-i aşa, Maria?

Maria a rosit si s-a aşezat.

> > >

- Maria vrea să înveţe, a repetat el, şi face progrese bune. Are simţ pentru limbă. Poate că într-o bună zi va deveni scriitoare. Ce tort extraordinar!

- E bine ca o fată să ştie să gătească, am spus eu, dar e şi mai bine când poate vorbi corect engleza şi când ia note bune la examenul de engleză.

- Elocuţiune bună, note bune, a spus el. înţeleg perfect dorinţele dumneavoastră.

După plecarea lui şi după ce fetele s-au culcat, m-am aşezat şi i-am scris o scrisoare în engleza mea proastă, n-aveam de ales, nu era genul de scrisoare pe care s-o vadă prietena mea de la şcoala de dans.

Stimate domnule Coetzee, *repet ceea ce v-am spus în timpul vizitei dumneavoastră*. *Sunteţi angajat s-o învăţaţi pe fiica mea limba engleză*, *nu să văjucaţi cu sentimentele ei*. *Ea e copil*, *dumneavoastră sunteţi adult*. *Dacă doriţi să vă manifestaţi sentimentele*, *manifestaţi-le în afara clasei*. *A dumneavoastră*, *sincer*, *ATN*.

Asta am scris. Poate că nu aşa vă exprimaţi în engleză, dar aşa ne exprimăm noi în portugheză - traducătoarea dumneavoastră va înţelege. *Manifestaţi-vă sentimentele în afara clasei* - nu era o invitaţie să umble după mine, ci un avertisment să nu umble după fiica mea.

Am pus scrisoarea în plic, l-am lipit şi am scris pe el numele lui, *Domnului Coetzee I Saint Bonaventure*, şi luni dimineaţa l-am pus în geanta Măriei Regina.

- Dă-i-l domnului Coetzee, i-am spus eu, pune-i-l în mână.

- Ce e? m-a întrebat ea.

- E un bilet al unui părinte către profesorul fiicei ei, nu-i treaba ta. Hai, ia-o din loc, să nu pierzi autobuzul.

Bineînţeles că am făcut o greşeală, n-ar fi trebuit să spun *Nu-i treaba ta*. Maria Regina trecuse de vârsta la care te supui dacă mama îţi dă un ordin. Trecuse de acea vârstă, însă eu nu ştiam. Trăiam în trecut.

- I-ai dat domnului Coetzee plicul? am întrebat-o când a venit acasă.

- Da, a răspuns ea, şi n-a mai spus nimic.

Nu m-am gândit că era nevoie s-o întreb: *Ai deschis cumva plicul şi ai citit pe ascuns*, *înainte să i-l dai*?

A doua zi, spre surprinderea mea, Maria Regina a adus un bilet de la profesorul ăsta al ei, nu un răspuns la biletul meu, ci o invitaţie: am dori să mergem la un picnic cu el şi tatăl lui? La început, mi-a venit să refuz.

- Gândeşte-te, i-am zis eu Măriei Regina, chiar vrei ca prietenele tale de la şcoală să aibă impresia că eşti favorita profesorului? Vrei să te bârfească?

Eu am zis, eu am auzit, ea *voia* să fie favorita profesorului. Atâta m-a bătut la cap să accept invitaţia, având-o şi pe Joana de partea ei, încât până la urmă am zis da.

Ce agitaţie în casă, dă-i şi fa prăjituri, Joana a adus tot felul de la magazin, astfel că, atunci când domnul Coetzee a venit să ne ia duminică dimineaţa, aveam un coş plin de prăjituri şi fursecuri, şi dulciuri, cât pentru o armată întreagă.

N-a venit să ne ia cu o maşină, nu avea maşină, ci cu un vehicul cu partea din spate deschisă, în Brazilia îi spunem *caminhonete*. Aşa că fetele, îmbrăcate frumos, au fost nevoite să stea în spate, unde erau lemnele pentru foc, iar eu în cabină, cu el şi tatăl lui.

Aceea a fost singura dată când l-am întâlnit pe tatăl lui. Era un om bătrân, nesigur pe picioare, mâinile îi tremurau. Mi-am zis că îi tremurau pentru că şedea lângă o femeie străină, dar mai apoi am văzut că-i tremurau tot timpul. Când ne-a fost prezentat, a spus: "încântat", pe un ton foarte amabil, curtenitor, după care n-a mai scos un cuvânt. A rămas mut tot drumul, n-a vorbit nici cu mine, nici cu fiul său. Un om foarte tăcut, foarte modest, sau poate speriat de tot şi toate.

Ne-am dus în munţi - a trebuit să ne oprim, pentru ca fetele să-şi pună hainele, li se făcuse frig -, până într-un parc, nu-mi amintesc cum se numea, unde creşteau pini şi erau locuri pentru picnic, dar numai pentru albi, desigur - un loc frumos, aproape pustiu, pentru că era iarnă. De cum am oprit, domnul Coetzee s-a apucat să descarce camioneta şi să facă focul. M-am aşteptat ca Maria Regina să-l ajute, dar ea a luat-o din loc, zicând că vrea să exploreze. Asta n-a fost semn bun. Pentru că, dacă relaţiile dintre ci ar fi fost *comme il faut*, ca între profesor şi elev, nu s-ar fi ruşinat să-l ajute. Cea care l-a ajutat a fost Joana, era foarte bună la treburi din astea, practică, eficientă.

Iar eu am rămas cu tatăl lui, ca doi bătrâni, bunicii! Mi-era greu să vorbesc cu el, după cum am spus, nu înţelegea engleza vorbită de mine şi era şi timid în prezenţa unei femei; sau pur şi simplu nu înţelegea cine sunt.

Apoi, chiar înainte ca focul să se încingă bine, cerul s-a acoperit de nori, s-a întunecat şi a început să plouă.

- O răpăială, o să treacă iute, a spus domnul Coetzee. Mai bine urcaţi în cabină, dumneavoastră si fetele.

Prin urmare, fetele şi cu mine ne-am adăpostit în camionetă, el şi tatăl lui s-au ghemuit sub un copac, şi am

aşteptat să treacă ploaia. Bineînţeles că n-a trecut, a continuat să plouă, iar fetele şi-au pierdut încet buna dispoziţie.

- De ce trebuie să plouă taman *azi* dintre toate zilele? s-a smiorcăit Maria Regina, ca un copil.

- Pentru că e iarnă, i-am spus, pentru că e iarnă şi oamenii inteligenţi, oamenii cu picioarele pe pământ, nu merg la picnic în toiul iernii.

Focul făcut de domnul Coetzee şi Joana s-a stins. Toate lemnele se udaseră, prin urmare nu mai aveam cum frige carnea.

- Ce-ar fi să-i serviţi cu fursecurile făcute de voi? i-am sugerat Măriei Regina.

Şi-asta pentru că în viaţa mea nu văzusem o privelişte mai jalnică decât a celor doi olandezi, tată şi fiu, şezând unul lângă altul sub un copac, prefacându-se că nu le e frig şi nu sunt uzi leoarcă. O privelişte jalnică, dar şi caraghioasă.

- Oferiţi-le nişte fursecuri şi întrebaţi-i ce-o să facem mai departe. întrebaţi-i dacă n-au chef să ne ducă pe plajă, să facem o baie.

Zisesem asta în speranţa că Maria Regina va zâmbi, dar n-am reuşit decât s-o îmbufnez şi mai mult; în cele din urmă, Joana a coborât din cabină, în ploaie, şi s-a dus să vorbească cu ei şi s-a întors cu mesajul că vom pleca imediat ce va sta ploaia, ne întoarcem la ei acasă şi ne vor servi cu ceai.

- Nu, i-am zis Joanei. Du-te şi spune-i domnului Coetzee că nu, nu putem merge la ceai, trebuie să ne ducă direct acasă la noi, mâine e luni şi Maria Regina are de făcut lecţii de care nici măcar nu s-a apucat.

Bineînţeles că a fost o zi nefericită pentru domnul Coetzee. Sperase să-mi facă o impresie bună; probabil că dorise să se dea mare şi faţă de tatăl lui, cu cele trei brazilience atrăgătoare care-i erau prietene; şi-n loc de asta, se alesese cu o camionetă plină de persoane ude până la piele, care se întorceau acasă prin ploaie. Eu însă

am socotit că era bine că Maria Regina avusese ocazia să vadă cum era eroul ei în viaţa reală, acest poet care nu era în stare nici măcar să facă focul.

Asta e povestea expediţiei noastre în munţi cu domnul Coetzee. Când în sfârşit am ajuns înapoi în Wynberg, i-am spus, de faţă cu tatăl lui, de faţă cu fetele, ceea ce aşteptasem o zi întreagă să-i spun.

- A fost foarte amabil din partea dumneavoastră, domnule Coetzee, dar poate că nu e o idee bună ca un profesor să favorizeze o singură elevă din clasa lui, mai presus de toate celelalte eleve, doar pentru că e drăguţă. Nu vă reproşez nimic, vă rog doar să reflectaţi.

Exact aşa am spus: *doar pentru că e drăguţă*. Maria Regina s-a înfuriat pe mine că am vorbit aşa, mie însă nu-mi păsa, atâta vreme cât mă faceam înţeleasă.

Mai târziu în acea seară, după ce Maria Regina s-a dus la culcare, Joana a venit la mine în cameră.

- *Mamăe*, de ce trebuie să fii atât de severă cu Maria? m-a întrebat ea. Zău că nu se întâmplă nimic rău.

- Nimic rău? Ce ştii tu despre lume? Ce ştii tu despre rău? Ce ştii tu despre ce vor bărbaţii să facă?

- Nu e un om rău, *mamâe*. Nu se poate să nu vezi asta.

- E un om slab, am zis eu. Un bărbat slab e mai rău decât un bărbat rău. Un bărbat slab nu ştie unde să se oprească. Un bărbat slab e neputincios în faţa propriilor impulsuri, se ia după ele oriunde l-ar duce.

- *Mamâe*, toţi suntem slabi, a spus Joana.

- Nu, greşeşti, eu nu sunt slabă. Unde am fi, tu, Maria Regina şi eu, dacă aş fi fost slabă? Acum du-te la culcare. Şi nu-i spune nimic Măriei Regina. Nici un cuvânt. Nu va înţelege.

Speram ca astfel să se încheie capitolul “domnul Coetzee”. Vezi să nu - a doua sau a treia zi, am primit o scrisoare de la el, de data asta nu prin Maria Regina, ci prin poştă, o scrisoare protocolară, bătută la maşină, adresa pe plic dactilografiată şi ea. întâi îşi cerea scuze pentru picnicul

care fusese o catastrofa. Sperase să-mi vorbească între patru ochi, zicea el, dar nu a avut ocazia. Ar putea să mă vadă? Ar putea veni la noi acasă, ori poate prefer să-l întâlnesc în altă parte, poate luăm prânzul împreună? Ceea ce-l preocupa nu era Maria Regina, voia să sublinieze acest lucru. Maria era o tânără inteligentă, bună la suflet; se considera privilegiat că îi este profesor; dorea să mă asigure că niciodată, *niciodată*, nu va trăda încrederea pe care mi-o pusesem în el. Inteligentă şi frumoasă - spera să nu mă supăr că spunea asta. Căci frumuseţea, frumuseţea adevărată, era mai profundă decât epiderma, era sufletul ce se vădea prin carne; şi de unde avea Maria Regina această frumuseţe, dacă nu de la mine?

[Tăcere.]

Si?

Asta a fost tot. Asta era esenţa. Dacă se putea întâlni cu mine între patru ochi.

Bineînţeles că m-am întrebat de unde-i venise ideea că aş vrea să mă întâlnesc cu el, ba chiar că aş vrea să primesc o scrisoare de la el. Pentru că nu spusesem nimic menit să-l încurajeze.

Şi ce-aţi făcut? *V-aţi întâlnit cu el*?

Ce-am făcut? N-am făcut nimic şi am sperat să mă lase în pace. Eram o femeie în doliu, cu toate că soţul meu nu era mort, nu aveam nevoie de atenţii din partea altor bărbaţi, mai ales din partea unui bărbat care era profesorul fiicei mele.

Mai aveţi scrisoarea aceea?

N-am nici o scrisoare de-a lui. N-am păstrat nici una. Când am plecat din Africa de Sud, am curăţat apartamentul şi am aruncat toate scrisorile şi facturile vechi.

Şi nu i-aţi răspuns?

Nu.

Nu i-aţi răspuns şi nu aţi permis ca relaţia dintre dumneavoastră şi Coetzee să meargă mai departe?

Ce-i asta? Ce-i cu întrebările astea? Veniri tocmai din Anglia ca să staţi de vorbă cu mine, îmi spuneţi că scrieţi o biografie a unui om care, din întâmplare, în urmă cu mulţi ani, a fost profesorul de engleză al fiicei mele, şi acum dintr-odată consideraţi că puteţi să mă interogaţi în legătură cu "relaţiile" mele? Ce fel de biografie scrieţi? Ceva de genul bârfelor hollywoodiene, al secretelor celor bogaţi şi faimoşi? Dacă refuz să discut despre aşa-zisa mea relaţie cu omul ăsta, o să spuneţi că o ţin secretă? Nu, nu am avut, ca să folosesc termenul dumneavoastră, *relaţii* cu domnul Coetzee. Şi vă mai spun ceva. Nu consideram firesc să nutresc sentimente pentru un om ca ăla, un om care era atât de moale. Da, moale.

Sugeraţi că era homosexual?

Nu sugerez nimic. Dar îi lipsea o calitate pe care o femeie caută s-o găsească la un bărbat: forţa, bărbăţia. Soţul meu avea acea calitate. A avut-o dintotdeauna, dar timpul petrecut în închisoare aici, în Brazilia, când erau *militates* la putere, a scos-o şi mai mult în evidenţă, deşi n-a stat mult la închisoare, doar şase luni. După acele şase luni, îmi spunea el, nimic din ceea ce îşi fac oamenii unii altora nu-l mai mira. Coetzee nu trăise o asemenea experienţă, care să-i pună bărbăţia la încercare şi să-l înveţe ce-i viaţa. De aceea spun că era moale. Nu devenise bărbat, rămăsese copil.

[Tăcere.]

Nu, nu spun că era homosexual, însă era, aşa cum v-am spus, *célibataire* - nu ştiu cum se spune în engleză.

Bachelor - *adică un bărbatfărăfemeie*? *Fără sex definit*? *Asexuat*?

Nu, nu fără sex definit. Solitar. Care nu e făcut pentru viaţa conjugală. Pentru compania femeilor.

[Tăcere.]

Aţi spus că au mai fost scrisori.

Da, când n-am răspuns, mi-a scris din nou. Mi-a scris de multe ori. Şi-o fi închipuit că, dacă scrie destule cuvinte,

până la urmă acestea mă vor face să cedez, aşa cum cedează stâncile sub loviturile valurilor mării. Am pus scrisorile în birou; pe unele nici măcar nu le-am citit. Dar mi-am spus: *Printre multele lucruri care-i lipsesc omului ăstuia*, *multele*, *foarte multele lucruri*, *e şi un preceptor care să-i dea lecţii de iubire*. Pentru că, dacă te-ai îndrăgostit de o femeie, nu te apuci să-i trimiţi scrisori dactilografiate, una mai lungă decât alta, pagini după pagini, fiecare încheindu-se cu "Al dumneavoastră, sincer". Nu, scrii o scrisoare cu mâna ta, o scrisoare de dragoste adevărată, şi i-o trimiţi dimpreună cu un buchet de trandafiri. După care m-am gândit: poate că aşa se comportă protestanţii ăştia olandezi când se îndrăgostesc - sunt prudenţi, se învârt în jurul cozii, n-au flamă, n-au şarm. Şi fără îndoială aşa ar fi şi când ar face dragoste, dacă i s-ar da ocazia.

Am pus scrisorile bine şi nu am spus nimic copiilor. Asta a fost o greşeală. Aş fi putut uşor să-i spun Măriei Regina, *Domnul Coetzee ăla al tău mi-a scris un bilet să-şi ceară scuze pentru duminică*. *Zice că e încântat de progresele tale la engleză*. Dar eu am tăcut, ceea ce, până la urmă, a creat multe necazuri. Cred că nici până-n ziua de azi Maria Regina nu a uitat sau nu m-a iertat.

înţelegeți lucrurile astea, domnule Vincent? Sunteţi căsătorit? Aveţi copii?

Da, *sunt căsătorit*. *Avem un copil*, *un băiat*. *împlineşte patru ani luna viitoare*.

Băieţii sunt altfel. Nu mă pricep la băieţi. Dar vă voi spune un lucru, *entre nous*, pe care nu aveţi voie să-l repetaţi în cartea dumneavoastră. îmi iubesc ambele fete, dar pe Maria am iubit-o altfel decât pe Joana. Am iubit-o, dar am şi criticat-o pe măsură ce creştea. Faţă de Joana n-am fost niciodată critică. Joana a fost întotdeauna foarte simplă, foarte directă. Maria însă miza pe şarmul ei. Putea să învârtă un bărbat pe degete - folosiţi această expresie? Dacă aţi fi văzut-o, aţi înţelege ce vreau să spun.

Ce face acum?

E căsătorită a doua oară. Locuieşte în America de Nord, la Chicago, cu soţul ei american. El e avocat, într-o firmă de avocatură. Cred că e fericită cu el. Cred că s-a împăcat cu lumea. înainte, a avut probleme personale, n-am să intru în detalii.

Aveţi o fotografie de-a ei, *pe care*, *eventual*, *s-o folosesc în carte*?

Nu ştiu, o să caut. O să văd. Dar s-a făcut târziu. Colega dumneavoastră trebuie să fie epuizată. Da, ştiu cum e să fii translator. De afară, pare uşor, dar adevărul e că trebuie să fii atent tot timpul, nu te poţi relaxa, creierul oboseşte. Aşa că ne oprim aici. închideţi reportofonul.

Putem vorbi din nou mâine?

Mâine nu pot. Miercuri. Povestea mea şi a domnului Coetzee nu e lungă. îmi pare rău că vă dezamăgesc. Aţi bătut atâta drum şi acum descoperiţi că n-a fost vorba de o mare poveste de iubire cu o dansatoare, ci doar o scurtă pasiune, ăsta-i cuvântul pe care l-aş folosi, pasiune scurtă, unilaterală, care n-a dus la nimic. Veniţi miercuri la aceeaşi oră. O să vă servesc cu ceai.

Data trecută m-aţi întrebat de fotografii. Am căutat, dar e aşa cum mi-am închipuit, n-am nici una din acei ani petrecuti la Cape Town. In schimb, v-o arăt pe aceasta. A fost făcută pe aeroport, în ziua în care m-am întors la Sâo Paulo, de către sora mea care a venit să ne aştepte. Vedeţi, suntem toate trei aici. Asta e Maria Regina. Anul 1977, avea optsprezece ani, mergea pe nouăsprezece. După cum puteţi vedea, o fată foarte drăguţă, cu o siluetă superbă. Asta e Joana şi asta sunt eu.

Fiicele dumneavoastră sunt înalte. *Tatăl lor era înalt*?

Da, Mario era masiv. Fetele nu sunt chiar atât de înalte, par înalte doar când stau lângă mine.

Mulţumesc că mi-aţi arătat-o. *Pot s-o iau*, *să-i fac o copie*?

Pentru carte? Nu, nu vă pot permite aşa ceva. Dacă o vreţi pe Maria Regina în carte, trebuie să-i cereţi ei voie, eu nu pot vorbi în numele ei.

As dori s-o includ ca o fotografie a dumneavoastră cu fiicele dumneavoastră.

Nu. Dacă vreţi fotografii cu fiicele mele, trebuie să le întrebaţi pe ele. Cât despre mine, nu, hotărât nu. Se va înţelege cu totul aiurea. Oamenii o să creadă că am fost una dintre femeile din viata lui, si nu am fost.

> * »

Totuşi, *aţi fost importantă pentru el*. *A fost îndrăgostit de dumneavoastră*.

Asta o spuneţi dumneavoastră. In realitate, dacă a fost îndrăgostit, nu de mine a fost, ci de o fantezie de-a lui, coaptă în mintea lui, căreia i-a dat numele meu. Credeţi că mă simt flatată că vreţi să mă includeţi în cartea dumneavoastră drept o iubită de-a lui? Vă înşelaţi. Pentru mine, acest om nu a fost un scriitor faimos, ci un simplu profesor, un profesor care nici măcar n-avea atestat. Aşa că nu. Fără fotografii. Altceva? Ce vreţi să vă mai spun?

Data trecuta mi-aţi povestit de scrisorile pe care vi le-a scris. *Mi-aţi spus că nu le-aţi citit pe toate*; *dar vă amintiţi cumva ce v-a mai scris în cele pe care le-aţi citit*?

Una dintre ele era despre Franz Schubert - Schubert, compozitorul. Zicea că, ascultându-l pe Schubert, a aflat unul dintre marile secrete ale iubirii: cum putem sublima iubirea, aşa cum chimistii de odinioară sublimau substanţele de bază. Am tinut minte scrisoarea asta din cauza cuvântului *sublima*. Să sublimezi substanţe de bază: nu pricepeam ce vrea să zică. Am căutat cuvântul *sublima* în dicţionarul englez pe care îl cumpărasem pentru fete. A sublima: a încălzi ceva şi a-i extrage esenţa. Avem acelaşi cuvânt în portugheză, *sublimai* deşi nu se prea foloseşte. Dar ce voia să spună? Că stătea cu ochii închişi, asculta muzica lui Schubert şi în mintea lui îşi încălzea iubirea pentru mine, substanţa lui de bază, transformând-o în ceva superior,

ceva spiritual? O aiureală, mai rău decât o aiureală. Nu m-a făcut să-l iubesc, dimpotrivă, n-am simţit decât repulsie.

De la Schubert a învăţat să sublimeze iubirea, aşa scria el acolo. Abia când m-a cunoscut pe mine a înţeles de ce, în muzică, mişcările se numesc mişcări. *Mişcarea în nemişcare*, *nemişcarea în mişcare*. Asta a fost o altă sintagmă care m-a ameţit de cap. Ce voia să spună, şi de ce-mi scria mie chestiile astea?

Aveţi o memorie bună.

Da, memoria mea e în regulă. Trupul meu însă e altă poveste. Artrită la şolduri, de-aia merg cu baston. Blestemul dansatoarelor, aşa se numeşte. Şi durerea - nu vă puteţi închipui ce dureros e! Dar de Africa de Sud îmi amintesc foarte bine. îmi amintesc apartamentul din Wynberg, unde am locuit şi unde a venit domnul Coetzee să bea ceai. îmi amintesc muntele, Table Mountain. Apartamentul era chiar sub munte, drept care după-amiaza n-aveam soare. Am detestat Wynbergul. Am detestat tot timpul pe care l-am petrecut acolo, întâi când soţul meu a fost în spital, apoi după ce a murit. M-am simţit foarte singură, nu vă pot spune cât de singură. Mai rău decât în Luanda, din pricina singurătăţii. Dacă domnul Coetzee al dumneavoastră ne-ar fi oferit prietenia lui, n-as fi fost atât de neîndurătoare cu el, atât de rece. Dar pe mine nu mă interesa iubirea, eram încă foarte apropiată de soţul meu, încă îl jeleam. Iar domnul Coetzee era un puştan. Eu eram femeie în toată firea, el, un puştan. Era puştan, aşa cum e puştan un preot până când, într-o bună zi, se trezeşte om bătrân. Sublimarea iubirii! Se oferea să mă înveţe ce e iubirea, dar ce putea un puştan ca el să mă înveţe pe mine, un puştan care nu ştia nimic despre viaţă? Poate că eu aş fi avut ce să-l învăţ pe el, dar nu mă interesa persoana lui. Nu voiam decât să nu se atingă de Maria Regina.

Spuneţi că alta ar fifost situaţia dacă v-arfi oferit prietenie. *La ce fel de prietenie vă gândiţi*?

Ce fel de prietenie? Păi, să vă spun. Vreme îndelungată după dezastrul care s-a abătut asupra noastră, dezastrul despre care v-am spus, a trebuit să mă lupt cu birocraţia, întâi pentru compensaţie, apoi pentru documentele Joanei - Joana s-a născut înainte să ne căsătorim, aşa că legal nu era fiica soţului meu, nu era nici măcar fiica lui vitregă, n-o să vă obosesc cu detaliile. Ştiu că în fiecare ţară birocraţia e un labirint, nu spun că în Africa de Sud era mai rău decât oriunde, dar mi-am petrecut zile întregi la coadă ca să obţin o ştampilă - o ştampilă pentru asta, o ştampilă pentru cea-laltă - şi mereu, *mereu*, era fie biroul greşit, fie departamentul greşit, fie coada greşită.

Dacă am fi fost portughezi, alta ar fi fost situaţia. Veneau mulţi portughezi în Africa de Sud în acele zile, din Mozambic şi din Angola, şi chiar de la Madeira, existau organizaţii care-i ajutau pe portughezi. Dar noi eram din Brazilia, pentru brazilieni nu existau reglementări, nici precedente, birocraţii se uitau la noi ca şi când am fi sosit de pe Marte.

Apoi era problema soţului meu. Nu poţi semna pentru asta, soţul trebuie să vină să semneze, mi se spunea. Soţul meu nu poate semna, e în spital, ziceam eu. Atunci du-te la spital, pune-l să semneze, apoi vii cu documentul înapoi, spuneau ei. Soţul meu nu poate semna nimic, ziceam eu, e la Stikland, ştiţi ce-i Stildand, nu-i aşa? Atunci să facă un x, ziceau ei. Nu poate face nici un x, uneori nici măcar nu poate respira, răspundeam eu. Atunci nu te putem ajuta, ziceau ei. Du-te la biroul cutare şi cutare, spune-le povestea - poate o să te ajute ei.

Şi toată treaba asta cu rugăminţi şi jalbe-n proţap trebuia s-o fac singură, fără nici un ajutor, cu engleza mea şchioapă pe care o învăţasem din cărţi la şcoală. In Brazilia, ar fi fost uşor, în Brazilia avem o categorie de oameni, se numesc *despachantes*, intermediari: au contacte în birourile guvernamentale, ei ştiu cum să împingă documentele noastre prin labirint, le plăteşti o taxă şi ei îţi rezolvă una-două toată hârţogăraia. De-asta aveam nevoie în Cape

Town: de un intermediar, cineva care să-mi netezească nițel drumul. Domnul Coetzee s-ar fi putut oferi să fie intermediarul meu. Un intermediar pentru mine şi un protector pentru fiicele mele. Atunci, pentru un minut, pentru o zi, mi-aş fi putut permite să fiu slabă, o femeie obişnuită, slabă. Dar nu, eu nu aveam voie să mă relaxez, altfel ce s-ar fi ales de noi, de fetele mele şi de mine?

Ştiţi, uneori mă târâm pe străzile oraşului ăluia urât şi vântos, de la un birou guvernamental la altul, şi auzeam un ţipăt mic ce mi se înălţa din gâtlej, *ii-ii-ii*, atât de mic şi de stins încât nimeni altcineva nu-l putea auzi. Eram disperată. Eram ca un animal care ţipă disperat.

Să vă spun ceva despre bietul meu soţ. Când au deschis depozitul în dimineaţa de după atac şi l-au găsit zăcând în balta de sânge, sângele lui, au fost siguri că murise. Au vrut să-l ducă direct la morgă. Dar el nu era mort. Era un om puternic, a luptat din răsputeri cu moartea şi a ţinut-o în şah. In spitalul municipal, am uitat cum se numeşte, ăla vestit, l-au operat pe creier de nu ştiu câte ori. Apoi l-au mutat de-acolo la spitalul de care v-am spus, ăla care se numeşte Stikland, în afara oraşului, la o oră de mers cu trenul. Duminica era singura zi de vizite la Stikland. Prin urmare, în fiecare duminică dimineaţa, luam trenul din Cape Town, iar după-masa luam trenul înapoi. Asta e un alt lucru pe care mi-l amintesc de parcă a fost ieri: călătoriile acelea triste până acolo şi înapoi.

Starea soţului meu nu se ameliora, nu se schimba. Săptămână după săptămână, ajungeam acolo şi-l găseam zăcând în exact aceeaşi poziţie ca şi înainte, cu ochii închişi şi braţele pe lângă trup. Ii rădeau capul tot timpul, i se vedeau urmele suturilor pe scalp. Multă vreme, faţa i-a fost acoperită cu o mască de sârmă, acolo unde îi făcuseră o grefa de piele.

în tot timpul petrecut în Stikland, soţul meu nu a deschis nici o clipă ochii, nu m-a văzut, nu m-a auzit. Era viu, respira, dar într-o comă atât de profundă, încât era ca şi

mort. Din punct de vedere legal, nu eram văduvă, dar din punctul meu de vedere, eram deja în doliu, jelindu-l pe el şi jelindu-ne pe noi toţi, blocată şi fară nici un ajutor în ţara aia nemiloasă.

Am întrebat dacă îl puteam duce acasă, în Wynberg, să am eu grijă de el, dar ei nu au vrut să-l externeze. îmi spuneau că încă nu se dăduseră bătuţi. Sperau că acei curenţi electrici pe care îi făceau să treacă prin creierul lui erau şmecheria care va rezolva problema (exact aşa au spus).

L-au ţinut în Stikland, ca să-şi încerce şmecheriile pe el. Altfel, puţin le păsa de el, un străin, un tip de pe Marte, care ar fi trebuit să moară, dar n-a murit.

Mi-am promis că, atunci când o să renunţe la curenţii electrici, îl voi aduce acasă. Şi-atunci o să poată muri demn, dacă asta voia. Pentru că, deşi era inconştient, ştiam că în străfundul lui se simţea umilit de ceea ce i se întâmpla. Şi, dacă i s-ar da voie să moară decent, în pace, atunci vom fi eliberate şi noi, eu şi fiicele mele. Şi am putea scuipa acest pământ oribil al Africii de Sud şi am pleca de-acolo. Dar ei nu i-au dat drumul, până în ultima clipă.

Prin urmare, şedeam lângă patul lui, duminică de duminică. *Nici o femeie nu se va mai uita vreodată cu iubire la faţa asta mutilată*, îmi spuneam eu, *atunci să mă uit fară să mă înfior*.

îmi amintesc că în patul alăturat (erau cel puţin douăsprezece paturi înghesuite în salonul acela în care ar fi trebuit să fie numai şase), zăcea un bătrân atât de scheletic, de cadaveric, încât oasele de la încheieturile mâinilor şi osul nasului dădeau să-i spargă pielea. Nu venea nimeni să-l viziteze, dar era întotdeauna treaz când soseam eu. îşi rotea către mine ochii albaştri, apoşi. *Ajută-mă*, *te rog*, părea să spună, *ajută-mă să morlX^* eu nu-l puteam ajuta.

Slavă Domnului că Maria Regina n-a fost niciodată acolo, Un spital psihiatric nu e un loc pentru copii. In prima

duminică, am rugat-o pe Joana să mă însoţească şi să mă ajute cu trenurile alea pe care nu le ştiam. Chiar şi Joana a plecat de-acolo răscolită, nu numai de vederea tatălui ei, ci şi de ceea ce văzuse în spitalul acela, lucruri pe care nici o fată n-ar trebui să le vadă.

De ce trebuia să stea în spitalul acela? l-am întrebat eu pc doctor, cel care vorbea despre cum şmecheria va rezolva dintr-odată problema. Nu e nebun - de ce trebuie să stea între nebuni? Pentru că avem facilităţile pentru asemenea cazuri, a răspuns doctorul. Pentru că avem echipamentul. Ar fi trebuit să-l întreb ce echipamente erau alea, dar eram prea supărată. Mai târziu am aflat. Se referea la echipamente pentru şocuri, echipamente pentru a provoca în trupul soţului meu convulsii, în speranţa că ele vor rezolva problema şi-l vor readuce în simţiri.

Dacă aş fi fost forţată să-mi petrec o duminică întreagă în salonul acela înghesuit, zău că mi-aş fi pierdut şi eu minţile. Mai faceam pauze, mă plimbam prin parcul spitalului. Aveam o bancă preferată, sub un copac, într-un colţ retras. Intr-una din zile, am ajuns la bancă şi am găsit o femeie care şedea acolo cu pruncul ei lângă ea. In majoritatea locurilor - în grădini publice, pe peroane şi aşa mai departe - băncile aveau de regulă o plăcuţă pe care scria *Albi* sau *Ne-albi**, nu şi aceasta. I-am spus femeii *Ce copilaş drăguţa* sau ceva de genul ăsta, vrând să mă arăt prietenoasă. Chipul femeii a fost cuprins de spaimă. *Dankie mies*, a şoptit ea, adică *Mulţumesc*, *domnişoara*, şi-a luat pruncul în braţe şi a plecat iute.

Eu nu sunt ca aia, am vrut să strig după ea. Dar bineînţeles că n-am facut-o.

Voiam să treacă timpul, şi nu voiam să treacă timpul. Voiam să stau cu Mario şi voiam să fiu departe, eliberată de el. La început, luam o carte cu mine, cu intenţia să stau lângă el şi să citesc. Dar nu puteam citi în locul ăla, nu mă puteam concentra. *Ar trebui să mă apuc să tricotez*, mi-am

zis la un moment dat. *Aş putea tricota cuverturi*, *cât aştept să treacă timpul ăsta dens*, *greu*.

în tinereţe, în Brazilia, n-am avut niciodată suficient timp pentru tot ce voiam să fac. Acum, timpul era cel mai rău duşman al meu, timpul nu voia să treacă. Cum îmi mai doream să se sfârşească totul, viaţa asta, moartea asta, moartea asta vie! Ce greşeală fatală făcusem când luasem vaporul spre Africa de Sud!

Aşa deci, asta e povestea lui Mario.

A murit în spital?

Acolo a murit. Ar fi putut trăi mai mult, avea o constituţie robustă, era ca un bivol. Când au văzut că şmecheriile lor nu-si fac treaba, nu i-au mai acordat atenţie. Poate că nici nu l-au mai hrănit, n-am de unde să ştiu, pentru că eu îl vedeam mereu la fel, nu slăbea. Dar, ca să fiu sinceră, nu-mi păsa, voiam să ne eliberăm, cu totii, el si eu si doctorii.

L-am îngropat într-un cimitir nu departe de spital, am uitat cum se numeşte. Prin urmare, mormântul lui e în Africa. Nu m-am mai dus niciodată acolo, dar mă gândesc uneori la el cum zace singur în pământul ăla.

Cât e ceasul? M-a apucat brusc o sfârşeală, o tristeţe teribilă, întotdeauna mă deprimă când îmi aduc aminte de vremurile acelea.

Sa ne oprim?

Nu, putem continua. Nu mai sunt multe de spus. O să vă povestesc despre orele de dans, pentru că acolo a venit după mine domnul Coetzee al dumneavoastră. Şi-atunci poate că o să răspundeţi la o întrebare de-a mea. Şi apoi încheiem.

Nu prea găseam de lucru în zilele acelea. Nu existau oportunităţi profesionale pentru cei ca mine, provenind din baletul folcloric. în Africa de Sud, companiile dansau doar *Lacul lebedelor* şi *Giselle*, ca să arate cât de europene erau. Aşa că am acceptat slujba despre care v-am zis, la o şcoală de dans: şi predam dansuri latino-americane. Majoritatea

cursanţilor mei erau de culoare, aşa li se zicea. Ziua lucrau în magazine sau birouri, seara veneau la studio să înveţe cei mai la modă paşi latino-americani. îmi plăcea de ei. Oameni drăguţi, prietenoşi, plăcuţi. Aveau tot felul de idei romantice despre America Latină, mai ales despre Brazilia.

Mulţi palmieri, multe plaje. Credeau că în Brazilia oamenii ca ei s-ar simţi ca acasă. N-am spus nimic, să nu-i dezamăgesc.

In fiecare lună veneau cursanţi noi, ăsta era sistemul. Nimeni nu era refuzat. Atâta vreme cât cursantul plătea, eu trebuia să-i dau lecţii. Intr-una din zile, când m-am dus să-mi cunosc noua grupă, iată-l pe el acolo, printre cursanţi, şi numele lui pe listă: *Coetzee*, *John*.

Ei bine, nu vă pot spune ce supărată am fost. Una e să fii dansatoare, să dansezi în faţa publicului şi să te asalteze admiratorii. Cu aşa ceva eram obişnuită. Dar situaţia de acum era cu totul diferită. Eu nu mă dădeam în spectacol, acum eram doar profesor, aveam dreptul să nu fiu hărţuită.

Nu l-am salutat. Am vrut să înţeleagă din prima clipă că nu era bine-venit. Ce-şi închipuia? - că, dacă dansează în faţa mea, gheaţa din inima mea se va topi? Ce nebunie! O nebunie cu atât mai mare cu cât nu avea nici o aplecare spre dans, nici un strop de talent. Am văzut asta chiar de la început, din felul în care mergea. Nu se simţea confortabil în trupul lui. Se mişca de-ai fi zis că trupul era un cal pe care călărea, un cal căruia nu-i plăcea călăreţul şi îi rezista. Numai în Africa de Sud am întâlnit asemenea oameni, rigizi, refractari, pe care era imposibil să-i înveţi ceva. De ce oare veniseră în Africa, mă întrebam eu - tocmai în Africa, locul unde s-a născut dansul? Le-ar fi fost mult mai bine dacă rămâneau în Olanda, în birourile lor comerciale, la adăpostul digurilor lor, numărându-şi banii cu degete îngheţate.

Mi-am ţinut lecţia pe care eram plătită s-o ţin şi, de cum am terminat ora, am părăsit în grabă clădirea, pe la ieşirea din spate. Nu voiam să stau de vorbă cu domnul Coetzee. Speram să nu se mai întoarcă.

Dar, a doua seară, s-a înfiinţat, urmând cu tenacitate instrucţiunile, executând paşi pentru care nu avea nici un pic de simţ. Vedeam că nu era agreat de ceilalţi cursanţi. încercau să-l evite ca partener. In ce mă priveşte, prezenţa lui în încăpere îmi reteza orice plăcere. încercam să-l ignor, dar el nu se lăsa ignorat, era cu ochii pe mine, îmi devora viaţa.

La sfârşitul orei, i-am spus să mai rămână puţin.

- Vă rog să terminaţi cu povestea asta, i-am zis când am rămas singuri.

S-a uitat la mine fără să protesteze, mut. Simţeam mirosul transpiraţiei reci de pe trupul lui. îmi venea să-l lovesc, să-l pălmuiesc.

- Terminaţi! Incetati să mă mai urmăriţi. Nu vreau să vă mai văd aici. Şi nu mă mai priviţi aşa! Nu mă obligaţi să vă umilesc.

Aş fi putut să-i spun şi alte chestii, dar m-am temut că nu mă mai pot stăpâni şi-o să ridic glasul.

Apoi am vorbit cu proprietarul, un domn Anderson. Am un cursant la oră care îi deranjează pe ceilalţi, i-am spus eu - vă rog, daţi-i banii înapoi şi spuneţi-i să nu mai vină la curs. Dar domnul Anderson a refuzat. Dacă un cursant tulbură ora, depinde de dumneavoastră să rezolvaţi situaţia, mi-a replicat el. Omul ăsta nu face nimic rău, am explicat eu, pur şi simplu e o prezenţă negativă. Nu puteţi da afară un cursant pe motiv că e o prezenţă negativă, mi-a tăiat-o domnul Anderson, găsiţi altă soluţie.

Seara următoare, l-am retinut din nou. Nu aveam unde să discut cu el între patru ochi, prin urmare am rămas pe coridor.

- Asta e munca mea, îmi tulburaţi munca, i-am zis. Plecaţi de-aici. Lăsaţi-mă în pace.

N-a răspuns, ci a întins mâna şi mi-a atins obrazul. A fost absolut singura dată când m-a atins. Nu mi-am mai putut stăpâni furia. L-am lovit peste mână.

- Asta nu-i un joc de-a iubirea! am şuierat eu. Chiar nu vedeţi că vă detest? Lăsaţi-mă în pace şi lăsaţi-mi şi copilul în pace, altfel vă reclam la scoală!

Şi aşa era: dacă nu s-ar fi apucat să-i umple fiicei mele capul cu tot felul de prostii periculoase, nu i-aş fi cerut niciodată să vină la noi acasă şi n-ar fi început toată această mizerabilă urmărire a mea. La urma urmei, ce căuta un bărbat în toată firea într-o şcoală de fete, Saint Bonaventure, care ar fi trebuit să fie o şcoală de călugăriţe, numai că nu era nici urmă de călugăriţă acolo?

La fel de adevărat era că-l detestam. Nu mă temeam s-o spun. El m-a obligat să-l detest.

Dar când am pronunţat cuvântul *detest*, s-a uitat la mine complet năuc, parcă nu-şi putea crede urechilor - anume că o femeie căreia el i se oferea putea să-l refuze. Nu ştia ce să facă, aşa cum nu ştia ce să facă cu sine pe ringul de dans. Nu-mi facea nici o plăcere să văd atâta năuceală, atâta neajutorate. Acest bărbat care nu ştia să danseze, parcă dansa gol în faţa mea. îmi venea să urlu la el, să-l bat. îmi venea să plâng.

[Tăcere.]

Nu asta-i povestea pe care aţi dorit s-o auziţi, nu-i aşa? Voiaţi altceva pentru cartea dumneavoastră. Voiaţi să auziţi povestea de dragoste între eroul dumneavoastră şi frumoasa balerină străină. Ei bine, eu vă dau adevărul, nu poveşti de dragoste. Poate prea mult adevăr. Poate atât de mult adevăr, încât n-o să fie loc pentru el în cartea dumneavoastră. Nu ştiu. Nu-mi pasă.

Continuaţi. Nu e un portret prea onorabil, aţa cum îl schiţaţi în relatarea dumneavoastră, nu neg asta, dar nu voi modifica nimic, vă promit.

Ziceţi că nu-i prea onorabil. Mă rog, poate că ăsta e riscul când te îndrăgosteşti. Rişti să-ţi pierzi demnitatea.

[Tăcere.]

Bun, m-am dus încă o dată la domnul Anderson. Ori îl scoateţi pe omul ăsta de la cursul meu, ori îmi dau demisia,

i-am zis. O să văd ce pot face, a răspuns domnul Anderson. Toţi avem cursanti dificili, cărora trebuie să le facem fată, nu numai dumneavoastră. Nu e dificil, e nebun, am ripostat eu.

Era nebun? Nu ştiu. Dar cu siguranţă avea o *idée fixe* în privinţa mea.

A doua zi, m-am dus la şcoala fiicei mele, aşa cum îl avertizasem, si am cerut să vorbesc cu directoarea. Directoarea e ocupată, mi s-a spus. Voi aştepta, am zis. Am aşteptat o oră întreagă în biroul secretarei. Nici o vorbă prietenoasă. Nici unÆz *dori un ceai*, *doamnă Nascimento*? în cele din urmă, când s-au lămurit că nu mă clintesc din loc, au capitulat şi m-au lăsat s-o văd pe directoare.

- Am venit să vorbesc cu dumneavoastră despre lecţiile de engleză ale fiicei mele, i-am zis eu. Mi-ar plăcea ca fiica mea să continue lecţiile, dar aş vrea să aibă un profesor de engleză adevărat, calificat pentru aşa ceva. Dacă trebuie să plătesc mai mult, voi plăti.

Directoarea a scos un dosar dintr-un sertar.

- Conform raportului întocmit de domnul Coetzee, Maria Regina progresează foarte bine la engleză, a spus ea. Lucru confirmat şi de ceilalţi profesori ai ei. Prin urmare, care e problema?

- Nu vă pot spune care e problema. Vreau doar să aibă un alt profesor.

Directoarea nu era proastă. Când i-am zis că nu-i puteam spune ce problemă era, a înţeles imediat care era problema.

- Doamnă Nascimento, a zis ea, dacă înţeleg ce spuneţi, aveţi o obiecţie foarte gravă. Dar nu pot acţiona pe baza acestei obiecţii decât dacă sunteţi dispusă să fiţi mai exactă. Vă plângeţi de comportamentul domnului Coetzee faţă de fiica dumneavoastră? îmi sugeraţi că a fost ceva deplasat în comportamentul lui?

Ea nu era proastă, dar nici eu nu sunt. *Deplasat*-, ce înseamnă asta? Voiam să formulez o acuzaţie împotriva

domnului Coetzee şi să o semnez, iar apoi să mă trezesc la tribunal, luată la întrebări de un judecător? Nu.

- Nu mă plâng de domnul Coetzee, am zis eu, vă rog doar ca, dacă există o profesoară de engleză, calificată ca atare, Maria Regina să ia lecţii de la ea.

Directoarei nu i-a plăcut ce-a auzit. A clătinat din cap.

- Nu se poate, a zis ea. Domnul Coetzee e singurul profesor, singurul dintre cadrele noastre didactice, care predă ore suplimentare de engleză. Nu există nici o altă clasă în care s-o mutăm pe Maria Regina. Nu ne permitem luxul, doamnă Nascimento, să le oferim elevelor noastre posibilitatea să-şi aleagă profesorii, în plus, cu tot respectul, daţi-mi voie să vă rog să reflectaţi dacă dumneavoastră sunteţi îndrituită să judecaţi calităţile pedagogice ale domnului Coetzee, dacă despre ele vorbim azi.

Ştiu că sunteţi englez, domnule Vincent, prin urmare, să nu vă simţiți vizat, dar există un anume comportament englezesc care mă scoate din sărite, care îi scoate pe mulţi din sărite, şi anume felul în care o insultă e învelită în cuvinte drăgălaşe, ca o pastilă amară învelită în zahăr. *Dagox*\ credeţi că nu ştiu cuvântul, domnule Vincent? *You Portugoose dago*! spunea ea - *Cum îndrăzneşti să vii aici şi să-mi critici şcoala*! *Du-te înapoi în mahalaua din care ai venit*!

- Eu sunt mama Măriei Regina, am spus eu, numai eu pot spune ce e bine pentru fiica mea şi ce nu e. N-am venit să vă creez probleme dumneavoastră sau să-i creez probleme domnului Coetzee sau oricui altcuiva, dar vă spun acum că Maria Regina nu va mai învăţa în clasa omului ăstuia. Acesta e ultimul meu cuvânt. Plătesc pentru ca fiica mea să înveţe într-o şcoală bună, o şcoală de fete, nu vreau să fie într-o clasă în care profesorul nu e un profesor adevărat, nu are calificarea necesară, nu e nici măcar englez, ci bur.

Poate că n-ar fi trebuit să folosesc acest cuvânt, era la fel ca *dagOy* dar eram furioasă, fusesem provocată. *Bur* - ca o bombă a răsunat în biroul acela mic al directoarei. Un

cuvânt-bombă. Dar nu la fel de rău ca *nebun*. Dacă aş fi spus că profesorul Măriei Regina, cu poeziile lui incomprehensibile şi cu dorinţa lui de a-şi face elevele să ardă cu o flamă mai intensă, era nebun, încăperea ar fi explodat de-a binelea.

Chipul femeii a căpătat o expresie rigidă.

- Eu şi comitetul şcolii decidem, doamnă Nascimento, cine este calificat să predea aici şi cine nu. In opinia mea şi a comitetului, domnul Coetzee, care deţine o diplomă universitară în engleză, are calificarea necesară pentru munca pe care o prestează aici. Puteţi să o retrageţi pe fiica dumneavoastră de la clasa lui, dacă doriţi astfel, puteţi chiar s-o retrageţi şi de la această şcoală, e dreptul dumneavoastră. Dar ţineți minte, fiica dumneavoastră va avea de suferit în cele din urmă.

- O s-o scot din clasa omului ăstuia, dar nu o s-o mut de la şcoală, am zis eu. Vreau să primească o educaţie bună. Voi găsi un profesor de engleză particular pentru ea. Mulţumesc pentru întrevedere. Credeţi că sunt o biată refugiată care nu înţelege

1. Cuvânt ofensator la adresa persoanelor de origine italiană şi spaniolă. nimic. Greşiţi. Dacă v-aş spune întreaga poveste a familiei noastre, v-aţi da seama cât de mult greşiţi. Bună ziua.

Refugiată. Aşa mi se spunea în ţara aia a lor, refugiată, când tot ce-mi doream era să scap de-acolo.

Când Maria Regina a venit de la şcoală a doua zi, pe capul meu s-a abătut o adevărată furtună.

- Cum ai putut face una ca asta, *mâét* a început ea să strige. Cum ai putut să faci una ca asta pe la spatele meu? De ce trebuie mereu să te amesteci în viaţa mea?

De săptămâni şi luni de zile, de când domnul Coetzee îşi făcuse apariţia, relaţia mea cu Maria Regina era încordată. Dar niciodată înainte fiica mea nu-mi vorbise astfel. Am încercat s-o potolesc. Noi nu suntem ca celelalte familii, i-am spus. Alte fete nu au un tată în spital şi o mamă care e

obligată să se umilească pentru a câştiga un bănuţ, astfel ca un copil, care nu mişcă un deget în casă şi nu spune mulţumesc, să poată face ore suplimentare la materia asta şi ore suplimentare la materia cealaltă.

Nu era adevărat, bineînţeles. Nu mi-aş fi putut dori fiice mai bune decât Joana şi Maria Regina, serioase, muncitoare. Dar uneori e nevoie să fii puţin mai aspru, chiar şi cu cei pe care-i iubeşti.

Maria Regina nici n-auzea ce-i spuneam, era toată o furie.

- Te urăsc! a strigat ea. Crezi că nu ştiu de ce faci asta?! Eşti geloasă, d-asta, nu vrei să-l văd pe domnul Coetzee, pentru că-l vrei numai pentru tine!

- *Eu*, geloasă pe *tine*! Ce tâmpenie! De ce să-l vreau pe omul ăsta pentru mine, omul ăsta care nici măcar bărbat adevărat nu e? Da, uite, spun că nu e bărbat adevărat! Ce ştii tu despre bărbaţi, tu, un copil? De ce crezi că bărbatul ăsta vrea să fie înconjurat de fete tinere? Crezi că e normal? De ce crezi că vă încurajează visurile, iluziile? Unor bărbaţi ca el n-ar trebui să li se dea voie să se apropie de şcoli. Iar tu - tu ar trebui să-mi fii recunoscătoare că te salvez, în loc de asta, mă jigneşti şi mă acuzi pe mine, mama ta!

I-am văzut buzele mişcându-se mute, ca şi când nu existau cuvinte destul de neiertătoare pentru ceea ce era în inima ei. Apoi s-a răsucit pe călcâie şi a fugit din cameră. O clipă mai târziu, s-a întors fluturând scrisorile acestui om, ale acestui profesor al ei, trimise mie şi pe care le pusesem în birou, fără nici un motiv anume, nicidecum pentru că puneam vreun preţ pe ele.

- Iţi scrie scrisori de dragoste! a ţipat ea. Şi tu îi trimiţi scrisori de dragoste! E dezgustător! Dacă nu e normal, de ce-i scrii scrisori de dragoste?

Bineînţeles că nu era adevărat ce spunea ea. Nu-i scrisesem nici o scrisoare de dragoste, nici măcar una. Dar cum s-o fac pe biata fetiţă să creadă asta?

- Cum îndrăzneşti?! am exclamat eu. Cum îndrăzneşti să-mi răscoleşti hârtiile personale?!

în clipa aceea, am regretat amarnic că nu arsesem scrisorile alea ale lui, pe care le primisem fără voia mea.

Maria Regina plângea.

- Mai bine nu te ascultam niciodată, hohotea ea. Mai bine nu te lăsam să-l inviţi aici. Ai stricat totul.

- Bietul meu copil! am zis şi am îmbrăţişat-o. Nu i-am scris niciodată scrisori domnului Coetzee, trebuie să mă crezi. Da, el mi-a scris, nu ştiu de ce, dar eu nu i-am răspuns. Nu mă interesează omul ăsta în felul în care crezi tu, nici cât negrul sub unghie. Nu-l lăsa să ne depărteze, iubirea mea. Nu încerc decât să te protejez. Nu e bun pentru tine. E om adult, tu, încă un copil. O să-ţi găsesc alt profesor. O să-ţi iau un meditator care va veni aici, la noi acasă, să te ajute. Ne descurcăm noi. Nu costă chiar atât de mult să luăm un meditator. O să găsim pe cineva cu adevărat calificat, care să ştie cum să te pregătească pentru examene. Şi-atunci o să putem uita de toată istoria asta nefericită.

Prin urmare, asta e povestea, de la început până la sfârşit, a scrisorilor lui şi a necazurilor pe care mi le-au pricinuit.

N-au mai urmat şi alte scrisori?

A mai fost una, dar n-am deschis-o. Am scris pe plic RETUR- NAŢI EXPEDITORULUI şi am lăsat-o în hol, s-o ia poştaşul.

- Vezi? i-am zis Măriei Regina. Vezi cât preţ pun pe scrisorile lui?

Şi cu orele de dans ce s-a întâmplat?

N-a mai venit. Domnul Anderson a stat de vorbă cu el şi el n-a mai venit. Poate că şi-a primit şi banii înapoi, nu ştiu.

Aţi găsit alt profesor pentru Maria Regina?

Da, am găsit, o doamnă, o profesoară pensionară. Scumpă, dar ce importanţă au banii când e-n joc viitorul copilului tău?

Şi aşa s-au încheiat raporturile dumneavoastră cu John Coetzee?

Da. Absolut.

Nu l-ati mai văzut niciodată, *n-ati mai auzit nimic de el*?

Nu l-am mai văzut. Şi am făcut în aşa fel ca nici Maria Regina să nu-l mai vadă. O fi fost el plin de aiureli romantice, dar prea era olandez ca să se joace cu focul. Când şi-a dat seama că vorbeam serios, că nu mă jucam de-a amorul cu el, a renunţat să se mai ţină după mine. Ne-a lăsat în pace. Marea lui pasiune s-a dovedit a nu fi chiar atât de mare până la urmă. Sau poate a găsit pe alt-cineva de care să se îndrăgostească.

Poate că da. *Sau poate că nu*. *Poate că v-a păstrat vie în inima lui*. *Sau cel puţin ideea de dumneavoastră*.

De ce spuneţi asta?

[Tăcere.]

Mă rog, poate că aşa e. Dumneavoastră i-aţi studiat viaţa, trebuie că ştiţi mai bine. Pentru unii, nu contează de cine sunt îndrăgostiţi, atâta vreme cât sunt îndrăgostiţi. Poate că el era genul ăsta de om.

[Tăcere.]

Retrospectiv, *cum vedeţi tot episodul ăsta*? *Vă mai cuprinde furia când vă gândiţi la el*?

Dacă mă mai înfurii? Nu. Acum îmi dau seama cum un tânăr singuratic şi excentric, aşa ca domnul Coetzee, care-şi petrecea zilele citindu-i pe vechii filozofi şi scriind poezie, putea să se amorezeze de Maria Regina, care era o adevărată frumuseţe şi putea frânge multe inimi. Mai greu e de înţeles ce vedea Maria Regina la el; dar ea era tânără, impresionabilă, el o flata, o facea să se creadă mai altfel decât celelalte fete, să-şi închipuie că o aştepta un viitor măreţ.

Apoi, când l-a adus acasă la noi şi el a dat cu ochii de mine, şi-o fi schimbat părerea - înţeleg şi asta -, o fi hotărât să devin eu marea lui dragoste. Nu susţin că eram o frumuseţe, şi bineînţeles că nu mai eram tânără, dar Maria Regina semăna leit cu mine: aceeaşi osatură, acelaşi păr, aceiaşi ochi negri. Şi e mult mai practic, nu-i aşa?, să iubeşti o femeie, în loc să iubeşti un copil. Mult mai practic şi mai puţin periculos.

Ce voia de la mine, de la o femeie care nu-i răspundea la sentimente şi nu-l încuraja în nici un fel? Spera să se culce cu mine? Ce plăcere poate găsi un bărbat în a face amor cu o femeie care nu-l doreşte? Pentru că, sincer, nu-l doream pe omul ăsta, faţă de care nu simţeam absolut nimic. Şi, mă rog, cum să mă încurc cu profesorul fiicei mele? Aş fi putut ascunde relaţia? în nici un caz faţă de Maria Regina. M-aş fi făcut de ruşine faţă de copiii mei. Când aş fi fost cu el, m-aş fi gândit: *Nu pe mine mă doreşte*, *ci pe Maria Regina*, *care e tânără şi frumoasă*, *dar care nud este îngăduită*.

Dar poate că, de fapt, ne dorea pe amândouă, pe Maria Regina şi pe mine, mamă şi fiică - poate că ăsta era visul lui, nu ştiu, n-am de unde şti ce era în mintea lui.

îmi amintesc că, în zilele studenţiei mele, la modă era existenţialismul, toţi trebuia să fim existenţialişti. Dar, ca să fii acceptat ca existenţialist, trebuia mai întâi să dovedeşti că eşti libertin. *Nu vă supuneţi nici unei restricţii*! *Fiţi liberi*! - aşa ni se spunea. Dar cum să fiu liberă, mă întrebam eu, dacă mă supun ordinului de a fi liberă dat de altcineva?

Presupun că ăsta era genul Coetzee. îşi propusese să fie un existenţialist, un romantic, un libertin. Necazul era că nu venea din lăuntrul lui, prin urmare nu ştia cum să fie astfel. Libertatea, senzualitatea, iubirea erotică - toate erau doar o idee în capul lui, nu un imbold înrădăcinat în trupul lui. Nu era înzestrat pentru aşa ceva. Nu era o fiinţă senzuală. Şi, oricum, bănuiesc că, în taină, îi plăcea ca o femeie să fie rece şi distantă.

Spuneţi că aţi decis să nu-i citiţi ultima scrisoare. *Regretaţi această decizie*?

De ce? De ce să regret?

Deoarece Coetzee a fost un scriitor care se pricepea la mânuirea cuvintelor. *Poate că scrisoarea pe care n-aţi citit-o conţinea cuvinte care v-arfi mişcat sau*, *cine ştie*, *poate v-ar fi schimbat sentimentele faţă de el*?

Domnule Vincent, în ochii dumneavoastră, John Coetzee este un scriitor mare şi un erou, accept asta, altfel de ce-aţi

fi aici, de ce-aţi scrie această carte? Dar pentru mine - iertaţi-mă că spun asta, dar e mort, prin urmare n-am cum să-i rănesc sentimentele -, pentru mine el nu e nimic. El nu e nimic, n-a fost nimic, doar o iritare, o jenă. El n-a fost nimic, vorbele lui n-au fost nimic. Văd că sunteţi supărat pentru că îl fac să apară ca un idiot.

Cât despre scrisorile lui, a scrie scrisori unei femei nu e o dovadă de iubire. Omul ăsta nu era îndrăgostit de mine, era îndrăgostit de o idee pe care şi-o făcuse despre mine, un vis despre o amantă latino, pe care şi-l clocise în minte. Mi-aş fi dorit ca, în locul meu, să-şi fi găsit o altă scriitoare, o altă visătoare de care să se îndrăgostească. Şi-atunci ar fi putut fi fericiţi amândoi, ar fi făcut dragoste toată ziua cu ideile pe care le aveau unul despre celălalt.

Socotiri că sunt dură vorbind astfel, dar nu sunt, sunt doar o persoană practică. Când profesorul fiicei mele, o persoană complet necunoscută, îmi trimite scrisori pline de ideile lui despre nu ştiu ce chestie şi despre nu ştiu ce altă chestie, pagini întregi, şi poezii, nu le citesc şi nu le memorez pentru generaţiile următoare, tot ce vreau să ştiu este un lucru simplu, practic, anume: *Ce se petrece între bărbatul ăsta şi fiica mea care e doar un copil*?*, pentru că - iertat să-mi fie că o spun -, sub toate vorbele frumoase, ceea ce vrea un bărbat de la o femeie se reduce de obicei la ceva cum nu se poate mai simplu şi mai elementar.

Spuneţi că au fost şi poezii?

Nu le-am înţeles. Maria Regina era cea căreia îi plăcea poezia.

Nu vă amintiţi nimic despre ele?

Erau foarte moderniste, foarte intelectuale, foarte obscure. De aceea spun că totul a fost o greşeală enormă. Credea că sunt genul de femeie care zace întinsă în pat, în întuneric, şi discută despre poezie; nu eram câtuşi de puţin aşa. Eram soţie şi mamă, soţia unui bărbat închis într-un spital care putea foarte bine fi o închisoare sau un mormânt, şi mama a două fete pe care trebuia cumva să le păzesc de necazuri

într-o lume în care, când cineva vrea să-ţi fure banii, pune mâna pe topor. N-aveam timp să-mi fie milă de tânărul naiv care se arunca la picioarele mele şi se umilea în faţa mea. Şi, sincer, dacă mi-aş fi dorit un bărbat, n-ar fi fost un bărbat ca el.

Pentru că, vă asigur - vă reţin, îmi cer scuze -, vă asigur că nu eram nesimţitoare, nicidecum. Nu trebuie să plecaţi cu o idee greşită despre mine. Nu eram moartă pentru lume. Dimineţile, când Joana era la muncă şi Maria Regina la şcoală, iar soarele îşi trimitea razele în micul nostru apartament, de obicei atât de întunecat şi mohorât, stăteam uneori în lumina soarelui, cu fereastra deschisă, ascultând păsările şi simţind căldura pe faţă şi pe sâni; şi în momente ca acelea îmi doream să fiii din nou femeie. Nu eram prea bătrână, aşteptam doar. Aşa deci. Destul. Mulţumesc că m-ati ascultat.

>

Data trecută aţi spus că aveţi o întrebare pentru mine.

Da, am uitat, am o întrebare. Iat-o. In general, nu mă înşel în privinţa oamenilor; prin urmare, spuneţi-mi, mă înşel în privinţa lui John Coetzee? Pentru că pentru mine, sincer, el a fost un nimeni. Nu era nimic de capul lui. O fi scris bine, o fi avut ceva talent în felul de a mânui cuvintele, nu ştiu, nu i-am citit cărţile, n-am avut niciodată această curiozitate. Ştiu că mai târziu şi-a câştigat o reputaţie mare; dar chiar a fost un scriitor mare? Pentru că, după mintea mea, a avea talent la mânuirea cuvintelor nu e de ajuns ca să devii un mare scriitor. Trebuie să fii şi un om mare. Iar el nu a fost un om mare. A fost un om mărunt, un om mărunt lipsit de importanţă. Nu vă pot da o listă A-B-C-D de motive care mă fac să spun asta, dar asta a fost impresia mea de la bun început, din momentul în care l-am văzut, şi nimic din ce s-a întâmplat după aceea nu m-a făcut să-mi schimb părerea. Prin urmare, apelez la dumneavoastră. L-aţi studiat în profunzime, scrieţi o carte despre el. Spuneţi-mi: cum îl apreciaţi dumneavoastră? Am greşit eu?

Cum îl apreciez ca scriitor, sau cum îl apreciz ca fiinţa umană?

Ca fiinţă umană.

Nu-mi pot da cu părerea. M-aş feri să emit o judecată asupra cuiva pe care nu l-am cunoscut personal. Sau nu am cunoscut-o personal. Dar cred că, la vremea la care v-a întâlnit pe dumneavoastră, Coetzee era foarte singur, nefiresc de singur. Poate asta explică anumitecum să le spun? - anumite extravaganţe de comportament.

De unde stiti asta? » »

Din ceea ce a rămas scris în urma lui. Am pus lucrurile cap la cap. Era un pic singur si un pic disperat.

In regulă, dar toţi suntem un pic disperaţi, aşa e viaţa. Dacă eşti puternic, învingi disperarea. De aceea întreb: cum poţi fi un scriitor mare dacă eşti doar un om mărunt şi banal? Trebuie, nu-i aşa, să ai o flamă în tine care te deosebeşte de insul de pe stradă. Poate că în cărţile lui, dacă le-aţi citit, puteţi întrezări flama aceea. Dar eu, una, n-am simţit focul lăuntric în nici una dintre ocaziile în care am fost în preajma lui. Dimpotrivă, mi-a părut - cum să zic? - călâu.

într-o oarecare măsură, aş fi de acord cu dumneavoastră. Focul nu e primul cuvânt ce-ţi vine in minte când te gândeşti la scrierile lui. Dar are alte virtuţi, alte forte. Bunăoară, aş spune că era consecvent. Avea o privire consecventă. Nu se lăsa uşor păcălit de aparenţe.

Pentru un om care nu se lăsa păcălit de aparenţe, se îndrăgostea cam prea uşor, nu credeţi?

[Râsete.]

Dar poate că atunci când se îndrăgostea, nu se lăsa păcălit. Poate că vedea ceea ce alţii nu vedeau.

In femeie?

Da, în femeie.

[Tăcere.]

îmi spuneţi că a fost îndrăgostit de mine chiar şi după ce l-am alungat, chiar şi după ce am uitat că exista. Asta vreţi

să spuneţi prin *consecvenţa*?. Pentru că mie mi se pare o prostie.

Cred că era dogged - *tenace ca un câine*, *cum spun englezii*. *Nu ştiu dacă există un echivalent în portugheză*. *Ca un buldog care îşi înfige colţii în tine şi nu-ţi mai dă drumul*.

Dacă aşa spuneţi, trebuie să vă cred pe cuvânt. Dar să fii ca un câine e ceva de admirat la dumneavoastră în Anglia?

[Râsete.]

Ştiţi, în profesiunea mea, preferăm nu neapărat să ascultăm ce spun oamenii, ci să-i urmărim cum se mişcă, felul în care îşi poartă corpul. Acesta e modul nostru de a ajunge la adevăr, şi nu e un mod rău. Domnul Coetzee al dumneavoastră s-o fi pricepând la vorbe, dar, aşa cum v-am spus, nu putea să danseze. Nu putea să danseze - uite că-mi amintesc o expresie din Africa de Sud, am învăţat-o de la Maria Regina - *nu putea să danseze nici ca să-şi scape pielea*.

[Râsete.]

Să fim serioşi, senhora *Nascimento*, *au fost multi oameni mari care n-au fost dansatori buni*. *Dacă trebuie să fii un dansator bun înainte să poţi deveni un om mare*, *atunci Gandhi n-a fost un om mare*. *Tolstoi n-a fost un om mare*.

Nu, n-aţi fost atent la ce-am spus. Vorbesc foarte serios. Cunoaşteţi cuvântul *descorporati* Acest om era descorporat. Era despărţit de corpul său. Pentru el, propriul corp era ca una dintre acele păpuşi de lemn pe care le mişti cu ajutorul sforilor. Tragi de sfoara asta şi se mişcă braţul stâng, tragi de sfoara cealaltă şi se mişcă piciorul drept. Şi fiinţa adevărată stă undeva sus, unde n-o poţi vedea, ca un păpuşar care trage sforile.

Bun, şi omul ăsta vine la mine, la profesoara de dans. *învaţă-mă să dansez*! *mi*. imploră el. Şi eu îi arăt, îi arăt cum ne mişcăm în dans. *Prin urmare*, îi zic eu, *mişcă-ţipiciorul aşa şi apoi aşa*. Mă ascultă şi în sinea lui spune: *Aha*, *adică să trag de sfoara roşie şi apoi de cea*

albastră!- *Răsuceşte-ţi umărul aşa*, îi spun eu, şi el îşi zice: *Aha*, *adică să trag de sfoara verde*!

Dar nu aşa se dansează! Nu aşa se dansează! Dansul e incarnare. In dans, nu păpuşarul din cap conduce, iar corpul îl urmează, ci corpul conduce, corpul cu sufletul său, sufletul corpului. Deoarece corpul ştie! Ştie! Când corpul simte ritmul înlăuntrul său, nu are nevoie să gândească. Aşa suntem facuţi, dacă suntem oameni. De aceea păpuşa de lemn nu poate dansa. Lemnul nu are suflet. Lemnul nu poate simţi ritmul.

Prin urmare, întreb: Cum putea acest om al dumneavoastră să fie un om mare, când nu era fiinţă omenească? E o întrebare serioasă, nu o glumă. De ce credeţi că eu, ca femeie, n-am putut să-i răspund? De ce credeţi că am făcut tot ce-am putut ca s-o ţin pe fiica mea departe de el, cât încă era tânără, fară nici o experienţă după care să se călăuzească? Pentru că de la un asemenea om nu poate veni nimic bun. Iubire: cum poţi să fii un scriitor mare, când nu ştii nimic despre iubire? Credeţi că eu, ca femeie, nu simt în măduva oaselor ce fel de amant va fi un bărbat sau altul? Vă spun sincer, mă ia cu frig când mă gândesc la, mă rog, intimitatea cu un asemenea om. Nu ştiu dacă s-a însurat vreodată, dar dacă a facut-o, mă ia cu fiori pentru femeia care s-a măritat cu el.

Da, *se face târziu*, *a fost o după-amiaza lungă*, *colega mea şi cu mine trebuie să plecăm*. *Mulţumesc*, senhora *Nascimento*, *pentru timpulpe care mi l-aţi consacrat cu atâta generozitate*. *Aţi fostfoarte amabilă*. Senhora *Gross va transcrie conversaţia noastră şi va redacta traducerea*, *după care o să v-o trimit ca să vedeţi dacă vreţi să schimbaţi ceva*, *sau să adăugaţi*, *sau să tăiaţi*.

înţeleg. Desigur, îmi daţi posibilitatea să schimb, să adaug sau să tai. Dar cât pot să schimb? Pot să schimb eticheta pe care-o port, care spune că am fost una dintre femeile lui Coetzee? O să-mi permiteţi să scot această etichetă? O

să-mi daţi voie s-o fac bucăţi? Mă îndoiesc. Pentru că v-ar distruge cartea şi asta nu veţi permite.

Dar o să am răbdare. O să aştept să văd ce-mi veţi trimite. Poate - cine ştie? - o să luaţi în serios ceea ce v-am spus. Şi - îngăduiţi-mi o mărturisire - sunt curioasă să văd ce v-au spus celelalte femei din viaţa acestui om, celelalte femei care poartă aceeaşi etichetă în jurul gâtului - dacă şi ele au considerat că iubitul ăsta al lor era făcut din lemn. Pentru că, ştiţi, aşa ar trebui să vă intitulaţi cartea: *Omul de lemn*.

[Râsete.]

Totuşi, acum serios, spuneţi-mi dacă a scris vreodată despre femei, omul ăsta care nu ştia nimic despre femei, sau a scris numai despre bărbaţi consecvenţi, aşa ca el? Vă întreb pentru că, aşa cum am spus, nu l-am citit.

A scris despre bărbaţi, *dar a scris şi despre femei*. *De pildă - asta s-ar putea să vă intereseze - există o carte intitulată* Foe, *în care eroina petrece un an întreg naufragiată pe o insulă undeva*, *în dreptul coastei braziliene*. *în versiunea finală*, *e o englezoaică*, *dar in prima ciornă o făcuse* brasileira.

Si ce fel de femeie e *brasileira* asta a lui?

>

Cum să spun? *Are multe calităţi*. *E atrăgătoare*, *descurcăreaţă*, *are o voinţă de fier*. *Bate lumea întreagă să-şi găsească tânăra fiică dată dispărută*. *Asta e esenţa romanului*: *periplul ei ca să-şi găsească fiica*, *singura ei preocupare*. *Mie mi se pare o eroină admirabilă*. *Dacă eu aş fi modelul acestui personaj*, *m-aş simţi mândru*.

O să citesc această carte şi o să judec singură. Cum e intitulată?

Foe, *F-O-E*. *A fost tradusă în portugheză*, *dar probabil că s-a epuizat*. *Pot să vă trimit un exemplar în engleză*, *dacă doriţi*.

Da, vă rog. De mult n-am mai citit o carte în engleză, dar mă interesează să aflu ce a făcut din mine omul ăsta de lemn.

[Râsete.]

(*Interviu realizat în São Paulo, Brazilia, decembrie 2007*)

Martin *într-unul dintre ultimele sale caiete de însemnări, Coetzee relatează prima întâlnire cu dumneavoastră, in 1972, in ziua în care aţi fost amândoi intervievaţi pentru un post la Universitatea din Cape Town. Relatarea nu are decât câteva pagini - v-o pot citi, dacă doriţi. Presupun că urma să fie introdusă în al treilea volum de memorii, cel care n-a mai văzut lumina tiparului. După cum veţi auzi, el foloseşte aceeaşi convenţie ca în* Copilărie *şi* Tinereţe, *unde subiectul este "el", nu "eu".*

Iată ce scrie:

"S-a tuns pentru interviu. Şi-a aranjat barba. Şi-a pus sacoul şi cravata. Dacă încă nu e domnul La-Patru-Ace, măcar nu mai arată ca Sălbaticul din Borneo.

în sala de aşteptare sunt ceilalţi doi candidaţi pentru post. Stau unul lângă altul la fereastra ce dă spre grădini, conversează in şoaptă. Par să se cunoască, sau cel puţin să fi jacut cunoştinţă acolo."

Vă amintiţi cumva cine era această a treia persoană?

Era de la Universitatea Stellenbosch, dar numele nu mi-l amintesc.

Mai departe: "Ăsta e stilul britanic: să-i arunci pe rivali în groapă şi să urmăreşti ce se va întâmpla. Va trebui să se obişnuiască din nou cu stilul britanic de a lucra, în toată brutalitatea lui. O ambarcaţiune etanşă, Anglia, plină până la copastie. Câini sfâşiind câini. Câini mârâind şi repezindu-se unul la altul, fiecarepăzindu-şi micul teritoriu.

Prin comparaţie, stilul americane elegant, chiar afabil. Dar în America e spaţiu mai mult, buna-cuviinţă se poate desfăşură în voie.

Cape n-o fi Anglia, s-ar zice că se depărtează de Anglia pe zi ce trece, dar strânge bine la piept ce-a mai rămas din obiceiurile britanice. Fără această legătură salvatoare, ce-ar mai rămâne din Cape? Un simplu popas spre nicăieri; un loc al leneviei sălbatice.

Pe lista de ordine prinsă de uşă, el e Numărul Doi care va apărea în faţa comitetului. Când e invitat să intre, Numărul Unu se ridică liniştit, îşi scutură pipa, o pune în ceva ce pare a fi o cutie pentru pipă şi trece prin portal. Douăzeci de minute mai târziu, iese, dar chipul îi e impenetrabil.

I-a venit rândul. Intră, i se face semn să ia loc la capătul celălalt al unei mese lungi. în capul mesei şed inchizitorii, cinci la număr, toţi bărbaţi. Deoarece ferestrele sunt deschise, deoarece camera este deasupra unei străzi unde maşinile trec încontinuu, trebuie să facă eforturi ca să audă şi îşi ridică vocea ca să se facă auzit.

Câteva grimase politicoase, apoi prima iscodire: Dacă va fi numit, ce autori i-ar plăcea în mod deosebit să predea?

- Pot să predau câte puţin din orice autor din programă, răspunde el. Nu sunt specialist. Mă consider un generalist.

Răspunsul are o oarecare justificare. Un departament mic într-o universitate mică ar putea fi fericit să recruteze un om bun la toate. Dar din tăcerea care se lasă îşi dă seama că n-a răspuns bine. A luat întrebarea prea literal. Asta a fost întotdeauna o greşeala de-a lui: să ia întrebările prea literal, să răspundă prea scurt. Oamenii ăştia nu vor răspunsuri scurte. Vor să răspunzi mai pe îndelete, mai amplu, ca să le permită să-şi dea seama cefei de individ au în faţa lor, ce fel de coleg tânăr le va fi, dacă se va potrivi într-o universitate provincială care face toate eforturile să menţină standardele într-o perioadă dificilă, să menţină vie flacăra civilizaţiei.

în America, unde căutarea unei slujbe este luată în serios, oamenii ca el, oamenii care nu ştiu să citească intenţiile din spatele unei întrebări, care nu se pot exprima în paragrafe cu cap şi coadă, care nu se pun în lumină cu convingere - pe scurt, oameni care nu sunt pricepuţi la relaţii umane - iau parte la sesiuni de pregătire unde învaţă să-l privească pe intervievator în ochi, să zâmbească, să răspundă amplu şi cu aparenţa sincerităţii. Prezentarea propriei persoane: aşa se numeşte în America, Jară ironie.

Ce autori ar prefera să predea? în ce temă de cercetare este implicat? S-ar simţi pregătit să ţină cursuri în engleza medie? Răspunsurile lui sună tot mai găunoase. Adevărul e că, în realitate, nu prea vrea postul ăsta. Nu-l vrea, pentru că în sufletul lui ştie că nu e făcut să fie profesor. îi lipseşte temperamentul. îi lipseşte energia.

Iese de la interviu într-o stare de descurajare sumbră. Vrea să plece de acolo jară să mai piardă nici o clipă. Dar nu, mai întâi are de completat nişte formulare, să i se deconteze cheltuielile de transport.

- Cum a mers?

Cel care a vorbit este candidatul care a fost intervievat primul, fumătorul de pipă."

Despre dumneavoastră e vorba, dacă nu greşesc.

Da. Insă am renunţat la pipă.

"El dă din umeri.

- Cine ştie? răspunde. Nu prea bine.

- Mergem să bem un ceai?

E surprins. N-ar trebui să fie rivali, ei doi? Rivalii au voie să fraternizeze?

E târziii după-amiaza, campusul e pustiu. Se îndreaptă spre Uniunea Studenţilor, în căutarea unui loc unde să poată bea un ceai. Sediul Uniunii este închis. MJ"- aşa vă numeşte -" îşi scoate pipa.

- Asta e, zice el. Fumezi?

Surprinzător: începe să-i placă de MJ, cu felul lui degajat, direct de a fi! Posomoreala i se risipeşte repede. îi place de MJ şi, dacă nu e doar un exerciţiu de autoprezentare, MJpare înclinat să-l simpatizeze şi el. O simpatie reciprocă născută cât ai clipi!

Şi de ce-ar fi surprins? De ce-ar fi fost ei doi (sau ei trei, dacă-l include şi pe-al treilea, mai degrabă o umbră) selectaţi să fie intervievaţi pentru postul de lector de literatură engleză, dacă nu pentru că sunt acelaşi tip de persoană, cu aceeaşi formaţie la bază (Formaţie.- *nu e un cuvânt englezesc obişnuit, trebuie să ţină minte asta*); *şi*

pentru că amândoi, în fond, evident motiv, sunt sud-ajricani, sud-africani albi?"

Aici se termină fragmentul. E nedatat, dar sunt aproape sigur ca l-a scris în 1999sau 2000. Prin urmare... două întrebări legate de el. Prima: Dumneavoastră aţi fost candidatul admis, care a primit postul de lector, Coetzee a fost respins. De ce credeţi că a fost respins? Şi aţi detectat vreun resentiment la el?

Nicidecum. Eu veneam din interiorul sistemului - sistemul universitar colonial, acesta era în acele vremuri -, el, în schimb, venea de afară, deoarece plecase în America pentru a-şi termina studiile. Dată fiind natura tuturor sistemelor, anume să se reproducă, mereu aveam să fiu în avantaj faţă de el. El a înţeles asta, în teorie şi în practică. Şi nu m-a învinovăţit pe mine.

In regulă. încă o întrebare: el sugerează că a găsit un nou prieten în dumneavoastră şi înşiruie câteva trăsături care vă sunt comune. Dar când ajunge la faptul că sunteţi sud-african, se opreşte, nu mai scrie nimic. Aveţi vreo idee de ce s-a oprit tocmai la asta?

Adică de ce-a abordat subiectul identităţii sud-africane albe şi apoi l-a abandonat? Pot oferi două explicaţii. Una, că i s-o fi părut un subiect prea complex să-l exploreze într-un jurnal sau o carte de memorii - prea complex sau prea sensibil. Cealaltă e mai simplă: anume că povestea aventurilor lui în sistemul universitar devenea prea plicticoasă pentru a o continua, oferea prea puţin interes narativ.

Şi spre ce explicaţie înclinaţi dumneavoastră?

Probabil spre prima, adăugând şi ceva din a doua. John a părăsit Africa de Sud în anii ’60, s-a întors în anii ’70, timp de decenii s-a fâţâit între Africa de Sud şi Statele Unite, apoi, în cele din urmă, a şters-o în Australia şi a murit acolo. Eu am părăsit Africa de Sud în anii ’70 şi nu m-am mai întors. In linii mari, noi doi am avut un punct de vedere comun faţă de Africa de Sud, anume că prezenţa noastră

acolo era nelegitimă. Poate că aveam un drept abstract de a fi acolo, un drept din naştere, dar baza acestui drept era frauduloasă. Existenţa noastră îşi avea rădăcinile într-o crimă, anume în cucerirea colonială, perpetuată prin apartheid. Oricare o fi antonimul pentru *indigen* sau *înrădăcinat*, ei bine, aşa ne simţeam. Consideram că suntem în trecere, rezidenţi temporari, şi prin urmare fără casă, fără patrie. Nu cred că l-am înţeles greşit pe John. Am discutat mult despre asta. Şi cu siguranţă nu mă înţeleg greşit pe mine.

Sugeraţi că vă plângeaţi de milă împreunai

E greşit spus că *ne plângeam de milă*. Aveam prea multe de făcut ca să ne considerăm nefericiţi. Eram tineri - eu încă nu împlinisem treizeci de ani, el era puţin mai mare -, avusesem parte de o educaţie destul de bună, aveam chiar şi o oarecare situaţie materială, chiar dacă modestă. Dacă cineva ne-ar fi luat de-acolo şi ne-ar fi dus în altă parte a lumii - în lumea civilizată, în Lumea întâi -, am fi prosperat, am fi înflorit. (în privinţa Lumii a Treia, n-aş fi atât de sigur. Nu eram Robinson Crusoe, nici unul din noi.)

Prin urmare, nu, eu nu consideram că soarta noastră era tragică, şi sunt sigur că nici el n-o vedea aşa. Poate comică. Străbunii lui, în felul lor, şi străbunii mei, în felul lor, au trudit, generaţie după generaţie, să cureţe un petic al Africii sălbatice în folosul descendenţilor lor, şi care a fost fructul acestor strădanii? îndoiala în sufletele descendenţilor lor privind dreptul asupra pământului; un simţământ stingheritor că acesta nu le aparţinea lor, ci, inalienabil, proprietarilor originari.

Credeţi că, *dacă şi-ar fi continuat memoriile*, *dacă nu le-ar fi abandonat*, *asta ar fi spus*?

Mai mult sau mai puţin. Daţi-mi voie să dezvolt puţin problema atitudinii noastre faţă de Africa de Sud. Amândoi cultivam un anumit provizorat în sentimentele noastre faţă de ţară, poate că el mai mult decât mine. Ne feream să investim prea adânc în ţară, pentru că mai devreme sau

mai târziu legăturile noastre cu ea aveau să fie tăiate, iar investiţia noastră în ea să fie anulată.

Asta e tot. Aveam un anumit stil de gândire în comun, un stil pe care îl atribui originilor noastre coloniale şi sud-africane. De unde şi perspectiva noastră comună.

În cazul lui, *aţi spune că atitudinea pe care-o descrieţi*, *de a trata sentimentele dreptprovizorii*, *de a nu se implica emoţional*, *s-a extins dincolo de relaţiile cu ţara natala*, *până în relaţiile personale*?

N-am cum să ştiu. Dumneavoastră sunteţi biograful. Dacă veţi considera că merită să urmăriţi această idee, atunci urmăriţi-o.

Putem să discutăm despre profesiunea de dascăl, *în ceea ce-lpriveşte*? *El scrie că nu era făcut pentru a fi profesor*. *Ce părere aveţi*?

După părerea mea, cel mai bine predai ceea ce ştii cel mai bine şi ceea ce-ţi place mai mult. John avea destul de multe cunoştinţe despre o serie întreagă de lucruri, dar nu se pricepea în mod deosebit la ceva anume. Aş considera asta o bilă neagră pentru el. în al doilea rând, deşi unii scriitori erau foarte importanţi pentru el - romancierii ruşi din secolul al XIX-lea, bunăoară -, măsura adevărată a interesului său nu se vădea atunci când preda. Mereu rămânea ceva nespus. De ce? Nu ştiu. Nu pot decât să bănuiesc că părea să aibă o oarecare tendinţă spre secretoşenie, ceva ce ţinea de firea lui, care se manifesta şi când preda.

Credeţi, *prin urmare*, *că şi-a petrecut anii de muncă*, *sau cei mai mulţi din ei*, *într-o profesiune pentru care nu avea talent*?

Cam mult spus. John era un universitar pe deplin competent. Un universitar pe deplin competent, dar nu şi un profesor notabil. Poate că, dacă ar fi predat sanscrita, situaţia ar fi fost cu totul alta - sanscrita sau orice alt subiect în care convenţiile îţi permit să fii puţin mai sec şi rezervat.

Odată mi-a spus că şi-a greşit vocaţia, că ar fi trebuit să se facă bibliotecar. înţeleg motivul.

Nu am reuşit să pun mâna pe programele de studiu din anii 70 - Universitatea din Cape Town se pare că nu arhivează asemenea documente -, dar printre hârtiile lui Coetzee am dat de un anunţ referitor la un curs pe care Taţi ţinut împreuna în 1976, pentru studenţi din afara universităţii. Vă amintiţi de acel curs?

Da, cum să nu. Era un curs de poezie. La vremea respectivă, faceam o lucrare despre Hugh McDiarmid, aşa că am profitat de ocazie să-l citesc foarte atent pe McDiarmid şi să-l recomand spre lectură. John îi punea pe cursanţi să citească Pablo Neruda în traducere. Nu citisem nimic din Neruda, aşa că asistam la cursurile lui.

O alegere ciudată, nu credeţi, pentru o persoană ca el: Neruda?

Ba nicidecum. John avea o preferinţă pentru poezia amplă, luxuriantă: Neruda, Whitman, Stevens. Nu trebuie să uitaţi că, în felul său, a fost un copil al anilor ’60.

în felul său - ce vreţi să spuneţi?

Adică în limitele unei anumite acurateţi, ale unei anumite raţionalităţi. Fără a fi un dionisiac, aproba în principiu spiritul dionisiac. Aproba în principiu să te laşi dus de val, deşi nu-mi amintesc să se fi lăsat vreodată dus de val - probabil că nici n-ar fi ştiut cum s-o facă. Simţea nevoia să creadă în resursele inconştientului, în forţa creatoare a proceselor inconştiente. De unde şi înclinaţia lui spre poeţii ceva mai profetici.

Cu siguranţă aţi observat cât de rar comenta despre sursele propriei sale creativităţi. O explicaţie e firea lui secretoasă, despre care v-am pomenit. Dar sugerează şi o reţinere de a analiza sursele inspiraţiei sale, ca şi când a fi prea conştient de sine l-ar fi mutilat.

Cursul a fost un succes - cursul pe care l-aţi ţinut împreună?

Eu, unul, am avut ce învăţa din el - am învăţat despre istoria suprarealismului latino-american, de exemplu. Cum am spus, John ştia câte puţin despre o grămadă de lucruri. Dar nu ştiu cu ce s-au ales studenţii. După experienţa mea, ei îşi dau iute seama dacă ceea ce predai este important pentru tine. Dacă este, atunci sunt dispuşi să-i acorde şi ei importanţă. Dar dacă hotărăsc, pe bună dreptate sau nu, că nu este important, atunci pa, poţi pleca acasă.

Şi Neruda nu era important pentru el?

Nu, nu asta spun. Poate că era foarte important pentru el. Neruda poate că a fost un model - un model inaccesibil - despre cum poate un poet să răspundă creator la nedreptate şi represiune. Dar - şi asta e ce voiam să spun - dacă tratezi legătura ta cu poetul ca pe un secret personal, care trebuie bine apărat, şi pe lângă asta atitudinea ta la curs e rigidă, formală, n-o să faci niciodată prozeliţi.

Vreţi să spuneţi că n-a făcut prozeliţi, *niciodată*?

Din câte ştiu eu, nu. Poate s-o mai fi destins în anii din urmă, pur şi simplu nu ştiu.

Când l-aţi cunoscut, *în 1972*, *avea o poziţie precară*, *era profesor la un liceu*, *abia mai târziu i s-a oferit un post la universitate*. *Dar chiar şi aşa*, *cea mai mare parte a vieţii lui în câmpul muncii*, *de la douăzeci şi cinci de ani până la şaizeci şi cinci de ani*, *a fost angajat ca profesor*, *de un soi sau altul*. *Revin la întrebarea dinainte*: *nu vi se pare ciudat că un om care nu avea vocaţie pedagogică a făcut carieră de profesor*?

Da şi nu. Cariera didactică numără mulţi refogiaţi şi neadaptaţi.

Şi el ce-a fost: *un refugiat*, *sau un neadaptat*?

Un neadaptat. Şi un ins prudent. îi plăcea siguranţa pe care i-o dădea cecul salarial lunar.

Aş zice că-l criticaţi.

Nu fac decât să scot în evidenţă ceea ce e evident. Dacă nu şi-ar fi irosit atâta din viaţă corectând lucrările elevilor şi asistând la şedinţe plicticoase, poate că ar fi scris mai mult,

poate chiar mai bine. Dar nu era copil. Ştia ce face. A făcut pace cu societatea şi a trăit suportând consecinţele.

Pe de alta parte, faptul că a fost profesor i-a oferit posibilitatea să intre în contact cu o generaţie mai tânără. Ceea ce nu s-ar fi întâmplat dacă s-ar fi izolat de lume şi s-ar fi consacrat în totalitate scrisului.

Asa. e.

i

A avut relaţii speciale de prietenie în rândul studenţilor?

Am impresia că vreţi să mă strângeţi cu uşa. Cum adică, relaţii speciale? Adică dacă a sărit peste cal? Chiar dacă aş ști, deşi nu ştiu, nu as comenta.

» >

Dar tema bărbatului mai în vârstă şi a femeii mai tinere se repetă în proza lui.

Ar fi foarte, foarte naivă concluzia că dat fiind că tema e prezentă în scrierile lui înseamnă că a fost prezentă şi în viaţa lui.

Atunci în viaţa lui interioară.

Viaţa lui interioară. Cine poate spune ce se petrece în vieţile interioare ale oamenilor?

Mai există vreun alt aspect privitor la elpe care aţi dori să-l scoateţi în evidenţă? *Poveşti ce merită spuse*?

Poveşti? Nu cred. John şi cu mine am fost colegi. Am fost prieteni. Ne-am înţeles bine. Dar nu pot spune că l-am cunoscut îndeaproape. De ce mă întrebaţi dacă ştiu poveşti?

Pentru că într-o biografie trebuie să ajungi la un echilibru între poveste şi opinie. De opinii nu duc lipsă - oamenii sunt mai mult decât dispuşi să-mi spună ce cred sau au crezut despre Coetzee -, dar e nevoie de mai mult de-atât ca să dai viaţă poveştii unei vieţi.

Regret, nu vă pot ajuta. Poate că celelalte surse ale dumneavoastră vor avea mai multe de spus. Cu cine veţi mai vorbi?

Am cinci nume pe listă, inclusiv al dumneavoastră.

Numai cinci? Nu credeţi că e cam riscant? Cine suntem ăştia cinci norocoşi? Cum ne-aţi ales?

Vă spun numele. De aici, plec în Africa de Sud -va fi a doua călătorie a mea -, ca să discut cu verişoara lui Coetzee, Margot, de care el a fost apropiat. Apoi în Brazilia, să întâlnesc o femeie care se numeşte Adriana Nascimento, care a locuit în Cape Town o vreme, în anii 1970. După care - încă n-am fixat data - plec în Canada, să văd o femeie pe nume fulia Frankl, care în anii 1970 se numea fulia Smith. Şi mă voi întâlni şi cu Sophie Denoël, la Paris.

Pe Sophie am cunoscut-o. Pe celelalte, nu. De unde aţi aflat numele astea?

De fapt, l-am lăsat pe Coetzee să le aleagă. M-am luat după indicii pe care le-a strecurat el în carnetele lui de însemnări - indicii privitoare la persoanele importante pentru el la vremea respectivă, în anii '70.

Un mod cam ciudat de a vă alege sursele biografice, dacă nu vă supăraţi că v-o spun.

Poate. Mai sunt şi alte nume pe care aş fi vrut să le adaug, ale unor persoane care l-au cunoscut bine, dar, din păcate, nu mai sunt în viaţă. Spuneţi că e un mod ciudat de a începe să lucrezi la o biografie. Poate. Dar nu mă interesează să emit o judecată definitivă în privinţa lui Coetzee. Nu scriu acel gen de carte. Las judecăţile finale în grija istoriei. Eu spun povestea unei perioade din viaţa lui, sau, dacă nu pot realiza o singură poveste, atunci să fie mai multe, din perspective diferite.

Iar sursele pe care le-aţi ales n-au nici un cui împotriva lui sau vreo ambiţie personală de a emite o judecată definitivă asupra lui Coetzee?

[Tăcere.]

întreb: în afară de Sophie şi de verişoara lui, vreuna din celelalte femei a avut o legătură sentimentală cu John Coetzee?

Da. Amândouă. în feluri diferite. Pe care trebuie să le cercetez.

Şi asta n-ar trebui să vă pună pe gânduri? Cu lista foarte restrânsă de surse, nu veţi obţine inevitabil o relatare sau mai multe relatări focalizate mai ales pe ceea ce e personal şi intim, în detrimentul realizărilor acestui om în calitate de scriitor? Mai rău: nu riscati să scrieţi o carte care nu va fi altceva - iertati-mă că mă exprim astfel - decât o reglare de conturi, conturi personale?

De ce? *Pentru că sursele mele sunt femei*?

Pentru că legăturile amoroase, prin natura lor, nu permit partenerilor să aibă unul despre celălalt o părere completă şi infailibilă.

[Tăcere.]

Repet, mi se pare ciudat să realizaţi biografia unui scriitor, fără să abordaţi ceea ce a scris acesta. Dar poate greşesc. Poate sunt demodat. Poate că asta a devenit biografia literară. Trebuie să plec. încă ceva: dacă aveţi de gând să mă citaţi, îmi veţi da ocazia să verific eu mai întâi textul?

Bineînţeles.

(*Interviu realizat în Sheffield*, *Anglia*, *în septembrie 2007*)

Sophie

Mme *Denoël*, *spuneţi-mi cum aţi ajuns să-l cunoaşteţi pe John Coetzee*.

Am fost ani de zile colegi la Universitatea din Cape Town. El, la Catedra de engleză, eu, la cea de franceză. Am colaborat pentru un curs de literatură africană. Asta a fost în 1976. El se ocupa de scriitorii anglofoni, eu, de cei francofoni. Asa ne-am cunoscut.

Şi dumneavoastră cum aţi ajuns la Cape Town?

Soţul meu a fost trimis acolo ca director al Alliance Française, înainte locuisem în Madagascar. în perioada în care am stat la Cape Town, căsătoria noastră s-a destrămat. Soţul meu s-a întors în Franţa, eu am rămas acolo. Am obţinut un post la universitate, ca lector de limbă franceză.

Şi în plus aţi predat şi cursul acela comun, *de care mi-aţi spus*, *cursul de literatură africană*.

Da. Poate să pară ciudat, doi albi predând un curs de literatură africană a scriitorilor negri, dar asa era în vremea aceea. Dacă nu l-am fi tinut noi doi, nu l-ar fi tinut nimeni.

> * »

Din cauză că negrii erau excluşi din universitate?

Nu, nu, la vremea aceea, sistemul începuse să se fisureze. Existau studenţi negri, chiar dacă nu multi; şi lectori negri. Dar foarte puţini specialişti în Africa, în continentul african. Asta e unul dintre lucrurile surprinzătoare pe care le-am descoperit cu privire la Africa de Sud: cât era de insulară. M-am întors acolo anul trecut, într-o vizită, şi era la fel: aproape nici un interes faţă de restul Africii. Africa era un continent obscur, undeva la nord, mai bine să rămână neexplorat.

Şi dumneavoastră? *De unde acest interes pentru Africa*?

Din educaţia mea. Din Franţa. Nu uitati că Franţa a fost cândva o mare putere colonială. Chiar şi după încheierea oficială a erei coloniale, Franţa a avut alte mijloace la dispoziţie ca să-şi păstreze influenţa - mijloace economice, mijloace culturale. *La Francophonie*^ acesta a fost noul nume pe care l-am inventat noi pentru vechiul imperiu. Erau promovaţi scriitori francofoni, erau sărbătoriţi, studiaţi. Pentru *agrégation*^ l-am studiat pe Aimé Césaire.

Şi cursulpe care Lăţi predat în colaborare cu John Coetzee - sunteţi de părere că a fost un succes?

Da, aşa cred. A fost un curs introductiv, nu mai mult, dar studenţii au considerat că le-a deschis ochii - ca să folosesc expresia englezească.

Studenţii albi?

Albi şi câţiva negri. Pe studenţii negri mai radicali nu i-am atras. Abordarea noastră ar fi fost prea academică pentru ei, insuficient de *engagé*. Am socotit că era suficient să le oferim studenţilor o idee generală despre bogăţiile din restul Africii.

1. Concurs pentru recrutarea de profesori în învăţământul secundar şi universitar.

Iar dumneavoastră şi Coetzee aţi convenit asupra acestui demers?

Eu aşa zic. Da.

Dumneavoastră eraţi specialistă în literatura africană, *el însă*, *nu*. *Pregătirea lui era în literatura metropolei*. *Cum de a ajuns să predea literatură africană*?

E adevărat că nu avea o pregătire universitară în acest domeniu. Dar avea cunoştinţe generale bune despre Africa, e drept că din cărţi, nu practice, el nu călătorise prin Africa, însă cunoştinţele obţinute din cărţi nu sunt lipsite de valoare - nu-i aşa? Cunoştea istoria, politica. Ii citise pe autorii importanţi de limbă engleză şi franceză (bineînţeles că, la vremea respectivă, literatura africană nu număra multe titluri - azi e altă situaţie). Avea şi lacune - Maghrebul, Egiptul şi aşa mai departe. Şi nu ştia nimic despre diaspora, mai ales cea din Caraïbe, acesta era domeniul meu.

Ce părere aveaţi despre el ca profesor?

Era bun. Nu spectaculos, dar competent. întotdeauna bine pregătit.

Se înţelegea bine cu studenţii?

Asta n-am de unde să ştiu. Poate că, dacă găsiţi câţiva studenţi de-ai lui din perioada respectivă, ei v-ar putea spune.

Şi dumneavoastră? *în comparaţie cu el*, *dumneavoastră vă înţelegeaţi bine cu studenţii*?

[Râde.] Ce-aţi vrea să vă spun? Da, presupun că eram mai populară, mai entuziastă. Eram tânără, nu uitaţi, şi-mi plăcea să vorbesc şi despre cărţi, după orele de limbă. Făceam pereche bună, noi doi, aşa îmi facea impresia, el mai serios, mai rezervat, eu mai deschisă, mai exuberantă.

Era cu mult mai în vârstă decât dumneavoastră.

Cu zece ani. Cu zece ani mai în vârstă decât mine.

[Tăcere.]

Aţi dori să mai adăugaţi ceva pe marginea acestui subiect? Alte aspecte privitoare la el, despre care aţi dori să comentaţi?

Am avut o relaţie. Presupun că vă e cunoscut lucrul acesta. Nu a ţinut.

De ce?

N-a fost să fie.

Aţi dori să spuneţi mai multe?

Adică dacă vreau să spun mai multe pentru carte? Nu înainte să-mi spuneţi dumneavoastră ce fel de carte va fi. O carte de bârfe, sau una serioasă? Aveţi autorizaţie s-o scrieţi? Cu cine o să mai staţi de vorbă în afară de mine?

E nevoie de autorizaţie ca să scrii o carte? Dacă vrei să obţii autorizaţie, cui te adresezi? Executorilor testamentari ai lui Coetzee? Nu cred. Dar vă pot asigura că este o carte serioasă, o biografie ce se vrea serioasă. Mă concentrez pe anii de după întoarcerea lui Coetzee în Africa de Sud, în 1971-1972, până la prima lui recunoaştere publică, în 1977. Mi se pare o perioadă importantă a vieţii lui, importantă şi totuşi neglijată, o perioadă în care încă îşi căuta drumul ca scriitor.

Cât despre persoanele pe care am ales să le intervievez, o să vă răspund franc. Am făcut două călătorii în Africa de Sud, una anul trecut, alta acum doi ani. Călătoriile n-au dat reztdtatele pe care le sperasem. Dintre cei care l-au cunoscutpe Coetzee cel mai bine, câţiva au murit. De fapt, întreaga generaţie căreia i-a aparţinut el aproape că a dispărut. Iar amintirile supravieţuitorilor nu erau întotdeauna demne de crezare. într-un caz sau două, persoane care susţineau că-l cunoscuseră s-au dovedit, după ce i-am luat la bani mărunţi, că vorbeau de-un alt Coetzee (după cum ştiţi, Coetzee nu este un nume neobişnuit în ţara aceea). Ca urmare, biografia se va baza pe interviuri luate unor prieteni şi colegi, foarte puţini, printre care sper să fiţi şi dumneavoastră. E de-ajuns ca să vă liniştesc?

Nu. Cum rămâne cu jurnalele lui? Cu scrisorile lui? Carnetele lui de însemnări? De ce vă bazaţi atât de mult pe interviuri?

Mme *Denoël, am citit scrisorile şi jurnalele la care am avut acces. Nu se poate pune temei pe ce scrie Coetzee acolo, nu în sensul consemnării realităţii-şi asta nu pentru că era un mincinos, ci pentru că era plăsmuitor. în scrisori, inventează o poveste despre sine, destinată corespondenţilor săi; în jurnale, face cam acelaşi lucru pentru propriii ochi, sau poate pentru posteritate. Ca documente, îşi au valoarea lor, bineînţeles; dar, dacă vrei adevărul, adevărul întreg, atunci trebuie să pui alături mărturiile celor care l-au cunoscut în carne şi oase, care au luat parte la viaţa lui.*

Bun, dar dacă suntem cu toţii plăsmuitori, aşa cum îl numiţi pe Coetzee? Dacă şi noi născocim permanent poveştile vieţilor noastre? De ce să fie ceea ce vă spun eu despre Coetzee mai demn de crezare decât ceea ce scrie el despre sine?

Bineînţeles că suntem cu toţii plăsmuitori, mai mult sau mai puţin. Nu neg asta. Dar ce aţi prefera: o serie de relatări independente din perspective independente, din care, mai apoi, să încercaţi să sintetizaţi un întreg, sau autoproiecţia masivă, unitară, cuprinsă în opera lui? Eu, unul, ştiu ce-aş prefera.

Da, îmi dau seama. Rămâne încă cealaltă întrebare pe care am pus-o, privitoare la discreţie. Nu sunt genul care crede că, după ce o persoană moare, nu mai există reticenţe. Nu sunt neapărat dispusă să împărtăşesc lumii ceea ce a fost între mine şi John Coetzee.

Sunt de acord. Discreţia e privilegiul dumneavoastră, dreptul dumneavoastră. Cu toate acestea, vă rog să vă luaţi un răgaz de reflecţie. Un scriitor mare este proprietatea întregii lumi. L-aţi cunoscut îndeaproape pe John Coetzee. Va veni ziua în care dumneavoastră veţi pleca dintre noi.

Credeţi că e bine ca amintirile dumneavoastră să dispară odată cu dumneavoastră?

Un scriitor mare? Ce-ar mai râde John dacă v-ar auzi! Vremea scriitorului mare a apus de mult, ar zice el.

Vremea scriitorului ca oracol - da, *sunt de acord*, *vremea aceea a trecut*. *Dar n-aţi accepta că un scriitor bine-cunoscut - hai să-i spunem astfel-*, *o figură bine-cunoscută în viaţa noastră culturală comună*, *este*, *într-o oarecare măsură*, *de domeniul public*?

în această privinţă, opinia mea este irelevantă. Relevant este ceea ce credea el însuşi. Şi în această privinţă, răspunsul este limpede. Credea că poveştile vieţilor noastre sunt ale noastre şi le putem construi cum vrem noi, în cadrul sau chiar împotriva reţinerilor impuse de lumea reală - aşa cum dumneavoastră înşivă ati recunoscut adineauri. De aceea am folosit anume termenul *autorizaţie*. Nu mă refeream la autorizaţie din partea familiei sau a executorilor, ci la autorizaţie din partea lui. Dacă el nu v-a autorizat să dezvăluiri partea intimă a vieţii lui, atunci cu siguranţă eu n-o să vin în întâmpinarea dumneavoastră.

Coetzee nu mă putea autoriza, *din simplul motiv că nu ne-am întâlnit niciodată*. *Dar*, *asupra acestui aspect*, *hai să acceptăm că avem păreri diferite şi hai să mergem mai departe*. *Revin la cursul de care vorbeaţi*, *cursul de literatură africană pe care l-aţi predat împreună*. *O observaţie de-a dumneavoastră mă intrigă*. *Aţi spus că nici dumneavoastră*, *nici el nu i-aţi atras pe studenţii africani mai radicali*. *De ce*?

Pentru că noi înşine nu eram radicali, în orice caz nu conform standardelor lor. Evident, amândoi fuseserăm afectaţi de anul 1968. în 1968, eu încă eram studentă la Sorbona, unde am luat parte la manifestaţii, în zilele acelea din luna mai. John era în Statele Unite la vremea respectivă şi a intrat în conflict cu autorităţile americane, nu-mi amintesc toate detaliile, ştiu doar că a fost un punct de cotitură în viaţa lui. Dar subliniez că nu eram marxişti, nici

el, nici eu, si în nici un caz maoisti. Poate că eu eram mai de stânga, dar îmi puteam permite, fiind protejată de statutul meu în cadrul enclavei diplomatice franceze. Dacă aş fi avut necazuri cu forţele de securitate sud-africane, aş fi fost pusă discret într-un avion spre Paris, şi cu asta se încheia toată povestea. N-as fi sfârsit într-o celulă de închisoare.

> >

Câtă vreme Coetzee...

Nici Coetzee n-ar fi sfârşit într-o celulă de închisoare. Nu era un militant. Ideile lui politice erau mult prea idealiste, prea utopice. De fapt, nu era un ins interesat de politică. Dispreţuia politica. Nu-i plăceau scriitorii politici, scriitorii care expuneau un program politic.

Dar a publicat în anii 70 comentarii cu orientare stângistă. *Mă gândesc la eseurile lui despre Alex La Guma*, *de exemplu*. *îl simpatiza pe La Guma*, *iar La Guma era comunist*.

La Guma a fost un caz special. Il simpatiza pe La Guma deoarece La Guma era din Cape Town, şi nu pentru că era comunist.

Spuneţi că nu-l interesa politica. *Adică era apolitic*? *Pentru că unii spun că apoliticul este doar o varietate a politicului*.

Nu, nu apolitic, mai degrabă antipolitic. Considera că politica scoate ce-i mai rău în oameni. Scoate ce-i mai rău în oameni si scoate la suprafaţă indivizii cei mai răi ai societăţii. Prefera să n-aibă nimic de-a face cu politica.

îşi jdcea cunoscută această atitudine antipolitică în timpul cursurilor?

Bineînţeles că nu. Se ferea cu scrupulozitate de prozelitism, îi descopereai convingerile politice abia după ce-l cunoşteai mai bine.

Spuneaţi că ideile lui politice erau utopice. *Sugeraţi că erau nerealiste*?

Aştepta ziua în care politica şi statul vor dispărea. O aşteptare pe care nu o pot numi decât utopică. Pe de altă

parte, nu investea prea multă energie în idealurile astea utopice. Era prea calvinist pentru asta.

Puteţi, *vă rog*, *să explicaţi*?

Vreţi să vă spun ce se ascundea în spatele ideilor politice ale lui Coetzee? O să descoperiţi dacă îi citiţi cărţile. Dar hai să încerc.

în opinia lui Coetzee, noi, oamenii, nu vom abandona niciodată politica, pentru că politica este prea convenabilă şi prea atrăgătoare ca teatru în care să ne putem da frâu liber celor mai abjecte emoţii. Emoţiile abjecte însemnând ură, ranchiună, dispreţ, gelozie, sete de sânge şi aşa mai departe. Cu alte cuvinte, politica, aşa cum o ştim noi, este un simptom al stării noastre de decădere şi exprimă această stare de decădere.

Chiar si politica de eliberare?

Dacă vă referiţi la politica luptei de eliberare din Africa de Sud, răspunsul este da. Atâta vreme cât eliberarea însemna eliberare naţională, eliberarea naţiunii negre din Africa de Sud, John nu era deloc interesat de ea.

Prin urmare, *era ostil luptei de eliberare*?

Ostil? Nu, nu era ostil. Ostil, simpatizant - ca biograf, dumneavoastră mai mult decât oricine ar trebui să fiţi prudent când puneţi oamenii în sertăraşe etichetate.

Eu sper că nu-lpun pe Coetzee într-un sertar.

Ei bine, mie aşa mi se pare. Nu, nu era ostil luptei de eliberare. Dacă eşti fatalist, aşa cum avea el pornirea să fie, n-are nici un rost să fii ostil cursului urmat de istorie, oricât ai regreta-o. în ochii fatalistului, istoria este destin.

Bun, *dar atunci a regretat lupta de eliberare*? *A regretat forma pe care a luat-o lupta de eliberare*?

A acceptat faptul că lupta de eliberare era dreaptă. Lupta era dreaptă, dar noua Africă de Sud pe care aceasta năzuia s-o creeze nu era suficient de utopică pentru el.

Ce-ar fi fost suficient de utopic pentru el?

închiderea minelor. Smulgerea din pământ a viilor. Dispersarea forţelor armate. Abolirea automobilului.

Vegetarianismul universal. Poezie pe străzi. Lucruri din astea.

Cu alte cuvinte, *merita să lupţi pentru poezie şi căruţe trase de cai*, *si vegetarianism*, *dar nu pentru eliberarea de apartheid*?

Pentru nimic nu merită să lupţi. îmi impuneţi rolul de a-i apăra poziţia, o poziţie pe care din întâmplare nu o împărtăşesc. Pentru nimic nu merită să lupţi, deoarece lupta nu face decât să prelungească ciclul de agresiune şi represalii. Nu fac decât să repet ce spune Coetzee cu voce tare şi răspicat în scrierile lui, pe care spuneţi că le-aţi citit.

Era în largul său cu studenţii săi negri - în general cu negrii?

Era oare în largul său cu cineva? Nu era o persoană în largul său (se poate spune aşa în engleză?). Nu se relaxa niciodată. Am văzut asta cu propriii ochi. Prin urmare: era în largul său cu negrii? Nu. Nu se simţea în largul său printre oameni care se simţeau în largul lor. Relaxarea celorlalţi îl stânjenea. Ceea ce - în opinia mea - îl împingea în direcţie opusă.

Adică?

Vedea Africa într-o aură romantică. Pentru el, africanii erau incarnări, într-un fel care se pierduse de mult în Europa. Ce vreau să spun cu asta? O să încerc să explic. In Africa, zicea el, trupul şi sufletul nu se distingeau unul de altul, trupul era sufletul. Avea o întreagă filozofie despre trup, despre muzică şi dans, pe care nu o pot reproduce, dar care mie mi se părea, chiar şi atunci - cum să zic? -, inutilă. Inutilă politic.

Continuaţi, *vă rog*.

Filozofia lui atribuia africanilor rolul de păzitori ai fiinţei mai adevărate, mai profunde, mai primitive, a omenirii. Ne certam destul de aprig pe această temă. îi spuneam că poziţia lui se reducea la un primitivism romantic de modă veche. în contextul anilor ’70, al luptei de eliberare şi al regimului de apartheid, nu era de nici un folos să-i priveşti

pe africani aşa cum îi privea el. Şi, oricum, era un rol pe care ei nu mai erau dispuşi să-l joace.

Acesta a fost motivul pentru care studenţii negri evitau cursul lui, *cursul dumneavoastră reunit*, *despre literatura africană*?

Era un punct de vedere pe care el nu-l expunea oricând şi oricui. Era întotdeauna foarte atent în această privinţă, foarte corect. Dar, dacă îl ascultai cu atenţie, era posibil să te lămureşti asupra lui.

A mai fost un aspect, încă o tendinţă în felul său de a gândi, pe care trebuie să-l menţionez. în opinia lui, ca a multor albi, Cape, cel apusean şi probabil şi cel nordic, se distingea de restul Africii de Sud. Cape era o ţară de sine stătătoare, cu propria geografie, propria istorie, propriile limbi şi propria cultură. în acest Cape mitic, bântuit de fantomele a ceea ce obişnuiam să numim hotentoţi, îşi aveau rădăcinile oamenii de culoare, mai puţin afrikanerii, dar africanii negri erau străini, cei-veniţi-după, outsideri, la fel ca englezii.

De ce pomenesc acest lucru? Deoarece sugerează felul în care el justifica atitudinea mai degrabă abstractă, mai degrabă antropologică, pe care o aborda faţă de Africa de Sud neagră. Nu avea nici un *sentiment* faţă de sud-africanii negri. Asta a fost concluzia mea personală. Poate că erau concetăţenii lui, dar în nici un caz conaţionalii lui. Istoria - ori destinul, pentru el unul şi acelaşi lucru - i-o fi consacrat rolului de moştenitori ai pământului, dar, în străfundul minţii lui, ei continuau să fie *ei*, cei opuşi *nouă*.

Dacă africanii erau ei, *cine erau* noi? *Afrikanerii*?

Nu. *Noi* erau, în principal, oamenii de culoare. E un termen pe care eu îl folosesc cu reţinere, ca un simbol în stenografie. El - Coetzee - îl evita cât putea de mult. Am menţionat utopismul lui. Tânjea după ziua în care toţi cei din Africa de Sud nu-şi vor mai spune nici africani, nici europeni, nici albi, nici negri, în nici un fel, când istoriile familiale vor ajunge atât de încâlcite şi de amestecate,

încât oamenii nu se vor mai distinge din punct de vedere etnic, adică vor fi - şi iar folosesc acel cuvânt mânjit - coloraţi. Viitorul brazilian, aşa îl numea el. Avea o simpatie deosebită pentru Brazilia şi brazilieni. Deşi niciodată n-a fost acolo.

Dar avea prieteni brazilieni.

A cunoscut câţiva refugiaţi brazilieni în Africa de Sud.

[Tăcere.]

Aţi vorbit despre un viitor amestecat. *Vă referiţi şi la amestecul biologic*? *La căsătoriile interrasiale*?

Nu mă întrebaţi pe mine. Eu doar relatez.

Atunci de ce, *în loc să contribuie la acest viitor zămislind copii de culoare-pe căi legitime sau nelegitime-*, *de ce avea o legătură cu o tânără colegă albă din Franţa*?

[Râde.] Nu mă întrebaţi pe mine.

Despre ce vorbeaţi?

Despre orele noastre de la catedră. Despre colegi şi studenţi. Cu alte cuvinte, chestii profesionale. Şi mai vorbeam şi despre noi.

Continuaţi.

Vreţi să vă spun dacă vorbeam despre ce scria? Răspunsul e nu. Nu-mi vorbea niciodată despre ce scria, iar eu nu-l presam.

Era aproximativ perioada în care scria In inima ţării.

Se apropia de încheierea romanului *în inima ţării*.

Ştiaţi că în inima ţării *urma să fie despre nebunie*, *paricid şi aşa mai departe*?

N-aveam nici cea mai mică idee.

L-aţi citit înainte de publicare?

Da.

Şi cum vi s-a părut?

[Rade.] Aici, trebuie să fiu prudentă. Presupun că nu vă referiţi la părerea mea critică, ci la felul în care am reacţionat. Sincer, la început mi-a fost puţin teamă gândindu-mă că o să apar în carte în cine ştie ce ipostază stânjenitoare.

De unde ideea asta?

Pentru că - mă rog, asa mi se părea la vremea respectivă, acum îmi dau seama de naivitatea acestui gând - credeam că nu poţi fi implicat într-o relaţie strânsă cu o altă persoană şi s-o excluzi din universul tău imaginar.

Si v-ati recunoscut în carte?

Nu.

V-a supărat lucrul ăsta?

Cum adică - faptul că nu m-am regăsit în cartea lui?

V-a supărat să constataţi că aţi fost exclusă din universul lui imaginar?

Nu. învăţam. Excluderea mea era parte a educaţiei mele. Putem să nu mai continuăm pe tema asta? Cred că v-am spus destule.

Vă sunt recunoscător, *bineînţeles*. *Dar*, Mme *Denoël*, *permiteţi-mi să mai profit puţin de răbdarea dumneavoastră*. *Coetzee nu a fost niciodată un scriitor de succes*. *Ceea ce nu înseamnă că nu i s-au vândut cărţile*, *si încăfoarte bine*. *Vreau doar să spun că publicul nu l-a îndrăgit cu adevărat*. *Imaginea lui publică era aceea a unui intelectual distant ţi înfumurat*, *o imagine pe care n-a încercat niciodată s-o risipească*. *Ba chiar s-ar putea spune că a încurajat-o*.

Nu cred căeo imagine corectă. *Conversaţiile pe care le-am avut cu oameni care l-au cunoscut bine dezvăluie o persoană cu totul diferită - nu neapărat una mai caldă ca temperament*, *dar mai nesigură de sine*, *mai derutată*, *mai umană*, *dacă pot spune asa*.

Mă întreb dacă aţi fi dispusă să-mi spuneţi ceva despre această latură umană a lui. *Apreciez ceea ce-aţi spus despre ideile lui politice*, *dar există cumva niste povesti de natură mai personală*, *pe care aţi fi dispusă să le împărtăşiţi*, *povesti care ar arunca o lumină mai bună asupra caracterului său*?

Adică poveşti care l-ar pune într-o lumină mai atrăgătoare, mai ataşantă, poveşti despre bunătatea lui faţă de animale,

bunăoară, faţă de animale şi femei? Nu, asemenea poveşti le voi păstra pentru memoriile mele.

[Râsete.]

Bun, o să vă spun o singură poveste. Poate că n-o să vă pară chiar personală, ci din nou o chestiune politică, dar trebuie să ţineți cont că, în acele vremuri, politica se insinua în toate.

Un jurnalist de la *Libération*, ziarul francez, a fost trimis în Africa de Sud şi m-a rugat să aranjez o întâlnire cu John. M-am dus la John şi l-am convins să accepte: i-am spus că *Libération* era o publicaţie bună, i-am spus că ziariştii francezi nu erau ca oamenii din presa sud-africană, n-ar veni niciodată la un interviu fără să-si fi făcut temele.

Interviul a avut loc în biroul meu din campus. M-am gândit să asist şi eu, în cazul în care erau probleme de limbă, John nu vorbea bine franceza.

Mă rog, curând a devenit limpede că pe jurnalist nu-l interesa John, îl interesa doar ceea ce-i putea spune John despre Breyten Breytenbach, care în acea vreme avea probleme cu autorităţile sud-africane. Iar în Franţa se manifesta un viu interes faţă de Breytenbach - era o figură romantică, trăia în Franţa de ani de zile, era în contact cu intelectualii francezi.

John i-a răspuns că nu-i putea fi de nici un ajutor: îl citise pe Breytenbach, dar asta era tot, nu-l cunoştea personal, nu-l întâlnise niciodată. Ceea ce era întru totul adevărat.

Dar jurnalistul, familiarizat cu viaţa literară franceză, unde totul are un aer incestuos, n-a vrut să-l creadă. Ce motiv ar avea un scriitor să refuze să discute despre un alt scriitor care face parte din acelaşi trib mic, tribul afrikanerilor, altul decât că există o râcă între ei sau o animozitate politică?

Prin urmare, ziaristul insista pe lângă John, iar John se străduia să-i explice cât de greu este pentru un străin, pentru un outsider, să aprecieze succesul lui Breytenbach ca poet, deoarece poezia lui era atât de profund ancorată în *volksmond*, în limba vernaculară.

“Vă referiţi la poeziile scrise în dialect?” a întrebat jurnalistul. Şi, cum John n-a priceput întrebarea, jurnalistul a adăugat plin de dispreţ: “De bună seamă că veţi fi de acord că nu se poate scrie poezie mare în dialect”.

Remarca asta l-a înfuriat de-a binelea pe John. Dar deoarece felul lui de-a se supăra era nu să strige şi să facă o scenă, ci să adopte o atitudine îngheţată şi să se retragă în tăcere, tipul de la *Libération* a rămas perplex. Habar n-avea ce provocase.

Mai târziu, după plecarea lui John, am încercat să-i explic faptul că afrikanerii devin foarte emoţionali când le este insultată limba, că probabil Breytenbach însuşi ar fi răspuns în acelaşi mod. Jurnalistul a dat din umeri. E complet aiurea, a zis el, să scrii în dialect când ai la dispoziţie o limbă universală (de fapt, n-a zis “dialect”, ci “un dialect obscur”, şi n-a spus “o limbă universală”, ci “o limbă adevărată”, *une vraie langue*). Moment în care mi-am dat seama că el îi punea pe Breytenbach şi John în aceeaşi categorie, aceea a scriitorilor care se exprimă în dialect.

Bineînţeles că John nu scria în afrikaans, ci în engleză, într-o engleză foarte bună, toată viaţa lui scrisese în engleză. Chiar şi aşa, reacţiona foarte înţepat - în maniera pe care v-am descris-o -, când considera că demnitatea limbii afrikaans era insultată.

Traducea din afrikaans, *nu-i asa*? *Adică*, *traducea scriitori de limbă afrikaans*.

Da. Ştia bine afrikaans, eu aşa zic, dar cam aşa cum ştia şi franceza, adică o scria mai bine decât o vorbea. Nu că as fi avut eu competenţa să judec cât de bine ştia afrikaans, desigur, dar asta a fost impresia mea.

Prin urmare, *discutăm despre cineva care nu vorbea bine limba*, *care se ţinea departe de religia naţională sau cel puţin de religia de stat*, *care avea concepţii cosmopolite*, *ale cărui opinii politice erau - cum să spunem - disidente*, *dar care era dispus să adopte identitatea unui afrikaner*. *Cum vă explicaţi acest lucru*?

Părerea mea este că, sub scrutarea istoriei, el simţea că nu avea cum să se distanţeze de afrikaneri şi în acelaşi timp să-şi păstreze respectul de sine, chiar dacă acest lucru însemna să fie asociat cu toate aspectele politice pentru care erau responsabili afrikanerii.

Nu a existat nimic pozitiv care să-l determine să adopte identitatea de afrikaner -de exemplu, *ceva în plan personal*?

O fi fost, nu ştiu. Nu i-am cunoscut familia. Poate că ei ar putea oferi un indiciu. Dar John era, prin natura lui, foarte precaut, ca o broască ţestoasă. Când simţea pericolul, se retrăgea în carapacea lui. Fusese respins prea adesea de afrikaneri, respins şi umilit - e suficient să-i citiţi volumul de amintiri din copilărie, ca să vedeţi acest lucru. Nu avea de gând să-şi asume riscul de a fi respins din nou.

Prin urmare, *prefera să rămână un outsider*.

Cred că ăsta era rolul care-i convenea cel mai mult. Nu era genul gregar. Nu era jucător de echipă.

Spuneţi că nu i-aţi cunoscut familia. *Nu vi se pare ciudat*?

Nu, câtuşi de puţin. Mama lui murise înainte să ne cunoaştem noi, tatăl lui nu o ducea bine cu sănătatea, fratele lui părăsise ţara, iar cu celelalte rude avea o relaţie tensionată. Eu, una, eram căsătorită, prin urmare, relaţia noastră, atâta câtă a fost, nu putea fi decât clandestină.

Dar vorbeam despre familiile noastre, despre originile noastre. Ceea ce distingea familia lui, zic eu, este că erau afrikaneri în plan cultural, nu politic. Ce vreau să spun cu asta? Să reflectăm puţin la Europa din secolul al XIX-lea. Peste tot vezi identităţi etnice sau culturale care se transformă în identităţi politice. Procesul începe în Grecia şi se întinde iute în Balcani şi în Europa Centrală. Nu trece mult şi valul loveşte coloniile. In colonia Cape, creolii vorbitori de olandeză încep să se reinventeze ca o naţiune separată, naţiunea afrikanerilor, şi să facă propagandă pentru obţinerea independenţei naţionale.

Ei bine, cum-necum, valul acela de entuziasm naţionalist romantic a trecut pe lângă familia lui John, fără s-o atingă.

Sau poate familia lui John a ales să nu se lase luată de acest val.

S-a ţinut la distanţă din cauza ideilor politice asociate cu entuziasmul naţionalist - adică ideile antiimperialiste, *antienglezeşti*?

Da. întâi a deranjat-o ostilitatea exacerbată faţă de tot ce era englez, de mistica *Blut und Boden*} mai târziu, s-a ferit de bagajul ideologic adus de naţionaliştii de la dreapta radicală din Europa - rasismul ştiinţific, de pildă - şi de strategiile care-l însoţeau: politizarea culturii, militarizarea tinerilor, religia de stat şi aşa mai departe.

Prin urmare, *una peste alta*, *îl consideraţi pe Coetzee drept un conservator*, *un antiradical*.

Un conservator cultural, da, în sensul în care multi modernişti erau conservatori culturali - mă refer la scriitorii modernişti din Europa, care i-au fost modele. Era profund ataşat de Africa de Sud din tinereţea lui, o Africă de Sud care, în 1976, începuse să arate ca o ţară imaginară. Ca dovadă, trebuie doar să citiţi cartea de care v-am spus, *Copilărie*, unde veţi găsi o nostalgie palpabilă după vechile relaţii feudale dintre albi şi cei de culoare. Pentru oameni ca el, Partidul Naţional cu politica lui de apartheid reprezenta nu conservatorismul înapoiat, ci, dimpotrivă, o inginerie socială de un tip cu totul nou. El era în favoarea texturilor sociale vechi, complexe, feudale, care ofensau teribil minţile ordonate ale *dirigistes* ai apartheidului.

V-aţi aflat vreodată pe poziţii divergente privitor la politică?

îmi puneţi o întrebare dificilă. La urma urmei, unde se sfârşește caracterul şi unde începe politica? La nivel personal, îl consideram prea fatalist, prin urmare prea pasiv. Oare neîncrederea lui faţă de activismul politic se exprima în pasivitatea cu care îşi trăia viaţa, sau un fatalism înnăscut îşi găsea expresia în neîncrederea faţă de acţiunea politică? Nu ştiu ce să spun. însă, la nivel personal, exista o anumită tensiune între noi. Eu voiam ca relaţia noastră să crească,

să se dezvolte, el, pe de altă parte, voia să rămână la fel, neschimbată. Asta a şi provocat ruptura, până la urmă. Pentru că, în viziunea mea, între un bărbat şi o femeie lucrurile nu pot sta pe loc. O iau ori în sus, ori în jos.

Când s-a produs ruptura?

în 1980. Am plecat din Cape Town, m-am întors în Franţa.

N-aţi păstrat legătura?

Mi-a scris o vreme. Mi-a trimis cărţile lui, pe măsură ce apăreau. Apoi n-am mai primit scrisori. Am presupus că şi-a găsit pe altcineva.

Retrospectiv, *ce părere aveţi despre relaţia cu el*?

Ce părere am despre relaţia noastră? John era un francofil convins, genul care crede că, dacă îşi ia drept amantă o franţuzoaică, va fi cel mai fericit om. Din partea amantei franceze se aşteaptă să recite Ronsard şi să cânte Couperin la clavecin, şi totodată să-l familiarizeze pe amantul ei cu tainele amorului franţuzesc. Exagerez, desigur.

Am fost eu amanta franceză din imaginaţia lui? Mă îndoiesc profund. Retrospectiv, socotesc că relaţia noastră a fost comică în esenţa ei. Comico-sentimentală. Bazată pe nişte premise comice. La care mai adaug un element, pe care nu trebuie să-l minimalizez, anume că m-a ajutat să scap dintr-o căsnicie nefericită, şi pentru asta i-am rămas recunoscătoare până în ziua de azi.

Comico-sentimentală... *După cum o spuneţi*, *dă impresia că a fost superficială*. *N-a fost totuşi mai profundă amprenta lăsată de Coetzee asupra dumneavoastră*, *şi a dumneavoastră asupra lui*?

Ce amprentă am lăsat asupra lui, nu sunt eu în măsură să judec. Dar, în general, aş spune că, dacă n-ai o prezenţă puternică, nu laşi nici o urmă adâncă; iar John nu avea o prezenţă puternică. Nu vreau să sune a insolenţă ceea ce spun. Ştiu că avea multi admiratori; Premiul Nobel nu i s-a dat pe degeaba; şi bineînţeles că nu aţi fi azi aici, făcând aceste cercetări, dacă n-aţi considera că a fost un scriitor important. Dar - vorbind serios acum - în toată perioada în

care am fost împreună n-am avut niciodată sentimentul că sunt împreună cu o persoană excepţională, o fiinţă umană cu adevărat excepţională. E o cruzime să spun asta, ştiu, dar, din păcate, e adevărul adevărat. N-am avut parte de nici o străfulgerare din partea lui, care să-mi lumineze dintr-odată întreaga lume. Sau, dacă au existat asemenea străfulgerări, eu am fost oarbă la ele.

L-am socotit pe John inteligent, cultivat, l-am admirat în multe privinţe. Ca scriitor, ştia ce face, avea un stil al său, iar stilul e începutul a ceea ce te face deosebit. Dar nu avea nici o sensibilitate specială, eu n-am descoperit nici una, nici o perspectivă originală asupra condiţiei umane. A fost doar un om, un om al vremurilor sale, talentat, poate chiar dăruit, dar n-a fost uriaş, zău aşa. îmi pare rău dacă vă dezamăgesc. Sunt sigură că alţii care l-au cunoscut vă vor oferi un cu totul alt portret.

Despre cărţile lui: *vorbind obiectiv*, *din perspectiva criticului*, *cum le apreciaţi*?

Primele scrieri mi-au plăcut mai mult. într-o carte cum e *în inima ţârii*, se disting o anumită îndrăzneală, o anumită sălbăticie, pe care le admir încă şi acum. în *Foe*, la fel, chiar dacă nu e dintre primele. Apoi însă a devenit mai cuviincios, mai docil, în opinia mea. După *Dezonoare*, nu m-a mai interesat ce-a scris. Nu i-am citit cărţile ulterioare.

în general, aş spune că scrierile lui n-au pic de ambiţie. Un control mult prea riguros asupra elementelor ficţiunii. N-ai sentimentul că te afli în prezenţa unui scriitor care violentează genul în care scrie, pentru a spune ceea ce n-a fost spus niciodată, or, pentru mine, acesta e semnul marii literaturi. Prea rece, prea îngrijit, aş spune eu. Prea simplu. Prea fără pasiune, pasiune creatoare. Asta-i tot.

(*Interviu realizat la Paris*, *în ianuarie 2008*)

însemnări

Fragmente nedatate

Fragment nedatat

O după-amiază de sâmbătă, iarna, momentul ritualic pentru meciul de rugbi. Prind, el şi tatăl său, trenul de Newlands pentru meciul de deschidere de la 2:15. Acesta va fi urmat, la 4:00, de meciul principal. După meciul principal, vor lua trenul înapoi spre casă.

Merge cu tatăl său la Newlands, deoarece sportul - rugbi iarna, crichet vara - este legătura cea mai puternică între ei, singura care-a rămas, şi pentru că, în prima sâmbătă după întoarcerea lui în ţară, a simţit un junghi în inimă când şi-a văzut tatăl punându-şi haina şi plecând, fără un cuvânt, spre Newlands, ca un copil orfan.

Tatăl lui nu are nici un prieten. Nici el nu are, dar din alte motive. Când era mai mic, avea prieteni; dar aceşti prieteni de demult s-au risipit între timp prin lume, iar el pare să-şi fi pierdut îndemânarea, sau poate voinţa, de a-şi face alţii. Prin urmare, lui nu i-a rămas decât să recurgă la tatăl său, iar tatălui său, să recurgă la el. Cum locuiesc împreună, în zilele de sâmbătă se distrează împreună. Asta-i legea familiei.

Când s-a întors, a fost surprins să constate că tatăl lui nu cunoştea pe nimeni. întotdeauna crezuse că tatăl lui era un tip sociabil. Fie s-a înşelat în această privinţă, fie tatăl lui s-a schimbat. Sau poate e unul dintre lucrurile care li se întâmplă bărbaţilor pe măsură ce îmbătrânesc: se retrag în sine. Sâmbăta, tribunele de la Newlands sunt pline de bărbaţi solitari, îmbrăcaţi în impermeabile gri din gabardină, ajunşi la crepusculul vieţii, taciturni, ca şi când singurătatea lor ar fi o boală ruşinoasă.

El şi tatăl lui şed unul lângă altul în tribuna nordică, urmărind meciul de deschidere. Domneşte o atmosferă de melancolie. E ultimul sezon când stadionul va fi folosit pentru campionatul de rugbi inter-cluburi. Odată cu introducerea televiziunii în ţară, interesul pentru campionat s-a cam evaporat. Bărbaţii care obişnuiau să-şi petreacă după-amiezile de sâmbătă la Newlands preferă acum să stea acasă şi să urmărească la televizor meciul săptămânii.

Din miile de locuri ale tribunei nordice, doar vreo douăsprezece sunt ocupate. Tribuna dinspre gară este complet goală. In tribuna sudică, mai este un grup de spectatori de culoare, suporteri înfocaţi, veniţi să-i susţină pe cei de la UCT şi Villagers şi să-i huiduiască pe cei de la Stellenbosch şi Van der Stei. Doar în tribuna principală e un număr semnificativ de spectatori, vreo mie.

Cu un sfert de secol în urmă, când era copil, lucrurile stăteau cu totul altfel. In zi de derbi - de exemplu, ziua în care Hamiltons juca cu Villagers sau UCT cu Stellenbosch - aveai probleme până şi să găseşti locuri în picioare. Cu o oră înainte de fluierul final, fiirgonete ale săptămânalului *Argus* străbăteau în goană oraşul, aruncând teancuri *Sports Edition* vânzătorilor de la colţurile străzilor, cu relatări ale martorilor oculari despre toate meciurile ligii întâi, chiar şi despre meciurile desfăşurate în îndepărtatele Stellenbosch şi Somerset West, la care se adăugau scorurile ligilor a doua şi a treia, 2A şi 2B, 3A şi 3B.

S-au dus vremurile acelea. Campionatul de rugbi îşi dă ultima suflare. Asta se simte nu numai în tribune, şi ci pe teren. Descurajaţi de ecoul stadionului pustiu, jucătorii par să joace mecanic. Un întreg ritual moare sub ochii lor, un ritual autentic al micii burghezii sud-africane. Ultimii lui suporteri s-au strâns azi aici: bătrâni trişti, ca tatăl lui; fii îndatoritori, mofluzi, ca el.

începe să plouă molcom. El deschide o umbrelă pentru amândoi. Pe teren, treizeci de tineri lipsiţi de entuziasm se agită să pună mâna pe balonul ud.

Meciul de deschidere are loc între Union, în bleu-ciel, şi Gardens, în maro şi negru. Union şi Gardens sunt la coada clasamentului ligii întâi, ameninţate cu retrogradarea. Pe vremuri, nu era asa. Cândva, Gardens era o forţă a rugbiului jucat de Western Province. Acasă, au o fotografie înrămată cu echipa a treia Gardens, cea din 1938, tatăl lui e aşezat în primul rând, purtând tricoul cu dungi, proaspăt spălat, cu ecusonul clubului Gardens şi cu gulerul ridicat

cochet până peste urechi. Dacă n-ar fi avut loc anumite evenimente neprevăzute, mai ales al Doilea Război Mondial, cine ştie dacă tatăl lui n-ar fi fost selecţionat în echipa a doua.

Dacă ar conta vechile legături, tatăl lui ar ţine cu Gardens, nu cu Union. Insă adevărul e că tatălui său nu-i pasă cine câştigă, Gardens, Union sau omul din lună. De fapt, el nu prea reuşește să-şi dea seama de ce anume îi pasă tatălui său, că-i vorba de rugbi sau de orice altceva. Ceea ce-şi doreşte tatăl lui pe lumea asta e un mister, pe care, dacă el, unul, l-ar dezlega, poate ar reuşi să fie un fiu mai bun.

Toţi din familia tatălui său sunt aşa - nimeni n-are nici o pasiune. Ai zice că nu le pasă nici de bani. Tot ce-şi doresc este să se împace bine cu toată lumea şi să mai şi râdă din când în când.

In ceea ce priveşte râsul, el este ultimul companion de care are nevoie tatăl lui. Când e vorba de râs, e codaşul clasei. Un tip morocănos: asa trebuie că-l vede lumea, atunci când îl vede. Un tip morocănos; un supărăcios; un gică-contra.

Şi-apoi mai e problema cu muzica tatălui său. După ce Mussolini a capitulat în 1944 şi germanii au fost alungaţi spre nord, trupele aliate care ocupau Italia, inclusiv sud-africanii, au putut să se relaxeze puţin şi să se distreze. Printre distracţiile ce li se ofereau erau spectacolele gratuite în marile teatre lirice. Tineri din America, din Marea Britanie şi din îndepărtatele dominioane britanice de peste mări, neavând habar de opera italiană, s-au trezit cu drama din *Tosca*, cu *Bărbierul din Sevilia* sau cu *Lucia di Lammermoor*. Doar câţiva au prins gust pentru operă, printre care şi tatăl lui. După ce crescuse cu baladele irlandeze şi englezeşti, muzica asta nouă şi luxuriantă îl vrăjea, spectacolul îl copleşea. Se ducea în fiecare zi la operă, nu se mai sătura.

Prin urmare, când caporalul Coetzee s-a întors în Africa de Sud, la încheierea ostilităţilor, a adus acasă această

nou-descoperită pasiune pentru operă. “*La donna è mobile*”, cânta el în baie. “*Figaro sus*, *Figaro jos1*, cânta el. “*Figaro*, *Figaro*, *FiiiigaroF* S-a dus şi a cumpărat un gramofon, primul în familia lor; tot timpul punea discul de 78 de rotaţii şi-l asculta pe Caruso cântând “Mânuţa ta e îngheţată”[79]. După inventarea LP-urilor, a cumpărat un gramofon mai bun, un model mai nou, şi un album cu Renata Tebaldi interpretând arii celebre.

Aşa că, în adolescenţa lui, în casa lor au fost două şcoli de muzică vocală rivale: o şcoală italiană, a tatălui, exprimată de Tebaldi şi Tito Gobbi, cu toată forţa vocilor lor; şi o şcoală germană, a lui, al cărei fundament era Bach. In fiecare duminică după-amiaza, casa era inundată de corurile din *Misa în si minor*, seara, în schimb, după ce Bach amuţea, tatăl îşi turna un pahar de coniac, punea discul cu Renata Tebaldi şi se aşeza să asculte melodii adevărate.

Din pricina senzualităţii şi decadenţei operei italiene - la şaisprezece ani, el aşa o percepea -, el a luat hotărârea s-o deteste şi s-o dispreţuiască toată viaţa. N-ar fi recunoscut în ruptul capului că poate o dispreţuia doar pentru că tatăl lui o iubea, că ar fi fost în stare să dispreţuiască şi să urască tot ce-i plăcea tatălui său.

Intr-una din zile, când nu era nimeni în preajmă, a scos discul Tebaldi din plic şi, cu o lamă, a tras o zgârietură adâncă pe suprafaţa lui.

Duminică seara, tatăl lui a pus discul. La fiecare rotire, acul sărea.

- Cine-a făcut asta? a întrebat el.

Se părea că nimeni nu era vinovat. Se întâmplase, pur şi simplu. Asa s-a sfârsit cu Tebaldi; Bach era acum suveran.

Pentru fapta aceea răutăcioasă şi meschină are de douăzeci de ani mustrări de conştiinţă, care nu s-au atenuat cu trecerea timpului, dimpotrivă. Unul dintre primele lucruri pe care le-a făcut după întoarcerea în ţară a fost să caute discul Tebaldi în toate magazinele de muzică. Nu l-a mai

79 „Chegelida manina“, arie din Boema de Puccini.

găsit, în schimb a găsit altul, o compilaţie din ariile de demult, interpretate tot de ea. L-a cumpărat şi, odată ajuns acasă, l-a ascultat de la un cap la altul, sperând să-şi ademenească tatăl să iasă din camera lui, la fel cum un vânător ademeneşte o pasăre cu fluieratul său. Dar, tatăl lui nu s-a arătat interesat.

- Nu recunoşti vocea? l-a întrebat el.

Tatăl a clătinat din cap.

- E Renata Tebaldi. Nu-ţi aminteşti cât de mult îţi plăcea Tebaldi pe vremuri?

A refuzat să se dea bătut. A continuat să spere că într-o bună zi, când el nu va fi acasă, tatăl lui va pune discul nou, intact, îşi va turna un pahar de coniac, se va aşeza în fotoliu şi se va lăsa transportat la Roma sau la Milano, sau unde o fi fost opera în care, în tinereţe, urechile lui s-au deschis prima oară la frumuseţile senzuale ale vocii umane. Voia ca pieptul tatei să se umple din nou de bucuria de demult; voia ca, măcar pentru o oră, tatăl lui să retrăiască tinereţea pierdută, să-şi uite existenţa distrusă şi umilitoare de acum. Mai presus de orice, voia ca tatăl lui să-l ierte. *Iartă-mă*! voia să-i spună tatei. *Să te iert*? *Dumnezeule*, *pentru ce să te iert*? voia să-l audă pe tata spunând. La care, dacă îşi găsea destul curaj, în sfârşit ar fi mărturisit totul: *Iartă-mă*, *pentru că*, *în mod deliberat*, *ţi-am zgâriat discul Tebaldi*. *Şi pentru multe altele*, *atât de multe că nu mi-ar ajunge o zi să le înşir*. *Pentru nenumărate gesturi de răutate*. *Pentru răutatea din inima mea*, *care a dus la comiterea acelor gesturi*. *Prin urmare*, *pentru tot ce-am jacut din ziua în care m-am născut*, *şi cu atâta spor*, *ca să-ţi transform viaţa într-un chin*.

Dar nu, nu era nici un semn, oricât de mic, că, în timpul absenţelor sale de acasă, Tebaldi era lăsată să cânte. Tebaldi părea să-şi fi pierdut farmecele; sau te pomeneşti că tatăl lui juca un joc îngrozitor cu el. *Viaţa mea*, *un chin*? *Ce te face să crezi că viaţa mi-a fost un chin*? *Ce te face să crezi că ţi-a stat vreodată în puteri să-mi faci viaţa un chin*?

Din când în când, ascultă singur discul cu Tebaldi; şi, tot ascultându-l, are impresia că ceva începe să se schimbe în el însuşi. Aşa cum trebuie să i se fi întâmplat şi tatălui său, în 1944, inima începe să-i bată la unison cu a lui Mimi. Aşa cum vocea ei, înălţându-se într-o arcuire maiestuoasă, s-a adresat sufletului tatălui său, la fel se adresează acum sufletului său, îndemnându-l să se alăture sufletului ei într-un zbor plin de pasiune şi elan.

Ce-a fost cu el în toţi anii ăştia? De ce n-a ascultat Verdi, Puccini? A fost surd? Sau adevărul adevărat e mult mai rău: nu cumva, încă din adolescenţă, a recunoscut fără greş chemarea lui

Tebaldi, dar din încăpăţânare (“Nu vreau!”) a refuzat să-i dea ascultare? *Jos Tebaldi*, *jos Italia*, *jos carnea*! Iar dacă şi tatăl trebuie să dispară în distrugerea generală, jos şi cu el!

N-are idee ce se petrece înlăuntrul tatălui său. Tatăl nu vorbeşte despre sine, nu ţine un jurnal, nu scrie scrisori. Doar o dată, accidental, uşa s-a crăpat niţel. în suplimentul de *life-style* al săptămânalului *Argus*, a dat peste un test de tipul Da / Nu, pe care tatăl său îl completase şi-l lăsase la vedere, un test intitulat “Indicele satisfacţiei personale”. în dreptul celei de-a treia întrebări - “Ai cunoscut multe persoane de sex opus?” - tatăl îl bifase pe Nu. întrebarea următoare: “Relaţiile cu sexul opus au reprezentat o sursă de satisfacţii pentru tine?” Răspunsul: Nu, din nou.

Din douăzeci de puncte posibile, tatăl lui însumează şase. Peste cincisprezece puncte - zice creatorul Indicelui, un anume Ray Schwartz, doctor în medicină, doctor în ştiinţe, autorul volumului *Cum să ai noroc în viaţa şi dragoste*, un ghid de dezvoltare personală - înseamnă că respondentul duce o viaţă împlinită. Un scor sub zece puncte, pe de altă parte, sugerează că respondentul (bărbat sau femeie) trebuie să-şi cultive o atitudine mai pozitivă, şi pentru asta un prim pas ar fi înscrierea într-un club social sau la cursuri de dans clasic.

De dezvoltat: *tatăl lui şi de ce locuieşte împreună cu el*. *Reacţia femeilor din viaţa lui* (*deconcertare*).

Fragment nedatat

La radio, sunt denunţaţi teroriştii comunişti, împreună cu acoliţii şi susţinătorii lor din Consiliul Mondial al Bisericilor. Termenii denunţurilor se schimbă de la o zi la alta, dar nu şi tonul intimidant. Un ton ce-i este familiar de la Worcester, de pe vremea şcolii, când, o dată pe săptămână, toţi copiii, de la cei mai mici la cei mai mari, erau adunaţi în holul şcolii, ca să li se spele creierele. într-atât de familiară e vocea încât, în clipa în care o aude, îl cuprinde un val de greaţă, astfel că se repede şi închide radioul.

El e produsul unei copilării traumatizate, lucru pe care l-a înţeles de mult; ceea ce-l surprinde e că trauma cea mai mare nu a fost cauzată de spaţiul închis al casei părinteşti, ci de acela deschis al şcolii.

A citit el una-alta despre teoriile pedagogice şi în scrierile produse de şcoala calvinistă olandeză începe să recunoască ceea ce s-a aflat la baza educaţiei pe care a primit-o. Scopul educaţiei, spun Abraham Kuyper şi discipolii lui, este să formeze copilul pentru a deveni un membru al congregaţiei religioase, pentru a deveni cetăţean, părinte. Ceea ce-l pune pe gânduri este cuvântul *a forma*. Cât a fost elev în Worcester, profesorii lui, ei înşişi formaţi de discipolii lui Kuyper, s-au străduit tot timpul să-i formeze pe el şi pe ceilalţi băieţei aflaţi în grija lor - să-i formeze aşa cum un olar dă formă unui vas de lut; în vreme ce el a încercat să le reziste, prin orice mijloace, oricât de nearticulate, patetice, jalnice - să le reziste atunci, aşa cum le rezistă şi acum.

Dar de ce s-a încăpăţânat să le reziste? De unde venea acea rezistenţă a lui, refuzul de a accepta că scopul final al educaţiei ar trebui să fie acela de a-l forma conform unei imagini predeterminate, în caz contrar, el n-ar avea nici o formă, ar rămâne în starea în care l-a dat natura, nemântuit, sălbatic? Nu poate fi decât un singur răspuns: nucleul rezistenţei lui, teoria lui care se opune

kuyperismului, trebuie să se fi tras de la mama lui. Cum-necum, fie din felul în care ea însăşi a fost crescută, ca fiica fiicei unui misionar evanghelic, fie de la singurul an de colegiu pe care l-a făcut şi în urma căruia a primit doar o diplomă ce-i dădea dreptul să predea la cursul primar, mama lui trebuie să-şi fi format un ideal alternativ privind educatorul şi sarcina educatorului, apoi le-a insuflat cumva acest ideal şi copiilor ei. Sarcina educatorului, conform mamei lui, ar trebui să fie aceea de a identifica şi a încuraja talentele înnăscute ale copilului, care-l fac unic. Dacă îl comparăm pe copil cu o plantă, atunci educatorul trebuie să hrănească rădăcinile plantei şi să-i supravegheze creşterea, în loc să-i taie crengile ca să-i dea o formă anume - aşa cum susţineau kuyperienii.

Dar pe ce se bazează el când crede că mama lor - a lui şi a fratelui său - s-a călăuzit după vreo teorie în creşterea lor? De ce n-ar fi adevărat că mama i-a lăsat pe ei doi să crească asemenea unor sălbăticiuni, pur şi simplu pentru că ea însăşi a fost crescută astfel - ea, fraţii şi surorile ei, la ferma din Eastern Cape, unde s-au născut? Răspunsul constă din nume pe care le pescuieşte din adâncurile memoriei: Montessori; Rudolf Steiner. In copilărie, când le-a auzit, numele nu i-au spus nimic. Dar acum, în ceea ce citeşte despre educaţie, dă iarăşi peste ele. Montessori, metoda Montessori: prin urmare, de aceea i s-au dat cuburi să se joace cu ele, cuburi de lemn pe care, la început, le-a rostogolit prin cameră, crezând că pentru asta erau făcute, iar mai târziu le punea unul peste altul, până când turnul (mereu un turn!) se răsturna cu zgomot şi el, teribil de frustrat, începea să plângă în hohote.

Cuburi cu care să înalţi castele, plastilină din care să modelezi animale (la început, a încercat să mestece plastilina); apoi, înainte să fie pregătit pentru aşa ceva, un set Meccano, cu plăci, tije, şuruburi, scripeţi şi manivele.

Micul meu arhitect; *micul meu inginer*. Mama lui a părăsit această lume înainte să devină neîndoielnic de limpede că

el nu se va face nici arhitect, nici inginer, şi, prin urmare, cuburile şi setul Meccano nu-şi exercitaseră magia, probabil nici plastilina {*micul meu sculptor*}. *3-q* fi întrebat mama lui: *A fost o greşeală uriaşă metoda Montessori*? Şi-o fi spus ea, în momente mai grele: *Ar fi trebuit să-i las pe calviniştii ăia să-l formeze*, *n-ar fi trebuit să-l încurajez să reziste*?

Dacă ar fi reuşit să-l formeze toţi profesorii aceia de la Worcester, mai mult ca sigur ar fi devenit ca ei, ar fi patrulat cu o riglă în mână printre şiruri de copii tăcuţi şi le-ar fi bătut în bănci, să le amintească cine e şeful. Şi până la urmă ar fi avut şi el propria sa familie kuyperiană, la care să se întoarcă acasă, o soţie bine formată, obedientă, şi copii bine formaţi, obedienţi - o familie şi o casă într-o comunitate dintr-o patrie. în schimb, cu ce s-a ales? Un tată de care trebuie să aibă grijă, un tată care nu prea ştie să aibă grijă de sine, care fumează niţeluş pe furiş, care trage la măsea niţeluş pe furiş, a cărui opinie despre traiul lor domestic în comun diferă de bună seamă de a lui: opinia, bunăoară, că lui, tatăl nenorocos, i-a căzut pe cap sarcina să aibă grijă de fiul adult, deoarece fiul nu prea ştie să aibă grijă de sine, lucru care sare în ochi, date fiind întâmplările recente din viaţa lui.

De dezvoltat: *propria lui teorie despre educaţie*, *pe care şi-a format-o singur - rădăcinile ei în* (*a*) *Platon şi* (*b*) *Freud*, *elementele ei* (*a*) *condiţia de discipol* (*elevul care aspiră să devină ca profesorul său*) *şi* (*b*) *idealismul etic* (*profesorul care se străduieşte să fie demn de elevul său*), *primejdiile ei* (*a*) *vanitatea* (*profesorul care se complace ca elevul să-i fie discipol*) *şi* (*b*) *sexul* (*legătura trupească*, *o scurtătură spre cunoaştere*).

Incompetenţa sa dovedită în chestiuni sentimentale: *transfer afectiv* (*stil freudian*) *în clasă şi eşecurile sale repetate de a controla acest transfer*.

Fragment nedatat

Tatăl lui ţine contabilitatea unei firme care importă şi vinde piese de schimb pentru maşini japoneze. Pentru că

majoritatea acestor componente nu sunt făcute în Japonia, ci în Taiwan, Coreea de Sud sau chiar Thailanda, nu pot fi socotite piese originale. Pe de altă parte, deoarece nu vin în ambalaje contrafăcute, ci anunţă (cu litere mici) ţara de origine, nu sunt nici piese piratate.

Proprietarii firmei sunt doi fraţi, trecuţi de mijlocul vieţii, care vorbesc engleza cu inflexiuni est-europene şi se prefac a nu înţelege afrikaans, deşi, de fapt, s-au născut în Port Elizabeth şi înţeleg perfect limba afrikaans vorbită în stradă. Personalul este format din cinci persoane: trei vânzători, un contabil şi un ajutor de contabil. Contabilul şi ajutorul său au un mic oficiu, din sticlă şi lemn, care îi izolează de activităţile din jurul lor. Cât despre vânzători, ei îşi petrec timpul între tejghea şi rafturile cu piese auto, întinse până în ungherele îndepărtate şi întunecoase ale magazinului. Vânzătorul principal, Cedric, lucrează la ei de la bun început. Oricât de neobişnuită ar fi o piesă - o carcasă de ventilator pentru un Suzuki cu trei roţi, model 1968, sau o bucşă pentru pivot de fuzetă pentru un camion Impact de cinci tone -, Cedric ştie cu ochii închişi unde s-o găsească.

O dată pe an, firma face inventarul şi fiecare piesă cumpărată sau vândută, până la ultimul nit şi ultimul şurub, trebuie bifată. Este o activitate foarte importantă: majoritatea comercianţilor îşi închid prăvăliile cât ţine inventarul. Dar firma Acme Auto Parts şi-a câştigat reputaţia - spun fraţii - prin faptul că ţine deschis de la opt dimineaţa până la cinci după-amiaza, cinci zile pe săptămână, şi de la opt dimineaţa până la unu la prânz, în zilele de sâmbătă, fie furtună, fie caniculă, cincizeci şi două de săptămâni pe an, cu excepţia Crăciunului şi a Anului Nou. Prin urmare, inventarul trebuie făcut după orele de program.

Fiind contabilul firmei, tatăl lui se află în centrul acestei activităţi. Cât durează inventarul, el îşi sacrifică pauza de prânz şi munceşte seara până târziu. Munceşte singur, fară

nici un ajutor: nici doamna Noerdien, mâna lui dreaptă, nici vânzătorii nu sunt dispuşi să lucreze peste program, ceea ce ar însemna să prindă un tren târziu seara, pentru a ajunge acasă. Acum e prea periculos să călătoreşti cu trenul după lăsarea întunericului, spun ei: mulţi navetişti sunt atacaţi şi jefuiţi. Prin urmare, la terminarea programului, nu mai rămân decât cei doi fraţi, în biroul lor, şi tatăl lui, în oficiul său, aplecaţi asupra documentelor şi registrelor.

- Dacă doamna Noerdien ar sta măcar o oră în plus, în fiecare zi, spune tatăl lui, am putea termina cât ai clipi. Eu aş citi cifrele, ea ar verifica. Dar aşa, singur, parcă nu se mai termină.

Tatăl lui nu este contabil de meserie; dar în anii în care a avut propria firmă de avocatură, a deprins elementele de bază. De doisprezece ani, e contabilul celor doi fraţi, adică de când a renunţat la avocatură. Se poate presupune că fraţii îi cunosc trecutul în avocatură, cu suişuri şi coborâşuri (Cape Town nu e un oraş mare). Il cunosc şi, prin urmare (se poate presupune), îl supraveghează îndeaproape, ca nu cumva, chiar dacă e aproape de vârsta pensionării, să-i vină ideea să-i tragă pe sfoară.

- Dacă ai aduce registrele acasă, îi sugerează el tatei, te-aş?utea ajuta la verificat.

Tata clatină din cap, şi el bănuieşte de ce. Când se referă la egistre, tatăl lui o face cu glas scăzut, ca şi cum ar fi cărţi sfinte,:a si cum a tine evidenta contabilă ar fi o îndatorire sacerdotală, evidenţa contabilă, pare să sugereze atitudinea lui, nu înseamnă loar să aplici o aritmetică elementară la coloane de cifre.

- Nu cred că pot aduce registrele acasă, spune tatăl. Nu cu trenul. Fraţii n-ar permite aşa ceva.

E de înţeles. Ce s-ar alege de Acme, dacă tatăl lui ar fi atacat şi cărţile sfinte ar fi furate?

- Atunci hai să vin eu în oraş, la încheierea programului, şi să fac eu treaba doamnei Noerdien. Am putea lucra împreună de la cinci la opt, să spunem.

Tatăl lui tace.

- Te ajut doar cu verificarea, continuă el. Dacă apare ceva confidenţial, promit să nu mă uit.

Când ajunge pentru prima sesiune de lucru, doamna Noerdien şi vânzătorii au plecat deja acasă. Face cunoştinţă cu fraţii.

- Fiul meu, John, s-a oferit să mă ajute la verificare, zice tatăl lui.

Dă mâna cu ei; domnul Rodney Silverman, domnul Barrett Silverman.

- Nu sunt sigur că ne putem permite să te angajăm, John, zice domnul Rodney şi se răsuceşte către fratele său: Care e mai scump, Barrett, unul cu tidu de doctor, sau un contabil autorizat? S-ar putea să fim nevoiţi să facem un împrumut.

Râd cu toţii de glumă. Apoi îi propun o sumă. Exact suma pe care o câştiga în studenţie, cu şaisprezece ani în urmă, când trecea pe fişe datele recensământului municipal.

Se instalează împreună cu tatăl său în biroul cu pereţi de sticlă. Treaba pe care-o au de făcut e simplă. Trebuie să ia la mână fiecare factură şi să confirme că cifrele au fost transcrise corect în registrele contabile şi în registrul bancar, bifându-le cu creion roşu, şi apoi să verifice totalul din josul paginii.

Se pun pe treabă şi progresează rapid. O dată la o mie de transcrieri, dau peste o greşeală, nu mai mult de cinci cenţi în plus sau în minus. In rest, registrele sunt în perfectă ordine. Aşa cum clericii răspopiţi sunt cei mai buni corectori, avocaţii excluşi din barou par să fie contabili fără cusur - avocaţi excluşi din barou ajutaţi, dacă e nevoie, de fiii lor supracalificaţi, dar fără un loc de muncă pe măsura calificării.

A doua zi, în drum spre Acme, îl prinde o ploaie torenţială. Ajunge ud leoarcă. Geamurile biroului sunt aburite; intră fără să bată. Tatăl lui stă cu nasul în hârtii. Mai este cineva

în oficiu, o femeie, tânără, cu ochi de gazelă şi forme uşor rotunjite; tocmai îşi îmbracă impermeabilul.

Se opreşte locului, fascinat.

Tatăl lui se ridică.

- Doamnă Noerdien, el e fiul meu, John.

Doamna Noerdien îi evită privirea, nu-i întinde mâna.

- Plec, zice ea cu voce înceată, adresându-se nu lui, ci tatălui.

O oră mai târziu, fraţii pleacă şi ei. Tatăl lui pune ibricul la fiert, face cafea pentru amândoi. Pagină după pagină, coloană după coloană, îşi continuă munca, până la zece seara, până când tatăl îşi strânge ochii de oboseală.

Ploaia s-a oprit. O iau în jos spre gară, pe Riebeck Street, pustie la ora aceea: doi bărbaţi, încă întregi la trup, mai mult sau mai puţin, în mai mare siguranţă decât dacă ar fi unul singur, şi oricum în mult mai mare siguranţă decât o femeie singură.

- De când lucrează doamna Noerdien cu tine? întreabă el.

- A venit în februarie.

Il aşteaptă să-i spună mai multe. Nu mai urmează nimic. Ar putea să pună multe întrebări. Bunăoară: Cum se face că doamna Noerdien, care poartă o eşarfa pe cap, prin urmare pare să fie musulmană, lucrează pentru o firmă evreiască, unde nu există nici o rudă de sex bărbătesc care s-o protejeze?

- îşi face bine treaba? E eficientă?

- Foarte bine. Foarte meticuloasă.

Din nou aşteaptă. Nici de data asta nu mai urmează nimic.

întrebarea pe care nu are curajul s-o pună este: Ce simte inima unui bărbat singur ca tine, când şade cot la cot, zi după zi, într-un birou nu mai mare decât o celulă de închisoare, cu o femeie care nu este numai bună la ceea ce face, şi meticuloasă, aşa cum e doamna Noerdien, ci şi feminină?

Căci aceasta este impresia precumpănitoare pe care o poartă cu sine de când a avut scurta întâlnire cu doamna

Noerdien. O consideră feminină pentru că nu are un cuvânt mai potrivit: feminitatea, ipostaza sublimată a femelei, foarte aproape de a deveni spirit. Cât i-ar trebui unui bărbat însurat cu o asemenea femeie să străbată zilnic spaţiul de la înălţimile ameţitoare ale feminităţii la trupul pământesc al femelei? Să dormi cu o asemenea fiinţă, s-o îmbrăţişezi, s-o miroşi şi s-o guşti - ce efect au toate astea asupra sufletului? Şi să fii lângă ea toată ziua, conştient de cea mai mică mişcare a ei: oare răspunsul trist al tatălui său la întrebarea doctorului Schwartz referitoare la stilul de viaţă - "Relaţiile cu sexul opus au reprezentat o sursă de satisfacţie pentru tine?" "Nu" - are vreo legătură cu faptul că, la apusul vieţii lui, stă faţă în faţă cu o frumuseţe cum n-a mai cunoscut nicicând şi pe care nu poate spera s-o posede vreodată?

întrebare: *De ce să se întrebe dacă tatăl lui s-a îndrăgostit de doamna Noerdien*, *când e limpede că el însuşi s-a îndrăgostit de ea*?

Fragment nedatat

Idee pentru o poveste.

Un bărbat, scriitor, ţine un jurnal. In el îşi notează gânduri, idei, întâmplări semnificative.

Lucrurile iau o întorsătură proastă în viaţa lui. "Zi proastă", notează el în jurnal, fără să dezvolte. "Zi proastă... Zi proastă", scrie el, zi după zi.

Sătul să tot scrie despre fiecare zi că e zi proastă, se hotărăşte să marcheze pur şi simplu zilele proaste cu un asterisc, aşa cum femeile marchează cu o cruce roşie zilele când vor avea menstruaţie, sau cum bărbaţii, fustangiii, marchează cu un X zilele în care au înregistrat un succes.

Zilele proaste devin tot mai numeroase: asteriscurile se înmulţesc precum o invazie de muşte.

Poezia, dacă ar fi în stare să scrie poezie, l-ar putea duce la rădăcina indispoziţiei lui, a acestei indispoziţii care înfloreşte sub formă de asteriscuri. Dar izvorul poeziei pare să fi secat în el.

Poate să recurgă la proză. In teorie, proza poate avea acelaşi efect purificator ca poezia. Dar are îndoieli în această privinţă. După experienţa lui, proza necesită mai multe cuvinte decât poezia. N-are rost să te lansezi într-o aventură în proză, dacă îţi lipseşte încrederea că vei fi viu a doua zi ca s-o duci mai departe.

Cu asemenea gânduri cochetează - gândul la poezie, gândul la proză -, pretext ca să nu scrie.

Pe paginile de la urmă ale jurnalului, face liste. Una este intitulată *Moduri de sinucidere*. în coloana din stânga, înşiruieM#ift&, în cea din dreapta, *Neajunsuri*.

Printre metodele înşirate, cea pe care-o preferă, după o cumpănire matură, este înecul, şi anume să meargă într-o noapte cu maşina până la Fish Hoek, să parcheze în apropiere de capătul părăsit al plajei, să se dezbrace în maşină şi, după ce-şi pune slipul (dar de ce?), să traverseze fâşia de nisip (va trebui să fie o noapte cu lună), să înfrunte valurile şi să pornească în larg, înotând până la epuizare, apoi să se lase în voia sorţii.

întreaga lui relaţie cu lumea pare să se petreacă printr-o membrană. Membrana fiind acolo, fertilizarea (lui de către lume) nu va avea loc. E o metaforă interesantă, plină de potenţial, dar el nu vede unde-l poate duce.

Fragment nedatat

Tatăl lui a crescut la o fermă din Karoo, unde a băut apă dintr-un puţ, bogat în fluor. Fluorul i-a colorat smalţul dinţilor în maro şi l-a întărit ca piatra. Se tot lăuda că n-a avut niciodată nevoie să se ducă la dentist. Apoi, pe la mijlocul vieţii, dinţii au început să i se strice, unul câte unul, şi a trebuit să şi-i scoată pe toţi.

Acum, la şaizeci şi ceva de ani, are probleme cu gingiile. Face abcese care nu se mai vindecă. Infecţia i se întinde şi în gât. îl loare când înghite, când vorbeşte.

întâi se duce la dentist, apoi la un orelist, care-l trimite la raliologie. Radiografia evidenţiază o tumoare malignă pe laringe. se recomandă o intervenţie chirurgicală de urgenţă.

îşi vizitează tatăl în salonul pentru bărbaţi, la spitalul Groote îchuur. Poartă o pijama de spital, ochii lui au o căutătură speriată.

în bluza de pijama, prea mare pentru el, arată ca o păsăruică, numai piele şi os.

- E o operaţie de rutină, îşi liniştește el tatăl. O să ieşi peste câteva zile.

- Le explici tu fraţilor? şoptește tatăl lui cu o încetineală chinuitoare.

- Le dau telefon.

- Doamna Noerdien e foarte capabilă.

- Sunt sigur că doamna Noerdien e foarte capabilă. Sunt sigur că o să se descurce până te întorci tu.

Nu mai e nimic de spus. Ar putea să întindă mâna, să-l ia de mână pe tatăl său, să-i strângă mâna, să i-o mângâie, să-i transmită astfel că nu e singur, că e iubit şi preţuit. Dar n-o face. Cu excepţia copiilor mici, încă prea mici să fie formaţi, cei din familia lor nu obişnuiesc să se atingă unii pe alţii. Şi ăsta încă nu-i cel mai rău lucru. Dacă, în această circumstanţă excepţională, ar ignora comportamentul obişnuit al familiei şi l-ar lua pe tatăl lui de mână, ar fi adevărată semnificaţia gestului? Ar însemna, într-adevăr, că tatăl lui este iubit şi preţuit? Că tatăl lui nu e singur?

Face o plimbare lungă, de la spital până la Main Road, apoi pe Main Road până departe, la Newlands. Vântul de sud-est urlă, răscoleşte gunoiul din rigole. Merge repede, conştient de vigoarea picioarelor sale, de bătăile regulate ale inimii. încă mai are în plămâni aerul din spital; trebuie să-l dea afară, să scape de el.

Când ajunge în salon a doua zi, tatăl lui stă întins pe spate, cu pieptul şi gâtul acoperite de un pansament, de sub care ies tuburi. Arată ca un cadavru, cadavrul unui om bătrân.

S-a pregătit pentru ceea ce vede. Laringele cuprins de tumoare a trebuit extirpat, zice chirurgul, n-au avut cum să evite acest lucru. Tatăl lui n-o să mai poată vorbi normal. Totuşi, cu timpul, după ce rana se va fi vindecat, o să i se

fixeze un dispozitiv care îi va permite să comunice vocal cât de cât. Dar acum prioritatea e să se asigure că nu s-a răspândit cancerul, ceea ce înseamnă alte analize şi radioterapie.

- Tata ştie toate astea? îl întreabă el pe chirurg. Ştie ce-l aşteaptă?

- Am încercat să-i spun, dar nu ştiu cat a priceput. E în stare de şoc. Era de aşteptat, desigur.

Se apleacă peste silueta din pat.

- Am telefonat la Acme, zice el. Am vorbit cu fraţii şi le-am explicat situaţia.

Tatăl lui deschide ochii. în general, el e sceptic în privinţa capacităţii globilor oculari să exprime sentimente complexe, dar de data asta e cutremurat. Privirea tatălui său, aţintită asupra lui, este de totală indiferenţă: indiferenţă faţă de el, indiferenţă faţă de Acme Auto, indiferenţă faţă de orice, în afară de soarta propriului suflet în aşteptarea eternităţii.

- Fraţii îţi transmit sănătate, continuă el. Să te faci repede bine. Mi-au zis să nu-ţi faci griji, doamna Noerdien va apăra fortul până te întorci.

E adevărat - plini de solicitudine fraţii sau care-o fi fost fratele cu care a stat de vorbă. N-o fi de aceeaşi credinţă contabilul lor, dar fraţii nu-s oameni fără suflet. “Un giuvaier” - aşa l-a numit fratele care-o-fi-fost pe tatăl lui. “Tatăl tău e un giuvaier, slujba lui va fi mereu a lui.”

Bineînţeles că totul e ficţiune, absolut totul. Tatăl lui nu se va mai întoarce niciodată la serviciu. Peste o săptămână sau două, sau trei, va fi trimis acasă, vindecat sau pe jumătate vindecat, pentru a începe următoarea fază, finală, a vieţii lui, pe parcursul căreia va depinde pentru traiul zilnic de mila Fondului de Solidaritate din Industria de Automobile, de mila statului sud-african, prin Serviciul de Pensii, şi de membrii familiei sale, câţi mai sunt în viaţă.

- Vrei să-ţi aduc ceva? îşi întreabă el tatăl.

Tatăl lui face mici semne ca de răzuite cu mâna stângă, ale cărei unghii, observă el, sunt curate.

- Vrei să scrii? îl întreabă.

îşi scoate carnetul din buzunar, îl deschide la pagina pentru *Numere de telefon* şi i-l întinde împreună cu un pix.

Degetele nu se mai mişcă, ochii privesc în gol.

- Nu înţeleg ce vrei, zice el. încearcă încă o dată să-mi spui ce vrei.

încet, tatăl lui îşi roteşte capul de la stânga la dreapta.

Pe noptierele de lângă celelalte paturi din salon, se găsesc vaze de flori, reviste, câte o fotografie înrămată. Pe noptiera de lângă patul tatălui său nu e decât un pahar cu apă.

- Trebuie să plec, îi spune el. Am un curs.

De la un chioşc de lângă intrarea principală, cumpără un pachet de bomboane şi se întoarce în salon, la tatăl său.

- Ţi-am cumpărat astea, îi zice. Să ţii câte una în gură, dacă ţi-o simţi uscată.

Două săptămâni mai târziu, tatăl lui e adus acasă cu o ambulanţă. Merge târşâit, cu ajutorul unui baston. De cum intră pe uşă, se îndreaptă spre camera lui şi se închide înăuntru.

Unul din infirmierii de pe ambulanţă îi dă o foaie trasă la copiator, cuprinzând instrucţiuni, intitulată *Laringectomie - îngrijirea pacienţilor*, şi un bilet cu orarul de funcţionare a clinicii. Se uită pe foaie. Schiţa unui cap omenesc, cu un cerc negru la baza gâtului. *îngrijirea rănii*, scrie dedesubt.

Se trage înapoi.

- Nu pot face asta, zice el.

Infirmierii se uită unul la altul, dau din umeri. Nu e treaba lor să îngrijească rana, să-l îngrijească pe pacient. Treaba lor e să ducă pacientul - bărbat sau femeie - la adresa de rezidenţă. Apoi e treaba pacientului sau a familiei pacientului, sau a nimănui.

Pe vremuri, el, John, avea prea puţin de lucru. Acum, situaţia e pe cale să se schimbe. Acum, o să aibă de lucru până peste cap şi chiar şi mai mult. Va fi nevoit să-şi abandoneze unele proiecte personale şi să facă pe

infirmiera. Cealaltă soluţie e să-i spună tatălui său: *Nu pot facefaţă situaţiei*, *nu te pot îngriji zi si noapte*. *Trebuie să te abandonez*. *Cu bine*. Ori una, ori alta. Nu există a treia soluţie.

Cuprins
Nota autorului 7
Copilărie 9
Tinereţe 157
Miezul verii 307

La preţul de vânzare se adaugă 2%, reprezentând valoarea timbrului literar.